

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

61

C 33 a

R

Rd
Case

22-50

A. J. H. H. H. H. H.

POTENTISSIMO,
ET FOELICISSIMO
FLORENTIAE PRINCIPI,
Francisco Medici,

ANDREAS CÆSALPINVS, S. P. D.

ALEXANDER ille Macedo ob
militum applausum cogno-
mine Magnus, cum doctri-
na mallet quàm copijs, at-
que opulentijs anteire, post
deuictos Persas, & multa sibi
parta imperia, Aristoteli succensuit, quòd ab-
ditissima, quibus ipse ab eo fuerat eruditus, na-
turæ arcana promulgasset. Si enim illa omni-
bus communia essent facta, non esse in quâ re-

amplius ipse cæteris præstaret . Tu verò Princeps Opt. cum incredibili animi præstantia, & iustitiæ splendore excellas, in populis regendis clarissimum te toti orbi exemplar præbeas; quæ tamen ad publicam utilitatem videntur conferre, non inuide suppressis, vt solus potiaris; sed instar vberrimi fontis, aut summi boni cæteris largissimè impartiris. Illos benignissime amplexaris, qui lucubrationes suas in publicum proferunt: & vt singuli, in quo genere quisque pollet, idem faciant, honestissime cohortaris. imitatus Cosmum patrem & auos, quorum opera literarum studia multis annis collapsa in Italia foelicissimè reuixerunt. volumina multa & Græca & Latina reperta sunt: & tandem scientiæ omnes adeo excultæ, vt nullo vnquam tempore magis floruisse videantur. Quo ergo consilio & exemplo illectus, ne tanquam sterile solum viderer quædam, dum in philosophiæ studijs versor multos iam annos, à me elucubrata, pro ingenij mei tenuitate in hoc breue opusculum collegi, quod nunc Aristotelis exemplo in vulgus profero. Sed contra tamen, quàm in suis professum esse & fecisse libris philosophum illum constat, planè studui atque elaboravi. Cum enim priscis illis esset in more positum,

tum, ac iureiurando cautum, vt. preciosissima-
quæque & scitu dignissima tanquam arcana re-
conderent, & solum charissimis veluti per ma-
nus traderent: Alexandro respondisse Aristote-
les fertur, illos eo artificio à se esse conscriptos
libros, vt intelligi ab ijs tantum possent, qui ip-
sum audissent. . Quod quidem, ita fuisse, ex-
perimento posterior ætas deprehendit. quando
illius argutissima dicendi breuitas atque obscu-
ritas in tot sententias, omnes distorsit, vt vix
quæ clarissima sunt videre liceat. Quam rem
optime Trismegistus prædicere videbatur, cum
sapientiam in sophisticam & inanem garrulita-
tem degeneraturam asseribat. . A me vero id
contra laboratum fuit, vt si quid exemplissimo
philosophiæ campo occurrit antea aut non ani-
maduersum, aut non litteris commendatum,
id quantum fieri potuit clare atque aperte meo
etiam graui periculo studiosis omnibus libera-
lissime communicaretur. neque enim nescius
sum, & inuidiæ & audaciæ interdum nomen
secum asferre nouarum rerum professionem. .
Cæterum, quæcunque de nobis futura sit opi-
nio, si lucubrationes has nostras, quæ nunc in
ruum apparent nomen Princeps amplius. hilari
fronte susceperis, futurum id quidem est, vt

ego

ego ad maiora tuis auspicijs contendam : nunc
verò hunc ingenij nostri fœtum licèt tenuem bo-
nis ac doctis viris gratum fore non diffidam .
Vale, ex Pisana Academia . Cal. Iunijs, 1569.

HIERONYMI PANIGAROLAE

PATRICII MEDIOLANENSIS,

De Quæstionum Peripateticarum libris
Andræ Cæsalpini Doctissimi
Præceptoris sui,

EPIGRAMMA.

*Legerat hunc librum Natura authore relicto,
Cum ducto hæc dixit verba supercilio,
Aut egomet scripsi, datur aut Natura secunda,
Aut maior docuit; Verius istud erat.*

Aliud eiusdem.

*Maxima dum paruo Naturæ arcana libello
Explicat hic, maius innuit implicitum,
Quod nempe potuit rerum Natura creatrix
Condere boni Uno Corpore quicquid habet.*

QVÆSTIONVM

PERIPATETICARVM

LIBRI PRIMI,

QVÆST. VII.

P R Æ F A T I O.

Quo pacto intelligendum est ex vniuersalibus in
singularia procedendum esse. primo Physicorum
textu 4.

Quæst. 1.

Omnem definitionem absolutam ad demonstrationem re-
duci.

Quæst. 2.

Primam philosophiam neque demonstratione neque defini-
tione vti.

Quæst. 3.

Scientias distingui secundum genera substantia. Qua-
estio 4.

Substantiarum differentias ex alijs generibus prædicamen-
torum colligi.

Quæst. 5.

Unicam differentiam etiam si vltima fuerit, non sufficere
ad ipsum quid est explicandum.

Quæst. 6.

Præter animata & animatorum partes nullas esse substan-
tias.

Quæst. 7.

Libri Secundi. Quæst. IX.

SUBSTANTIAE genera ordinem habere secundum ad-
ditionem & ablationem.

Quæst. 1.

In substantijs separatis à materia, quatenus separate sunt,
non dari multitudinem.

Quæst. 2.

††

Pri-

Primum motorem neque finitam neque infinitam virtutem habere. Quæst. 3.

Primum motorem intelligentiam esse speculatiuam non actiuam. Quæst. 4.

Cœli circulationem imitationem esse intelligentiæ. Quæst. 5.

Unam tantum esse primam intelligentiam diuinam.

Quæst. 6.

Intelligentiam humanam multiplicari secundum hominum multitudinem. Quæst. 7.

Mortalium solas hominum animas immortales esse.

Quæst. 8.

Infelicitatem esse omnia speculari.

Quæst. 9.

Libri Tertij. Quæst. IX.

NATURAM principium esse patiendi non agendi. Quæst. 1.

Non esse in loco nisi graua & leuia. Quæst. 2.

Omnia astra epicyclis ferri. Quæst. 3.

Planetas non in sphaeris, sed in circulis ferri. Quæst. 4.

Lineam meridianam certius inueniri per magnetem, quam per rationem. Quæst. 5.

Maris fluxum & refluxum, ex motu terræ non lunæ fieri.

Quæst. 6.

Motum Planetarum sub Zodiaco non caliditatem gignere in hæc inferiora, sed refrigerationem. Quæst. 7.

Sub Zona torrida cœlum dari perpetuo temperatissimum.

Quæst. 8.

Caliditatem ex cœli motu usque ad centrum terræ peruenire, & frigiditatem usque ad extremum ignis.

Quæst. 9.

Libri Quarti. Quæst. VIII.

HUMIDITATEM & siccitatem à caliditate & frigiditate pendere. Quæst. 1.

Omnem virtutis intensiorem remissionemque ex materie quantitate oriri. Quæst. 2.

Materiam mixtorum esse terram & aquam tantum. Quæst. 3.

Mixta ex æquali omnium elementorum virtute dari. Quæst. 4.

Mixta ut mixta sunt non moueri nec simplici motu nec mixto. Quæst. 5.

In generatione & corruptione simplici, non transmutari omnia quæ in materia sunt. Quæst. 6.

Primam materiam corpus esse quatenus corpus. Quæst. 7.

Generationem omnem esse in tempore. Quæst. 8.

Libri Quinti. Quæst. IX.

QUAECUNQUE ex semine fiunt, eadem fieri posse sine semine. Quæst. 1.

Fœminam non solum materiam tribuere conceptui, sed & formam, marem autem formam solum. Quæstio 2.

Cor non solum arteriarum, sed & venarum ac nervorum esse principium. Quæst. 3.

Respiratione non intromitti aliquem spiritum externum in cor. Quæst. 4.

In respiratione principium unde motus, esse cordis calorem. Quæst. 5.

Sensum nulli parti inesse, quæ sanguine careat in animalibus sanguineis. Quæst. 6.

Animam non in singulis corporis partibus esse, neque totam in toto, sed totam in corde. Quæst. 7.

Medium illuminatum non facere ad colorum visionem, sed potius impedire. Quæst. 8.

Imaginationem à rebus externis moveri posse, non moto sensu. Quæst. 9.

F I N I S.

QVÆSTIONVM
MEDICARVM
LIBRI PRIMI,
QVÆST. XIII.

MEDICVM agere de omni corpore tangibili.
Quæst. 1.

Medicina artem in causarum salubrium inuentione consistere.

Quæst. 2.

Remedia ubi natura non adiuuet, inutilia esse.

Quæst. 3.

Medicamentorum vires in secundis qualitatibus magis consistere quam in primis.

Quæst. 4.

Febrem esse cōuersionē naturæ caliditatis in igneā.

Quæst. 5.

Ex triplici substantia calidi innati triplex genus febrium haberi.

Quæst. 6.

Ephemeram in sanguine calefacto consistere, non putrefacto.

Quæst. 7.

Febrium putridarum tria tantum genera esse simplicissima.

Quæst. 8.

In omnibus febribus ex sola putredine ortis humores putrescere in uenis.

Quæst. 9.

Tres tantum esse circuitus simplices febrium putridarum.

Quæst. 10.

Hæcticarum tria genera unicam potius esse temporibus dissimulam.

Quæst. 11.

Febrem pestilentem sola putredinis malignitate non loco differre à cæteris.

Quæst. 12.

Venena omnia excessu primarum qualitatū enecare.

Quæst. 13.

Libri Secundi. Quæst. XXIII.

NON omnem putredinem à prohibita ventilatione fieri.

Quæst. 1.

Coctione corrigi & putredinem humorum, & reliqua vitia.

Quæst. 2.

Signa coctionis & cruditatis ex urinis sumpta non eadem in sanis & humoribus putrescentibus esse.

Quæst. 3.

Vena sectionem in principijs tantum conuenire, non in progressu.

Quæst. 4.

Vena sectionem in morbis particularibus ex venis particularibus requiri.

Quæst. 5.

Medicamenta purgantia in principijs morborum conuenire in febribus putridis.

Quæst. 6.

Aquæ frigida potum in vehementissimis tantum febribus conuenire.

Quæst. 7.

Tria esse genera victus ægrotantibus necessaria.

Quæst. 8.

Balneum aquæ dulcis etiam in morbis acutis aliquando conuenire.

Quæst. 9.

Ex arterijs per cerebrum discurrentibus nervos constitui oppositi lateris.

Quæst. 10.

In fracturis cranei si os non fuerit denudatum, non denu-
dandum esse.

Quæst. 11.

Dolorem omnem à solutione continui fieri in parte sentiente.

Quæst. 12.

Privata omnino sensu tactus animalia nutriri non posse.

Quæst. 13.

Deliria non omnia affecto cerebro fieri.

Quæst. 14.

Somnum & vigiliam fieri calore nativo intus & extra
vergente.

Quæst. 15.

Con-

- Convulsionem, Distentionem, Palpitationem, Rigorem, &
 Tremorem ab eadem causa fieri. Quæst. 16.*
*Suffocationem in Angina fieri magis oppletis venis iugula-
 ribus quam clauso laryngis osculo. Quæst. 17.*
*Orthopneam in Angina non contingere ob gutturis clausio-
 nem. Quæst. 18.*
*In omni Angina deuorationem impediri, respirationem non
 in omni. Quæst. 19.*
*Cordis palpitationem ob complicationem diuersarum causa-
 rum fieri. Quæst. 20.*
*Dysenteria non conuenire venæ sectionem, nisi vlcus in-
 flammatum fuerit. Quæst. 21.*
*Duo tantum lumbricorum genera in intestinis reperiri.
 Quæst. 22.*
*Flatus refrigerantibus remedijs magis tolli, quam calefa-
 cientibus. Quæst. 23.*
*Calculos in animalibus gigni non ob solam caliditatem assan-
 tem, sed & frigiditatem coagulantem. Quæst. 24.*

F I N I S.

INDEX EORVM,

QVAE NOTATV DIGNA

vifa sunt in toto volumine.

IN QVO

P. Significat Peripateticas Quaestiones.

D. Daemonum inuestigationem.

M. Medicas Quaestiones.

F. Facultates Medicamentorum.

Primus autem numerus Librum significat,
secundus Caput.

A

BLVTIO medicamentorum quid praestet. 2. F. 15.

Absterfio à quibus fiat. 1. F. 10.

Absterfio quomodo à dulcibus quibusdam fiat. 1. F. 5.

Abstrahio Mathematica, & ceterorum vniuersalium quo pa-

cto differant. 2. P. 1.

Accidentia non habent rationem finis. 4. P. 6.

Accidentia non insunt materia sed actui substantiae. 3. P. 1.

Accidentia videntur migrare de subiecto in subiectum. 4. P. 6.

Accidentium origo est materia. 1. P. 7.

Accidens vni, alteri est substantia. 1. P. 5. & 4. P. 6.

Accessionum repetitiones unde fiunt. 1. M. 10.

Acerba quas facultates habeant. 1. F. 6.

Acida quomodo fiant. 1. F. 7.

Acidorum natura & facultates. 1. F. 7.

Acrium natura & vires. 1. F. 2.

Aethus potentia non potest per se inesse in eo quod mouetur. 3. P. 1.

Aethus potentiae quo pacto sunt naturae. 3. P. 1.

Actionem omnem à predominante fieri, quomodo intelligendum. 4. P. 4. & 4. P. 5.

Actus materiae qui demonstrabiles, & qui indemonstrabiles sunt. 1. P. 2.

Actus primus materia est ad actum secundum. 3. P. 1.

Actus primus non idem est cum potentia ad actum secundum. 3. P. 1.

Aequalitas in mixtione datur. 4. P. 4.

I N D E X.

- Aer cuius gratia interpositus inter cælum & terram.* 3. P. 4.
Aer & ignis facile iunguntur. 4. P. 3.
Aer pertingit usque ad Lunam. 3. P. 9.
Aeris media regio frigida propter duas causas. 3. P. 8.
Aeris media regio sub zona torrida perpetuo temperata est. 3. P. 8.
Aeternum & corruptibile idem numero sunt. 2. P. 8.
Aetherea regioni quartum genus viuentium assignatur. D. 2.
Affectiones propriae non sunt in eodem prædicamento cum subiecto. 1. P. 4.
Africa cur semper aliquid noui afferat. 5. P. 1.
Albedinis differentia. 1. F. 19.
Alexiteria quæ sint. 1. M. 13. & 1. F. 8.
Alimentum duplex auctiuum & nutritiuum. 5. P. 2. & 2. M. 19.
Alimentum nutritiuum in corde perficitur. 5. P. 3.
Alteratio utrum præcedat generationem. 5. P. 9.
Alurgus color. 1. F. 23.
Amari saporis vires. 1. F. 10.
Amnios interna fetus membrana à cüte extrema deriuatur. 5. P. 2.
Analogæ quædam ordinem habent, quædam non. 1. P. 4.
Analogi quomodo una est scientia. 1. P. 4.
Analogum non idem est, quod ad unum. 1. P. 4.
Angina omnis deuorationem impedit, respirationem non omnis. 2. M. 19.
Angina pituitosa inter Apoplexias. 2. M. 17.
Anginam suffocantem fieri clausis venis iugularibus magis, quam laryngis osculo. 2. M. 17.
Anginosi affectus quidam solum potum impediunt, non cibos, quidam è conuerso. 2. M. 19.
Anguillæ neque mares neque feminae sunt. 5. P. 1.
Anima hominis immortalis. 2. P. 8.
Anima non habet partes loco distinctas. 5. P. 3. & 7.
Anima sentiens una est in corde sedens. 5. P. 6.
Anima non in singulis corporis partibus est, neque tota in toto, sed tota in corde. 5. P. 7.
Animalium pars mouens, & mota non sunt anima & corpus. 3. P. 1.
Animalium motus secundum circulos fit. 4. P. 5.
Animalium motus quo ingenio nervis perficiatur. 5. P. 6.
Animalium genera tempore sterilefcere. 5. P. 1.
Animalium perfectorum spontanea generatio. 5. P. 1.
Animalium quorundam ac plantarum partes abscissæ cur viuunt. 5. P. 7.
Animalia ex ouo unicolore orta, unicum genus venarum habent. 5. P. 2.
Animata sola, eorumque partes sunt substantiæ. 1. P. 7.
Anodyna quæ sint. 2. M. 12. & 1. F. 11.
Appetens pendet ab appetibili. 2. P. 1.

Appe-

I N D E X.

- Appetitus naturalis sequitur intelligentiam speculatiuam.* 2. P. 4.
Appetitus artificialium non est in ipsis rebus, sed in artifice. 3. P. 1.
Apum generatio. 5. P. 1.
Aqua & terra facile inunguntur. 4. P. 3.
Aqua seruens citius coagulat plumbum liquatum, quam aer frigidus. 4. P. 2.
Aqua peruatit usque ad intima terre. 3. P. 9.
Aqua frigida potum in vehementissimis tantum febribus conuenire. 2. M. 7.
Aqua frigida potus quomodo ceteris interponatur. 2. M. 7.
Aqua decoctio apud Hippocratem. 2. F. 16.
Aque distillate minus putrescunt. 2. F. 18.
Aque distillate que retinent vires, que non. 2. F. 19.
Aque ardentis vires. 2. F. 18.
Aque pondus cur non computatur in medicamentorum compositione. 2. F. 9.
Aque vires infirmissime. 2. M. 7.
Aqua impura post coctionem refrigerata, deponit crassitiem. 2. M. 24. & 2. F. 15.
Aqua simplex cur dulcis vocatur. 1. F. 8.
Aque simplicis facultates. 1. F. 8.
Aqua sola tuto exhiberi potest in magna copia. 2. M. 7.
A quibus color quis. 1. F. 24.
Argenti uiui temperamentum & sublimatio. 2. F. 20.
Argento uiuo supernatanti grauissima queque exceptio. 4. P. 15.
Aristotelis defensio aduersus Medicos, de Semine. 5. P. 2.
Aristotelis defensio de ortu venarum ex corde. 5. P. 3.
Aristotelis defensio de ortu neruorum. 5. P. 3.
Aristotelis defensio de prima parte sentiente. 5. P. 6.
Arist. locus exponitur 1. Phys. 4. Quapropter ex vniuersalibus. 1. P. 1.
Arist. locus explicatur 1. Phys. 23. De momentanea mutatione. 4. P. 8.
Arist. locus exponitur 1. Phys. 76. Si ex animali animal fiat. 4. P. 6.
Arist. locus exponitur 2. Phys. 26. Homo hominem generat & sol. 5. P. 1.
Arist. locus restitutus 2. cœ. 42. de caliditate facta à lumine. 3. P. 7.
Arist. locus explicatur 1. de Gen. an. 1. de ijs que ex putri sunt. 5. P. 1.
Arist. locus explicatur 1. de Gen. & cor. 23. Quod generatio sit mutatio totius in totum. 4. P. 6.
Arist. locus restitutus 2. de Gen. & cor. 48. Quatenus potentia est magis calidum. 4. P. 4.
Arist. locus explicatur 10. Metaph. 23. Quomodo medium magis & minus dicatur. 4. P. 4.
Arist. locus exponitur 2. de An. 67. Color motuus est perspicui. 5. P. 8.
Arist. locus restituitur in lib. de Diuin. per Infom. de ijs qui circa Herculeas columnas & circa Borysibenem præuident. 5. P. 9.

I N D E X.

- Arist. locus explicatur 3. de An. tex. 3. de intellectu possibili. 2. P. 7.*
Arist. locus 2. de Part. an. 3. quomodo calidum innatum diuinius sit quam elementa. D. 2.
Arist. locus exponitur 30. Probl. 1. de ijs qui diuino spiraculo instigari creduntur. D. 8. & 21.
Arist. locus 3. de Anim. 61. non dari intellectum sine sensu in non mansuiss. D. 8. & 15.
Armaturas inuictas reddi arte Magica. D. 11.
Arteria Aorta alimentum nutritium continet. 5. P. 3.
Artes quasdam consultatione uti. 1. M. 2.
Arsenicum quomodo paretur. 2. F. 2.
Ascites ob vehementiam caloris fit sanguinem adurentis. 2. M. 23.
Astrictio à quibus fiat. 1. F. 6.
Attractio unde fiat. 1. M. 13.
Augem ferentes circuli superflui sunt. 3. P. 4.
Augmentatio cur non fiat secundum materiam. 4. P. 5.
Auripigmenti natura & sublimatio. 2. F. 20.
Austera quas facultates habeant. 1. F. 6.

B

- B** *ALNEI aqua dulcis consideratio. 2. M. 9.*
Balnei utendi modus duplex. 2. M. 9.
Balneum de Aquis etiam Hecticis confert. 2. M. 9.
Basiliscus cur visu, & sibilo enecat. D. 17.
Bigio inter colores. 1. F. 24.
Boni summi participatio duobus modis fit. 2. P. 2.

C

- C** *ALCUIOS fieri non ob solam caliditatem assantem, sed & frigiditatem coagulantem. 2. M. 24.*
Calculus in vesica fellis crocens. 2. M. 24.
Calidi innati consideratio. D. 2.
Caloris innati substantia in spiritibus, humoribus & solidis consistit. 1. M. 6.
Calidum innatum pro varia humiditate, in quo est, vario modo agit. 1. M. 3.
Calidum innatum sub calore extraneo potentia est, non actu. 4. P. 4.
Calor febrilis quomodo sit contrarius innato. 1. M. 5.
Calor igneus & natiuus utrum in eodem subiecto. 1. M. 5.
Caliditas à lumine quomodo fiat. 3. P. 7.
Caliditas raritatem sequitur. 4. P. 1.
Caliditas ex cœli motu usque ad centrum terra peruenit. 3. P. 9.

I N D E X.

- Canis rabidi morsus propter quid pauonem aqua inducit.* 2. M. 19.
Cantharis cur renes & vesicam exulcerat, intactis prioribus partib. 1. M. 13.
Carotides apprehensæ soporem inducunt. 2. M. 15.
Causa unde motus non omnis est efficiens. 3. P. 1.
Cæli esse ab altero pendet. 2. P. 1.
Cælum si maius esset, velocius moueretur. 2. P. 3.
Cælum si esset infinitum, infinita esset circulationis velocitas. 2. P. 5.
Cælum quomodo sit in loco. 3. P. 2.
Cæli circulatio imitatio est intelligentiæ. 2. P. 5.
Cælum non ex Sphæris componi posse. 3. P. 4.
Cælum à duplici virtute mouetur. 2. P. 3.
Cælum totum continuum est corpus. 3. P. 4.
Cælesti status non particulares effectus producit, sed vniuersales. D. 16.
Cæli statu non præcognosci fortunam. D. 16.
Centrum quomodo locus intelligatur granium. 3. P. 2.
Cerebrum cur datum est. 5. P. 3.
Cerebri basis cur indiuisa. 2. M. 10.
Cera oleum distillatum. 2. F. 18.
Ceruleus color quis. 1. F. 23.
Chalcantibi oleum acerrimum quomodo paretur. 2. F. 19.
Charopus color quis. 1. F. 19.
Cinereus color quis. 1. F. 24.
Cinnabari factitium. 2. F. 20.
Cinnamomi aqua odoratissima. 2. F. 18.
Circuitus tres tantum esse febrium putridarum. 1. M. 10.
Circulus lacteus est veluti Lunæ macula. 3. P. 3.
Citrinus color quis. 1. F. 20.
Coagulatio aquæ à frigore tantum fit non adiuvante siccitate. 4. P. 1.
Coccineus color quis. 1. F. 21.
Cochione corrigi putredinem & reliqua humorum vitia. 2. M. 2.
Cochionis duo genera. 2. M. 2.
Color non est propria mixtorum affectio. 5. P. 8.
Color proprius quo pacto differat à refractione. 5. P. 8.
Color viridis æqualem habet proportionem extremorum. 4. P. 4.
Coloris natura explicatur. 5. P. 8.
Colores non sunt in medio nisi in potentia. 5. P. 8.
Colorum differentia. 1. F. 18.
Colorum species cur septem dicendæ sunt. 1. F. 18.
Colorum generatio. 1. F. 26.
Colores quomodo temperamentum ostendunt. 1. F. 27.
Commune nullum est substantia. 1. P. 1.
Componendi modus. 2. F. 22.

I N D E X.

- Congregatio à caliditate fit humectatione.* 4. P. 1.
Consultatio in arte Medicinæ propter quid fiat. 1. M. 2.
Contactus secundum aspectum in quibusdam. 3. P. 6. & 7.
Contemplatiuus habitus via est in felicitatem. 2. P. 9.
Contagium pestilentia unde fiat. 1. M. 12.
Contrarietas in substantia quo pacto accipienda. 1. P. 5. & 4. P. 8.
Contrariorum extrema quomodo materia sunt medij. 4. P. 3.
Contrariorum mixtio in medicamentis artificiosa. 2. F. 4.
Convulsio ab inanitione vel repletione quomodo fiat. 2. M. 16.
Convulsio & Paralysis quomodo ab eadem causa fiant. 2. M. 16.
Cor principium est omnium facultatum. 2. M. 15.
Cor principium est omnium venarum & neruorum. 5. P. 3.
Cor solum est actu calidum, quo cetera membra calida redduntur. 4. P. 4.
Cor in leuam partem cur in multis anim alibus inclinât. 5. P. 6.
Cor lædunt refrigerantia. 5. P. 4.
Cur non potest pati putredinem permanente vita. 1. M. 7. & 17.
Cor piscium ex tribus ventriculis constat. 5. P. 3.
Cordis caro temperatissima in hominibus. 5. P. 6.
Cordis palpitationem fieri complicatis diuersis causis. 2. M. 20.
Cordis pulsus effernescentiam sequitur, non facultatem ut putauit Galenus. 5. P. 4.
Corion membrana extima fetus à venis ortum ducit. 5. P. 2.
Corpus non est unum genus uniuocum sed analogum. 1. P. 4.
Corpus ut corpus non sit. 4. P. 6. & 7.
Corpus ut corpus non est immobile. D. 20.
Corpus abstractum à naturali substantia non est substantia. 4. P. 7.
Corpori ut corpus non subest altera materia. 4. P. 7.
Corpori ut corpus non insunt in ratione termini, neque interminatio. 4. P. 7.
Cranei fracturas non denudandas, si os non fuerit denudatum. 2. M. 11.
Craneum fractum quid patiaturs ab aere ambiente. 2. M. 11.
Crassum & tenue ad magnum & paruum reducuntur. 4. P. 1.
Crassum & tenue species sunt humidi & sicci. 4. P. 1.
Cruda differunt ab incoctis. 2. M. 2.
Cyceon genus sorbitionis. 2. M. 8.
Cyclopes hominibus vrescentes. D. 13.

D

- D**ECEPTIO unde oriatur. D. 5.
 Definitio quid præstet. 1. P. 1.
 Definitio est compositorum solum. 1. P. 3. & 6.
 Definitio per additamentum quo discernatur à definitione formarum. 2. P. 1.

Defini-

I N D E X.

- Definitiones formarum & compositorum non differunt secundum rem, sed secundum modum. 1. P. 2. & 6.
- Definitionem omnem completam ad demonstrationem reduci. 1. P. 2.
- Definitionis tres conditionis explicantur. 1. P. 6.
- Deleteria in quibus consistant. 1. M. 13. & 1. F. 11.
- Deliria non omnia affecto cerebro fieri. 2. M. 14.
- Dæmones concedit Aristoteles. D. 7.
- Dæmones aureum genus hominum apud Hesiodum. D. 6.
- Dæmonum genera. D. 7.
- Dæmones mediam naturam habent inter mortalia & immortalia. D. 6.
- Dæmones non esse, quibus rationibus probetur. D. 8.
- Rationum solutio. D. 15.
- Dæmonum commercia cum hominibus. D. 15.
- Dæmon Socratis. D. 6.
- Dæmones non habent corpus ullum proprium. D. 15.
- Dæmones non agunt sine medijs naturalibus. D. 15.
- Dæmones sentiunt sine instrumentis. D. 19.
- Dæmones quomodo coeant. D. 19.
- Dæmones quomodo transferant corpora per aerem. D. 20.
- Dæmonis nutu omne corpus moueri potest. D. 20.
- Dæmonum multitudo quomodo in eodem esse possit. D. 21.
- Dæmonum leges. D. 14.
- Dæmonum famulatus. D. 13.
- Dæmonum proprietates cur non tractauit Arist. D. 7.
- Demonstrationis medium & extrema ex eodem genere esse, quomodo intelligendum. 1. P. 4.
- Dependentia à primo ente non supponit materiam. 4. P. 7.
- Dies decretorii tribus septimanis absoluuntur. 1. M. 10.
- Differentia non sunt in genere substantie. 1. P. 5.
- Differentie communes quo pacto proprie fiant alicuius. 1. P. 2.
- Differentia non includit genus. 1. P. 6.
- Differentia unica etiam si ultima fuerit, non sufficit ad quid est explicandum. 1. P. 6.
- Diluua unde fiant. 3. P. 6.
- Dysenteriae quando venæ sectio conuenit. 2. M. 21.
- Dysenteriae Aqua Tetrucij præsentaneum remedium. 2. M. 21. & 1. F. 10.
- Diuerforum generum diuerfas esse species differentias, quo pacto intelligendum. 1. P. 5.
- Diuinatio per insomnia unde. 5. P. 9.
- Diuinum in morbis apud Hippocratem, quid significet. D. 1.
- Diuisio quid præstet. 1. P. 1.

I N D E X.

Diuisio bimembris ad definitiones vituperatur. 1. P. 6.
Dolor non omnis symptoma. 2. M. 12.
Dolorem omnem à solutione continui fieri. 2. M. 12.
Dosis medicamentorum unde sumatur. 2. F. 9.
Dosis compositi medicamenti quo pacto inuenienda. 2. F. 14.
Dulcedinis facultates. 1. F. 5.
Dulcia quædam venenosa propter quid. 1. F. 5.

E

EFFICIENS *uniuocum in omni substantia quomodo accipiendum.*

5. P. 1.

Efficiente abiuncto motus perfici à se potest. 5. P. 1.
Electri oleum ad sanguinis sputum. 1. F. 6. & 2. F. 18.
Elementa nullibi sincera. 3. P. 9.
Elementa omnia circulem cæli motum recipiunt. 3. P. 6.
Elementorum formæ Entelechiæ sunt, non Energiæ. 4. P. 2.
Elementorum substantiæ sunt qualitates primæ. 4. P. 1.
Elementorum qualitates in summo sunt. 4. P. 2.
Elementorum virtutes æquales quo pacto considerentur. 4. P. 2.
Elementorum ultimæ differentiæ non sunt primæ qualitates. 1. P. 7.
Elementorum transmutatio inter se non est alicuius gratia. 1. P. 7.
Emplastica quæ. 1. F. 8.
Entis ut ens est affectiones indemonstrabiles sunt. 1. P. 3.
Entis ut ens est affectiones non definiuntur. 1. P. 3.
Entis ut ens est species quæ sint. 1. P. 3.
Entis affectiones nobilissimæ sciuntur quam per demonstrationem. 1. P. 3.
Ens est primo cognitum. 1. P. 3.
Ens non definitur. 1. P. 3.
Ephemeram in sanguine calefactio consistere. 1. M. 7.
Epicycli & Eccentrici defenduntur. 3. P. 3.
Epilepsia & Apoplexia quomodo ab eadem causa fiant. 2. M. 16.
Erucarum generatio. 5. P. 1.
Evacuationes à natura tentatæ in principio morbi, cur malæ sint. 1. M. 2.
Extenuatio ex Heftica cur difficilissimè instauretur, quàm quæ ex alijs febribus.
 1. M. 11.

F

FACULTATES *medicamentorum enumerantur.* 1. F. 1. & 2.
Facultates medicamentorum qua ratione inueniantur. 1. F. 1.
Facultates medicamentorum quomodo ab extrinsecis innotescant. 1. F. 3.
 Facul-

I N D E X.

- Facultatum principia in animali quomodo unum, quomodo plura.* 2. *M.* 15.
Fascinatio ex inspectione quomodo fiat. *D.* 17.
Fatum verbis commutari. *D.* 16.
Febrē esse conuersionem naturę caliditatis in igneam. 1. *M.* 5.
Febris essentia utrum siccitatem includat. 1. *M.* 5.
Febris proprium subiectum est calidum inmatum. 1. *M.* 5.
Februm tria genera ex triplici substantia calidi innati. 1. *M.* 6.
Februm putridarum tria tantum genera esse. 1. *M.* 8.
Febrē propriam sanguinis non dari. 1. *M.* 8.
Febres putridas omnes ex bile fieri, quomodo accipiendum. 1. *M.* 8.
Febres ex sola putredine ortę omnes putredinem habent in uenis. 1. *M.* 9.
Febres per se & per accidens quomodo accipiuntur. 1. *M.* 9.
Febres ex inflammatione cur continuę. 1. *M.* 9.
Febrē pestilentem sola putredinis malignitate, non loco à ceteris differre.
 1. *M.* 12.
Felicitas contemplatiua non est hominis composita. 2. *P.* 9.
Felicitas in operatione intellectus agentis consistit. 2. *P.* 9.
Felicitas perfecta non nisi post mortem contingit. 2. *P.* 9.
Femina non solum materiam tribuit conceptui, sed & formam. 5. *P.* 2.
Fetus formatio in semine quomodo fiat. 5. *P.* 2.
Finita virtus secundum robur non potest mouere infinito tempore. 2. *P.* 3.
Flatus refrigerantibus magis tolli quam calefacientibus. 2. *M.* 23.
Flatus differentię. 1. *F.* 2.
Flatus aliquando redundat ex arterijs. 2. *M.* 23.
Fluxus & refluxus cur fiat in mari tantum, non in ceteris aquis. 3. *P.* 6.
Forma principium quoque est patiendi. 3. *P.* 1.
Forma sine medio inest materię. 1. *P.* 2.
Formę materiales omnes sunt participationes immaterialis substantię. 2. *P.* 8.
Frigiditas ex cęli immobilitate fit. 3. *P.* 7.
Frigiditas pertingit usque ad extremum ignis. 3. *P.* 9.
Frigidus potus cur secundum naturam appetitur. 2. *M.* 7.
Fulmina arte Magica excitata. *D.* 11.
Fulvus color quis. 1. *F.* 20.
Furtorum inuentio arte Magica. *D.* 12.
Fuscus color quis. 1. *F.* 24.

G

- G**ENERATIO neque ex ente neque ex non ente fit per se. 4. *T.* 6.
 Generatio omnis in tempore est. 4. *P.* 8.
 Generatio omnis alteratione fit aut motu locali. 4. *P.* 8.
 Generatio & alteratio eadem subiecto sunt. 4. *P.* 8.

Gene-

I N D E X.

- Generatio eorum, quæ tota simul fiunt, non est continua.* 5. P. 4.
Genera substantiæ ordinem habent secundum additionem & ablationem. 2. P. 1.
Genus ut pars speciei, & ut totum accipi potest. 1. P. 1.
Gigantum genus. 5. P. 1.
Gigantes ex Dæmonum concubitu natos. D. 14.
Gilvus color quis. 1. F. 20. & 24.
Glaucus color quis. 1. F. 19.
Gradus qualitatum quomodo considerentur. 2. F. 5.
Gradium latitudo in unaquaque contrarietate. 2. F. 5.
Gradium intensio & remissio per additionem & ablationem unius partis successive fit. 2. F. 7.
Grandines arte Magica concitate. D. 11.
Gravia & leuia non mouentur à se ipsis. 3. P. 1.
Graue & leue ad substantiam accedit magis, quàm calidum & frigidum. 4. P. 1.
Gravitas & leuitas non sunt substantiæ elementorum. 4. P. 1.
Gravitas & leuitas substantiæ sunt mundi partium. 4. P. 1.
Gravitas & leuitas principia sunt patiendi. 4. P. 1.
Gravitas & leuitatis principia sunt rarum & densum. 4. P. 1.
Gustus utrum omnibus animalibus datus sit. 5. P. 6.

H

- H**ARENVLAE quæ calculum significant, quæ non. 2. M. 24.
Hæctica quæ incipere possit. 1. M. 6.
Hæctica una esse temporibus distinctam. 1. M. 11.
Hæcticas utrum contingat putridus esse. 1. M. 7.
Hæcticarum tempora non penes coctionem considerantur. 1. M. 11.
Hæctici eur aliquando in Hydropem incidunt. 1. M. 11.
Hepar ad coctionem sanguinis quid præstat. 5. P. 3.
Hepar insitum calorem habet à corde. 1. M. 5.
Heroes ex Dæmonum concubitu. D. 14.
Hippocratis locus explicatur in Prognosticis, Si quid diuinum inest in morbis. D. 1.
Hipp. locus explicatur: Ignis ab inferiori ventre magis. 1. M. 9.
Hipp. locus explicatur: Conuulsio à repletionem vel inanitionem fit. 2. M. 16.
Hipp. locus explicatur: de aqua decocta. 2. F. 16.
Hippocratis liber de Veteri medicina, legitimus. 1. M. 4.
Hosanes Magiam intulit in Græciam. D. 13.
Homo solus ex operatione compositi transit in operationem propriam. 2. P. 8.
Homo vere est mens separata. 2. P. 8.
Homo temperamentum æquale habet. 4. P. 4.
Homini anima immortalis et multiplicata secundum numerum hominum. 2. P. 8.

Homini

I N D E X.

Homini præter participationem diuinæ, inest quoque res participata. 2. P. 8.
Hominis temperies æqualis in corde est, non in cutē. 4. P. 4.
Hominum vita cur breuior nostris temporibus. 5. P. 1.
Humane ab Aristotele appellantur operationes coniunctæ. 2. P. 8.
Humidum omne dilari amplius & condensari potest. 4. P. 1.
Humidum & siccum insequuntur naturam corporis ut corpus. 4. P. 1.
Humiditas & siccitas pendunt à caliditate & frigiditate. 4. P. 1.
Humida nulla in quarto gradu. 1. M. 13.
Humiditas cum mediocri caliditate aut frigiditate qua ratione in summo dici possit. 1. F. 8.
Humores utrum subiectum ægritudinis esse possint. 1. M. 6.
Humores utrum sint partes animalium. 1. M. 6.

I

I D E A E 2. P. 4. & 6. & 5. P. 1.
Idea non sunt substantiæ. 2. P. 1.
Idem à multis simul recipi potest, si sine materia fuerit. 2. P. 7.
Ignis non est continuum corpus sicut neque terra. 3. P. 9.
Ignis eget aere, ut terra eget aqua. 3. P. 9.
Ignis subterranei unde. 3. P. 9.
Ignis caliditas non perficit mixtionem. 4. P. 3.
Ignis elementum quo pacto accipiendum. 4. P. 2.
Ignis à motu genitus non differt specie ab alio igne. 5. P. 1.
Ignis generatio ex motu ad vniuersum reducitur. 5. P. 1.
Ignes quidam perennes. 5. P. 2.
Ignis animalium cur non perennis est. 5. P. 2.
Ignis non nutritur aere. 5. P. 4.
Ignis cur in aere solum ardeat. 5. P. 4.
Ignis animalis in humoribus viuere potest. 5. P. 4.
Ignite impressores fiunt in elemento ignis. 3. P. 9.
Illuminatio fit in tempore. 4. P. 8.
Imaginatio à rebus externis moueri potest non moto sensu. 5. P. 9.
Imaginatio quando vera, quando falsa. 5. P. 9.
Imaginatio proxime accedit ad naturam intellectus. D. 19.
Imaginationis efficacia in multis rebus. D. 17.
Incubi rem veneream agentes. D. 14. & 19.
Inductio quid præstet. 1. P. 1.
Infelicitatem esse omnia speculari. 2. P. 9.
Insecta cur diuisa viuunt. 5. P. 6.
Inspidorum natura & facultates. 1. F. 8.
Insomnia Dæmonia cur dicta ab Aristotele. D. 7. & 19.

Intellectus

I N D E X.

- Intellectus triplici progressu perficitur.* 1. P. 1.
Intellectus actiuus & factiuus appetentiam gignunt in agente non in patiente. 2. P. 4.
Intellectus humanus multiplicatur secundum hominum multitudinem. 2. P. 7.
Intellectus humani substantia potentia est, non actus. 2. P. 7.
Intellectus materialis quomodo differat à materia. 2. P. 7.
Intellectus materialis non intelligit substantias separatas. 2. P. 9.
Intellectus temperamentum sequitur. 4. P. 4.
Intellectus possibilis quomodo immixtus. 2. P. 7.
Intellectus possibilis quomodo impassibilis. 2. P. 7.
Intellectus humanus medius est inter diuinum intellectum & sensum. 2. P. 9.
Intellectus nostri imbecillitas non est propter diminutionem potentie. 2. P. 9.
Intellectio humana laboriosa est. 2. P. 9.
Intellectio est in tempore. 4. P. 8.
Intellectus agens pulchre lumini assimilatur. 2. P. 8. & 5. P. 8.
Intellectus agens mensura est omnium quatenus intelligibile est. 2. P. 8.
Intellectus agens quomodo pariat intellectiōem. 2. P. 8.
Intellectus agentis necessitas in anima hominis. 2. P. 8.
Intellectus agens non est extrinsecus animæ. 2. P. 8.
Intellectus per se est ipsius optimi. 2. P. 6.
Intelligentia diuina circulationi est similis. 2. P. 5.
Intelligentia, appetitus, & orbis in cælo vnum numero sunt. 2. P. 4.
Intelligentia ubique præsens est sine motu. 2. P. 5.
Intelligentie immobilitas non est priuatio, sed operatio. 2. P. 5.
Intelligentia diuina vna tantum est. 2. P. 6.
Intelligentia diuina non est alterius receptiua. 2. P. 6.
Intelligentia diuina propter quid sui appetentia omnia mouet. 2. P. 6.
Intelligentia vnius simul est multorum intelligentia. 2. P. 6.
Intelligentia vna alteram non intelligit. 2. P. 6.
Intelligibilia actu sunt in sensibilibus. 2. P. 8.
Intensio & remissio est propter materie quantitatem. 4. P. 2.
Intestinalis membrana factum voluens à Peritoneo oritur. 5. P. 2.
Inuulnerabiles ex arte Magica reddi. D. 11.
Iunonis horti. 3. P. 8.
Iuppiter quos habet circulos & motus. 3. P. 4.

L

- L** *Ac asinum calculosis remedium.* 2. M. 24.
Lac morbosum calculos gignit. 2. M. 24.
Lazurion inter colores. 1. F. 23.
Lasrigones hominibus vefcentes. D. 13.

Ligamenta

I N D E X.

Ligamenta & tendines à finibus Aortæ nascuntur. 5. P. 3.
Locus spacium esse, quæ repugnant. 3. P. 2.
Locus analogicè dicitur de cælo, & grauibus & leuibus. 3. P. 2.
Locus propriè est solum grauium & leuium. 3. P. 2.
Locus totius, & partium quomodo consideretur. 3. P. 2.
Locus circulationis est centrum. 3. P. 2.
Lumen quo pacto calefaciat. 3. P. 7.
Lumen quomodo aerem atterit. 3. P. 7.
Luminis similitudo cum intellecta agente. 5. P. 8.
Lumbricorum duo tantum genera esse in intestinis. 2. M. 22.
Lumbricos repletos, qui abdomen perforauerint & exierint. 2. M. 22.
Lunæ macula unde. 3. P. 3.
Lunæ motus cur tardissimus & velocissimus scribitur ab Aristotele. 3. P. 7.
Lunæ circuli & motus. 3. P. 4.
Luporum oculi cur rancidinem inducant. D. 17.
Luteus color quis. 1. F. 20.

M

MAGIA per manus traditur, non per doctrinam. D. 14.
Magia neque naturalis est, neque in nostra potestate. D. 18.
Magia è Medicina nata. D. 22.
Magia duplex factio. D. 23.
Magiam omnem antiqui rem sacram & diuinam existimabant. D. 23.
Magia inuentor Zoroastres. D. 13.
Magia principia. D. 13.
Magiæ vim non consistere in carminibus, alijsq; rebus, sed in commercio Dæmonum. D. 13.
Magicas artes in imaginatione sitas esse, ut quidam putant falsum est. D. 17.
Magi tenentur in concionem publicam conuenire. D. 14.
Magnes ferrum trahit non moto medio. 3. P. 6. & 5. P. 9.
Magnes propter quid Polos respiciat. 3. P. 5.
Magnetis una facies ad Aquilonem vertitur, altera ad Austrum. 3. P. 5.
Magnetis vis etiam in ferro est. 1. M. 13.
Magnum & paruum inter principia reponuntur. 4. P. 1.
Maleficiorum historia variæ. D. 10.
Maleficia in iumenta. D. 11.
Maleficiorum instrumenta, pleraque signa sunt. D. 17.
Maleficiorum instrumenta aliquando per vomitum reddita. D. 17.
Maleficiorum instrumenta veneficas vires continent ex rebus naturalibus collectas. D. 18.
Maleficiorum remedia. D. 23. & 24.

Marasmus

I N D E X.

- Marasmus qui dicatur.* 1. M. 11.
Maris fluxus & refluxus ex motu terræ oritur, non lunæ. 3. P. 6.
Maria breviora sæpius æstu agitantur. 3. P. 6.
Maris æstuatio unde. 3. P. 9.
Maris salsedo unde. 3. P. 9.
Maris tranquillitas ut plurimum serenitati coniuncta est. 3. P. 9.
Mars quot habet circulos & motus. 3. P. 4.
Mas formam tantum tribuit conceptui. 5. P. 2.
Materia consideratur & ut subiectum actus, & ut potentia ens. 1. P. 2.
Materia non omnis est substantia. 1. P. 7.
Materia causa est multitudinis. 2. P. 2.
Materiæ omni actus subest, quatenus subiectum est. 4. P. 6.
Materia altera est à potentia. 4. P. 7.
Materia potentiam includit in ratione. 4. P. 7.
Materia cæli & inferiorum eadē est ratione actus, diversa ratione potētiae. 4. P. 7.
Materia non componitur ex actu & potentia. 4. P. 7.
Materia prima corpus est quatenus corpus. 4. P. 7.
Materia prima est hoc aliquid & substantia. 4. P. 7.
Materia prima pendet ab actu primo. 4. P. 7.
Materia prima ut subiectum notissima est: ut potentia res ignota. 4. P. 7.
Mathematicæ scientiæ utrum sint Philosophiæ partes. 1. P. 4.
Mathematicæ magnitudines non sunt in loco. 3. P. 2.
Medicamentorum facultates quō ad actum reducantur à calore innato. 1. M. 3.
Medicamentorum vires in secundis qualitatibus magis consistere, quam in primis. 1. M. 4.
Medicamentorum facultates quomodo in saporibus consistant. 1. M. 4.
Medicamentorum facultates quæ primæ, secundæ, tertiæ, & quartæ dicantur. 1. M. 4. & 1. F. 1. & 2.
Medicamenta purgantia in principijs convenire. 2. M. 6.
Medicamentorum compositio & preparatio artē admirabilem reddūt. 2. F. 1.
Medicamentorum compositio utrum necessaria sit. 2. F. 2.
Medicamentorum compositio & mixtio quomodo differant. 2. F. 3.
Medicamentorum compositio ad plures affectus quæ utilis, quæ inutilis sit. 2. F. 3.
Medicamentorum contrariorum mixtio artificiosa. 2. F. 4.
Medicamenti compositi basis quæ dicatur. 2. F. 4.
Medicamentorum refractio varia. 2. F. 5.
Medicamenta multa si misceantur, quomodo temperamentum colligendum. 2. F. 13.
Medicamentorum preparatio quot modis fiat. 2. F. 15.
Medicamentorum compositorum duo genera. 2. F. 22.
Medicamentorum doses. 2. F. 9. & 14.

Medi-

INDEX.

Medicamentorum	Ablutio. 2. F. 15.
	Solutio. 2. F. 15.
	Infusio. 2. F. 15.
	Decoctio. 2. F. 16.
	Distillatio. 2. F. 18.
	Sublimatio. 2. F. 18.
	Uſio. 2. F. 21.
	Nutritio. 2. F. 22.

Medicine labefactatio ex Magicis remedijs. D. 12. & 24.
Medicina & Philoſophie limites. 1. M. 1.
Medicina artem in cauſarum ſalubrium inuentione conſiſtere. 1. M. 2.
Medicina partem Theoricam eſſe, & quandam Practicam. 1. M. 2.
Medicinam Theoricam propriè ſcientiam eſſe. 1. M. 2.
Medicum agere de omni corpore tangibili. 1. M. 1.
Medium illuminatum non facere ad colorum viſionem. 5. P. 8.
Melancholici cur præuident. 5. P. 9.
Melinus color quis. 1. F. 20.
Membrana factum voluentes vnde ortum ducant. 5. P. 2.
Membrarum uſus, quæ oſijs venarum appoſitæ ſunt in corde. 5. P. 4.
Mentis læſio ex vitio corporis quomodo fiat. D. 6.
Mentem ledi ex turbulentia ſpiritus. 2. M. 14.
Mercurius proprium circulum habet in Sole. 3. P. 4.
Meridiana inuentio per Magnetem certior eſt. 3. P. 5.
Meridiana Astrologorum redarguitur. 3. P. 5.
Metalla cur grauiora ſunt lapidibus. 4. P. 5.
Metamorphoſes præſtigia eſſe. D. 21.
Meteorologia non conſiderat cauſam finalem. 1. P. 7.
Miſta inanimata non ſunt ſubſtantie. 1. P. 7.
Miſto ſine humore non fit. 2. F. 22.
Miſtorum materia eſt terra & aqua tantum. 4. P. 3.
Miſtio à calido fit, non à frigido. 4. P. 3.
Miſtio ex æquali omnium elementorum virtute datur. 4. P. 4.
Miſtio non fit ſecundum materiam. 4. P. 5.
Miſtum æquale diuerſum in diuerſis locis prædominans habet. 4. P. 4.
Miſta ut miſta ſunt, nec ſimplici nec miſto motu mouentur. 4. P. 5.
Miſtio non fit ex motibus contrarijs. 4. P. 5.
Miſtorum proprietates vnde ortum ducant. 4. P. 5.
Mola quomodo gignatur. 5. P. 2.
Morbi ex maleficio ſigna. D. 22.
Morales habitus ad facilitatem quomodo faciunt. 2. P. 9.
Mortalium ſolas hominum animas immortales eſſe. 2. P. 8.
Motorem primum neque finitam neque infinitam virtutem habere. 2. P. 3.
Moto-

I N D E X.

- Motorem primum intelligentiam esse speculatiuam non actiuam.* 2. P. 4.
Motus omnes præter naturam in animalibus à spiritu fieri. 2. M. 16.
Motus totius & partium quomodo consideretur. 3. P. 2.
Motus secundum accidens neque est secundum naturam, neque præter naturam.
 3. P. 4. & 3. P. 6.
Motum planetarum sub zodiaco non caliditatem sed refrigerationem facere. 3. P. 7.
Motus mistus solis organicis inest secundum naturam. 4. P. 5.
Motus simplex omnibus corporibus inest seu simplicibus seu mistis. 4. P. 5.
Motus utrum quieti sit continuus. 4. P. 8.
Motus in non tempore videtur admitti in lapidis scissione. 4. P. 8.
Motus quidam communicari possunt sine ulla medij affectione. 5. P. 9.
Mouens non est necesse comitari rem motam usque in finem. 3. P. 1.
Multitudo omnis à materia. 2. P. 2.
Multitudo rationis quomodo sit in substantijs separatis. 2. P. 2.
Multitudo ab unitate pendet. 2. P. 6.
Mutatio tota simul in tempore est. 4. P. 8.
Mutatio tota simul quo pacto partes habeat in termino à quo, & ad quem.
 4. P. 2.
Mutatio in contradictione reducitur ad mutationem in contrarijs. 4. P. 8.

N

- N**ATURA analogæ est. 1. P. 4.
Natura Dæmonia apud Aristotelem quid significet. D. 7.
Natura prius dicitur de corruptibilibus quam de eternis. 1. P. 4. & 3. P. 1.
Natura principium est patiendi non agendi. 3. P. 1.
Naturam principium esse actiuum, quæ videntur probare. 3. P. 1.
Naturæ definitio explicatur. 3. P. 1.
Naturales potentie ad alienos usus translata per accidens sunt. 3. P. 1.
Naturæ morborum medicatrices, quomodo intelligendum. 1. M. 3.
Nebula ex quo constat. 3. P. 9.
Nervi ex corde oriuntur. 5. P. 3.
Nervorum societas cum venis propter quid. 5. P. 6.
Nervorum alij ad sensum alij ad motum faciunt. 5. P. 6.
Nervorum ortus ex venis explicatur. 5. P. 3.
Nervos ex arterijs oppositi lateris oriri. 2. M. 10.
Nervos visorios se se interfecare. 2. M. 10.
Nervorum incontinentia unde fiat. 2. M. 16.
Nervorum incontinentiam sedat cantus. 1. F. 16.
Nigri coloris differentia. 1. F. 25.
Nigredo eorum est quæ corrumpuntur. 1. F. 26.
Nigra corpora nulla perspicua. 5. P. 8.

I N D E X

Nili alluiones unde oriantur. 3. P. 8.
Nitrosi saporis vires. 1. F. 10.
Nonana febris unde fiat. 1. M. 10.
Nutritum duplex. 5. P. 2. & 3.
Nutritio quomodo fiat. 5. P. 4.
Nutritio non fit à proprio partium temperamento, sed à cordis calore. 5. P. 6.
Nutritionem in animalibus non fieri sine sensu tactus. 2. M. 13.
Nutritio in plantis quomodo fiat. 2. M. 13.

O

OBSessorum signa. D. 22.
Obstetricis Magæ historia. D. 14.
Octava sphaera motus trepidationis refellitur. 3. P. 4.
Octava sphaera variatio seruatur sine aliarum sphaerarum additione. 3. P. 4.
Oculus quomodo recipiat quantitates terminatas sine deceptione. 5. P. 7.
Oculi corpus perspicuum obscuro loco contineri oportuit. 5. P. 8.
Oculi lumen proprium in qua parte est. 5. P. 8.
Odoris natura. 1. F. 12.
Odores frigidi quæ. 1. F. 12.
Odorum differentie. 1. F. 13.
Odorum generatio. 1. F. 13.
Odorum suauium vires. 1. F. 14.
Odores utrum nutrant. 1. F. 14.
Odorum insuauium natura & vires. 1. F. 15.
Oleum aerem habet in mixtione dominantem. 4. P. 3.
Olei extractio. 2. F. 15.
Olei distillatio. 2. F. 18.
Oleum quomodo vires medicamentorum recipiat. 2. F. 22.
Optimum est per se intelligibile cuius intellectione reliqua intelliguntur. 2. P. 6.
Ordo non est in substantia. 1. P. 6.
Ordo non est in partibus definitionis. 1. P. 6.
Ordo vniuersi est, ut omnia ad vnum quiddam, non ut inuicem ordinentur. 2. P. 9.
Ordo naturæ ordinem cælestem imitatur. 1. M. 10.
Orthopneam in Angina non fieri ob gutturis clausuram. 2. M. 18.
Ostreæ ex putredine tantum oriuntur. 5. P. 1.
Oua subuentanea animam habent vegetatiuam solum. 5. P. 2.
Oui album prima est conceptus materia, luteum autem adueniens nutrimentum. 5. P. 2.

P

- P**ALLIDVS color quis. 1. F. 20.
 Paradisus terrestris in qua terræ parte sit. 3. P. 8.
 Participatio summi boni duobus modis fit. 2. P. 2.
 Partes albæ utrum instaurantur. 1. M. 11.
 Partes organicae sole non restituuntur. 1. M. 11.
 Partes propter quid continuè sicciore sunt. 1. M. 11.
 Passiva potentia non omnis est principium motus. 3. P. 1.
 Passivæ qualitates per se non accedunt ad quartum gradum. 1. F. 6.
 Pavonazzo inter colores. 1. F. 23.
 Periodi unde nascantur. 1. M. 10.
 Periodorum complicationes unde fiant. 1. M. 10.
 Perspicuum interminatum non videtur. 5. P. 8.
 Pestilentia quo differat à venenis. 1. M. 12.
 Pestilentia cur contagiosa. 1. M. 12.
 Piper cur non deleterium. 1. M. 13.
 Pituita prima est materia animalium. 5. P. 2.
 Planetas in circulis non in spheris ferri. 3. P. 4.
 Planetarum motum sub zodiaco non caliditatem, sed refrigerationem facere.
 3. P. 7.
 Planetae cur non scintillent. 3. P. 3.
 Pleadum stella cur tripudijs colludere videntur. 5. P. 3.
 Pleuritis in declinatione est, cum sputa procedunt. 2. M. 8.
 Pluvia perpetuæ sub sole perpendiculari sunt. 3. P. 8.
 Pluviarum materia ex mari potissimum ascendit. 3. P. 9.
 Pluvia arte Magica accersita. D. 11.
 Pondere mensurari materiam. 2. F. 9.
 Ponderibus aequalibus quod temperamentum consurgat. 2. F. 10. & 11.
 Ponderibus inequalibus quod temperamentum fiat. 2. F. 12.
 Porphyrij arbor in substantia ansam errandi præbuit. 1. P. 6.
 Potentia non componitur cum actu. 4. P. 7.
 Prædicamentorum genera in Logica considerantur, nō in scientijs. 1. P. 4. & 5.
 Præstigia quomodo fiant. D. 21.
 Præstigiorum historiae quædam. D. 9.
 Præcipitatum quomodo paretur. 2. F. 21.
 Primam Philosophiam neque demonstratione neque definitione uti. 1. P. 3.
 Prima Philosophia quo pacto est uniuersalis scientia. 1. P. 4.
 Primæ qualitates quo pacto dicendæ sunt elementorum formæ. 1. P. 7. & 4.
 P. 1. & 2.
 Primum motorem neque finitam neque infinitam virtutem habere. 2. P. 3.
 Primum

I N D E X.

- Primum motorem intelligentiam esse speculatiuam non actiuam. 2. P. 4.
 Principiorum contrarietas vera est contrarietas. 1. P. 5.
 Principia verum naturalium ab ijs qua supra naturam sunt, pendere. D. 4.
 Principium animalium quomodo unum, quomodo plura. 1. M. 5.
 Priuatio nullam speciem constituit. 1. P. 6.
 Priuatio ut priuatio non agit. 2. F. 12.
 Priuatio quomodo principium sit æternum. D. 4.
 Proiectum motus quomodo fiat. 4. P. 12.
 Proportio ordinata iucunda est in qualibet mixtione. 1. F. 18.
 Proportio contrariorum quomodo gradus variet. 2. F. 5.
 Proportio contrariorum in singulis gradibus. 2. F. 6.
 Proportio consideranda in oppositione secundum habitum, & priuationem. 2. F. 12.
 Proprietates occulte quæ sint. 1. M. 13.
 Pulmonis artificium medicis non visum. 5. P. 4.
 Pulmonis arteria similis est cæteris arterijs. 5. P. 4.
 Pulmonis vena similis est cæteris venis. 5. P. 4.
 Pulmonis motus incipit à Corde non à Thorace. 5. P. 4.
 Pulsus cordis & Arteriarum non fit à facultates ut putauit Galenus. 5. P. 4.
 Pulsus facit ad nutrimenti distributionem. 5. P. 4.
 Pulsus contractio vltima est in moribundis. 5. P. 4.
 Putredo insequitur corruptionem. 1. P. 7.
 Putredinem in uenis meſeraicis maxima ex parte febres putridas gignere. 1. M. 9.
 Putredo pestilens quomodo differat ab alia putredine. 1. M. 12.
 Putredo non omnis à prohibita ventilatione fit. 2. M. 1.
 Putredo quid indicet. 2. M. 2.
 Putrefacientia quot modis agunt. 1. M. 13.
 Pus quo differat à sedimento urinarum. 2. M. 3.
 Puniceus color quis. 1. F. 21.
 Purpureus color quis. 1. F. 21. & 23.

Q

- QUALITATES primæ differentiæ sunt elementorum constitutiue. 1. P. 5.
 Qualitates secundum totam substantiam unde oriuntur. 1. F. 4.
 Qualitatum excessus secundum gradum, & secundum quantitatem quomodo considerentur. 2. F. 5.
 Qualitatum auctio & diminutio secundum quantitatem. 2. F. 8.
 Quantitas quomodo substantia est. 4. P. 7.
 Quartana duplex aliquando Typum habet simplicis Tertianæ. 1. M. 10.
 Quintana febris quomodo oriatur. 1. M. 10.

INDEX DE X.

R

- R**ARUM & densum priora ostenduntur calido & frigido. 4. P. 1.
 Rarum & densum cur non sunt de substantia elementorum. 4. P. 1.
 Rarum & densum ad magnitudinem & paruitatem reducitur. 4. P. 1.
 Remedia ubi natura non adiuvat, inutilia esse. 1. M. 3.
 Remedia multa ex Magicis in Medicinam translata. D. 24.
 Renitentia in motu recto duobus modis. 3. P. 4.
 Renitentia in motu circulari unico modo. 3. P. 4.
 Renitentia intrinseca nulla est in motu naturali. 3. P. 4.
 Respiratio cur data. 5. P. 4.
 Respiratione non intromittitur aliquis spiritus externus in cor. 5. P. 4.
 Respiratio non refrigerat cor. 5. P. 4.
 Respirationis principium ex corde. 5. P. 5.
 Reversio cur eligitur secundum sursum & deorsum, non secundum dextrum & sinistrum. 2. M. 5.
 Rigor ex superiori ventre magis. 1. M. 9.
 Rosmarini flores quomodo desillentur ad visum clarificandum. 2. F. 19.
 Rubens color quis. 1. F. 21.
 Ruffus color quis. 1. F. 20.
 Rutilus color quis. 1. F. 20.

S

- S**ALSUS sapor in nullis plantis reperitur secundum naturam. 1. F. 10.
 Salforum vires. 1. F. 10.
 Sanatio arte Magica. D. 12.
 Sanguis in venis coquitur. 5. P. 3.
 Sanguinis missio in febribus quid faciat. 5. P. 4. & 2. M. 4.
 Sanguis non putrescit, nisi ratione excrementorum. 1. M. 8.
 Sanguis per ulteriorem coctionem dealbatur. 2. M. 3.
 Sapientia qua methodo utitur. 1. P. 3.
 Sapor omnis insignis ledit. 1. M. 4.
 Saporum species quot. 1. M. 4.
 Saporum singulorum facultates. 1. M. 4.
 Sapores propinquissimi sunt temperamentis. 1. F. 4.
 Saporis dulcis facultates. 2. F. 5.
 Sapores calidi qui & quomodo differant. 1. F. 9.
 Saturni circuli. 3. P. 4.
 Scientias distingui secundum genera substantiae. 1. P. 4.
 Scientia diuinorum in intellectu materiali recipitur. 2. P. 9.

Scientia

I N D E X.

Scientia nulla esset, nisi in anima inesset substantia immaterialis & aeterna.

2. P. 8.

Semen maris non coagulatur neque à calido neque à frigido. 5. P. 2.

Semen mulieris quid præster. 5. P. 2.

Semen potentia animatum est. 5. P. 2.

Semen instrumentum est generationis. 5. P. 2.

Semina plantarum conceptus sunt, ut ova perfecta. 5. P. 2.

Semiteritiana quomodo generetur. 1. M. 10.

Sensus agens utrum sit introducendus ut intellectus agens. 2. P. 8.

Sensus est per participationem immaterialis substantie. 2. P. 8.

Sensum nulli parti ex angui inesse in animalibus sanguineis. 5. P. 6.

Sensum in cerebro esse, quæ videantur probare. 5. P. 6.

Sensus duplici genere partium eget. 5. P. 6.

Sensus communis non est alius à singulis. 5. P. 7.

Sensus indivisibiliter divisibilia recipit. 5. P. 7.

Sensus tactus unius conviciatus proprie est. 4. P. 1.

Sensus aliqua ex parte inest in ossibus, & alijs partibus non sentientibus.

2. M. 13.

Sensus quomodo inest in cerebri membranis, cū nervos non recipiant. 2. M. 13.

Septena unde fiat. 1. M. 10.

Septum transversum quomodo inspirationem facit. 2. M. 18.

Sicca propter quid humorem trahunt. 4. P. 3.

Siccitas sequitur extrema raritatis & densitatis. 4. P. 1.

Siccitas in quarto gradu non datur sine auxilio caliditatis. 1. M. 13.

Similium compositio in medicamentis quomodo admittitur. 2. F. 3.

Similitudo quomodo vires magni momenti ostendit. 1. F. 16.

Solis circuli & motus. 3. P. 4.

Sol cur vertigine moveri videtur. 3. P. 3.

Soli cur Epicyclus datus est. 3. P. 7.

Solis umbra cur tremule. 3. P. 3.

Solem obliquari à medio Zodiaci. 3. P. 3.

Sol perpendicularis minus calefacit. 3. P. 8.

Somnum & vigiliam fieri calore nativo intus & extra vergente. 2. M. 15.

Somniorum divinatio unde. 5. P. 9.

Somnia matutina cur veriora. 5. P. 9.

Species esse sicut numeros, quomodo intelligendum. 1. P. 6.

Speciei aeternitas non pender ex singularibus. 5. P. 1.

Spiritus commune animæ instrumentum. 5. P. 1.

Spiritus animalis in semine idem numero, transit in foetum. 5. P. 2.

Spiritus quomodo auctor est motus convulsivi. 2. M. 16.

Spumosa urina quid significet. 2. M. 23.

Stacte liquorem distillatum significat. 2. F. 18.

Stella

I N D E X.

- Stellæ omnes Epicyclis circumuoluuntur.* 3. P. 3.
Stellæ cur scintillent. 3. P. 3.
Striges unde dicantur. D. 13.
Sublimatio in quibus fiat, & quo modo. 2. F. 20.
Subiectum differt à materia. 4. P. 7.
Subiectum in sui ratione actum includit. 4. P. 7.
Substantia non est unum genus uniuocum. 1. P. 4.
Substantiæ tria genera analogæ. 1. P. 4.
Substantiarum differentias ex alijs prædicamentis colligi. 1. P. 5.
Substantia opere determinatur. 1. P. 7.
Substantia unius, alteri est accidens. 1. P. 7.
Substantiæ genera ordinem habent secundum additionem & ablationem. 2. P. 12.
Substantiæ separatæ à materia quomodo multitudinem recipiunt quomodo non. 2. P. 2.
Substantiæ ratio non à cælo ducitur, sed à primo mouente. 5. P. 1.
Substantiæ abstractæ sine motu præsentibus sunt, ubique opus est. D. 3. & 20.
Sulphuris ortus. 3. P. 9.
Sulphuris oleum quomodo paretur. 2. F. 20.
Succorum extractio. 2. F. 15.
Succorum clarificatio. 2. F. 15.
Succorum incrassatio. 2. F. 17.
Syruppi qua ratione conficiantur. 2. F. 17.
Synocha non insequitur naturam humoris, sed loci. 1. M. 8.
Sympathiæ & Antipathiæ unde ortum ducant. 1. M. 13.

T

- T** *ABIDA febris quæ.* 1. M. 11.
Tabes cur incurabilis. 1. M. 11.
Taciturnitas in tormentis ex Magia. D. 13.
Tactus & gustus instrumentum non caro nec lingua. 5. P. 6.
Tanè inter colores. 1. F. 24.
Temperamentorum gradus quomodo ex mixtione elementorum oriuntur. 4. P. 2. & 2. F. 7.
Temperamentorum gradus quomodo inuicem agant. 4. P. 5.
Temperamenta naturalia non omnia ad tactum iudicanda. 4. P. 4.
Temperamentum aliud actu aliud potestate. 5. P. 6.
Temperatissima pars hominis est cordis caro. 5. P. 6.
Tempora morborum in organicis non penes coctionem & cruditatem sumuntur. 2. M. 8.
Tendines ex finibus Aortæ nascuntur. 5. P. 3.
Terra altior est in Oriente & Septentrione, quàm in Occidente & Meridie. 3. P. 5.
Terra

I N D E X.

Terra non omnino est immobilis. 3. P. 4.
Terræ iuuentutes & senectutes unde ortum ducant. 3. P. 4.
Terræ concussiones. 3. P. 9.
Terram pluere cur non videmus ut aquam. 3. P. 9.
Terra non est opaca per se. 5. P. 8.
Tertiana notha quomodo generetur. 1. M. 10.
Thermarum ortus. 3. P. 9.
Theamedes lapis ferrum respuens in omni Magnete reperitur. 3. P. 5.
Thesaurorum inuentio ex arte Magica. D. 12.
Thorace transfixo non tollitur respiratio. 5. P. 5.
Totum ubique nobis notius est, quam partes. 1. P. 1.
Turgere quomodo accipitur. 2. M. 6.
Turgentia utrum requirat venæ sectionem. 2. M. 6.
Tympanites est Symptoma caliditatis deprauantis opus sanguificationis.
 2. M. 23.
Typi febrium putridarum potius insequuntur naturam partium quam humorum. 1. M. 10.

V

VEGETATIVI substantia æterna est. 2. P. 8.
Venæ omnes cordi sunt continuæ. 5. P. 3.
Venarum duplex genus. 5. P. 3.
Venæ sanguinem gignunt. 5. P. 3.
Venæ portæ rami continui sunt cum ramis venæ causæ in Hepate. 5. P. 3.
Venæ causæ alimentum auctiuum continet. 5. P. 3.
Venis omnibus & Arterijs in collo comprehensis insensibile redditur totum corpus. 5. P. 3.
Venis vinculo exceptis cur intumescunt partes post vinculum. 2. M. 17.
Venæ sectio aliquando preparatione eget. 2. M. 6.
Venæ sectio in morbis particularibus ex venis particularibus requiritur. 2. M. 5.
Venæ sectio quomodo indicatur à magnitudine morbi & robore viri. 2. M. 4.
Venæ sectionem in principijs tantum conuenire. 2. M. 4.
Venena omnia excessu primarum qualitatum enecare. 1. M. 13.
Venena tota substantia enecare, quomodo intelligendum. 1. M. 13.
Venetus color quis. 1. F. 23.
Venus proprium circulum in Sole habet. 3. P. 4.
Ventorum motus obliquus è subterraneis incipit. 3. P. 9.
Venti ad medium Oceanum non pertingunt. 3. P. 9.
Verbenaca quomodo distilletur ad strumas. 2. F. 19.
Vermis est ut ouum imperfectum. 5. P. 1.
Vesica inflammata propter quid urinam non reddit. 2. M. 24.

Dicitur

I N D E X.

- Vitæ tria genera ægrotantibus necessaria.* 2. M. 8.
Violaceus color quis. 1. F. 23.
Vina medicata quomodo fiant. 2. F. 22.
Viride cur aciem oculorum reficiat. 1. F. 18.
Viridis differentia. 1. F. 22.
Virtus utrum ubique maior in maiori quanto sit. 2. F. 9.
Virtutes æquales in materia æquali. 2. F. 9.
Virtutes quæ à tota substantia dicuntur, unde pendeant. 1. M. 13.
Virtutes secundum totam substantiam in quatuor materijs reperiri. 1. M. 13.
Visionem non fieri per extra missionem. 5. P. 8.
Visus deceptio, quam unum duo videntur, unde oritur. 2. M. 10.
Vmbilici vasa cur non desinunt in cor. 5. P. 2.
Vnam tantum esse intelligentiam diuinam, quomodo accipiendum. 2. P. 6.
Vnitatem prius cognoscimus quam multitudinem. 1. P. 1.
Vnius generis vna contrarietas quo pacto intelligenda. 1. P. 6.
Vnica differentia etiam si ultima fuerit, non explicat ipsum quid est. 1. P. 6.
Vniuersalia quæ omnibus conueniunt, prius cognoscimus, quam quæ quibusdam. 1. P. 1.
Vniuersale modo ut totum, modo ut pars consideratur respectu singularium. 1. P. 1.
Vniuersale prædicabile nullum est substantia. 1. P. 1.
Vniuersum animatum esse. 1. P. 7.
Vrinæ bonæ in sanis non bonæ in ægrotantibus. 2. M. 3.
Vrinæ impuræ unde oriantur. 2. M. 3.
Vrinæ sublimæ petentes apud Hipp. quid significant. 2. M. 3.
Vrinæ in morbis ex flaua bile quæ. 2. M. 3.
Vrinæ turbidæ quid significant. 2. M. 3.
Vrinæ in morbis Melancholicis quæ. 2. M. 3.
Vrsa iuxta Polum mundi. 3. P. 4.

Z

- Z**ONA torrida inhabitabilis quo pacto accipiendâ. 3. P. 8.
Zona torrida cælo fruitur temperatissimo. 3. P. 8.
Zonæ omnes mutabiles. 3. P. 4.

F I N I S.

ANDREAE CAESALPINI
ARETINI,
QVÆSTIONVM PERIPATETICARVM,
LIBER PRIMVS.

P R A E F A T I O.

NEMINI profectò mirum videri debet, si veritatem, cuius cognoscendæ omnibus hominibus natura inditum est desiderium, vix tamen attingere datum est paucis. Quinquàm enim eius initium maximè simplex est, & natura clarissimum, apertissimumque; multiplicitate tamen rerum, ab eo prodeuntium compage inuoluitur, ut nobis, qui sponte nostra spectamus externa potius quàm interna, difficillimè pateat. Hac de causa illud effectum est, ut cum tot seculis philosophi innumeri summis laboribus, & studijs diuturnis in perquirenda veritate laborauerint, optatam tamen metam interdum non attigerint. Quibus tamen ob id maximè habendæ à nobis sunt gratiæ, quòd à se inuenta cum posteris tradiderint ad ulteriora per-

A   scrutan-

P R A E F A T I O.

scrutanda iter facilius reddiderunt . Si enim non fuisset Democritus , Empedocles , Anaxagoras , aliique multi , & tandem Plato ; non fuisset Aristoteles , quo duce Philosophia ad dignitatis summum fastigium peruenisse videtur , quando annis iam ferè bis mille , in unius Aristotelis doctrina intelligenda studium omne impenditur . Quanquam illud etiam factum est , ut ob quorundam barbarorum Commentarios , qui ob acre ingenium auctoritatem & primarium locum in Peripatetica disciplina sibi vendicarant ; tanta caligo oborta sit , ut conscriptis alijs innumeris in Commentatores Commentarijs , Philosophia in errores impeerit inextricabiles . scilicet hi ferè nostrorum Philosophorum nunc sunt mores , ut quos minus intelligunt , magis admirentur , & ad percipiendam græcorum sensa , non ipsos græcos , quorum aliqui veluti per manus ab ipsomet Aristotele acceperunt , sed Barbaros interpretes consulant , qui tandem inter impios habitare putent sapientiam . Hanc profectò diuinitus reuelatam sacræ literæ nobis tradiderunt : eandem sponte naturæ multi philosophi , saltem balbutientes , indicarunt . non enim dissentire , ullum eorum quæ sunt , veritati oportet . multos tamen minimè pudet , quo minus suam fateantur inscitiam , ijs quæ certissima sunt , contradicere , & argumentorum deceptiunculas demonstrationes putare , atque huiusmodi suasionibus sacram veritatem euertere . Ego verò Deum optimum maximum precor , ut me ab huiusmodi erroribus præcaueat , & suo lumine , quo solet humanas mentes illustrare , in sinceram dirigat veritatem . Huiusmodi igitur initio confisus , enixus sum Peripateticam disciplinam multorum altercationibus inuolutam , pro viribus mihi concessis euoluere , ut summi

P R A E F A T I O.

*summi philosophi sententia cum non parua humani generis
iactura delitescens, in apertum exeant, & reliquis ad ve-
ritatis complementum facientibus viam sternant. Diffici-
lem profecto aggressus sum prouinciam, sed libentissime su-
sceptam. Nam & si opinioniones consuetæ, quæ diu iam in
scholas Peripateticorum irrepsissent, ex eorum mentibus,
qui in ijs multum insudarunt, extirpari nequeant: in eorum
tamen gratiam, qui sunt veritatis studiosi, nec veneno im-
piorum adhuc confecti, pleniorẽ laborem non recusavi.
Damnabunt forte multi hoc institutum, quod temerarium
videatur, putare me videre, quæ oculatissimi illi, & tam
celebres autores non viderunt: solent enim eos reprehende-
re, quicunque noui aliquid afferunt, tanquam paradoxæ
loquentes. Quibus illud respondeo: Superfluum esse scri-
bere quæ scripta sunt: Nolle autem sua communicare, qualia-
cumque fuerint, aut ignauia, aut inuidia tribui oportere.
malim ego certè mea proferendo doctissimorum virorum iu-
dicio subijci, quàm tacendo examen subterfugere. Eo au-
tem stylo orationis hæc persecutus sum, qui neque fastu tur-
geat, neque abiectissimo dicendi genere vilescat: Sed qui ra-
tionum momentis apprehendendis sit aptus. Veritatis enim
nuditas, quo suam præferat pulchritudinem, non verbo-
rum amplitudine, aut alijs orationis fucis indigere videtur:
neque tamen sermonis impuritate eandem sordescere fas est.
Interim vero utilissima in scientijs vocabula minimè ab-
horreo (licet non ignorem forè, ut eorum aliqua purgatio-
res aures offendant:) ut sententiarum claritati consule-
rem, non verborum ambagibus easdem obscuriores redde-
rem. Inscripti autem Quæstiones Peripateticas: quoniam*

P R A E F A T I O.

quicquid in ijs disputando queritur, secundum Aristotelis Peripateticorum Principis sententiam, aut secundum tradita ab eodem principia inuestigantur. Nam sicubi ab ijs, quæ in sacris diuiniori modo reuelata nobis sunt, discedat, minimè cum illo sentio, fateorque in rationibus deceptionem esse: non tamen in præsentia meum est hæc aperire, sed ijs, qui altiore Theologiam profitentur, relinquo. His autem præfatis, institutum ipsum aggredior.

A QVOMODO INTELLIGENDVM.
ex vniuersalibus in singularia procedendum esse.
 1. Phys. tex. 4. *Quaestio I.*

Vm singularia sint nobis notiora, quoniam propinquiora sunt sensui, ab eodem verò remotissima, quæ maxime sunt vniuersalia. 1. Post. tex. 5. propter quid iubet Aristoteles ad inuestiganda corporum naturalium principia procedendum esse ex vniuersalibus in singularia tãquam ex notioribus nobis in ea, quæ natura sunt notiora? An vbique notius nobis est ipsum totum quàm pars, & ipsum confusum quàm distinctum? Patet autem inductione. Siue enim sensu apprehensio fiat, siue intellectu, idem contingit. Nam **B** in sensu tota alicuius facies prius nobis occurrit indistinctè, quàm oculi aut nares, aut reliquæ faciei partes. Et in intellectu plantam, aut arborem, aut animal, prius concipimus, quam oleam, aut ficum, aut canem: facilius enim est de quodam animali, animal enunciare indistinctè, quàm huiusmodi animal determinatè. Et in ijs, quorum definitiones quærimus, ipsa primum indistinctè cognoscimus, vt hominem aut canem: postea verò partes eorum substantiam constituentes, vt animal & bipedem intelligimus. Sed & si ex cognitione sensus ad intellectum tendamus: idem modus est. Sensibilia enim, confusa quædam sunt & indistincta. vt hoc album, non solum album est, sed & quantum, & motum, aut quiescens, quadratum, aut rotundum, aut aliam habens figuram, ad hæc lapis, aut æs, aut aliud quippiã tale: quæ omnia simul indistinctè veniunt in sensum: intellectus autem singula seorsum contemplans, distinctè cognoscit. Sanè horum causa est. **C** quoniam vnitatem prius cognoscimus quàm multitudinem: vnum enim mensura est multitudinis, ipsa autem mensura in vnoquoque genere notissima est. Cum igitur & totum & confusum vnitatem significet, quæ multitudinem seu distinctionem, & partes continet, prius illa quàm hæc cognoscere oportet. Idcirco optimè instituit natura, vt ante omnia, inductiones vniuersales discamus ex singularibus. Confusa enim est singularium cognitio, vniuersalium autem distincta: Nam album simplicius est quàm hoc album. Hinc autem ex conceptibus maximè vniuersalibus, & indeterminationem multam habentibus, secundo loco per diuisionem ad species indiuiduas accedimus. Vniuersalium enim ea prius mente concipimus, quæ omnibus conueniunt, quàm quæ quibusdam: vt ens & vnum prius, quàm corpus, aut animal. id quod patet exemplo puerorum, qui conceptum matris putant esse conceptum mulierum omnium, & conceptum patris esse omnium virorum;

QVAEST. PERIPATET.

rorum; donec intellectus perspicacior per ætatem redditus distinctionem inuenerit. Vltimò tandem species ipsas indiuiduas iterum exactius cõtemplantes in partes, ex quibus earum substantia componitur, dissecamus. atque hoc definitione præstatur: qua habita, demonstrationis principium primum, secundum se quidem notissimum, nobis autem antea ignotum, habemus, vnde omnis scientia pendet. Triplici ergo progressu, vt in alijs plerisque natura solet, perfectionem attingimus: inductione scilicet, diuisione, definitione. Inductione quidem similitudinem & conuenientiam intuemur: Diuisione, dissimilitudinem & differentiam: Definitione, propriam vniuscuiusque substantiam. Inductio ex singularibus vniuersalia facit, & materiam omnem intelligibilem menti offert: Diuisio differentiam vniuersalium inuenit tendens in ea, quæ specie sunt indiuidua: Definitio autem species in sua principia resoluit vsque ad elementa, incipiens à singularibus. Facilius enim est singulare definire quàm vniuersale, vt hominem quàm animal: ideo à singularibus ad vniuersalia ascendendum esse præcipit Aristoteles 2. Post. tex. 22. Sed dubitatur. Si diuisio ab vniuersalibus tendit in singularia, Definitio autem è contra è singularibus in vniuersalia: resoluuntur enim species in genera & differentias, quæ vniuersaliter prædicantur: quomodo vtrique ij processus, à toto ad partes procedunt, aut à notis nobis ad notiora natura? Responsum est Aristotelis. 5. Metaph. tex. 30. vbi de parte quot modis accipiat, loquens, inquit: vno modo species esse generis partes, quia in eas genus diuiditur: sic autem accepit 1. Phys. tex. 4. vbi inquit: multa enim comprehendit vt partes vniuersale. alio modo genus speciei partem esse, quia. s. in eius ratione inest tanquam pars. quod 1. Phys. tex. 5. confirmat, cum inquit definitionem totum aliquod diuidere in singulas partes. Cum igitur vniuersale respectu singularium, aliquando totius, aliquando partis rationem subeat; fit, vt modo notius nobis, modo notius natura dicatur. **E** Iccirco aliquando ex vniuersalibus in singularia procedimus, scilicet in diuisione: aliquando è contra è singularibus in vniuersalia, in definitione scilicet & inductione. vbique tamen à toto seu confuso ad partes & ad distincta procedimus, tanquam à notioribus nobis ad natura manifestiora. Similiter cum quæritur vtrum vniuersalia veluti genera prius cognoscamus, an particularia idest species; eadem distinctione respondendum est. Si enim animal tanquam commune quid consideremus, ipsum prius cognoscimus: Si autem tanquam speciei partem; posterius. Non est autem eadem animalis ratio, quatenus commune quid pluribus inest, & quatenus pars est substantiæ. Substantiam enim non est necesse pluribus inesse. Quemadmodum enim in hoc sole integra inest Solis natura, sic in hoc animali, natura animalis. nam, etiam si aliud nullum in natura esset animal præter hoc, nihilo minus suam haberet

- A** haberet perfectionem. commune autem nullū substantia est 7. Meth. tex. 48. iccirco animal vniuersale, aut nihil est aut aliquid posterius 1. de anima tex. 8. Cum igitur communis cuiusque minimæ partes sint species vltimæ. (indiuisibiles enim sunt in alias species) Specierum autem partes minimæ sint ipsa suprema genera, non enim componuntur ex alijs generibus aut differentijs: hinc fit, vt suprema genera quatenus sunt in subiectorum generum ac specierum ratione, indiuisibilia sint, & postremo cognita: quatenus autem cōmunia quædam, diuisionem multiplicem sortiantur, & primo cognita existant. Sed propter quid ad principiorum naturalium inuentionem præcipit Aristoteles ab vniuersalibus in singularia procedendum esse, non autem è cōuerso, cum tamen etiā vniuersalia partes sint singularium? An Principia esse supponitur? inductione enim & sensu iam prius id inuenisse oportet: quot autem & quæ sint, neque inductione, neque definitione haberi potest. Definitio enim supponit notū id esse quod definitur; sed quæ sint principia, adhuc incertum est: Inductio autem nec numerum nec distinctionem ostendit, sed vnitatem solum in multis colligit. Relinquitur igitur, vt diuisione conceptuum vniuersalium in singulares, haberi possit id quod quærimus. Methodo igitur diuisiua vtendum esse innuit Arist. cum ex vniuersalibus in singularia procedendum esse dicit: prius enim singulares conceptus inuenire oportet, quàm eosdem definire. Quod autem Methodo diuisiua id præstet, manifestum statim facit in principio suæ indagationis, vbi inquit tex. 6. Necessè est autem aut vnum esse principium, aut multa, & quæ sequuntur. Duo autem illi processus, qui definitionem antecedūt, inductio scilicet, & diuisio, aliquando nobis minime animaduertentibus fiunt, paulatim crescente intellectu. Iccirco in multis sæpe nō egemus huiusmodi inquisitione conceptuum singularium, vt hominis aut leonis: sed solum ipsum, quid est, relinquitur indagandum. In quibus autem ea minime præsterimus, impossibile est definitionem aggredi priusquam ea inuenerimus, quæ præcessisse oportet.
- C**

Omnem definitionem absolutam ad demonstrationem reduci.

Quæst. 11.

IN eorum definitionibus, quæ alteri insunt, manifestum est hoc quod proponimus. Si n. eclipsis definiatur, aut ira, aut aliquid huiusmodi, cum necesse sit addere & subiectum, & causam, propter quam subiecto insit; statim in huiusmodi definitionibus aliquid est, quod est tanquam demonstrationis conclusio, & aliquid, quod eiusdem est principium. vnde tota definitio est veluti demon-

QVAEST. PERIPATET.

stratio, positione differens à demonstratione, ut explicatum est. 2. Post. D
 tex. 10. Idem autem contingere & in definitionibus substantiarum, nunc
 manifestum fiet. Cum enim questionum alia simplices sint, ut An est,
 & Quid est: alia compositae, ut, Quod aliquid alicui insit, & propter
 quid: Vult Arist. 7. Metaph. tex. 59. omnem questionem aliquid de
 aliquo quærere, etiam in ijs quae simpliciter videtur quæri, ut an est ho-
 mo, & quid homo est, aut domus. quamvis enim in his lateat aliquid
 de aliquo quæri, semper tamen questionem compositam esse: nam
 ubique de aliqua materia aliquid quærimus. quod si id non fuerit, ni-
 hil quæri. Idcirco ergo de simplicibus nullam esse questionem neque
 doctrinam. Si igitur omnis questio simplex ad compositam reducitur:
 ergo etiam omnis definitio completa substantiae ad demonstrationem
 reducetur. idem enim est quid & propter quid: & esse compositarum
 substantiarum est aliquid alicui inesse: quod prius habere oportet, quam
 ipsum quid est, aut propter quid quæramus. Idem significauit Arist. 2. E
 de Ani. tex. 12. ubi animae completam definitionem quærens, inquit:
 oportere diffinitiuam rationem ostendere non solum ipsum esse, sed
 etiam propter quid: ut non solum tanquam conclusio videatur, sed
 etiam eius causam explicet. Idcirco naturam definitionis explicans.
 2. Poster. tex. 10. inquit: definitionem esse orationem ipsum propter
 quid est, explicantem. Sed hæc in oppositum videntur facere. Nam si
 substantiae definitio est demonstratio, substantiae erit demonstratio. quod
 negat Arist. 6. Metaph. tex. 1. & Poster. 2. tex. 2. Præterea cum substantia
 tribus modis dicatur, ut materia, ut forma, & ut compositum ex his: ne-
 que ut materia, neque ut compositum demonstrari potest: demonstratur
 enim semper alterum de altero: at substantia ut materia, & composi-
 tum, alteri inesse nequeunt: hæc enim cæteris omnibus subiiciuntur.
 Forma verò, siue materiae dicatur inesse, siue composito; omnino in-
 demonstrabilis est, nam sine medio utrisque inest. Insit igitur per ali-
 quod medium forma ipsi materiae, illud medium longè magis species
 esset & substantia, de qua iterum quærendum esset utrum per aliud insit
 medium, an immediate insit: aut igitur in media infinita essent, aut
 species & forma sine medio inest materiae. Significauit autem hoc Ari-
 stoteles. 8. Metaph. tex. 15. ubi nullam aliam causam quærendam esse
 putat, cur materia & forma vnū sint, hoc enim est eorum esse, non vin-
 culum aliquod aut copula aut quid tale. Merito igitur indemonstrabilia
 hæc fuerint, & demonstrationum principia. Similiter verò putandum
 est formam composito immediate inesse. cum enim illi tanquam pars
 inexistat, si inter totum & partes non est tertia quædam natura, neque
 medium vllum inter ipsa fuerit. Quamvis autem partium quædam pro-
 pinquiores subiecto fuerint, quædam distantiores, ut genera superiora
 & inferiora se habent; neque tamen inferiora genera pro medio in de-
 mon-

- A** monstratione accipi possunt, vt per ipsa demonstrantur ea, quæ superiora sunt: neque superiora ad demonstrationem inferiorum: in ijs enim quæ subalternatim prædicantur, medium neque causa est prædicati, neque reciprocum: Non quidem causa, quia è contra superiora causæ sunt inferiorum, insunt enim superiora in ratione inferiorum, non è conuerso. Quòd si superiora pro medio sumantur, non fiet syllogismus: contingeret enim in secunda figura affirmatiuè còcludere. Nullum autem eorum est reciprocum, quia superiora semper vniuersalia sunt magis: at demonstratio si ex primis & immediatis est, ex reciprocis constat & causis conclusionis. Amplius si in omni demonstratione subiectu aliquod esse oportet actu existens, nulla definitio substantiæ, demonstratio erit. Substantia enim composita non potest esse eius subiectum, quia eius partes definitione explicantur: quod autem demonstratur, non est subiecti pars, sed affectio. Multo autem minus ipsa forma subiectum esse possit: inest enim in eius ratione materia, vt natus in definitione finis, & corpus in definitione animæ. at in demonstratione subiectum inest in ratione prædicati, non è conuerso. Si igitur forma inest materiæ, nõ erit forma demonstrationis subiectum, sed materia. At verò neque materia huiusmodi subiectum videatur. non enim est actu per se, sed potentia solum: in demonstratione autè subiectum actu esse oportet, & per se existens. Hæ igitur difficultates circa hanc sententiam contingunt. Non fuerit autem difficile soluere, si supponamus, materiam omnem dupliciter còsiderari: vno scilicet modo, vt subiectum actu existens, quod præexistere oportet in omni generatione, vt æris actus quatenus æs: alio autem modo vt potentia ad alios actus, vt æs nõ quatenus actu aliquid est, sed quatenus potentia ad statuum: non enim idem est æris esse, & potentia ad statu. 3. Phys. tex. 9. Consideratio igitur materiæ quatenus potentia est, nullius prædicationis subiectum existit, nisi fortè priuationis: imo neque priuationis est subiectum: esset enim actu aliquid, vt alterum contrariorum: at secundum se neutrum habet actu neque formam neque priuationem. quatenus autem actu aliquid est, subiicitur ipsis formis, quemadmodum reliquæ substantiæ affectionibus. patebit enim id magis, cum de materia loco proprio agemus. Quoniam autem eorū, quæ in materia sunt tanquam in subiecto, quædam alteram habent causam, quædam minime, vt in lapidibus forma domus alteram habet causam, scilicet finem cuius gratia instituta est, vt conseruationem supellectilis: huius autem forte non est altera causa. iccirco hæc substantiæ ratio est in demonstrabilis, demonstrationis principium existens: in ipsum enim vltimum resoluuntur ceteræ rationes quæ in materia existunt. Cum igitur definitio omnis resoluat ipsum totum in partes secundum substantiam, partium autem quædam insunt vt rationis materia, quædam vt perfectio: omnis

QVAEST. PERIPATET.

omnis definitio veluti demonstratio erit, in qua nō quidem perfectio **D**
neque de toto, neque de parte demonstratur; inest enim sine medio :
sed partes secundum materiam de materia totius per alteram partem ,
quæ est vt forma. Explicauit autem id Arist. 7. Metaph. tex. 60. vbi in-
quit: in huiusmodi quæstionibus substantiæ postquam habemus ip-
sum esse, quæri materiam propter quid sit, vt hæc sunt domus, propter
quid ? quia hæc existunt, quod erat domui esse : & homo hoc, aut cor-
pus hoc tale habens. Quare ? causa materiæ quæritur, hæc autem est
species qua aliquid est & substantia. Ex quibus facile dubitationes sol-
uuntur. Nam prima ratio ostendens substantiæ non esse demonstra-
tionem, conceditur. non enim demonstratio est substantiæ, quatenus
substantia est : quoniam substantia non inest alteri. Quamuis enim for-
ma sit in materia, non tamē illi inest vt actu existenti, sed potētia. Qua-
tenus igitur ex potentia & actu vnum fiunt ; eatenus substantia est com-
posita, cuius est definitio, demonstratio autem nequaquam : quatenus **E**
verò materia subiectum quoddam est, cui actu existenti insunt cæteræ
formæ ; eatenus earum demonstratio est, non definitio. Dubitabit au-
tem quis de primis rationibus materiæ inexistentibus, vtrum & ipsæ
demonstrabiles sint. si enim quo minus detur processus in infinitum,
indemonstrabiles ponantur, nulla methodo sciri videbuntur. non.n.
definitione, quoniā non vnum per se sunt plures actus, oportet autem
vnum per se esse, quæ in definitione sunt. Dicimus omnem actum ma-
terialem quāuis vt indemonstrabilis supponatur à singulis artificibus,
resolui tamen in actum quendam priorem à superiori scientia, aut ea
quæ omnibus communis est: Actus autē immaterialis in nullum alium
resoluitur. hic enim solus primus est à quo cætera pendent: actus autē
materiæ primæ quāuis ab altero pendeat principio, non tamen demon-
strabilis est. non enim alteri materiæ inest ipsum primū omnium subie-
ctum. Quomodo autē primi actus, & quicūque alteri non inexistunt, **F**
sciantur, alibi explicabitur commodius. Ad alteram dubitationem pa-
tet solutio ex dictis. non enim in infinitum tendunt media. Nā quem-
admodum substantia primum est principium eorum quæ insunt : sic
prima aliqua substantia est, in quam cæteræ substantiæ resoluntur.
Quod autem dicitur actum & potētiā sine aliquo medio vnum esse,
conceditur. at non concedimus demonstrari actum de eo quod poten-
tia est, sed de aliquo subiecto quatenus actu est. Neque superiora de
inferioribus nec è conuerso demonstrantur : sed rationes superiorum
generum insunt vnicuique materiæ per inferiorum rationes: primæ.n.
substantiæ causæ sunt cæterorum. Aperuit hoc Aristot. 2. Post. tex. 18.
vbi ea quæ propria sunt generum, speculandum esse inquit, per vltima-
rum specierum rationes : non enim per propria generum intellexit af-
fectiones generibus contingentes : è contra enim hæc prius insunt ge-
neribus,

Aneribus, per ipsa autem subiectis speciebus, vt explicatum est. 2. Poster. tex. 22. sed rationes ipsas genericas ex rationibus specierum vltimarum demonstrari: quia specierum rationes priores sunt ac simpliciores. harum enim perfectio indemonstrabilis est principium existens cæterarum conditionum, quæ ex additione materiæ contingunt. Hoc autem modo & termini demonstrationis conuertibiles redduntur, cum alias genera vniuersalia sint quàm species. Nam differentiæ omnes, quarum ratio est diffinitio, ad propriam aliquam materiam contractæ considerantur in demonstratione: vt curuitas, quamuis lineæ sit affectio, ad nasum tamen contracta simitas appellatur: nihil autem refert simitatem dicere & nasi curuitatem. Idem & de cæteris differentiis est dicendum, inter quas & genera ponuntur, sunt enim & genera differentiæ quædã. Patet autem id magis in formarum definitionibus: nam in his manifestum est subiectum quod additur, cuius ratione contrahuntur differentiæ: anima enim actus quidem est, sed non quicunque, at talis corporis: proprium igitur quoddam est anima alicuius corporis, alijs nullis competens: iccirco illud in eius ratione inest, quia includitur vt pars eius: nugatio enim esset si animæ corpus adderemus, & simitati nasum: non enim anima alicuius corporis est anima, sed actus: & simitas non est nasi simitas, sed nasi curuitas. communis igitur differentia, vt curuitas, commune habet subiectum, vt forte lineam: contracta autem contractum, vt simitas nasum. & resoluuntur semper propria in communem differentiam, & proprium subiectum non commune. Sed in definitionibus compositarum substantiarum hoc minus patet: quia genus materiam includit, quod differentiis cõtrahitur. Quamuis autem hic substantiæ partes alio modo diuidantur, quàm in formarum definitionibus: re tamen minimè differunt vt alibi à nobis ostenditur. iccirco modica quadam verborum conuersione animalis definitio in animæ definitionem transit. quod si hæc manifestam habet reductionem ad demonstrationem, omnis definitio substantiæ ad demonstrationem reducetur. Ad vltimam dubitationem, concedimus neque ipsum compositum neque formam subiectum esse demonstrationis, cum substantiarum definitiones ad demonstrationem reducuntur: sed ipsam materiam, non tamen quatenus potentia est, sed quatenus actu. Quod si quis insisteret ea quæ in demonstratione sunt, per se inesse oportere: at materiæ quatenus actu est, non per se inesse formas, sed secundum accidens, vt significauit Arist. 2. de Part. ani. cap. 3. cum enim caliditas sanguini per se inest, in eius enim ratione inest: materiæ tamen sanguinis nequaquam per se inest, sed est ac si aquam calidã vno nomine significemus, cuius pars est caliditas, aquæ tamen per accidens inest: similiter & de cæteris formis dicendum videtur, omnes enim compositi sunt partes, materiæ autem nequaquam. An materia pars est earum, iccirco in secundo modo di-

QVAEST. PERIPATET.

do dicendi per se fuerint? per accidens autem inesse ab Aristotele for-
 te dicuntur, quia non sunt in primo modo? At quaecunque per se sunt,
 eadem & ex necessitate insunt, formæ autem non ex necessitate viden-
 tur huic materiæ inesse, caliditas enim non ex necessitate materiæ san-
 guinis inest: si enim hæc auferatur ex ratione, adhuc ratio caliditatis
 remanet, ut in igne. Dicendum est igitur materiam non vnamquæque
 esse speciei partem: ubique tamen formam inseparabilem esse à pro-
 pria materia, ideo inesse huic in secundo modo dicendi per se, reli-
 quis autem per accidens: ut sanguinis, quia sanguis est, caliditas, ratio
 quædam est huius materiæ, verbi gratia humoris, à quo separari nequit:
 simpliciter autem caliditas, ab hoc separabilis est. non enim humor est
 proprium caliditatis subiectum. propter hoc igitur dictum est calidi-
 tatem simpliciter acceptam per accidens materiæ sanguinis inesse. At
 in demonstratione non huiusmodi subiectum accipimus, sed propriū,
 & tandem id cui primò inest. ideo ex reciprocis semper est demon-
 stratio, ut ostensum est superius. Patet igitur omnem definitionem com-
 pletam veluti demonstrationem esse: differre autem verborum posi-
 tione, quæ non solum penes eorum ordinem consideratur, sed multo
 magis penes modum. Nam in definitione resolutio fit in partes, quarū
 una alteri nequaquam inest, sed unū sunt ut potentia & actus: Demon-
 stratio autem in easdem resoluit, quatenus actu sunt, ideo semper al-
 terum alteri inesse dicit. Neque ob id sequitur demonstrationem esse
 ipsius quid est: aut definitionem dicere esse vel non esse: alio enim
 modo accepti termini demonstrationem constituunt, alio modo defi-
 nitionem.

*Primam Philosophiam, neque demonstratione neque defini-
 tione uti. Quest. III.*

QUOD duo tantum videantur sciendi modi apud Aristotelem,
 unus per demonstrationem, quæ causam tradit eorum, quæ
 alteri insunt, propter quam & insint & omnino sint: alter per
 definitionem, qua substantiam ipsam & quid vnumquodque sit per-
 spicimus. Ut enim ea quæ sunt, vel simpliciter sunt, veluti substantiæ:
 vel alteri insunt, ut substantiarum affectiones: sic duo videntur suffi-
 cere instrumēta ad eorum resolutionem: definitio scilicet, quæ in par-
 tes secundum substantiam resoluit ea quæ sunt: Demonstratio autem
 quæ in principia, ea quæ insunt, redigit: Mirum profectò fuerit primā
 Philosophiam neutro istorum uti. Quomodo enim sciet princeps scien-
 tiarum, unde omnis fides cæterarum pēdet? Num ignobilius aliquod
 argumentationis genus, quali Dialecticus aut similis ad fidem incertā,
 quam tamen possunt astruendam, uti solent, usurpabit? At incertiora
 multo

A multo essent reliqua inde ortum ducentia : nec tandem scientia vlla esset, sed opinio tantum, aut similis quædam existimatio. Demonstrationem igitur non esse eorum, quæ à primo Philosopho tractantur, hinc fiet manifestum. Cum enim de ente, quatenus ens est pertractet, huiusmodi autem sit quod simpliciter est & primum, id est substantia 7. Metaph. tex. 5. si substantiæ non est demonstratio, nec igitur primus Philosophus demonstrabit. Non esse autem substantiæ demonstrationem, sed alium quendam manifestationis modum apertè scribit Aristo. 6. Metaph. tex. 1. & 2. Poster. tex. 2. nec enim alteri inest substantia, demonstratur autem semper alterum de altero. Quatenus igitur primus Philosophus de substantia agit, non demonstrat. At verò si ad eundem pertinet de substantia agere, & de illis, quæ ipsi per se insunt. 4. Metaph. tex. 5. sunt autem quædam affectiones propriæ entis quatenus ens est, ut idem, diuersum, vnum, & multa, & alia huiusmodi; demonstratio saltem ad huiusmodi necessaria fuerit. An istorum quoque non est medium? iccirco indemonstrabilia, & dignitates illas constituentia, quas omnes scientiæ accipiunt? Non esse autem aliquod medium distinctum à subiecto, patet. Si enim subiectum est ipsum ens quatenus ens, insunt enim omnibus entibus quatenus entia sunt: hoc autem substantia est & quid, non est inuenire alteram rationem priorè illa, ut accidit in affectionibus entium particularium: cum enim in his alterum sit vnumquodque & quid eorū, est semper altera ratio prior, scilicet ipsum quid est. In primo autem cū idem sit ipsum ens & quid, non potest distingui medium à subiecto. Nec igitur demonstratio constitui potest. Idcirco Aristoteles 4. Metaph. tex. 9. dignitates omnibus notissimas inesse quidem enti prout ens, demonstrari autem non posse restatur, nisi aliqua demonstratione ducente ad impossibile. Demonstratio igitur ostensua ex prioribus nullo modo à Philosopho primo assumitur. Causa enim accidētium est substantia, & primorum prima: prima autem eadem est cum subiecto. Quod si altera fuerit, non ergo prima erit substantia: aut duæ primæ non vna: nec tamen profecerit quippiam si duæ primæ ponantur substantiæ: vna enim alteri quid proderit, siue sit siue non sit? nec igitur demonstratio constitui poterit: necesse est enim terminos inuicem prædicari. At verò neque definitione sciri ea quæ à primo Philosopho tractantur, ex his patefiet. Cum enim omnis definitio partes habeat, est enim oratio, erūt similiter partes ipsius rationis & ipsius quid est. 7. Metaph. tex. 33. Rationis autem partes esse hanc quidem ut materiam, hanc verò ut actū, habetur 8. Metaph. tex. 15. Non tamen quamlibet materiam esse partem rationis, sed aliquā ubique, & quo pacto distinguatur, explicatur 7. Metaph. tex. 34. & 37. Quæ igitur nullam habent materiam neque sensibilem neque intelligibilem, indiuisibilia omnino, & statim vnum esse manifestum est.

QVAEST. PERIPATET.

est. 8. Metaph. tex. 16. horum ergo nec ratio erit, nec diffinitio. haberet **D**
enim partes. Huiusmodi autem esse, ea quæ primus Philosophus speculatur, patet. Enim simpliciter dictum ac primum, de quo ille agit, in compositum quid esse manifestum est. si enim materiam aliquam haberet, & tandem compositionem, aliquid eo prius esset, quo existente illud esset. Cum autem prima substantia sola simpliciter sit, quia non dicitur eo quod aliud in alio sit, ut in materia 7. Metaph. 41. & ob id in huiusmodi idem sit esse & quid est: simplex omnino esse oportet ipsum ens primum, & ideo non definibile sed omnia finiens. Primus igitur Philosophus in speculatione substantiæ definitione non utitur. At verò neque in speculatione eorum, quæ illi per se insunt: nam similiter simplicia esse necesse est & prima: cætera enim ad illa reducuntur 4. Metaph. tex. 6. Neque ideo dici quia alia sint priora præter substantiam ipsam, quam addi necesse est in eorum definitionibus. Non igitur aliqua ratio constitui potest, quemadmodum in cæteris posterioribus **E**
fit: in priora enim semper resoluuntur, ut simitas in curuitatem, curuitas in aliquid aliud, donec tandem ad primam contrarietatem deveniatur, quæ unum & multa continet. Si igitur magnitudo prima esset substantia, rectum & curvum prima esset contrarietas, nec definiri posset. Quod si substantia quæ in affectionum ratione adiungitur, ipsa per se definitionem compleret, quomodo non idem esset subiecto esse, & affectioni, ut naso & curuitati? esse enim nasi esset curuitati esse, neque solum subiecto unum essent, sed & ratione. At affectio omnis aliquid aliud est præter additum, siue subiectum. Si igitur primæ entis affectiones, rationes priores non habent præter ipsam substantiam, neque ergo earum definitio fuerit. Primus igitur Philosophus neque demonstratione utitur, neque definitione. Oppositum tamen videtur significare Aristoteles. Nam 6. Ethic. cap. 6. inquit Sapientis esse de nonnullis habere demonstrationem: qua ratione differt ab intellectu, qui circa principia tantum versatur. Sapientiam autem esse primam philosophiam testatur inferius cap. 7. exactissimam enim scientiarum esse, nec solum circa principia versari, sed & circa ea quæ ex principiis colliguntur, idcirco compositionem esse intellectus & scientiæ, rerum tamen præstantissimarum. Et 11. Metaph. cap. 1. Demonstratiivam sapientiam vocat, quæ circa accidentia versatur. Definitionem autem ad eundem pertinere innuit 6. Metaph. tex. 1. imo solius primi philosophi esse rationem facere ipsius quid est: inquit enim reliquas scientias circa genus aliquod entis versari, non circa ens quatenus ens est, neque ipsius quid est ullam rationem facere, sed illud aut sensu manifestantes, aut suppositione accipientes, ea quæ generi per se insunt demonstrare. Idem 11. Metaph. cap. 6. Quod & rationem videtur habere: si enim proprie scire est demonstrationem habere: substantiæ autem & ipsius quid est non est **F**
demon-

A demonstratio, nec igitur scientia aliqua proprie dicta erit ipfius quid est. Merito igitur supponendum ab vnoquoque demonstratore. Esse autem aliquam scientiam superiorem, quæ sapientia dicitur, cui negotium delegetur ipfius substantiæ, necessarium videtur. cum enim in cuiusque ratione inest substantiæ ratio 6. Metaph. tex. 4. igitur orata substantiæ ratione, & reliqua ignorari necesse est. Si ergo scientiæ sunt demonstratiuæ, & aliud genus sciendi prius & nobilius & perfectius necesse est esse, quo substantiam cognoscamus. Nobilissima autem scientiarum est Sapientia & prima philosophia. Si igitur substantiæ ratio definitio est, illa sola ipfius quid est, ratione faciet, & sic definitione utetur. Propterea crediderunt quidam ad primum philosophum pertinere de omnibus entibus ipsum quid est cognoscere usque ad species ultimas. quod & videtur significasse Aristoteli. 4. Metaph. tex. 2. ubi inquit, Quemadmodum Grammatica vna existens omnes voces speculatur, sic entis quoque

B quot species sunt, & specierum species contemplari vnus scientiæ genere est. Quæ tamen si hoc modo accipiantur, maximas patiuntur difficultates, & manifestas habent contradictiones. Nam primum expresse negat Aristoteli. 11. Metaph. cap. 3. ubi inquit: philosophi primi scientiæ esse entis quatenus ens est vniuersaliter, non secundum partem: qua ratione differt à Mathematicis & à Naturali, qui secundum partem considerant assumptas genus proprium vniuscuiusque, de quo quarunt principia & accidentia, ut talia, non ut entia. Præterea, si primus philosophus specularetur substantias naturales, & Mathematica demonstraret quoque eadem eorum accidentia. eiusdem enim scientiæ est de substantia & affectionibus ipfius speculari, quarto Metaph. tex. 6. superflua igitur essent reliquæ scientiæ. Amplius pertinere propriis subiectorum definitiones ad scientias particulares non autem ad superiorem aliquam scientiam, declarat Aristoteles. 6. Metaph. tex. 2. & 11. Metaph. cap. 6. & primo de Ani. tex. 16. quibus in locis ostendit quomodo Physico sit definiendum, & quomodo Mathematico. Primo igitur philosopho relinquuntur ea quæ nullam habent materiam. hæc autem definiri non posse ostensum est. Quæ cum hoc modo habeant, non possumus dicere subiectorum quidem scientiam, quæ definitione habetur, primi philosophi esse, propriarum verò affectionum, quæ demonstratione sciuntur, alterius esse: eadem enim scientia circa subiectum proprium querit principia & affectiones quæ ex principiis. Idcirco primus Philosophus, entis, ut ens est, principia querit, & eiusdem affectiones proprias: sic Mathematicus circa numeros & magnitudinem: & naturalis circa mobilem substantiam & eiusdem affectiones versatur. Quid ergo dicendum ad auctoritates Aristotelis in oppositum adductas? Dicimus igitur in eo differre scientias particulares à sapientia, quod illæ quidem circa genus proprium, postquam subiectum in propriam illius

QVAEST. PERIPATET.

ius rationem, atque affectiones in principia propria resolverint, quie- **D**
 scunt. Sapiencia autem omnium rationes quas cæteræ scientiæ suppo-
 nunt, in priorem resoluit rationem : quoniam verò illa non est altera
 prior, in eam definit omnis resolutio, nec in infinitum datur causarum
 processus. At verò vtrum rationum resolutio in alias superiores ratio-
 nes, demonstratio sit, aut definitio, hoc modo considerandum est. Nam
 quamdiu ratio ipsius quid est, diuisibilis fuerit, vt eius aliquid sit tan-
 quam materia, & aliquid tanquam actus : definitio dicenda est ac de-
 monstratio sola verborum positione differens, vt alibi à nobis est expli-
 catum. Vbi vero ad indiuisibile peruentum fuerit, erit quidem illa ra-
 tio ipsius quid est vltima, definitio autem nequaquam ; omnem enim
 definitionem partes habere oportet eo modo distinctas. Quòd si ea
 definitio non fuerit, nec etiam demonstratio. omnis enim demonstra-
 tio ex definitione colligitur. Si igitur primus Philosophus in huiusmo-
 di quid, entia resoluat ; rationem quidem afferet cæterorum omnium, **E**
 at neque ob id definiet aut demonstrabit. His autem explicatis iam
 dubitationes soluamus. Quod igitur scribit Aristoteles Sapientis esse
 de nonnullis habere demonstrationem, & sapientiam quãdam demon-
 stratiuam esse, dictum est, quoniam nõ solum de substantia agit sapiens,
 sed etiam de ijs quæ illi per se insunt, quorum & si demonstratio osten-
 sua non sit, vt in scientijs particularibus, est tamen quædam, ea scilicet
 quæ ducit ad impossibile, vt patuit superius de cõmuni omnium scien-
 tiarum dignitate. At forte instet quis : communes entis affectiones de
 singulis entibus demonstrari posse per rationem ipsius primi entis. An
 hæc demonstratio minimè est ? oportet enim ex eodem genere esse me-
 dium & extrema, hic autem medium & affectio primi philosophi est :
 cætera verò entia cum secundum partem cõsiderètur, ad cæteras scien-
 tias pertinent. Præterea & si eiusdem scientiæ concedantur esse om-
 nia entia, scilicet quatenus entia sunt ; cum tamen non sit vniuersalis **F**
 demonstratio, nec etiam particulares erunt : ideo enim problema est
 demonstratiuum, si verbi gratia de vite cur folia fluât quæramus, quia
 continetur sub vniuersali, scilicet latifolio, cuius primi est demonstratio.
 2. Poster. tex. 24. At de ipso ente quatenus ens est, vniuersaliter demon-
 strari proprias affectiones demonstratione ostensua non posse, sed so-
 lum ducente ad impossibile ostensum est. Ad alteram dubitationem
 quæ ostendebat omnium definitionem ad primum philosophum per-
 tinere, cum cæteræ scientiæ nullam rationem faciant ipsius quid est :
 cõcedimus, resolui quidem omnium rationes in supremam rationem :
 non tamen hanc definitionem esse, neque demonstrationem : singulo-
 rum autè definitiones spectare ad eum qui circa illud genus versatur,
 & ab vnoquoque supponi, quia non est substantiæ demonstratio. Du-
 bitabit autem quispiam, si ipsum quid est in scientijs supponitur : nam
de

A de subiecto præcognoscere oportet esse & quid est. 1. Post. tex. 2. quomodo ergo quærantur in scientijs definitiones? An quærantur quidem antequam affectiones quæramus: cum autem quærimus ea quæ per se substantiæ inexistunt, necesse est præcognoscere subiectum esse, & quid est. Quærantur igitur illa quoque in scientijs, non tamen demonstratione manifestantur, sed alia ratione. Supponuntur autem cum accidentia quærimus, quorum est demonstratio. Restat ut explicemus quomodo vna scientia existens, omnes species entis & specierum species contempletur, non tamen in messem aliarum scientiarum descendat. Non enim intelligere possumus, ens genus esse omnium de quibus prædicatur, ut vox genus est omnium vocum. Differentiæ enim diuidentes ipsum ens non essent entia, cum genus non sit particeps differentiarum, nec è contra 11. Metaph. cap. 1. Nec etiam accipiendum videtur pro vno entis genere, ut pro substantia: nam in eandem difficultatem incideremus, si vna esset scientia omnium substantiarum secundum partem: non enim relinqueretur locus naturali & Mathematico. de substantijs enim quibusdam considerant singulæ, & tot sunt philosophiæ partes, quot sunt substantiæ. 4. Metaph. tex. 4. Non ergo prima philosophia de omni substantia agit, nec species specierum substantiæ quærit. An per species entis ut ens est, intellexit affectiones eiusdem, ut vnum & multa, idem & diuersum, & eorum specie, ut differentiam, contrarietatem, & alia huiusmodi, quæ entis ut ens est naturam insequuntur? Hæc enim entis & vnius species appellauit 4. Metaph. tex. 3. affectiones autem per se eorundem esse dixit 4. Metaph. tex. 5. Cum enim genera entium ad vnum primum id est substantiam reductionem habeant, reliqua eiusdem affectiones merito appellantur. Non igitur ob id primus philosophus in messem cæterarum scientiarum descendet: neque propter hæc definitionem aut demonstrationem uti cogetur. vniuersaliter enim & quod primum in vnoquoque genere est, considerat, reliqua autem secundum partem. Quæ cum hoc modo habeant, qua methodo utetur sapientia? An in simplicibus & ijs, quorum non est altera causa, neque resolutio, neque compositio locum habent? neque enim quæstio aliqua de ijs formari potest, neque eorum vlla est doctrina 7. Metaph. tex. 60. in omni enim doctrina & quæstione, aliquid præexistere notum oportet, de quo aliquid aliud quæritur: alioqui nihil cõtingit quærere. In ijs autem quæ verè simplicia sunt, quomodo aliud erit quod quærit ab eo quod præexistit? dico autè verè simplicia, quia aliquando quæstio fit eorum quæ simpliciter dicuntur, ut compositarum substantiarum, veluti hominis an sit, & quid sit: in quibus later aliud de alio quæri: semper tamen causa altera quæritur, & aliquid alterum supponitur. Ob id benedictum est 2. Poster. tex. 1. omnem quæstionem esse causæ quæstionem seu medij. In ijs autem quæ omnino sim-

QVAEST. PERIPATET.

plicia sunt, si quæstio aliqua formetur, erit eiusdem de eodem, iccirco **D** nihil in ijs contingit quærere, quod profecto in ipso ente ut ens est, patet: in omnibus enim ipsum ens supponitur non quæritur. Hoc igitur est quod intellectus ex sensibilibus inductione colligens primum omnium cognoscit, quo supposito & manifesto reliqua perquirat. Quæ autem enti per se inexistunt, sciunt quidem, quia causam habent, non tamen per demonstrationem, quia causa non est altera à subiecto, altera tamen ab eo cuius est causa: medium autem demonstrationis non solum alicuius causam esse oportet, sed & alicui 2. Post. tex. 25. nec etiã definitione, quia vnaquæque completa definitio demonstrationem continet potestate, ut alibi explicauimus. Iccirco resolutionem quidẽ aliquam ipsorum & compositionem cõcedimus, sed simpliciorẽ, qui alius modus sciendi est nobilior & perfectior, quàm per demonstrationem, aut definitionem, omnium autẽ perfectissimus est, quo ipsum quid est simplicissimum apprehendimus, primum omnium scientiarum **E** initium. Quoniam autem difficile est nobis ea, quæ in natura manifestissima sunt, eo modo uti sunt, cõcipere, iccirco similitudine quadam rationis cum ijs quæ nobis notiora sunt, ea comparantes, compositiones quasdam comminiscimur, vnde & definitiones ac demonstrationes eorundem secundum analogiam astringimus.

Scientias distingui secundum genera substantiæ. Quest. 1111.

QUAM VRS entia multis modis diuidantur, & genera diuersa constituent, vno quidem modo quatenus diuersam prædicandi figuram sortita sunt, vnde prædicamentorum genera à locis considerata orta sunt: alio modo quatenus ipsum esse diuerso modo participant, ab vno quodam quæ substantia est descendencia, quomodo à primo philosopho accipiuntur: distinctio tamen scientiarum neque penes genera prædicamentorum, neque secundum diuersam entium reductionem ad substantiam assignatur ab Aristotele, sed secundum partes ipsius substantiæ. inquit enim 4. Metaph. tex. 4. tot esse philosophiæ partes, quot sunt substantiæ. Quod & ratione illa comprobari potest. cum enim in omni scientia affectiones de aliquo subiecto quærantur, sola autem substantia subiectum sit omnium aliorum entium, non enim est accidentis accidens, merito de aliqua subiecta substantia omnes scientiæ considerant. Vbiq; autem proprie primi & ex quo cætera pendent, & propter quod dicuntur, scientia est. 4. Metaph. tex. 2. Si igitur huiusmodi substantia est, penes ipsam omnis scientia assignanda videtur. Sed hoc tamen multas patitur difficultates. Nam primum, si substantia vnum genus est, 1. Phy. tex. 50. omnis autem generis vnus vna scientia est 4. Metaph. tex. 2. ergo omnium substantiarum

Atiarum vna erit scientia: neque igitur prima philosophia distinguetur à Mathematicis & naturali, genus enim non distinguitur a suis speciebus. Quòd si primus philosophus de aliqua tantum substantia agat, nõ de omni, quomodo vniuersalis erit sciẽtia? & quomodo de ente quatenus ens est vniuersaliter agat, non quemadmodum reliquæ scientiæ genus quoddam circumscribentes secundum partem? vt tradit Arist. 6. Metaph. tex. 1. & 11. Metaph. cap. 3. Præterea circa Mathematicas scientias alia oritur dubitatio. Cum enim partem entis sibi assumant 4. Metaph. tex. 1. & sit pars philosophiæ speculatiuæ. 6. Metaph. tex. 2. & 11. Metaph. cap. 3. numeri igitur & continuum substantiæ erunt, si omnis scientia de subiecta est substantia. At ipsum quantum non esse substantiam & ex diuisione prædicamentorum patet, & ex 12. Metaph. tex. 44. vbi inquit, solum Astrologum de substantia agere, reliquas Mathematicas, quæ circa numeros & circa Geometriam de nulla substantia tractare. Amplius quomodo ex eodem genere fuerint omnia quæ in scientia traduntur? vt voluit Aristoteles 1. Poster. tex. 20. vbi inquit. Ex eodem genere esse oportere extrema & medium demonstrationis. Si enim subiectum in omni scientia fuerit substantia; quæcunque in alijs generibus entis continentur, vt in quanto, quali, & reliquis, non erunt scibilia: aut scientiæ distinguendæ fuerint secundum genera entium, vt quædam sit ipsius substantiæ, quædam ipsius quanti, vt Mathematicæ, quædam reliquorum generum. Pro solutione igitur eorum, primo notandum est: substantiam non esse vnum genus vniuocum. Cum. n. ipsum quid est vniuscuiusque, & partes eius substantiæ dicantur, item materia, forma, & compositum 7. Metaph. tex. 7. non solum penes hæc significata diuerso modo substantiæ dicuntur, sed etiam si singula eorum accipiamus. nã ipsum quid tot modis dicitur, vt ipsum ens. 7. Metaphysico. text. 14. similiter materia, forma, & compositum: C singula enim eorum non vnum quid sunt in æternis & generabilibus, nam genere differunt corruptibile & incorruptibile. 10. Metaph. tex. 26. Quæ cum hoc modo habeant, diuise quidem sunt scientiæ non secundum significata illa substantiæ, quæ dicta sunt, vt scilicet quædam ageret de quid est, alia de materia, alia de composito: nam hæc quamuis non secundum vnum dicantur, ad vnum tamen omnia sunt, scilicet ad eam substantiam, quæ vt forma dicitur: ipsius enim est ipsum quid est, & materia ideo substantia est, quia potetia est hoc, compositum autem quia actu id habet: iccirco sub eadem scientia omnia ista cadunt, quemadmodum vna scientia est entis vt ens est, quia ad vnum cætera habent reductionem. Sed alio modo genera substantiarum scientias distinguenda sumuntur ab Aristotele. 12. Metaph. tex. 29. & 5. eiusdem, tres scilicet esse substantias, duas quidem naturales, vnã autem immobilem; duas æternas, vnã generabilem & corruptibilem: idcirco

QVAEST. PERIPATET.

tres quoque parter philosophiæ constituit. 6. Metaph. tex. 2. & 2. Phy. D
tex. 71. Mathematicam, Physicam, Theologiam, quo autem pacto, in-
ferius patebit. Secundo notandum tria ista genera substantiarum esse
inter se proportionabilia. omnia enim affectionibus quibusdam subij-
ciuntur, & ubique substantia prior est & cæterorum causa. ideo con-
ueniunt in genere quodam analogo. quod & de principiis eorundem
testatus est Aristoteles 12. Metaph. tex. 19. & 22. quodammodo enim
alia aliorum principia, ut æternorum æterna, corruptibilium corrupti-
bilia, quodammodo verò eadem scilicet secundum proportionem.
Quoniam autem eorum, quæ sub eadem proportionem continentur,
quædam ordinem habent inter se, ut vnum sit primum, alterum secun-
dum. & de reliquis eodem modo, ut habent animæ partes, & figuræ,
& numeri: alia autem nullum habet inter se ordinem, ut natantia cum
volatilibus, aut os cum spina & sepio: quæcunque quidem conueniunt
diuersis generibus secundum similitudinem proportionis quomodo- E
cunque, vnius scientiæ esse innuitur ab Aristotele 2. Post. tex. 23. & 25.
vbi in demonstratione medium aliquando analogum sumi oportere
scribit. Quod si ex illis sint, quæ dicuntur secundum prius & posterius,
rationabilius est, demonstrationem primi esse, reliquorum autem per
primum, quàm è cōtra. In alijs autem nihil refert, cum nullum eorum
sit primum. Communis autem alicuius non potest fieri demonstratio
aut definitio, quoniam non est aliqua natura eadem in omnibus quæ
analogæ sunt. 2. Poster. tex. 23. Quibus hoc modo se habentibus soluun-
tur dubitationes circa primam Philosophiam. Agit enim hæc de pri-
mo genere substantiæ, & de affectionibus primis: reliquæ scientiæ de
reliquis generibus eorumque affectionibus, & distinctæ sunt inter se,
ut genera substantiæ distincta sunt. Quod autem dicitur, substantiam
vnum genus esse, intelligendum est secundum analogiam, habent enim
genera ipsa proportionem cum primo genere. Eodem autem modo F
quæcunque per se accidunt posterioribus generibus, ut motus quies,
calidum frigidum, rectum curuum, par & impar, proportionem habet
cum prima contrarietate primo generi assignata, scilicet vnum & mul-
ta, quo pacto reductione fieri docet Arist. 4. Metaph. tex. 6. Ex quibus
patet, aliud esse ad vnum, & analogum. Accidentia enim ad vnum di-
cuntur, idest substantiam, & materia ad formam: nullam tamen pro-
portionem habent ad illa ad quæ dicuntur, & vnius scientiæ sunt, quia
non sunt separabilia. Analogæ autem proportionem habent inter se,
ut substantia ad substantiam, cōtrarietas ad contrarietatem: principia
vnus ad principia alterius, & de reliquis eodem modo, ac sub diuersis
scientiis cadunt, quatenus scilicet non sunt eiusdem generis: separabi-
lia enim sunt, nō solum ratione sed & subiecto. Patet etiam quo pacto
prima philosophia vniuersalis sit scientia, etiam si de vno tantum ge-
nere

A nere agat. Cum enim quædam insint omnibus generibus substantiæ quatenus analogiam habeat, vt ipsum esse, & ipsum vnum, & quæ consequuntur hæc: nulla autem sit natura communis ipsorum analogorum, cui primo inexistant affectiones, sed per primum inexistant reliquis: merito vniuersalis est scientia, quia est primi generis. Si igitur non esset aliqua substantia prior substantia naturali, scientia de natura prima esset philosophia, & ipsa ageret de ente vt ens est & cæteris consequentibus. cum autem quædam alia sit substantia immobilis & prior, ad illius scientiam pertinet agere de ijs, quæ omnibus generibus insunt secundum analogiam, vt indicauit Aristoteles. 6. Metaph. tex. 3. Circa Mathematicas autem scientias videtur fuisse Aristotelis sententia, non omnes esse inter partes philosophiæ recipiendas, sed solam Astrologiā. Explicauit autem hoc manifestè 12. Metaph. tex. 44. vbi Astrologiam vocat peculiarissimam philosophiam mathematicarum scientiarum:

B quia hæc de substantia quidem sensibili, sed sempiterna speculatur, cæteræ verò de nulla substantia agunt, vt quæ circa numeros & quæ circa geometriam. colligi etiam potest ex enumeratione substantiarum. 12. Metaph. tex. 5. & 29. Cum enim tres sint substantiæ, duæ sensibiles & mobiles, altera intelligibilis & immobilis, sensibilibus autem vna generabilis & corruptibilis, altera æterna: de generabili quidem & corruptibili naturalis est scientia, de æterna autem & sensibili Astrologia inter Mathematicas, de immobili autem Theologia. Idcirco tres philosophiæ partes, quot etiam substantiæ statuit 6. Metaph. tex. 2. Physicam, Mathematicam, idest Astrologiam, Theologiam. Videtur autem seiunxisse cæteras Mathematicas à Philosophiæ partibus, propter Platonis & Pythagoreorum sententiam, qui cum omnem substantiam in superficies, lineas, & puncta, & tandem in numeros resoluerent, quorum scientiæ Mathematicis assignatæ sunt; ideo primam philosophiæ partem Mathematicis tribuebant, vt habetur. 1. Metaph. cap. 5. Aristoteles autem cum ostendisset nulla ex ijs separabilia esse 11. Metaph. cap. 2. nec inter substantias numeranda 7. Metaph. tex. 8. merito eorum scientias non esse inter philosophiæ partes reponendas, tanto minus inter primas. Verum enimvero dura hæc videatur sententia, excludi scilicet omnino scientiam numerorum & magnitudinum, præcipuas Mathematicarum scientias à Philosophia. Nam alibi videtur admittere Aristot. 6. Metaph. tex. 2. vbi tres partes philosophiæ distinxit, quatenus vna versatur circa inseparabilia quidem, sed non immobilia, vt est naturalis: alia autem circa immobilia quidem, non tamen separabilia fortasse, sed vt in materia, vt Mathematicarum quædam: in quibus verbis manifestè significat Geometriam & Arithmetica, Astrologiam autem nequaquam: est enim circa mobilia: Primam vero philosophiam circa immobilia & separabilia. ex quibus col-

QVAEST. PERIPATET.

legit tres partes philosophiæ. Idem significauit 11. Metaphy. capit. 3. **D** postquam enim ostendit circa quæ versetur Mathematicus, vt circa lineas, angulos, numeros, eorumq; affectiones, & circa quæ Physicus, & tandem primus philosophus, concludit Physicam & Mathematicam scientiam sapientiæ partes esse ponendas. Præterea alio pacto dubitare licet. Si enim substantia sensibilis & æterna alterum genus est à generabili & corruptibili, & ad alteram scientiam pertinet scilicet ad Astrologiam: Naturalis igitur solū erit de generabilibus & corruptibilibus: nam alioqui diuersorum generum vna esset scientia. Pertinere autem ad scientiam de natura agere de coelestibus corporibus, quæ sola æterna sunt & mobilia, ostenditur ex libris de cælo ab Aristotele conscriptis, qui inter naturales reponuntur. Cum enim natura sit principium motus in ipsis, vt ex vniuersali demonstratione colligitur 1. cæli. tex. 5. non excluduntur à naturali contemplatione. Dicimus igitur, quemadmodum substantia non vnum genus est vniuocum, sed secun- **E** dum analogiam tribus generibus conuenit, vt ostensum est: sic etiam corpus putandum est secundum analogiam prædicari de corporibus corruptibilibus & æternis. Cum igitur sub vna scientia cadant quæ analogæ sunt, quatenus habent rationis similitudinem: atque huiusmodi ascribatur primo generi, quando secundum prius & posterius dicantur: meritò consideratio de corpore vt corpus est & de eius affectionibus, illi scientiæ tributa est, quæ de incorruptibili corpore agit. prius enim est æternum corruptibili. Huiusmodi autem scientia Mathematica appellatur. Quoniam autem corpus vt corpus quatenus quidem diuisibile est, includit rationem numeri, nam ex diuisione numerus cõfurgit 3. Phys. tex. 68. quatenus autem secundum tria diuisibile, includit rationem superficiæ, quæ secundū duo diuisibilis est; & lineæ, quæ secundum vnum: idcirco Mathematica non vna fuit scientia, sed in plures partes distributa. Sunt enim diuersa genera ordinem inter se **F** habentia, vt etiam scientiæ. Quædam igitur Astrologia est, quæ de corpore sensibili & æterno agit: quemadmodum prima philosophia de primo substantiæ genere. Aliæ autem de ijs agunt, quæ primum quidem insunt corpori æterno, analogicè autem cæteris corporibus corruptibilibus: perinde ac prima philosophia, quæ de ente vt ens est & eius affectionibus agit, quæ analogicè insunt cæteris substantijs. Diuisæ autem istæ sunt præcipuè in duas partes, scilicet in eam quæ de magnitudinibus & continuo agit, Geometriam & scientiam solidorum continens, & eam quæ de numeris est Arithmetica appellatam. Istæ igitur philosophiæ quidem partes non erunt per se sumptæ, nã de nulla sunt substantia. Si autem sumantur adnexæ Astrologiæ, particularæ quædam erunt philosophiæ, & de substantia hoc modo agent quatenus illius substantiæ quam tractat Astrologus partes quædam sunt: in-
sunt

- A** sunt enim primo in eius ratione. Quapropter bene dictum est, Astrologiam esse peculiarissimam Mathematicarum philosophiam, quasi & reliquæ aliquo modo philosophiæ nomine sint censendæ, non tamen simpliciter, sed vt dictum est. De naturali autem philosophia quid dicendum? quomodo ingreditur in Astrologiæ negocium? An & natura similiter analoga est, vt corpus & substantia? diuersis enim generibus inest, corruptibili scilicet & incorruptibili: vna tamen eorum est scientia, quatenus principium motus in se habet, quæ natura est: quamq; Mathematicus omnis à suis considerationibus seiangit. Num & hoc ambiguum de Astrologia? videtur enim tanquam mobile corpus considerare, cum syderum cursus velocitates & tempora perquirat. An de ijs agit vt quanta sunt? continuum enim primo quidem inest magnitudini, posterius autem motui & tēpori. 3. Phys. tex. 70. & 6. Phy. tex. 39. lationum igitur coelestium commensurationes & tempora perquirat.
- B** Astrologus quatenus quanta quædam sunt: nec ob id de motu vt motus est, nec de corpore mobili vt mobile est, considerat. Illud solum dubitationem facit. Si natura non vnum quiddam est nisi secundum analogiam: inest autem celo & generalibus: propter quid eius consideratio non delegata est illi qui de celo agit, vt Astrologo? sed ei qui de altero genere tractat, id est de generabili & corruptibili substantia: cum celum prius sit corpore generabili, & similiter eius motus ceteros omnes præcedat? Quæ enim secundum analogiam dicuntur, & secundum prius & posterius, priori generi ascribenda videntur. An & si celum sit prius & circularis latio, natura tamen de ijs posterius dicitur? accedūt enim magis ad immobilitatem & id quod supra naturam est, cum vnus tantum insit motus, isq; non secundum totum, sed secundum partes 4. Phy. tex. 43. Rectè igitur natura generabilibus primo ascribitur, posterius autem & secundum analogiam corporibus æternis.
- C** Opposito autem modo habuit natura corporis vt corpus est: ingenerabile enim & incorruptibile existens 3. cel. tex. 29. rectè prius quidem inest celo, posterius autē generabilibus & corruptibilibus: nam hæc & si generentur corrumpanturque, non tamen vt corpora sunt, sed vt calida frigida, graua leuia, magna parua, & alia huiusmodi hæc patiuntur. Merito igitur Mathematicæ scientiæ sunt de incorruptibili substantia: naturalis autem de corruptibili. Iterum verò dubitatur. Si contraria eiusdem scientiæ sunt, quomodo corruptibile & incorruptibile diuersorum sunt generum? Præterea naturalis vtrunque probat de substantijs, vt de celo ingenitum esse & incorruptibile; de grauib; autem & leuib; oppositum. An subiecta diuersorum sunt generum? esse autem corruptibile & incorruptibile vnius generis sunt? potētiam enim & impotentiam significant: sic autem habent mobilitas & immobilitas, motus & quies, & tandem contraria omnia & priuationes.

QVAEST. PERIPATET.

Agit autem naturalis de vtriusque quoniam corruptibile ad ipsum per- **D**
 tiner: hoc autem tanquam habitus est respectu incorruptibilitatis:
 scientia enim per se est ipsius habitus, priuationis autem secundum ac-
 cidens. Relinquitur vltima dubitatio, quomodo scilicet ex eodem ge-
 nere sint, quæcunque in eadem scientia considerantur, extrema vide-
 licet & medium. Nam ad vnum dici ea, quæ substantiæ insunt, & pro-
 pter hoc eiusdem scientiæ esse de aliquo substantiæ genere & ijs quæ
 per se illi insunt, considerare, superius est explicatum: hoc enim mo-
 do diuersorum generum vnam scientiam esse posse testatus est Aristo.
 11. Methaph. cap. 3. Quo autem modo eiusdem generis sint acciden-
 tia & substantia, nulla ratio est. neque enim vniuocum genus est, ne-
 que analogum. Præterea neque ideo in eodem genere esse dicere pos-
 sumus, quia ad vnum dicuntur: non enim exclusisset Aristoteles acci-
 dentia, quæ per se non insunt: omnia enim entia ad vnam substantiam
 dicuntur, non tamen in eodem genere sunt omnia cum subiecta sub- **E**
 stantia. Innuit autem sola ea quæ per se sunt in eodem genere esse, cum
 inquit, si enim non per se, accidentia erunt: quasi hæc non in eodem
 genere sint. Propter hæc putauerunt quidam, in prædicamentis acci-
 dentium non contineri proprias substantiarum affectiones, sed eas à
 genere substantiæ seiungi non posse: dixeruntq; in eo esse, quia sub-
 stantiam ipsam concomitentur. Non videtur autem hoc esse ex mente
 Aristotelis. nam 5. Metaph. cap. 7. ens per se dictum distinguit secun-
 dum genera prædicamentorum: de ente autem per accidens nullam
 esse scientiam ostendit. 6. Metaph. tex. 4. Affectiones igitur propriæ, de
 quibus est scientia, siquidem non distribuerentur secundum genera
 prædicamentorum, non esset aliud ens per se præter substantiæ genus:
 reliqua enim essent secundum accidens. Dicendum est igitur aliud es-
 se in aliquo genere contineri, aliud ex aliquo genere fluere & originē
 ducere. Nam omnia quidem prædicamenta ex aliquo genere substan- **F**
 tiæ fluunt, vt longitudo & ceteræ quantitates ex genere corporis:
 calidum frigidum, graue leue, ex genere corporis corruptibilis, & sic
 de reliquis: eadem verò in diuersis generibus continentur secundum
 figuras prædicamentorum. Quæ igitur per se sunt, ex eodem genere
 esse necesse est: vel enim insunt in ratione subiectorum, vel ipsa subie-
 cta in ratione eorum. Quæ verò per accidens, non ex eodem sunt ge-
 nere. si enim fluerent ex eo genere, cui accidere dicuntur; determina-
 tam haberent causam per quam demonstrarentur, aut definirentur: at
 neutro modo, quæ accidunt, rationem constituunt: essent enim per se
 in primo modo, aut in secundo: ideo eorum non est scientia. Opti-
 me igitur dixit Aristoteles ex eodem genere debere esse medium &
 extrema, quia per se sunt: non tamen ob id in eodem genere colloca-
 ri. Sunt autem eiusdem scientiæ etiam si diuersorum sint generum:
 quia

A quia ad vnum dicuntur, vt superius est ostensum. Quapropter non fuit necesse scientias distinguere secundum genera prædicamentorum. Diuisis enim secundum genera substantiæ dicta, & reliqua in cæteris prædicamentis contenta diuisionem recipiunt, prout ex diuersis generibus substantiæ prodeunt, aut propria illorum existentia, aut secundum analogiam pluribus conuenientia, aut aliqua alia ratione.

Substantiarum differentias ex alijs generibus prædicamentorum colligi. Quæst. V.

NON solum affectiones propriæ substantiarum in alijs generibus prædicamentorum contineri videntur, sed etiam ipsæ substantiarum differentiæ quid est explicantes. Nam de affectionibus proprijs superius est probatum: de differentijs autem hinc fiet manifestum. Primo igitur non contineri in genere substantiæ, patet: nulla enim substantia contraria est alteri substantiæ, 1. Physico. tex. 53. & 5. Physico. tex. 10. Differentiæ autem genus quodcunque diuidentes contrariæ sunt: perfecta enim differentia contrarietas est. 10. Metaph. tex. 13. quod si perfecta non fuerit, non omnes species in diuisione cadent. Nulla igitur differentia substantia est: continebuntur ergo in alijs generibus. Præterea substantia formam prædicandi habet in quid: differentia autem in quale. Si igitur genera prædicamentorum distincta sunt secundum figuras prædicandi. 6. Metaph. tex. 4. differentia non erit in genere substantiæ. Sumi autem differentias substantiarum ex omni genere prædicamentorum ostendit Aristoteles. 8. Metaph. tex. 5. vbi Democritum reprehendit insufficientiæ, sumebat enim ex tribus tantum substantiarum differentias, ex figura scilicet, situ, & ordine: addenda autem vult multa alia genera, & tandem tot esse quod modis ipsum est dicitur. Patet etiam exemplo eorum, quæ de animalibus traduntur ab Aristotele. 1. de part. anim. cap. 3. & 4. & 1. de Hist. cap. 1. differunt enim vel quia habeant aliquid, vel non habeant, vel loco in quibus degant, vel figuris, vel potentijs & impotentijs, & cæteris huiusmodi. Idem comprobant elementorum differentiæ, calidum scilicet, frigidum, humidum & siccum, quæ cum materia prima principia sunt vt actus & forma primorum corporum tagibilium 2. de Gen. & cor. tex. 6. & 7. Sed hæc dubitationes maximi momenti pariuntur, adeo vt grauissimos philosophos diu torserint, & in errores multos duxerint. Nam primum si hæc admittantur: quantum, quale, ad aliquid, & reliqua genera erunt priora ipsa substantia. Quatenus enim formam significant substantiarum compositarum, priora sunt materia & composito: materia quidem, quia actus prior est potentia. 9. Metaph. tex. 13. composito autem, quia in eius ratione inest. ideo substantia,

QVAEST. PERIPATET.

vt compositum, posterior esse traditur. 7. Metaph. tex. 9. quatenus ve- D
 rò ipsum, quid est, ratio est differentiarum: resoluitur enim ratio in
 rationes eorum ex quibus componitur. 1. Physic. tex. 65. componitur
 autem ex differentijs, differentia priores erunt ipso quid est. At ipsum
 quid & tandem omnis substantia præcedit reliqua entia omnibus mo-
 dis 7. Metaphy. tex. 4. Præterea cum cætera prædicamenta præter sub-
 stantiam alteri accidant, non enim sunt separabilia, ergo & ipsum quid
 est ex illis conflatum, & tandem substantia alteri accidet. Ratio autem
 hæc colligitur ex. 1. Phys. tex. 29. si enim animal & bipes alij accidunt,
 & homo utique erit accidentium alteri: at substantia nulli accidet.
 Differentia igitur non fuerint in prædicamentis accidentium. Am-
 plius præcipit Aristoteles 2. Posterior. tex. 27. ad venandum ea quæ in
 quod quid est prædicantur, assumi oportere quæ de omni quidem
 prædicentur: & de alijs quoque, at non extra genus: huiusmodi autē
 si tot assumantur, vt totum conuertibile sit cum definito, esse quod E
 quid est. Si igitur huiusmodi sunt differentia, non in alio genere repe-
 riantur. essent enim extra genus. Hæ rationes, aut huiusmodi, adeo per-
 suaserunt aliquos in Peripatetica disciplina principes, vt essentielles dif-
 ferentias incognitas esse dicerent, circumscribi autem per eas, quæ in-
 ter accidentia quidem sunt, repræsentant autem ipsas substantia consti-
 tutiuas. Idcirco negauerunt primas qualitates tangibiles, differentias
 esse elementorum essentielles: & tandem videntes quidem contrarieta-
 tem in accidentibus, in substantia autem nequaquam; prima entium
 principia negauerunt esse verè contraria. Promouerunt quoque eos in
 huiusmodi sententias, quædam ab Aristot. dicta: vt illud 8. Metaphy.
 tex. 6. vbi postquam explicauit exempla multa differentiarum ex vno
 quoque genere prædicamentorum, inquit: Substantia itaque nihil ho-
 rum est, neque si simul sumantur, attamen proportionale in vno quo-
 que. Interpretati igitur sunt, differentias illas in diuersis generibus præ F
 dicamentorū collocatas nullas esse substantias: sed aliquid aliud quod
 per illas circumscribitur formam esse substantialem, huiusmodi autem
 latere. Item quod scribitur. 5. Phys. tex. 10. in substantia non esse motū,
 quia in substantia non est contrarietas: quasi differentia substantiam
 diuidentes non sint contraria, ne cogantur ex alijs generibus collige-
 re. Et 5. Phys. tex. 7. generationem & corruptionem mutationes esse in
 contradictione, motum autem in contrarijs, aut medijs. Ex quibus col-
 legerunt principia generabilium & corruptibilium non esse verè con-
 traria, sed opposita secundum habitum & priuationem: huiusmodi
 enim oppositio contradictio est in determinato genere. 10. Metaphy.
 tex. 15. Sed hæc quantū recedant à mente summi philosophi, facile est
 videre. Nam si differentia substantiam constituentes laterent, quomo-
 do doceret venari ipsum quid est, assumendo ea quæ non extra genus
 sunt?

A sunt? nam hæc latere dicunt, idcirco assumi ex alijs generibus. Præterea si liceat ex accidentibus constituere definitionem, quomodo differet à descriptione? Amplius quæ insunt in definitione alicuius, illud non inest in definitione eorum. 1. Phys. tex. 29. substantia autem inest in definitione accidentium. 7. Metaph. tex. 4. non ergo accidentia assumi possunt in definitione substantiarum. Neque etiam si representent differentias substantiales, ob id definitionem asstruent: non enim definitio est si oratio idem significet quod nomen, nam omnis oratio definitio esset. 7. Metaph. tex. 13. quocunque enim nomine representare possumus orationem quamcunque, similiter etiam & rem quamcunque: imponuntur enim nomina secundum placitum. Nomen igitur accidentis significatiuum significare possit substantialem differentiam, at hoc modo non erit ignota, ut ipsi statuunt: non enim scientia consistit in impositione nominum: rem autem ignotam quomodo repræsentabunt, aut quomodo scientiam parient? Sed secundum magnam quidem partem conferunt ad cognoscendum quid est. 1. de An. tex. 11. quia postquam habuerimus notitiam aliquam accidentium, facilius possumus ipsum quid est inuenire: ipsam autem tradere rei substantiam impossibile est. De primis autem tangibilibus contrarietatibus inferius speculandum erit ex proprijs rationibus, utrum substantiam elementorum constituent an non, idcirco nunc prætermittatur earum speculatio. Quod autem prima generabilium principia negauerunt esse verè contraria, similiter repugnat sententiæ Aristotelis. 10. Metaph. 16. cum inquit. Si itaque generationes ipsi materiæ ex contrarijs (sunt autem ex specie & habitu speciei, aut ex aliqua priuatione speciei & formæ) patet quod omnis quidem contrarietas priuatio est, priuatio vero non omnis fortasse contrarietas est. Causa verò est, quia multipliciter priuari contingit quod priuatum est: è quibus autem ultimis transformationes, hæc contraria sunt, & quæ sequuntur. In postremis igitur his verbis manifestat veram contrarietatem principiorum non esse secundum habitum & priuationem simpliciter, sed aliquam priuationem esse, quia omnis contrarietas priuatio est, non è conuerso. Amplius si differentię genus diuidentes constituturæ sunt specierum, priuatio autem ut priuatio est nullam speciem constituit: nulla igitur simpliciter priuatio differentia erit. Quod si in omni genere vna contrarietas, erit in substantia vera contrarietas non autem oppositio secundum priuationem. Relinquitur igitur, ut ad obiecta respondeamus. Principium autem istorum est: genera prædicamentorum non esse genera considerata in scientijs, sed apud logicos, qui diuersam prædicandi formam perquirunt: idcirco sub vna scientia continentur, quæ in diuersis sunt prædicamentis: nam ex eodem genere dicuntur esse medium & extrema, quia per se sunt ut superius est explicatum. Quæ igitur sunt secundum

QVAEST. PERIPATET.

dum accidens, ex alijs sunt generibus, quamuis forte eandem figuram **D**
 prædicandi habeant. Verbi gratia animalibus omnibus inest esse gra-
 ue, at secundum accidens, non enim secundum quod animal graue est,
 sed forte secundum quod terreum quippiam: huiusmodi igitur cor-
 pori grauitas per se inest, alijs autem secundum accidens: quapropter
 extra genus animalis est ipsa grauitas, sed non extra genus terrestrium
 corporum, quamuis eandem prædicandi figuram habeat in omnibus.
 Accidentia igitur, id est quæ non per se insunt, non possunt constitue-
 re ipsam substantiam, imo neque omnia quæ per se sunt, sed ea tantum
 quæ sunt in primo modo dicendi per se: ista enim quid est subiecto-
 rum explicant. 1. Poster. tex. 9. Ex quibus facile soluuntur dubitationes. Non
 enim sequitur accidentia priora esse ipsa substantia. quæ enim in pri-
 mo modo sunt dicendi per se, non accidentia sunt, quamuis figuram
 prædicationis habeant ut accidentia. Quod autem dicitur ipsum quid
 est præcedere reliquas prædicationes: quantum enim, quale, ad ali- **E**
 quid, & reliqua prædicamenta non sunt separabilia ab ipso quid est:
 similiter etiam verum est, non solum de ijs quæ accidunt, sed etiam de
 ipsis differentijs: posteriores enim sunt ipso quid est, quemadmodum
 omnia vniuersalia. Alio tamen modo eæ priores sunt, quatenus scili-
 cet partes ipsius quid est, ut enim pars est prior toto, sic differentiæ ipsa
 specie. sed hæc consideratio alia est ab illa, qua consideratur forma præ-
 dicandi: nam secundum hanc assimilantur ipsi toti, vniuersale enim
 totum quoddam est. 5. Metaph. cap. 25. Circa alteram verò dubitatio-
 nem, qua videtur substantia alteri accidere: si quidem ea quæ sunt in
 prædicamentis accidentium, sumerentur in definitione alicuius, ut ac-
 cidentia alteri, etiam illud alteri accideret, ut concludit ratio Aristote-
 lis. Sed non accipiuntur, ut accidentia, quæ in definitione assumun-
 tur, quamuis accidere alteri possint. Non tamen omnia unicuique ac-
 cidere possunt quæ per se insunt alicui, ut sensitium nequaquam inest **F**
 se possit ei quod non est animal, lapidi enim neque per se, neque per
 accidens inesse contingit. Figura autem & color, & grauitas, & leuitas,
 multis insunt secundum accidens, cum tamé eorum singula alicui per
 se insint. Ratio autem est, quoniam quæcunque per se insunt priori-
 bus generibus, insunt etiam posterioribus, verbi gratia si figura diffe-
 rentia per se est superficiiei, erit etiam corporum omnium superficie cõ-
 tentorum, ut terræ, lapidis, animalium: sed non secundum quod ipsa:
 per accidens igitur, id est secundum aliud. Quæ autem posterioribus
 insunt, non ex necessitate insunt superioribus, ut quod inest homini
 quatenus homo, ut ratione uti, non ex necessitate inest animali, multo
 minus corpori: per accidens tamen inesse possit, quia homo animal
 est & corpus: illi autem qui homo non est, neque per se, neque per ac-
 cidens inesse possit. Quando autem contingat, ut quæ per se insunt
 superio-

A superioribus generibus per se etiam insunt inferioribus, alibi ostendimus. multa enim huiusmodi in definitione eorum sunt tanquam rationis materia. Adhuc verò instabit quis: æquiuoce dici, si aliquid vni sit substantia, alteri accedens. An hoc quidem verum esset si accidentis aliqua natura esset per se? esset enim eius altera definitio. At si hoc esset, haberetur eius scientia, contra ea quæ determinata sunt. 6. Metaph. tex. 4. Verum cum sit quasi non ens, nomine enim solum videtur esse ipsum accedens, si quid est, non est extra id quod per se est: non igitur æquiuoce dicitur calor in igne & in alijs corporibus, & fatium quod inest Medico & Fabro. Tertia dubitatio, qua ostenditur, ea quæ assumuntur ad explicandum quid est, non esse extra genus illius quod definitur, significat ea non conuenire alijs generibus, nisi fuerint subalternatim posita, vt in ante prædicamentis statuit cum dixit: Diuersorum generum, & non subalternatim positorum diuersæ sunt specie differentia. Non enim differentia vnius generis aptari possunt alteri generi, si per se sint: per accedens autem nihil prohibet, vt si bipes aut multipes accommodetur, non quidem pedes habenti, cuius per se differentia sunt, sed plumoso, aut implumi, aut alijs huiusmodi, quorum per accedens differentia sunt. 1. de part. ani. cap. 2. In subalternis autem contingit. vt aquatile & terrestre, non solum differentia per se est auium; sed etiam animalium: nec animalium solum; sed etiam viuientium corporum, vt plantarum. Obiter autem hic explicandum videtur, cur diuersorum generum diuersæ specie sint differentia, non autem genere. Viderentur enim si in eodem genere sunt cum ijs quorum sunt differentia, si quidem illa diuersa sunt genere, & ipsæ quoque esse. An hoc quidem necessarium esset, si differentia in eodem prædicamento essent cum genere cuius sunt differentia? Quoniam autem ex alijs generibus prædicamentorum sumuntur, ex eodem aliquo genere, verbi gratia ex qualitate sumi possunt diuersorum generum differentia, quæ tamen inter se specie solum differant, vt rectum & curuum differentia magnitudinis, par autem & impar numeri. Quomodo autem dicantur differentia esse ex eodem genere cum eo cuius sunt differentia, superius est explicatum, id est non secundum formam prædicandi, sed quatenus per se insunt. Ad locum autem in 8. Metaph. tex. 6. vbi videtur negare differentias ex prædicamentis accidentium sumptas, substantias esse, sed accipi loco substantiarum, quia latent; dicimus, male expositum esse ab ijs, qui in eam sententiam interpretati sunt. non enim hoc dicunt verba eius. Sed, quoniam exempla multa tradita sunt in ijs quæ ab arte fiunt, & alijs quæ non sunt substantia, similitudinem tamen habent & proportionalem rationem cum substantijs; ideo dixit, si quidem substantia causa est cur vnum quodque sit, huiusmodi autem est, quæ secundum speciem dicitur: similiter intelligendum

Q V A E S T. P E R I P A T E T.

gendum in vnoquoque quod substantia quidem non est, sed propor
tionem habet cum substantia, in omnibus enim species & actus causa
est ipsi materiæ, vt secundum vnamquamque prædicationē sit. Quòd
autem per verbum illud, proportionale, hoc significauerit; ostendūt
verba illa, quæ statim sequuntur: & quemadmodum in substantiis,
quod de materia prædicatur, ipse actus est, & in alijs definitionibus ma
ximè, vt si limen definiatur, dicetur lignum aut lapis sic positus, & quæ
sequuntur. Actus enim per quem limen est, positio est, materia autem
lignum aut lapis, eodem modo se habet in substantiis. Actus autem
omnes cuiusque materiæ sumuntur ex generibus, quæ paulo superius
enumerauit: idcirco ex ijs etiam causæ cur singula sint, & tandem ea
quæ speciem, & ipsum quid est, explicant, petentur. Significauit hoc
idem Aristoteles. 1. Physic. tex. 63. vbi modos generationis substantiæ
enumerauit, qui proportionem habent cum ijs, quæ ab arte fiunt. Sed
locus supra citatus. 5. Physic. tex. 10. maximè angit, vbi motus negatur
in substantia, quia substantiæ nihil est contrarium. Non enim satis fa
cere videtur responsio illa: intelligere scilicet Aristotelem de substan
tia composita, non autem de partibus substantiæ, idest de differentiis,
quæ contrariæ esse conceduntur. Nam hoc admissio, vt contrarietas in
sit ipsis substantiis secundum formas, redditur vana argumentatio Ari
stotelis. Non enim quia contrarietas non adfit secundum subiectum,
aut secundum quod compositum est, ob id negandus videtur motus.
est enim motus cum ex homine albo fit homo niger, non tamen con
trarietas adest neque secundum subiectum hominem, neque secundū
compositum scilicet album hominem, sed solum secundum alteram
partem scilicet albedinem. Neesse igitur est, si argumentatio Aristo
telis bene concludit, vt negetur à substantia cōtrarietas secundum for
mas. An similiter quoque dubitauit Aristoteles. 1. Physic. tex. 52. & 53?
vbi concluditur ratione substantiæ principia non esse contraria: pri
mum quia contraria nullius eorum quæ sunt, substantiæ videntur: di
cuntur enim omnia contraria de subiecto: si autem principia de subie
cto dicerentur, esset principiorum principium, scilicet subiectum,
quod prius est prædicato. Deinde cum fiat transmutatio in substantia,
si quidem in contraria fieret huiusmodi transmutatio, aut vna substan
tia contraria esset alteri substantiæ, aut ex non substantia fieret substan
tia: vtrunque autem impossibile est. Solui autem has rationes testatur
supposita materia: quā solutionem explicat. 1. Physic. tex. 67. inquit:
principia quodammodo esse contraria, quodammodo non contraria:
Contraria quidem, quia rationes eorum contrariæ sunt, speciei, scilicet
& priuationis: non contraria autē, quia aliud est subiectum quod
non est contrarium, inseparabile tamen à contrariis: Hoc igitur cum
priuatione vnum numero existens minimè contrarium est eidem cum
specie

- A** specie existenti, quamuis rationes vtriusque sint contrariæ. Num igitur & nobis eodem pacto soluere licebit dubitationem propositam? Vt igitur clarius fiat solutio, dicamus, Transmutationem in substantia cum reliquis transmutationibus in eo differre apud Aristot. 5. Phys. tex. 7. quod illa quidem ex non subiecto in subiectum est, vel è conuerso: reliquæ autem mutationes omnes sunt ex subiecto in subiectum. Quod ideo dictum est, non quia transmutatio secundum substantiam non fiat ex subiecto aliquo: ostenditur enim 1. Phys. 62. omnem simplicem transmutationem fieri ex subiecto aliquo non minus quàm alterationem, & cæteros motus. Sed quia consideratio subiecti in transmutatione secundum substantiam, non est tanquam actu existentis, sed tanquam potentia, quo modo nequit affirmatione monstrari, sed negatione tantum significatur; Idcirco secundum contradictionem dicitur huiusmodi mutatio, non secundum contrarietatem: contrarietas enim omnis in subiecto est, substantia autem nequaquam. præcedit enim substantia omnem prædicationem. Quoniam autem in omni transmutatione substantiæ ratione includitur contrarietas, necesse est & subiectum aliquod actu existens includi, cuius ratione mutatio fiat, non simpliciter secundum contradictionem, sed secundum contrarietatem, & omnia affirmatione monstrari, vt induxit Aristoteles. 1. Phys. tex. 63. sed de his magis erit manifestum, cum de generatione loquemur. Patet igitur propter quid dixit Aristoteles in substantia nõ esse motum, sed mutationem secundum contradictionem: contrarietas enim quæ est in substantia, ratione tantum includitur, cum resolui mus compositum in subiectum & contrarietatem: non autem quatenus substantia est. hæc enim componitur non ex subiecto & contrarietate sed ex materia & forma, idest potentia & actu, quatenus hæc vnum per se sunt, non secundum accidens. Hinc etiam patet differentias non esse substantias: contrariæ enim sunt. at dicuntur substantiæ, quatenus accipiuntur vt substantiarum partes, scilicet vt actus materiæ. Quibus explicatis nihil amplius videtur ob stare, quo minus differentiæ cuiusque generis sint contrariæ, & ob id sumantur ex cæteris prædicamentis, non tamè vt accidentia sunt, sed vt per se in primo modo. idcirco partim quidem dici possunt substantiæ, partim non: vt etiam solet appellare Aristot. in prædicamentis, vt enim partes substantiæ, substantiæ sunt dicendæ: vt autem alteram formam prædicandi habent, dicendæ sunt qualitates. vtrunque autem coniungentibus, qualitates circa substantiam appellantur, & prædicantur in quale quid. Nec mirari quis debeat, cur potius qualitates appellentur, cum in cæteris prædicamentis reperiantur. Nam hoc accidit, aut quia plurimæ in eo sunt prædicamento: aut quia vndecunque sumantur, representant qualitatem circa genus, vt bipes quale quoddam animal.

QVAEST. PERIPATET.

5. Metaph. cap. 14. Eodem modo genus dicitur significare qualitatem D
circa substantiam in prædicamentis: & tandem omnia vniuersalia qua-
lia dicuntur. 7. Metaph. 48. Nam & genera differentiarum quædam sunt
circa aliquam materiam, & omnia vniuersalia differentiarum quædam
sunt circa singulalia.

*Unicam differentiam etiam si vltima fuerit, non sufficere ad ipsum
quid est explicandum.* *Quæst. VI.*

RECEPTUM quidem est vulgò, vniuscuiusque rei vnā esse
differentiam vltimā, in qua reliquæ antecedentes virtute cō-
tineantur: iccirco illam solam constituere ipsam speciem, &
per illam solam definitiones dari posse. Quoniam verò in diuersarum
rerum examine huiusmodi vltimā non inueniunt, inquirunt vltimas
differentias ignotas esse, iccirco cogi per accidentia definire. Afferunt E
quoque in hanc sententiam Aristotelis testimoniū. 7. Metaph. tex. 43.
vbi in definitionibus secundum diuisionem datis, si non superflua fu-
tura sit, crebro iisdem repetitis, neque diuisio secundum accedens fiat,
inquit: Manifestum est, quod vltima differentia rei substantia erit &
definitio. Putauerunt enim illud Aristotelem concludere tanquam
verum ex veris, non tanquam absurdum ex prauo definiendi modo
secundum diuisionē, vt Plato faciebat. Res autem tota explicatur. 1. de
Part. ani. cap. 2. & 3. Nā præter alia absurda & impossibilia quæ sequun-
tur ex bipartita diuisione, qua utebatur in specierum vltimarum inuen-
tione, & earundem definitione, differentiarum differentias continuè
facientes, duo potissimum contingebant. Vnum quod sæpe cogeban-
tur assumere differentias secundum accedens, ex quibus non fit vnum
per se, quemadmodum vnum est ipsum quid est. Assumebant autem F
differentias secundum accedens, cum ad hominis definitionem, animal
bipes diuidebant in habens alas & earum expers. non enim habere alas
bipedis differentia est vt bipes, inest enim vtrunque etiam non bipedi,
vt Muscis, & formicis: quemadmodum si diuiderent in album & ni-
grum, quæ nec etiam animalis differentie sunt: insunt enim & non a-
nimali. Alterum autem absurdum contingebat, cum omnes differen-
tias per se assumebant. Nam aut superflua reddebatur definitio, repe-
titis sæpe iisdem: aut vnica tantum differentia, vltima scilicet; erat rei
diffinitio. Fiebat autem huiusmodi repetitio, cum antecedentes differ-
entias vsque ad vltimā ponerent. cum enim in vltima includantur
antecedentes, frustra ponuntur antecedentes posita vltima. exempli
gratia habere pedes differentia est animalis, duo autem pedes habere,
illius differentiarum differentia per se est: quatenus enim pedes habet, di-
citur bipes aut multipes: in bipede igitur includitur habere pedes:
nam

A nam si transponantur differentia, manifestius fiet, cum scilicet dixerimus, animal bipes habens pedes: frustra enim ponitur habens pedes dicto bipede: non deberet autem ordo alterare definitionem, quoniam in substantia non est ordo. Quod si aufugere velint repetitione, vnica tantum differentia scilicet vltima, integra erit rei definitio, & tot numero erunt species sub aliquo genere, quot sunt illius diuisionis differentia indiuisibiles in alias differentias, vt sub genere habentium pedes, siquidem bipes indiuisibilis sit in alias differentias, cum sit vltima, vnica erit bipedum animalium species vltima. Multipedum autem siquidem alia fissos habent pedes, alia non fissos, vt quæ solidam habent ungulam: habentia autem fissos, aut in duas partes, vt bisulca, aut in plures, vt quorum pedes desinunt in digitos, secundum numerum scissionis pedum, erit numerus specierum vltimarum: vt enim ad indiuisibiles differentias peruenitur, sic ad species indiuisibiles in alias species. Sed hæc omnia quàm sint absurda, manifestum est. Nam aliquando plures sunt species, quàm vltima differentia, vt habentium pedes non scissos reperitur equus, asinus, camelus, quorum non est amplius differentia secundum pedes: Ex bisulcorum similiter multæ species reperiuntur: nec non eorum quorum pedes in quinque digitos sunt (cuius differentia tamen illæ indiuisibiles sunt in alias differentias per se existentes. Aliquando autem pauciores sunt species quàm differentia: non enim differentia quæ secundum priuationem dicitur, speciem aliquam constituit sola. necesse autem est illis bipartito diuidentibus priuationes assumere pro differentiis vltimis. nam priuatio vt priuatio non ponit aliquam naturam. & multo minus priuationis erunt alia differentia. differentia enim sunt eius quod est, non eius quod non est. Si igitur non sunt æquales species ipsis differentiis vltimis, sed omnis differentia vniuersalis existit & prædicabilis est de pluribus speciebus, fieri non potest, vt vnica differentia sit alicuius speciei definitio. Omnia autem hæc contingunt ex modo definiendi per diuisionem bipartitam, quem modum etiam Porphyrius exempli gratia tradit in constitutione arboris substantia, vnde forte orta est occasio errandi in Peripatetica doctrina. Arist. igitur vt huiusmodi errores euitaret, præcepit genus statim diuidendum esse pluribus diuisionibus, non vnica tantum, vt altera ratio faciebat. vniuscuiusque autem diuisionis vltimas tantum differentias colligendas esse ad vltimarum specierum definitionem, ne superflua redderetur. cum igitur singulæ ampliores essent, idcirco tot assuebat donec omnes coniunctim æquales essent cum specie: sic. n. propria fieri vniuscuiusque definitio: atque hoc modo neque assumuntur differentia secundum accedens, cum nullæ ex ijs sint extra genus primum: neque superfluum quid aderit, cum solum vltima differentia assumatur: neque diminutum, cum non prætermittatur aliquid eorum, quæ in quid

QVAEST. PERIPATE T.

est prædicantur, quemadmodum prætermittitur ab ijs qui vnicam tantum differentiam assumunt in definitione. Quæ tres conditiones ab Aristotele notantur. 2. Poster. tex. 4. Ex quibus etiam patet non esse ordinem in substantia. 7. Metaph. tex. 43. nihil enim refert siue vna præcedat, siue altera, cum altera non sit alterius differentia, sed omnes vnus. Non videtur autem Aristoteles. 7. Metaph. tex. 43. inferre tanquam absurdum vltimam differentiam esse rei definitionem: quoniam non erat eius intentio in illo loco methodum illam redarguere, cum alibi abunde fecisset. sed volebat ostendere quomodo ea quæ in definitione ponuntur, vnum quid sunt. ostenditurque hoc primum in definitionibus secundum diuisionem traditis, vnum esse, quia vna tantum differentia vltima definitio est, si ritè fiat. Quoniam autem hoc non contingebat in alijs definitionibus, idcirco alia ratione oportuit ostendere vnitatem partium definitionis, quod post multas dubitationes tandem ostendit. 8. Metaph. tex. 15. & 16. Sed vt hæc clariora fiant, bonum fuerit aliquantum dubitare aduersus ea quæ dicta sunt. Primum igitur si generis vnus vna est contrarietas 1. Physic. tex. 50. contraria autem in vnam speciem componi nequeunt, esset enim mixtio: neque igitur plures differentia vltimæ coniungi poterunt ad aliquam speciem constituendam: nam illas inter se rationem contrarietatis habere necesse est, cum ex eadem oriuntur diuisione. vna igitur erit vltima vniuscuiusque differentia. Quod si plures differentia vltimæ ex diuersa contrarietate assumantur, species igitur vna sub diuersis generibus collocabitur: aut vnus generis plures erunt contrarietates, non vna. Præterea ex duobus in actu non potest fieri vnum 7. Metaph. tex. 49. differentia autem huiusmodi ex diuersa contrarietate sumptæ actus plures sunt: non enim vna est alterius actus licet sint ambæ ipsius materia: non ergo vnam speciem & vnum quid est, constituent. Ad primam dubitationem dicimus: Genera quidem simplicia vnicam contrarietatem habere: simplex enim non nisi vnicomodo diuisibile est, vt linea secundum vnum, superficies secundum duo: Genera autem compositionem multam habentia multis modis diuidi possessioni est consentaneum. Sunt autem simplicissima genera summa, non enim componuntur ex alijs: inter quæ est substantia, cuius contrarietas summa, ad quam ceteræ reducuntur tum in eo prædicamento, tum in reliquis, est habitus & priuatio. Maxime autem generis simplicitas apparet in sensibilibus qualitatibus, vt in coloribus album & nigrum, in saporibus dulce & amarum, & in cæteris eodem modo: vnica enim contrarietate diuiduntur non pluribus, quia genus in his simplicem differentiam significat: at in substantijs compositis hoc minime contingit. genera enim in his non vnam significant differentiam simplicem, sed multarum complexionem. Si igitur singulæ

A singulæ differentiæ diuisionem recipiant, necesse est huiusmodi genera multiplici diuisione diuidi, non vnica. Quod autem dixit Aristoteles in omni genere vno vnā esse contrarietatem, per vnum genus significauit simplex, qualia sunt & genera summa, & differentiarum omnes simpliciter acceptæ: hæ enim si diuidantur, genera quædam sunt simplicia. Verum instare quis possit: si quorundam generum vna tantum contrarietas est, sequetur falkem definitiones eorum quæ sub illis proximè continentur, per vnā tantum differentiam assignari posse, vt album per id quod est disgregatiuum visus, perfectè definitur: genus enim frustra videtur poni, siquidem virtute includuntur in vltima differentia omnia superiora, vt voluisse videtur Aristoteles. 7. Metaphys. tex. 43. nam alioqui non bene concluderet ibi vltimam differentiam esse rei definitionem, nisi in ea includeretur genus. At si hoc esset, quomodo ipsa definitio definitum in partes distingueret? nam definitionis esse partes manifestum est. 1. Physic. tex. 5. & 7. Metaph. tex. 33. Vnica autem differentia definitionem complens æque totum dicit, vt definitum indistincte: non enim partes numerat. An in differentia non includitur genus? esset enim genus pars differentiarum: at neutrum alterius participare testatur Aristoteles. 7. Metaphys. tex. 42. quod & figura prædicandi ostendit. genus enim prædicatur vt substantia, differentia autem vt quale: animal enim non aliquid alterum est, sed simpliciter: bipes autem non simpliciter est, sed aliquid alterum, vt animal vel homo: diuersa igitur genere sunt, nec vnum sub altero continetur. Idcirco necesse est in omni definitione genus apponere. At secundum modum definiendi apud Platonem genus erat superfluum: cum enim differentiarum differentiam continuè diuidendo faceret, posteriores differentiarum omnia superiora includebant, vt species includit genus. Quemadmodum igitur superfluum est dicere animal homo: sic superfluum, pedes habens bipes: includitur enim animal in homine, & in bipede habens pedes, quod in definitionibus est aufugiendum. Hoc autem minime contingit in modo definiendi apud Aristotelem. differentiarum enim adiunguntur generi vt actus materiæ, non vt inferiora superioribus: iccirco non redditur superflua definitio, imo diminuta esset, si genus auferretur. Adhuc verò instabit quis: si differentia non est extra genus, includetur genus in eius ratione, vt natus in ratione similitudinis: hoc autem modo vanum fuerit genus addere: esset enim nugatio, vt ostenditur. 7. Metaphys. tex. 18. An differentia non ob id est in genere nisi secundum accidens? quia enim speciebus per se inest, ideo extra genus non est: neque inest in eius ratione genus, nisi quatenus est in ratione specierum: vt par & impar sine numero non videntur definirī posse, quia per se insunt speciebus numeri. Similiter finum non

QVAEST. PERIPATET.

omni naso inest sed curuo : curuo igitur naso primo, & per se inest : D
 simpliciter autem naso per accidens, non enim est reciprocum, quem-
 admodum requiritur ad vniuersale primum efficiendum. Quo autem
 modo discernenda sint ea, quibus aliqua insint per se, & quibus per
 accidens, per se autem quibus in ratione eorum, quibus è conuerso,
 explicatum à nobis est aliàs. Amplius autè insurgit dubitatio: videtur
 enim posterior differentia vbique antecedentem includere: nam si
 species sunt sicut numeri. 8. Metaph. tex. 10. numerorum autem poste-
 rior omnes priores includit: etiam differentia posteriores reliquas in-
 cludent, inter quas numeratur & genus: est enim differentia quædam.
 satis igitur erit vltima differentia ad definitionem complendam. quod
 patet in animæ differentijs. cum enim sensitium includat vegetatiuū
 vt ternarius binarium, ad animalis definitionem satis erit sensitium
 dicere, & ad hominis definitionem rationale: hoc enim reliquas dif-
 ferentias includit. quòd si in his liceat hoc modo facere, cur non & E
 in reliquis omnibus idem contingat? Dicimus similitudinem nume-
 rorum apud Aristotelem in hoc esse, vno modo quatenus species &
 ipsum quid est diuisibilis est in indiuisibilia, vt numerus in vnitates:
 alio modo quatenus addita, aut dèpta vna differentia non est amplius
 species & quid est, non tamen ex hoc sequitur, vt alia sit species: non
 enim quælibet differentiarū congregatio speciem cōstituit. Præterea,
 quemadmodum vnitas quæ additur, reliquas vnitates non continet,
 esset enim idem quod numerus: similiter etiam differentia addita, si
 quidem assimilatur vnitati, non continebit ex necessitate reliquas dif-
 ferentias. De speciebus autem non tenet similitudo, vt quemadmo-
 dum species numerorum alios numeros cōtinent, sic vna species sub-
 stantiarum alias contineat. non enim essent vltimæ, sed vna ad alte-
 ram se haberet, vt totum ad partes. Quòd autem animæ species & dif-
 ferentiæ similitudinem numerorum repræsentent, admittitur. verum F
 enim est. ideo partes potius animæ appellantur ab Aristotele quàm
 species: species enim substantiam significat à cæteris separatam: ani-
 mæ autem partes non sunt à se inuicem separabiles. Animalium au-
 tem & cæterarum substantiarum species similitudinem illam nume-
 rorum nequaquam seruant. Quâuis enim per animam consecuta sint
 ipsum esse omnia animata: non tamen ob id vltimæ animatorum spe-
 cies animarum differentias ex partibus sumptas sequuntur. Nā si hoc
 esset, quot essent animarum partes, tot etiam essent vltimæ animatorū
 species. Hoc autem modo plantæ omnes eiusdem speciei indiuiduæ
 essent, & animalia tactum solum habentia, & reliqua ratione ca-
 rentia non in multitudinem specierum distinguerentur. Non enim
 differunt plantæ per animæ differentiam. nam præter vegetatiuum,
 quod omnibus commune est, nihil habet: similiter tactū habētia, aut
 omnes

A omnes sensus : rationem autem nequaquam . Si igitur illud cuius differentia aliquid non differt , idem est . 4. Phyl. tex. ultimo : animæ autem differentia plantæ non differunt inter se : eadem ergo anima in omnibus est plantis . Quod si tum plantarum tum animalium ratione carentium innumeræ ferme sunt species : & quemadmodum canis specie differt à leone , sic & animæ : Erunt singularum partium animæ plures differentiæ , non tamen amplius sicut numeri : quemadmodum neque species animalium neque plantarum . Idcirco figuris magis assimilantur animæ partes quàm numeris . Nam & si in quadrangulo triangulum continetur , non tamen species trianguli se inuicem continent , neque species quadranguli , & reliquarum figurarum . Vt igitur æquilaterum & scalenum non differunt figura , quia non differunt differentia figuræ , eadem enim figuræ sunt , sed non iidem trianguli : sic species canis & leonis non differunt differentia animæ , eadem enim pars animæ in vtrisque est : sed solum differentia generis proximi , vt species trianguli differentijs trianguli : huiusmodi autem non sunt sicut numeri , vt scilicet vna species alteram contineat , sed alia ratione , vt explicatum est superius . Vbicunquæ autem vna differentia ceteras continet , vtrum contingit per illam tantum definire ? vt hominem per rationis participationem , & animal per sensum ? Nam si admittamus , eadem ratio erit in omnibus : quædam enim differentia ad reliquas se habebit vt sensitiuum ad vegetatiuum , & vt intellectiui ad reliquas potentias : nam posterior semper addit aliquid ad priores differentias , donec conuertibilis reddatur cum specie . An si posteriorem differentiam adderemus tanquam reliquarum differentiam , vt Plato faciebat , illud contingeret ? idcirco aut superflua redderetur definitio , aut vnica tantum differentia illam compleret . At quæquam sensus inseparabilis sit à vegetatiuo , & ratio à sensu in mortalibus : nõ tamen sensum tãquàm vegetatiui differentia assumimus : neque rationem vt sensitiui differentiam , sed omnes vnus : alicui enim materiæ insunt omnes differentiæ . Hanc autem materiam genus includit , ad quod differentiæ se habent , non vt species ad genus , neque vt finem ad nasum , sed vt curuitas , & tandem vt staturæ figura ad æs , quatenus potentia est non actus . Quamuis autem differentia aliqua reciproca sit cum specie , vt sensitiuum cum animali , & intellectiuum cum homine , non tamen complet definitionem : quia differentia nõ simpliciter dicitur vt substantia , sed eorum est , quæ inseparabilia sunt . Ex dictis igitur patet , quamuis genera quædam per vnicam tantum contrarietatem diuidantur , quorum species vltimæ secundum numerum vltimarum differentiarum confurgant , vt in coloribus : non tamen per vnicam illam differentiam assignari posse definitionem : genus enim vbique adiungi oportet , quod est veluti altera differentia : idcirco dicit Ari-

QVAEST. PERIPATET.

storeles 7. Metaph. tex. 43. definitionem esse ex differentijs rationem : D
ad minus enim duo requiruntur, genus scilicet & differentia . Ad al-
teram autem dubitationem dicimus . quemadmodum genus & diffe-
rentia vnum sunt, quia hoc quidem vt materia, alterum autē vt actus.
8. Metaph. tex. 15. eodem modo & differentias se habere inter se, con-
trarietatum enim vna veluti materia, ad alteram se habet, vt in elemen-
torum constitutione humidum & siccum vt materia, calidum & fri-
gidum vt actus . Sed hic inflabit quispiam . Si differentia hoc modo
se habent inter se, actus autem & perfectio vltimo aduenit post po-
tentiam, ordo igitur erit in substantia, & dabitur in omni, definitio-
ne vltima quædam differentia actum significans . Respondemus, ne-
cessarium esse in omni definitione vt sit aliquid, quod vltimum ea ra-
tione dici possit, quia actus . Quod autem huiusmodi, reliquas par-
tes includat, aut quod necesse sit illud vltimo loco ponere, nulla ratio
est . Ratio enim calidi & frigidi nō includit rationem humidi & siccī, E
nec ē conuerso : sed ratio duri & mollis includunt rationē humidi &
siccī, sunt enim quædam eorum species. 2. de Gen. & cor. tex. 10. Quæ
igitur ponuntur in definitione, si quidem eo modo se habuerint in-
ter se, vt se habet durum ad siccum ; superflua sunt, vt probatum fuit
superius, & inter ista datur ordo : prius enim secundum rationem est
quod est magis vniuersale . Si autem assumantur differentia ex ijs
contrarietatibus, quæ inter se reductionem non habeant ; nec super-
fluum quid apponetur, nec ordo aliquis fuerit necessarius . Manife-
stum autem hoc fiet in definitionibus accidentium : in quibus vt plu-
rimum vltimo loco ponitur id quod gerit vicem materiae, quod au-
tem actum significat, primo loco : vt quid est serenitas ? quies in mul-
titudine aeris : aer materiam, quies actum significat . Quid est tran-
quillitas ? Maris planities . Mare materia est, planities forma. 8. Meth.
tex. 6. Nec refert siue dicatur planities maris, siue alio ordine . Simili-
ter autem & in substantijs, non perturbabitur definitio, præposito, F
aut postposito genere . Adhuc autem dubitare quis possit : si ipsum
quid est, speciei competit & actui. 8. Metaph. tex. 8. non autem compo-
sitæ substantia : materia enim non est pars ipsius quid est . 7. Metaph.
tex. 37. vltima igitur differentia actum significans, aut huiusmodi ali-
quid, erit rei definitio . Nam alioqui continget nullam definitionem
ostendere ipsum quid est : quemadmodum Antisthenici dubitabant.
8. Metaph. tex. 9. quia definitio oratio quædam longa est, idcirco qua-
le quid docere, quid autem nequequam . Quasi eorum quæ in defi-
nitione ponuntur, nullum sit quod actum & formam significet, sed
omnia sint veluti materia, & quemadmodum syllaba aliquid aliud est
præter elementa, sic ipsum quid est hominis aliquid aliud sit præter
animal & bipes . Quam sententiam refellit Aristoteles 8. Metaph. tex. 8.

non

- A** non enim compositio est ex animali & bipede, vt vnum sint compositione. quemadmodum neque syllaba est ex compositione & elementis: quasi compositio esset ex compositione & materia. componuntur enim quæ stare possunt separata: compositio autem non est aliquid separabile, quemadmodum neque actus vllus materialis. Idcirco abutimur nomine compositionis, cum dicimus aliquid componi ex materia & forma. Ad dubitationem igitur dicimus: cum actus duplex sit, quidam simpliciter existens, & non alicuius materie: alter autem non simpliciter, sed alicuius, vt omnis actus materialis: de primo quidem verum est, non esse aliquam definitionem, in diuisibilis enim omnino est: definitio autem omnis diuidit in partes. de altero autem actu solum definitiones habentur, quia complectuntur & actum & id cuius actus. Ad id autem quod dicitur, materiam non esse partem ipsius quid est, responder Aristoteles 7. Metaphys.
- B** tex. 39. non enim omnis materia seiungenda ab ipso quid est (nam quædam est pars speciei) sed illa tantum quæ est pars totius id est singularis, in quam corrumpitur vnumquodque. Cum enim scientia omnis, siue per definitionem, siue per demonstrationem, eorum sit, quæ æterna sunt, nec aliter habere possunt; necesse fuit ab huiusmodi materia seiungere, per quam res singulares sunt simul & corruptibiles. 7. Metaphysic. tex. 53. materia autem illa quæ in definitionibus recipitur, alterius est rationis. nam respectu quidem illius, forma est; respectu autem alterius partis quæ in definitione ponitur, materia dicitur. Concedimus igitur ipsum quid est competere ipsi actui, non autem composito, id est singulari: alicui tamen composito, quatenus actus huiusmodi non simpliciter est, sed alicuius actus. At verò si hæc ita habent, videbitur omnis definitio ex additione monstrare ipsum quid est: erit enim semper alicuius compositi, cum alterum de altero dicatur eorum quæ in definitione compositorum sunt: huiusmodi autem ex additione monstrari, & non esse substantias, ostensum est. 7. Metaphysic. tex. 12. non enim de altero dicitur substantia. An quæ ex additione monstrantur, actu duo sunt, subiectum & affectio? in definitione autem non eo modo accipiuntur partes, vt vnum alteri inest, sed vt vnum sunt, vt potentia & actus: quatenus autem aliquo modo ex additione definiuntur, reducitur omnis definitio ad demonstrationem, vt alibi explicauimus. Verum & altera occurrit dubitatio. Si omne quid definitione explicabile, est alicuius actus, videbitur tantummodo esse definitio formarum non compositorum, vt animæ non animalis: aut non videbitur differentia inter animam & animal: si enim in definitione animæ assumitur actus & materia: compositio autem huiusmodi est ipsius animalis, idem erit anima & animal. An differunt quatenus in hac
- C 4 quidem

QVAEST. PERIPATET.

quidem materia adiungitur actui : in animalis autem definitione, **D**
 actus ipsi materiae? genus eius materiam significat, differentia for-
 mam in definitionibus compositorum : in formarum autem defini-
 tionibus, genus actum significat, differentia materiam, quemadmo-
 dum etiam in definitionibus accidentium. 8. Metaphy. tex. 6. Diverfi-
 tas autem est propter diuersam figuram prædicandi. Eorum enim quæ
 in diuersis sunt prædicamentis, non prædicatur alterum de altero, nisi
 denominatiuè : Quodcunque autem primitiuè prædicatur, in eo-
 dem genere est, & prius altera prædicatione, vt sunt genera & om-
 nia superiora de inferioribus : quæ & secundum nomen & secun-
 dum definitionem prædicantur. Cum igitur materia accidentium
 substantia sit, & animæ corpus quoddam; necesse fuit materiam de-
 nominatiuè prædicari, & loco differentia poni. non enim anima in ge-
 nere corporis est, sed in genere eorum, quæ de altero dicuntur vt
 actus : Vt igitur in diuersis generibus sunt anima & animal, sic di- **E**
 uersas definitiones non quidem secundum rem, sed secundum mo-
 dum dicendi sortita sunt : actus enim & materia in vtrisque eadem
 sunt, licet non eodem modo prædicentur. Hinc autem manifesta
 est via reducendi definitiones ad demonstrationes. si enim commu-
 tetur prædicationis modus, transibit animalis definitio in definitio-
 nem animæ : hæc autem manifestam iam continet demonstratio-
 nem : similis enim est eius definitio definitionibus affectionum. sed
 de his alibi fufius dictum est. Ex his igitur patet, nullam definitio-
 nem dari posse per vnicam differentiam, sed vbique necessarium esse
 genus, quod alicubi actum, alicubi materiam significat. Præterea in
 vltimarum specierum definitione in substantijs propter multiplicem
 compositionem, plures vltimas differentias assumendas esse ex diuer-
 sis contrarietatibus, quarum vna alteram non includat, sed solum vna
 sit, vt materia, altera vt actus : sic enim vnum fiunt. Ad generum **F**
 autem quorundam aut specierum definitionem, vnicam differen-
 tiam cum genere sufficere propter generis simplicitatem multiplicem
 diuisionem minimè recipientem, in quibus differentia conuertibilis
 est cum specie. Ex quibus manifestum est, quam illi recedant
 à sententia Aristotelis, qui in omnibus quærunt vl-
 timam quandam differentiam cum specie æ-
 qualem: quæ cum lateat in plerisque,
 circumscribi putant per ea, quæ
 sunt in alijs prædica-
 mentis.

A *Præter animata & animatorum partes nullas esse substantias.*
Quæst. VII.

VAMQVAM prima fronte plurimis difficilis visura sit hæc sententia, quippe quæ repugnare ijs videatur, quæ omnibus sunt confessa: Nemo enim vnquam negauit simplicia corpora, vt aerem, aquam, ignem, & terram substantias esse, & quæcunque ex illis constant, siue animalia, siue anima carentia, vt aurum, argentum, ferrum, metalla omnia, & lapides: vt colligere possumus ex. 7. Metaphy. tex. 5. & 2. de An. tex. 3. manifestissimas enim has substantias vocat Aristoteles: non autem esse animata simplicia corpora idem probat. 3. de An. tex. 66. & 1. de An. tex. 86. Si tamen diligentius quid substantia sit perpendatur, luce clarius patebit, solam animatorum eorumq; partium naturam substantiam esse. Simul etiam manifestum fiet, vnde sit sumenda vltima vniuscuiusque differentia, seu ea pars definitionis, quæ vt actus dicitur. Principium autem hinc sumamus. Cum substantia quædam sit vt materia, quædam vt actus, quædam ex vtriusque composita: primam omnium esse eam quæ vt actus, voluit Aristot. 7. Metaphy. tex. 9. Nam propter illam & materia & compositum sunt substantiæ. Huiusmodi autem substantiam in vnoquoque determinandâ esse opere, explicatum est. 4. Met. c. 12. vnumquodque enim tunc dicitur verè esse, cum potest operari secundum suam ipsius naturam, vt oculus, quando videre, & ferra quando secare potest. Quod si non possint, æquiuoce dicuntur, vt si oculus lapideus, aut ferra lignea esset. Quæcunque enim sunt alicuius gratia, siquidem sine priuentur, non amplius sunt: quia formam quæ eadem est cum fine, & quæ prima est substantia, non habent. Cum autem agant alicuius gratia non solum natura. 2. Physic. tex. 75. sed etiam ars & intellectus actiuus: tamen sola naturæ opera substantiæ dicuntur ab Aristot. 8. Metaph. tex. 9. & 7. Meta. tex. 60. quod si alicubi videatur artificialia quædam inter substantias numerare, id facit propter similitudinem quam habent cum substantijs. Opera vero naturæ sunt & simplicia corpora & composita ex his: idcirco meritò omnia hæc substantiæ sunt, & omnibus manifestæ. Hucusque igitur peruenisse facile est. Vltius autem perscrutantes dicimus: in quibuscunque finis aliquis est, huius gratia agi quod prius est quoddam; consequitur. 2. Phys. tex. 78. Si igitur composita corpora fiunt ex simplicibus: simplicia ergo illorum gratia facta sunt, vt si milares partes gratia instrumentorum; Huiusmodi autem si separentur à toto, tanquam sine carentia, non amplius sunt, nisi æquiuoce, vt digitus abscissus nō amplius digitus est, & caro mortua similiter. 7. Metaph. tex. 35. si igitur simplicia corpora sunt alicuius totius partes, tanquam materia,

QVAEST. PERPATET.

materia, separata ab illo toto non amplius erunt talia nisi æquiuocè. **D**
 At ex ijs totis quidem constituitur vniuersi natura tanquam materia.
 1. cœli. tex. 97. Ex eorum autem particulis primo similia sunt: ex si-
 milaribus autem instrumenta, in quibus naturæ perfectio consistit.
 4. Meteor. cap. vltimo. horum igitur gratia & simplicia sunt, & quæ se-
 quuntur similia. Simplicium igitur natura & substantia, non erit præ-
 ter hæc tota, cum eorum gratia facta sint. Quoniam autem ea quæ ge-
 neratione sunt posteriora, propinquiora sunt substantiæ, perfectio enim
 vltimo aduenit: idcirco in his magis apparet substantia, cuius presen-
 tia sunt, & absentia non sunt, quam in ijs, quæ sunt remotiora. Cum
 enim plus habeant de materia, minus de forma, latet quando sunt, &
 quando non sunt: materia enim secundum se non est substantia: verbi
 gratia de animali notius est vtrum mortuum sit nec ne, quam de car-
 ne, vtrum caro sit: incertior enim est eius operatio. multo autem incer-
 tior natura elementorum, quia remotissima sunt à substantia, & pro- **E**
 pinquissima materiæ. Cum autem duo sint tota, vnum quod vniuer-
 sum appellatur, ex omnibus simplicibus secundum totum constans: al-
 terum quod ex particulis elementorum perficitur, vt sunt similia pri-
 mo deinde organica: si quidem ista sunt animata, & simplicia igitur
 corpora ideo substantiæ erunt, quia partes & materia sunt animatorū,
 extra quas naturas non erunt. Esse autem animatū ipsum vniuersum,
 si cœlum animatum est, rationi est consentaneum. quomodo enim to-
 tum vnum esset? Nam & in animalibus non est necesse animam in to-
 to corpore esse, sed sufficit esse in principali parte vt corde: cætera au-
 tem viuunt quia adnata sunt cordi ex lib. de communi animalium mo-
 tu. Eodem modo necesse fuit istum mundum inferiorem continuum
 esse cū superioribus lationibus, vt omnis inde virtus gubernetur. 1. Me-
 teo. cap. 2. Si igitur superiorum gubernatio ab anima est, ergo & in vni-
 uersum eius virtus diffunditur. Amplius si vniuersum organicū quid- **F**
 dam est, constat enim ex similibus certo modo dispositis ad aliquod
 opus: organorum autem natura non nisi ab anima: hoc enim est ani-
 mæ esse, scilicet actus organici corporis, erit vniuersum totum quod-
 dam animatum. Quo autem modo anima separabilis à corpore, qua-
 lis est quæ in cœlo, vitam tribuat vniuerso, & actus sit corporis, alia
 quæstio est inferius examinanda. Sed ad præsentem considerationem
 sufficit: in cœlo quidem ab huiusmodi anima circulationem esse per-
 petuam quasi vitam. 8. Physicorum. text. 1. in inferioribus autem per-
 petuam generationem. 2. de gener. & corr. text. 55. in omnibus au-
 tem conseruationem secundum situm proprium in vniuerso. Vn-
 de data est corruptibilibus corporibus quies sempiterna, nulla enim
 è propriis locis egrediuntur, sed in eodem semper manentia cir-
 cunferuntur: corruptilibus autem datus est motus ad proprium lo-
 cum

A cum, vt feruent fitum proprium in toto, quæ potestas appellatus grauitas & leuitas: grauiâ igitur & leuiâ substantiæ sunt, vt partes vniuersi, quatenus animatum est. Quamobrem seiunctæ ab illo, non amplius sunt: impossibile autem est seiungi, si dari vacuum est impossibile. Vno igitur modo qui dictus est simplicia corpora substantiæ sunt: alio autem vt veniunt ad mixtionem. Cum autem mixtorum quædam sint animata, vt plantæ & animalia: quædam anima carentia, vt lapides, metalla, & fossilia omnia, cur potius elementorum substantia in ipsis animatis consistat quàm in cæteris mixtis? cum æquè ex elementis omnia fiant? An mixta inanimata non sunt substantiæ? Videbitur quidem hoc difficile, non tamen præter sententiam Aristotelis, & præter rationem. Cum enim à fine ratio substantiæ sumatur, vt superius est explicatum, vbicunque non fuerit id cuius gratia, substantia non erit: quemadmodum in Mathematicis, in quibus non est aliquid quæ ratio boni. Huiusmodi autem esse mixta inanimata patet, continentur enim omnia inter ea quæ tractantur in Meteorologia. 3. Meteor. c. vltimo: istorum autem omnium causæ duæ tantum ponuntur, materia scilicet & efficiens. 1. Meteor. cap. 2. finis autem nullibi fit mentio, non enim fiunt quia melius sit: Propterea affectiones elementorum appellantur ab Aristotele: non enim substantiæ ratio vlla est in huiusmodi mixtionibus præter elementorum rationem, cum fine careant, sed ex necessitate materiæ sint, aut propter efficiens. Confirmatur. 8. Metaph. tex. 13. vbi inquit, accidentium naturalium forsitan non esse causam cuius gratia: haberent enim rationem substantiæ. Si igitur simplicia sunt gratia simularium: simularia autem gratia instrumentorum. 2. de Part. c. 1. omnia igitur gratia animæ erunt, & eatenus substantiæ quatenus finem hunc consecuta fuerint. Separata autem quemadmodum manus & caro non sunt nisi æquiucocè. sic elementa generabiliū, & corruptibiliū extra talem mixtionem non habebunt rationē substantiæ nisi potentia, quatenus ad huiusmodi mixtionem venire possunt. In hoc enim differunt à posterioribus, quia illa postquam priuata fuerint non possunt amplius ad integritatem reuerti, à priuatione enim ad habitum non datur regressus, in postpræd. in primis autem remanet potentia. Quoniam autem veniunt ad mixtionem elementa quatenus calida, frigida, humida, sicca, his enim agunt & patiuntur inter se, non quatenus grauiâ & leuiâ, aut aliâ huiusmodi contrarietates, idcirco illæ materia sunt mixtorum, corporum autem simplicium substantiæ quatenus generabilia & corruptibilia. Inesse autem in elementis huiusmodi principium animale, manifestauit Aristoteles. 3. de Gen. an. cap. 10. vbi dicebat, in terra quidem inesse humorem, in humore autem spiritum, calorē autem animalem in vniuerso, vnde quodammodo omnia videantur plena animæ. Elementa igitur separata quidem

QVAEST. PERIPATET.

quidem actu non continent diuinum hoc, sed potentia solum: in mix- **D**
tione autem etiam actu: idcirco & actu sunt substantiæ. Ex quibus col-
ligere possumus vltimam differentiam elementorum non esse, neque
calidum & frigidum, neque humidum & siccum, sed huiusmodi prin-
cipium animale. Nam caliditas quidem & frigiditas mixtionē faciunt
quancunque: non tamen quid est carnis esse aut ossis, aut reliquorum
sola efficere possunt, sed rationem animalem necesse est inesse. 2. de
gen. ani. cap. 1. hæc autem actu quidem inest in generante, homo enim
hominem gignit, potentia autem in materia. Propterea dictum est.
4. Mereo. cap. vltimo non omnibus modis habens aqua, aut ignis est, si-
cut, neque caro aut viscera, & manus & facies: omnia enim sunt termi-
nata opere. Quasi cū non possint præstare opus, cuius gratia facta sunt,
non sint nisi æquiucōe. Si igitur elementorum opus mixtio est, nec
omnis sed animata: illud secundum quod præstare id possunt, eorum
substantia erit: efficiunt autem partim quidem passiuus & actiuus qua- **E**
litatibus, partim autem animali principio: primæ igitur qualitates in
ratione inerunt elementorum, vt rationis materia: principium autem
animale vt actus; sic enim se habent primæ qualitates ad huiusmodi
principium. Hoc igitur modo consideranti elementa duplicem ratio-
nem substantiæ videntur habere, vnam quatenus partes vniuersi: alte-
ram quatenus partes corruptibilium animalium ac plantarum. At ve-
rō idem duas formas perficientes habere impossibile est: ex duobus
enim in actu vnum fieret per se. An vnum quidem actu, alterum autē
potestate simul esse non est impossibile? sed si vtrunque actu esset?
Dum igitur sunt in mixto, extra loca propria degunt: idcirco priuan-
tur sine, cuius gratia partes vniuersi dicebantur. Dissoluto autem mix-
to, singula reuertuntur ad loca propria, nisi quid impediatur, & actu cō-
sequuntur finem huiusmodi, simul autem altero priuantur. Quamuis
autem actus immutentur, eorum tamen potentia nunquam pereunt: **F**
nam & in mixto remanent virtutes elementorum, mouetur enim se-
cundum simplex prædominans. 1. cœli. tex. 12. Et in simplicibus poten-
tia remanet mixtionis, quanquam nō similiter, quia generatione prius
est simplex quam mixtum, perfectione autem ē contra: ideo in mixto
etiam sunt operationes quædam simplicium, in simplicibus autem nō
insunt operationes mixtorum. Neque ob id censendum est perfectio-
rem esse naturam mixtorum quam vniuersi. Nam quatenus ingenera-
bilia sunt, id est secundum totas sphaeras, mundi partes dicuntur, ne-
que hoc modo contingit vnquam misceri: particula autem ipsorum
cum ad mundi constitutionem nihil faciant, perfectiorem naturam in
mixtis consequuntur, quam in simplicibus, eorum enim gratia sunt,
vtrouque autem modo substantiæ sunt tanquam materia animatorum.
Sed dubitatio contingit circa mixta inanimata, & animatorum ea quæ
mortua

A mortua sunt, vt cadauera, ligna, ossa, & alia huiusmodi, antequam per putredinem dissoluantur: hæc enim neutro modo substantiæ videntur. Nam quatenus elementa in mixto contenta carent locis proprijs, non videntur substantiæ esse, vt partes vniuersi. Quatenus autem mixtio inanimata est, carent altera ratione substantiæ. Sed quàm absurda hæc sint, facile est videre. Materia enim staret aliquando separata ab omni forma, aut accidentia essent in materia tanquam potentia, non tanquã actu existente, & hoc modo priora essent ipso quid est. An sunt huiusmodi omnia veluti graue impeditum in alieno loco, & vt sciens cum dormit? Nulla enim alia eorum substantia est, quàm simpliciũ: mixtio autem secundum accidens in est, vnde sese impediunt, quo minus ad loca propria ferantur, donec per putredinem fiat eorum dissolutio, aut altera mixtio animata ex putredine oriatur. Num verò etiam dum in mixto animato continentur eodem modo sunt? An remotior tunc potentia est? quemadmodum sciens antequã addiscat? Quiescunt enim secundum naturam sub forma mixti animati, quoniam perfectio est à natura: sub mixto autẽ inanimato præter naturam, quoniã mixtio præter naturam est. Quamuis autem scribat Arist. 2. celi. tex. 37. simplicia in quocunque mixto præter naturam contineri: quia extra propria loca sunt; intelligendum tamen est non quòd miscibilia præter naturam in mixto contineantur: materia enim præter naturã sub forma esset: sed quatenus grauiã sunt & leuiã, quibus potentijs situm in vniuerso certũ seruant: per mixtionem autem in contrarijs locis detinentur: est igitur omnis mixtio præter naturam grauitatis & leuitatis: impetus autẽ ad loca propria aduersatur mixtioni non minus quàm mixtio motui ad propria loca. Idcirco cum vtræque potetie asseruentur in vtrisque, sub altera perpetuẽ quiescere non possunt: At desinente ratione mixtionis, vt in carne mortua & alijs huiusmodi: si quid adhuc impediatur quominus elementorum separatio fiat, omnino præter naturã erit: neque enim ob naturã mixtionis id erit, quia non est amplius eius ratio: corruptiones autem omnes præter naturam sunt. Quòd autem in potentia propinquiore simplicia sint in mixto inanimato quàm animato, ostendit id quod de corruptione scribit Arist. 4. Meteor. tex. 3. vbi inquit: omnem corruptionem secundũ naturam viam esse ad putredinẽ: finis enim corruptionis est putrefactio, putrefactionis aut elementorũ separatio & ad propria loca reuersio, in quibus perfectio est grauium & leuium. Si igitur putredo mixtum dissoluit in simplicia humido eua porante, sicco autem permanente: ad illam autẽ via est corruptio; quæ igitur corrupta sunt, in potentia propinquiore sunt simplicia, quã antequam corrumperentur: quam diu enim anima viget & mixtionis ratio, non putrescunt. Hęc eadem ratio ostendit, metalla & lapides, & quæ in mixtione virtutem animalem non consecuta sunt, nõ esse substantias:

QVAEST. PERPATET.

stantias: non enim corruptio aliqua præcedit eorum putredinem, sed dum putrescunt, corrumpi dicuntur, vt ferrum in rubiginem, & lapides in terram. Si igitur generatio & corruptio propriè substantiarum sunt, inanimatorum autem non sit vera corruptio secundum naturam, sed putredo tantum: nec igitur erit eorum generatio: ergò nec substantia quatenus talia sunt. Altera oritur dubitatio. Si ratione finis substantia est dicenda, multa quæ ab omnibus accidentia iudicantur, substantiæ erunt: Nam primum operationes vniuscuiusque fines sunt: oculus enim gratia videndi, & pedes gratia incedendi dati sunt: videre igitur substantia est, & pedum incesio, & alia huiusmodi, quorum nulla separabilia sunt à substantia. Præterea si ratione finis substantiæ etiam sunt, quæ finis gratia petuntur, vt materia: substantiæ igitur erunt durities mollities, figura, color, perspicuitas, & alia huiusmodi, quæ omnia apta nata sunt de substantia dici. Nā partium animalium quædam egent duritie, vt dentes, ossa: sine hac enim præstare opus proprium non possent: quædam mollitie, vt ventres, caro: quædam concavitates certas & prominentias exposcunt, vt articuli, nam alioqui inflecti non possent vt opus est. Oculus pupillam requirit perspicuam, vt recipere colorum species possit: quibus non existentibus, non erit finis singulorum, idcirco neque substantia. Ad primum dicimus: cū duo sint actus, vnus qui potentia quodammodo est, & primus actus ab Aristotele appellatur. 2. de Anima tex. 6. Alter secundus, qui fluit à primo, & operatio seu energia dicitur ab Aristotele. 9. Metaph. tex. 12. in ijs quidem quæ ab omni materia sunt separata, substantia dicitur vt actus. 12. Metaph. tex. 30. quemadmodum est intellectus, cuius substantia est intellectio. In ijs autem quæ habent materiam, vt naturalia, eorum substantia potentia est, huiusmodi autem est actus primus. Non igitur substantia est incesio, aut visio, sed quod incedere potest, aut videre: & hoc appellatur cuius gratia ab Aristotele. 2. Physico. tex. 23. & 74. Sed contra. Actus & potentia in eodem genere videntur esse, dicuntur enim relatiuè. si ergo eorum alterum substantia fuerit, erit & alterum. Quomodo igitur actus primus substantia fuerit, secundus autem accidens, cum primus potentia sit ad secundum? An dupliciter potentia accipitur, vno modo quatenus respicit actus singulares, alio modo quatenus simpliciter actum? Hoc igitur modo potentia substantia est, sicut & actus eius, imo magis actus substantia est quàm potentia. quatenus autem singulares actus respicit, neque vt potentia, neque vt actus substantiæ sunt: accedunt enim & recedunt substantia remanente, vt posse quidem videre, & simpliciter visio substantia oculi est: quo deficiente non est amplius oculus nisi æquiocè. Posse autem videre cras, aut nō videre cras, accidentia sunt: ablatis enim nō aufertur substantia. Illa autem quæ gratia finis expetuntur, concedimus substantias

Atias esse, si quidem finis ex ijs sit, quæ à natura fiunt: includuntur enim omnia in ratione finis, & partes sunt speciei, non tamen vt actus, sed vt materia. quòd si aliqua esset materia non ex necessitate, vt æs ad statuum (esse enim statua potest absque ære, vt lapidea) huiusmodi partes quidem sunt totius idest singularis, non autem speciei. 7. Metaph. tex. 37. neque igitur de substantia huiusmodi fuerint. Similiter quæcunque sequuntur quidem ea quæ ex necessitate insunt & in substantia: non tamen ipsa ad finem aliquid conferunt: nam & hæc accidentia sunt licet omni insint, vt mixta omnia secundum naturam ex terra & aqua constant 4. Meteo. cap. 8. ad hanc autem materiam insequitur grauitas. Si igitur grauitas animalibus nihil proffit, accidens erit: caliditas autem & frigiditas, humiditas, & siccitas secundum substantiam. Quia igitur diuersi fines, & diuersæ formæ, diuersas materiæ præparationes requirunt; fit vt quædam ex necessitate finis petantur: quædam autem solum insint, aut non ex necessitate, aut ex necessitate materiæ: **B** hæc autem omnia accidentia sunt: illa verò quæ ex necessitate finis habentur, sunt partes substantiæ tanquam materia. Quòd autem fiat sæpe commutatio, vt idem aliquando sit accidens, aliquando substantia: vt figura oculi, viventis quidem substantia, mortui autem accidens: aut idem alicui accidens, alicui substantia, vt diaphanum in pupilla quidem substantia est, in cornu autem accidens: & graue in eo corpore quod circa medium est vniuersi, secundum substantiam, in generabilibus autem & corruptibilibus secundum accidens. 2. de Par. ani. cap. 1. hoc non est absurdum de illa parte substantiæ, quæ veluti materia est; hæc enim causa est ipsius accidentis. 6. Metaph. tex. 5. de vltima autem parte substantiæ, quæ vt actus est & finis, impossibile est forte. Finis enim simpliciter est necessarium, accidens autem contingit non esse. idcirco animam nulli contingit inesse secundum accidens. At in artibus, & ijs quæ ab intellectu fiunt non inconueniens est, vt aliquod bonum per accidens eueniat, vt à fortuna: in natura autem omnia quæ præter ipsam contingunt, mala sunt, vt monstra. Adhuc autem relinquatur locus dubitandi circa mixta inanimata: videntur enim habere quasdam potentias agendi, vel patiendi secundum quòd mixta sunt: vt magnes ferrum trahere aptus natus est: aurum ebibit argentum viuum, alium verò liquorem nullum. Præterea medicamentorum vires ferè omnes sunt in corporibus inanimatis, aut non quatenus animata sunt: plantarum enim atque animalium partes vt plurimum mortuæ corporibus adhibentur. Si igitur operatio certa illorum est secundum naturam (non enim arte neque casu, nam in plurimis, aut omnibus quæ eiusdem speciei sunt, eadem vires existunt) substantiæ ratio ipsis inerit secundum talem mixtionem: alicuius enim gratia videtur esse, cum illius sit operatio propria. An vt mixtio per accidens, sic &

QVAEST. PERIPAT. LIB. I.

ea quæ mixtionem sequuntur? Indicio sunt plantarum & animalium partes: nemo enim dicit à natura factas, ut morbos hominum propellerent: nos tamen ad illum usum accommodamus: quodammodo enim nos sumus omnium finis. 2. Phyl. tex. 24. dupliciter enim finis dicitur, cuius gratia & cui. Non igitur huiusmodi virtutes rationem habent cuius gratia, sed cui. forma autem & substantia, cuius gratia dicitur, non cui. Verum circa elementa alia suboritur dubitatio, cum inter se transmutantur: si enim transmutationis finis non est animatum quiddam, elementorum formæ accidentia erunt. Item si elementorum perfectio principium est animale, cum hoc similiter in omnibus sit, inter se non different secundum substantiam: idem enim est cuius gratia & forma. Dicimus, quamvis elementorum superiora propinquiora sint substantiæ quàm inferiora: virtus enim animalis in calore consistit: transmutatio tamen inter se, non alicuius gratia videtur esse, sed ex necessitate: quia cum futura esset generatio mixtorum, oportuit Solem in circulo obliquo ferri, & accedere ac recedere: hoc autem existente, transmutari oportuit elementa inter se: non huius autem gratia transmutantur. vniuerso enim non confert, nec mixtis, nisi aliquando secundum accidens, ut pluuia ad segetes augendas. Non tamen ex his sequitur formas elementorū accidentia esse, sunt enim alicuius gratia. Quod autem arguitur vnam esse omnium substantiam cum eadem sit omnium perfectio: respondemus, si quidem rerum materialium perfectio actus simpliciter esset, non autem alicuius certæ materiæ actus, verum esse, quod dicitur: hoc autem modo auferendo omnes conditiones materiæ, omnia vnum fierent, quemadmodum Pythagoricis contigisse testatur Aristoteles. 7. Metaph. tex. 38. sed cum materia quædam sit pars speciei, fit ut ex diuersitate eius diuersæ etiam sint formæ: caliditas igitur & frigiditas, humiditas & siccitas cum aliquo eodem actu diuersis efficiunt formas.

Concludere igitur possumus, nullam esse substantiam præter animæ naturam. Hec autem aut simpliciter, aut actus quidam materialis est, in quo omnis natura consistit.

25

ANDREAE CAESALPINI
A R E T I N I,
QVÆSTIONVM PERIPATETICARVM,
LIBER SECVNDVS.

*Substantia genera ordinem habere secundum additionem
& ablationem. Quæstio 1.*

B I separatim permanerent genera substantiæ sicuti species, quæ sub eodem genere continentur, & quemadmodum singularia, quæ eiusdem sunt speciei: ipsum vniuersum non esset vnum quid nisi forte genere; neque esset singulare quoddam, imo nec etiam genera vnum. ostensum est enim tria esse genera summa substantiarum: nec esse vnum genus ipsam substantiam, nisi secundum analogiam. Hoc autem modo inconspirantem vniuersi substantiam faceremus longe magis, quam qui numerum Mathematicum, & Ideas faciebant substantias: vna enim substantia alteri quid conferret, siue esset, siue non esset: 12. Metaph. ult. necesse igitur est, vt talem inter se ordinem habeant, vt posteriora quidem inseparabilia sint à prioribus, priora autem à posterioribus nequaquam. Nam quacunque alia ratione ordo constituatur, aut non vnum erit primum: aut primo ablato, non erit necesse reliqua auferri. Si enim omnia separabilia, omnia erunt prima, multitudo autem principatuum non est bona: si omnia inseparabilia, nullum erit primum, prius enim est quod per se stat, & separabile, quam inseparabile: vt substantia prior affectionibus. Vt igitur ablata substantia impossibile est aliquid aliorum remanere, quia cetera inseparabilia sunt à substantia: eodem modo necesse est, prima substantia ablata, reliquas auferri. Huiusmodi autem ordinem habere secundum additionem & ablationem patet. Quæcunque enim inseparabilia sunt, sine additione prioris neque sunt, neque intelliguntur, vt album non quidem simpliciter est, sed aliquid aliud vt superficies, à qua separari nequit: sic neque quantum, neque quale, nec vllum aliorum prædicamentorum aut esse, aut intelligi sine substantia possunt: ex additione enim omnia definiuntur.

D tur.

QVAEST. PERIPATET.

tur. 7. Metaphy. tex. 19. Quaecunque autem separabilia sunt, omnia ex D
 ablatione dicuntur, vt substantia ex ablatione accidentium, definitur
 enim & intelligitur sine ijs. Eodem modo se habet magnitudo ad nu-
 merum: in numeri enim ratione non inest ratio magnitudinis, in ra-
 tione autem magnitudinis inest ratio numeri, ideo prior est scientia
 numerorum, quam Geometria, quia magnitudo ex additione est, nu-
 merus autem ex ablatione. Si igitur genera substantiæ eo modo se ha-
 bent inter se, vt quædam separabilia sint, quædam inseparabilia, ordi-
 nem secundum additionem & ablationem habere est necesse. Quo-
 niam verò hæc indeterminatè adhuc dicuntur, vt distinctiorem huius
 sententiæ doctrinam habeamus, dubitandi modo iterum agamus. Pri-
 mum igitur, si proprium substantiæ est non dici de subiecto, prima
 enim est in vnaquaque prædicatione: quomodo aliqua substantia in-
 separabilis fuerit? Præterea vt inseparabilis est, sic ex additione defi-
 nienda erit: at substantia, cum simpliciter sit, non ex additione defini-
 tur. Amplius nonne genus substantiæ æternum & corruptibile separa-
 tim permanent? locis enim distincta sunt cælum & mundus inferior:
 de intelligibili autem substantia adhuc incertum est: videtur tamen
 quemadmodum ipsa separata est à reliquis substantijs, sic & separari re-
 liquas ab illa: esse enim substantiarum sensibilium forma est aliqua ma-
 terialis, immaterialis autem nullius corporis videtur actus, esset enim
 materialis. At verò hoc maximam habet ambiguitatem. Nam circa im-
 materialem substantiam, siue ea impertiatur ipsum esse cælo, siue non
 impertiatur, absurda quomodocunque videntur sequi. Si enim det ef-
 se cælo, quasi cælum ex se non sit nisi potentia, cum eadem quoque ip-
 sum moueat: aut primo motum erit ens in potentia, quod impossibile
 ostenditur. 5. Phys. tex. 8. non ens enim non mouetur: aut quod primo
 mouetur, à se mouebitur, non enim distinguetur in partem per se mo-
 uentem, & partem per se motam, quod fieri non posse demonstratur. F
 7. Phys. tex. 2. Si enim substantia separata est pars per se mouens, non er-
 go compositum ex ipsa & orbe erit primo motum, sed orbis: at hoc
 modo ens in potentia mouebitur: si orbis ex se non habet esse actum,
 sed ab illa consequatur id quod est. Si verò non impertiatur esse, sed
 motum tantum, præterquàm quòd aduerfatur sententiæ philosophi.
 1. cæl. tex. 100. vbi inquit ab huiusmodi substantia pendere alijs esse &
 viuere, his quidem clarius, his verò obscurius: etiam rationi. Nam si cæ-
 lum esse suum habeat ab alio ente non dependens, multa erunt prima
 entia: nec vnū alteri proderit siue sit, siue non sit: esse enim vtriusque
 separatum & independens supponitur. Nec sufficit depēdētiā alio
 quocunque modo concedere, nisi etiam concedatur in genere causæ
 formalis, vt ipsum quid est cæli à substantia immateriali habeatur. nam
 reliquis omnibus ablatis, remanebunt duæ primæ substantiæ secundū
 rationem,

A rationem, quarum vna non reducetur ad alteram, & quarum vna ablata altera non auferatur. Dubitationes igitur hæc contingunt. Sed notandum est: cum substantia, quæ secundum speciem dicitur, eadem sit cum fine, ut superius est ostensum, propter hanc autem substantiæ sint reliqua omnia quæ gratia finis habentur: si quidem vnus sit omnium finis, vna etiam erit prima substantia, propter quam reliqua erunt. Esse autem quoddam primum & optimum, quod omnia appetunt, colligitur ex. 1. Phys. tex. 81. & ex. 12. Metaph. tex. 37. Illud autem vnum esse, ostenditur. 12. Metaph. tex. 49. Illud præterea notandum, cum finis sit simpliciter necessarius, reliqua autem ex suppositione finis. 2. Physic. tex. 88. ad reliquorum dependentiam ex fine, non est necesse supponi aliquam potentiam, aut materiam: hæc enim sequitur ex necessitate finis, ut etiam reliqua omnia, quæ finis gratia sunt: Nam quando finis est & quandiu fuit, aut erit, reliqua similiter sunt, fuerunt, & futura sunt. In ijs autem quæ ab efficiente, seu naturali, seu artificiali fiunt, nõ similiter se habet: Effectiones enim omnes è contrario incipiunt à materia & tendunt in finem: idcirco necesse est supponere aliquam potentiam, quæ actum præcedat in eo quod efficitur. His autem hoc modo habentibus facile soluentur dubitationes. Cum enim diuinum quoddam sit & appetibile, ex necessitate erit etiam id quod appetit. 1. Phys. tex. 81. nectamen ob id ex se dicitur esse ipsum apperens: ablato enim appetibili, simul & id quod appetit auferri est necesse: pender enim ex eo, & ideo est, quia finis est. Neque compositio adhuc erit ex appetibili scilicet & appetente, necesse enim esset præexistere id quod appetit, antequam esset: componuntur enim quæ sunt. quædam autem appetunt & esse & viuere, ut generabilia & corruptibilia, constant enim ex potentia ad esse: quædam motum tantum, sunt enim iam: nec præexistentem potentiam habent ad esse, sed secundum locum tantum, ut cælum. Quod igitur ipsius cæli primo mouetur, non compositum est ex substantia separata & orbe, sed simplex corpus: hoc autem non est potentia sed actus: neque id quod est ex se habet, sed ab altero, scilicet fine. Nec etiam fit ut substantia immaterialis misceatur cum corpore: non enim per modum compositionis cum fine est id quod à fine pender. Sed id contingit in ijs quæ efficiuntur. vbiq; enim fit compositum, forma autem non efficitur neque materia, nam vtraque præexistunt. 7. Metaph. tex. 26. At hic solus finis præexistit secundum rationem, licet tempore simul sint. Hoc autem modo pendere à primo principio omnia quæ sunt, aperuit Arist. 12. Metaph. tex. 38. cum enim ostendisset necessitatem, quæ est ipsius ultimi finis: & principium eo modo esse ut est necessitas, concludit: A tali ergo principio cælum & natura dependet. Patet igitur reliqua genera substantiæ inseparabilia esse ab hac prima: hanc autem solam à reliquis separabilem. Vtrum autem hoc

QVAEST. PERIPATET.

modo habeant inter se duo genera sensibilium substantiarum, scilicet **D**
aeternum & corruptibile, non difficile est videre. Quamuis enim om-
nis generatio & motus in inferioribus a motu cœli ortum ducant: cū
tamen cœlum rationem habeat agentis. non autem finis: finis enim
immobilis existens mouet, cœlum autem ideo mouet, quia mouetur:
in ratione vnius non inest alterius ratio: idcirco & separata locis exi-
stunt hæ duæ substantiæ. Ordinem igitur habent substantiæ omnes ad
vnum quiddam, non autem ad se inuicem. 12. Metaph. tex. § 2. nisi qua-
tenus alia alijs perfectius vel imperfectius, melius vel deterius finem
ipsum & actum consequuntur. At verò alio modo genera assumentibus,
ordo secundum additionem & ablationem similiter in his repe-
rietur, si secundum modum considerandi apud Mathematicum & Na-
turalem genera distinguamus. Mathematicus enim separando motum
& reliquas naturales affectiones, solum autem relinquendo continuū,
eius affectiones vt continuum est, speculatur. Naturalis autem de ma- **E**
gnitudinibus itidem agit, sed quatenus mobiles secundum naturam
sunt. Ista autem habent ad se inuicem vt simplex ad compositum, &
vt additum ad ablatum. Mathematicæ enim magnitudines ex ablatio-
ne dicuntur: naturales autem ex additione. Nam rationes mathema-
ticorum insunt etiam naturalibus: quæ autem naturalibus insunt, non
insunt mathematicis. Hoc autem modo videntur considerasse illi, qui
prima substantiarum principia ad superficies, lineas, aut numeros re-
duxerunt. quoniam semper auferendo ea quæ ex additione dicuntur,
ex naturali quidem corpore venit in corpus vt corpus: ex corpore
autem in simplices magnitudines: & ex magnitudinibus in puncta &
numeros. Non animaduertentes hanc resolutionem tendere in primas
conditiones materiæ, & ad imperfectum, non autem ad ipsam substan-
tiam, quæ dicitur cuius gratia. Idcirco Mathematicæ de nulla substan-
tia agunt, excepta Astrologia, vt superius est explicatum. Quoniam au- **F**
tem vniuersalia eodẽ modo se habent ad singularia, vniuersalia enim
per abstractionem dicuntur, separando à singularibus conditiones ma-
teriæ: & rationes superiorum insunt etiam inferioribus, non autem è
contra: idcirco quidam substantiæ principia in vniuersalibus quæsi-
uerunt, quæ separantes à singularibus intellectu iudicauerunt sub-
stantias esse separatas, quas Ideas vocauerunt, quarum participatio-
ne singularia essent: Non animaduertentes resolutionem hoc mo-
do fieri in ea quæ exemplaria potius sunt quàm substantiæ: Vniuer-
salia enim in mente solum versantur, vt sint notæ eorum quæ extra
sunt: At extra non sunt separata nisi singularia: reliqua enim omnia
de singularibus dicuntur. Inesse autem videtur ipsis vniuersalibus
ratio prioris, quia tunc accipiuntur vt partes, non vt totum quoddam.
vt enim pars est prior toto, sic genus prius specie: constituitur enim
species

A species ex genere & differentijs tanquam partibus. Nec tamen hoc modo reductio fit in primam substantiam: quoniam non omnes partes, quæ in definitione sumuntur, sunt ut actus, sed vltima tantum differentia, quæ à fine petitur. Differunt autem inter se abstractio Mathematica & abstractio vniuersalium, quòd Mathematici quidem resoluunt in partes secundum materiam: corpus enim & continuum materia est corporis naturalis & sensibilis, non genus. Non enim diuiditur corpus in sensibile & intelligibile, aut in mobile, & id quod motu caret; sed cum omne corpus mobile sit, mathematicus tamen sine motu considerat. Abstractio autem vniuersalium querit partes secundum formam, cuiusmodi sunt genera & differentia. vtræque autem abstractiones tum vniuersalium, tum Mathematicæ, differunt à resolutione quæ fit in primam substantiam: quoniam hæc separata est & cæterorum principium: vniuersalia autem & Mathematica inseparabilia sunt,

B quamuis non considerentur ut inseparabilia. Neque tamen committunt mendacium quasi separantes, quæ separari nõ possunt: non enim dicunt separata esse cum considerant ea sine his, vbi id fieri potest: fieri autem contingit, vbi non inest in ratione id à quo fit separatio: ut curuum separari à naso potest, non enim hic in ratione curui inest. sic sunt mathematica & quæcunque abstrahuntur. At finem nequit à naso separari: nec anima à corpore: & tandem nulla forma materialis à propria materia abstrahitur. cum enim sit alicuius materiae ratio non simpliciter quid, non potest intelligi per ablationem materiae: quamuis ratione eo modo separabilis dicatur 2. Physic. tex. 12. quia alterum est esse formæ, alterum ipsius materiae. Quæ igitur per ablationem dicantur, & quæ non, & propter quam causam, & quæ differentia eorum, dictum est. Simul etiam paruit substantiarum primam per ablationem dici, reliquas autem per additionem: & quomodo hæc ordinem inter se habeant, & quomodo non. Relinquitur ut soluamus duas difficultates ab initio propositas, quarum prima est: quomodo substantia aliqua inseparabilis fuerit, cum non dicatur de altero. Dicendum est igitur substantiam, seu sit materia, seu forma, siue compositum, subiectum quoddam primum esse 7. Metaph. tex. 7. Materia enim subiicitur formæ: Compositum ipsis accidentibus: Forma quatenus quid est cæteris prædicationibus: quatenus finis, ijs quæ eius gratia petuntur. Ob eandem verò causam, & substantia omnis separabilis est, quia primum subiectum: omnia enim alia de substantia dicuntur, ipsa autem non de altero. Quod autem superius probatum est substantias quasdam inseparabiles esse, etiam verum est, quia inter se collata non omnes primæ. Nam vno modo materia videtur prima, reliqua enim omnia videntur esse veluti affectiones materiae. 7. Metaphysicor. tex. 8. alio autem modo forma censetur prima, quia ipsum quid est.

QVAEST. PERIPATEE.

principium est omnium, & actus potentiam præcedit. E contrario autem se habent propter duplicem ordinem, quorum vnus incipit à fine & ipso quid est, & tendit in materiam & ea quæ gratia finis habentur, qui ordo est ipse rationis: alter verò incipit ab ultimo scilicet materia, & tendit in principium, scilicet formam: qui ordo in effectiionibus reperitur. 7. Metaph. tex. 23. quoniam autem effectiiones sunt singularium, idcirco potentia in his actum præcedit. Qui igitur inspexerunt effectiiones, materiam dixerunt esse substantiam: qui autem alterum ordinem, ipsam formam. Similiter autem substantiæ inseparabiles quædam ratione materiæ dicuntur, quædam ratione formæ. Vno enim modo materia inseparabilis est ab ipso quid est, quia hoc est materiæ principium, extra quod non est: Alio modo forma inseparabilis est à materia, quia ex necessitate præcessit materia in effectiionibus. Quomodounque tamen substantiæ dicantur inseparabiles, nunquam hoc modo inseparabiles sunt, vt de subiecto aliquo dicantur actu existere, veluti accidentia. Quæ enim gratia finis sunt, non sunt in fine tanquam in subiecto: actus autem materiæ non sunt in materia, vt actu existente: non enim vnum fierent per se. Altera dubitatio erat circa definitiones: vt enim substantia aliqua inseparabilis dicitur, sic ex additione definienda videtur. An propriè quidem per additionem definiuntur, quando id quod additur actu est & separatum? vt subiectum in definitione accidentium. Similitudinem autem quandam præ se ferunt cum his definitionibus formarum naturalium: materia enim quæ in definitione additur, veluti subiectum est: differt tamen, quia non est actu substantia per se ipsam: alioqui cum omnis definitio actum quendam & materiam explicet, omnis ex additione videretur esse: nā si quis simpliciter actus fuerit sine aliqua materia, definiri non posse est ostensum. At dubitabit quis: qua ratione discernemus materiam à subiecto? nam & materia actum suum habere videtur, nec dimittere in composito: elementorum enim virtutes in mixto retinentur: indicant autem accidentia illa, quæ materiam sequuntur. An cum dicitur materia potentia tantum esse, non ob id negatur ens esse? non ens enim priuationis est, non materiæ nisi secundum accidens. Quatenus autem ens quoddam est, sic & quid quoddam & substantia. Quoniam verò alicuius gratia est nō propter se ipsam; idcirco quandiu finem non habet & perfectionem, & priuata est, dicitur non ens actu, ens autem in potentia. Quodcunque igitur illi aduenit eam perficiens, & cuius gratia apta nata erat, materiæ dicitur aduenire, non subiecto. Quodcunque autem non habuerit rationem finis, cum non sit substantia, illi vt subiecto adueniet: hæc igitur per additionem propriè dicuntur definiri. Substantiæ autem partes, quæ definitione explicantur, non propriè addi dicuntur, nam ex ipsis vnum sit per se, ex substantia autem & affectiionibus non vnum nisi secundum

A cundum accidens. Concludimus igitur substantias inseparabiles & nō simpliciter dictas, sed secundum additionem, similitudinem quidem habere cum accidentibus, adeo vt quidam negauerint substantias esse (qui enim materiam iudicabant ipsum primum principium, omnia alia dixerunt affectiones esse, & sic generationem ē medio tollebant: qui autem ad formam inspexerunt, vnum tantū dixerunt esse id quod est & immobile, reliqua enim non esse verē entia nec substantias, vt Parmenides) differre tamen eo modo, vt dictum est. nam secundum Aristotelis sententiam non solum ipsum primum substantia est, sed etiam quæcunque ab illo primo pendent alicuius gratia: nam & hæc apta nata sunt vnum esse. idcirco & simpliciter dicuntur & non de altero. Accidentia autem nec alicuius gratia sunt, nec vnum fiunt cum susceptibili. idcirco semper de altero dicuntur subiecto.

B *In substantijs separatis à materia partim dari multitudinem, partim non dari. Quæstio 11.*

C Vm substantiarum quædam actus similiter sint, quædam compositionem aliquam sortiantur: dicimus vnicum tantum esse actum simplicissimum ac primum, reliqua autem omnia & compositionem & multitudinem recipere. Colligitur autem hæc sententia ex. 12. Metaph. tex. 49. in hunc modum. Quæcunque multa numero sunt, materiam habent, ipsum verò primum quid est, materiam non habet, ergo non recipit multitudinem, sed vnum tantum est. Veritas maioris propositionis hoc modo ostenditur. Cum multitudo diuisionem supponat, vnum enim quatenus vnum indiuisibile est: quantam necesse est esse omnem multitudinem: non enim diuiditur nisi quantum. Si igitur forma secundum se non est quanta, sed secundum materiam; omnem multitudinem materiam habere est necesse. Idcirco Plato sub nomine Dualitatis materiam intelligebat, cum ex vno & dualitate fieri dicebat omnia quæ sunt. Idque recta ratione: à forma enim vnitas vbique prouenit, à materia autem multitudine & diuisione. Si igitur actus simplicissimus ab omni materia separatus, non est quantus; impossibile est multitudinem recipere. vna igitur tantum erit huiusmodi substantia. At verò neque rationum multitudinem suscipere possit, veluti Socrates & album, & anima & corpus. quod enim nullam habet materiam, simplicissimumq; est, vnum esse omnibus modis est necesse. non enim sunt ipsius partes. Nec verò refert numerum quidem diuisibilem esse in indiuisibilia, magnitudinē autem in semper diuisibilia: quasi à materia solum continuum habeatur, à forma autem numerus, cum præsertim formæ sint sicut numeri. Nam ex diuisione magnitudinis numerus confurgit etiam in infinitum,

QVAEST. PERIPATET.

tum, vt bipartito infinita. 3. Physicor. tex. 68. Non igitur numerus erit **D** præter magnitudinem. Quod autem desinat ad indiuisibilia numeri diuisio, ratione quidem formæ conceditur esse, numerus enim est plura vna, vnum autem omne indiuisibile est, & ratione formæ vnumquodque vnum est; non tamen vnitatum multitudo separata à magnitudine esse potest. diuisio enim omnis propter materiam contingit. Eadem autem ratio non solum ostendit, quæ plura sunt numero, materiam habere, sed etiam quæ plura sunt ratione seu specie: non enim plures rationes in idem numero conuenire possunt, nisi aliquid vnum sit subiectum, vt musicum & album in homine. Quæ igitur separata sunt à materia, quatenus separata, rationum multitudinem continere non possunt. Verum enimvero aliquo modo in substantijs separatis dari multitudinem patet. nam 12. Metaph. tex. 43. probat Aristoteles multitudinem substantiarum separatarum, quia necesse est multa esse mouentia immobilia & sempiterna: hæc autem multa esse, quia cor- **E** pora, quæ ab ijs mouentur, multa sunt. Præterea multitudinem quoque rationis inesse patet. Alia enim ratio est, quatenus mouens, alia quatenus intelligens. ponitur enim intelligentia esse huiusmodi substantia. similiter dicendum & de alijs, quæ illi attribuuntur, vt vnum esse aut multa, impartibile aut oppositum, æternum, principium, immobile, & alia huiusmodi, quorum omnium diuersæ sunt rationes. Quis igitur hic modus est, quo multitudo in substantijs separatis admittatur? Dicimus: cum ab hoc genere substantiæ reliqua pendeant, vt superius fuit probatum, duplicem considerationem circa ipsum oriri. Nam aut considerari potest, quatenus substantia est quædam sui generis, simplicissima & à nullo dependens: aut quatenus à cæteris entibus participatur. Primo igitur modo acceptum, vnum omnibus modis existit, vt rationes priores ostendebant. Altero autem modo necesse est multiplicari secundum multitudinem recipientium. non **F** enim secundum eandem mensuram ab omnibus participatur, sed ab ijs quidem perfectius ab ijs vero imperfectius. 1. cæl. tex. 100. si igitur æqualiter ab omnibus reciperetur, omnia similiter vnum essent, nulla enim esset differentia, per quam differrent. Quod si entia sunt plura, & ab vno omnia, per diuersam vnius participationem oriri est necesse, Idcirco factum est, vt ordine quodam disposita sint corpora vniuersi, quatenus perfectius vel imperfectius datum est illis esse. Dicit vero quispiam. Si secundum multitudinem entium multiplicari debeant, substantiæ separata, longè plures erunt, quàm quæ statuta sunt ab Aristotele: multiplicantur enim solum secundum corporum cælestium multitudinem. At ab eodem licet imperfectius, pendet quoque generabilia & corruptibilia: Substantias autem esse separatas istorum, in peripatetica disciplina non conceditur, hoc enim esset Ideas **a**struere.

- A** asserere. Præterea, quomodo abiunctæ fuerint huiusmodi substantiæ à materia, cum secundum multitudinem materiæ multiplicentur? Num indiuisibilis secundum se existens diuiditur ratione materiæ? At hoc modo habent formæ omnes materiales, & à materia inseparabiles. Quod igitur separatum existit, diuisionem materialem recipere nequit. An duobus modis participari potest à cæteris substantijs prima substantia? vno scilicet quatenus sunt, omnibus enim distribuitur esse à primo ente: sic autem solum primum separatum est & vnum, reliqua autem & multa & inseparabilia. Nam dicuntur secundum additionem: vnum autem solum quod primum est, secundum ablationem omnium dicitur. Alio autem modo quædam participant primam substantiam, scilicet secundum operationem, vt mouentia immobilia & sempiterna: hæc enim quatenus mouentia, separata sunt. S. Phyl. tex. 30. Quatenus autem quodammodo respiciunt ipsa mobilia diuersa & multa, multitudinem, & diuersitatem respiciunt secundum numerum mobilium. Exemplo autem esse possit id quod mouet animalia, appetibile scilicet. vnum enim & idem numero existens, variam in diuersis animalibus sui appetentiam gignit, vnde variè mouet. Quodammodo igitur vnum est mouens, quia vnum appetibile, quod omnia appetunt: quodammodo plura, quatenus à pluribus desideratur non secundum eandem mensuram. Idcirco summum bonum & optimum vnum maximè existens omnia implet sui desiderio, & quod simpliciter est bonum, vnicuique sigillatim fit bonum absque infectione materiali aut diminutione aliqua essentia. Et quemadmodum anima animalium vna existens non sparsa in corpus, sed in principali particula sedens vt in corde, diuersas functiones diuersis organis distribuit; sic vniuersa substantia supra omne corpus existens & ab omni materia separata pro multitudine corporum multis modis participatur absque eius diuisione. Hoc igitur modo quod vnum est secundum se, secundum habitudinem ad multa, multitudinem recipit, quia quodammodo materiæ applicatur illi assitens. Eodem pacto responderi potest ad alteram dubitationem de multitudine rationis. Nam secundum habitudines ad cætera entia, multæ rationes insunt eidem: vt motorem esse quatenus respicit mobilia: principium & causam & finem vltimum, & primam formam, & summum bonum, quatenus respicit ea, quæ oriuntur ab ipso secundum quod huiusmodi. Ens autem denominatiuum est ab ipsa essentia, quæ in ipso eadem est, non quemadmodum in ijs quæ materiam habent, non enim idem est sanitas & sanum, & albedo & album, quoniam hæc de altero dicuntur: nec homo & humanitas, anima & animal: quoniã omnia huiusmodi materiam habent, & in his alterum est forma per se ipsam sumpta, & forma cū materia: anima forma est, animal cū materia: sanitas forma, sanum cum

QVAEST. PERPATET.

cum materia fumitur : animal forma, hoc animal cum materia : essen- **D**
tia forma, ens forma cum materia in quibus adest. Cum igitur in pri-
mo nulla insit materia, idem est esse & essentia : nec ut alterum quid
de eo prædicatur ens : Sic & vnum. Quoniam autem hæc nomina
vnum & ens communia sunt omnibus, propria autem vniuscuiusque
substantia ab opere denominatur, intelligentia videtur esse eius sub-
stantia, operatio enim hæc propria est & non communis cum corpo-
re. Reliqua autem attributa, aut quia communia quædam sint cum
alijs, aut secundum habitudinem ad alia : aut etiam propter similitu-
dinem quandam cum cæteris dicuntur pro capto hominum. 12. Me-
taph. tex. 50. Priuationes autem aliquando illi attribuuntur, ut impar-
tibile, immobile, immortale, quoniam per collationem cum magnitu-
dinibus mobilibus & caducis, quæ nobis sunt notiores, disponimur ad
illius substantiam percipiendam. Quæcunque igitur diuersæ rationes
illi videntur inesse, propter diuersas collationes ab intellectu nostro **E**
factas, insunt, non quatenus vna quædam substantia est ab omni ma-
teria seiuncta. Quo pacto igitur primum genus substantiæ multitu-
dinem recipiat, quomodo non : explicatum est.

*Primi motoris virtutem immensam esse, non tamen infinitam neque
finitam propriè dici posse. Quest. 111.*

QUod pluribus modis dicatur infinitum. 3. Phys. tex. 34. satius
fuerit ante alia aperire, quo pacto in proposita quæstione
infinitum accipiamus. Vno igitur modo dicitur infinitum,
quod impossibile est transire, quia non est aptum natum transiri. Sic
autem concedimus virtutem primi motoris infinitam esse, impossibile
enim est finem habere non solum secundum tempus, nam supra tem-
pus existit, sed & secundum robur, immensa enim est virtus, ut inferius **F**
patebit. Alio autem modo infinitum dicitur, quod aptum quidem
est transiri, sed ad finem non pervenit, aut quia simpliciter non possit,
aut difficulter possit, aut tandem quomodocumque impediatur : quod
genus infiniti inest tantum ijs, quæ quanta sunt continua seu discreta,
siue per se, siue secundum accidens, ut albedo infinita quia superficies
infinita. Cum igitur propriè illud dicatur infinitum, quod potest fi-
nitum esse, huiusmodi autem sit quantum siue magnitudo, siue mul-
titudine, cuius passio per se est finitum vel infinitum. 3. Phys. text. 35. ob
id asserimus primi motoris virtutem, neque finitam, neque infinitam
propriè dici posse. Huius autem apertissima est demonstratio Ari-
stotelis. 8. Phys. tex. 86. ubi probat : primum motorem impartibilem
esse, & nullam habere magnitudinem : quoniam si finitam haberet
potentiam, non moueret tempore infinito, ut mouet : si verò infini-
tam,

A tam, esset quoque magnitudo infinita, quæ non datur in natura, ut ostensum est. 3. Phy. cap. 5. & 1. coe. cap. 5. 6. & 7. Idcirco cum neque finitam, neque infinitam habeat potentiam; impartibilem esse est necesse & sine magnitudine: omnis enim magnitudo finita est vel infinita. His tamen non obstantibus quidam summi Peripatetici voluerunt, etiam eius quod nullam habet magnitudinem, virtutem esse vel finitam, vel infinitam: hanc autem distinguentes in intensè & extensè auctam, scilicet secundum robur vel diuturnitatem temporis, inquirunt, Primum motorem finiti quidem esse roboris, infinitæ autem perennitatis: hoc quidem quia mouet infinito tempore: illud autem, quia quod mouetur est finitum & velocitas finita circulationis. Putant igitur, si coelum esset maius, aut stellæ plures vel maiores, non posse moueri, nisi tardius, quoniam virtus tanta est, quanta sufficiat ad molem quæ nunc est, mouendam. Nam si posset eadem velocitate maiorem molem circumuoluere, hanc minorem tanto velocius nunc moueret, & si in infinitum intèta esset virtus, nullum esset tempus in quo moueret hanc molem finitam: maior enim virtus in minori tempore mouet. Finitum igitur robur esse primi motoris propter huiusmodi rationes putauerunt. Sed quantum discedant à veritate summi Philosophi, demonstrationem superius dictam considerantibus, facile patere potest. Nam primum non sequeretur conclusio, quæ infertur, nullam scilicet habere magnitudinem, sed oppositum. Si enim conceditur virtutem habere finitam aut infinitam, quantum quoddam erit primum mouens siue per se, siue secundum accidens: finitum enim & infinitum sunt per se affectiones quanti. Præterea impossibile est aliquid finitum esse secundum robur, mouere autem infinito tempore, ut ipsi supponunt. Demonstratio autem huius est. 8. Phys. tex. 78. ubi vniuersaliter probatur, nullum finitum mouere in tempore infinito in hunc modum. Nam si accipiat pars virtutis, hæc partem corporis mouebit in minori tempore: diuiditur enim motus & tempus secundum diuisionem mobilis. 6. Phys. tex. 39. Nam partis minor est motus quam totius: minoris autem motus minus est tempus: verbi gratia, pars magnitudinis quæ mouetur, citius absolvitur à magnitudine quam tangit, tota autem tardius: idcirco infinita magnitudo in finitum requirit tempus, finita finitum, magna longum, parua breue. Finitum ergo erit tempus, in quo pars mouentis partem magnitudinis mouet: æqualiter autem augendo, virtutem & mobile & tempus: virtus quidem finita & mobile finitum auctoris finem habebunt, tempus autem nequaquam: infinitum enim supponitur, in quo tota virtus totam magnitudinem mouet: idcirco aut omnia finita, aut omnia infinita esse oportet, tempus scilicet, magnitudinem & virtutem. Si respondeant non valere demonstrationem de omni virtute, sed tantum

QVAEST. PERIPATET.

tum de ea quæ diuturnitatem significat : quasi altera sit virtus & non eadem, quæ tantum potest, & in tanto tempore mouere : nihilominus adhuc remanet inæqualitas. corpus enim finitum est, virtus autem & tempus infinita. Præterea vana fuisset demonstratio: virtutem enim infinitam duratione dicere, & infinito tēpore mouere, idē est, nec eget demonstratione. Non igitur ostendit finitum aliquod secundum durationem, mouere non posse infinito tempore, sed simpliciter quodcunque finitum. Verum enimvero si admittamus, neque finitam neque infinitam esse primi mouentis virtutem, vt voluit Aristoteles, quo pacto infinitus erit motus, finita autem velocitas & finitum corpus? Nam si infinito tempore mouet, existente infinito motu, virtutem similiter infinitam esse oportuisset : ratione autem corporis finiti & finitæ velocitatis finitam. An non est necesse? indiuisibile enim existēs & non quantum similiter se habet ad quamcunque quantitatem seu finitam seu infinitam. Idcirco si tempus est infinitum, virtus quidem non potest esse finita, nec tamen est necesse infinitam esse. Similiter si magnitudo est finita, non contingit virtutem esse infinitam : non tamen est necesse finitam esse. Hac igitur subtilissima perscrutatione Aristoteles inuestigauit primum motorem impartibilem esse, & nullam habere magnitudinem. Nam aliàs hæc simul esse non possunt, mouere scilicet infinito tempore, & magnitudinem esse finitam, simul enim esset idem finitum & infinitum. Sed amplius dubitatur. si indiuisibile est primum mouens, non erit proportio inter plura mouentia, vt inter plura mobilia, indiuisibile enim nec maius nec minus est : corpora autem quæ mouentur differunt magnitudine & paruitate, velocitate & tarditate. Differre autem oportere mouentia inter se, vt differunt mobilia & velocitates, ostēdit Aristoteles. 7. Physic. cap. 5. omnia enim inter se proportionabilia esse oportet. Nam aliàs ab eadem virtute similiter moueretur moles maior & minor : & eadem moles tardius & velocius. sic autem id quod mouet corpus Lunæ, mouere poterit quemcunque orbem. & si tantum potest motor Lunæ, quantum potest motor primi cœli (indiuisibiles enim cum sint, non excedunt se inuicem) quemadmodum tanta moles primi cœli velocissimè mouetur à suo motore, sic corpus Lunæ, quod longè minus est, adhuc tātò velocius moueretur à proprio motore: ab æquali enim virtute citius mouetur quod minus est, quàm quod maius. Sed cum hæc alio modo habeant, & determinatæ sint corporum moles, & velocitates; necesse est similiter virtutes mouentes terminatas esse: non igitur indiuisibiles erunt. Difficillima quidem est quæstio, adeo vt cogere videatur. Nam aut incommensurabilia erunt mouentia cum ijs quæ mouentur, si mouentia impartibilia sunt: aut si concesserimus partibilia, vt maiores & minores sint virtutes, à finita virtute fiet infinitus

A nitus motus, aut infinita virtus erit in corpore finito. Veruntamen si ea meminerimus, quæ de vnitæte & multitudine substantiarum abstractarum dicta sunt à nobis, facilis erit quæstionis solutio. Cum enim vnum tantum sit summum expetibile, quod immobile existens mouetur, magis & minus expeti contingit secundum maiorem & minorem corporum perfectionem, vnde collecta est multitudo mouentium secundum eum ordinem, quem habent corpora inter se: vt quod perfectissimum est, velocissimè moueatur, tardissimè autem quod imperfectissimum: perfectio autem & imperfectio ex magnitudine & paruitate videtur esse, & ex propinquitate ac distantia. Omnis igitur differentia ex parte mobilis oritur, non ex parte mouentis. Quatenus enim mouens vnum est & impartibile, quæ erit differentia diuidens? quamuis igitur hoc nullam habeat proportionem cum diuisibili & magnitudine; quatenus tamen secundum mensuram appetitur à quocunque, proportionem habet cum vnoquoque. Propter hanc autem proportionem & mensuram, quædam citius absoluunt sua itinera, quædam tardius, quia tantum datum est illis de appetentia. Et contra accidit, quam vt quidam dubitarunt: si cælum maius esset, quam nunc est, moueri non posse, aut tardius moueri. Nam videmus, quanto maiora sunt corpora, tanto etià velocius ferri: vnde luna tardissimè mouetur, quia minimam obtinet molem: primum cælum velocissimè, quia omnium est maximum. Si igitur adhuc maius esset, velocius etiam ferretur, magis enim appeteret. & si posset in infinitum crescere, etiam in infinitum cresceret, & appetentia & velocitas. nam ex parte mouentis nullus est defectus. At dicit quispiam, frustra esse in primo mouente hanc potentiam mouendi scilicet maiorem orbem, quàm qui nunc est, cum nunquam reducatur ad actum: id enim impossibile dicitur, quod semper aliter est. Dicimus hoc quidem repugnare ex natura corporis, non ex natura mouentis: corporis enim moles tanta est, quanta esse potest, & non est possibile corpus esse maius cælo. & si igitur in cælo non expetatur quantum ipsum optimum est expetibile, finita enim est corporis moles; à se tamen expetitur vt est expetibile, & optima vita finitur sine mensura. Non enim definit natura boni, vbi definit natura corporis: vbi autem definit natura corporis, motus etiam definit: non igitur possibile est velociorem esse motum, quam qui primi cæli. Secundum hanc ergo mensuram appetentiæ corporum velocitates sunt finite: quatenus autem primum mouens immensum est, non quia quantum quoddam infinitum, sed quia impartibile & sine magnitudine; eatenus recipitur motus sine mensura. huiusmodi autem est secundum tempus infinitum. finitum enim vnumquodque mensurabile est. Neque differentia vlla est penes id: similiter enim de æternitate habet Luna, vt Sol, & cætera Astra: vnus enim est omnium motor. Quoniam autem

QVAEST. PERIPATET.

corpus finitum non poterat recipere motum infinitum, idcirco figura **D** illi tributa est circularis, secundum quam fit motus : circuli enim nullus est finis neque principium : & exemptum est à contrarietate, ut ingenitum esset & incorruptibile. Colligimus autem ex dictis, duplicem esse virtutem mouentem cœlestia corpora : vnā quidem ipsius mouentis immobilis : alteram autem ipsius corporis moti : quemadmodum & in alijs omnibus est necesse. Duplex enim potentia : altera agendi altera patiendi. 5. Metaph. tex. 17. comburit enim ignis quod combustibile est, incombustibile autem nequaquam. A virtute igitur agente in cœlo, quatenus immensa est & impartibilis, motus æternus prouenit : cui in corpore respondet virtus recipiendi motum infinitum, non quidē quantitas infinita, sed figura sine carens & principio, quæ circularis est. Ab eodem verò agente quatenus secundum mensuram appetentiæ & quantitatis corporis, motus distribuitur, recipitur determinatus motus secundum velocitatem. Virtus igitur passiva id est **E** appetentia, quæ natura est, tanta existens quanta est corporis moles, virtutem agentem secundum se immensam, quodammodo mensurat : immensa autem virtus agens, finitum corpus quasi infinitum facit secundum figuram.

*Primum motorem intelligentiam esse speculatiuam non
actiuam. Quest. 1111.*

M primus motor immobilis existens tanquam appetibile quoddā moueat cœlū : appetitus autē sequatur aut sensum aut intellectū. 3. de an. tex. 54. necesse est intellectū esse summum bonum, sensus enim non est rerum separatarum, sed intelligentia solum : idcirco dictum est. 12. Metaph. tex. 36. prima eadem esse appetibilia & intelligibilia : & intellectionem principium esse appetentiæ. Quoniam verò intellectus quidam speculatiuus dicitur, quidam actiuus, alius quoque factiuus, qui sine distinguuntur : contemplatiui enim finis veritas, cæterorum autem actio seu opus ; restatur quidem Aristoteles. 10. Ethic. cap. 8. Deorum operationem cōtemplatiuam tantū esse, non autem actiuam neque factiuam. Quæ sententia maximam patitur controuersiam. Nam si substantia separata ideo mouet, quia amatur & desideratur. 12. Metaph. tex. 37. amatur autem quia intelligitur ut bonum : actiua intelligentia videretur esse. hoc enim differt bonum à vero. 3. de ani. tex. 34. boni enim intellectio appetitum gignit & motum, quod spectat ad actionem : veritatis autem contemplatio quiescit inuenta veritate. Explicauit autem hoc Aristoteles manifeste. 6. Ethic. cap. 2. ubi inquit : cogitationem ipsam nihil mouere, sed eam quæ causa alicuius est & actiuam, & 3. de ani. tex. 49. duo enim mouen-

A mouentia, intellectus qui propter aliquid ratiocinatur, qui practicus est: & appetitus. Et 3. de ani. tex. 54. vbi mouēs distinguit in immobile & id quod mouetur, Immobile enim (inquit) esse agibile bonum, alterum autem appetituum. Si igitur ab intelligentia aliqua mouetur coelum; necessarium videtur, hanc esse actiuam, non autem contemplatiuam: non enim contemplatiua actionis vilius gratia est, sed veritatis solum. Præterea si mediante motu inuentus est primus motor. 8. Phys. & quæcunque illi attribuuntur: hoc modo vt actiuus tantum intellectus à nobis cognosci poterit, speculatiuus enim ad motum nihil videtur prodesse. 3. de ani. tex. 46. quod si concefferimus actiuum esse; alia sequentur absurda & maiora. Nam primum contingeret aliter se habere posse id quod omnino immobile & æternum est: agibile enim bonum est quod aliter habere potest. 3. de ani. tex. 51. Præterea non esset separabilis à materia primus motor: bonum enim vniuscuiusque finis est, ad quem tendit vnumquodque: hæc autem forma est materialis, aut vbi, aut quantum, aut aliquod aliorum prædicamentorum: finis enim mutationis cuiusque aut motus in his est. separata autem substantia nõ potest esse alicuius mutationis finis. haberet enim materiam, & opposita illi esset priuatio: at primo principio nihil est contrarium. 12. Metaph. tex. 56. omnia enim contraria materiam habent. bonum igitur & malum, quæ motiua sunt per concupiscentiam & odium, inseparabilia sunt à materia. Diceret quispiam intellectiōne abstrahi à materia quæcunque in materia sunt: hoc modo autem principium esse primum motorem, quatenus intellectus est & separatus à materia. At, hoc esset ideas principia rerum ponere: idea enim aliqua motus coelum mouebit: quemadmodum sanitas in mente artificis sanitatem efficit in ægroto. Hunc autem modum generationis non esse in natura, inferius commodius ostendemus. An intellectus actiuus & factiuus principia sunt eorum, quæ fiunt ab homine quatenus artem habet & prudentiam? quorum omnium principium est extra id quod mouetur: in ijs autem quæ fiunt à natura, principium est intra. Idcirco nulla intra. Idcirco nulla intelligentia actiua seu factiua requiritur ad motus naturales perficiendos. appetitus enim naturalis siue impetus non huiusmodi intellectum sequitur: sed sufficit speculationium esse quandam intellectum separatum, qui non huius quidem gratia intelligat (non enim esset vltimus finis, cum ad opus aliud dirigeretur) sed sui quidem gratia intelligente, & in sua perfectione persistente, reliquis substantijs ab ipso pendētibus, ex necessitate appetitus ille innascatur, quæ natura dicitur vniuscuiusque, à quo omnis motus naturalis perficitur. Hoc autē modo soluitur quoque dubitatio quorundam, qui putauerunt duas intelligētias singulis orbibus celestibus ascribendas esse: quoniam si primus motor tāquam appetibile quoddam

QV AE ST. PER IP AT ET.

dam & amatum mouet corpora cęlestia : appetere autę & amare hęc D
non possunt, nisi intelligant ipsum bonum : aliam igitur intelligentiam singulis inesse oporteat coniunctam orbi, per quam orbis separata alteram intelligat, cui assimilari cupiat. Non enim est necesse omnem appetitum insequi intelligentiam actiuam, vt in hominibus contingit : solus enim inter ea quę natura constant, intelligit, ac viuut arte & prudentia. Credere autem idem esse & secundum idem id quod mouetur, & quod appetit, & quod intelligit, nō nisi fatuum est : ann enim secundum eandem partem hęc fiunt etiam in animalibus. Motus enim secūdam neruos & articulos perficitur : appetitus autem in corde aut proportionali cōsistit : virtus autem sentiendi in proprijs organis : Mentis autem virtus separata est. Similiter dicendum de cęlo. cum enim in eo tria sint, id quod mouetur corpus : mouens intelligentia : & tertium quo mouetur, appetitus : vnum quidem aliquod est, quod mouetur, quod appetit, & quod intelligit, non tamen secundum easdem partes aut potentias. Secundum igitur corporis naturā motus inest, hoc enim primo mouetur : secundum intelligentiam intelligit, hęc enim propria est intellectus operatio non communicans cum corpore : secundum autem coniunctum appetit : amare enim, & odire, & desiderare affectiones sunt cōiuncti ex anima & corpore. 1. de ani. tex. 14. & 66. si autem aliqua est animę operatio propria, intellectio est sola, maximę autem diuina. Non ergo est necesse ad appetitum & motum cęlo impartendum, alium quærere intellectum coniunctum, qualis est actiuus. Sufficiens enim est speculatiuus ille actus simplex & perfectissimus non alicuius gratia existens, sed ipse met finis omnium, vnde habet cętera & esse & viuere. Nam pręsentē actū, materia actū fit quantum apta nata est : indiuisibilis namque secundū se, ratione materię diuiditur. Differentia igitur est inter ea quę fiunt ab intellectu actiuo, & quę ab huiusmodi speculatiuo oriuntur. Actiuus enim seu factiuus intellectus non indit appetitum seu inclinationem in patiente, sed in agente solum : idcirco principium est motus in altero, vel prout alterum est, & agit introducendo, non educendo de potentia materię, veluti artificialia omnia se habent. Speculatiuus autem intellectus substantia existens per se, non alterius gratia appetibilis, ea quę apta nata sunt appetere, perficit, non agendo quippiam, aut introducendo in materia aliquid, hoc enim laboriosum esset ; sed per sui pręsentiam educendo ex potentia materię formam ad quam apta nata est. Principium igitur motus horum in patiente solum, non in agente est, quę natura dicitur vniuscuiusque. Vtrum autem omnis intellectus speculatiuus hoc modo perficere possit, alia quęstio est, alias examinanda.

A

Cœli circulationem imitationem esse intelligentiæ. Quæst. V.

QUÆRITUR solet de cœlo, cur potius per motum quàm per immobilitatem bonum ipsum consequatur ab intelligentiâ?

Videretur enim quies potius appetenda quàm motus: si ipsum appetibile omni motu caret. Præterea cum omnis motus aliunde aliquò tendat, institutus autem sit propter finem ad quem tendit, ut in generatione substantia, in augmentatione quantitas, in alteratione qualitas, in motu locali ipsum ubi: cœli circulatio frustra videtur instituta, cū eius non sit aliquis terminus, ad quem tendat. habitibus enim præsentibus cessat motus. circulatio autem tanquam sine carēs, infinito tempore agitur peioris igitur conditionis videtur esse cœlum quam grauiā & leuiā. hæc enim loca habent in quibus quiescant post

B

motum: cœlum autem sine vlla quiete semper agitatum finem non habet, propter quem motus omnis videtur institutus. An cœlum hoc modo agendo, maximè primum illum intelligentiæ actum imitatur? Cum enim ab actu simplicissimo cæteri actus cum potentia mixti pendeāt secundum multos perfectionis gradus, ut ostensum est aliās: cœli autem materia longè perfectior existat, quàm quæ generabilem & corruptibilem: merito & actum perfectiorem consequi par est. Aequalem autem perfectionem habere ipsi intelligentiæ impossibile est. mixtam enim habet aliquam potentiam scilicet ad ubi: idcirco per huiusmodi motum suam perfectionem consequitur. At verò quæ perfectio est ipsa circulatio? & quæ imitatio est intelligentiæ? An quemadmodum diuina intelligentia receptio quædam est sui ipsius, non alterius: idem enim est quod intelligit, & quod intelligitur: sic cœleste corpus in se ipsum reuoluitur, non in alienum transit locum?

C

Quatenus igitur in eodē semper manet, imitatur intelligentiæ immobilitatem: quatenus autem cōtinua motione ab eodem in idem trāsīt (idem enim est circuli principium, medium, & finis) maximè assimilatur intellectiōni, quæ est sui ipsius. At humanus intellectus, & quicunque discursiuus est, aut qui non sui ipsius sed alterius est, motui recto magis assimilatur: principium enim distinguitur à fine, ut propositiones à conclusione. 1. de Ani. tex. 48. idcirco cœli circulatio non aliquem huiusmodi intellectum sequitur veluti practicum, aut discursiuum: sed speculatiuum solum, qui sui ipsius est. Quoniam verò substantia intelligentiæ impers est, & nullam habet magnitudinem: cœlū autem ob naturam corpoream partes habet: nulla alia ratione huiusmodi naturā imitari potuit, quàm velocissimo partiū discursu. Quod enim intelligentia per immobilitatē cōsequitur, ut scilicet ubique præsens sit (nam cū in loco esse haud apta nata sit, nec in partes diuidi, sine

E loci

QVAEST. PERIPATE T.

loci mutatione & absq; vlla sui diuisione in omnes mûdi partes veluti **D**
fusa est) id natura corporis per motum circularem quantum potest
adipiscitur : potest autem in tempore & successiue secundum omnes
partes vbique esse, simul autem non potest : repugnat enim naturæ
corporis simul in eodem plura esse. Idcirco quemadmodum fidibus
percussis accidit, vt in eodem tempore videantur esse in duobus locis
propter insensibilem tēporis paruitatem, vnde apparent duæ : sic celi
partes cum simul in omnibus locis esse non possint, saltem cursu agi-
tatissimo nituntur id consequi. Maximè autem hoc consequitur ex-
trema sphæra : hæc enim velocissimè mouetur, & quia moles corporis
maxima, & quia propinquissima intelligentiæ. Reliquæ autem vt ma-
gnitudine & paruitate differunt, sic & circulationis velocitate. Quasi si
coeli sphæra augeretur in infinitum, infinita quoque esset velocitas :
adeo vt in nulla parte temporis tota circulatio perageretur. Quòd igitur
corpori infinito accideret, nunc accidit intelligentiæ. veluti enim **E**
circulatio quædam est omnem implens ambitum, sed supra tempus.
qua enim corpus est finitum, finita quoque velocitas est & tempus.
Quoniam autem infinitum circulare corpus dari impossibile est : hoc
enim dato & in non tempore moto ob infinitam velocitatem, vbi vna
pars infiniti esset, simul essent & omnes alię : necesse fuit indiuisibile
esse primum mouens, non corpus ; positione enim differunt partes cor-
poris & magnitudinis cuiusque. Hoc igitur modo coeli circulatio con-
secutio quædam est intelligentiæ. deficit autem quia intelligentia qui-
dem in nullo tempore ambitum perficit, ideo simul vbique est quasi
lumen : cælum autem indeterminato tempore, hoc enim habet ma-
gnitudinem determinatam : illa autem assimilatur infinito corpori in-
finita velocitate moto. at huiusmodi motus immobilitas potius vide-
tur. semper enim similiter se habet, non tamè sic vt quiescens aliquid
aut dormiens : hæc enim priuationem significant : sed in actione per-
seuerans continuè, quæ intellectio appellatur. Huiusmodi autem mo-
tum videtur Plato significasse, cum animam definiens, dixit esse substan-
tiam à se motam : operationem enim intellectus significauit, quam
vocaui circulationem. Propriè tamen motus non est indiuisibilium,
sed corporis, ideo in tempore omnis motus apud Aristotelem. Pater
igitur cur cælum non in quiete perfectionem habet, sed in motu. In-
telligentiæ enim operatio non quies est, sed motus quidam, vt patuit,
proportionè respondens motui circulari, qui in corpore fit. Item cur
velocissimus sit vltimi celi motus. vt enim illud corpus maximè acce-
dit ad intelligentiam, sic eius velocissimus motus maximè accedit ad
intelligentiæ immobilitatem. Nam quemadmodum in ijs, quæ apud
nos aliquando velocissimè rotantur, insensibile conuersionis tempus,
immobilitatem quandam repræsentat ; sic cælum per conuersionem
breuissi-

A breuissimo tempore completam imitatur eam, quæ sine vlllo tempore fit in intelligentia. Quod autem cæterorum motuum aliquis sit finis, in quem tendunt, quo præfente cessat motus; cœlestis autem circulationis nulla sit cessatio: non ob id sequitur frustra in cœlo inesse huiusmodi motum, cum eius nullus sit finis. Nam in contrarijs & in ijs quorum sunt extrema, motus extremorū gratia est institutus. est enim motus actus imperfectus, perfectio autem in fine est. In circulo autem cum nulla sit contrarietas, nec extremum, circularis lationis nullus est finis, sed ipse met finis est & perfectio, est enim quasi vita. 8. Phyl. tex. primo. Quomodo igitur intelligentia immobilis existens cœlum moueat, explicatum est.

Vnam tantum esse intelligentiam diuinam, quæ Deus est.

Quæst. V l.

B

S I omnis multitudo diuisionem supponit, diuisio autem materiam, vt probatum est: quod indiuisibile est, & ab omni materia seiunctum, qualis est diuina intelligentia, vnum tantum esse necesse est. Hoc igitur ex ijs quæ superius demonstrata sunt est manifestum. Quoniam verò difficultates multæ cōtingunt, iterum ex proprijs, quæ circa mentem apparent, agemus. Cum igitur intellectus susceptiuus sit ipse intelligibilis & substantiæ. 12. Metaph. tex. 39. intellectus diuinus aut seipsum suscipit aut aliud. Si quidem aliud susciperet, primo ipse non esset optima substantia & dignissima, dignitas enim ipse intellectus est ratione intelligibilis, hoc enim mouet. deinde eius substantia potentia esset non actus: actus enim ipse intellectus intelligibile est, quando receptum est: intellectus autem receptiuus nihil actū est eorum quæ sunt, antequam intelligat. 3. de Ani. tex. 5. quod si hoc modo existeret intellectus diuinus, laboriosa esset perseverantia intelligendi. 12. Metaph. tex. 51. potentia enim cum eadem sit oppositorum, in causa est laboris, vt agere non semper possit, neque semper nō agere. 1. cœl. cap. 12. se ipsum ergo solum intellectus diuinus recipit, & eius substantia actus est. semper enim intelligit, ac semper mouet cœlum. His autem hoc modo habentibus, impossibile est plures esse intelligentias. Nam data multitudine, si singulæ sui ipsius tantum sint, vna alteri nihil proderit, siue sit, siue non sit: & multitudo erit principatus: hoc autem modo nec ordo nec bonum esset in rebus. 12. Metaph. text. vlt. Si autem vna alterius sit receptiua, non erit earum substantia actus, sed potentia. quod in diuinis absurdum esse ostensum est. Amplius, si vna se ipsam intelligit & aliam, aut intelligentiarum multiplicatio erit in infinitum; aut vnica tantum erit intelligentia. Sint enim duæ, quarum vna alteram intelligat, si altera est sui

QVAEST. PERIPATET.

ipſius intelligentia, & quæ alterius : quæ alterius eſt, alia erit ab intelli- **D**
gentia intellecta, illa enim & à ſe intelligitur & ab altera : & de hac in-
telligentia media iterum quærendum erit, vtrum aliam intelligat, quod
ſi ſit, dabitur proceſſus in infinitum in intelligentiis medijs, ſemper enim
altera erit intelligentia ſui ipſius, altera quæ alterius. Quod ſi eadem,
& ab initio igitur eadem eſt intelligentia quæ ſui ipſius, & quæ alterius.
Amplius ſi omne receptivum carere debet non ſolum eo quod reci-
pitur, ſed & quocunque alio eiufdem generis, vt receptivum albedi-
nis non ſolum albedine privatum eſſe oportet, ſed & omni colore :
quod enim intus exiſſet, prohiberet aliorum receptionem : Quæ-
cunque igitur intelligentia actum eſt ſeipſam intelligendo, alienam in-
telligentiam recipere nequit. Quod ſi recipiat, non erit eius aliquis
actus præter actum receptæ intelligentiæ : hoc autem eſt vnicum actum
facere, & vnicam intelligentiam. Si enim ſemper hunc actum intelli-
git, non habebit potentiam tranſeundi ad alios actus. Poſitis ergo **E**
pluribus intelligentijs æternis vna alteram non intelliget, & multa erunt
principia. Sed dubitatur. Si intelligentia diuina vnica eſt, quomodo
ab eadem multitudo motuum oritur in corporibus cœleſtibus ? vt enim
vnus motus vnus eſt corporis, & ab vno motore, ſic plures à pluribus
intelligentijs oriri neceſſe videtur. Præterea enim ratione cæterorum
entium multiplicari intellectiões oportet, ſi intellectus principium
eſt omnium, quæ natura conſtant, ab hoc enim principio & celum &
natura dependet. Si igitur vnus tantum eſſet intelligendi actus & vnus
intelligibile, omnia vnum eſſent : vna enim eſſet omnium ſubſtantia
& quid eſt, ſcilicet id quod intelligitur. Quod ſi multa intelligibilia
& multa ſunt entia, aut non penderunt ab intelligentia diuina, aut in-
tellectus diuinus alia intelliget, quæ ſunt extra ſe, quod impoſſibile eſ-
ſe demonſtrauiſus. Non enim ab intellectu pendere poſſit id quod
ſibi ignotum eſt : quemadmodum non dicuntur ab artifice fieri quæ **F**
prius in mente artificis non fuerint. Si igitur intelligentia diuina om-
nia intelligit, non vnicus erit actus, nec ſimplex : Nam tot in ſe conti-
nebit intelligentias, quot ſunt entia. Huiusmodi igitur circa men-
tem dubitationes contingunt. Videndum eſt autem, vtrum à pri-
mo ente cætera pendeant, quia eſt, an quia intelligitur : differt enim
multum. Nam in Mathematicis & in quibus non eſt aliquid, cuius
gratia, ideo ſunt conſeſiones, quia principia ſunt : in quibus autem
eſt ratio boni, & ſunt quædam alicuius gratia, vt materia : & id cuius
gratia, vt ſinis & forma, videtur intellectus principium eſſe ; princi-
piū enim vt ſinis à diſinitione & ratione petitur, vt in artibus. 2. Phyl.
tex. 91. hæc autem intellectio eſt, quæ ſcilicet à fine incipit : altera au-
tem affectio, quæ à materia. ſextimo Metaphy. tex. 23. Si igitur natura
agit propter finem, intellectus aliquis erit omnium rerum natura-
lium

Alium principium, & omnia intelligere oportebit, non enim quiescit intellectus, donec ad vltimum deuenit incipiens à fine. 7. Metaph. tex. 17. At verò si hæc concedamus, quot sunt entia, tot erunt admittendæ intelligentiæ, tanquam illorum exemplaria, & tandem Idææ. Intelligentia enim substantia est separata à sensibilibus: idcirco omnium sensibilibus altera quædam erit substantia ab alijs separata: quæ omnia in Peripatetica disciplina maximè absurda censentur. An similitudo sumpta ex artibus non admittenda est in natura? Non enim sic natura facit, vt ars. Hæc enim ex domo, quæ sine matéria est, sed in mente tantum reperitur, domum facit in materia: natura autem hominem ex homine facit, vtrisque in materia existentibus. 7. Metaph. tex. 28. Forma igitur seu finis, & ipsum quid est, rerum naturalium principium est similiter vt in Mathematicis quia est, non quia intelligitur. Quod rationi quoque cõsentaneum videtur. Quemadmodum enim **B** non propter affirmationem aut negationem veram vel falsam, res est vel non est, sed è conuerso, quia res est vel non est, ideo affirmatio vel negatio vera est vel falsa: Eodem modo non quia intelligatur quippiam aut non intelligatur, res est vel non est: sed quia res est vel non est, intelligitur aut non intelligitur: ens enim intelligibile, non ens autem non intelligitur. Prius igitur est intelligibile quam intellectus. Quinimo etiam in artibus, in quibus principium videtur intellectus, similiter se habet: sanitas enim in mente nunquam faciet sanitatem in ægroto, nisi quippiam quod in materia fuerit, eam induxerit, vt caliditas, quæ vel sit pars sanitatis, vel aliquo modo sanitatis rationem includat. 7. Metaph. tex. 30. Quo agente sanitas fiet, etiam si in artificis intellectu non fuerit, sic enim aliquando à casu fit sanitas. 7. Metaph. tex. 29. quapropter etiam si darentur rerum naturalium idææ, ad generationes non prodesse. Non enim caliditas, quæ in mente est, calefacit, sed quæ in materia reperitur. Ex his igitur manifestum videtur non intelligentiâ principium esse, sed intelligibile quatenus est. Quod si hoc modo dicamus, frustra videbitur poni intellectus in principio. An intelligentia non horum gratia est, sed sui tantum? perfectissimi enim entis perfectissima est operatio & iucundissima. 12. Metaph. tex. 39. huiusmodi autem intellectio est speculatiua, non actiua, nec factiua, hæc enim gratia operis sunt. Quoniam vero huiusmodi intellectio substantia est, idè enim cū intelligibili, & est intellectiois intellectio. 12. Metaph. tex. 5. 1. Idcirco intelligentia huiusmodi, quatenus actus quidam optimus, cæterorum entium est principium, sui appetentia omnia mouendo. Cæteræ autè intellectiones posteriores sunt ipsis rebus, idcirco non habent rationem principij, non enim appetentiam gignunt in materia. Si igitur primum quid est, non fuisset intelligentia, nihil mouisset sui desiderio, principium enim appetitus intellectio. Si autem in-

QVAEST. PERIPATET.

In intellectu quidam fuisset, sed non substantia, quales intellectiones hu-
 manae, nullam vim habuisset agendi. Merito igitur primum omnium
 principium substantia est, & sui ipsius intelligentia. Quatenus enim
 perfectissimum ens est, ceteris esse distribuit & perficit omnia: qua-
 tenus autem intellectio est, perfectionis desiderium rebus indit. Quo
 autem modo ab hoc vno multitudo descendat, hinc fiet manifestum.
 Scribit Aristoteles. 9. Metaph. cap. 2. potestates rationales in hoc dif-
 ferre ab ijs, quae sine ratione sunt, quod haec vnum tantum possunt: vt
 caliditas calefacere tantum, frigiditas frigefacere & alia similiter. Ra-
 tionales autem plura, & contraria: vt ars medendi & sanitatem efficit
 & morbum. Causa autem huius est, quoniam ratio eadem habitum
 manifestat & oppositam priuationem: quamquam illius quidem per
 se scientia sit, priuationis vero secundum accidens. Natura igitur intel-
 lectus est, vt vnus existens, simul sit multorum, per se tamen vnus id est
 habitus, vt albedinis, nigredinis autem quatenus albedinis remotio. **E**
 Quocirca non fuit necessarium animam constare ex omnibus elemen-
 tis, vt omnia cognosceret, quemadmodum antiqui putabant, sufficiens
 enim est altera pars contrarietatis seipsam diiudicare & oppositam:
 recto enim rectum & obliquum cognoscimus: obliquo autem nec
 obliquum nec rectum discernere possumus. 1. de Ani. tex. 85. quem-
 admodum igitur accedit intellectui, qui potestate constat, & contrario-
 rum est receptiuus, qualis est humanus, vnum enim ex contrarijs illi
 inexistens efficit intellectiorem, & sui ipsius & oppositi: sic exiltiman-
 dum est intellectum diuinum, cum actus perfectissimus sit ab omni
 contrarietate seiunctus, se ipsum intelligendo, ceterorum actuum
 ab ipso discedentium intellectiorem continere: & quodammodo om-
 nia intelligere: non quia species rerum omnium recipiat, nam ex po-
 tentia constaret, & vilior esset quam illa: nobilitas enim intellectus est
 propter intelligibile. 12. Metaph. tex. 51. praeterea ideas poneremus in
 mente diuina, & tandem actiuam factiuamque, negociosam ac labo-
 riosam faceremus intelligentiam. Sed quia sui ipsius intellectio est om-
 nium intellectio, vt albi omnium colorum. hoc enim solum est per se
 intelligibile quia optimum, cuius est per se intellectio. 12. Metaphys.
 tex. 39. reliqua autem omnia ab optimo discedentia, vt ea quae materia
 habent, non sunt per se intelligibilia, sed optimi intellectu intelligun-
 tur: Ob id post intellectiorem eius quod maximè intelligibile
 est, facilius intelligimus reliqua. Patet igitur ex dictis quo pacto vnica
 intelligentia omnium rerum intelligentias contineat, est enim tanquam
 mensura omnium. Quemadmodum autem se habent intellectiones,
 sic etiam & res ipsas esse manifestum est: ab vno igitur multitudinem
 descendere non est impossibile. Patet etiam ex reductione entium ad
 vnum, & ex modo quo substantiarum genera dicuntur secundum ad-
 ditionem

Aditionem & ablationem, de quibus abŭde ſuperius egimus. Quatenus igitur ſimpliciter eſt, & per ablationem omnis materiæ dicitur, vnica & ſimplex eſt ſubſtantia. Quatenus autem reliqua entia reſpicit, variatur ſecundum eorum multitudinem & perfectionem. Nec tamen ob id diuiſibile ſit aut materiæ alligatur, id quod nullam habet magnitudinem ſeparatumque eſt: habitudo enim ad ipſum, non ipſum hæc patitur. Differentiæ autem perfectionum ex materia oriuntur, quemadmodum & multitudo. Nec cogimur concedere ſubſtantias dari ſeparatas rerum ex materia conſtantium, vt qui Ideas ponebāt: vnica enim & ſimplex intelligentia ſui ipſius exiſtens ſufficiens eſt ad omnium intellectionem: nam reliqua cum per ſe non poſſint intelligi, per illam intelliguntur. Et quemadmodum vnicus finis rationem continet omnium quæ finis gratia habentur, ſic vnica ſubſtantia ſeparata optimi rationem habens, ratio eſt omnium inſeparabilium, & eorum, quæ ſecundum additionem materiæ dicuntur. Ob multitudinem igitur formarum materialium non eſt neceſſe intelligentias multiplicari. Ratione autem mouentium orbes cœleſtes, quemadmodū Ariſtoteles multitudinem ſubſtantiarum immobilium conſtituit, ſic intelligentiarum multitudo ponenda videtur. Conſiderata enim quatenus mouet totum cœlum, vna intelligentia eſt: vnum enim eſt totū cœlum: quatenus autem partes mouet, tot erunt intelligentiæ quot partes. Simile igitur eſſet ac ſi animam ſentientem multas habere partes cenſeremus, quia multis inſtrumentis vim ſentiendi tribuit: cum tamen per ſe vna ſit & indiuiſibilis in corde ſedens, vt voluit Ariſtoteles. Hoc autem modo intelligentias multas eſſe non repugnat vnitati & ſimplicitati intelligentiæ, quam poſuimus. Vt enim eadem anima ſentiendi in oculo viſus appellatur, in aure autem auditus: ſic eadē intelligentia quatenus quidem Lunam mouet, Lunæ aſcribitur: quatenus autem Saturnum Saturno: & de cæteris eodem modo. De quibus fruſtra quæritur vtrum aliās intelligent, cum re non ſint aliæ. Quatenus autem aliæ concipiuntur cum ſint veluti pes & manus: oculus & auriſ: impoſſibile eſt ſe inuicem intelligere, fierent enim idem inter ſe & cum toto. Sed quemadmodum anima vigente, omnia inſtrumenta agunt opus proprium non alienum: ſic intelligentia ſeipſam intelligente, ſingulæ partes (ſi partes appellare fas eſt) ſeipſas intelligunt ſolum. Huiusmodi autem intelligentiæ in vna includuntur quemadmodum partes in toto, aut numerus minor in maiori: aut vt in quadrangulo triangulum: aut melius vt id quod eſt ſecundū quid in eo quod ſimpliciter dicitur: & vt linearum fines cum cētro. idem enim omnium finis.

QVAEST. PERIPATET.

Intelligentiam humanam multiplicari secundum hominum multitudinem.

Quæst. VII.

D

QUAM humana intelligentia in eo differat à diuina, quòd diuinæ quidem substantia actus est. 12. Metaph. tex. 5. 1. humanæ autem potentia. 3. de Ani. tex. 5. æternitatem intelligendi consequi non potest nisi secundum speciem. Si enim vna numero supponatur æterna, cum eadem sit potentia contrariorum, eadem poterit semper intelligere & non semper intelligere, quod impossibile esse ostenditur. 1. cor. tex. 12. 1. si ergo semper intelligit, nõ erit eius substantia posse intelligere, sed actus. 12. Metaph. tex. 30. Si verò aliquando intelligat, aliquando non, vt manifeste testatur Philosophus. 3. de Ani. tex. 15. æternitas intelligendi non erit nisi per successionem, hoc autè est specie vnum esse, numero autem multa. Non solum autem ratio ostendit successionem in actu secundo intelligendi, sed etiam in primo: Vbiunque enim potentia actum præcedit (accidit autem vbi potentia simul est plurius, tempore enim actum præcedit in vno. 3. de Ani. tex. 27.) non est possibile semper in actu esse, neque semper in potentia secundum idem. Si igitur intelligentia humana non solù antequàm didicerit, in potentia est. 3. de Ani. tex. 8. sed etiam antequàm addiscere posset, vt in semine. 2. de Gen. Ani. Cap. 3. omnes enim animæ partes prius potentia habentur quam actu, etiam intellectiua: non enim simul animal est, & homo. nec simul sensibilis anima, & rationalis habetur: Numero igitur multas esse intelligentias humanas, vt multi sunt homines, necesse est. Sequitur autem hoc totum, quia eius substantia potentia est non actus. Amplius ex ijs, quæ intelliguntur idè colligere licet: Si enim intelligibilia aliquando intelligentur, aliquando non: cum autem intelliguntur, eadem sunt cum intelligente, actus enim vtriusque idem. 3. de Ani. tex. 27. scientia enim est res quæ scitur. Ergo intelligentia humana non semper ea intelligit vna numero existens. essent enim & ipsa semper intellecta & vna numero. At quæ materiã habent, potentia sunt intelligibilia. 3. de Ani. tex. 16. ideo non semper intellecta, & multa numero vnum autem specie. Esse autem eandem rationis similitudinem in intellectu, quæ est in intelligibili, declarauit Arist. 3. de Ani. tex. 2. Vt enim res sunt separabiles à materia, sic & ea quæ circa intellectum: Et primo de part. Ani. cap. 1. ad eundem pertinet, inquit, agere de intellectu, & intelligibili: idcirco ad naturalem non pertinere agere de omni anima: nam rem à materia abstractam nullam potest scientia naturalis contemplari. Si igitur intelligibilia naturalia propter materiã multa numero sunt, specie autè vna: & intellectus igitur humanus ea intelligens huiusmodi fuerit, de quo agit naturalis.

E

F

Aturalis. Quoniam verò hæc maximas patiuntur controuersias: idcirco iterum dubitandi modo agamus. Si intellectus aliquis materialis statuatur, & multiplicatus secundum numerum hominum, quo pacto quod intelligitur erit vniuersale, & sine materia, quando illud quod recipit est singulare, & nō sine materia? vniuersale enim si materię iungatur, fit hoc, nec amplius vniuersale est. Præterea quomodo erit immixtus, si specie vnus fit numero multi, vt reliqua intelligibilia? oportet autem ipsum immixtum esse ab omnibus quę sunt, vt omnia possit intelligere. 3. de Ani. tex. 4. Quod si aliquod ex intelligibilibus, nō posset alia intelligibilia recipere. Idcirco ponitur intellectus potentia quędam esse sine materia. 3. de Ani. tex. 16. At verò hic maxima est ambiguitas. Siue enim vnum numero dicamus esse in omnibus, siue vnum specie ipsum intellectum omnium receptiuum, receptionem aliorum impedimus, iam enim actum quendā facimus, aut abstractum, aut materiale. Si abstractum facimus, intellectiōne quidem astruimus, quia sine materia est, sed non naturalium intelligibilium, non enim intelliguntur sine materia, vt sumum sine naso. 1. de Ani. tex. 16. & 17. sed sui ipsius solum, aut superioris: nobilius enim est ipsum intelligibile. 12. Metaph. tex. 5 1. Si verò materiale, similem quidem facimus reliquis intelligibilibus, sed quo pacto aliorum receptiuus sit, non est videre. Separabilem ergo oportet esse ab omni actu, si omnia debet intelligere. At huiusmodi videtur materia prima: Quo igitur differret ab ea intellectus omnium formarum receptiuus? An ex materia, & forma fit tertium, scilicet compositum: in intellectu autem non fit tertium sed alterum? idem enim est scientia & scibile. Potentia ergo solum est non subiectum aliquod potens: in illis enim alterum est subiecto esse & potentia esse, vt æri esse, & potentia ad statum. 3. Physico. tex. 9. In intellectu autem oportet, idem esse potentiam & subiectum potens, nam alioquin non fieret ipsum intelligibile, sed tertium quoddam ex intellectu & intelligibili, vt ex materia, & forma. At verò potentia eorum est, quę de altero dicuntur, & inseparabiliū, alicuius enim semper potentia dicitur, & alterum est posse, & id quod potest. Intellectus igitur, cuius alia natura non est, quam posse, aut vnū erit ex impossibilibus, aut in aliquo erit subiecto. Quomodo igitur soluemus has difficultates? An colligi potest solutio ex verbis Arist. 1. de Ani. tex. 13. exemplo posito ipsius recti? Quemadmodum enim recto, in quantum rectum multa competunt, vt tangere spheram in puncto: nunquam tamen ipsum rectum separatum eam tanget, quia inseparabile quoddam est, & semper cum quodam corpore. Sic animę multa possunt cōpetere: in quantum ipsa est, cum tamen ipsa inseparabilis sit ā corpore. Idcirco paulo superius dixit: si aliqua est propria animę operatio, quę non cōmunicet cum corporis actione, continget ipsam separari: non enim

QVAEST. PERIPATET.

enim est necesse illam separari : vt rectum , inquantum rectum tangit **D**
sphaera in puncto , nō inquantum æneum , aut huiusmodi tale : non ta-
men est necesse rectum separari , inseparabile enim est : contingit ta-
men , quia quædam separabilia sunt . Econuerso autem si communicet
cum actione corporis , impossibile est separari . Simile etiam est id quod
dicitur . i . de Gen . & cor . tex . 55 . ignis enim caliditatem habet in mate-
ria , & per caliditatem agit , per materiam autem patitur : sin autem esset
caliditas sine materia , ageret tantum & non pateretur : in actione igitur
non communicat materia , non tamen separabilis est caliditas ab il-
la . Dicimus igitur intellectum quo intelligit anima , potentia esse om-
nia intelligibilia , ideo immixtus est ab omnibus , & ab omni actu seiun-
ctus : potentiam tamen hanc inseparabilem esse à subiecto aliquo , vt
anima : non enim idem est anima , & intellectus , vt Democritus puta-
bat . i . de Ani . tex . 23 . & 4 . Metaph . tex . 21 . nam idem esset verum & ap-
parens : & omnia essent ad aliquid , & alia multa sequerentur inconue-
nientia in dictis locis ab Aristotele posita . Nihil autem refert si huius
potentiæ subiectum dicamus animam aut corpus , vtraque enim in cor-
pore sunt . Quamuis igitur intellectus potentia quædam sit sine mate-
ria , non tamen seiunctus à materia est : non enim inquantum in mate-
ria est , agit , sed inquantum tale , vt rectum æneam sphaeram , tangit , in-
quantum rectum , non inquantum æneum . Ad dubitationem autem :
quomodo immixtus fuerit , & nihil actu eorum quæ sunt , cum vnum
quid specie ponatur , & numero multa : dicimus ratione quidem subie-
cti vnum specie , & numero multa , & actum quendam esse ipsum in-
tellectum , anima enim entelechia est , seu actus primus alicuius mate-
riæ , ideo numerabilis secundum multitudinem individuorum : ratio-
ne autem potentiæ per quam definitur intellectus , cuius esse non est su-
biecto esse , manifestum est nihil actu esse , ante quam intelligat , si po-
tentia est omnia intelligibilia . Idcirco nec ipse intelligibilis est , ante-
quam intellexerit , nam & materia non est intelligibilis secundum se ,
nullum enim habet actum , cuius est per se intellectus . Cum ergo di-
cimus intelligentiam humanam multiplicari secundum hominū mul-
titudinem , intelligimus ratione subiecti , cuius potentia est . de ipsa au-
tem potentia ratione priuationis nec vnum , nec multa dici potest . hæ-
c enim affectiones sunt entis , non ipsius non entis nisi secundum acci-
dens . Cum autem impossibile sit potentiā aliquam esse sine subiecto ,
impossibile etiam est intellectum huiusmodi seiunctum esse ab omni
materia : Quod igitur immixtus dicitur à corpore , non significat à cor-
pore separatum esse , sed eius esse non esse in corpore esse , non enim
corpore vitur dum operatur , licet inseparabilis sit à corpore . Neque
dicere possumus subiectum huius potentiæ substantiam aliquam esse
sine materia : omnis enim potentia ratione materiæ dicitur : Actus
enim

A enim à materia separatus non aliquando quidem agit, aliquando autem non, sed semper similiter se habet: quod autem potentia est, præcedere oportet actum in vno, ideo non semper agit. Si igitur esse intellectus humani est potentia, necesse est in materia esse, hæc enim causa est mutationis, vt aliquando in actu quippiam sit, aliquando non. Quomodo ergo potentia intellectus differet à potentia materia? omnia enim similiter materia recipere potest, vt intellectus. An materia potentia respicit formas ipsas & res, intellectus autem non res, sed rerum simulacra? idcirco non sunt substantiæ intellectiōnes humanæ, licet sint substantiarum notæ quædam: Subiecta quoque harum potentialiarum differre oportuit. Materia enim secundum dimensiones receptiua est omnium formarum, anima autem omnium specierum sine materia. Suboritur hic dubitatio: Si intellectus aliquando in potentia est omnia, scilicet antequam intellexerit quippiam: cur non etiam materia aliquando separata dari possit omni forma carens: Quod si id impossibile est in materia: etiam in intellectu fuerit impossibile, aliquando nihil intelligere. Ingenitum igitur & incorruptibilem intellectum esse, & semper intelligere, & vnum numero esse, quemadmodum ipsam materiam quidam putauerunt. An non est eadem ratio? Primum enim subiectum generabilium ingenitum esse oportuit, & inseparabile à contrarijs, vt nunquam deficeret generatio. Subiectum autem intelligibilium generabile est, & corruptibile, & separabile ab omnibus intelligibilibus. non enim fuit necesse inseparabile esse ab intelligibilibus, vt nunquam deficeret intellectio, nam nihilominus defecisset subiecto deficiente. Præterea materia potentia est ad omnes formas suscipiendas non simul, sed successiue: ad priuationem autem omnium formarum nequaquam est in potentia: Intellectus autem aliquando omnia intelligit, non enim vna intellectio alteram de- trudit; aliquando nihil intelligit, scilicet antequam didicerit. Vt autem clarius reddatur hæc sententia, placet verba Aristotelis afferre, quæ habentur de intellectu possibili. 3. de An. tex. 3. cum præsertim videam à plerisque ea violenter distorqueri in alienam sententiam, putantibus conditiones, quæ tanquam communes sensui & intellectui afferuntur eo loco, proprias esse intellectus. Poni autem Philosophus prius similitudinem inter sensum & intellectum, deinde dissimilitudinem. Cum igitur inquit: Si ipsum intelligere est sicut sentire, aut pati quoddam utique erit ab ipso intelligibili, aut aliquid aliud tale: innuens non proprie dicendum esse pati: vnde infert. Impassibilem ergo oportet esse, susceptivum autem speciei, & potentia huiusmodi sed non hoc: & similiter se habere sicut sensitivum ad sensibilia, sic intellectum ad intelligibilia. Argumentatur igitur ex similitudine operationis similitudinem facultatis: hanc autem in tribus conditionibus consi-

QVAEST. PERIPATET.

consistere, scilicet impassibilem esse: Susceptiuum speciei: & tertium **D**
 potentia huiusmodi sed non hoc. Has conditiones alibi tribuit etiam
 sensui. Nam 2. de Ani. tex. 57. distinguens ipsum pati, quoddam scili-
 cet corruptiuum esse, quoddam perfectiuum, de sensu & intellectu in-
 quit, cum operantur, non bene dicendos alterari, sed perfici. Quate-
 nus igitur suscipiunt speciem, quodammodo dicuntur pati, quatenus
 autem in huiusmodi susceptione salus eorum consistit, non dicuntur
 pati, impassibiles igitur sunt. Adde quod intelligere & sentire quo-
 dammodo est agere circa obiecta: nam cognoscere & iudicare actio
 quædam est: non enim in rebus inest hæc facultas gignendi sui cogni-
 tionem in altero, sed tantum imprimendi speciem sibi similem in pro-
 pria materia, vt in igne vis comburendi rem combustibilem: & in co-
 lore vis mouendi diaphanum: at anima neque res combustibilis est,
 nec diaphana, nec quicquam aliud huiusmodi, vt ab ijs pati possit.
 Agit igitur tantum & non patitur, vt ars Medicinæ agit quidem in **E**
 ægrotum, nihil autem patitur ab eo. 1. de Gen. & cor. tex. 53. nisi pati
 alio modo dicatur, vt de ædificatore dicitur, cum ædificat. 2. de Ani.
 tex. 58. & sensibile facit agere sensum. De sen. cap. 2. Sed tertia condi-
 tio hanc sententiam maxime comprobat potentia huiusmodi, sed non
 hoc. Significat enim susceptiuum esse non rerum in materia existen-
 tium quod innuitur per verbum: hoc: sed similem: non enim la-
 pis, sed species lapidis assumitur, notha tamen ipsius lapidis, hoc au-
 tem est speciem sine materia assumere. Illud igitur verbum: potentia
 huiusmodi: non significat vniuersale, vt plerique interpretantur, sed
 simulacrum. Nam de sensu eandem vocem protulit Aristoteles. 2. de
 Ani. tex. 121. vbi inquit. Similiter autem & sensus vnusquisque ab ha-
 bente odorem aut saporem, aut sonum patitur, sed non in quantum
 vnumquodque illorum dicitur, sed in quantum huiusmodi & secun-
 dum rationem. Cuius causam paulo inferius tradit: quoniam sensus **F**
 principium quoddam est recipiendi species sine materia, quamuis sit
 in magnitudine, cuius est pati cū materia. Ex his patet, quam ij errent,
 qui ex ea conditione colligunt intellectum non esse virtutem in cor-
 pore. Hucusque igitur similitudinem posuit Aristoteles inter sensum
 & intellectum: dissimilitudinem autem in sequentibus affert. Primo
 quia intellectus immixtus est, cum omnia intelligat. Non sic sensus,
 etsi enim vno communi omnia sensibilia iudicentur, tamen sine pro-
 prijs sensibus nulla sit perceptio: hi autem nequeunt immixti esse sal-
 tem à tangibilibus qualitatibus: satis enim est oculi diaphanum care-
 re omni colore, vt recipere possit omnes colores, & de cæteris eodem
 modo: intellectum autem carere oportet omni intelligibili, vt omnia
 possit intelligere: & hoc est esse immixtum ab omni specie intelligibi-
 li: vnde colligitur ipsius nullam esse naturam præter hanc, quod pos-
 sibilis

A fibilis est. Altera dissimilitudo est euidentior, quia sensus eget organo, intellectus autem nequaquam: ideo etiam immixtus est à corpore: nam non potuisset esse denudatus ab aliqua specie. Ex hac conditione colligi potest, intellectum non esse virtutem in corpore, ideo non multiplicari secundum corporum multitudinem contra nostram sententiam. Veruntamen intellectum insequi temperamentum quoddam cordis & sanguinis puritatem testatus est idem Aristot. 2. de Gen. an. cap. 4. & 2. de Part. an. cap. 4. Et moles corporis mentem tardiores reddit. 4. de Part. an. c. 9. quæ non contingerent, nisi aliquo modo mixtus esset cum corpore. An bene dictum est: potentiam intelligendi omnia nullam naturam significare præter solam potentiam? omnem tamen potentiam in aliquo subiecto esse, cuius ratione multiplicabilis est: Huiusmodi subiectum est hominis temperamentum, quo læso læditur mens: non solum læsis phantasmatibus aut sensibus, ut quidam conciliant: nam contingit deprauari solam rationem in delirantibus integro sensu & imaginatione, ut optimè norunt medici. Præterea idem Aristoteles numerat ipsam rationem inter operationes coniuncti. 1. de An. tex. 66. quo corrupto pereunt. Esse igitur immixtum à corpore significat non esse virtutem corpoream, ut calidum aut frigidum, ut ibidem notat Aristoteles: sed virtutem in corpore non quatenus corpus, quia indiuisibiliter recipit species non extensas, ut corpus. Sed quoniam etiam sensus videtur esse huiusmodi, etsi enim in magnitudine sit, non ut in magnitudine recipit, unde & impassibilis dicebatur, ut intellectus: ideo aliam dissimilitudinem subiunxit, dicens: non simile esse impassibilitatem sensitiui & intellectiui, quod patet ex sensorijs & sensu: non enim sensus fieri potest, quin organum patiatur cum materia, unde labefactatur à vehementi sensibili: intellectus autem nequaquam, quia nullo organo utitur. Separabilis enim est à corpore. Vbi notandum verbum, separabilis, non enim idem est ac separatum esse. Hoc enim de solo intellectu agente affirmat Aristot. 3. de An. tex. 20. hic enim solus substantia est separata in intellectu nostro solus immortalis & perpetuus, cum eius esse sit actus non potentia, ideo omnino impassibilis: altera autem pars, quæ per potentiam definitur, ratione tantum separabilis est à corpore. Esse igitur intellectum humanum immixtum, impassibile, & separabilem à corpore non arguit substantiam esse abstractam, nec vnam numero in omnibus hominibus. Ad alteram verò dubitationem: Quomodo id quod ab intellectu recipitur, vniuersale fuerit, cum recipiens intellectus sit multiplicatus secundum numerum, & singularis: dicimus, simile quid etiam in sensu accidere: Non enim inconueniens est, ut idem numero sensibile à pluribus sentiatur: nam eadem vox simul à pluribus auditur, & idem album à pluribus videtur, non tamen auditiones eadem sunt numero,

nec

QVAEST. PERIPATET.

nec visiones : plura enim sunt numero organa, in quibus fit eiusdem re **D**
 ceptio. Similiter autem nullum fuerit absurdum, si idem numero in-
 telligibile, quod est vniuersale, à pluribus intelligatur : intellectiones
 enim plures numero erunt ob recipientium multitudinem, vnum au-
 tem & idem quod ab omnibus intelligitur. Causa autem est, quia tum
 sensus tum intellectus species recipiunt sine materia : si enim cum ma-
 teria fieret receptio, impossibile esset simul idem à pluribus recipi. Si
 igitur sensibilia non ideo dicuntur singularia, & multiplicata, quia in
 pluribus instrumentis recipiantur : nam & plura ab eodem & à pluri-
 bus idem sentitur : sed quia eorum species conditiones habent mate-
 ria: Quid obstat quo minus intelligibilia vniuersalia sint, etiam si à sin-
 gularibus intelligentijs recipiantur? satis enim est sine ijs conditioni-
 bus recipi, propter quas erant singularia & sensibilia. Sensus enim in
 eo differt ab intellectu, quod totum & indistinctè suscipit, hoc autem
 est singulare : intellectus autem distinguens in partes secundum spe- **E**
 ciem ipsa vniuersalia concipit. Album enim & homo partes sunt se-
 cundum speciem Socratis albi, cuius est sensus. Non sequitur igitur in-
 telligibile singulare esse, si intellectus multiplicatus fuerit, quoniam
 vniuersalia, & singularia dicuntur non secundum suscipientis vnitatē
 aut multitudinem, sed secundum conditiones materiales ipsarum spe-
 cierum separatas, aut non separatas. Nec absurdum est singulorum ho-
 minum scientias singulares eo modo dici, cum tamen singulæ vniuer-
 salium sint. Cum enim species sensibiles & intelligibiles in anima sint
 tanquam in materia, accidit multiplicari secundum earum multitudi-
 nem perinde, ac in pluribus speculis, idem aliquod simulacrum. Extra
 enim vnum quoddam est, in pluribus autem speculis plura. Materia
 autem in qua est intellectus, propter quam multiplicatus est, & singu-
 laris non impedit receptionem vniuersalis, quod sine materia est, non
 enim quatenus in materia est recipit, sed quatenus potentia huiusmo- **F**
 di. Et quemadmodum æneum mercurij simulacrum, non quatenus
 æneum, aut multiplicatum, signum est vnus, & veri mercurij repræ-
 sentatiuum, sic intellectiones humanæ in corpore existentes, non qua-
 tenus in corpore rerum ipsarum sunt notæ. Quatenus igitur simula-
 chra quædam sunt multiplicantur secundum hominum recipientium
 multitudinem : quatenus autem signa, vniuersalia sunt, & sine mate-
 ria. Inspicientibus igitur ad ea quæ intelliguntur, intellectus vnicus
 multorum dici potest, non multiplicatus : nam quod à multis intelli-
 gitur vnum est, & sine materia. Inspicientibus autem ad subiectum
 intelligentiarum (intelligentiæ enim humanæ simulachra quædam
 sunt in anima, non substantiæ) multiplicari necesse est secundum ho-
 minum multitudinem. Quod si etiam concederemus substantias esse
 ipsas intellectiones humanas; non tamen adhuc sequitur vnā nume-

LIBER SECVNDVS.

40

Aro esse in omnibus humanam intelligentiam : intelligibilia enim multa sunt, & multas igitur eorum intelligentias esse necesse est. non enim eadem est canis intellectio, & equi & reliquorum intelligibilium. Præterea fateri oporteret inseparabilium substantias esse alias separatas. Si igitur hæc impossibilia sunt, & humanæ intellectiões non sunt substantiæ, sed in anima vt subiecto; vnā numero in omnibus hominibus intelligentiam esse impossibile est. non enim est idem numero subiectum.

Mortalium solas hominum animas immortales esse.

Quest. VIII.

I inter mortalia solis hominibus anima rationalis data est; hæc autem operationem habet propriam & separatam, scilicet ipsum intelligere: immortalem ergo huiusmodi animam esse oportet. Quodcunque enim operatur sine corpore, non interit eo corrupto: nam si simul deficeret, nec ergo sine corpore posset operari. Esse autem mentis operationem separatam testatus est Aristoteles multis in locis. Nam 10. Ethico. cap. 8. inquit: vitam quæ est secundum reliquas virtutes esse ipsius compositi, sic & felicitatem: mentis autem separatæ esse. Et 2. de gen. an. c. 3. vbi inquit: restat igitur vt mens sola extrinsecus accedat, eaq; sola diuina sit, nihil enim cum eius actio ne communicat actio corporalis. & 1. de An. tex. 65. intellectus autem videtur innasci substantia quædam existens & non corrumpi. & 1. de An. tex. 11. animam secundum quasdam partes nihil prohibet separari à corpore, propterea quod nullius corporis sunt actus & tex. 21. de intellectu autem & speculatiua potentia nihil adhuc manifestum est, sed videtur genus aliud animæ esse, & hoc solum posse separari sicut **C** perpetuum à corruptibili. Ex quibus locis & alijs compluribus apertissima videtur Aristotelis sententia in hominibus hanc partem animæ immortalem contineri. Esse autem maximè hominem per hanc partem aperuit. 10. Ethic. cap. 7. vbi inquit: homini vitam præstantissimā & iucundissimam esse eam, quæ ex intellectu speculatiuo traducitur, siquidem maximè id homo est. Sed hæc aduersari videntur ijs, quæ superius demonstrata sunt de intelligentiæ humanæ multiplicatione: quod enim numeratur secundum numerum indiuiduorum, & potentia est in materia, æternitatem non habet nisi secundum speciem. Quidam igitur propter hoc omnino negauerunt intellectum multiplicari secundum numerum hominum, sed vnum numero esse in omnibus dixerunt: sic enim immortalem esse & sine materia. Videntes autem oriri & interire in singulis hominibus intellectiões, nec omnia ab vno quoque sciri: cum tamen in intellectu æterno æternum actum intelligendi

QVAEST. PERIPATET.

intelligendi, & omnium intelligibilium scientiam inesse oporteat: coacti **D**
 sunt copulationem quandam comminisci, per quam intellectus cum
 hominibus iungatur, ut singulis intelligat pro eorum capacitate: sic
 enim aliquando & quædam illis intelligere, semper autem & omnia
 unicuique nequaquam, omnibus autem & semper & omnia. Si igitur
 huiusmodi intellectus solis hominibus intelligit, quatenus cum phan-
 tasmatibus coniungitur; nullus erit actus ipsius perpetuus: phantaf-
 mata enim oriuntur & occidunt: æternitatem autem solam habebit
 secundum speciem, quia species hominum æterna est. At irrationa-
 bile est substantiam unam numero æternam ponere, operationem au-
 tem non. Quod si egeat phantasmatis generalibus & corruptibili-
 bus, & ipse igitur generabilis & corruptibilis fuerit. Idcirco dictum
 est. 1. de ani. tex. 13. si ipsum intelligere, aut est phantasia quædam aut
 non sine phantasia, non contingit sine corpore esse. Si autem sine phā-
 tasmatibus intelligit, frustra est copulatio eius cum hominibus, nec est **E**
 necesse omnibus semper & omnia intelligere, ut non deficiat actus in-
 telligendi & eius perfectio. Quod autem intelligibilia in potentia non
 possint intelligi sine phantasmatis, probavit Aristoteles. 3. de ani.
 tex. 39. inseparabilia enim sunt à magnitudine: & in speciebus sensi-
 bilibus intelligibilia sunt, & quæ secundum abstractionem dicuntur,
 & quæcunque sensibilibus habitus & passionibus sunt: ob hoc qui non
 sentit aliquid, nihil utique addiscet aut intelliget, sed cum speculatur,
 necesse est phantasma aliquod speculari: phantasmata enim velut sen-
 sibilia sunt, quamvis sine materia. Alij autem concesserunt quidem
 intellectum quandam esse generabilem & corruptibilem, eum scili-
 cet cuius esse potentia est: alterum autem intellectum cuius esse actus
 est, qui intellectum potentie ad actum ducit, & ob id agens appella-
 tur solum immortale esse & separatum, & sine phantasmate intelligen-
 re. sed cum huiusmodi ipsum Deum esse dicant, nam per se intelligen-
 bile id solum est, quod simplex & actu est, reliqua autem omnia præ-
 ter Deum mixtionem habent potentie: quo pacto hic humanus intel-
 lectus dicatur, & vita secundum huius intellectiōem sit hominis fœ-
 licitas, difficile est videre. Consideranda igitur est necessitas propter
 quam oportuit in anima humana ponere intellectum agentem, & in-
 nasci substantiam, quæ non corrumpatur: his enim manifestum fiet,
 utrum hæc ascribi possint intellectui potentie, & quid tandem sit ho-
 minis intellectus. Primo igitur non videtur necessarius intellectus a-
 gens eo modo, ut ponitur ab Aristotele, sufficere enim videtur ipsum
 obiectum scilicet intelligibile, quemadmodum in sensu sufficit ipsum
 sensibile, non enim queritur sensus agens præter ipsum obiectum.
 Si dicas intelligibilia non mouere posse intellectum, nisi separentur à
 materia, intellectum autem agentem hoc præstare: eadem necessitas,

A & in sensu erit. Cum enim sensus species recipiat sine materia. 2. de an. tex. 121. organa autem sensuum patiantur cum materia: calefit enim & frige fit caro vt reliqua corpora: coloratur pupilla perspicua existens vt reliqua perspicua: aer insitus in aure percutitur à sono vt exterior: similiter autem & in cæteris: aliquid igitur inesse organis, aut externis, aut vltimo interno, quod speciem immaterialem faciat, necesse est. Præterea & alia ratione videbitur necessarius sensus agens. Præsentem enim sensibili & actu organum afficiente, non semper fit sensus, vt dormientibus accidit, & aliquando vigilantibus, cum animus in alijs fuerit occupatus. Quid ergo est, quod potentiam huiusmodi ducit ad actum, vt de sensibili in potentia fiat actu sensibile, nisi aliquis sensus agens? Idem & in phantasia videretur dicendum. Cum enim species sensibus receptæ abiunctis sensibilibus, imaginationem aliquando moueant, aliquando non, aliquid inesse necesse est, quod de potentia ducat ad actum, cum ex se materia non possit sine agente. Sed ad hæc respondere quidem possumus, quemadmodum in motu grauium & leuium, aliquando id quod remouet impedimenta dicitur mouere, quando actus primus iam insit, secundus autem ab impediēte aliquo prohibeatur: quod enim primum facit, etiam secundū, cum sit consequens quoddam, nisi impediatur. sic sensibile aptum natum est sui speciem communicare in sensum non impeditum: impeditur autem in somno à cerebri frigiditate, aut alia huiusmodi causa, in vigilia autem ab occupationibus diuersis: in phantasia quoque non semper fit motus, quia similiter adsunt impedimenta. quod igitur ea remouet quodammodo ducit ad actus, cum tamen per se à sensibilibus quidem fiant sensus, à sensibus autem phantasiæ. Non est autem præter rationem vt species in materia existens, cum sit species, quardam agere possit quatenus huiusmodi nō quatenus in materia. Fit igitur im materialis in sensu, quia sensus potentia huiusmodi est, idcirco non est necesse aliū sensum agentem introducere præter ipsa sensibilia. Quod si in sensu hoc accidit, cur opus fuit intellectu agente præter ipsa intelligibilia, si intellectus potentia aptus natus est recipere vniuersalia, quæ in sensibilibus sunt, aut phantasmatibus? Significauit autem hoc Aristoteles. 2. de an. tex. 60. vbi differentiam ponens inter ea quæ actiua sunt sensuum, & intellectuum, inquit: hæc quidem extra esse, scilicet sensibilia, quia singularia sunt: illa autem quodammodo in ipsa anima, scilicet vniuersalia: & si autem hæc in anima sint non ob id dicendæ sunt partes animæ: obiecta enim nihilominus extrinseca sunt, vt sensibilia. Quæ igitur necessitas fuit in anima ponere huiusmodi substantiā, quæ intellectus agens appellatur? Propter hæc quidā negauerunt intellectum agentem partē esse animæ nostræ, sed extrinsecus aduenire vt lumen ad visionem perficiendā. quemadmodū enim lumen

F non

QVAEST. PERIPATE T.

non est pars animæ visuæ, sed obiectum per se visibile, per ipsum enim **D** colores visibiles fiunt, sic intellectus agens non erit pars animæ intellectuæ, sed obiectum per se intelligibile, cuius opere reliqua fiant intelligibilia. At vero si hoc modo ponatur intellectus agens, cur potius in homine quam in reliquis entibus intellectio fiat? si enim quod est per se intelligibile actu intellectus est, omnia illud participantia fient intellecta: participant autem extra hominem, quemadmodum lumen colores illuminat, etiam si oculus non existat. Quod si quemadmodum lumen visibile tantum est, non autem visum extra oculum, sic intellectus agens intelligibilis tantum fuerit, non autem intellectus nisi in homine; altero actu egebit, qui de potentia faciat actu intellectum in homine scilicet: sed hoc eius esse ponitur, in anima scilicet differentiâ esse hanc quidem quæ omnia facit, alteram verò quæ omnia patitur. non igitur extrinsecum esse intellectum agentem oportet secundum **E** sententiam Aristotelis, ut sunt ipsa obiecta. hæc enim accedunt postquam aliquid senserimus: mens autem licet de foris accedat, in semine & in prima animalis constitutione comprehenditur. 2. de Gen. ani. c. 3. Alij intellectum agentem in anima necessarium esse, quia obiecta latent in sensibilibus ob conditiones materiæ implexas, ideo non possunt mouere intellectum, nisi ab alio prius secernantur, & secreta distinctaq; quasi digito montrentur. Idcirco veluti doctor quidam est intellectus agens. Doctor enim euoluens ea quæ inuoluta sunt, & ad discendum intellectui proponens tanquam optimè præparata & mansa, scientiam eidem communicat. Sed si in sensu aliquando necessaria hæc sunt, & ipse per se ipsum præstare hæc possit, cur non & intellectus receptiuus? Aliquando enim in maculosis quibusdam marmoribus, & nubibus formas aliquas videmus humanis, aut alijs corporibus similes, quas alijs etiam accurate intuentes non perspiciunt ob variarum figurarum mixtionem, nisi aliquis docens & à cæteris figuris denudans, **F** digito monstret. Seiunctio igitur hæc in sensu aliquando docente eger, aliquando sponte perficitur: aut igitur sensus aliquis agens introduendus erit, qui repræsentet sensibilia distincta: aut si hoc non est necesse, cum ipse recipiens per se vnum sine altero possit recipere: & in intellectu similiter non fuerit necessarium. Videtur autem intellectus agens hoc modo positus remouere impedimenta magis, quàm efficere intellectionem ipsam. Quemadmodum enim qui occultauerit, aut aliquo pacto deleuerit cæteras figuras in marmoribus existentes, vnica re hæta, per accidens illam dicitur manifestare: nam per se ipsam manifesta erat, cum actu esset, impediatur tamen quia simul cæteræ figuræ sensui occurrebant. Sic intelligibilia in sensibilibus in existentia nõ minus actu sunt, quàm cū separata fuerint intellectione, hic enim homo, homo est, impeditur tamen ne ut homo recipiatur ob conditiones materiales.

A teriales. separans igitur has aufert impedimenta : homo enim ipse offert se intellectui, vt hic homo sensui. Remotio autē huiusmodi impedimentorum & à docente aliquo fieri potest, & ab ipso met intellectu recipiente, vt in sensu : postquam enim oculus aliquod totum inspexerit, potest partes singulas intueri donec ad sensibiles differentias deuenit. Sic intellectus postquam confusum aliquod perceperit, distinguit in partes secundum speciem sigillatim recipiendo. Agens igitur ipse met erit, si actio vocanda sit ipsa receptio sine materia. Non igitur necesse est alterum intellectum traducere præter eum qui constat ex potentia, & receptius est. reduci enim ad actum potest ab ipsis obiectis, cum in omnibus quæ sunt, insit ipsum quid est, quod est obiectum intellectus, quodq; aptum natum est in ipsum agere quatenus huiusmodi. Hæ igitur dubitationes contingunt circa necessitatem ponendi intellectum agentem. Similiter autem non videtur aliqua ratio

B cogens dari in anima substantiam æternam, quæ non corrumpatur, qualis esse mēs ipsa traditur. Si enim intellectus humanus prius receptius sit aliorum, quam sui ipsius. 3. de an. tex. 8. siue intelligat substantias separatas siue non, generabilis est & corruptibilis : in quibus enim potentia actum præcedit, eternitas non est nisi secundum speciem. Quod si concedatur ipsum intelligere posse substantias separatas & æternas, non ob id æternus fit : nam præterquam quod alioqui impossibile est corruptibile æternum fieri, vt. 1. cæli. abunde ostenditur; probatum est superius, intellectiones humanas non esse substantias, sed substantiarum notas : non enim res ipsas, sed rerum simulacra recipit noster intellectus. Si igitur simulacra oriuntur & occidunt, quamuis ipsæ res æternæ sint, ipse intellectus non est æternus. Quod si intelligere posset antequam phantasma aliquod specularetur, hoc modo eternitas ipsius concludi posset, esset enim eius operatio sine corpore : & eius substantia non esset potentia sed actus, & seipsum intelligeret priusquam reliqua intelligibilia fierent, quæ omnia negantur ab Aristotele de humano intellectu. An si non esset huiusmodi substantia immaterialis & æterna in anima, nulla esset scientia ? principijs enim ignoratis, & reliqua ignorari necesse est. Sunt autem accidentium quidem principia substantiæ, substantiarum, autem ipsum quid est, & materialium immateriale ac simplex, cuius substantiam intellectum esse superius ostensum est : sine hoc ergo intellectu impossibile est aliquid intelligere. Quod & hoc modo fiet manifestum. Scientiam & sensum mensuram quandam rerum esse dixit Aristoteles. 10. Metaph. tex. 5. quia per illa aliquid cognoscimus : mensura enim est propriè quidem quo quantum cognoscimus, communiter autem in vnoquoque genere id quo illa quæ in eo genere sunt cognoscuntur. 10. Metaph. tex. 3. esse autem id vnum quid primū in omnibus simplicissimumque. Propterea nō fuit

QVAEST. PERIPATET.

neceſſe animam conſtare ex omnibus elemētis, vt omnia cognoſceret, **D**
vt multi antiquorum putabant : ſufficiens enim eſt altera pars contra-
rietatis, ſe ipſam diiudicare & oppoſitam. 1. de an. tex. 85. nam recto re-
ctum cognoſcimus & obliquum, ipſum autem obliquum neque ſui ip-
ſius, neque recti eſt iudex : & tandem priuatio omnis per habitum co-
gnoſcitur. 3. de ani. tex. 25. & potentia per actum, hic enim prior, & in-
finitum per finitum, & de cæteris eodem modo. Cum igitur ea quæ
ſunt reductionem habeant ad vnum quoddam, quod maximè eſt : &
omnis veritas ad aliquod veriſſimum. 2. Metaph. tex. 4. neceſſe eſt vnâ
eſſe omnium meſuram, quæ à nullo meſuretur, reliqua autem om-
nia meſuret. Eſt autem magis ipſum intelligibile huiusmodi : intel-
lectus enim à re meſuratur, & ſenſus à ſenſibili : oportuit igitur pri-
mum intelligibile intellectum eſſe, ſi reliqua intelligi debent. Præte-
rea ad intelligendum quippiâ neceſſe eſt in anima prius aliquid inexistere,
quod actu intelligitur : actus enim potentiam præcedit ſimplici- **E**
ter : vt antequam ſciatur triangulum habere tres, aliquid ipſius præexi-
ſtere notum oportet, vt triangulum eſſe. ſimiliter autem in cæteris quæ-
ſtionibus. 7. Metaph. tex. 59. Quæ cum hoc modo habeant, ſi intel-
lectus potentia tantum eſſet, nec vllas in actu poneretur in anima, im-
poſſibile eſſet aliquid intelligere. Si autem præexiſteret aliqua intel-
lectio, ſed & ipſa ſimiliter orta, eſſet proceſſus in infinitum, vnicuique
enim præexiſtere oporteret alteram actu exiſtentem. Quod ſi hoc im-
poſſibile eſt, aliquem ergo actum eſſe oportet ingenitum, ſi futura eſt
cæterorum intellectio. Huiusmodi autem ponitur intellectus agens ab
Ariſtotele : non enim aliquando quidem intelligit, aliquando non,
ſed ſemper. Non ſufficiunt autem ſenſus ad efficiendam principiorum
intelligentiam, quamuis inductione illa nobis comparemus. 2. Poſter.
tex. 27. non enim per ſenſum ſunt manifeſtiora cum ſecundum ſe ma-
nifeſtiſſima exiſtant, ſed nobis tantum per ſenſum pateſcunt, quæ lumi- **F**
ne proprio intellectus clariſſima ſunt : conſuſiones autem per princi-
pia habentur, quia certitudo exactior principiorum apta nata eſt effice-
re conſuſionum ſcientiam. Iterum autem & hoc modo fiet manife-
ſtum. Cum intellectus potentia receptius ſit omnium intelligibiliū,
vt omnia iudicet : iudicium autem omne fiat aliqua meſura, vt recti
& curui eo quod maximè rectum eſt : non potuit omnia iudicare vnū
exiſtens ex contrarijs, nec tandem materiale vllum, omnia enim huius-
modi aut contraria, aut ex contrarijs ſunt. Nam albedine quomodo iu-
dicari poſſit dulce aut frigidum ? oportet enim in eodem genere eſſe
meſuram cum eo quod meſuratur. Separatum igitur quippiam ne-
ceſſe fuit eſſe & actu exiſtens : ſi enim potentia, altero egeret actu.
Præterea ſi ſeparata aliqua ſubſtantia ponatur, quæ tamen nullum ha-
beat conſortium cum intelligibilibus, fruſtra erit : non enim poterit face-
re

A re actu intellecta. idcirco cætera intelligibilia inseparabilia ab ipso esse oportuit, cum tamen ipsum ab omnibus sit separatum. sic enim omnia alia per ipsum intelligentur, non per se: ipsum autem solum per se ipsum intelligibile & intellectum fuerit. Huiusmodi autem esse ipsum optimum dixit Aristoteles. 12. Metaph. tex. 39. intellectus enim secundum se est ipse optimus: & 1. de ani. tex. 82. ubi inquit: anima autem aliquid esse melius & præstantius impossibile est, impossibile autem adhuc intellectu: Rationabilissimum enim est, esse hunc antiquissimum & dominum secundum naturam. Idcirco antiquorum quidam ignem, quidam aquam, & tandem quod putauerunt principium esse, aut vnum, aut multa, huiusmodi dixerunt animam esse. alij autem Deum esse ipsum intellectum agentem. Aristoteles lumini assimilat: ut enim lumen facit omnes colores actu, sic intellectus omnia intelligibilia, quasi omnium perfectio: quemadmodum enim colores singuli ideo sunt, quia luminis talis participatio est in perspicuo terminato, multa quidem ipsius albi, minor autem reliquorum secundum distantiam ab albo: sic in ipso optimo est cæterorum bonorum perfectio. Si igitur omnia entia colores essent, lumen esset ipse intellectus. Anima ergo rationalis assimilatur oculo igneo, qui noctu videt: igne enim proprio illuminat colores, & facit actu mouentes potentiam visiuam: sic anima lumine proprio non externo intelligibilia in phantasmatibus existentia iudicat. Vtrum autem sensus aliqua huiusmodi substantia egeat, ut iudicet sensibilia omnia; manifestum fiet, si prius explicatum fuerit, quo pacto immortalis substantia corpus mortale inhabitet & opus mortale perficiat, & quomodo ipsum optimum ac cæterorum principium, & quod immixtum est, homini miscetur. Nam dubitatur vtrum intellectiuum, sensitiuum, & vegetatiuum vnum numero sint. Si enim plura, quid esset continens? 2. de an. tex. 90. Præterea experimento illo patet vnum esse: nam quæcunque diuisa viuunt, in vtraque corporis parte omnes animæ potentie spectantur, quæ erant in toto, quasi à se inuicem inseparabiles fuerint. 1. de an. tex. 94. At verò si vnum sint, quomodo æternum & mortale vnum numero sunt? forma materialis & immaterialis? An in ijs quorum esse ab altero pender, vnum numero sint necesse est? ut materia cum forma materiali: substantia & accidens: quid materiale & quid simpliciter quod sine materia: at sequetur in omnibus corporibus cum forma materiali & immaterialem quoque inesse, & sic intellectum: vnde forte motus est Thales, ut diceret omnia esse plena Diis. 1. de an. tex. 86. An quatenus omnium esse est aliqua boni participatio, hoc modo virtute ubique inesse verum est, imo necessarium. 3. de Gen. ani. c. 10. in homine autem non solum est eius participatio, sed & res ipsa participata: communicata est enim illi non solum operatio corporea, ut cæteris viuentibus, sed & propria ani-

QVAEST. PERIPATET.

ma operatio, quæ est intellectio. Participatio igitur omnis oritur & D
definit aliquo interius corrupto, scilicet corpore participante: ipsum
autem participatum permanet incorruptibile existens. At verò cur
marcescit ipsum intelligere? an quia corrumpuntur phantasmata. In-
tellectus igitur potentia, seu qui ex potentia actu factus est, aut etiam
in habitu, cum nihil aliud sint quam participationes substantiæ immor-
talis, ille quidem in semine, reliqui autem posterius, merito omnes in-
tereunt. hi quidem corruptis phantasmatibus: omnes autem corrupto
subiecto corpore participante. Significauit autem hoc manifestè Ari-
stot. 1. de an. tex. 66. inquit enim ipsum intelligere & speculari marce-
scere aliquo interius corrupto, non ipso intellectu, nā impassibilis est:
cuius rationem infert: nam ratiocinari & reliquæ operationes, vt ama-
re, odire, & huiusmodi non sunt illius passionibus, sed habentis illud,
quatenus illud habet: quare hoc corrupto neque meminit, neque ama-
mat non enim erant illius, sed communis, quod destructum est, intelle-
ctu diuiniore & impassibili remanente. Significauit igitur omnes ani-
mæ potentias esse ipsius habentis impassibilem substantiam, quatenus
illam habet, ideo omnes interire corrupto participante. Hoc idem cō-
firmat. 3. de an. tex. 20. Postquam enim ostendit intellectus agentis im-
mortalitatem, subiunxit: Non reminiscimur autem, quia hoc quidem
impassibile est, id est nō constat ex potentia, idcirco non recipit, nec à
phantasmatibus mouetur, seipsum enim solum & semper intelligit:
passius verò intellectus, id est qui per potentiam definitus est, corru-
ptibilis est, sine quo intelligi non possunt quæ in phantasmatibus sunt.
At verò si intellectus agens aliam operationem propriam homini non
præstat, scilicet ipsum intelligere sine phantasmate, hominis anima si-
militer interit vt caterorum animalium: nihil enim aliud homo erit
præter ipsum coniunctum. Præterea & circa sensum dubitatur. videtur
enim impassibilis & incorruptibilis, vt intellectus. 1. de ani. text. 65. si
enim senex acciperet oculum iuuenis, videret vt iuuenis. & 2. de ani.
tex. 122. licet in magnitudine sit, non tanquam in magnitudine ex-
istens cognoscit: impassibilis ergo tum ratione obiecti tum ratione su-
biecti: obiecti quidem quia non recipit cum materia, quamuis organa
cum materia patiantur: necesse enim est perspicuum esse organum vi-
sus non ipsum visum, & medium in calido & frigido organum tactus,
non ipsum tactum: calefit enim & frigitur caro vt inanimata, non ipse
tactus, nisi similitudine quadam. Subiecti autem ratione impassibilis,
quia magnitudo non est sensitiuo esse, neque sensus magnitudo, sed
ratio illius. Item simul iudicare non posset album & nigrum, aut dulce
& reliqua sensibilia: in eadem enim magnitudine contraria simul non
recipiuntur, iudicantur autem simul. 2. de ani. tex. 149. at hæc eadem
in intellectu sunt. Differentia autem solum videtur, quod sensus
post

A post maximi sensibilis receptionem impeditur, ne quod minus est; sentiat: intellectus autem minimè, imò magis intelligit postquam maximum intelligibile perceperit: sed hoc accidit, quia organum sensus afficitur, non quia ipse: si enim oculum immutaret, similiter reliqua sentiret. nec ab excessu læditur, nisi quia organum cum materia patitur. Intellectus autem cum non egeat organo, sufficiunt enim organa sensus ad ministranda intellectui phantasmata, non afficitur affecto organo: & receptas iam species per sensum, in phantasmatibus distinguit & componit. idcirco ubi vult, intelligit, non sensus ubi vult sentit, necesse enim est ab exteriori sensibili affici organum. Aut igitur uterque immortalis, aut uterque corruptibilis. Concedit autem Arist. 1. de an. tex. 66. omnes has operationes corrumpi, quia sunt ipsius coniuncti: id autem cuius participatione illa sunt, impassibile esse. Quidam hæc dicta volunt de intellectu solum. At si de sensitiuo etiam non ef-

B set verum, quomodo vnum numero esset intellectiuium & sensitiuium? non existente autem vno, quomodo intelligibilia cum sensibilibus cōferuntur, componuntur, coniunguntur? & quomodo ex singularibus colligeretur vnquam vniuersale, cum intellectui singularia sint ignota, & sensui vniuersalia? Singularium enim non est intellectus nisi forte ex ijs fuerint, quæ per abstractionē dicuntur vt Mathematica. 7. Metaphy. tex. 35. Si igitur sensitiuium includitur in intellectu, vt triangulum in quadrato, & binarium in ternario, & tandem vt pars in toto: Cum intellectiuium sit, quia habeatur impassibilis substantia, qui intellectus dicitur: similiter igitur, & sensitiuium esse oportet quatenus eandem substantiam participat, sed minus quam intellectiuium: non enim sit quatenus hanc eandem habet, sed aliquid aliud, si hoc non sit eius pars, nec igitur sensitiuium erit intellectiui pars. Hæc eadem inferri de vegetatiuo possunt, si pars sensitiui est. Proprijs quoque

C rationibus ostendi potest. Aeternitas enim non nisi ab æterno fieri potest: Cum igitur vegetatiui opus maximè proprium sit generare simile in quo est speciei aeternitas, non aliquid corruptibile esse eius substantiam oportet. Neque enim singula corruptibilia existentia, neque omnia causa sunt ipsius sempiternitatis. 8. Phys. tex. 46. Omnis igitur anima, seu animæ pars mortalium diuinum ipsum participare videbitur: corrumpi autem aliquo interius corrupto: vt corpore participant. At quæ differentia fuerit inter animas hominum, & reliquorum mortalium? An solus homo vergere in seipsum potest per intellectum speculatiuum, & ex operatione coniuncti transire in operationem propriam intellectus? quomodo autem, & quando, inferius patebit. Plantæ autem cum nullam vim cognoscendi habeant, transitū huiusmodi nullo modo facere possunt: Animalibus autem ratione carentibus ob modicam vim iudicandi, deficit in totum cognitio cor-

QVAEST. PERIPATET.

ruptis organis. Ex dictis igitur patet quo pacto immortalis substantia **D** mortalia perficiat, & in corpore mortali inhabitet, cum tamen immixta sit, esse enim omnium ab hac substantia inseparabile est: hæc autem ab omnibus separata. Neque cogimur aliam copulationem comminisci agentis cum phantasmatis, aut cum intellectu possibili, ut alij nituntur. Sufficit enim dependentia quam prædiximus. Agit autem is & perficit intellectum possibilem non ut obiecta extrinseca, nã: & hæc similiter in potentia sunt, ut egeant eodem agente, qui simul illa faciat de potentia actu intellecta, & intellectum possibilem actu intelligentem: vnus enim est actus vtriusque, scientia & id quod scitur: Neque abstrahendo præparat intelligibilia ad intellectionem, quasi cum vniuersalia per abstractionem facta fuerint, adhuc sint intelligibilia non dum intellecta: non enim dantur vniuersalia separata præterquam in intellectu: neque sola abstractio sufficit ad intellectionem: abstractio enim respicit alienas condiciones, ut materiales: non efficit **E** apprehensionem ipsius quid est, quod est obiectum intellectus: sed sui præsentia tanquam mensura per se notissima, licet forte nobis ignota, insita tamen non aliunde quæsit iudicantur & cognoscuntur a nobis, quæ in sensibilibus & phantasmatis latent: ut luminosi corporis præsentia colores emergunt, qui in tenebris latebant. Quoniam autem iudicium omne fit applicando aliquam mensuram notam ad id quod mensuratur, hoc verò postquam mensuratum & notum nobis factum est, accipij potest pro mensura ad reliqua mensuranda: hinc fit, ut cognitis terminis quibusdam, ex ijs tamquam principijs & præcognitis alia cognoscamus, & ex ijs alia, donec magnus veluti cumulus fiat rerum inuentarum: quo enim plura habemus nota, eo facilius reliqua addiscimus: & qui parum scit, parum addiscit: & qui nihil, ut bruta, nihil addiscunt. At sensus cum non fiat ex præexistenti cognitione, statim enim sine medio quorundam disciplina est. **E** 1. Posterior. tex. 3. non videtur egere mensura aliqua agente, licet aliquando utatur, ut cum aurifices signo optimi auri super lapidem reliqua genera comparantes iudicant: quo modo magis & minus album vel calidum & frigidum & alia huiusmodi contraria alio contrario discernimus: ipsum tamen primum quod sentimus, quo medio cognouimus? ipse igitur met sensus erit agens. An si vera sunt quæ diximus de formarum materialium dependentia ab immateriali substantia, eodem quidem discernimus tum sensibilia tum intelligibilia, sed aliter se habente ut innuitur. 3. de An. tex. 10. ut circumflexa se habet ad se ipsam cum extensa fuerit, ut alibi commodius ostendemus. Eadem igitur intelligentia vegetabilis quidem facultatem tribuit alendi & gignendi sibi simile, at sine cognitione, carent enim medio, quo pati possint sine materia. 2. de An. tex. 124. Animalibus verò etiã sensum,

quo

A quo iudicare possunt sensibilia, eorum species recipiendo sine materia, dum tamen organa patiantur cum materia. Tandem hominibus operationem sine organo cōmunicat, quod est intelligere, gradatim ab operatione valde corporea transiens ad incorpoream & separatam. Contingunt autem hi gradus perfectionum ob materiæ diuersitatem, non ob imperfectionem intelligentiæ: obruitur enim à corpore participante iudicium magis & minus: omnino quidem in Plantis: aliqua ex parte in animalibus minime omnium in hominibus, præcipuè ijs, qui aut natura aut studio temperatiores sunt, & sanguinem habent purissimum: Nam & à morbo, & ab animi perturbationibus vexati minus iudicio valemus. At si hæc ita se habent, cur non ponitur sensus agens, vt intellectus agens? An ad sensum præstandum sufficit sola intelligentiæ participatio in eo gradu? sed ad intellectum necesse fuit non solum participationem eius esse, quatenus innascitur intellectus possibilis, sed etiam id quod participatur, qui appellatur intellectus agens. Patet igitur illud idem, quo intelligibilia iudicantur, etiã sensibilia iudicari, mensura enim est omnium. Et quo pacto anima hominis sola immortalis sit, quia soli homini mortalium data est operatio propria, quem maximè hominē esse dixit Arist. 10. Ethic. cap. 7. operationes autem coniuncti humanas vocauit. cap. 8. Homo igitur ipse, id est verè homo mens ipsa est participata, non participatio: omnis enim participatio coniuncti est, & generabilis, & corruptibilis. Quomodo igitur ipse homo differat à Deo? & quomodo multi numero sint homines? An quemadmodum de multitudine mouentium orbis cœlestes diximus, similiter hic dicendum? Vnum enim simpliciter est ipsa prima substantia, vnde omnibus pendet esse, & hic est ipse Deus optimus maximus: Quatenus autem à pluribus participatur, multitudinem assumit, & hic quidem Saturnus dicitur, hic vero Iupiter, hic verò homo. Differunt autem cœlestium intelligentiæ ab hominis anima, quod ibi quidē participatio æterna est, vt participatum: Corpus enim cœleste ingenitum, & incorruptibile est, ideo appetētia æterna, & motus æternus. In homine autem pereunt participationes, quia materia eius generabilis est, & corruptibilis. Ob id autem solum secundum corporum cœlestium multitudinem multiplicatæ sunt substantiæ separatæ ab Aristotele, quoniam corruptibilibus corporibus quorum est caduca operatio, non potuit æterna assignari substantia: Quod autem in ipsis æternum est, nulli corpori est delegatum: intellectus. n. nullo vitur corpore: At substantia mouens corpori proprio assignari debet, recipitur enim omnis motus in corpore: Idcirco quot sunt corpora mobilia æterna, tot etiam ponuntur substantiæ separatæ mouentes. Simul autem ex his manifestum est, quo pacto ab æterno motore caduca proueniat operatio: non enim per se: nam corruptibile

QVAE EST. PERIPATET.

bilium per se corruptibilia sunt principia, & æternorum æterna : quia **D**
 igitur participatio intellectus æterni in homine non est æterna, idcir-
 co definit in eo speculatio: at non definit in ipso intellectu participa-
 to: utrū autē hic vnus numero sit in pluribus hominibus, cōsiderandū
 est deinceps. Esse igitur numero plures patet : si enim propter mate-
 riam numerabile est vnumquodque, secundum quem modum pluri-
 bus hominibus tribuitur, numerabilis fuerit : quomodo enim aliquid
 vnum numero fuerit in pluribus numero corporibus ? At verò dicet
 quispiam : quæ multa numero sunt, vnum sunt specie : omnia autem
 huiusmodi inseparabilia à materia sunt, species enim inseparabilis est
 à multis. Conceditur omnia, quæ multa numero sunt, vnum etiam
 esse specie, & inseparabilia à materia : participationes enim significan-
 tur, quæ à materia sunt inseparabiles : non tamen sequitur, id quod
 participatur vnum specie esse : Quod enim sine materia est vnum est
 simpliciter, per quem cætera vna sunt ; Quomodo enim vnum aliquid **E**
 numero esset, aut specie, aut genere, nisi aliquid ipsis inesset, quod sim-
 pliciter vnum, & verè vnum esset ? Animæ igitur hominum immor-
 tales cum sine materia sint, sunt simpliciter vnum, quo pacto conside-
 ratæ non numero vnum dici possunt, numerus enim à materia habetur :
 Quatenus autem pluribus hominibus tribuuntur, multæ sunt nu-
 mero, quia homines sunt numerabiles. Sed amplius dubitatur : Nam
 si multitudinem animarum immortalium admittamus, quomodo au-
 fugiemus incommodum, quod aduersus Platonem ostenditur ? dari
 scilicet aliquid genitum quod non corrumpatur. Si enim antequam
 Socrates fieret, non erat anima Socratis, quia non potest participari ab
 eo quod nondum est : Socrate autem corrupto non corrumpitur, ge-
 nita igitur erit, non autem corruptibilis. An erat semper etiam Socra-
 te non existente ? licet enim non participaretur actu, poterat tamen
 participari : nec est eius esse, actu in corpore esse, operatur enim sine **F**
 corpore. Ad hoc modo dabitur infinitum in actu, infinita enim sunt
 singularia in tempore infinito : si igitur singulorum animæ ingenitæ
 sunt, & incorruptibiles, infinite erunt simul. An similiter hic accidit,
 ut in continuo ? Vnum enim est ipsum continuum, diuisibile autem
 in semper diuisibilia : non tamen simul vnquam diuisum est secundū
 omnia, sed successiue diuiditur. Sic substantia immaterialis potentia
 quidem continet animarum multitudinem, successiue autem multi-
 plicatur pro numero hominum. Quomodo igitur solæ hominum
 animæ inter mortalia, immortales sint, & quomodo plures numero, &
 quomodo vnum, explicatum est.

LIBER SECVNDVS.

A

Infelicitatem esse omnia speculari. Quæst. IX.

Infelicitas cum delectatione coniuncta est, omnis autem labor tristitiam parit, quodcumque cum labore perficitur, carere voluptate simul & felicitate necesse est. Esse autem speculatione omnium maxime laboriosam facile est colligere. Cum enim non contingat omnia speculari sine intellectu potentia, nam hic solus receptius est aliorum: quod autem aptum natum est aliter habere, diutius persistens in operatione, laboriosum sit. 2. cœ. tex. 3. non solum fuerit laboriosissimum, imo omnino supra vires humanas omnium rerum scientias adipisci: Multitudo enim scibilium temporis breuitatem quo viuimus, longe superat. Idcirco quidam videntes in vno homine omnium scientiam cadere non posse, putantes autem felicitatem non esse, nisi intellectus possibilis omnia intelligibilia possideret secundum habitum, ne aliquando sua felicitate frustraretur, coacti sunt in omnibus temporibus omnes scientias ponere in omnibus hominibus, adeo ut nunquam aliquid esset scibile, quod apud aliquem hominem non sciretur, quasi felicitas non nisi in pluribus hominibus collectim reperiatur. Non autem esse bonum omnia intelligere testatus est Arist. 12. Metaphy. tex. 5. 1. nam præter quam quod laboriosa est perseverantia intelligendi, & ob id pessimum quid ac fugiendum: multa etiam melius est non videre, quam videre. Quæ cum hoc modo habeant, videndum est, in quo consistat hominis felicitas secundum Aristotelem. Esse autem duplicem felicitatem, vnam quidem humanam, quæ ex virtute earum operationum contingit, quas humanas vocat, quia pertinent ad coniunctum: Alteram verò præstantissimam iucundissimamque ex intellectu speculatio, quam diuinam vocat, quia pertinet ad id quod in homine diuinum est. 10. Ethic. cap. 7. manifestissimè est explicatum. Difficultas verò circa contemplatiuam felicitatem contingit, quam hic querimus, quo pacto contingat. Non enim videtur hæc consistere in speculatione rerum materialium, neque earum, quæ per abstractionem dicuntur, ut Mathematica: nam hæc pertinere ad coniunctum ex superioribus patet, ideo non sine labore parantur: Præterea viliora sunt omnia ipso intelligente, si anima præstantius est nihil. Adeo ut dubitare quis possit, etiam deterioris conditionis esse huiusmodi scientias ipso intellectu factiuo seu actiuo: hi enim conferunt multum ad bene beateque viuendum, cum nobis multa commoda ex arte, & prudentia comparentur. Eorum autem speculatio, quæ inseparabilia sunt, quam utilitatem homini præstet præter vitæ occupationem, non est videre: Speculatiui enim intellectus finis non est præter ipsam speculationem. Vnde iure optimo videtur Socrates

QVAEST. PERIPATET.

Socrates hoc genere contemplandi contempro, ad ea animum appu-
 lisse, quæ in actione secundum virtutem consistunt. Relinquitur igitur
 si est aliqua contemplatiua felicitas, eam versari non circa coniun-
 ctum, neque circa inseparabilia à materia, sed circa substantias abstra-
 ctas. Sed vtrum ad earum contemplationem peruenire homini liceat,
 maxime dubitatur inter philosophos: putatur enim Arist. hoc proble-
 ma considerandum tantum proposuisse. 3. de Ani. tex. 36. nunquam
 autem explicasse. Ex ijs autem quæ superius dicta sunt, non difficile
 est soluere. Cum enim eiusdem rationis sit intellectus, & quod intel-
 ligitur: nam intellectus in actu nihil aliud est quam id quod scitur, &
 in sensu similiter sensus in actu res ipsa est quæ sentitur, species enim
 sine materia sunt tum sensus tum intellectus: Idcirco inseparabilium
 intellectus seu per abstractionem dicantur, vt Mathematica, seu ma-
 teriam sensibilem includant, vt Naturalia, pertinent ad eam partem
 animæ, quæ inseparabilis est à magnitudine: huiusmodi autem dixi-
 mus esse non intellectum participatum, sed eius participationem, quem
 possibilem intellectum vocat: idcirco de eo pertinet ad philosophum
 naturalem pertractare, est enim alicuius ratio. Vtrum autem per hunc
 intellectum non existentem separatum à magnitudine, aliquid substan-
 tiarum separatarum attingamus, quæ fuit Aristoteles: quasi separatas
 ipsas substantias intelligere hoc intellectu impossibile sit: Cum enim
 omnino intellectus in actu res ipsa sit intellecta, inseparabilium intel-
 lectus inseparabilis existit, separatorum autem separatus: Quemadmo-
 dum enim res separabiles sunt à materia, sic & quæ circa intellectum.
 3. de Ani. tex. 11. Vtrum autem aliquid separatorum attingere possit,
 hoc nondum est manifestum. Putatur autem aliquo modo admittere
 Aristoteles. 9. Metaphys. tex. ultimo: ubi inquit: circa simplicia non
 esse deceptionem, sed ignorantiam non qualis cæcitas est: cæcitas enim
 esset, si quis omnino non haberet intelligendi potentiam. Esse autem
 difficultatem intelligendi significauit idem Aristoteles. 2. Metaphys.
 tex. 1. ubi ex parte intellectus nostri non ex parte intelligibilis difficul-
 tatem esse ostendit: Assimilat enim intellectum animæ nostræ oculis
 vespertilionum ad lucem diei. Notandum igitur est, cum alia sint
 simpliciter seu secundum se nota, quæ & natura nota dicuntur, alia au-
 tem nobis: res autem quæ simpliciores sunt, tanto etiam secundum
 se notiores 1. Metaph. cap. 2. Quæ enim simpliciter dicuntur, certiores
 sunt quam quæ ex additione, vt Arithmetica quam Geometria: &
 Mathematicæ scientiæ quam Naturales: Contra autem nobis notiora
 sint composita magis & singularia, quia innata est nobis hæc via, vt ex
 compositis in simplicia tendamus: Factum est vt difficillimum sit ea
 quæ manifestissima in natura sunt, attingere, longo enim discursu ege-
 mus, vt quæ maxime inuoluta sunt, quæque primo nobis sunt manife-
 sta, vt quæ

A ita, vsque ad prima principia euoluamus. Quod si omnino id esset impossibile, impossibile etiam esset aliquid scire: principijs enim ignoratis, & reliqua ignorari est necesse: sed opinio tantum esset. Quod igitur dixit Aristoteles difficultatem esse ex parte intellectus nostri, significauit modum difficilem: oportet enim ex phantasmatibus & sensibilibus veritatem abstrusam eruere: Non autem imbecillitatem seu diminutionem potentiae. Nam si hoc esset, diminutè apprehenderet ipsa principia: defectus autem circa principia maximos pareret in cæteris errores. Præterea oportet principia longe magis scire & credere quam conclusiones. Primo Poster.tex. 5. non igitur diminutè apprehendere oportet. Apprehensionem autem huiusmodi principiorum in intellectu possibili esse, inde manifestum fit: aliquando enim ea scimus aliquando non: Similiter scientia diuinorum per disciplinam comparatur vt reliquæ scientiæ: potentia igitur prius habebatur quam actu, hoc autem est esse intellectus possibilis. Si autem ingenitâ haberemus & nobis innatam huiusmodi scientiam, non lateret nos, & natura essemus sapientes non per disciplinam, aut adeptio scientiæ esset reminiscencia quædam: quam sententiam refellit Aristoteles primo Metaph.tex. 49. & 2. Poster.tex. 27. Quæ cum hoc modo habeant, & principiorum, quibus vtuntur omnes scientiæ, notitiam comparemus: ac scientiam de Diuinis abstractisquæ addiscamus, necesse est, vt intellectus non separatus à magnitudine aliquid substantiarum abstractarum intelligat. Cum igitur iste intellectus non res sed rerum species recipiat: species autem simulachra quædâ & similitudines rerum sint, quæ similiter viliora sunt ipsa anima: accidentia enim sunt, & posteriora ipsis rebus: quæ felicitas in huiusmodi contemplatione fuerit? Nam & hæc laboriosa similiter vt reliquarum scientiarum apprehensio, imo magis, cum longiori abstractione egeat. At circa ea quæ modo diximus, dubitabit quis: Non videri eiusdem rationis esse intellectum & intelligibile: Intellectus enim materialis, coniuncti est, quod autem intelligitur est abstractum: & ille ad naturalem philosophum pertinet, quod autem intelligitur, ad diuinum. An intellectus in actu & res similiter hic ad diuinum pertinet? idem enim est: at quatenus potentia est, non similiter. Cum enim alicuius materiæ potentia sit, vt animæ, ad naturalem pertinet, siue receptiua sit naturalium, siue eorū quæ à Mathematicis tractantur, siue Diuinorū. Intelligibilia enim naturalia, Mathematica & Diuina, quatenus ex simulachris seu phantasmatibus de potentia in actum feruntur, nō differūt: quatenus autem modo cōsiderandi hæc quidem non sine materia sensibili, hæc verò nō sine cōtinuo, quæ materia est intelligibilis, hæc autē sine omni materia apprehēdūtur: ortæ sunt diuersæ scientiæ, quæ eadē quidē sibi facultate sed aliter se habēte discernuntur. 3. de Ani. tex. 11. Amplius dubitabit

QVAEST. PERIPATET.

dubitabit quis circa diuinorum intellectionem : non videri per species recipi : species enim fiunt per abstractionem à materia : quæ autem abstracta sunt & nullam habent materiam, non egent abstractione : ipsa igitur met, non eorum species recipientur. Quo admissio sequetur intellectum corruptibilem fieri æternum, si intelligens sit res intellecta. Dicimus huiusmodi substantias in materia esse, licet non pendeat ex materia. Nam in sensibilibus formæ sunt intelligibiles, & in formis materialibus abstractæ : oportet igitur ex phantasmatibus elicetum formas materiales tum abstractas, hoc autem non fit nisi per simulachra. Cum igitur tres sint scientiæ speculatiuæ : Naturalis, Mathematica, & Diuina : omnes autem apprehensiones sint non rerum sed specierum, in nullis erit felicitas contemplatiua. Relinquitur igitur si aliquando vera felicitate & nō fictitia fruatur homo, eam consistere nō in intellectu potentiæ sed in altero, cuius esse actus est : Hoc enim sine vlla defatigatione se ipsum intelligens non speciem suæ similitudinem sui ipsius, sed substantiam ipsam & optimum recipiēdo, actione frui iucundissima par est. Sed cum hæc diuina sit felicitas, non videtur homini conuenire : Conuenire tamen homini conceditur. 10. Ethic. cap. 7. Vitam enim hanc præstantissimam non esse hominis compositi, sed quatenus Diuinum quid in ipso est : monetque studendum esse, vt cum simus mortales, immortales nos reddamus, omnia efficiendo, vt ex præstantissimo quod in nobis est, vitam traducamus. At qui fieri potest, vt quod mortale est, immortale fiat, nisi fiat transitus de operatione compositi in operationem propriam intellectus ? Nam operationem coniuncti immortalem esse impossibile est altera eius parte corrupta. Cum autem transire non liceat de vno extremo in alterum sine medio : extrema autem sint Sensus & intellectus separatus : idcirco opus fuit altero intellectu partim separabili partim inseparabili : Sensus enim instrumento corporeo operatur : intellectus autem humanus ab hoc quidem separatur, à phantasmatibus autem nequaquam. Diuinus autem & à corpore & à phantasmatibus est separatus. Præterea neque transitus fieri posset nisi vnum quid omnia essent. Non enim albedo in nigredinem transit, nec vllum contrarium in alterum, nec vnum subiectum in alterum subiectum : sed aliquod idem subiectum post vnum alterum suscipit. Similiter igitur anima ex vna cognitione non transiret in alteram, nisi vnum quid esset non tactu, neque colligatione, neque alia coniunctione, sed secundum se vnum. Forma autem separata cum formis materialibus nulla alia ratione vnum esse possunt, nisi eo modo vt diximus, scilicet quia dicuntur secundum additionem & ablationem, vt participatio ad participationem. Intellectus autem humanus cum sensu vnum sunt, vt forma cum materia, quia sunt ambo per eiusdem participationem perfectius & imper-

- A** imperfectius. Nihil igitur obstat, quominus eadem anima ex sensu in intellectum transeat, & ambo iudicet sensibilia scilicet & intelligibilia non quidem altero, sed eodem aliter se habente, ut circumflexa se habet ad seipsam, cum extensa fuerit. 3. de Ani. tex. 10. Quæ enim per additionem dicuntur, linearum curvæ assimilantur, quæ autem per ablationem, rectæ. Similiter autem ex intellectu per Phantasmata transitus dabitur in intellectum simplicem, quæ alterius non est, sed sui ipsius solum, quia per ablationem cæterorum omnium dicitur: unde pendet omnium scientiarum certitudo. Quoniam verò non est in nostra potestate intelligere sine phantasmatibus: hæc enim operatio principium est omnium, quæ in nobis sunt secundum naturam: principia autem non in nostra sunt potestate: idcirco transitus huiusmodi sponte naturæ fit, non autem quando volumus. Cum autem non liceat simul omnes animæ operationes perfectè edere, quamdiu enim viget
- B** alticis animæ actio, sensus imperfectius agunt, ut in pueris & dormientibus contingit: & dum circa sensibilia multum occupatur animus, vniuersalia speculari minus possumus: hinc fit, ut perfectè non liceat in intellectu separationem ascendere, nisi derelictis operationibus coniuncti: Hoc autem non nisi post mortem contingit: Cum enim in vita animus ad varios motus actionesque, quibus inservire oportet, distrahatur, propria intellectus operatione frui nequit: præcipue ubi dominantur sensuum illecebræ ac cæteri animi affectus. Idcirco virtutes morales excedentes animi motus cōpescendo, ad felicitatem hanc plurimum faciunt, quia remouent impedimenta. Habitus præterea contemplandi necessarius est, hoc enim assuescimus ad intelligentiam propriam peruenire. Idcirco felicitatis pars magna est ipsa contemplatio scientiarum, præcipue diuinarum: nam hæc ad separatam intelligentiam propius accedunt. Ad illam autem non est necesse per omnium intelligibilium receptionem peruenire. Si enim ea quæ sunt omnia haberent ordinem inter se ut vnum post aliud esset, donec ad primum & vnum veniretur, necesse esset prius omnia intelligere, quam primum esset inuentum: Cum autem non eo modo ordo sit in rebus ut inuicem dispositæ sint, sed omnia ad vnum quippiam. 12. Metaph. tex. 52. quorundam contemplatio sufficit ad primi inuentionem. Similiter autem & in intellectu sine Phantasmatibus non datur ordo intelligentiarum eo modo, ut vna alteram intelligat successusque donec ad supremam perueniatur: Effet enim ac si oculus audiret, aut pes manus officio fungeretur. Sed singularum intellectio ad primam se habet ut linearum ex centro ad ipsum centrum, quo exemplo vsus est Aristoteles in sensu. 2. de Ani. tex. 149. Quemadmodum igitur homini datur transitus ex operatione coniuncti in operationem propriam, sic omnibus intelligentijs dari necesse est transitum in primam, inseparabiles

QVAEST. PERIPATET.

biles enim sunt omnes à prima. Ad fœlicitatem ergo consequendam **D**
 non est necesse omnia contemplari, & omnia intelligere: imo potius
 multorum inuestigatio videtur officere: quia animus longo tempore
 in illis occupatus ab ipsius optimi contemplatione retardatur: adeo
 ut etiam transitus ille, qui in sui ipsius intellectiōnem tendit, omnino
 impediri possit: non enim contingit ad illam peruenire sine medio.
 Media autem sunt, ut ex sensibilibus in intelligibilia, & ex his in primi
 principij cognitionem perueniamus, primo quidem per species & si-
 mulachra, ultimo autem secundum substantiam. Sed videtur ijs quæ
 dicta sunt ob stare locus Aristotelis. 3. de Ani. tex. 8. ubi de intellectu
 potentiæ loquens, inquit. Cum singula factus est, ut sciens secundum
 actum dicitur, quod tunc accidit, quādo per se ipsum operari potest,
 est quidem & tunc potentia quodammodo, sed non similiter ut erat
 antequam didicisset, aut inuenisset: & ipse autem seipsum tunc potest
 intelligere. Quasi ad sui ipsius intellectiōnem peruenire non possit, **E**
 nisi habitum omnium scientiarum acquisierit: hoc enim videtur si-
 gnificare verbum illud: Singula. In hac autem intellectiōne, quæ est
 sui ipsius, transitus continetur in intellectiōnem æternam, quæ est fœ-
 licitas: In intellectiōne enim sui ipsius includitur intellectiō intelle-
 ctus agentis, cuius ipse est participatio. An vox illa: singula: non idē
 significat quod omnia? sed vniuersitatem diuisim non collectim. Di-
 xit igitur, cum intellectus potentiæ singula factus fuerit. i. vel hæc sci-
 bilia vel illa, tunc actum primum habet circa illa, ut speculari per se ip-
 sum illa possit, & tandem seipsum intelligere. Concludimus igitur vl-
 timam fœlicitatem non in multitudine scientiarum contineri,
 sed in eius contemplatione quod in nobis est præstantissi-
 mum: hanc autem impedire tum morum prauitatem
 tum cæteras animi occupationes. Idcirco non
 nisi anima corpus deferente perfectè ha-
 beri secundum naturam. Quod si an-
 ticipet, ut plurimum abortum
 quendam esse, ut acci-
 dit fanaticis &
 furenti-
 bus.

F

49

ANDREAE CAESALPINI
ARETINI,
QVÆSTIONVM PERIPATETICARVM,
LIBER TERTIVS.

Naturam principium esse patiendi non agendi.

Quæst. 1.

B

VM natura pluribus modis dicatur. 5. Metaph. tex. 5. hoc loco accipimus in ea significatione, quam accipit Aristoteles. 2. Phys. tex. 3. vbi naturam definiens inquit: esse principium & causam mouendi & quiescendi ei in quo inest primum, per se, & non secundum accidens. Nam si materia eorum quæ huiusmodi principium habent, ac eorundem substantia seu forma, & tandem generatio naturæ dicantur, prima tamen eius ratio est ipsum principium motus: Alterum autem est esse materiæ & huiusmodi principij: non enim idem est subiectum ægrotabile, & potentia ad ægritudinem: & æris esse ac potentia mobile. 3. Phys. tex. 9. Similiter autem & ipsa forma se habet. Forma enim cum sit actus primus, potentia est quodammodo ad actus secundos vt operationes & motus: alterum

C

tamen est esse ipsius actus, & potentiæ ad motus. Cum igitur natura sit huiusmodi potentia seu principium, maximè propriè dicitur de forma, hæc enim actu huiusmodi principium obtinet, à quo fluunt actus secundi. Materia autem ideo natura est, quia susceptiua est huius naturæ: Generatio autem quia in eam tendit. Ex quibus patet aliam esse rationem naturæ, aliam ipsius formæ materiæ, ac generationis, de quibus natura dicitur. Hoc igitur modo accepta natura dicimus ipsam principium esse patiendi non agendi. Est enim agendi potentia principium motus aut transmutationis in altero vel prout alterū est. 5. Metaph. tex. 17. vt ædificatiua potentia quædam est, quæ non inest in eo quod ædificatur, in altero igitur. Ars autem medendi inesse quidem potest in eo qui sanatur, sed non quatenus sanatur, idcirco prout alterum. Si igitur natura principium motus est ei, in quo inest primum, per se & non secundum accidens: non fuerit natura potentia agendi:

G

repu-

QVAEST. PERIPATET.

repugnat enim in ipso esse & in altero, & per se inesse, ac prout alterū. **D**
Cum autem omnis potentia sit vel agendi vel patiendi, idque aut simpliciter, aut bene aut facile & secundum reliquas condiciones. 5. Meta. tex. 7. Natura si non fuerit potentia agendi, ex necessitate erit patiendi potentia: hæc enim in patiente inest, ut agendi potentia in ipso agente. 9. Metaph. tex. 2. Expresse autem Aristoteles enunciauit naturā potentiam esse patiendi. 9. Metaph. tex. 13. vbi inquit: actum priorem esse potentia non solum illa quæ dicitur principium transmutatorium in alio prout aliud est, sed prorsus omni motiuo & statorio principio, etenim natura in eodem sit, in eodem enim genere cum ipsa potetia, principium enim motiuum non tamen in alio, sed in ipso prout ipsum est. Colligitur præterea ex 2. Phy. tex. 73. vbi inquit. Duplicita esse principia mouentia physicè, quorum alterum non physicum est, non enim habet motus principium in seipso. Tale autem est, si aliquid mouet, quod non mouetur, ut id quod penitus est immobile & quod omnium **E**
primum est. Si igitur primum mouens motiuum quidem est, non tamen naturale, quia non habet principium motus passiuè: potentiam passiuam necesse est naturam esse. Omnino autem fieri non posse ut actiua potentia per se insit in eo quod mouetur, hinc fiet manifestum. Actiuum enim & motiuum vnumquodque est quatenus actu habet speciem, ut calefactiuum quod actu calidum est: passiuum autē quod speciem non habet, quam tamen recipere potest ab altero actu existerente. Cum igitur oppositum alteri opposito per se inesse nequeat, nec actiuum in eo quod patitur, per se inesse possibile est. Colligitur hæc ratio ex 8. Phy. tex. 40. vbi ostenditur nihil seipsum per se mouere, sed necessarium esse in vnoquoque diuisum esse mouens ab eo quod mouetur. Neque sufficit ratione tantum alterum esse, ut quidam putauerunt, credentes compositum ex materia & forma partem quidem mouentem habere formam ipsam, partem autem motam ipsam materiam: **F**
vnum enim per se sunt materia & forma. 8. Meta. tex. 15. omne autem tanquam connaturale factum impassibile est à seipso, vnum enim & non aliud est. 9. Metaph. tex. 2. Idē colligitur. 8. Phy. tex. 30. vbi inquit: nullum continuum & confitum seipsum mouere: quatenus enim vnū & continuum non tactu, eatenus impassibile est: sed quatenus reparatum est, eatenus hoc quidem aptum natura est facere, illud verò pati, & quæ sequuntur. Præterea ex natura contrariorum licet idem colligere. Si enim contraria simul eidem inesse nequeunt, nec actiuum & passiuum eiusdem alicuius inerunt alicui simul. Cum igitur materia & forma eidem insint, & vnum per se sint, non sunt contraria: impassibilia ergo à se inuicem: nam inter actiuum & passiuum contrarietatem inesse oportet. 1. de gen. & cor. tex. 50. & 51. non sufficit ergo ratione tantum distingui mouens ab eo quod mouetur, & subiecto separari oportet:

A oportet: nam alioqui contraria simul eidem subiecto inessent. Iure igitur optimo concludimus naturam principium esse patiendi non agendi. inest enim primo ei quod mouetur per se & non secundum accidens, quod de actiuo principio asserere non possumus, nisi multa ab Aristotele dicta, & omnibus cōfessa destruamus. Quamuis autem hæc adeo sint manifesta, vt venire in controuersiam haud consentaneum esset: Verumtamen quoniam nostrates Peripatetici fermè omnes aliter sentiunt, necesse est hanc sententiam dubitandi modo exactius perpendere, vt difficultatibus refecatis, liceat sine hæsitatione veritatem contemplari. Ex his autem speculantibus videbitur natura principium agendi esse. Nam cum maximè dicatur de forma 5. Metaphy. tex. 5. & 2. Phys. tex. 12. magis enim natura hæc est quam materia: à forma autem habeatur actio, agit enim quod actu est: à materia autem passio, patitur enim quod potentia est: & tandem materia secundum quod materia passiva est. 1. de gen. & corr. tex. 55. & maximè igitur natura principium fuerit. Nam forma principium motus est eorum, quæ natura constant insita quodammodo aut potentia, aut actu. 5. Metaphy. tex. 5. vt igitur ipsa principium est, sic natura dicenda erit. Præterea id patet in animalium motu, mouentur enim animalia à seipsis secundum naturam 8. Phy. tex. 27. si igitur anima motiua est corporis, in eodem autem per se inest, non videbitur repugnare actiuum aliquod per se inesse in eo quod mouetur: huiusmodi autè natura est secundum formam. Vterius idem accidere videtur in motu grauium & leuium, à grauitate enim & leuitate mouentur, quæ virtutes sunt secundum formam, idcirco actiue dicendæ. Argumento quoque artium coniungere possumus naturam efficientem causam esse. Cum enim ad omnem motum peragendum requiratur agendi potentia & patiendi, est enim motus actus mobilis à motino 3. Phy. tex. 18. si in omnibus actiua potentia extrinseca est & passiva intrinseca, inter ea quæ ab arte fiunt & ea quæ à natura non erit amplius differentia quam ponit Arist. 2. Phy. tex. & 3. vbi inquit: Naturalia à non naturalibus differre, quod ea quæ natura constant omnia videntur habere principium motus & status in seipsis: Lectus autem & indumentum & alia huiusmodi quæ ab arte fiunt, quatenus ab arte, nullum impetum mutationis innatum habent: Sed omnium huiusmodi principium est in alijs & extra. Si igitur huiusmodi principium in artibus actiuum est, sed extrinsecum, necesse est in natura quoque actiuum esse sed intrinsecum. Quod si hic quoque extrinsecum esset, periret hæc differentia, quæ est inter artem & naturam. Nam ratione potentiæ passivæ non conuenit hæc differentia, requirit enim in omnibus potentia patiendi quæ in patiente est: nam alioqui impossibile esset pati, non enim comburitur incombustibile, nec secatur infecabile. In ligno igitur & marmore potentia contineri oportet for-

QVAEST. PERIPATET.

mam artificialem, alias nunquam ab arte fieret, nec lectus nec statua. **D**
 Necessarium ergo videtur differentiam inter artem & naturam esse pe-
 nes actiuam potentiam. Quod si ita fuerit, natura erit principium agē-
 di. Indicant autem & multa Aristotelis dicta, vt 1. de Part. an. cap. 1. vbi
 semen inquit principium & efficiens esse rei, quæ gignitur. hanc au-
 tem naturam vocari: Et 2. de Gen. ani. cap. 1. Ars principium formaq;
 eius quod efficitur est, sed in alio: Motus autem naturæ in ipso est ab
 altera profectus natura, quæ actu obtinet formam. Appellat igitur na-
 turam efficientem causam, altera enim natura actu obtinens formam,
 efficiens est. Et. 2. Phy. tex. 86. Naturam similem esse medico, qui me-
 detur sibi ipsi. Si igitur Medicus efficiens causa est sanitatis, & natura
 similiter fuerit efficiens eorum quæ à natura fiunt. Preterea si natura
 agit alicuius gratia. 2. Phy. tex. 75. agentem facultatem esse oportet, nō
 enim materia ad finem pergit, sine agēte. Hæc igitur & huiusmodi alia
 persuadere maximè possunt naturam principium esse agendi, vt sum- **E**
 mos philosophos in hanc sententiam duxerint. Quod si hæc vera sunt,
 quomodo soluentur ea, quæ prius demonstrata sunt? Nam siue effectri-
 cem causam intrinsecam ponamus, siue extrinsecam, sequuntur absur-
 da & impossibilia: Ponere enim extrinsecam repugnat naturæ efficien-
 tis: Quamuis autem in idem specie coincidat cum forma quæ gigni-
 tur, non tamen eadem est numero. 2. Phys. tex. 70. Si autem ponamus
 extrinsecam, non conuenit definitioni naturæ, intrinsecum enim est
 principium. Solum autem in ijs motibus qui sequuntur formam, vide-
 ri possit ipsa forma intrinsecum efficiens eorum esse, vt à grauitate &
 leuitate motus sursum & deorsum, & ab anima operationes eius. At in
 generatione & corruptione non contigit efficiens intrinsecū esse: ho- **F**
 mo enim numero differens hominem gignit, & quod corrumpitur, à
 cōtrario corrumpitur. Quomodo igitur naturalis erit generatio & cor-
 ruptio, cū eius principium fuerit extra? Num natura principium tantū
 motus est, non autem mutationis cuiusque? At si dantur generationes
 & corruptiones violentæ & naturales. 5. Phy. tex. 57. necesse est princi-
 piū quoque ipsarum esse naturam quidē naturalium, reliquarum au-
 tem alias causas. Si igitur cōcesserimus naturam esse causam efficientē,
 non omnium erit principium intrinsecum. Dicere autem in quibusdā
 causam esse efficientem, in alijs autem principium patiendi, absurdum
 videtur, æquiouoca enim esset naturæ definitio. Verum cum rationes
 priores solui nequeant, posteriores autem multum persuadeant: Vi-
 dendum est quid bene & quid male in ipsis dictum est. Circa primā
 igitur rationem verum quidem est formam naturam esse magis quam
 materiā, eamq; principium motus esse: quod autem putatur agendi so-
 lum non autem patiendi principium esse, nō est verum. Nam inter pri-
 mas qualitates formas elementorum constituentes, humidum & sic-
 cum

A cum passiva dicuntur. 2. de Gen. & cor. tex. 8. eorum enim substantia in patiendi consistit, & ideo talia dicuntur, quia pati quippiam possunt. Præterea differentie corporum similiarum præcipue passivis qualitatibus determinantur. 4. Meteo. cap. 8. ut durum & molle, coagulabile, liquabile, flexile, & alia huiusmodi. Amplius dissimiliarum virtutes, ut quæ in sensuum organis sunt: virtus enim sentiendi passiva est. 2. de ani. tex. 5. 1. Similiter autem & virtus intelligendi. 3. de Ani. tex. 3. & tandem appetitiva in patiendi consistit: dicitur enim ab appetibili moveri, ut sensus à sensibili, & intellectus ab intelligibili. Quod si in huiusmodi passionibus perficiuntur potius quam detrimentum aliquod patiatur, nihil refert: non enim omnis passio destructiva est, sed quædam salus est potius eius quod potentia est, ab eo quod actu est. 2. de ani. tex. 57. Non autem sequitur, si forma actus est, ut non possit esse principium patiendi. Actus enim primus potentia est quodammodo ad

B actum secundum. 2. de An. tex. 5. & 8. Physi. tex. 32. Ut igitur potentia est exundi in actus secundos & operationes, sic materia quoque eorum fuerit. Rationabiliter autem hoc accidit. Accidentia enim non insunt materiæ, sed substantiæ & ei quod actu est: idcirco materia susceptiva est substantiæ, substantia autem accidentium. Quamvis autem formam & actum primum quatenus potentia est, concedamus principium patiendi esse: non tamen dicimus ipsam pati quippiam aut recipere sed compositum per ipsam: operationes enim sunt ipsius coniuncti siue passionibus siue actionibus fuerint. 1. de ani. tex. 64. Quamobrem demonstrantur non de materia, sed de substantia composita per principium unde fluunt, quæ est ipsa forma & natura. Ex dictis autem patet quidem non sequi naturam principium actuum esse, quia dicatur magis de forma: nam & forma principium patiendi esse ostensum est. Vtrum autem formæ actiue vel quatenus actiue sunt, naturæ dicenda sint, consideremus: Verbi gratia ignis per caliditatem combustivus est: & semen generativum est sui similis, quæ facultates in agendo continentur. Si igitur has excludamus à natura, non erunt operationes naturales combustio & generatio & tandem actio: Dicimus autem esse quidem huiusmodi actiones naturales, non tamen ex necessitate ipsa naturalia sunt, unde fluunt. Patet autem hoc. 2. Physi. tex. 73. Nam primum movens naturaliter quidem movet: recipitur enim motus secundum naturam corporis mobilis: non tamen ipsum naturale est. Agentia autem naturalia non ideo naturalia dicuntur, quia agant, sed potius quia dum agunt, patiuntur quippiam. passio autem hæc duplex est, ut puta in igne una, quatenus in calefaciendo refrigeratur: est enim potentia frigidum, cuius tactu necesse est tale fieri: hæc autem passio inest propter materiam non propter formam: si enim caliditas aliqua esset sine materia, calefaceret tantum & non pateretur. 1. de gen. & cor. tex. 55. Altera autem passio

QVAEST. PERIPATET.

agentibus naturalibus inest, quatenus agere seu mouere non possunt, **D** nisi & ipsa ab alio moueantur: vt celum nō ageret in hæc inferiora, nisi circulo moueretur ab alio: Hoc modo ignis calefacere non posset, nisi à generante huiusmodi facultatē obtinuisset. Exire igitur in actum cōburendi in ipso quidē igne passio quedam est perfectiua insequēs eius formā, quam à generante habuit: prohiberi tamen ab aliquo impediēte potuit: ideo tunc quod remouet impedimentum, quodāmodo mouet. Idem etiam de semine dicendum est: non enim ageret, nisi moueretur ab eo, vnde prodit, aut aliquo modo ab eo quod impediētia re mouet. Patet igitur formas actiuas nō quia actiue sint naturas dici, sed quia dū agunt, patiuntur hoc secundo modo, id est perfectiue. Ad alterā dubitationem de animalium motu dicimus non bene diuidi animal in animā & corpus, cum partē mouentē & partem motam quærimus. Nam quod in ipso naturaliter mouetur eo motu, non est corpus, sed totum compositum. 8. Phys. tex. 27. corpus enim contingit & natura **E** & præter naturam moueri, prout graue vel leue fuerit prædominans. Præterea quomodo diuisum esset mouens ab eo quod mouetur? vt ostēsum est. 8. Phys. tex. 28. & 30. anima enim huiusmodi inseparabilis est. Idcirco alio modo diuidi oportuit corpus animalium, vt posset à se ipso moueri: mouens enim particula & quæ mouetur, neque consistat sunt vt materia & forma, neque continuæ, vt similes, sed tangunt solum vt dissimiles: Idcirco & articulos inesse oportuit, vt in ipsis flexi & dirigi posset vna pars supra alteram quiescentem: & nervos, qui tractu aut impulsu hæc præstarent: vt abunde in libello de communi animalium motu, & 3. de Ani. tex. 55. explicatum est. Si igitur anima, qualis est appetitiua principium est, quo vna pars mouere, altera moueri possit: verbi gratia spiritu dilatato nervi intenduntur, his autem tentis necesse est moueri membra, quibus applicantur: ipsa quidem natura est per se existens in eo quod mouetur: non tamen ob hanc **F** causam à se ipso mouetur animal, sed quia vna particula organi mouet, altera mouetur seiuncta existens loco. Non est igitur putandum propter animalium motum aliquod efficiēs in eo esse quod mouetur. Licet enim anima vna sit existens actus totius: altera tamen est facultas nervi, altera ossis, & reliquarum partium ad motum facientium: vt enim disiuncta sunt: & loco separata, virtutes quoque singularum similiter se habent. Ad illud verò quod dictum est de Graui & Leuitan quam principia actiua sint motus, repugnat ijs quæ ab Aristotele demonstrata sunt. 8. Phys. tex. 32. nihil enim horum mouet seipsum, sed habent principium motus non mouendi neque faciendi sed patiendi. Nam cum cōtinua sint, & eiusdem naturæ cum partibus singulis, non potuit vna pars motiua esse alterius, vt accidit animalibus, quæ dissimilia sunt. Idcirco ab altero moueri necesse fuit grauiā & leuiā, à gene-
rante

A rante scilicet & remouete id quod prohibet 8. Phy. 33. Sed obiter con-
tradictio est diluenda. Nam 2. de Gen. & cor. tex. 8. graue & leue inquit
nec actiua esse, nec passiua: cum tamē. 8. Phys. tex. 32. passiua appellet
principia: An hoc secundum locum intelligitur: secundum qualita-
tes autem, in quibus alteratio est, nec actiua sunt neque passiua? Sed
res dura fuit visa, aliquid moueri posse ab eo quod præsens non est:
Quod enim generauit, non continuè tangit, neque id quod remouet
impedimenta. Idcirco fixerunt in his duo mouentia, vnum quod
motum inchoaret, alterum quod cōsequeretur, id verò esse ipsam for-
mam grauium & leuium. Videntes autem diuidi oportere partem mo-
uentem ab ea quæ mouetur, in multa absurda inciderūt: coacti enim
sunt diuidere in ea, quæ ratione tantum sunt separabilia non loco: &
fateri id quod primo mouetur aut esse materiā quæ est ens in poten-
tia, aut compositum quod est ipsum totum non pars: & tādē incor-
moda aufugere putauerunt, si ponerent à gravitate moueri prius me-
dium, à medio autem ipsum graue: quasi non in eundem scopulum
incidant, siue enim per vnū siue per plura nihil refert: contingit enim
grauitatem in materia moueri ab eadem i gravitate in materia, quod
impossibile esse ostenditur. 8. Phy. tex. 38. idem enim est ac si projiciēs
projiciatur, aut docens doceatur. Non est autem necesse in ijs quæ
naturaliter mouentur mouens concomitari rem motam vique in finē,
sed satis est aliquādo mouens tetigisse: vt patet in feminibus, quæ ac-
cepto motu à parente eo abiuncto adhuc mouentur: quemadmo-
dum fieri solet in Machinis spōte motis, vt abūde declarauit Aristote-
les. 2. de Gen. ani. cap. primo: retinent enim partes vim quandam, vt
peracto vno motu, alter fiat, & post ipsum alter, nec simul fieri omnes
est necesse. Sic post generationem ignis aptus natus est fieri motus sur-
sum, & sit nisi impediatur. Simili modo sensibili abiuncto remanet mo-
tus quidam in sensibus: & post ipsum calefactio quædam aut frige-
factio succedit simul autem dilatatio restrictioque spirituum in par-
ticula quadam: paruo autem motu in ea factō sequuntur multi & ma-
gni in cæteris partibus, vt in libello de communi animalium motu tra-
ditur. In ijs autem, quæ præter naturam mouentur, abiuncto mouen-
te cessat motus: principium enim intrinsecum nihil confert, sed obfi-
sit potius. Hoc idem comprobatur aquæ calefactio, & eiusdem refrige-
ratio. Cum enim calefactio præter naturam eius sit, tamdiu fit, quādiu
calefaciens præsens est: eo autem abiuncto ad frigiditatem reuertitur
maiorē quam sit ambientis frigiditas. Sciunt & medici medicamēta
potestate calida aut frigida ad actus suos peruenire modica occasione
calefactionis factæ à corpore nostro: calida enim recalfaciunt magis
quam calefacta fuerint à corpore nostro: & frigida refrigerant magis,
si præcalefacta fuerint. Non enim est necesse agens tantum agere,

QVAEST. PERIPATET.

quantum patiens pati potest, neque tãdiu agere quamdiu pati potest D
 vbiunque fuerit principium intrinsecum & naturalis quidam impe-
 rus. Nam alioqui cessante primo mouente cessaret motus in omni-
 bus, nec vnus fieret post alium, vt patet in ijs quæ proijciuntur. Cum
 enim manus ideo lapidẽ moueat, quia mouetur ab homine, quiescente
 manu debuisset quiescere motus in aere, & tãdem in lapide, at non
 simul definit moueri manus, & mouere, nam etiam abiuncta ab eo
 quod mouetur mouet, apta enim nata sunt aer & aqua & tandem hu-
 mida omnia postquam ex impulsu, aliquo modo condensata fuerint,
 iterum dilatari, & attiguum corpus propellere, quãdo id quod primo
 mouit, quieuerit: dicitur tamen mouere licet adhuc non moueatur,
 & non tangat corpus motum: quia reliqua mouentia in virtute primi
 mouentis mouent: Sed circa motum grauium & leuium adhuc instab-
 bit quis. Cum enim motus ab altero facti quatuor ponantur ab Arist.
 7. Phy. tex. 10. scilicet Tractio, Pulsio, Vectio, & Vertigo: nullo autem E
 istorum modorũ secundũ naturã moueantur grauiã & leuiã, hæc igitur
 ab altero non mouebũtur: ergo à seipsis. Respõdemus modos inue-
 stigari ab Aristotele in ijs motibus qui ab agente fiunt, non interce-
 dẽte alia specie motus, vt inductionem faceret in omnibus simul esse
 mouens, & id quod mouetur. At si qui motus insequatur alios: multi
 enim apti nati sunt insequi: vt calefactionẽ dilatatio: dilatationẽ au-
 tem impulsio adiacentis corporis: aut ad generationem leuis motus
 sursum: satis est mouens simul esse cum eo quod primo mouetur, vt
 generans cum eo quod generatur: generatio autem quasi efficiens
 est eius motus qui insequitur. 2. de Gen. ani. cap. 1. Idcirco non ponun-
 tur ij modi ab Aristotele, quibus vnus motus alium insequitur: quod
 enim primum facit, etiam posteriorem: non igitur quærẽdũ est aliud
 agens in motu grauium & leuiũ, præter id quod genuit. Ad quartam
 dubitationem dicimus: principium motus in artibus quidem actiuũ F
 esse tãtum, idcirco extrinsecum, in natura autẽ passiuum solum, ideo
 intrinsecum. Hoc autem significauit Arist. 2. Phy. tex. 2. vbi inquit:
 nullum eorum quæ ab arte fiunt quatenus ab arte appellationem ha-
 bent, habere impetum mutationis innatum: hoc enim verbum: *ἰμπε-
 ρον*: idest impetus passiuũ illud principium significat, quæ natura dicitur.
 Idem colligitur ex definitione violenti. 3. Ethic. cap. 1. Violẽtum enim
 est, cuius principium ita extrinsecũ est, vt ei neque qui agit, neque qui
 patitur, quicquã conferat. Nam contingit violenter agere, idest præ-
 ter naturam agentis, vt cum homines coguntur aliquid facere inuiti:
 Similiter & pati, idest præter inclinationem mobilis moueri. Quod
 autem dicitur nullam actionẽ fieri sine potentia patiendi quæ in pa-
 tiẽte est, verum est: non tamen omnis potentia patiendi impetus est,
 nec omnis principium motus, sed ea solum quæ à natura alicuius gra-
 tia est,

Atia est, & nō secundū accidēs. Materies enim ligni in arboribus gratia fructus ferendi data est, ideo impetum innatum ad hoc habet: Quod autē eadē apta sit ad arcā construendā accidit, nec impetum habet ad hūc vsum, ideo ab arte solum fit, aut alia huiusmodi causa extrinseca, nō à natura. E conuerso autē in natura quāuis requiratur agens extrinsecum, non tamen illud est principium motus, nō enim agens impetū habet ad agendum vt patiens ad patiendū. Quod enim actū est, & bonum ipsum aptum natura est appeti non appctere. 1. Phy. tex. 8 t. In artibus autē appetitus in artifice est non in rebus, finis enim extra est nō in ipso. Si igitur in ligno esset nauifaciua, presente naui fieret ex ligno nauis à natura, vt nūc ab arte. 2. Phy. tex. 86. principū enim vtriusque est ipsum propter aliquid, cuius gratia appetitus naturalis quidē in ipsis rebus & in ipsa materia: Artificialiū autem in ipso artifice. Quod si videatur in quibusdam inesse desiderium agendi secundū naturam, vt in maribus impetus venereus ad speciem propagandam, huiusmodi impetus passio quādam est in ipsis, ordinata tamen ad actionem in altero, vt superius explicatum est. Ad loca autem diuersa ex Aristotele citata, quibus videtur significari naturam esse principium agendi, dicimus hęc contingere, quia natura multipliciter dicitur. Nam quod semen actiuum sit principium, verum est, generatio enim quasi effectiua est eius quod generatur. 2. de Gen. an. cap. 1. ipsum autem semen natura est dicta vt generatio. 1. de Part. ani. cap. 1. Et quod alibi alterā naturam appellat formam, quæ agit in alterum diuersum numero, dictum est, quia natura alio modo dicitur de forma, quæ eadem est cum efficiente. Quo autem modo efficiens naturale sit per passionem, superius explicatum est. Similitudo autem naturæ cum medico qui seipsum sanat, est penes principium motus intrinsecum, non autem penes rationem principij: in ægro enim per accidens inest medicina, quia C actiuū principium per se inesse nequit in eo quod patitur. Ad vltimū, quod natura agat propter finem, cum eadem subiecto sit actio & passio. 3. Phy. tex. 18. concedimus motum nature actionē aliquādo appellari, & ipsum pati agere. Solet enim Aristoteles omnē potentiam tum agendi tum patiendi aliquādo motiuā appellare, vt 9. Metaph. tex. 13. nam motiuum & statorium principium de vtraque potentia assignat. Et primo cœ. tex. 7 1. mouentem potentiam vocat tum in motu naturali tum in motu præter naturam. Et 2. de ani. tex. 37. causam, vnde motus appellat nō solum efficiens extrinsecum, sed & principium ipsum internum ac passiuum, animā enim causam esse etiam vnde motus, nō solū in motu secundū locum, sed & in augmentatione, & sensu, quem in patiando consistere alibi fatetur. efficiens enim extrinsecū est. si ipsum sensibile. Si igitur ea quæ in oppositū dicta sunt, hoc modo solui possunt; cōcludere tuto possumus, ea vera esse quæ rationes priores cōcludebant.

QVAEST. PERIPATET.

cludebant. Eritq; naturæ definitio de principio passiuo tantum intelli- **D**
genda : quod remotius in materia est, propinquius autem in forma,
vt potentia existit ad actus secundos: Vbiq; autem impetus quidam
est alicuius gratia innatus. Ideo quodammodo materia tantum natura
videtur, potentia enim ad materiam pertinet: quodammodo autem
forma: omnis enim impetus aut à forma incipit, vt in ijs quæ perfecta
sunt: aut in formam definit, vt in generatione. Obiter autem expli-
cato principio, reliquas partes definitionis explicemus: Est enim na-
tura principium & causa: Cum igitur sint quatuor genera causarū, &
natura quodammodo de omnibus dicatur: est enim materia natura: est
& forma: ideo etiam finis & efficiens naturæ quædam sunt: in hac
tamen definitione ex verbis quæ sequuntur, significatur, causam esse
vnde motus: est enim causa mouendi: non tamen vt efficiens: nam
vnde motus tum actiuam potentiam significat, tum passiuam, vt expli-
catum est: ideo vt excluderet causam efficientem, apposuit reliqua ver- **E**
ba: scilicet: ei in quo est, & quæ sequuntur: Quam partem exemplo
artium aperuit paulo mox, cum inquit. Similiter autem & aliorum
quæ sunt vnumquodque: nullum enim ipsorum habet in se ipso actio-
nis principium: Cum igitur hoc in omnibus sit verum: relinquitur
naturam non esse principium actionis. Quod autem additur: & quie-
scendi: dictum est, quoniam natura prius competit generabilibus &
corruptibilibus, quæ aliquando mouentur, aliquando quiescunt: po-
sterius autem corporibus æternis, quæ nunquam quiescunt, vt alibi à
nobis est explicatum; Ea verba; primo, per se, & non secundum acci-
dens, non sunt superflua; Nam illud; primo; significat immediate,
vt mos est Aristotelis, idem enim intelligit per primum & immedia-
tum, primo Poster. tex. 5. Contingit autem aliquid per se quidem in-
esse, non tamen primo; at non è contra. Inest igitur principium mo-
tus progressiui in animali primo, corpori autem per illud; idcirco non **F**
est hæc natura corporis, sed animalis; animal enim secundum natu-
ram tali motu mouetur, corpus autem sæpe præter naturam. 8. Physic.
tex. 27. Verbum autem; per se; superfluum esset, si adiungeretur ei-
dem particulæ, cui adiungitur; primo; Sed si adiungatur particulæ;
mouendi & quiescendi; recte positum fuerit. Cum enim quæ mouen-
tur & quiescunt, contingat per se moueri & quiescere, atque per acci-
dens. 5. Physic. tex. 1. innuit naturam efficere motum & quietem per
se; Mouetur igitur animal deorsum motu recto per accidens, non
enim inquantum animal, sed inquantum graue, cui per se inest huius-
modi motus; Verbum autem: & non per accidens; quantum explicati-
uum sit eius per se, tamen ampliora includit. Innuit enim omnem
modum existendi per accidens auferendum esse à motu naturali. ver-
bi gratia lignum per se quidem durum est; quatenus autem durum,
substen-

A sustentaculum tecti esse potest; per se igitur in trabem transit. Alio tamen modo per accidens est: quia non huius gratia à natura conditum est lignum, sed ut ramos & fructus sustentaret, non lectum; per accidens igitur inest hæc potentia in ligno, ideo & per accidens tali motu mouetur. Hoc modo sunt omnia quæ ab arte fiunt, aut casu ac fortuna: potentia enim naturales, quæ alicuius gratia insunt rebus, ad alios fines transferuntur, quam qui secundum naturam: sine illis autem nec ars quicquam facere posset; nec quicquam casu aut à fortuna contingeret. Sed de his hæc satis superque.

Non esse in loco nisi graua & leuia. Quest. II.

B **OLLIGITVR** hæc sententia ex. 4. Physico. tex. 30. ubi inquit; omnia locum habere sursum & deorsum; & ferri natura, & manere in proprijs locis vnumquodque corporum; hoc autem facere aut sursum aut deorsum: ubi verbum: *natura*, alij coniungunt cum loco; vertentes omnem locum habere sursum & deorsum, quod idem probat quod intendimus. Siue enim omnia locum habeant sursum & deorsum, siue locus omnis sit sursum aut deorsum; non erunt in loco nisi graua & leuia; hæc enim sola sursum aut deorsum mouentur & quiescunt. Sed & alio modo ostenditur. Nam primum immobilia non esse in loco, patet; queritur enim locus propter motum secundum locum. 4. Phys. tex. 32. Et tex. 47. eiusdem; non omne quod est, in loco est, sed mobile corpus; Idcirco Mathematicæ magnitudine, quamuis positionem habeant, negantur tamen in loco esse. tex. 5. Præterea mobilia non omnia in loco esse, patet; quæ enim circulo feruntur, ut cœlestes orbis, quatenus quidem in eodem semper manent immobilia existentia, non sunt in loco, locus enim separabilis est. tex. 17. & 30. eiusdem; orbis autem vnus ab altero cui adiacet, nunquam separatur; sed eo modo immobiles permanent. Quatenus autem est motus secundum partes; neque hoc modo in loco sunt, sed in toto; Aliud enim est in toto esse, & in loco. 4. Phys. tex. 23. & 24. Cum igitur mobilia alia motu recto alia circulari moueantur. 1. cœli. tex. 5. Si circulo lata quæ neque graua sunt, neque leuia in loco non sunt; sola graua & leuia in loco erunt. Idcirco bene dicitur. 4. Phys. tex. 19. Impossibile est cuius non est motus neque sursum, neque deorsum, locum esse. Sed ardua res videatur existimare cælum in loco non esse, cum moueatur secundum locum. Maximè enim cælum putamus in loco esse, quia semper est in motu. 4. Phys. tex. 32. Præterea cum loci differentia sint sex, sursum & deorsum, dextrum & sinistrum, ante & retro; non solum positione respectu nostri, sed & natura. 4. Phys. tex. 5. & 2. cœ. tex. mirum videatur solum sursum & deorsum loca esse corpo-

QVAEST. PERIPATET.

corporum. Circa motum igitur cœli concedit Aristoteles, aliquo modo ipsum in loco esse; quemadmodum enim mouetur secundum partes, sic locum inesse partibus: altera enim partium alteri adhærens est. 4. Physic. tex. 45. Quod maximè angit interpretes: Si enim per partes intelligamus: vnus orbis continuus, in loco erunt in potentia non in actu. tex. 44. eiusdem. At quo modo erit motus per se partium? Omne enim quod per se mouetur diuisum esse actu à continente necesse est. tex. 34. partes autem continui cum toto mouentur non in toto. Si verò per partes intelligamus singulos orbes seinuicem amplectentes, primò quidem ostensum est alterum orbem non esse locum alterius, quia non est separabilis: locus autem omnis in motu separatur; præterea relinquitur dubitatio circa extremam sphaeram, quæ ab altero corpore non continetur. Si enim & ipsa mouetur, secundum quem locum mouebitur? Nam si secundum internam sphaeram, non erit locus continentis superficies, sed contenti. Continet enim semper exterior sphaera interiorem, adeo ut cœlum omnia contineat. 4. Physicor. tex. 46. Qui verò locum spatium esse asserunt, has quidem omnes difficultates vitant, spatium enim subesse omnibus corporibus æquale volunt, qui locus fit vniuscuiusque. Sed in maiora incidunt absurda, quæ ponuntur ab Aristotele. 4. Physic. tex. 37. Erunt enim per se in loco omnes partes continui: ideo & per se mouebuntur: singulæ enim corporis partes occupabant spatij proprias partes. Aut igitur continuum nõ erit in infinitum diuisibile, aut infinita erunt actu loca: potentia enim in loco esse dicere non possunt. Præterea locus in loco erit, & mouebitur spatium ex spatio, cum vas in quo aqua continetur, transfertur. Amplius & ea inconuenientia sequuntur, quæ de vacuo assignantur ab Aristotele. 4. Physic. tex. 76. Moles enim corporis aliam quantitatem spatij habebit sibi æqualem: quasi dimensio corporea egeat altera trina dimensione separata: & multæ distinctiones in eodem sint: & alia multa impossibilia, quæ vacuum sequuntur. Dicendum est igitur circa motum cœli, eiusq; locum: aliud esse partes per se moueri: & totum moueri motu partium. Partes enim non contingit per se moueri, nisi actu seiunctæ fuerint instar totius cuiusdam separati. Totum autem dupliciter contingit moueri, scilicet vel motu tetius, vel motu partiũ. Est autem motus totius, cum centrum mobilis non in eodem permanet, necesse enim est totum locum mutare, ut alteram acquirat continentis corporis superficiem; quemadmodum accidit in motu recto. Motus autem partium est, quando centrum mobilis in eodem semper fuerit, partes autem eius in alijs atque alijs loci partibus. Contingit autem hoc solum in motu circulari. Cum enim circa idem centrum agatur, totum non mutat locum sed partes semper iuxta alias atque alias loci partes mutantur. Si igitur partes seiunctæ à se inuicem id præstarent,

A rent, totum per accidens tali motu moueretur, per se enim inesset motus partibus, vt in tripudijs aliquando accidit: totus enim chorus mouetur, quia singuli Choream ducentes mouentur. Hoc autem modo in cœlo motum fieri impossibile est. Nam 2. cœ. tex. 46. ostenditur astra non moueri, sed orbes, quibus ipsa sunt infixæ. Totum ergo per se mouetur non tamen motu totius sed motu partium: partes autem per accidens. De loco autem similiter est statuendum: vt enim cœlum mouetur motu partium, sic locus partium non totius illi assignandus est. Quo autem modo accipiendus sit locus partium, hinc consideretur. Cum omne quod per se mouetur, aliud atque aliud tangat: necesse est omnem motum iuxta aliquod quiescens fieri, vt ostenditur. 4. Physic. tex. 40. & in libello de communi animalium motu. Nihil autem refert, siue omnino quiescat illud iuxta quod fit motus, siue alio motu moueatur: si enim non moueatur eo motu, quo mobile iuxta illud mouetur, fiet mutatio ipsius tactus, qui motus est secundum locum, vt si naus in flumine moueatur non secundum aquarum fluxum. Nam si secundum earum fluxum eadem velocitate feratur, non dicitur in flumine moueri, sed cum flumine, non enim tactus mutatur. Mutatio autem tactus secundum totum fit in motu recto, aut vbi centrum mutatur: secundum partes autem in motu circulari: semper enim iuxta aliquam eandem superficiem totam est id quod tali motu mouetur, at partes iuxta alias atque alias sunt semper. Hoc igitur in inferioribus orbibus facile est assignare. videntur enim Planetæ iuxta Zodiacum circumuolui, secundum quem circulum loca inferiorum astrorum assignantur ab Astrologis. Sphæra ergo superior locus erit inferioris non totius nisi secundum accidens, sed partium, seiungitur enim non à toto sed à partibus. Non sequitur autem seiungi à toto, si ab omnibus partibus seiungitur. Totum enim secundum rationem aliud est à partibus omnibus secundum materiam; vt flumen, & fluminis aquæ, licet enim omnes aquæ fluant: totus tamen fluuius immobilis est. 4. Physic. tex. 41. De toto autem cœlo quatenus mouetur ab ortu in occasum; seu de vltima sphæra non possumus eo modo locum assignare, non enim extra aliud corpus est, iuxta quod feratur. Si igitur intra similiter aliud corpus non esset quiescens, nullo pacto moueri posset, non enim esset aliquid iuxta quod fieret differentia tactus partium. Oportuit igitur terram quiescere, vt cœlum circa ipsam circumuolui posset. 2. cœ. tex. 10. Quod si vniuersum continuum quid esset cum terra, nullus fuisset motus neque in toto neque in partibus. Quod enim mouetur, aliquid tangere oportet, vt fiat per motum differentia tactus. Quæ autem differentia fuerit, cum ijs quæ super extrema latione sunt? substantiæ enim immateriales atque indiuisibiles cum corpore diuisibili vndique similiter se habent. At verò hoc modo dicenti videbitur centrum

QVAEST. PERIPATET.

trum & terra ipsa esse cœli locus : non ergo locus est continentis corporis superficies : vt definitur. 4. Physic. tex. 41. Non possumus soluere, vt soluitur dubitatio de loco terræ : Cum enim motus terræ & omnium grauium sit ad medium, non autem ad superficiem ambientis corporis, hæc enim distat à medio, & ad extremum vergit, qui est locus sursum : locus igitur grauium erit ipsum medium non extremum. Quod confirmat Aristoteles. 4. Physic. tex. 42. vbi inquit : Medium cœli, & vltimum ad nos circularis lationis esse hoc quidem sursum illud vero deorsum maximè propriè : quoniam hoc quidem semper manet circuli autem vltimum similiter se habens manet. Nam soluitur ex. 2. cœl. tex. 107. quæ enim momentum habent ad medium nõ quousque rant gant centri extremum feruntur, sed donec eorum medio acceperint vniuersi medium. Hoc igitur modo ipsum medium dicitur esse locus grauium, non quia indiuisibile quid & punctus locus sit, corpus enim in indiuisibili esse nequit : sed quia superficies ambientis corporis, cuius medium sit vniuersi medium : nam simul ac ex hoc medio recesserit, eius medium, in alteram quoque superficiem transiit. Solutione hanc nõ possumus assignare circa cælum : non enim aliqua est superficies ambientis corporis, cum nullum extra sit corpus. Dicendum est igitur Definitum esse locum ab Aristotele, quatenus competit grauibz & leuibz, & tandem ijs quæ motu totius feruntur : Cælestibus autem & perpetuis corporibus eadem ratio non competit nisi secundum analogiam, vt de natura aliàs diximus, & de cæteris quæ eadem videntur esse in æternis & corruptibilibz. Est autem analogia loci huiusmodi. Quemadmodum enim quæ motu recto mouentur, extrinsecus tangi oportet ab aliquo continente, sic quæ apta nata sunt circulo moueri, secundum eas partes tangi oportet, secundum quas fit motus. vnde factum est, vt grauium & leuium motus terminos habeant, à quo & ad quem : in circulari autem nullus fit huiusmodi, nam circuli terminos nullus est nisi extra ipsam circumferentiam, quod centrum appellatur, circa quod, non ad quod neque à quo fit motus. 8. Phy. tex. 76. Ex hoc igitur colligimus in motu cœli non esse alium locum quærédum, quàm ipsum medium circa quod mouetur : In motu autem recto locus est non solus iuxta quem fit motus, sed & à quo & ad quem : in ipsa enim linea recta est medium interuallum & principium & finis. Vtrum verò eodem modo itatuendus sit locus circa inferiorum orbium motum, dubitatur. Cum enim idem sit locus totius & partis, vt totius terræ & glebæ, & tandem eorum quæ sunt eiusdem speciei primo cœl. tex. 78. si totius circulationis locus est ipsum medium : videbitur partium cœli omnium eundem locum esse oportere. Luna igitur & Sol, & Saturnus & cæteri Planetæ circa terram mouebuntur vt totum cælum. Sed his aduersatur primo quod Astrologi demonstrant multos cœli orbes diuersis

A uersis centris circumuolui. Præterea si locus tactus quidam est, tangere enim oportet quæcunque in loco sunt: nam loci mutatio est tactus mutatio non solum in grauibz & leuibz, sed etiam in celi partibus. 4. Phy. tex. 45. impossibile est eundem esse totius celi locum, & partium: idem enim à pluribus secundum eandem superficiem tangi nequit. Amplius in omni motu mutatio fit tactus siue secundum totum siue secundum partes: ut magnitudinis quæ mouetur aut tota superficies iuxta alteram superficiem trāseat, quemadmodum in motu recto contingit, aut pars superficiei iuxta alias loci partes mutetur, quod in circulari motu fit: Necessè igitur est, si diuersi sunt sphaerarum motus, & diuersos esse singularum tactus: si enim vnicus is existat, vnici erit corpus quod mouetur, & vnicus motus. Si igitur in cælo plures sunt motus, plura quoque erunt corpora, & plura loca. Nec obstat quod circularis latitudo circa medium sit: nihil enim refert, siue innitatur medio siue extremo: quomodocūque enim dicetur ferri circa medium. Partes igitur celi inniti possunt sibi inuicem: Totum autem cælum nihil habet cui innitatur nisi medium: hic vero est mundus qui circa terram est: nam iuxta ignem fertur, quem contingit, hic autem iuxta aerem contiguum, qui tandem iuxta terræ & aquæ globum motu celi circunducitur. Celi autem partes quæcunque proprium adeptæ sunt motum, ut planetarum orbis non potuerūt iuxta eundem locum moueri: non enim hunc tangunt omnes, sed tantum vltima, idque non ut pars separata, sed ut totius extremitas interna. Idcirco circa hunc locum non motu proprio sed motu totius feruntur partes: Consentaneum enim est rationi, ut quemadmodum partes in toto sunt, sic eandem motus proprius iuxta ambientes sphaeras peragatur: quæ enim continetur pars est continentis non è contra. Idcirco videmus inferiores sphaeras motum superiorum participare: superiores autem motu inferiorum nullas moueri. Ignis autem sphaera solum iuxta inferiorem aerem mouetur non iuxta celi extremum: quia non habet motum proprium in cælo, sed solum cum cælo mouetur. Similiter aer iuxta terram immobilem non iuxta ignem fertur. Luna autem quatenus celi extremum iuxta ignem fertur motu scilicet totius celi, proprio autem iuxta ambientem sphaeram: eodem modo & in cæteris est itatuendū, sed apertius patebit inferius. Quod autem idem debeat esse locus totius & partis, fatemur verū esse in ijs quæ continua sunt, similia enim & eiusdem naturæ cum toto, ut terræ partes cum tota terra, & partes ignis cum toto igne. At cælum partim quidem simile est, partim verò dissimile. Simile quidem quatenus totum ex eodem corpore constat, quod neque graue neque leue est, & circulari motu mobile. 2. cæl. tex. 41. Dissimile autem quatenus cōtiguū quid non continuum, ex pluribus numero corporibus cōstans secundum certum situm,

QVAEST. PERIPATET.

enim, & magnitudinem, & figuram, in quibus cōsistit natura dissimila- **D**
 rium, vt in animalibus apertum est, primo de Hist. an. cap. 1. Ipsum au-
 tem coelum esse veluti animal testatur Arist. 2. de cœ. tex. 13. Quatenus
 igitur simile est, totum cum omnibus sui partibus vno motu moue-
 tur, & iuxta vnum medium: Quatenus verò dissimilare, plures sunt
 partium motus in toto, vt plures sunt orbes totius. Quoniam verò plu-
 ra corpora in eodem esse nequeunt, idcirco singulis orbibus propria
 loca sunt assignata, in quibus moueantur secundum propriam singu-
 lorum naturam: inter quos sunt Epicycli & Excentrici ab Astrologis
 appellati. Sed vt ad primam quæstionis sententiam reuertamur, ex di-
 ctis patet coelum, aut in loco non esse, aut alio modo locum esse confi-
 derari. Cum enim totum locum non mutet, tum vniuersum coelum,
 tum orbes singuli: non est eorum locus aliqua superficies ambientis
 corporis: vt accipitur locus in grauib; & leuib; sed solum locum **E**
 habent superficiem, iuxta quam fiat mutatio partium, quæ siue in par-
 te interna fuerit, siue externa, partes quodammodo continet omne,
 totam autem sphaeram non continet: non enim ad hanc superficiem
 neque ex hac fit motus, sed iuxta hanc: Ideo mutatio est secundum
 partes solum, non secundum totum: partes enim mobilis semper iux-
 ta alias loci partes sunt. Accepto igitur loco vt definitur ab Aristote-
 le. 4. Phys. tex. 41. duo tantum sunt: medium scilicet & extremum, seu
 sursum & deorsum, quæ loca sunt grauium & leuium: Hæc igitur sola
 in loco sunt. Cum autem aliæ sint loci differentię, scilicet dextrum &
 sinistrum, ante & retro: propter quid loca naturalium corporum de-
 terminata sunt solum secundum sursum & deorsum? An hæc quoque
 differentię admittuntur in cœlo? Motus enim à dextris est ad sinistra
 per anteriores partes: ideo in cœlo quoddam est dextrum, quoddam
 sinistrum, quoddam ante & retro: & sursum & deorsum alio modo
 quoddam in grauib; & leuib; omnia autem secundum similitudi- **F**
 nem cum animalibus. 2. cœ. tex. 7. At ista loca esse secundum partes, non
 autem secundum totum, vt definitur locus ab Aristotele, ostensum est
 superius: Non esse igitur in loco nisi graua & leuia, apertum est.

Omnes stellæ Epicyclis ferri. Quæst. III.

NISTIM AVERVNT profecto summi philosophi senten-
 tiæ Aristotelis nec non eius principijs repugnare, aliquas cœ-
 li sphaeras alijs centris circumuolui præter illud quod est to-
 tius medium. Nā primum videntur verba Aristotelis id innuere. 2. cœ.
 tex. 46. vbi inquit: celeriores esse maioris circuli velocitatem rationa-
 bile est, circa idem centrum infixis. Videtur enim supponere omnium
 astrorum orbes circa idem centrum moueri. Præterea si cœlestia corpo-
 ra om-

Ara omnia ex eodem corpore constant, quod aptum natum est circulo moveri. 2. cœ. tex. 41. cœli partibus eadem demonstratio videtur aptari posse, quam Aristoteles terræ particulis accommodat. 1. cœ. tex. 83. ubi ostendit: si eedem specie sunt terræ inter se, oportere ad eundem numero locum ferri, ut ad hoc medium non ad alterum, quia in terræ particulis quæ hic sunt, id contingere experimento patet: cum enim vndeunque per lineam perpendicularem ferantur, ad idem medium ferri est necesse. Et cœli igitur partes cum specie non differant, circa idem medium ferri necessarium fuerit. Propter hæc quidam subtilissima perscrutatione, nec non ingeniosissima enixi sunt, ea quæ circa astrorum motus apparent, ad Homocentrica reducere, quod Astrologi sine Excentricis & Epicyclis facere nequiverunt. Sed quantum demonstratio illa præstet, superius explicatum est à nobis: Quatenus enim cœlum simile est, totum cum omnibus partibus vnica latione circa vnum medium circumuoluitur: Quatenus autem dissimulare est, singulis corporibus singuli motus, & singula loca assignata sunt. Quare non est amplius similitudo cum terræ aut aliorum elementorum partibus: Non enim in his aliqua est particularum determinata figura, neque magnitudo, neque situs, neque numerus, idcirco neque motus à cæteris diuersus. In cœli autem partibus omnia hæc determinata sunt. Iure igitur optimo omnes terræ partes ad idem numero medium feruntur, similes enim sunt. Cœli autem orbes quatenus disuncti nec continui inter se, sed tangentēs, diuersos motus & diuersa loca non quidem genere sed specie sortiti sunt. Verba autem Aristotelis, quæ videntur innuere omnes orbes eidem centro infixos esse, intelligenda sunt de ijs, qui in corpore continuo describuntur: quemadmodum sunt ij, quibus feruntur stellæ fixæ: cum enim quædam maiores quædam minores circulos describant, quatenus propinquiores aut distantes fuerint à Polis: merito velociores sunt quæ maioribus circulis feruntur: quoniam ab ijs quæ ex centro protrahuntur lineis, maius fit maioris circuli segmentum: Nihil autem refert siue poli, siue axis, siue centrum ponatur circulorum medium: nam circa eundem axem tantquam circa idem centrum, alterius hemispherij circuli omnes magnitudine & paritate differunt. Quod autem in hanc sententiam ea dixerit, manifestat verba, inferius posita tex. 47. ubi inquit: Quare merito in æquali tempore maior circumferetur circulus, neque cōtinget diuelli cœlum, tum propter hæc, tum quia ostensum est, totum ipsum continuum esse. Continui igitur partes circa idem medium ferri per hæc ostenditur: Quæ autem continuæ non sunt, atque diuersos habent motus & tempore inæquali absoluuntur: circa idem medium moueri nulla est necessitas. Quin impossibile in quibusdam id esse ex ijs quæ de Epicyclis afferentur, patebit. Stellas igitur quasdam aliquan-

QVAEST. PERIPATET.

do ad medium vniuersi propius accedere, aliquando abscedere, ostendunt Solis defectus: cum enim per interpositionem eiusdem corporis scilicet Lunæ fiant, si eadem inter illa semper distantia esset, non aliquando maiorem aliquando minorem Solis partem Lunæ corpus obumbraret. Non enim hanc differentiam efficere possit intermedij corporis crassities atque tenuitas. Quod enim corpus perspicuum inter Solem & Lunam interiacet, efficere quidem possit, vt Sol maius vel minus appareat, Lunæ autem magnitudinem variare nequaquam valeat, non enim ipsam per illud medium videmus. At si id ratione eius medij, quod infra Lunam est, hoc non minus ampliorem Lunam ostendere possit, quam Solem & Astra. Solis igitur Eclypses in eadem proportionem semper fuerint, vt scilicet Solis diameter ad Lunæ occupantis diametrum eandem vbique proportionem seruet, sed hoc minime apparet. Similiter & Stellæ fixæ maiores aut minores videri debuissent, cum ea quæ illis subiecta sunt astra variant: per idem enim medium tunc videntur: at neque id contingere videmus. Planetas enim omnes modo maiores modo minores videmus: Stellæ autem fixæ nequaquam eodem modo. Si igitur id ratione medij non contingat, necesse est aut augmentationem diminutionemque pati celestia corpora, aut motum quendam habere quo accedant & recedant à medio. Quod si alterum impossibile est, alterum necessarium fuerit: accessus autem huiusmodi atque recessus fieri nequit, nisi aliqui dentur circuli, quorum centra à centro vniuersi distent: alius enim motus præter circularem corporibus celestibus nequaquam inesse possit, neque secundum naturam neque præter naturam. Omnibus autem astris Epicyclos quosdā datos esse, hinc fiet manifestum: Nam sex planetas scilicet Saturnum, Iouem, Martem, Venerem, Mercurium, & Lunam circulis quibusdam moueri, quorum centra in proprijs orbibus ferantur infixæ, quosque ob id Epicyclos vocant, demonstrant Astrologi. Simile autem sed longe minorem Soli datum esse, significant ea, quæ circa eius umbras apparent: quanto enim magis protractæ fuerint, eo magis tremulum quendam motum ostendunt. Videre id licet apertissime, vbi per rectū spiraculum in magna æde Solis lumen vsque in solum aut parietem descenderit: sic enim luminis obambulatione apparet in partem oppositam scilicet in ortum, cum Sol in occasum feratur. Si igitur vniformis esset Solis motus, luminis quoque obambulatione vniformis appareret: cum autem modo incitior sit, modo tardior, ac modo stare videatur, modo regredi, necesse est alterum illi motum inesse, qui huius inæqualitatis sit causa. Cum autem breuissimo temporis spacio ea omnia fiant, & minimus sit ab æqualitate discessus, necesse est & minimū esse circulum, & celerrimè agitatū, qui eius inæqualitatis author existat: quanto enim maior est Epicyclus,

Aclus, eo maiorem in motu inæqualitatem facit, & quanto tardius mouetur, eo rariores apparent inæqualitatis differentie, vt in superiorum planetarū epicyclis est manifestum. Ob id minime mirum videri debeat, si ab Astrologis non sit consideratus Solis epicyclus: nam in cœlo ob paruitatem non facit sensibilem differentiam. Considerauit tamen Eudoxus Solis modicam obliquationē à medio Zodiaci: 12. *Metaphy.* 45. Quamuis autem intuentibus in Solem manifestissime appareat, velox eius astri circūuolutio, putata est tamen non propter ipsius motum contingere, sed ob visus imbecillitatem, vt refert Aristoteles. 2. *cœl.* tex. 48. Inquit enim Solem cum oritur & occidit, videri vertigine circūuolui propter nostri visus distantiam: procul enim existens nutat propter imbecillitatem, quæ forte in causa est, vt scintillare videantur stellæ fixæ, planetæ autem non: quia ij propè sunt. Afferat autem hæc Aristoteles ex vulgata opinione, vt ostenderet astra non per se moueri, sed ad motum orbis, cui sunt infixa. Quod autem non ob illam causam videatur circūuolui Sol, patet: non enim solum dum oritur & occidit, eo modo moueri videtur, sed etiam in medio cœli, & tandem vbicunque fuerit, siue in ipsum statim quis intueatur, siue in speculum sub aqua moderatiorem luminis vim cōspiciat. Præterea si planetæ ob propinquitatem nō scintillant, neque Sol debuisset, propinquior enim est Saturno, Ioue, & Marte. Adhæc instrumentorum motus ab imbecillitate ortus tremor quidam est, non vertigo: Sol autem vertigine moueri videtur. Tandem si motus huiusmodi non esset in Sole, sed in visu: non tremere eius vmbræ vt ostēsum est: Si igitur motus huiusmodi in Sole est, necesse est epicyclo ferri: Nam si hic motus alicui sphæræ volenti tribueretur, cuius alter polus in sole esset, excederet velocitate omnem motum, ferè enim momento totum absoluit circulum: at impossibile est aliquem esse motu diurno velociorem. Stellas verò non errantes singulas singulis epicyclis circūuolui paruis ac celeri motu citatis, vt Sol, non solum scintillatio ostendit, sed & rationis similitudo. Si enim quædam astra epicyclis verti ostensum est, ergo omnia similiter moueri cōsentaneum est rationi. Præterea in quibusdā manifestissimus est motus: Nam Pleiadum stellæ, quas Virgilias vocant, sitæ propè Tauri cornua, maxima agitatione versari videntur, adeo vt hinc Atlantis filias in continuis tripudijs versantes fabulata sit antiquitas. Si igitur propter visus tremorem tremere viderentur astra, non similiter vnique scintillare debuissent, nā firmioribus oculis firmiores apparerent. At quanto acutius cernimus, eo magis scintillare deprehendimus. Præterea scintillationis frequentia non maior in quibusdā astris videretur in quibusdā minor in ijs præsertim quæ æquali magnitudine conspiciuntur, oculus enim similiter dispositus esset. At videmus multis modis astra scintillare. Quædam enim

QVAEST. PERIPATET.

deficere in totum videntur, adeo vt modo effugiant conspectum, mo D
do reuertantur, idque ordinatis interuallis : quædam nunquam defi-
ciunt, sed veluti de loco modice commoueri videntur, ac similiter re-
uertuntur, alia rarius alia frequentius. Si igitur harum differentiarum ratio
oculorum imbecillitati referri nequit, necesse est motum in ipsis stellis
esse. Quod si id fuerit, Epicyclum singulis stellis non errantibus datū
esse oportet : non enim sphaeras voluentes ijs quæ in eodem corpore
infixa sunt, accommodare possumus, vt fortè ijs quæ unicā stellam ha-
bent, aptare liceret. Iure igitur optimo Planetæ non scintillant, exce-
pto Sole : hi enim magnis epicyclis & tardè motis feruntur, adeo vt
non fiat subita eorum mutatio. Sol autem & Stellæ non errantes ob
Epicycli paruitatem eiusdemque velocitatem, celerem & paruam mu-
tationem patiuntur, ideo tremere videntur. Quibus autem videtur lu-
men deficere ac reuerti, epicycli positio differentiam hanc facit, cum
enim eius pars altera distet magis à nobis, altera sit propinquior : fit ali E
quando vt propter nimiam distantiam non possit stella visum moue-
re, sed iterum videatur, cum in opposita epicycli parte fuerit, quia
propinquior euadit : vnaquæque enim magnitudo terminatam habet
distantiam maximam, ultra quam mouere visum nequit : vt in libello
defensu ostenditur. Motus autem vertiginis in Sole tantum apparet,
non in reliquis astris propter eius magnitudinem : partium enim diffe-
rentiæ in motu non adeo in re parua notari possunt, vt in magna : ma-
gnitudinis enim alicuius minimæ partes videri actu non possunt : ma-
ioris possunt. Præterea refert si stella multum Epicycli repleat, an pa-
rum : Si enim multum, motus vertiginis apparebit, vt in Sole, si parum,
huc illuc moueri videbitur, vt accidit stellis Pleiadum. Sed ijs quæ di-
cta sunt, solum ipsa Luna difficultatem facit. Quamuis enim Astrolo-
gi Lunæ epicyclum tribuant, non tamen videtur inesse. Cum enim ex
vertigine epicycli conuerti astrum oporteat, Lunæ conuersio maximè F
debuisset apparere, tum ob astri magnitudinem, tum ob maculâ, quæ
in ea semper apparet. At nequaquâ id fieri videmus. Eadem enim Lu-
næ facies, & maculæ positio semper eodem modo se nobis offert. Siue
igitur macula sit astri affectio, siue Epicycli siue orbis : oporteret aut
conuerti, aut derelinqui ex motu Epicycli. Quo argumento Aristote-
les probat nulla astra vertigine moueri : 2. cœ. tex. 49. debuisset enim
& Lunæ facies conuerti. An non apparet eius conuersio, quia macula
non est astri affectio, neque Epicycli, neque orbis ? Num igitur fortè
secundum antiquam opinionem, fuerint terræ cum humore sordes, vi
eius syderis raptæ ? Non enim hoc repugnauit sententiæ Aristotelis :
Nam de circulo lacteo concedit stellarum vi trahi in subiectâ aeris re-
gionem ex terra multū exhalationis, quæ sparsim incensa lactis speciē
præbeat. Et Cometas quosdā stellis tum errantibus tum nō errantibus
applicari,

A applicari, mouerique simul, neque subdesicere vt ceteri faciunt. Si igitur obseruatum est stellas aliquas comam assumere & secum ducere, cur non & Luna ob peculiarem vim continue huiusmodi quid attrahat, quod in aere pendens ipsam maculosa specie deturpet? Sed quoniam video sententiam de Circulo lacteo minus probari, quia ijs aduersetur, quæ Astrologi de mutatione aspectuum demonstrant: non vbiq; scilicet iuxta easdem stellas apparere, quæ longo intervallo distant: idcirco aliam cogimur tum lactis, tum maculæ Lunæ rationem excogitare. An refraction fuerit nostri visus ad terram? vt Luna sit speculum quoddam, in quo tota terræ facies cum latitudine marium appareat? vt alterum maculæ crus occasum spectans, terræ illam partem repræsentet, quam nostris temporibus Hispani vastum oceani pelagus transmeantes, inuenerunt. Alterum verò triangulam Africæ formam ostendat: Reliqua autem maculæ agglomeratione Asiam cum Europa & mari mediterraneo exprimat, non satis distinguente visu ob multas eius maris angustias: Nam ob id & terras multas visum effugere putandum est modicas existentes in vastitate marium: Clarior autem Lunæ pars meritò aquam repræsentat: nam ob superficiæ æqualitatē plus luminis reddit. Sed huic sententiæ videtur ob stare, quod oriente & occidente Luna alia atque alia terræ pars non eadem conspici deberet: & motione speculi obambulare imago videretur, neutrum tamen apparet. Præterea illa terræ pars, quam sol non aspicit, neque illustrat, videri in Luna præsertim illustrata nequirit, aut saltem nigra apparere debuisset: noctu enim nigra omnia videntur. Quibus difficultatibus satisfieri hoc modo possit. Idem enim terræ accidere putandum est, quod ijs contingit, quæ intra aquam iacentia videmus ex aere: nam propter refractionem ex medijs diuersitate contingentem, ea nobis se ostendunt, quæ absente aqua non perspicerentur: Quod autem in

C his aqua facit, id aeris corpulentia vndique terræ circumfusa præstat: crassior enim est, quam cæli perspicuitas: vndique igitur in Lunare speculum eadem terræ partes, siue oriente Luna, siue occidente, siue in medio cæli existente, representantur, & maior terræ pars, quam sit eius Hemisphærium: Nam si pilam in aqua profunda ac lata iacentem inspiciamus, eandem eius faciem aut modice differentem ex omnibus lateribus cernimus: quam enim faciem recipit aquæ superficies, eandē oculis nostris reddit vndecunque inspectantibus: Idem vero efficiet & in speculum circunquaque positum, eoque maiorem sui partem representabit quo speculum amplius fuerit, ac distantius positum. Non obambulat autem imago in Luna, dum ex ortu in occasum fertur, ob Speculi conuexam superficiem: Semper enim speculi medium medio imaginis respondet: est autem imaginis medium locus, in quo est is, qui videt, terminus autem est circulus, qui orizon appellatur, qui

QVAEST. PERIPATET.

tum propter sui magnitudinem, tum propter videntis positionem, totum speculi orbem implet, ut non sinat ea quæ extra sunt corpora ut stellas videri. Quanto enim oculus illi corpori propinquior fuerit, cuius imago in speculo videtur, eo magis ab imagine repletur speculum: Non igitur mirum si oculus in terra existens, aliud præter orbem terræ in Luna non videat. Ob connexam autem speculi superficiem efficitur, ut oculus vndeunque seipsum intueri possit, & semper in medio speculi. Sphæra enim secundum angulos rectos omnia respicit: lineæ autem ad angulos rectos sphæram tangentes hemisphærij medium efficiunt. Cum igitur Lunæ connexa sit superficies, semper contingeret in eius medio locum, in quo sumus intueri: in alijs enim nullis sit reflexio ad angulos rectos. Quod si Lunæ medium ubicunque ipsa fuerit supra horizontem, hūc eundem locum representat, necesse est reliquas lunæ partes reliquis terræ partibus respondere, non enim alia corpora præter terræ globum contingit in Luna intueri: ad hoc autem præstandum adiuvat refractio ex medij diuersitate contingens, & oculi positio. Ad alteram vero dubitationem dicimus absente Sole sufficere lumen ipsius Lunæ & reliquorum astrorum, ut terram in speculo à Sole illuminato conspicuam faciat: Nam ob distantiam minimè licet notare differentiam inter partes magis aut minus illuminatas: Quod si hoc modo de Lunæ macula statuere licet, consentientissimum etiam rationi fuerit, circulum lacteum in cœlo appellatum, veluti Lunæ maculam esse: Terræ scilicet imaginem in paruis speculis, in quibus color tantum non figura ob paruitatem exprimitur. Cum enim errantium astrorum quædam lumine proprio fulgeant, ut Sol, Venus, Iuppiter, & reliqua ijs similia: quædam non nisi alieno, ut Luna: iure optimo inter non errantia, quemadmodum parua dantur astra lumine proprio lucentia, sic & alia lumine alieno. Hæc autem ob superficiæ æqualitatem species reflectere est necesse: quod & alia astra efficerent, nisi proprio lumine imagines receptas delerent. Quæ autem proprio carent lumine adhuc imagines regere nequeunt, nisi præsentē alieno lumine: quomodo enim in speculo quid inspicimus, nisi ipsum speculum fuerit visibile? Si igitur hæc circa lunæ maculam satisfaciunt, non est, quod inter tot astra, solam Lunam Epicyclo priuemus, qui manifestissimis rationibus illi assignatur ab Astrologis. Simul autem manifestum est omnes stellas Epicyclis ferri: sed cuius gratia hoc factum sit, inferius commodiori loco patebit.

Planetas in Circulis non in sphaeris moueri.

Quest. 1111.

Communis est sententia omnium Astrologorū Cælum com-
poni ex pluribus globis se inuicem vndeque comple-
tentibus. Putantur enim circulariter moueri non posse,
nisi poli quidam tanquam cardines statuuntur. hi autē poni nequeūt
nisi sphaerica figura constent. Quod de vniuerso quidem verum esse
probat Aristoteles, 2. cē. tex. 22. De partibus autem motum proprium
habentibus, vt sunt quæ stellas errātes ferunt, fieri non posse, vt sphæ-
ricæ sint, manifestum fiet, si prius de renitentia mobilium & medijs per
quod fit motus, dixerimus. In motu igitur recto, & vbicunque centrū
mobilis, ac totius locus mutatur, medium dupliciter reniti manifestū
B est: vno modo quatenus cedere oportet medium, quando corpus de
vno loco in alterum transfertur: quod fieri nequit nisi per eius diui-
sionem & motum: vt accidit aeri & aquæ, cum per ea corpus aliquod
fertur: renititur enim vnumquodque quantum potest diuidenti ac
de loco detrudenti. 4. cē. tex. 45. Alio modo corpus attiguum iuxta
quod fit motus, obstitit motui adiacentis corporis, quatenus scilicet
disiunctioni eiusdem renititur: Nam si multa sit huiusmodi potentia
renitendi, aut nullus fiet motus, aut insequetur motum adiacentis cor-
poris: vt si pondus aliquod tabulæ impositum trahatur: aliquando
enim tabula insequetur, nec disiungetur à pondere: maximè autem
obstitit disiunctioni, superficiē asperitas: idcirco super corpora lauia
facillimè peragitur motus, cuius gratia artifices oleo sæpe inungunt,
vt læuior reddatur contactus partium: sic & nauium carinæ sapone il-
linuntur, vt lubricus sit aquæ contactus. In ijs autem quæ circulariter
C feruntur, ea tantum adest resistentia, quæ ex contactu adiacentium
oritur: nihil enim detrudi neque diuidi oportet, cum totum locum
non mutant. Vt igitur cæli locus est tantum iuxta quod fertur, non
autem ad quod, neque ex quo, vt alibi est ostensum, sic aliam non ha-
bet resistentiam, quam quæ dicta ex contactu corporis, iuxta quod fer-
tur. Requirit autem in omni motu aliquam resistentiam ex natura me-
dijs, colligitur ex demonstratione Aristotelis. 4. Phy. tex. 71. vbi proba-
tur, in vacuo non posse fieri motum, quia ex ipso nulla fit resistentia:
ideo nullum esset tempus in quo contingeret motum fieri per vacuū:
quanto enim minor est resistentia, tanto breuius est tempus, in quo fit
motus: vbi ergo nulla fuerit, nullum etiam fuerit tempus. Qua in re
multi hæsitauit propter cæli motum: cum enim non viderent, quo
pacto cæli locus accipiendus sit, non potuerunt resistentiam in ipsius
motu intueri. Idcirco alij demonstrationem Aristotelis negauerunt:

QVAEST. PERIPATET.

Alij aliam quandam resistentiam in cœlo excogitarūt, quam dixerunt **D** esse intrinsecam ex parte corporis. Quasi in ipso corpore cœlesti renitentia sit, & non impetus ad motum circularem : & in graui renitentia ad motum deorsum : & sic de reliquis naturalibus vniuscuiusque motibus, vt accidit ijs, quæ præter naturam mouentur : grauitas enim renitur motui sursum, & leuitas motui deorsum. At impossibile est ipsum principium motus, quæ natura est vniuscuiusque reniti proprio motui. Renitentia ergo intrinseca, aut in motu præter naturam erit, aut in ijs, quæ ex contrarijs principijs constant, vt accidit animalibus : eorum enim motui obstitit grauitas corpori intrinseca. At si in cœlo aliquid huiusmodi inesset, laboriosa esset motus perseuerantia, vt probatur : 2. cœ. tex. 3. Optimè igitur concludit demonstratio Aristotelis de vacuo : cum enim motus secundum locum, mutatio sit ipsius contactus, aut secundum totum aut secundum partes : in vacuo impossibile est motum fieri, nihil enim tangitur : ideo nulla est successio partium se inuicem tangentium, in qua motus consistit. In omni autem tactu resistentiam esse oportet quam diximus : quemadmodum enim continua potentiam habent, qua conseruent partium vnitatem : sic contigua potentiam habent quandam, conseruandi tactus vnitatem : minus tamen quam continua, quoniam minus vna sunt. Quæ igitur asperam habent superficiem, magis resistunt, quoniam partes habent prominentes corpori continuas, quas diuelli & atteri in motu contingit : quæ autem læuia sunt, minus impediunt, quia nulla sit in ijs continui diuulsio, sed solum mutatio tactus partium : & quæ mouentur iuxta motam magnitudinem in contrarium, difficilius mouentur, quæ iuxta quiescentem : & quæ iuxta quiescentem, difficilius quam quæ iuxta eam, quæ mouetur in eandem partem : 4. Phy. tex. 71. quia maxima sit mutatio tactus iuxta motam in contrarium, minor iuxta quiescentem, minima iuxta motam in eandem partem. Quibus illud **F** quoque adiungendum videtur : Cum aliquid mouetur iuxta magnitudinem motam, duobus motibus ferri est necesse, motu scilicet proprio, & motu continentis magnitudinis, vt si quis in naui corrente ambulet. Si enim non insequatur illius motum, moueri super ipsam nequit. Nam dupliciter contingeret ab eodem fieri mutationem tactus supra eandem magnitudinem, vno modo ipsius motu proprio super magnitudinem, altero propter motum magnitudinis : cum enim corpus illam non insequatur, abiungi necesse est ob illius motum, & lineam describere motui magnitudinis oppositam. Similiter duplex esset resistentia, vna mobilis ad magnitudinem, altera magnitudinis ad mobile : motui enim magnitudinis resisteret corpus quod illam non insequitur : motui verò corporis magnitudo, si vera est demonstratio superius tradita de resistentia. Sed hæc fieri non posse est manifestum.

- A** nifestum. Vtrunque enim vtrique esset immobile & motum: Nam cum motus omnis super immobile fiat, in libro de communi animalium motu: motui magnitudinis corpus resistens immobile esset motui autem corporis ipsa magnitudo. At in nullis hoc videmus. Si enim navis motu nautæ moveri debeat, necesse est ipsum non navi inniti, sed extrinsecus alicui corpori immobili, ut terræ aut aquæ. Similiter lapidea rota circumducta, gladius ad aciem acuerdam admotus, moveri super ipsa non posset, nisi alicui extrinsecus inniteretur, ut artificis manui, quo nisi motui rotæ obsisteret: si autem soli rotæ inniteretur, necesse esset ad motum illius ferri. His ita constitutis facile est id quod promissimus ostendere. Nam primum si orbes se invicem vndique complectuntur sphaerica figura, & superiores motum communicant inferioribus, extrema enim sphaera suo motu ab oitu in occasum reliquas inferiores fert, fieri non potest, ut extrema iuxta
- B** adiacentem inferiorem feratur, hæc enim fertur cum illa: at illud iuxta quod aliquid fertur, immobile esse oportet, locus enim immobilis est. Præterea oportet corpus iuxta quam magnitudinem fertur, extra polos ubique tactum mutare, polos autem ipsos in eisdem semper manere: at hic contra accidit. Poli enim extremæ sphaeræ, qui appellantur Poli mundi, semper sunt iuxta alias atque alias inferioris sphaeræ partes: quia inferior sphaera polis superiori fixis movetur: Eiusdem vero partes, quæ hos polos tangunt, ab ipsa nunquam seiunguntur. Quatenus igitur extremæ sphaeræ poli mutantur iuxta inferiorem sphaeram, non est inferior sphaera immobile quid, polos enim manere oportet in eisdem: Quatenus verò quædam eius partes extra polos iuxta easdem inferioris sphaeræ partes semper manent, non fit circa ipsam tactus mutatio: Motus igitur super inferiorem sphaeram non agitur. Quod si iuxta eam quam tangit non movetur, quomodo movebitur iuxta alias inferiores, quas non tangit? Nullus igitur erit motus extremæ sphaeræ, non enim est iuxta quid feratur. At verò si aggregatum ex omnibus iuxta terram immobilem feratur, non magis inferioribus orbibus inerit per accidens huiusmodi motus, quam supremæ sphaeræ, sunt enim omnes totius partes. Quod si concesserimus illi quoque per accidens inesse, rationabile est imo necessarium habere alium motum proprium, ut reliqui orbes: omne enim corpus actu diuisum per se mobile est secundum locum: At impossibile est motum proprium illi assignare: non enina locus aliquis est, iuxta quem fiat talis motus: Nam extra quidem nullum est corpus ambiens: interna autem sphaera uti nequit tanquam immobili, quia hæc ad motum externæ moveri supponitur, & motu proprio iuxta superiorem. Præterea vniuersalius hoc modo licet idem colligere. Si superior sphaera feratur iuxta inferiorem motu alieno motu, quam sit mo-

QVAEST. PERIPATET.

fit motus superioris: mouebitur simul motu inferioris, aliâ enim sphæram exterior non contingit, cui innitatur, & cuius nisu obstat motui inferioris: ut accidit aliquando nautæ, qui dum terræ innititur conto, nauis motum non sequitur. Non enim hoc modo extrema sphæra reniti possit motui internæ quam solam tangit: Duo igitur erunt eius motus, vnus, qui super internam sphæram fit, alter ad motum internæ.

Quòd si inferior quoque moueatur iuxta superiorē motam, duo erunt ob eandem rationem eius motus, scilicet proprius, & is qui à superiori in qua mouetur, sibi communicatur, hoc enim in omnibus contingit, quæ mouentur in eo quod mouetur. At impossibe est: simul enim superior inferiorem ferret, & inferior superiorem, & tandem idem secundum eundem motum ferret & ferretur: inferior enim sphæra, quo motu fertur à superiori, ferret superiorem: hoc autem contingit, quia sphæris eo modo positis inferior locus fit superioris, & è contra superior inferioris. Sed in sphæris medijs maiora sequuntur absurda: Cum enim mediæ vtrinque sphæras motas contangant, simul continget vtriusque motu moueri, si vtrisque tanquam locis vtantur: sic autem aut diuelli sphæras medias oporteret, aut idem corpus simul in diuersa tendere. Cum præterea interim motum habeant proprium in vtrisque, idem motus simul componetur cum diuersis: sed hæc omnia impossibilia sunt. Si igitur vera sunt, quæ de loci natura & resistentia dicta sunt, impossibile est ex sphæris seinuicem complectentibus coagmentari cælum. Sed orta est deceptio, quia non considerata est natura loci, iuxta quem peragitur motus: quasi motus quicumque & quomodocunque inuicem committi possint, quemadmodum contingeret, si locus non esset adiacentis corporis superficies, sed spatium: nam in eo motus esset sine vlla resistentia, & idem esset moueri iuxta motâ magnitudinem & iuxta quiescentem. Amplius autem ex renitentia idem patebit. Quod enim mouetur iuxta id quod in contrarium fertur tardius mouetur, quia maior fit resistentia, ut ostensum est superior. Contra autem accidet in cælo, si ex sphæris componatur: Extrema enim velocissimè mouetur, cum tamen ponatur iuxta sphæram in contrarium motam scilicet in ortum. Inferiores autem quæ iuxta motas in eandem partem feruntur, longè tardius, omnes enim planetæ in ortum feruntur. Præterea rationabile est superficies sphærarum leuissimas esse, ut circumuolui maxima agilitate possint: testatur autem id Aristoteles: 2. cœl. tex. 32. cœli enim superficiem æqualitate superare omnia corpora quæ apud nos sunt, vel quolibet artificio læuigata. Si igitur ita habeant sphære cælestes, mirum est in velocissima extreme circumuolutione, non dimoueri polos inferiorum sphærarum ad partem motam desinentium: leuitas enim superficiei quæ dicta est, ut ad motum est commodissima, sic ad immobilitatem polorum in ea desinen-

- A** definentium ineptissima est. Præterea ut seruentur ea quæ apparent circa motus planetarum, coguntur aut innumeras ferme sphaeras comminisci vni stellæ inseruientes, ut ij faciunt, qui Homocentricas omnes ponunt aut binos orbes excentricos ponere deferetes singulorum planetarum. Auges, qui eodem motu atque eadem velocitate inter se, & cum noua sphaera quam vocant, semper moueantur, cum tamen magnitudine & paruitate longissimè inter se discrepent: quod tanquam absurdum refellitur ab Aristotele. 2. cœl. tex. 44. Hæc atque alia huiusmodi incommoda sequuntur, si cælum ex sphaeris componatur. Quod si alio modo diuidentibus cœli partes, absurda quæ dicta sunt, euitemus, & simul ea quæ apparent, seruemus: audactius ea quæ tot seculis ab omnibus recepta sunt, negare poterimus. Constanter tamen affirmare sic esse ea quæ remotissima sunt à nostris sensibus, amentię potius quàm audacię foret indicium. Quæ igitur à nobis dicuntur, eo modo accipi velim, ut rationi magis consentanea videantur, id autem quod necessarium est acutioribus ingenijs relinquimus. Dicimus igitur Aristotelis sententiam fuisse totum cælum continuum quoddam corpus esse, 2. cœ. tex. 47. sic enim vno motu moueri possit per se, & nõ secundum accidens: nam vnus motus vnus est corporis, vnum autem corpus quod continuum est: Esse autem huiusmodi vndique stellis refertum infixis, quæ ad motum totius sphaeræ ab ortu in occasum feruntur motu velocissimo, qui vnus diei spatio peragitur. Stellas verò errantes circulis non sphaeris infixas esse, qui per cœli profunditatem permeantes proprios motus in cœlo sortiti sunt ab occasu in ortum iuxta circulum obliquum, qui Zodiacus appellatur. Sic enim moueri possunt motu totius, cum eius sint partes, nec interim deturbari contingit motum proprium à motu continentis, non enim secundum aliam lineam moueri apta nata sunt, cū secundum Zodiacum tantum locentur, non secundum totam sphaeram. Colligimus autem hanc fuisse sententiam Aristoteli. 2. cœ. tex. 58. vbi inquit ad verbum de errantibus: vni quodque enim cōtra fertur cœlo in suo ipsius circulo: superius tex. 46. vni de omnibus astris loquens inquit. Quoniam igitur neque vtraque moueri rationabile est, neque astrum solum: reliquum est circulos qui dem moueri, astra autem quiescere, & infixi circulis ferri: vbi per circulos non potest sphaeras intelligere: singulis enim stellis fixis circulū assignat proprium: in eo tamen differunt à circulis errantium, quoniam ij à se inuicem seiunguntur per motus proprios: circuli autem stellarum fixarum non diuulsi à se inuicem vnum cōtinuum efficiunt corpus sphaericum. Ex quibus colligi potest huiusmodi demonstratio. Quemadmodum in circulo ab omni puncto incipere motus potest, vbique enim est principium: sic in sphaera secundum omnem circulum fieri potest: Cum enim in sphaera quatenus sphaera nulla sit punctorum

QVÆST. PERIPATET.

Etorum differentia, ubique poli esse possint. Aut igitur cœlum huiusmodi est ut ubique polos habere possit, & secundum quemcunque circulum moueri, aut determinatos habere polos & circulos: Si primum concedamus, fiet id quod impossibile est: neque enim simul secundum omnes polos moueri potest, cum vnus tantum vnus corporis sit motus: neque successiue vnquam continget: inter duo enim puncta infinita sunt: nunquam igitur continget secundum omnes polos moueri. Determinatos igitur habere polos: quod si hos: ergo & circulos: Ex circulis igitur coagmentata est cœli sphaera, secundum quos motus sempiternus peragitur: Quod si non: nulla esset ratio cur magis secundum hoc, quam secundum alios moueretur. Ex hac quoque demonstratione patet, motum trepidationis, qui octauæ sphaeræ tribuitur ab Astrologis, admitti non posse: fit enim in Polis mobilibus, idcirco incertis & indeterminatis. Si igitur stellæ fixæ circulis feruntur, cur non & erraticæ? Dicere autem circulos errantium in sphaeris esse irrationabile est: Non enim quemadmodum stellæ fixæ vndique per sphaeram dispersæ sunt: sic errantes. Si igitur extra circulum stellam ipsam ferentem daretur corpus, quod sphaeram compleret: frustra illud esset: stellas enim non haberet quas ferret. Esse autem omnem lationem in cœlo stellarum gratia testatur Aristot. 12. Metaph. tex. 48. Optima igitur ratione ex multitudine stellarum fixarum, circulorum multitudo facta est, ex quibus compleri sphaera potuit, quæ vno motu moueretur, eodq; velocissimo: maior enim est maioris corporis virtus, ut in cœteris corporibus naturalibus contingit. Errantes autem stellæ, quia solitariæ sunt, sphaeram complere nequiverunt, idcirco & tardiori motu mouentur. Quod autem alibi videtur Aristoteles sphaeras appellare errantium stellarum: ut 12. Metaph. tex. 45. 46. & 47. hoc secundum sententiam antiquorum Astrologorum, ut Calippi, & Eudoxi loquitur. vbi non erat intentio de figura dicere, sed de numero corporum cœlestium. At. 2. cœ. tex. 26. vbi probat sphaericum esse, quod circulari fertur latione, quia figurarum prima sphaerica est, ea autem primi est corporis: ^{at} ea demonstratione nō excluditur circulus: ideo enim sphaera prima est inter solida: quia circulus primus est inter plana: tex. 23. eiusdem: Circulum autem inter solida est pars sphaeræ, ut planetae sunt partes cœli. Non sequitur autem si totum sphaericum est, etiam partes omnes sphaericas esse: non enim sphaeræ pars est sphaera, ut neque pyramidis pars pyramis. Quod præterea ibidem probatur, quæ continua sunt extremæ circulationi sphaerica esse: intelligitur de quatuor elementorum sphaeris, continentur enim à sphaerico cœlesti corpore. Et primo cœ. tex. 96. Cum cœlum tribus modis dicatur, vno modo corpus, quod in extrema vniuersi circulatione est: Secundo, id quod illi continuum est, in quo Sol & Luna, & quædam Astrorum sunt:

A sunt: videtur hoc totum seiunctum ab extrema circulatione ponere, quod fieri nequit, nisi & ipsum sphaericum sit: dicimus hoc dici secundum vulgatam hominum opinionem, ut ibidem patet. Et 2. cę. tex. 70. ubi inquit: in multis enim sphaeris ultima sphaera fertur innexa: ad eius rationem nihil refert, siue sphaeram siue circulum dixerit: loquitur autem suo more de ijs quę exacte non sunt examinata, secundum vulgatam opinionem. Quod autem hoc modo dicentibus nihil offendatur eorum quę apparent circa cœlum, & longē breuiori corporum numero omnibus satisfiat, hinc patebit. Nam primum circa motus planetarum omnes eę sphaerę superflue sunt, quę inæqualis spissitudinis singulis binę ascribuntur, ut mediam inter ipsas contentam sphaeram excentricam attollant ac deprimant, vnde fiat astrı accessus ac recessus à centro mundi. In quibus enim earum motus deprehenditur æqualis esse cum motu octauę sphaerę, quod in cæteris omnibus ponitur excepta Luna, & Mercurio: satisfaciunt ipsum octauę sphaerę corpus, in quo circuli deferentes astrum aut epicyclum, siti sunt. Si igitur circulos hos excentricos in profunditate octauę sphaerę ponamus, ut ponunt Astrologi inter duas sphaeras inæqualis spissitudinis, eadem omnia contingent. Eorum enim Auges quas vocant, idest puncta à centro mundi remotissima, motu octauę sphaerę tantum mouebuntur, in eadem semper eius parte manentes. Verum quoniam posteriores Astrologi omnium Planetarum Auges viderunt dimotas esse ex eo loco, in quo erant Ptolæmei temporibus: idcirco alia ratione sine circuli excentricis omnia hæc tueri posse animaduertimus. Nam Epicycli compositio & situs ea præstare possit, quę circulus excentricus. Præterea illud quoque est absurdum: circulum aliquem circa proprium centrum motu proprio difformiter moueri, vniiformiter autem circa aliud signum: quemadmodum ipsi fatentur de excentricis deferentibus Epicyclos: Lunę enim excentricum difformiter moueri ponunt circa proprium centrum, vniiformiter autem circa centrum mundi: reliquorū autem Planetarum excentricos difformiter circa vtrunque centrū moueri, vniiformiter autem circa signum imaginatum, quod centrum æquantis appellant. At simplicem motum in cœlestibus vniiformem esse, multis demonstrat Arist. 2. cœ. tex. 35. Dicimus igitur singulis Planetis singulos circulos mundo concentricos datos esse, qui motu vniiformi ab occasu in ortum per medium Zodiacum secundum lineam Eclipticam appellatam hi quidem velocius hi verò tardius ferantur: in circulo autem eo Epicyclum positum esse, qui omnis inæqualitatis sit causa. Duplex enim est in vnoquoque Epicyclus, quippe qui ex duobus circulis conficitur, quorum vnus secundum sphaerę longitudinē idest in ortum & occasum spectans situs est alter secundum latitudinem modo in septentrionem modo in Austrum scellam ferens. Inclu-

ditur

QVAEST. PERIPATET.

ditur autem alter in altero sic, ut alterius centrum cum toto circulo tan D
quam alter Epicyclus in alterius circuli profunditate contineatur. In
Sole igitur circulus longitudinis iuxta lineam Eclipticam mouetur se
cundum superiorem quidem partem in occasum, secundum inferio
rem verò in ortum eodem fermè tempore suam absolvens circunferè
tiam, quo circulus illum deferens totum Zodiacum pertransit, idest
vnus anni spatium: Quod si nulla omnino esset temporis differentia,
punctus in eo circulo altissimus semper astrum reciperet in eodem Zo
diaci loco: Quoniam autem locum hunc altissimum, quem Solis Au
gem vocant, post multa tempora ex eodem signo digressum esse est re
pertum versus ortum, necesse est paulò tardiozem epicycli motum esse
motu deferentis. Ob huiusmodi etiam motum fit, ut Sol in Auge tar
dius moueri videatur, fertur enim tunc motu epicycli in occasum, ve
locius autem in opposita epicycli parte, quia per illam fertur in ortum
neque tamen interim retrocedit vnquam Sol & Zodiaco licet retroce E
dat in Epicyclo; vincitur enim epicycli motus à motu deferētis ipsum
in ortum, quemadmodum etiam accidit Lunæ. Circulus autem latitu
dinis in illo inclusus ab Ecliptica in duas partes æquales diuiditur, sed
minimus est, velocissimè agitatus tremulum vmbrarum motum effi
ciens. In Luna eodem modo habent epicycli circuli, licet alia sit mo
tus ratio. Qui enim secundum longitudinem mouetur, fertur per su
periozem quidem partem in ortum, per inferiorem autem in occasum,
duas complens reuolutiones, dum eiudem circulus deferēs semel Zo
diacum pertransit, ut bis in Auge sit, idq; in qualibet Lunæ coniu
ctione oppositioneq; cum Sole, & bis in opposito Augis, quod in duo
bus quadratis aspectibus contingit. Ob hunc autem motum fit, ut Lu
na velocior sit in Auge, tardior autem in opposito contra quam in So
le, ob contrariam epicycli motionem. Circulus autem latitudinis simi
liter interfecatur ab Ecliptica in duas partes æquales, secundum angu F
los rectos ut in Sole, sed longe maiorem adeptus est latitudinē quam
Solis circulus. Est autem eius motus tardior altero qui secundum lon
gitudinem fit: eodem enim fermè tempore absoluitur, quo deferens
epicyclum Zodiacum perficit, scilicet spatium dierum propè viginti &
septem. Quoniam autem inter vnā Solis & Lunæ coniunctionem &
alteram, in qua bis circulus longitudinis absoluitur, intercedit spatium
dierum viginti & nouem & amplius, fit ut non semper Lunæ Aux in
eadem circuli latitudinis parte fiat, sed modo in vna modo in altera: si
enim in eadē semper id contingeret, aut omni mense fierent eclypses,
aut nunquam: sunt enim ex solum sub Ecliptica, scilicet Luna exi
stente. in altero sectionis loco, quorum vnum Caput, alterum Cauda
draconis appellatur. Cum igitur paulo velocior sit vna circuli latitudi
nis circumuolutio, quam duæ longitudinis, fit ut modo in vna eius par
te

Atemodo in altera contingat Lunam in Auge esse & opponi, aut coniungi cum Sole. Quoniam verò paulisper anticipat, videntur intersectiones illæ moueri in occasum: cuius gratia Astrologi addiderunt circulum ferentem Caput & Caudam draconis. Quoniam præterea latitudinis circulus per motum alterius, qui secundum longitudinem fit, reuoluitur, adeo vt aliquando eius semicirculus vnus superior sit, aliquando alter, aliquando vtrique æquidistant à centro mundi, videtur Luna sæpius ascendere, ac sæpius descendere, ac regredi, iterumq; incitatus moueri, cuius gratia antiqui præter Eccentricum deferentē addiderunt quoque Epicyclum. At duo circuli, quos posuimus in Epicyclo omnia hæc præstant: vna enim circumuolutio circuli latitudinis responderet motui epicycli, quem notauerunt Astrologi. In tribus autem Planetis qui supra Solem sunt, scilicet Saturno, Ioue, & Marte, circulus longitudinis minimè fert latitudinis circulum vt in Sole & Luna, sed è contra ab illo fertur in eo contentus. Prior igitur est in his ac maior latitudinis circulus, qui in suo deferente eo modo situs est, vt ab Eclyptica interfecetur in duas partes inæquales, quarum maior ad Septentrionem, minor ad Austrum vergat: & Aux semper fit in Septentrione, vel in puncto maximæ latitudinis, vt in Marte: vel propè Eclypticam, vt in Ioue: vel propè maximam latitudinem, vt in Saturno: Eodem autem fermè tempore hi circuli suas absoluunt circumferentias, quo eorum deferentes Zodiacum transeunt: scilicet in Saturno annis triginta: in Ioue annis duodecim: in Marte annis duobus: Ob id enim eorum Auges modicum quid dimouentur. Cum præterea horum circulorum situs obliquus efficiat, vt pars modicè ortum speçtet, pars occasum: eorum motus superius quidem in occasum tendit, inferius autem in ortum: vnde fit vt in Auge tardius moueri videantur, in opposito autem velocius. Circulus autem longitudinis in

Circulo latitudinis eo modo situs est, vt ipsum ad angulos rectos interfecet, moueturq; modo in ortum modo in occasum propter ipsius conuersionem quæ fit à circulo latitudinis. Cum enim fuerit in maxima latitudine conuertitur pars superior in inferiorem, & è contra: inde paulatim inclinando vsque ad alterum latitudinis punctum, iterum conuertitur vt prius. Ea autem est huius circuli velocitas in omnibus, vt pari gressu cum Sole incedant: & vbi eodem Astra coniunguntur cum Sole, semper in ea circuli parte sint, quæ velocius in Zodiaco mouetur. Ob hunc quoque circulum nunc retrocedere videntur astra, nunc stare, nunc incitatus progredi: longe enim velocior est eius motus motu deferentis in Zodiaco. Veniens autem & Mercurij cuiusvis nullo pacto licet per sphaeras ab Astrologis positas tueri, neque etiam si aliæ multæ adderentur: Nam deferentis & Epicycli declinationes, ac reflexiones sphaeris eo modo positae aptare minimè licet, nisi plu-

QVÆST. PERIPATET.

res motus per se vni corpori tribuantur, & ij non omnes secundum D
circulum. Dicimus igitur: Cum eorum Epicycli nunquam recedant
à Sole (eorum enim cœtra semper sunt in eadem Zodiaci parte, in qua
est centrum Epicycli Solis, vnde fit, vt eorum astra nunquàm vltra Epi-
cycli semidiametrum à Sole recedant, tum ad ortum, tum ad occasum)
sure optimo hi in circulo Solis erunt infixi: non enim multiplicanda
sunt corpora sine necessitate. Solis igitur circulus tanquam alterum fig-
mamentum fuerit ad hæc duo astra: errant enim hæc circa Solem, vt
omnes Planetæ circa firmamentum. Præterea Sol inter cæteros plane-
tas solus fert similitudinem stellarum fixarum, solus enim scintillat, &
motum habet minimè vagantem: Magnitudine quoque astri & circu-
li ferentis cæteros omnes multum superat. Quoniam au-
tem Venus semper versus Aquilonem vagatur accedens tantum ad
Eclipticam, nunquam transiens: & Mercurius semper eodem modo
versus meridiem: videntur eorum Epicycli vnus ad Aquilonem alter E
ad Austrum, veluti binæ plaultri rotæ in medio solem complexæ circa
illum tanquam circa Axem circumuolui. Maior autem est Veneris epi-
cyclus quam Mercurij, longius enim discedit Venus à Sole quàm Mer-
curius. Eadem ratione & Mercurij epicyclus amplior est quam Solis,
cum ab ipso in vtramque partem discedat: adeo vt tres orbes sint sein-
uicem amplectentes, quorum intimus est Solis epicyclus, extimus Ve-
neris, medius Mercurij omnes in eodem deferente. Hinc fit vt de or-
dine horum astrorum multum dubitetur apud Astrologos. Aliquan-
do enim Sol est supra vtrumque, aliquando infra: Similiter Venus aut
Mercurius, prout vnusquisque fuerit in Auge aut opposito. Mouetur
autem longitudinis circulus secundum lineam æquidistantem Eclipti-
cæ supra quidem in ortum, infra autem in occasum in Venere spatio
mensium decem & nouem, in Mercurio mensium quatuor. latitudinis
verò circulus in eo situs est hoc modo, vt in vno latere desinat ad Ecl- F
pticam in altero ad locum maximæ latitudinis, quæ in Venere quidẽ
est ad Aquilonem, in Mercurio autem ad Austrum: maior autem est
latitudo Mercurij quam Veneris. Pars præterea circuli quæ est in ma-
xima latitudine, etiam maximam habet altitudinem, vt in Marte: quæ
autem tangit Eclipticam propinquior est centro epicycli. Circunduci-
tur autem ea velocitate, vt in vna Solis circumuolutione bis reuolu-
atur tam in Venere quam in Mercurio. Cum igitur huius circuli cen-
trum feratur à circulo longitudinis, contingit per huiusmodi motum
partem superiorem circuli latitudinis conuerti in inferiorem & è con-
tra, vt in Luna: & punctum maximæ latitudinis modo distantissimũ
à terra esse, modo propinquissimum: quod in Venere quidem bis
contingit in triennio: in Mercurio autem ter in anno: nam ob tripli-
cem conuersionem circuli latitudinis, ter erit in Auge, & ter in oppo-
sito,

A sito, semel tamen erit in maxima distantia à terra, & semel in maxima propinquitate, quia bis in anno accedit ad maximam latitudinem. Quod autem ex huiusmodi positione circularum ac motuum, eadem confurgat, quæ alia via ab Astrologis animaduersa sunt, nequaquam in præsentia demonstrabimus, egreditur enim id fines instituti nostri. Neque tamen ob id faciemur Astrologos mentiri. Physica enim corpora non ut Physica sunt, sed modo Mathematico considerat. 2. Phy. tex. 20. Idcirco satis est ipsis circa motuum numeros, & supputationes non mentiri: ad naturalem autem pertinet modum naturalem inuestigare: Est autem modus naturalis, ut similiter fiat in omnibus, & per pauciora magis, quam per plura. 1. Phys. tex. 41. Vtranque autem in nostra suppositione patet: nam & pauciora corpora, & idem numerus in omnibus satisfaciunt ad omnes planetarum suæ qualitates ad æqualitatem reducendas. Relinquitur ut motum octauæ sphaeræ appellatæ, id est coeli stellati sine aliarum sphaerarum additione tueamur. Cum igitur viderent Astrologi maximas Solis declinationes ab Aequatore non semper easdem esse: & à Ptolæmeo obseruatum esset stellam quandam fixam, quæ spica virginis appellatur, declinasse ab æquatore aliquando ad Austrum, aliquando ad Aquilonem: iudicauerunt alium motum octauæ sphaeræ inesse, quam qui ab ortu in occasum: cuius gratia nonam sphaeram primus addidit Ptolæmeus, iuxta quam octaua moueretur ab occasu in ortum, supra Polis Zodiaci in spacio annorum quadraginta & nouem milia. Alij autem videntes octauæ sphaeræ positionem non vniformiter variari, quod ex eiusdem stellæ spicæ virginis declinatione post tempora Ptolæmei cognouerunt: alium quendam motum octauæ sphaeræ tribuerunt, quem trepidationis motum appellarunt, per quem capita Arietis, & Libræ circundantur circa capita eorundem signorum nonæ sphaeræ: instar pilæ, quam digito modicè circunducto supra tabulam voluas, ut duo parui describantur circuli, vnus in tabula, alter in digiti cōtactu: quo motu huc illuc trepidare videatur. Quidam igitur hunc motum sufficere putauerunt: alij autem vtrunque inesse voluerunt: idcirco decimā sphaeram addiderunt, iuxta quam nona motu ab occasu in ortum moueretur: circa nonam autem octaua motu trepidationis. Verum hoc modo considerati nullus esset finis multiplicationis sphaerarum: nam nullus istorum motuum adhuc vniformis repertus est: ideo sunt, qui vnde cimā addant: idem etiam post nostra tempora euenturum esse censendum est, ad vniformitatem enim reducere hanc inæqualitatem non poterunt, quantumcunque sphaeras multiplicent. Nam causa istius inæqualitatis non in cælo est, sed in terra. Cū igitur terra immobilis sit uatur, ut ostenditur 2. Cæ. tex. 96. putauerunt ipsam omni motu carere, quo posito necesse fuit diuersam octauæ sphaeræ positionem ex ipsius

QVAEST. PERIPATET.

motu inuestigare. At oportuisset nō solum stellas quæ iuxta Acqua D
torem sunt considerasse, sed longè magis eas quæ iuxta Polos mun-
di sunt. Si enim motus ille est in octaua sphaera, oportet aliquas stel-
las iuxta Polum aliquando maiorem circulum describere per motum
diurnum aliquando minorem: aliquando nullum. Quæ animadu-
ersio nō reperitur facta, imo oppositū videtur esse. Posuerunt enim an-
tiquissimi scriptores Polum nostro orbi cōspicuum in ea celi figura,
quæ Vrsa appellatur, à qua cognomē trahens græcè Arcticus appel-
latur: in eadem figura nunc quoque reperitur. Stella enim in extre-
mo caudæ vrsæ existens tamquam Polo propinquissima hodie obser-
uatur à nauigantibus. Quod si spica virginis hodie digressa est ab
Aequatore ad meridiem ultra gradus octo, vt nostri animaduernerūt
quæ antea fuit animaduersa ab eodem æquatore ad aquilonem ultra
vnum gradum declinasse: necesse est & stellam vrsæ à Polo ultra no-
uē gradus ab eo tempore nunc digressam esse. Quod si hoc mini- E
mè verū est, necesse est declinationes, quas Astrologi obseruarunt,
extitisse nō respectu æquatoris, sed horizontis, hoc enim mutato &
celi facies videtur mutata esse: mutari autem horizontem accidit,
mutata terra. Dubitabit verò quis inspiciens ad Aequinoctia, quæ mu-
tata esse deprehensa sunt ab Astrologis: non enim amplius in primo
puncto Arietis & libræ existente Sole, æquinoctiū est, vt quondā fuit
animaduersum. Quod si id verum sit, nequaquā ex motu terræ cōtin-
gere id possit. Non enim horizontem qualibet pars æquinoctialis di-
uideret in duas partes æquales. Nam primus punctus Arietis & libræ
cū occidunt & oriuntur hodie nō diuidunt horizontē in duas partes
æquales. Egressa igitur sunt ea signa ex æquinoctiali. At hoc fieri ne-
quit, nisi supra octauā alia sphaera sit, ex cuius æquinoctiali stellæ infe-
rioris sphaeræ egrediantur. Dicimus puncta æquinoctij nunquā varia-
ta esse, si ritè mensurētur: videntur autē illis mutata esse, quia id colli-
gunt ex eorū suppositis. At quæ nunc pro æquinoctijs sumunt, nō re- F
spondent mēsuræ horizontis: nec à polis equidistant: Indicio est Ma-
gnetis conuersio: volunt enim vt modicè declinet à Polo: nā posito
in ea parte Polo, quā exactè spectat Magnes, puncta æquinoctij, quæ
hodie putātur, recedunt à mēsurā. Dubitatum etiam quondam fuit
Romæ ob eam causam: Cum enim in Campo Martio esset obeliscus,
cui Diuus Augustus addidit mirabilem vsum ad deprehendendas So-
lis vmbas, & dierum ac noctium magnitudines: non multa post tem-
pora cepit ea dierum obseruatio minus congruere: siue id ipsius So-
lis, aut celi cursu aliqua ratione mutato contigerit: siue vniuersa tel-
lure aliquid centro suo dimota, vt alijs in locis deprehensum esse scri-
bitur. Esse autem quendam motum in terra, ex eo coniectari possumus.
Cum enim totum cælum circa terram feratur, terram sua im-
mobili-

- A** mobilitate cœli circumuolutioni reniti necesse est, vt superius de renitentia est ostensum. Quoniam autem maximè renititur, quod superficiem habet asperam: huiusmodi autem est terræ superficies, qua super aquas eminet, vbi montium altitudines extolluntur: nisi natura corpus medium interposuisset, quod instar olei superficiem læuigasset, cœli motus maxima difficultate perageretur: nam aut terra cœli motum tardasset, aut ipsa motum cœli insequeretur: Huius igitur gratia natura aerem interposuit, qui sua mollitie dum ad motum cœli circunducitur, terræ partes non offenderet: Hoc igitur modo quantum fieri potuit immobilitati terræ, simul & cœli velocissimo cursui consultum videtur: omnino autem immobilem permanere terram, vt nullus motus ex cœli circulatione ad ipsam perueniat, non videtur rationi consentaneum. Si enim ex paruo aeris motu moles magnæ corporum mouentur, vt nauium pondera velis incumbente aura: cur ex totius vndique aeris raptu, quo ad motum cœli fertur, terræ globus in suo centro æquilibris tantorū montium fastigijs impulsus recipiens, circa suum centrum non saltem nutet? Ex centro enim dimoueri impossibile est ne minimum quidem, non enim aer huiusmodi impulsus præbet. Sed in suo loco circumuolui, vt igni & aeri contingit, non est impossibile. Merito autem tardissimus huiusmodi motus atque inæqualis, & obliquus: Nam ob maximam distantiam à cœlo minimum recipit de motu eius: ob inæqualitatem verò superficie, non similiter vndiq; impellitur, nec semper eodem modo, nec in eandem partem: ob positionem enim motuum recipientium aeris impulsus, fit vt aliquando in obliquum inclinet, quemadmodum accidit nauibus non à puppi, sed à latere ventis impellentibus. Montes autem non semper iidem sunt, sed mutantur omnia, quæ circa terram sunt primo Meteoro. cap. 14. Propterea ob paruitatē quidem motus, per multa tempora non animaduersus fuit alius motus in octaua sphaera; quam diurnus vocatus: cum autem cœpit animaduerti: iudicata est octaua sphaera ab occasu in ortum moueri hoc tardissimo motu: cum enim terra in occasum feratur, videtur octaua sphaera in ortum mutari: ob inæqualitatem autem velocitatis, & obliuationē, visa est octaua sphaera quasi hac illac trepidare: vnde alij maximo studio huiusmodi motum illi coaptare enixi sunt. Quauis autem terra vnā cum continente feratur in occasum, non tamen animaduerti eius motus potest, nisi quatenus obliquus est, non enim mutatur cœli aspectus nisi eo modo. Solum autem velocitatis inæqualitas efficiat dierum inæqualitatem. Signum præterea est moueri terram cum aere: nam si aeris cursum nõ consequeretur, altissimorum montium cacumina continua aeris rotatione attererentur: Ferunt tamen in Olympo cineres ex sacrificijs relictos intactos seruari. Immobilitatē verò præstat cœlo, quatenus in

QVAEST. PERIPATET.

motu subdeficit, minimum quidem ignis, magis autem aer, maximè **D** autem terra: vt hæc feratur non quidem in aere, sed cum aere, vt nauis ad motum fluminis. Rationes autem quibus vtitur Aristoteles ad terræ immobilitatem probandam, non repugnant huic motui quem posuimus. Nam probat Aristoteles alium motum per se in terra non esse præter motu ad medium: alius enim si ponatur, præter naturam erit, ideo non sempiternus, vt sempiternus est mundi ordo. Si igitur terra per se moueretur motu circulari, hæc sequerentur absurda. At non concedimus in terra huiusmodi motu esse, vt quidam putabant credentes ipsam vnā esse ex astris: oporteret enim duos motus ipsi inesse secundum naturā, quod fieri nequit. Sed dicimus per accidens moueri, ideo enim mouetur, quia est in eo quod mouetur, qui motus per accidens appellatur ab Aristotele 4. Physic. tex. 32. Quomodo & spheram ignis in proprio loco, & aerē moueri concedimus: nec enim secundum naturam nec præter naturam huiusmodi motus est, qui **E** secundum accidens est: est enim motus continentis non ipsorum: ideo de continente quærendum: similiter autem se habent inferiora cæli corpora ad motum totius. Quod autem dicitur 2. cor. tex. 97. Si terra moueretur, duobus saltem motibus moueretur, vt reliqua alia infra primam lationem: inest enim omnibus præter motum proprium motus quoque continentis: astruit id quod dicimus: non enim negatur motus continentis, sed proprius. Quod præterea subiungit fieri mutationes, & conuersiones fixorum astrorum ex terræ motione: intelligitur similiter si proprium haberet motum, per quem subdeficeret, vt inquit de astris errantibus. Si autem concedatur moueri cum cælo in occasum, per hunc motum nō faciet aliquam mutationem in stellis fixis, sed solum tardior videbitur motus cæli ob terræ cōcomitantiam. Sed obliuio quam diximus inesse motui terræ, aspectum quidem astrorum immutauit, at in longissimo tempore, ideo Astrologis, qui tempore Aristotelis vigeant, non fuit animaduersum. Cum autem nihil temere à natura fiat, iudicandum est huiusmodi motum terræ eius **F** gratia institutum esse, vt cælum, vnde omnis virtus descendit, secundum alios atque alios aspectus respiciat: sic enim vicissitudines terrarum, iuuentutes ac senectutes, quæ primo Meteo. cap. 14. significantur fieri possunt. Accidere enim inquit propter frigus & caliditatem: hæc autem propter Solem & circulationem. Oportet ergo Solem non ferri semper super eandem partes terræ: ideo non semper sunt eadem terræ zone, sed quæ nūc torrida est, aliquādo erit frigida, & è conuerso. Hæc autē qui fieri possunt, nisi aut terra circumuoluetur, aut octaua spherā aliū motu habeat? Si igitur putauit Aristoteles nō aliam esse spherā supra octauā, per hæc significauit in terra fore huiusmodi motum, per quē iuuentutes ac senectutes terrarū secundum longissi-

Ama tempora fierent. Quod igitur vnicum sit cœlum continuum ab extremo vsque ad ignis contactum, & quod alias sphæras addere non est necesse, neque componi ex sphæris: & quo pacto eius partes in eo sitû, & numerum & motum proprium adeptæ sint, explicatum est.

Lineam Meridianam certius inueniri per Magnetem quam per rationem. Quest. V.

CV M maximi momenti sit Meridianæ inuentio ad quatuor cœli partes in vnaquaque regione constituendas Austrum scilicet, Septentrionem, Ortum, & Occasum: atque ex hoc principio plerq; Astrologorum supputationes pendeant, non mirû si vel minimus error in eius constitutione contingat, maximos euadere in ijs quæ sequuntur. Duplex autem habetur eius inueniendi modus, vnus per Magnetem, acui scilicet ferrea quæ Magnetis vim contraxerit: hæc enim in Vmbilico seu Gnomone nauigatorio super cuspidē quandam ingenio versatili insidens instar perpendiculi non quiescit, donec altera eius pars Septentrionem spectet, altera Austrum. Hæc igitur linea à nauigantibus obseruatur, & in horologijs solaribus, vtpote quæ Meridianam commouet. Alter verò modus est apud Astrologos ex umbra solari, quam iactat Sol oriens & occidens: nam descripto circulo in plano significante orizontem, quæ umbra tum matutina tum vespertina tangit, cuius centrum sit stilus, qui umbras iacit: putant lineam quæ à puncto inter vtrasque umbras æquidistante ducitur, orizontem diuidens in duas partes æquales, legitimam Meridianam designare: hanc enim congruere in cœlo cum linea per vtrosque Polos & Zenith transeunte, quæ Meridiana est. Cum autem linea, quæ à Magnete designatur non congruat cum ea, quæ ratione prædicta inuenitur, sed aliquantisper declinet, ab Astrologis rejicitur tanquam minus exacta. Declinat enim alicubi magis alicubi minus: alicubi vero congruit, vt tradunt apud insulas fortunatas, quæ hodie Canariæ vocantur in oceano Atlantico: vltra quas insulas declinare incipit à Polo Arctico in oppositam partem scilicet finitiorum, cum citra eum locum in nostro orbe dextrorsum flectatur: Idcirco putauerunt Magnetem non respicere Polum ipsum, sed ob aliquam causam occultam prope Polum obuersari. Quidam eruditissimi viri ad manifestam causam conati sunt reducere: esse scilicet montes quosdam Magnetis sub Polo, ad quos flectatur Gnomonis acus. Verum enimvero incredibile omnino videatur diffundi Magnetis vim attractoriam in regiones adeo longinquas, vt non solum orbis totum Hemispherium afficiat, sed peruadat quoque ad alterum orbem vltra æquinoctialem, vt optime norunt, qui ex Hispania ad indicæ regiones nauigant, eodem

QVAEST. PERIPATET.

enim Gnomone vtuntur omnes. At id non faciunt montes Magnetis, **D** qui apud nos sunt: In Illa enim insula Tyrreni maris non exigua Magnetis optimi copia foditur, Gnomones tamen iuxta nauigantium nequaquam Aquilonem deferunt, vt ad Magnetem eius loci flectantur, vix autem id efficiunt, si propè ad moueris. Neque etiam putandum est Magnetem conuerti ad aliquam stellam ex ijs, quæ propè polum sunt, vt eius sideris desiderio ob quandam proprietatem ducatur, quod quibusdam placere video. Nam secundum eius stellæ motum circa Polum debuisset non stabili sede, sed hac illac conuersus respicere. Ceterum longè probabilius videtur Magneti vim inesse multis alijs corporibus similem: vnumquodque enim quantum potest, eum situm quaerit, in quo magis conseruatur: nam præter situm elementorum, quem acquirunt in vniuerso per grauitatem & leuitatem: & situm partium in toto, vnde quantum possunt, corpora sphericam figuram quaerunt: est etiam in plerisque natura inditum, vt circa quatuor cœli partes eundem situm exposcant, quem in ortu habuerunt. **E** patet id in ijs quæ stabilem sedem habent. Pleræq; enim arbores cum transferuntur, si seruetur idem cœli situs longè melius proueniunt, quam si facies commutetur, vt experimento didicerunt agricolæ. Non absimilem propensionem videmus in plerisque plantis. Si enim casu incuruentur, suis cacuminibus assurgunt, vt medium cœlum aspiciat: si prohibeantur ab alterius umbra, flectuntur ad alteram partem, quam non prohibeantur cœlum aspicere. In quibusdam herbis etiam videmus tantam huiusmodi vim, vt ad solem sponte conuertantur, quod in Heliotropio & alijs multis manifestum est. Simili modo putandum est Magneti inditum esse, vt quocunque transferatur, eandem cœli faciem nitatur respicere, quam in loco suo natali respiciebat: vt scilicet vna eius facies Septentrionem spectet, altera Austrum. Cum enim cœlum ab ortu ad occasum continuè moueatur, secundum latitudinem autem, qua vterque Polus situs est, immobile sit: efficitur, vt etiam Magnetis facies Septentrionalis & Australis, quas in ortu habuerunt, eandem cœli partes respicere nitantur, & in eisdem quiescant secundum naturam: non item facies orientalis & occidentalis, quia cœlum secundum has partes in continuo motu est. Id experimento est euidentissimum. Quancumque enim partem Magnetis absideris, duas habet facies ea vi præditas: si enim filo suspenderit, tandiu circumuoluetur, donec in eodem situ quiescat. Vt autem certior huius rei fides habeatur, prius notanda est Magnetis vtrique facies hoc modo: acū ferream per transuersum filo appensam admoueas, videbis alteram Magnetis faciem cuspidem trahere, alteram caput: vt vtrique facies respiciat oppositas acus partes: in confinio autem transuersam habet, vt tam cuspis, quam caput ad proprias Magnetis facies vergat. Reperitur apud

A apud antiquos mentio Theamedis lapidis vi Magneti contrariæ, nam ferrum respuit, abigitq; reperiri autem in Aethyopia & India non procul à Magnete. Ex recentioribus sunt, qui etiam nunc lapidem efodi testantur qui altera parte ex Magnete constat, altera ex Theamede. At hi si ea quæ diximus considerataffent, non alterum lapidem dixissent esse Theamedem, alterum Magnetem: sed eundem in vna facie, ferri quandam partem abigere, in altera trahere. Si tamen vi adhibita ferri partem admoueris ad faciem, quæ eandem respuit, vt eam tangat, fiet commutatio: quam enim faciem ferrum tetigerit, ad eam sponte feretur, qua parte tetigerit. opposita autem pars ab eadem respuetur: & è conuerso altera Magnetis facies eam ferri partem, quam non tetigerit, abiget. Notatis igitur hoc modo faciebus Magnetis, & filo circumducto in confinio vtriusque, vt pateat facierum terminus, reperietur semper dimidia pars lapidis Borealis & dimidia Australis,

B quæ nunquam commutantur. Si enim lapidem ex eodem filo suspenderis, nunquam quiescet, donec pars eius Borealis Boream spectet, & Australis Austrum. Magnetem autem imitatur acus ferrea secundum eius tactum: si enim cuspide tangat faciem Australem, caput eius in Austrum verget, quocunque feratur: & è conuerso. nam per contactum ferrum & Magnes fiunt veluti vnum, ideo eundem situm ferrum quærit, quem Magnes, cum à Magnete disinctum fuerit: ac si esset Magnes. Hinc fit, vt acus, quæ in Gnomone est, pars Borealis tactu Magnetis in facie Boreali, non amplius ad Aquilonem vertatur, sed ad Austrum: & è conuerso: imitatur enim situm Magnetis, quem tetigit. Similis propensio quamuis infirmior reperta est in multis alijs corporibus tum fossilibus, tum lignis, quorum sedes stabilis est: si enim situs notetur, quem tenent in loco natali: deinde abscindatur aliqua portio; suspendaturq; eodem modo, vt de Magnete dictum est conuertetur facies Borealis ad Aquilonem, & Australis ad Austrum, nisi quid prohibeat. Manifestum est autem ex his corpora hæc non stellam aliquam respicere, sed veros totius mundi Polos, quia hi soli immobiles sunt. His igitur in eadem sede perpetuo quiescentibus, necesse est & corpora à Cælo dependentia, quibus fixa sedes data est, qualia sunt terrestria & solida seu animata vt arbores, seu inanimata vt lapides, in hoc situ suam quietem conseruare. Maxime autem id in Magnete repertum est, quia inter illiquabilia maxime cum ferro conuenit: est autem ferrum inter metalla solidissimum: nisi igitur mollicabile esset, non minus quam Magnes eam vim obtinuisset: nam per molificationem & liquationem partes amittunt situm quem in ortu habuerunt, vt omnia humida. At ferri glebæ lapidosæ, & lapis Hæmatites, qui in ferri fodinis reperitur, antequam ferrum ex ijs excoquatur, eandem vim habent quam Magnes: vnde quædam Magnetis species

QVAEST. PERIPATET.

Hematices appellata est apud antiquos: trahit enim ferrū vt Magnes: **D**
Solum autem ferrum vim Magnetis recipit, vt conuertatur ad Polos:
ob substantiæ affinitatem: secundum quam etiam fit attractio. Confer
uat autem situm Magnetis quem tetigerit, ob soliditatem & rigorem:
si enim inflectatur, situm eundem non conseruabit. Ideo instrumēta
ad lineam ostendendam, quæ polum vtrumque respiciat, ex hac so
la materia fabricantur. Huic lineæ, quæ ostenditur à Magnete, si ad
iungatur linea perpendicularis ostendens mediū cœli punctum, quod
Zenith vocant, & mundi centrum inuenta erit Meridiana absque
vlla fallacia: imperus enim naturæ non fallit nisi quid prohibeat:
habetur autem linea perpendicularis per corpus quodcunque graue
dependens ex filo polaris autem per Magnetem. Si igitur habemus
corpora naturalia docentia sine fallacia: cur magis debemus crede
re rationi? est enim imbecillitas intellectus relinquere sensum, &
querere rationem. Verum demonstrationes Mathematicæ non vi
dentur posse fallere. **E** Quomodo igitur Meridiana huiusmodi ratio
nibus inuenta non congruat cum prædicta? Dicemus ne mendacem
naturam per Magnetem commonstrantem Polos & per grauium pro
pensionem ostendentem centrum mundi & Zenith: an potius ratio
nem ab ea discrepantem? Profecto in ratione fallaciam aliquam esse
oportet, præsertim si aliqua supponat non certa, vt cum supponunt
punctum in horizonte æquidistantem ab ortu & occasu Solis, seu ab
vtraque vmbra, lineam per Zenith ad Polos ducere, quæ est ipsa Meri
diana. Quod verum esset, si terræ globus vndique distaret æqualiter
à centro mundi, sic enim & horizontis sectio prædicta caderet ad Po
los mundi. Sed quoniam alterum Hemisphærium altius est altero, vt
ea pars quæ est à Gadibus ad Gangem arida extuberet, vbi autem est
Océani vastitas depressior sit: factum est vt medium globi non om
nino quadret medio vniuersi, quod est centrum mundi. Id autem ea **F**
ratione accidit. Nam terræ partes non æque graues sunt: differunt
enim multum grauitate & densitate terrarum genera, lapides, & me
talla, ex quibus constat terræ globus. Cum igitur æqualis debeat esse
grauitas & propensio huius & alterius Hemisphærij, ea pars, quæ gra
uiora continet corpora alterum Hemisphærium detrueret, quousque
cozqueretur vtriusque grauitas circa medium vniuersi: relinqueretur igi
tur hoc quidem Hemisphærium depressius, ad quod confluent aque,
alterum altius aeris regionem occupans. Quæ cum hoc modo habeat
vt terra ad ortum magis extuberet, quam ad occasum, linea Meridia
na apud nos globum hunc diuidet in duas partes inæquales, quarum
maior erit ad ortum, minor ad occasum: ergo similiter diuidet nostrū
orizontem: hinc sequetur arcus diurni maiorem esse portionem, quæ
est à Meridiano ad ortum, quā quæ ad occasum, tātō autem maiorem,
quantum

- A** quantum distat meridiana à medio orizontis : distabit autem alicubi magis, alicubi minus, alicubi nihil, vbi scilicet Meridianum orizontem diuidit in duas partes æquales, quod videtur esse circa insulas fortunatas : inibi enim linea, quæ à Magnete ostenditur, cõgruit cum ea, quæ à diuisione orizontis petitur, vltra quem locum incipit iterum disiungi, & opposito modo discedere à linea medij orizontis : vt scilicet maior pars arcus diurni sit ad occasum, minor ad ortum . Quæ autem circa Meridianam contingunt ob terræ extuberantiam & depressiõnem ad ortum & occasum , forte reperiuntur etiam circa Aequinoctialem ob tumorem qui est ad Septentrionem, & depressiõnem ad Austrum. Altior enim est terra circa Septentrionem apud Schytas, humilior ad Meridiem , vbi similiter Oceani vastitas reperitur. Circulus igitur æquinoctialis diuidit globum terræ non in duas partes æquales, sed maior sectio est ad Aquilonem, minor ad Austrum. Sed forte dicitur quis, dato huiusmodi recessu vel Meridianæ vel Aequinoctialis à medio globi terræ, in cælo nullam faciet sensibilem differentiam, cum ob paruitatem interualli etiam si totus terræ globus intra duas lineas parallelas includeretur, in cælo veluti punctus esset : idcirco Astrologi minimas has differentias non curant . Verum enimvero contingit aliquid quando ex minimo quodam recessu circa principium maximum errorem in progressu oriri, vt lineis concurrentibus contingit, quâto enim magis protrahuntur, eo magis distant à se inuicem . Idem in proposita quæstione contingit . Nam lineæ, quas proposuimus, si parallellæ essent, nullam facerent differentiam conspicuâ in cælo : cum autem sint concurrentes , necesse est valde conspicuum interuallum ostendere , cum vsque ad cælum protrahantur . Linea enim Meridiana tum quæ ostenditur à Magnete, tum quæ ratione prædicta inuenitur vtræque concurrunt ad lineam perpendicularem, quæ terminatur ad Zenith
- C** & centrum mundi : quanto igitur magis protrahuntur, tanto magis distabunt . Hoc manifeste patet in Gnomone solari, vtræque enim se interfecant, vt in Septentrione linea Magnetis inclinet ad ortum, altera vero ad occasum . Interuallum autem eo minus euadit, quo magis accedimus ad occasum adeo ut circa insulas Fortunatas nullum sit interuallum : Quod ea ratione contingere videtur, quia in eo situ linea perpendicularis vtrunque centrum attingit scilicet vniuersi & Globi terræ : Ab eo autem situ vt recedunt ab inuicem duo centra, sic & lineæ prædictæ . Ex his igitur patet, quam lubrica sit non solum prædicta Meridianæ constitutio, sed & quæcunque alia ratiocinatio, quæ ex hoc principio pendet : incertis enim Polis incerta etiam erunt puncta Aequinoctij, & multa alia . Sed aduersus hanc sententiam video Mathematicos vehementer indignari, cum destruat præcipua eorum theoremata . In gratiam igitur eorum iterum pensitemus rationem,

qua

QVAEST. PERIPATET.

qua Meridianam inueniunt : videtur enim firma & ex necessarijs con-
 stituta. Nam supposita lineâ perpendiculari ostendente absque falla-
 cia & Zenith & centrum vniuersi, circa hanc formant circulum in pla-
 no paruum quidem sed proportionalem Orizonti. Inde talem Solis
 altitudinem supra orizontem & matutinam & vespertinam obseruât,
 quæ vmbra iaciat ad circulum descriptum, signantque loca. His
 igitur positis necesse est, Solem cum ad maximam celi altitudinem
 peruenerit, lineam constituere vtrique punctui æquidistantem, hæc
 autem est Meridiana : ex necessitate enim pertransibit per Zenith &
 per Polos mundi. Nam si citra aut vltra, non esset in maxima altitu-
 dine, nec diuideret circulum descriptum circa perpendicularem in
 duas partes æquales : nec obstat huic rationi terræ extuberantia aut
 alia inæqualitas : nam solum secundum lineâ perpendicularem, quæ
 firma est & certa, maximam altitudinem ostendit demonstratio, quo-
 modocunque fuerint terreni orbis extrema, quæ hic non consideran-
 tur : corrigitur enim omnis inæqualitas locorum aut accliuum aut
 decliuum per designatum planum & lineam perpendicularem. Idem
 statuendum de punctis Aequinoctij. Quamuis enim concedatur al-
 tior terra ad Septentrionem quam ad Austrum, vnde Aequinoctialis
 globum hunc diuidat in duas partes inæquales : orizontem tamen eo
 modo constitutum semper diuidet in duas æquales. An in eo fallacia
 est, quod circulus, quem describunt circa perpendicularem, assumitur
 ab eistanquam proportionalis orizonti, ac si idem esset vtriusque cen-
 trum : nam alioqui non bene colligeretur punctum in medio vmbra-
 rum meridianam constituere transeuntem per Polos & Zenith : opor-
 tet enim idem esse centrum vniuersi & orizontis, si à Meridiana tam
 orizon quàm vniuersum diuiduntur in duas partes æquales : hæc au-
 tem omnia ab ipsis conceduntur. At si verum est terram altiore esse
 in ortu quam in occasu, vt superius ostensum est : Orizon paulisper
 recedit in ortum, vt non omnino respondeat circulo descripto circa
 perpendicularem : eius enim centrum à perpendiculari parum rece-
 dit ad ortum : quo fit, vt maxima celi altitudo alia sit respectu orizon-
 tis, alia respectu perpendicularis. Idem dicendum de Aequinoctia-
 li, non enim aptari potest orizonti, si terra ad Septentrionem extube-
 ret. Neque sufficit circulum descripsisse circa perpendicularem, non
 enim per hunc corriguntur errores, qui in vmbra-
 rum consideratione contingunt. Solum ob stare videtur. Si circulus Aequinoctialis &
 Meridiana cælum diuidunt in duas partes æquales, orizontem autem
 in duas inæquales, vt positum est propter modicum recessum globi
 terræ à medio : debuisset lineâ Meridiana ab Astrologis posita paral-
 lella esse cum lineâ Magnetis : hæc enim ponitur cælum diuidere in
 Polis & centro mundi : orizontem autem extra orizontis centrum :
 altera

A altera autem è conuerso orizontem diuidit in suo centro, cœlum autẽ extra eius centrum : neque se interfecant , quia idem est interuallum inter duo centra, quod est inter duas Meridianas. Quod si res hoc modo se haberet, ex isto modico interuallo in cœlo nulla appareret conspicua differentia : tota enim terra veluti punctus est : & orizon quocunque modo extuberet in vnam partem magis quam in alteram nõ prohibet, quin vbique dimidium cœli veniat in conspectum, dimidiũ autem occultetur. At videmus lineam Magnetis interfecare Meridianam Astrologorum in linea perpendiculari, & interuallum satis conspicuum ostendere : nam circiter tres gradus extrema vtriusque distant ab inuicem apud nos, vt tradunt. An hoc contingit, quia in vtraque linea vtimur eadem perpendiculari & eodem circulo descripto circa eam, sed diuersa sorte : nam in Magnete vtimur tanquam centro vniuersi, nec fallimur, cum perpendicularis ad centrum tendat : **B** at in positione alterius Meridianæ, putat quidem se vt centro vniuersi vti, sed cum aptant orizonti, qui excentricus est, falluntur. quia vero hoc modo vtraque Meridianæ non permanent parallelæ, sed concurrerent in perpendiculari, ob id conspicuum interuallum ostendunt in cœlo. Patet igitur quam fallax sit ratio cinatio, quæ ex positione orizontis fit, tum propter ea, quæ dicta sunt, tum etiam quia dimota terra, vt alibi probatum est, necesse est & vmbra variari, vnde non paruus error in mensuris contingat. Certius igitur tum Polos tum Meridianam ostendit Magnes quam ratio.

Maris fluxum, & refluxum ex motu terra non Luna fieri.

Quæst. V 1.

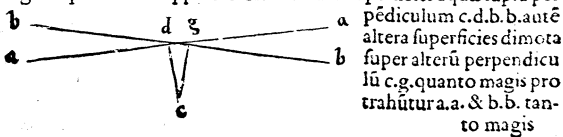
C **M**AGNAM admirationem præbet hominibus Maris æstuationis quibusdam temporibus accedentis, ac reciprocantis. Quoniam autem animaduersum est insequi Lunæ cursum : Nam oriente eo sydere intumescere incipit, perseveratque donec ad medium cœli fastigium peruenerit : vnde inclinante verius occasum, residet : Occidente autem iterum reneat, iterumque recedit, cum alterum Hemisphærij fastigiũ tetigerit : atque hoc modo iterum oriẽte reuertitur perenni quodam cursu & recursum perseverans : putatum est affinitatem quandam Lunæ cum humore huius causam esse, præcipuè cum in Plenilunijs maiores fiant æstus, noua Luna minores : medio autem modo in temporibus medijs : vt ex antiquorum monumentis notatum esse comperimus. At verò difficile est videre, si desiderio syderis orientis affluunt aquæ : cur occidente non resiliunt sed similiter vt in ortu effluunt. Nam aut perpetuò debuissent insequi Lunæ cursum, vt secundum eundem circulum continuè affluerent, nunquam,

QVAEST. PERIPATET.

quam retrocederent : aut saltem ea accedente affluxus fieret, receden- **D**
 te refluxus. Præterea cum alijs, atque alijs terræ locis cōtinue oriatur,
 atque occidat cum toto cœlo luna : affluxus quoque continuus erit
 similiter, ac refluxus. Nam existentibus quatuor angulis cœli, quibus
 continue luna terram respicit, in duobus oppositis cōtinua erit aqua-
 rum exundatio, in alteris duobus continua diminutio : At hic non est
 fluxus, & refluxus, qui in mari apparet : accedunt enim, & retrocedūt
 vicissim aquæ : in continuo autem illo motu ex luna, retrocessus fieri
 nequit, ut patet in vndarum motu ex vento : quamvis enim inter vnā
 & alteram vndarum molem veluti vallis quædam conspiciatur, conti-
 nuus tamen est affluxus, non refluxus. Amplius quomodo luna aquā
 mouere possit, non moto intermedio, ut aere & igne ? nam se ipsa mo-
 uere non potest, quia non tangit. Num virtus quædam occulta per-
 meat à luna vsque ad aquam, ut à Magnete in ferrum : adeo ut non
 moto medio communicetur motus extremo ? Sufficit enim in qui- **E**
 busdam tactus secundum aspectum, ut commodius alibi ostendatur.
 An potius suo lumine aquam calefaciens, & veluti subferuefaciens, in-
 tumorem extollat, unde fiat exundatio : æstu autem desinente refideat
 in seipsam, unde aquarum retrocessus appareat, ut doctis viris placere
 video ? At si huiusmodi aliqua esset Sympathia in aqua, non solum
 ingentia maria eo motu mouerentur, sed & lacus & stagna, imo etiam
 magis : quod enim minus est ab eadem virtute facilius mouetur : Nūc
 autem id non videtur. Ob has igitur causas, atque alias huiusmodi
 non possumus maris fluxum & refluxum lunæ ascribere. Affert autem
 Aristoteles. 2. Meteo. cap. 2. duplicem causam fluxus maris : vnā esse
 fluuiorum multitudinem in ipsum magnam aquarum vim intromit-
 tentium : qua ratione fluxus est solum in vnā partem, scilicet magis
 decliuē, ut accidit mari Mediterraneo : nam in Tyrhenū fluunt mare
 Aegeum, & Pontus, & Mæotis, non in oppositum. Alteram autem esse **F**
 modicā quandā totius maris librationē : huc enim atque illuc libratur
 sæpe : quod in ipsius quidem vastitate modice apparet, in angustijs au-
 tem magnum facit fluxum & refluxum. Quod igitur statens accidit
 æquilibris, mari vult contingere Aristoteles : accepto enim principio
 motus inclinant modo in vnā partem, modo in alteram sæpe, pro-
 pter æqualitatem ponderis : nam si in altera parte pondus superaret,
 in eam totū vergeret, nec in alteram resurgeret. At vero si totius aque
 moles ita supra terram sita est, ut externa eius superficies vndique à
 centro vniuersi æquidistat. 2. cœ. tex. 3 1. propter quid modo in vnā
 modo in alterā partē inclinatur ? Cum enim propensionem hucusque
 habeat, quiescere ibi deberet : Violentia autē ex hoc loco perpetuē di-
 moueri non est dicendum, cū nullum violentum sit perpetuum. 1. cœ.
 tex. 15. Nō est ergo quærēda aliqua virtus mouens totius aquæ molem
 extrin-

- A** extrinsecus, nā prāter naturam moueret, & prāter aquæ inclinationē. Nec igitur Luna, nec venti, nec aliquid huiusmodi aquam dimouere tali motu queant. Relinquitur autem vnus modus tantum, vt scilicet moueatur ad motum continentis, quem per accidens esse diximus. Si enim per se moueretur, necesse esset aut secundum naturā, aut prāter naturā moueri. 3. cēl. tex. 18. & 1. cē. tex. 10. at neutrum dicere possumus: Si enim secundum naturā, non vnus esset vnus corporis motus secundum naturam, sed plures: Si prāter naturam, aliquod violentum esset perpetuum: per accidens igitur moueri est necesse: quemadmodum de sphaera ignis est dictum. Cum autē aqua exterius quidē ab aere contineatur, interius autē à terra, aeris autē pars, quæ aquā tangit, signās appelletur ab Arist. 1. Meteo. cap. 3. non enim fuit vt is qui supra montes terræ est: sed solum à ventis varie turbatur, non potest maris illa liberatio continua ex aere contingere: relinquitur igitur vt ex motu terræ fiat: ad motū enim eius necesse est moueri totū quod intra eius cauitates continetur. Recta autē ratione fit, vt aqua non insequatur omnino terræ motū, sed partim retrocedat, partim vltius prāterlabatur: Cum enim humida sit eius natura, dum terra impellitur à circumfuso aere, aqua posterius aliquantisper derelinquitur: vt videre licet in paruo vase, cuius amplior sit latitudo quā profunditas: si enim dimoueatur, refilit aqua à tergo priusquā in oppositam partem, & sæpe huc atque illuc libratur quærens æquilibrium. Cum igitur terra mo-
dice prātergressa fuerit, aqua autē posterius derelicta, extra suū æquilibrium exiitens, in alteram partem ruit, sed vltra æquilibrium ob accēptum motus principium: inde iterum ob eandem causam in oppositā partem vergit, & sæpe id facit, quærens æquilibrium, in quo naturaliter quiescat. Quod si terra quiesceret à motu suo, & aqua aliquando defineret huc atque illuc librari. Quoniam autem perpetua est huiusmodi terræ circumuolutio, perpetua quoque redditur maris libratio.
- C** Quatenus igitur motus iste est continentis, per accidens in aqua est, nec secundum eius naturam, neque prāter naturam: quatenus vero aliquo modo in ipso continente mouetur, est secundum naturam, quærit enim semper locum magis decliuem: quia non pari passu insequitur terræ motum. Quod autē in maxima aquarum congregatione hic motus contingat, non autē in paruis vt lacubus, & fluminibus, iustissime euenit. Cum enim terræ motus minimus sit, nō potest nisi in magna aquarū mole apparere. Sit enim a.a. superficies aquæ supra per

pediculum c.d.b. autē
altera superficies dimota
super alterū perpendicu-
lū c.g. quanto magis pro-
trahitur a.a. & b.b. tan-
to magis

QV AEST. P E R I P A T E T.

to magis apparet seiunctio à seinuicem : ideo & motus manifestior, D
 quanto autem breuiiores fuerint, tanto minus apparet seiunctio, vt
 aliquando insensibilis omnino sit, vbi nulla appareat mutatio, vt pro-
 pè d. & g. hoc autem modo se habet lacuum & stagnorum breuitas
 ad totius maris vastitatem. Ob hanc eandem causam in Oceano al-
 tius intumescunt aquæ, & latius exundant quam in reliquis maribus.
 Scribitur enim supra Britanniam octogenis cubitis attolli. Frequen-
 tius quoque accedunt in breuioribus maribus, quam in Oceano, quo-
 niam per breuiora spatia exundant : vel etiam quia vltra accessum &
 recessum Oceani quos participat Mediterraneū iuxta columnas Her-
 culis, propriam quoque habet librationem in suo gurgite. Idcirco
 iuxta Syrtis, & circa Euripum Taurominitanum, & in Eubæa aliter
 accedunt : septies enim in die, ac nocte in Eubæa reciprocare dicun-
 tur. Ex quibus etiam patet non vbiq̃ æstus insequi lunæ cursum.
 Quod si vt plurimum id contingat, vt pari gressu cum Luna acce- E
 dant, non ob id Luna huius motionis causa fuerit, vt nec ambulatio
 coruscationis, si me ambulante coruscauerit. Non enim fuerit præ-
 ter rationem, vt libratio, quam ex totius cœli motu Maria habuerunt,
 eius syderis cursum comitetur, quod & propinquissimum est, & cum
 humore habet affinitatem. Ex dictis igitur patet solui omnes dubita-
 tiones, quæ circa maris fluxum, ac refluxum contingunt, supposita
 quadam terræ motione parua tamen. Nam si maior esset, maris quo-
 que exundatio vehementius fureret & terras latius inuaderet, vt ali-
 quando in diluuijs accidisse ferunt. Attestantur quoque hæc ijs quæ
 superius de cœlo stellarum fixarum diximus : si enim libratu-
 luc mare perpetuo, necesse est terram moueri : si vero hanc, necesse est
 aspectum stellarum fixarum variari : motus ergo trepidationis ab astro-
 logis inuentus in octaua sphaera, ex motu terræ rationabilius contin-
 git, quàm ex motu illius. Si igitur paruus hic atque obliquus & inæ- F
 qualis terræ motus sufficit ad mutationem aspectus, quæ notata est,
 non sunt ponendi alij orbes supra octauam sphaeram. Iusta etiam ra-
 tione motus cœli communicatur omnibus corporibus infra ipsum ma-
 xime quidem igni, quia propinquissimus est : minimè autem terræ,
 quia remotissima : medio autem modo corporibus medijs, aeri qui-
 dem magis, quia iuxta ignem : aquæ autem minus, quia iuxta terram.
 Nam cum æterna sint elementa, secundum totas sphaeras non mi-
 nus quam cœlum : motum etiam quendam æternum habuisse iustum
 fuit.

A *Motum planetarum sub Zodiaco non caliditatem gignere in hac inferiora, sed refrigerationem. Quæst. VII.*

Veritas huius sententiæ patefiat, videndum prius est, quomodo in hæc inferiora gignatur caliditas, & frigiditas à corporibus celestibus: non enim in hoc Peripatetici consentiunt. Nam quidam solo motu caliditatem fieri arbitrantur: quidam addunt & lumen. A radijs enim Solis calefieri quæ circa terram sunt & experientia manifestum est, & fatetur Arist. 1. Meteor. cap. 4. & 9. Alibi tamen, ubi docet quomodo à Sole & cæteris stellis non igneis existentibus ut antiquiores putabant, exhibeatur caliditas: assert latio nem tantum, dicens: motum aptum natum esse ignire: luminis autem non meminit, ut 1. Meteor. cap. 3. & 2. c. text. 42. Videtur autem eo loco putare ipsum lumen non caliditatem gignere, sed ipsum potius vna cum calore à motu fieri: inquiens: Calor autem ab ipsis & lumen generatur attrito aere ab illorum latione. Quæ sententia maximam patitur controuersiam. Nam si per lumen intellexit, actum perspicui, qui per præsentiam corporis luminosi fit, non videtur huiusmodi participatio in perspicuo motus aliquis localis esse: præsentem enim luminoso corpore, totum perspicuum simul actum est illuminatum: neque per motum localem, seu corporis luminosi, seu radiorum fieri videtur: Nam etiam quiescente luminoso corpore, ut igne, fit luminis participatio: Radios autem descendere & vibrari, metaphorice quidem dici conceditur, vere autem nequaquam, quod enim non est corpus, moveri nequit 6. Phys. text. 32. Præterea motus iste radiorum deorsum, si quidem secundum naturam esset terreum quid esse id corpus significaret. Si præter naturam, igneum. At radij corporum celestium, nec terrei, nec ignei sunt: nec tandem alio motu quam circulari moveri corpora celestia possunt. 1. c. text. 19. Non igitur per lumen intellexit actum perspicui, non enim hic per motum localem fit, neque attritio nem aliquam sequitur. Idcirco recte interpretes verbum illud exponunt pro igne, quoniam hic gignitur attrito aere: appellari autem lumen, quia luminosus existit. An verbum *ἄρ*: quod lumen significat, scribendum non circumflexe, sed acute *ἄρ*: quod vñtionem significat à verbo *ἄρζω*, quod est ardere? Duabus igitur vocibus vsus est Aristoteles, calore scilicet, & arione: quemadmodum etiam in 1. Meteor. cap. 3. *ἄρ*tu & calore: cum inquit, ut igitur fiat *ἄρ*tus & calor sufficiens est efficere etiam Solis latio tantum. At vero non videtur sola astrorum & Solis circumuolutio caliditatem facere: Motus enim huiusmodi non atterere potest aerem inferiorem, qui intra montes continetur: Solus enim is qui superius est circumrotatur vna cum igne. 1. Meteor. cap. 3.

Sed

QVAEST. PERIPATET.

Sed tamen in inferiori parte aeris ingētes fiunt ætus : media quadam **D**
eius regione frigida permanente, & quia procul existit à cælo, & quia
reflexio radiorum Solis ex terra ad illam non pertingit. Si ergo celi
motus nō calefacit mediam hanc regionē, multo minus inferiorem,
remotissima enim est. Alteram ergo naturā esse oportet, quæ apta na-
ta sit calefacere hæc loca, non calefacto intermedio: huiusmodi autē
esse naturam luminis præcipue Solis, patet. verum enimvero mirum
est Aristotele in hac parte defecisse, nec explicasse quomodo ex lumi-
ne fiat caliditas, cum præsertim hoc genus excastrationis longe magis
experiamur, quam quod ex motu celi peragitur. An per caliditatem,
quam dixit attrito aere fieri propter astrorum lationem, eam quoque
intellexit, quæ ex lumine fit? Indicat autē hoc, quod 1. Met. c. 3. dicit:
Solem maxime caliditatem facere, quia motus solidi aerem maxime
disgregat, & propter hanc causam pertingit ad hunc locū eius calidi-
tas. Si igitur caliditas quæ ex Sole pertingit ad hūc locum, est ratione **E**
luminis, hanc autem tribuit soliditati corporis velociter lati, lumen
igitur ratione corporis moti calefaciet. Idem colligere possumus.
2. cę. tex. 4. 2. ubi inquit: aerem incalefcere cum exiit sub sphaera cor-
poris circulariter moti, & hac maxime, qua Sol exat influxus. Quapro-
pter accedente ipso & oriente, & super nos existēte, generatur calor.
Hæc enim non nisi ratione radiorum & luminis conuenire possunt.
Et 1. Meteo. c. 9. Solis lationē disgregare & congregare, & causam esse
generationis & corruptionis, quia prope fit aut longius. Si igitur ge-
neratio & corruptio est circa terram, ad quem locum non nisi lumen
pertingit; necesse est lumen motu disgregare. Verum illud cognitu
est difficile, quomodo lumen, cum non sit motus, neque per motum
communicetur, atterere possit aerem illuminatum, & caliditatem gi-
gnere. An lumen per se nō atterit, nec calefacit? sed corporis caleitis
latio, ut patuit ex ijs, quæ nuper ex Aristotele citauimus? lumen autē **F**
veluti preparatio est & mediū quoddam, quo recipi in aere talis mo-
tus possit: præcipue in ijs locis quæ à cælo sunt remotissima. Oportet
igitur putare naturā perspicui corporis naturali quodam appetitu præ-
sentia luminosi corporis aspicere, ut inde perficiatur nō secus ac mate-
ria ipsam perfectionē desiderat: eodem enim modo perficitur ipsum
perspicuū à lumine. Quo fit, ut moto corpore luminoso, varia semper
fiat luminis susceptio, nā solum per lineam rectā fit illuminatio: aspe-
ctus igitur alius, atq; alius fit. Huiusmodi autē mutatio, attritionis est
principiū & caliditatis. Cum enim perspicuum apertionē quandam at-
que dilationē in susceptione luminis patiatur: atque hanc secundum
alias atque alias lineas successiue ad motum corporis luminosi, atteri-
minutissime id corpus necesse est. eoque magis quo velocius illud mo-
uetur. Cælum igitur sine lumine trahere hæc distantissima in consen-
sum

Asum non potuisset. Quod si lumen tantum adesset, non autem motus: similiter hæc immobilia redderentur ex lumine, ut nunc ex eodem motu acquirunt: Sola enim præsentia luminosi corporis perficitur perspicuum. Quod autem maior fiat caliditas, ubi radiorum est reflexio quam ubi simplices recipiuntur, ideoque infimam aeris regionem magis calefaciant, quam intermediam, iure optimo accidit. In reflexione enim reduplicatio est radiorum descendantium scilicet, & ascendentium: ideo & magis agitari oportet ipsum perspicuum pluribus modis lumen recipiens: longe autem magis calefieri cum ad angulos acutos reflectuntur: quia tenuius atteruntur eius partes. Huius autem gratia putandum est solis corpus tanquam Epicyclum in suo circulo circumagi quemadmodum reliqua astra, quanquam id Aristoteli placere non video, alibi tamen demonstratum est à nobis: Sic enim vehementius caliditatem imprimere possunt, veluti terebro quodam circumducto, aerem radijs permeantia. Dicimus igitur sententiam Aristotelis fuisse cælum motu tantum suo circulari caliditatem inferioribus corporibus exhibere: lumen autem præstare, ut facilius motus astrorum recipiatur in corpore perspicuo: in ijs præsertim quæ distantissima sunt, ad quæ motu ex contactu corporis peruenire non poterat: lumine enim quodammodo astra nos tangunt, quem contactum secundum aspectum vocamus. Ob hanc vero causam; refrigeratur media aeris regio: non enim peruenit ad ipsam attritio ex cæli contactu propter distantiam, neque ex luminis reflexione, quia hæc ad illum locum non pertingit. Quemadmodum enim motus caliditatem facit in susceptibili eius qualitatibus, sic immobilitas frigiditatem. Aperuit autem hoc Arist. 1. Meteor. cap. 3. ubi inquit: Corpus quod sub circulatione superna continetur, veluti materiam quandam, & potentia calidam, frigidam, humidam & siccam, & quæcunque has sequuntur affectiones, fieri talem & esse à motu & immobilitate. Non enim est absurdum imo necessarium alterum contrariorum, ut frigiditatem causam habere priuationem: omnis enim contrarietas priuatio est. 10. Metaph. tex. 16. non tamen omnis priuatio contrarietatem facit, sed quæ in determinato genere, & quæ non simpliciter est non ens, sed forma quædam, ut quies se habet ad motum, & tenebræ ad lumen, & calidum ad frigidum, & alia huiusmodi: est enim priuatio species quædam. 2. Phy. tex. 15. Propter quid autem ad motum & immobilitatem insequantur primæ qualitates tangibiles: ab illis autem reliquæ affectiones oriuntur, alio loco commodius ostendetur. Quæ igitur cælo propinquissima sunt, ut ignis & quædam pars aeris, calida existunt ob cæli motum etiam sine lumine communicatum: Quæ autem remotiora sunt: frigida ob motus priuationem: eodem modo secundum totas sphaeras permanentia, quia similiter motus & immobilitas eorum æterna est: Secundum partes autem

QVAEST. PERIPATET.

fiunt hæc quidē calida, hæc vero frigida ex motu & immobilitate, quæ D
per lumen & eius priuationem oritur: accedente enim & recedente so-
le aliquando communicatur motus aliquando immobilitas. His hoc
modo constitutis dicimus: Motu Planetarum ob occasu in ortum, nō
caliditatem gignere, sed eam potius temperare. Cum enim duo in eo-
dem corpore hiant motus in oppositam partem, quanto alter velocior
fuerit, tantum demitur de alterius velocitate. Idcirco si æquales essent,
nullus appareret motus, in eodem enim semper esset ipsum mobile: si
alter superat, apparet motus dominans tanto remissior, quantus est
est alter motus. Cum igitur cælum rapidissimo motu in occasum fera-
tur; Planetæ autem interim in eodem per proprium motum subdefi-
ciant, quanto velocior est in proprio orbe motus, tanto magis retar-
dari oportet eorum motum in occasum. Omnis autem retardatio mo-
tus, priuatio quædam est si non secundum totum, saltem secundum
partem. Quanta igitur erit retardatio, tanta etiam refrigeratio ex illa E
oriatur. Maior autem retardatio est quanto velocior est in proprio or-
be motus. Velocitas ergo huiusmodi non caliditatem sed refrigera-
tionem parit. Significauit autem hoc Aristoteles 1. Meteo. cap. 3. vbi
lunæ motum tardum esse inquit, astrorum autem fixorum velocem:
Solis autem mediocriter se habere. Idcirco solem maxime calefacere,
quia neque perinde procul est, vt Astra, neque tardus vt luna. Per ve-
locitatem enim & tarditatem significauit, non quatenus in ortum fe-
runiur, sed in occasum: Nam alioqui oppositum videretur dicere.
2. cœ. tex. 58. In proprijs enim circulis inquit: superiora tardius ferri
inferiora velocius: ideo lunam velocissime, Saturnum tardissime: So-
lem medio modo se habere ac reliqua intermedia corpora. Ex quibus
patet caliditatem fieri ex motu totius cœli in occasum lati non ex Pla-
netarum motu in ortum.

Sub Zona torrida cælum dari perpetuo temperatissimum. F

Quæst. VIII.

EC IN IT hoc clarissimus Poeta noster Petrus Bembus Car-
dinalis, qui amenissimum locum fingens, in quo perpetua
cœli temperies nullo vnquam æstu, nulloque gelu infestante
reperitur, tunc in Arabia felice collocauit, quæ intra Tropicos est
sita: idque optima quidem ratione non tamen vulgari. Incredibile
enim videatur temperatam esse eam regionem, cui Sol propinquissi-
mus semper existat, & quam perpetuo ardentissimis radijs secundum
angulos acutissimos reflexis feriat. Nam propter hæc existimata est
multis regio illa inhabitabilis propter æstum vt ponitur ab Aristotele.
2. Meteo. cap. 5. Quamquam vero hodie ijs qui ex Lusitania Oceanū
Atlan-

- A** Atlanticum naugant vsque in Indiam, comperta fit habitari. Insula enim Sancti Thomæ cognominata, in qua Sacchari est multus prouentus, sub Aequatore sita est, habitatur autem non illa solum, sed & vniuersa Africæ pars illi contermina. Et Indiæ Taprobane quæ hodie Sumatra dicitur, sub eodem Aequatore popularissima perhibetur. Tam ingenti æstu afflictati eius regionis incolæ, subterraneis cauernis degentes salutem sibi quærunt, vnde Troglodytæ antiquis appellati in Aethyopia populi: Inhabitabilis ea nihilominus regio dicenda est, cū vix, & non nisi eo presidio habitari queat: vt impossibile aliquando dicitur, quod vix aut difficulter fiat 1. c. tex. 3. Dicemus ne huiusmodi feruorem temperiem esse? At si hæc tēperies, quis erit in terra ex Sole feruor? nullus enim alius est locus, in quem vehementius agant Solis radij tum ob propinquitatem, tum ob diurnam immorationem. Si enim apud nos non solum circa Solstitium æstiuū ingentes fiunt æstus, **B** sed & postea maiores succedunt ob moram diuturniorem, quam facit Sol propè Tropicum æstiuū: quid existimandum est ibi fieri, vbi semper est propinquissimus? Non est autem putandum temperiem sufficientem fieri ex pluuijs, quas tradunt perpetuo descendere, vbi sol secundum perpendicularum terram respicit, vnde alluiones fiūt, & Nili, & alterius fluminis, quod ex iisdem fontibus ortū ducens per Aethyopiam in Oceanum Atlanticum exoneratur, Nigrumq; vocatur, quia ex Nigrorum regione fluat. Statis enim quibusdam temporibus vtræque hæc flumina mirum in modum intumescunt, quod multis admirationem peperit, antequam stata hæc pluuiarum tempora in ijs regionibus comperta essent. Refrigeratio igitur ex huiusmodi pluuijs quāquam aliquid facit, temperiem tamen afferre saltem perpetuam non potest, tum quia aquæ illis calidæ descendunt, vt testantur, & ratio vult: tum quoniam breui tempore contingunt. Solem enim perpendicularem non diutius eadem regio habere potest. Fiunt autem pluuiæ perpendiculari Sole potius, quia radij reflexi iidē fiunt cum ijs qui descendunt. hoc autem existente minor fit aeris attritio, quia nullus fit angulus inter radium descendentem atque ascendentem, in quo fit attritio ob multiplicem luminis receptionem, vt superius est ostensum. A lateribus igitur ob vehementiam attritionis dissoluuntur vapores: in medio autem quā Sol ad angulos rectos terram aspicit, ob minorem attritionē, principium aliquod refrigerationis ad est, quod vaporem in aquam condensat quāuis calidam, vt feruenti ollæ impositum operculum efficere solet, sufficit enim illud minus calidum esse quā fit vapor: idcirco aqua ab eo, sed calida distillat. Iuuat autē hanc generationem antiperistasis: Vaporis enim natura nactō principio motus, per quē ad frigiditatem reuertatur, ab ambientis caliditate quidam inuatur vt citius in aquam transeat. Hoc autem modo Aestate fieri pluuias in

QVAEST. PERIPATET.

Aethiopia & Arabia testatur Arist. 1. Meteo. c. 12. Continuae autem **D** sunt illic pluuiae, quia continua est eius loci refrigeratio propter radiorum simplicitatem: materia autem multa & maximè preparata à lateribus subministratur, ubi ingens feruor adeſt: facit enim ad velocem concretionem, si praecalefacta fuerit aqua: ut ibidem declarauit Arist. Ex dictis igitur patet in zona torrida continuam temperiem esse non posse, sed potius continuum feruorem modico tempore à radijs perpendicularibus remissum. Neque etiam noctium longitudo temperare dierum aestum queat: Si enim apud nos in æquinoctijs temperies est, sole angulis obtusis percutiente, illis qui sub æquatore degunt semper æquinoctialibus existentibus & sub angulis acutissimis quomodo temperies fuerit? Idem inferri de ijs potest, qui extra æquatorem vsque ad vtrumque tropicum habitant. Non enim multa est differentia dierum ac noctium, & angulorum qui ex radiorum reflexione fiunt. At verò extra Tropicos continuam temperiem inueniri impossibile est. **E** Nam sub vtraque vrsa perpetua sunt frigora, idcirco similiter habitari commodè ea loca nequeunt. Reliquae autem intermediae terrae sectiones habitabiles, propter magnam differentiam accessus & recessus Solis, vnde quatuor anni tempora maximè contraria orta sunt, ingentes mutationes frigoris & aestus patiuntur. Consentaneum tamen rationi videbatur, ut in terra, quemadmodum loca dantur, in quibus perpetua aestas ac feruor est, atque alia, in quibus perpetua hyems & gelu: similiter alia reperirentur, in quibus perpetua esse temperies. Si igitur hæc in infima regione aeris, ubi reflexio fit radiorum, non contingunt: in superma autem viget exhalatio sicca & ignis: circa mediã regionẽ forte locus temperatissimus in terra dabitur perpetuus: sed is non in omni terrae sectione, sed tantum sub zona torrida. Cum enim media aeris regio ob duplicem causam secundum sententiã Aristi. frigida reddatur, & quia procul existit à celi circulatione, & quia à radiorum reflexione **F** non tangitur, necesse est eam quæ iuxta Polos est, frigidissimam esse: Nam & reflexio radiorum præterquam quod imbecillior circa ea loca est, minus etiam altè ascendit, propter eorum inclinationem ad terram. distantia quoque eius à latione coeli maxima est: Quamvis enim vndique à cælo æquidistat, hæc tamen pars, distantissima est ab ea coeli parte, quæ & motus velocitate, & soliditate corporum ut solis ac cæterorum Planetarum apta nata est plurimum calefacere. Nam sphaera ea pars velocissima est, quæ suo motu maximos describit circulos, ut sunt ij, qui intra Tropicos continentur: tardissima autè, quæ minimos eodè tempore circulos perficit, ut iuxta Polum vtrumque: minimã ergo caliditatem in ijs locis fieri necesse est. Sub zona autem torrida propter causas oppositas, necesse est mediam aeris regionem longe tepidiorẽ esse: Nam & radij ad lineam perpendicularem maxime accedentes altissime

- A**ttissimerefleſcuntur, ſimul & ob angulorum paruitatem potentiſſimi ſunt: coeli præterea pars velociſſima ſupra ipſam eſt, & omnium Planetarum corpora intra Tropicos feruntur: quæ omnia vt eam terræ plagam veluti exurunt, ſic mediam aeris regionem temperare poſſunt. Hinc fit vt in ijs locis non niues oriantur, nec grandines, nec pluuiæ frigidæ, ſed potius calidæ; vt noſtris temporibus eſt compertum. Quamuis enim in deſcenſu propter ambientis feruorem non antiperiſtaſim pati, ſed potius incaleſcere putandum ſit, in ortu quoque nihilo minus aliquem teporem ex loco fortiri veriſimile eſt. Vt igitur apud nos æſtate loca ſunt in alpiſbus, in quibus dum cætera feruent, aer temperatiſſimus eſt ac iucundiſſimus: ſic intra Tropicos vbi cõtinua æſtas feruentiſſimæq; eſt, ſi qui montes fuerint, quia ſua altitudine ſupra reflectionem radiorum, quaſi vltra telorum iactum, vt in prouerbio eſt, extollantur, continua frui aeris temperie inſtar veris perpetuæ neceſſe eſt.
- B**eſt. Quod nullis alijs locis contingere poſſe maniſeſtum eſt. Sol enim cum à cæteris regionibus extra Tropicos exiſtentibus aliquando multum recedat frigora parit magis & minus, vt locus diſtantiôr aut propinquiôr fuerit. Atteſtantur hoc idem & ſacra Myſteria, quæ locum delitiarum Paradifum terreſtrem vocatum circa eadem loca deſcribunt. Flumina enim totius terræ principaliffima, quæ inde fluere traduntur, quædam intra tropicos, quædam non longè ab illis ſuos habent fontes: Cum autem omnia ex altiſſimis montibus ortum ducant, circa mediam aeris regionem ſitum eſſe hunc locum ſignificant. Fabulantur & Græci amæniffimos Iunonis hortos in extrema occidentis parte, vbi altiſſimus Africæ mons Atlas vltra Tropicum Cancrî extollitur. Maxime enim eſt rationi conſentaneum, vbi omnium aſtrorum aſpectus eſt placidiſſimus, agros quoque perpetua fertilitate ridere: nunquam enim gelu horrere, nunquam æſtu areſcere contingit.
- C**ubi perpetua eſt aeris temperies. Sed merito dubitaret quiſpiam: Cur hominibus hodie, quod ſciatur, incomperta ſunt hæc loca adeo expetenda? An intercludi acceſſum putandum eſt partim belluarum feritate, quæ in ijs locis præcipuè vigent: partim locorum præcipitijs, ac ſyluis impenetrabilibus ſponte naturæ liberè luxuriantibus, alijsq; itineris difficultatibus in regione præſertim feruentiſſima? Ceſſit igitur hominis audacia Serpentum, ac reliquarum belluarum immanitati, vt propria ſuæ habitationis loca deferere fuerit coactus, atque exul aliena regna petat, armis, & totis ingenij viribus in ſeipſum conuerſis: donec alter Hercules monſtris debellatis ea nobis reſtituat.

QVAEST. PERIPATEI.

Caliditatem ex cœli motu vsque ad centrum terræ peruenire, & frigiditatem vsque ad extremum ignis. Quæst. IX.

ENERABILIVM & corruptibilium materia, ex qua constant omnia, quæ intra cœlum sunt, non permittit aliquid eorum corporum quæ hic sunt, æterno tempore perdurare: non enim potest semper esse sub eadem forma, quod potentiam habet ceteras recipiendi. 1. cœ. tex. 118. Cum autem omne quod generatur & corrumpitur, ab aliquo actu existente hæc pariat, actus enim potentiam præcedit. 9. Metaph. tex. 13. necesse est alterum principium adesse generationis & corruptionis effectuum, cuiusmodi Sol ab Aristotele ponitur, hic enim cum in circulo obliquo feratur, per eius accessum generationem efficit, & per eiusdem recessum corruptionem. 2. de ge. & cor. tex. 56. Ex quibus sententiam illam colligimus, caliditatem ex præsentia Solis factam vsque ad centrum terræ pertingere, & frigiditatem per eiusdem absentiam vsque ad extremum ignis. Nam alioqui id quod generari posset aut corrumpi, nunquam ad actum perduceretur propter defectum generantis & corruptentis, quod impossibile esse in natura manifestum est. 1. cœ. tex. 133. corruptibile enim necesse est aliquando corrumpi, & generabile aliquando generari, si non est possibile simul semper esse & non semper esse. Terræ igitur partem, quæ prope centrum est, patet incalescere non posse, & fieri exhalationem & ignem, nisi Solis aut reliquarum stellarum virtus ad illum locum perueniat. Alterum enim duorum necesse est, aut terram illam ex centro ad superficiem venire, ubi manifeste virtus Solis operatur: aut Solis virtutem ad centrum descendere. Terram autem ascendere secundum naturam quidem impossibile est: præter naturam vero quæ virtus ex eo loco dimouere illam possit? Solum profecto eo modo cōtingeret ad superficiem aliquando venire si ad vnum Hemispherium, terræ fieret appositio, ad alterum autem demptio: paulatim enim hoc modo emergerent omnia quæ in profundo sunt. At non eam dispositionem habet terra cum toto cœlo, ut eius generatio in vno Hemispherio fiat, corruptio autem in altero. Cum enim Zodiacus sub quo fertur Sol, in duas partes æquales tum cœlum vniuersum tum terram diuidat, duo æqualia terræ segmenta in vtroque Hemispherio relinquuntur, quæ ad Solem similiter se habent; æqualiter enim ad vtrasque accedit & ab vtriusque recedit. Ignis igitur generatio & terræ non in altero Hemispherio magis erit quam in altero: neque secundum temporum vicissitudines terræ demptio, aut appositio in vtriusque maior fuerit. Necesse est ergo Solis caliditatem ad centrū peruenire, & exhalationem ex ea terra facere, quæ ob leuitatem sponte ad superficiem feratur.

A ratur. Eadem ratio & igni accommodari potest. Quamvis enim hunc magis contingat ob motum circularem, aliquando violentia ferri deorsum, vt 1. Meteo. cap. 3. dicitur: hanc tamen causam esse perpetuæ conuersionis & omnium partium successiue, non est putandum: hic enim ordo quidam est perpetuus, quod autem præter naturam est inordinatum est & non perpetuum. Aliquam ergo causam priorem esse necesse est, quæ faciat, vt suprema pars ignis frigeat & grauescat: nam alias incorruptibilis eo in loco permaneret. Quo autem modo id contingat deinceps videamus. In sphaera igitur ignis facile est id perspicere. Quæ enim parte cælum est velocissimum & qua fertur Sol, vt intra Tropicos, rationabile est continuam esse ignis generationem, plurimum enim caliditatis in hac parte à cælo fit. Quæ autem cæli motus est tardissimus, & Sol remotissimus, vt circa Polum vtrunque, necesse est ignem ibi existentem propter immobilitatem frigeri, & grauescere, atque in terram conuerti. In partibus autem intermedijs inter calidissimum atque frigidissimum locum, medio modo se habere. Cum enim sol propinquus est, generatio fit ignis, cum remouetur, fit contrarium. Veluti igitur fluuius quidam est perpetuus exhalationis ascendentis ex terra propè Tropicos, ac descendens iuxta Polos: Sic enim fit, vt nulla pars ignis perpetuò maneat inalterata. Quod enim ascendit attiguum partem detrudat ad latera successiue, donec ad loca refrigerationis perueniant omnes. Huiusmodi autem fluuium inter ignem & terram significauit Aristoteles. 2. Meteo. c. 3. vbi inquit: Non easdem partes permanere neque terræ neque maris, sed totam molem solum: etenim de terra similiter existimare oportet, hoc enim sursum venit, hoc autem iterum descendit: & quæ sequuntur. Nam si continuus est fluuius inter aquam & aerem, vt ex aqua per calefactionem eleuetur vapor: hic autem per refrigerationem condensetur iterum in aquam ac descendat. 1. Meteo. cap. 9. oportet similiter esse inter terram & ignem. Cum enim ex terra calefacta à Sole exhalatio fiat & ignis, necesse est iterum ignem in terram conuerti per refrigerationem, vt tota moles elementorum æqualis permaneat. Dubitabit autem quis, cur non videtur pluiere vt aqua? deberet enim propter ea quæ dicta sunt. An terræ particule ob siccitatem non coherent? vt accidit aquæ ex paruis enim guttis coeuntibus vna fit magnitudo sensibilis, quæ & grauitatem habet sufficientem ad medijs scissionem, vt deorsum feratur, quod minutissimæ guttæ non possunt: ideo in aere suspensæ manent quandiu huiusmodi fuerint, vt in nubibus. Similiter autem & terræ minutissimis corpusculis contingit, non enim possunt ob paruitatem aerē scindere, sed in eo volitant vt puluis tenuissimus: Hæc verò efficiunt nebulam, seu caliginem, quam Aristoteles inquit esse nubem sterilem, & excrementum eius concretionis quæ in aquâ,

QVAEST. PERIPATET.

ideo signum esse serenitatis. 1. Meteo. cap. 9. Apparet & in siccitatibus D
aestate præcipuè sub Cane, reddunt enim aerem veluti fumo obtenebratum. Siquis autem pulvis descendat, insensibilis est, propter paruitatem, decidisset tamen deprehenditur post aliquod temporis spatium non solum in tectis, & lapidibus, & circa domorum parietes, sed & in scopulis maris, quæ longissimè à terreo puluere vi ventorum agitato absunt. Coaceruatur enim vbique terra paulatim. Plurimum autem descendit cum pluuia, quod Aristoteles. 2. Meteor. cap. 3. inquit falsas efficere aquas: idcirco post pluuias aer purgatior apparet & longe magis perspicuus: nam quasi abluitur per aquam ab exhalatione & puluere obtenebrante. In qua re mutuam opem videre licet, quam sibi inuicem tribuunt exhalatio & vapor: aqua & terra: aer & ignis: & tandem humidum & siccum. Terra enim sine aqua non exhalat: exhalatio tamen aquam sursum ducit sua caliditate, adeo ut cum ab illa derelinquitur grauescat & deorsum feratur. Simul autem hæc & E
terram quam inuenerit in aere deorsum reducit. Duo præterea elementa extrema terra & ignis propter siccitatem indigent humido corpore, quod repleat spatia, quæ inter eorum corpuscula interiacent: quod enim siccum est non terminatur alienis terminis nisi humiditatis auxilio. Terra igitur indiget aqua, quam vsque ad centrum peruadere necesse est, ut hic videmus, non solum propter dictam causam, sed etiam quia terra, quæ ibi est, non exhalaret sine humore. Ignis autem eget aere ut idem præstet, quod aqua ad terram: peruadit igitur aer vsque ad extremum ignis. Indicauit autem id Aristoteles. 1. Meteor. cap. 3. ubi aerem vocat totum corpus quod cælo est contiguum, cuius pars suprema exhalationem siccam continet, quam propter consuetudinem vocamus ignem, est enim potentia ignis, cum exuri possit veluti fumus, quando in flammam vertitur. Fieri autem F
flamas, & stellas quæ discurrere videntur, & cometas & alia huiusmodi incensa hac exhalatione, quæ extensa est circa vltimum spheeræ quæ circa terram est, explicauit cap. 4. eiusdem. Idcirco non solum in tertia regione aeris hæc fiunt, ut multi putant, sed & in ipso elemento ignis vocato statim infra Lunam. Appellatur autem ab Aristotele etiam aer hæc pars, in qua exhalatio est, quæ elementum ignis constituit, quia sine aere nec esse potest sicca exhalatio, nec ignis ardere nisi in aere, ut alibi commodius ostendetur: permeat igitur aer vsque ad cælum. At dubitabit quis: Si ignis elementum diutius est ut terra, cur non terminat visum, ut cæli conspectum impediat? An ob partium tenuitatem visum effugiunt veluti puluisculus in aere? Perinde enim accidit, ac si quis extensa conspiciat retia secundum transversum non secundum longitudinem. Ob id propè horizontem astra insipientibus, aeris spissitudo magis apparet, quam
in

- A** in medio cœli : contingit enim secundum longitudinem extensam exhalationem eo modo intueri. Misceatur etiam contingit ignem cum aere, ut unum fiat corpus perspicuum, sicut terra cum aqua in mari. Si igitur hæc eo modo se habent : tota moles aquæ non ea solum est, quæ maribus, fluminibus, & alijs aquarum congregationibus conspicua est, sed multa in terræ visceribus lapsa eius cavitates replet : multa quoque in aere suspenditur ob solis caliditatem : Similiter aeris moles vix reperiatur separata à reliquis corporibus : Pars enim inferior vaporibus aquæ referta est : multa quoque lapsa terræ hiatibus, ubi aqua non pertingit : Superior autem siccam habet exhalationem. Eadem dici possunt de extremis elementis. Terra enim aqua glutinatur, ignis aere. Sed quomodo ex distantia Solis, ac cœli immobilitate fiat refrigeratio usque ad extremum ignis, ut iterum in terram conuertatur, & quomodo aer & aqua auxilium utrique præstent, dictum est. Quomodo autem caliditas ex motu cœli usque ad centrum terræ perveniat, dicamus : non enim facile est hoc videre. Nam neque motus neque radiorum reflectio pervenit ad hunc locum distantissimum. Ipsum enim lumen non pertransit terræ superficiem, motus autem non ultra tertiam aeris regionem recipitur, quem enim in terra recipi concessimus & ob parvitatem & quia non facit partium attritionem ullam, caliditatem gignere nullo modo queat. Videmus tamen intra terram multum ignis contineri : ex multis enim locis etiam flammæ ardentes eructantur, ut in Sicilia quondam ex Aetna monte celebratissimo : nostris autem temporibus in Puteolano Italiæ alijsque locis compluribus. Indicant & thermarum fontes complurimi subesse ignes subterraneos : & metallorum fodinæ, in quibus omnibus calidus quidam halitus persentitur. An caliditas, quæ supra faciem terræ creatur à Sole adveniente frigiditate propter eiusdem absentiam, truditur deorsum propter antiparitasim ? ut apud nos accidit in hyeme : vigente enim externo frigore puteorum aquæ calidæ sunt : & contra in æstate vigente æstus, eandem frigidæ evadunt. Quo autem profundiora fuerint loca, eo magis antiparitasim pati videmus, quando excessus fit externi frigoris aut caloris, quæ enim propinqua sunt superficiæ vincuntur ab excessu. Sed alio quoque modo contingit aquarum beneficio caliditatem à Sole contractam communicari terræ visceribus. Cum enim hæc in vniuersas terræ partes pervadat, radios autem Solares usque in profundum maris admittat, tanta mole calefacta, quid obstat calefieri terram aqua calida permeante in omnem eius profunditatem ? Quævis enim ea quæ in terræ poros elabitur, à solis radijs derelinquatur, apta tamen est caliditatem ante conceptam diutius conservare ob corporis crassitatem, quanto enim aqua maris crassior est quam aquæ dulces, & hæc

quam

QVAEST. PERIPATET.

quam aer, eo diutius qualitates contractas cōseruare possunt. Ob ma- **D**
 ris autem librationem, atque alios motus fit continua quādam succe-
 sso aquæ subeuntis, & calorem fouentis priusquam adueniat refrige-
 ratio. Facit & ipsa terra ad diurnam calidi cōseruationem non so-
 lum propter eius crassitiem, sed & quia ibi difficilius expirat calidum.
 Ob has igitur causas intestina terræ calefieri est necesse: Ab hac verò
 caliditate humore adiuuante paulatim disponitur terra ad exhalatio-
 nes reddendas. Sicubi autem multum huius materiæ sublimatum fue-
 rit in eam terræ regionem, quæ non aquam sed aerem in cavitatibus
 continet, modica occasione inflammari & conuerti in ignem potest,
 vt in nubibus contingit. Hinc igitur ignium eructatio multis in locis:
 hinc terrarum concussiones, & aliquando euerfiones, vbi terræ spira-
 cula non sufficiunt ad geniti spiritus emissionem. Hinc loca sulphu-
 rea & thermæ: Sulphur enim & Bitumen & huiusmodi corpora in-
 flammabilia, ex concreta exhalatione orta sunt: quæ sicubi ignis prin- **E**
 cipium adepta fuerint, ignes subterraneos diutius fouent: calefactis
 autem ab illo igne circumstantibus corporibus, aquæ præterlabentes
 effervescent, ac diuersos sapes ex diuersa terrarum vñtione contra-
 hunt: vnde thermarum ortus & concrectiones multorum corporum
 sunt sub terra. Præcipuam verò causam falsedinis maris hanc esse pa-
 tet: Incalcescentibus enim interioribus terræ, & exhalatione facta, mul-
 tum huius substantiæ ab aqua vndique poros replente comprehendi
 ac solui, & cum ea misceri necesse est, vnde sapor salus & amarus ori-
 tur. Indicat hoc lacus in Iudæa bituminosus: nam ob vim bituminis
 eo loco erumpentis redditur aqua longe crassior & amarior quam ip-
 sius Maris, feruet enim ibi multa exhalatio, ex qua oleosa bituminis
 substantia emergit ad superficiem. Non patiuntur autem hoc cæteri
 lacus, nec flumina nec reliquæ aquæ, quoniam cum nouæ sint ac nu-
 per genitæ aut ex pluuijs, aut ex fontibus ac fluminibus vbi terræ ina- **F**
 nia aere plena sunt non aqua, nisi transeundo loca inueniant metalla-
 ca, quæ sapes communicent, dulces permanent, non enim compræ-
 hendunt exhalationes ex terra, cum ea liberum habeant exitum per
 terræ spiracula. Aqua autem illa quæ peruadit vsque ad intima terræ
 cum continuè à Sole vnà cum terra effervescat instar eorum quæ eli-
 xantur, tum ob receptionem exhalationis, quæ nulla ex parte spiracula
 inuenit, tum ob resolutionem tenuiorum partium ac leuiorum à sole
 factam, & crassa & salsa redditur: quod mare appellatur. Aëritum
 autem huiusmodi & effervescentiam manifeste aliquando in eo depræ-
 hendimus: cum nullis spirantibus in aere ventis ipsum tamen pertur-
 batur, ac veluti inhorrescit spissa vndarum inæqualitate saliens: Simul
 autem & aerem tūc vaporibus replet, ac nubilum reddit cælum. Egre-
 ditur enim eo tempore exhalatio, quæ maris perturbationem facit, &
 vnà

- A** vnà cum exhalatione vapor aqueus multus sursum ducitur aerem nubibus replens. Idcirco nubilo cœlo verentur nautæ mari se exponere: Serenitate autem existente nunquam huiusmodi perturbatio & feruor in mari inest, quamuis ventorum vi commoueatur. Quasi pluuiarum materia ex mari potissimum habeatur: ventorum autem ex terra. Exhalatio enim erumpēs ē subterraneis, vaporum materiam, quæ eius motum retardare apta nata est, in terra derelinquit magis quàm in mari. Idcirco in Oceano ventos non sentiunt, vbi valde procul à terra fuerint, cum autem eos spirare sentiunt, coniiciunt ab ea parte vnde spirant, propinquam esse terram. Spiritus enim ē terra erumpens ea vi, qua solet aliquando aqua per angustas fistulas, aut ex lignorum poris fumus ac flamma, quæ flectitur aut ob loci positionem, aut propter alias causas impediētes, ne recta sursum feratur, eo trudit & aerē, facile enim is impulsus quemcunque sequitur. Nam quod circa terram ferantur venti non recta sursum, impedimento est supremi aeris circulatio vt voluit Aristoteles, aut mediæ regionis frigiditas, vt alijs placet: sed cum in media regione maxime vigeant venti, vt ex nubium motu apparet, putandum est magis prohiberi à superiori aere: quod autem in hanc potius quàm in illam partem ferantur, in causa est tum terre positio vnde effluit exhalatio, tum aliorum præcipue solis actio, Sol enim oriens in occasum trudit, occidens in ortum, quia radiorum reflexio in easdem partes fit. Sed hæc hæcenus de caliditate in visceribus terræ genita, vnde fiat eius transmutatio secundum omnes partes.
- Ex quibus concludimus à cœli motu atque immobilitate caliditatem & frigiditatem in omnes inferioris mundi partes communicari, vt in continua inuicem transmutatione versentur.
- C**

ANDREAE CAESALPINI
ARETINI,
QVÆSTIONVM PERIPATETICARVM,
LIBER QVARTVS.

*Humiditatem, & siccitatem à caliditate & frigiditate
pendere. Quæst. 1.*

SI impossibile est plures esse contrarietates primas.
1. Physic. tex. 56. sunt enim alia alijs priora contra-
ria, & fiunt alia ex alijs. 1. Physico. tex. 50. tangibi-
les igitur contrarietates ad vnam primam reduci o-
portet. Rationabilius autem est passiuas qualitates
ad actiuas reduci, quam e contra: prius enim est a-
gens patiente. Humidum igitur & siccum & reliquæ passiuæ contra-
rietates ad calidum & frigidum tanquam ad principia reducentur. Præ-
terea ex ratione sensus, si enim vnus sensus vnus est generis. 4. Metaph.
tex. 2. & 2. de Ani. tex. 107. vnus autem generis vna est contrarietas.
1. Phys. tex. 50. Tactus igitur si vnus est sensus, circa vnam erit contra-
rietatem, reliquæ autem ad ipsam reducentur. Patet autem calidum &
frigidum maxime proprie ipsius tactus esse, solum enim tangendo cõ-
prehenduntur. Humidum autem & siccum: durum & molle: graue
& leue asperum, & lene, rarum & densum, & alia huiusmodi vt tactu
comprehendantur, non satis est ea tangere, sed necesse est motum
quendam adhibere, aut comprimendo, aut impellendo, aut trahen-
do, aut alia ratione patiendi potentiam experiendo. Sic enim quod
proprium terminum non retinet, & quod facile diuiditur humidum
esse cognoscimus: quod autem opposito modo se habet, siccum: &
quod cedit comprimenti molle, quod non cedit durum. similiter au-
tem & reliquæ tactuæ qualitates sine motu non percipiuntur. Idcirco
& à reliquis sensibus cognosci possunt, vt visu: motus enim inter com-
munia sensibilia ponitur: nihil autem refert motus in organo aut in
re fiat. Tactui tamen ascribuntur, tum quia certius per illum cogno-
scuntur, tum quia affectiones eæ sunt maxime corporeæ, vt patebit in-
ferius. Solum autem calidum & frigidum nulla eget motione, sed so-
lum

E

A lum tangi satis est, idcirco nullo pacto sensibile fit commune. Tactus igitur circa hanc cōtrarietatem maxime propriè fuerit, & propter hanc vnus sensus vt reliqui. Et corpora ergo tangibilia maxime propter hanc contrarietatem fuerint. Amplius si duæ essent aut plures contrarietates primæ, singulis mediam natutam diuersam subijci oporteret. 1. Ph. tex. 56. eandem enim materiam plures actus perficientes habere est impossibile: oporteret autem, si ambæ essent primæ: duarum enim cōtrarietatum primarum vna alterius materia esse nequit. Quod si duæ essent materiæ, non essent transmutabilia omnia elementa inter se, quæ enim materiam habent diuersam non transmutantur inuicem. primo de Gen. & cor. tex. 54. Necesse est igitur duarum contrarietatum elementa constituentium alteram priorem esse, alteram posteriorem. Ad hæc si principiū consideremus, vnde omnia hæc fluūt, idem patebit: ab vno enim principio si nō possunt plura oriri primò, **B** nec eadem causa primò est multorum effectiua, respōdere enim oportet causam primam effectui primo, 2. Phyl. tex. 38. Vnam autem esse causam vnde omnes contrarietates in materia elemētorum oriuntur: vt caliditas frigiditas, humiditas & siccitas & reliquæ affectiones, quæ has sequuntur, explicauit Aristoteles 1. Meteo. cap. 3. Motum enim cœli præsentia & absentia, quam immobilitatem vocat, principium esse omnium istorum scribit. Alteram igitur earum priorem esse alteram posteriorem oportet. At verò obitare videtur quod scribit Arist. 2. de Gen. & cor. tex. 15. Quatuor enim esse primas tangibilium differentias inquit, quarum nulla sub altera continetur. Præterea si vna tantum esset prima tangibilium corporum contrarietas, duo tantum essent prima corpora tangibilia, & sic duo elementa non quatuor: quemadmodum sequebatur apud eos, qui vnam ponentes materiam densitate & raritate tantum generabant: aut calido & frigido, vt Parmenides faciebat, ignem & terram principia ponens 2. de Gen. & cor. tex. 17. reliqua autem mixturas esse extremorum oportebat, non prima nec simplicia. Adhæc si vna contrarietas alteram insequatur, posterior non erit essentia pars, quicquid enim aduenit ei quod actu est, accidens est, nec vnum nisi secundum accidēs vt Socrates & Muscū. 7. Metaph. tex. 41. Amplius non videtur calidū & frigidum prius esse humidū, & sicco, sed potius opposito modo se habere: Corpus enim quatenus corpus est & quæ illi insunt secundū corporis naturā præcedunt calidū & frigidum: omne enim calidum & frigidum corpus esse necesse est: non ē conuerso. At humidum & siccum insequi naturam corporis videtur non caliditatē & frigiditatē, definiuntur enim terminis corporis. Nā quod terminū propriū non cōseruat humidum dicitur, quod alienū difficile recipit, siccū. Item quod tãgere potest quodcunque & replere spatia, humidum, quod minus, siccū. Et quod per se
conti-

QVAEST. PERIPATET.

continuum fieri potest atque agglutinari, humidum, ut aquæ partes : **D**
quod verò diuisum per se agglutinari nequit, siccum, ut puluis. agglu-
tinatio enim ac termini proprij conseruatio opponuntur, nam hoc
quidem siccū est, illud vero humidū. At termini & contactus & conti-
nuum corporis, ut corpus est, affectiones sunt. Non tamen in celesti-
bus corporibus hæc dantur, quoniam impossibile est eorum terminū
destruere neque diuisionem vllam ipsis inferre, ut inferioribus con-
tingit. Ob eandem rationem rarum & densum priora videntur cali-
do & frigido : insequuntur enim ipsam quantitatem. Nam rarum di-
citur, quod in ampliorem molem partes habet extēsas : densum quod
easdem in parua mole contractas habet : Magnum autem & paruum
affectiones quanti esse manifestum est. Oportet autem prius quan-
tum esse quā calidum & frigidum. Idcirco multi naturales philo-
sophi hæc principia faciebant : densitate enim & raritate omnia gene-
rabant. Et Plato magnum & paruum principia esse voluit. Videtur **E**
autem & Aristoteles aliquando in hanc sententiam descendere, cum
inquit : motum aptum natum esse calefacere atterendo & disgregan-
do : disgregare enim est rarefacere : atterere autem in partes tenues
diuidere : tenuitas igitur partium & raritas caliditatem præcedunt.
Apertissime autem hoc explicauit. 8. Phy. tex. 55. vbi inquit. Amplius
autem omnium passionum principium est densitas & raritas : etenim
grauē & leue, & molle & durum, & calidum & frigidum densitates vi-
dentur esse & raritates quedam : Densitas autem & raritas congrega-
tio & disgregatio, secundum quas generatio & corruptio substantia-
rum dicitur : Quæ autem congregantur & disgregantur necesse est se-
cundum locum mutari : Ex quibus concludit motum localem primū
esse omnium motuum ac mutationum. Hoc igitur modo consideran-
ti calidum & frigidum & humidum & siccum nō fuerint primæ qua-
litates elementorum. Contemplemur verò iterum quo pacto hæc ab **F**
Aristotele principia elementorum ponuntur. 2. de Gen. & cor. tex. 8.
& quo modo reliquas præcedant qualitates, & quomodo sequantur.
Sciendum igitur primò, affectionum quæ in materia sunt quasdam
propinquiores esse ipsi materiæ, quasdam verò ipsi formæ & perfe-
ctioni. Nam cum prima conditio materialis sit ipsa quantitas, ut alibi
à nobis explicatur, quæcunque corporis ut corpus est, affectiones fue-
rint, propinquiores sunt ipsi materiæ, quā eæ quæ reliquas prædica-
tiones sequuntur. Hoc autem modo magnum & paruum rarum &
densum principia videntur, propinquissima enim sunt ipsi materiæ :
inter quas etiam ponitur crassum & tenue : ad magnitudinem enim
& paruitatem partium pertinent, ut rarum & densum ad magnitudi-
nem & paruitatem totius : licet opposito modo se habeant : quod ra-
rum est, magnum quidem est, sed paruarum partium seu tenuium :
Densum

- A** Denſum autem contra, paruum enim eſt, ſed craſſarum partium quæ ad magnitudinem ſpectant. Humidum autem & ſiccum cum ſint affectiones quanti terminabilis, terminus autem ad formam pertineat : propinquiora ſunt ipſi formæ quam ſupra dicta : illa enim etiam in interminato conſiderari poſſunt : hæc terminos in ratione eorum continet. Calidum autem & frigidum graue & leue, adhuc propinquiora perfectioni. Termini enim diſenſionibus accedunt, hæc autem terminatis corporibus inſunt tanquam perfectiones poſterius aduenientes. Priora autem & poſteriora alia alijs diuerſo modo dicuntur. Secundum ſubſtantiam enim priora ſunt, quæ generatione ſunt poſteriora : magis enim perfecta hæc ſunt, & ſubſtantia propinquiora : Generatione autem priora ſunt, quæ materie magis propinqua : quodam modo enim potentia actum præcedit, ſcilicet in effectibus. 9. Metaph. tex. 15. Illud præterea notandum ad primorum corporum conſtitutionem requiri qualitates actiuas & paſſiuas. 2. de Gen. & cor. tex. 8. quoniam oportet miſceri elementa & inuicem agere ac pati. Idcirco graue & leue non conſtituunt elementa, quamuis abſolutorum ſint magis hæc affectiones, quæ faciunt ad motum localem, & proximè ſubſtantia horum materia fit : 4. cor. tex. 25. non enim faciendo aliquid aliud neque patiendi ab alio dicuntur : ſed principia ſunt motus localis, non alterationis, in qua actio & paſſio propriè dicta requiritur. Ob hanc eandem cauſam, quamuis inter reliqua ſenſibilia viſibile ſit prius tactili : natura enim perſpectui & luminis etiam celeſtibus ineſt & prioribus natura corporibus : nulla tamen eorū elementa conſtituunt : actio enim & paſſio & mixtio elementorum tangendo ſit, idcirco per virtutes tangibiles, non per ea quæ agunt per medium : eorum autem quæ tangendo agunt non omnia apta nata ſunt in ſe inuicem agere, licet in ſenſum agant, vt ſapores. Cum ergo tangibilium ſolum calidum
- C** & frigidum actiua ſint, humidum autē & ſiccum ſola paſſiua : durum enim & molle & reliquæ paſſiue qualitates ſpecies quædam ſunt humidi & ſicci : idcirco quatuor dictæ qualitates ſolæ elementa conſtituunt : generatio enim omnis ſecundum has ſolum eſt. His autem explicatis facile eſt difficultates ſuperius adductas ſoluere. Nam primo non negamus quatuor eſſe primas tangibiles qualitates quamuis enim humidum & ſiccum minus perfectioni accedant quam calidum & frigidum, inter paſſiuas tamen primæ ſunt : nec vna contrarietas de altera participat, quemadmodum accidit reliquis paſſiuis, quæ ideo dicuntur, quia ſpecies quædam ſunt primæ contrarietatis. Similiter ad alteram dubitationem dicitur, non ſequi duo tantum eſſe prima corpora, quamuis actiue priores ſint paſſiuis : non enim eo modo poſteriores ſunt paſſiue, vt ſpecies quædam ſint actiuarum, ſed quia earum materia : per complexionem igitur duarum contrarietatum, quarum

QVAEST. PERIPATET.

una sit alterius materia, quia in eadem materia tanquam dispositiones D
 præcedentes sunt, quatuor oriuntur elementa. Ad tertiam dubitationem
 satisfacit quod alibi explicatum est: dispositiones, quæ in materia
 sunt gratia finis substantias esse, quia diriguntur ad substantiam, sic
 enim & materia substantia est: cum autem finem non habent, cuius
 gratia sunt, accidētia esse: nec ob id vnitas formæ tollitur, à fine enim
 vnitas habetur cæterorum actuum, qui ad illum ordinati sunt secundum
 naturam, & potentia in illo includuntur, vt partes continui in
 toto. Ad instantiam igitur dicimus posteriores qualitates non aduenire
 dispositionibus præcedentibus tanquam actu existentibus, sed
 potentia: quod enim ordinatur ad alterum antequam illud habeat
 potentia est non actu: actus enim in fine est: appellari tamen etiam
 actus possunt dispositiones præcedentes, quia non sunt in priuatione:
 idcirco prædicationes veras faciunt: homo enim animal est & bipes,
 licet vnum sint animal bipes. Sed hæc alterius sunt speculationis. E
 Ad vltimam dubitationem concedimus humidum & siccum eo modo
 priora esse calido & frigido, quatenus sunt materiæ propinquiora:
 quo enim modo conditiones materiales priores sint, scilicet generatione
 non perfectione, explicatum est. Similiter rarum & densum
 propinquissima esse materiæ asserimus: propter hoc enim quidam antiquorum
 posuerunt principia corporum, quoniam materiam putauerunt
 esse ipsam substantiam: ideo hæc maximè accedere ad substantiam,
 quia maximè accedunt ad naturam materiæ. Hoc modo concedit
 Aristoteles raritatem & densitatem principia esse cæterarum affectionum,
 quæ in materia fiunt, non vt finis, nec vt perfectio, sed tanquam
 primæ dispositiones in materia existentes. Optimè igitur posuimus
 est cælum motu disgregare ac rarefacere corpus subiectum: eiusdem
 autem quiete congregare & condensare: vnde & caliditas & frigiditas
 & leuitas & grauitas & reliquæ affectiones omnes oriuntur. F
 Non repugnat autem, ijs, quod alibi negat Aristoteles, generationem
 esse segregationem, vt multi antiquorum putabant: aliud enim intellexit
 per segregationem quam id quod disgregatione significatur: Segregare
 enim est separare: disgregare autem rarefacere. Præterea disgregatio
 non perficit substantiam, sed via quædam est & dispositio materiæ
 ad formam perficientem ex potentia materiæ educendam. Sed dubitatur:
 si rarum & densum dispositiones sunt materiæ ad formas recipiendas:
 erunt & ipsæ substantiæ partes, vt humidum & siccum & calidum &
 frigidum, omnia enim alicuius gratia sunt secundum naturam. An ad
 mixtionem nihil facit rarum & densum sicut neque graue neque leue?
 idcirco non sunt de elementorum essentia? Elementa enim non propter
 seipsa sunt, sed mixtorum gratia. 2. de Part. ani. c. 1. Cōditiones
 igitur materialis quæ ex necessitate materiæ sunt, accidentia

Atia sunt : non enim conferunt ad finē nisi secundum accidehs. Ex raro igitur & denso duo fines in materia adueniunt , idcirco duæ rationes substantiæ utræque perficientes : quarum vna est grauitas & leuitas, quæ corporibus datæ sunt propter motum & quietem corporum naturalium, vt ordo & situs partium vniuersi conseruetur. Alter finis elementa corporum miscibilium spectat, calidum scilicet & frigidum, humidum & siccum : hæc enim principia sunt miscibilium , & tandem compositorum corporum . Esse autem grauitatis & leuitatis principia rarum & densum explicauit Aristoteles 4. Phy. tex. 84. vbi inquit. Est autem ipsum densum graue, rarū autem leue : Et paulo mox : tex. 86. Densum enim & rarum secundum hanc contrarietatem motus factiua sunt. At videtur contradicere, quod scribitur. 3. coe. tex. 57. vbi inquit : eadem enim magnitudo non videtur per constrictionem fieri grauior : & 4. coe. tex. 21. magnitudine & paruitate definire grauia &

Bleuia figmento asimilari. At rarum & densum ad magnitudinem & paruitatem reduci, patet. 4. Phys. tex. 84. mutatio enim ex raritate in densitatem est ex magnitudine in paruitatem & è conuerso. Dicimus raritatem & densitatem similiter dispositiones esse ad grauitatem & leuitatem, vt ad qualitates miscibilium : non tamen ad eorum substantiam pertinet : raro enim esse non est potentia sursum esse, sed accidit, quia ob necessitatem materiæ sequitur vt rarum sit quod leue, non tamen huius gratia rarum est : Sed solum vt maiorem locum occupet : quia autem maior est locus vbi maior est circumferentia , & in extremo : minor autem iuxta medium : Idcirco leuia sunt, quæ rara, grauia autem, quæ densa. Grauitas igitur & leuitas substantiæ sunt corporum mundi partes constituentium : quibus accidit calida & frigida esse, humida & sicca, rara & densa : non enim conferunt eæ qualitates ad huiusmodi situm conseruandum. Esse autē formam substantialem ipsam

C grauitatem & leuitatem patet. Natura enim quæ principium motus est in ipsis forma est, non materia : motus enim localis perfectior est. Esse autē grauitatē & leuitatem huiusmodi principium, patet. 4. coe. tex. 25. cū enim queritur propter quid leue fertur sursum & graue deorsum, idem est propter quid sanabile secundum quod sanabile in sanitatē venit, sed nō in albedinem, & quæ sequuntur : hoc enim est eius esse nec altera est causa : ipsum igitur principium . Calidum autem & frigidū, humidū & siccum substantiæ sunt elementorum, per has enim qualitates & secundum has fit omnis mixtio : & generatio, cuius gratia elementa sunt. Terræ igitur & aquæ aeri & igni reliquæ qualitates ad mixtionē nō conferētes accidunt, vt graue & leue & reliqua. Simul autem duas esse substantias in eadē materia perficientes actū quidem fieri nequit : vnā vero actū, alterā potestate non est absurdū. Dum igitur similia sunt, in suis locis sunt nō impedita, & finē habēt secundū quod

QVAEST. PERIPATET.

grauia & leuia sunt. Dum autem in mixtione continentur, alteram **D** perfectionem habent propter quam elementa dicuntur, vt alibi abunde explicatum est. Sed videamus quomodo ex rarefacere & condensatione qualitates elementorum oriantur. Caliditas igitur raritatem sequitur, quia afines quædam naturæ sunt: idcirco vbi vna in materia oritur, & altera sequitur: Simul enim quid incalescit, rarius etiam fit, locum ampliorem quærens: & e conuerso: quod enim vnum efficit, alterum quoque. Motus igitur disgregando simul rarefacit, & caliditatem ex materia educit. Quies autem contraria præstat, condensationem scilicet & frigiditatem, quæ omnia priuationes quædam sunt. Est autem tum condensatio tum rarefactio motus quidam secundum locum, sed hic quidem ad medium hic vero à medio: hic ad immobilitatem tendit, hic ad motum: viget enim in extremo motus: in medio immobilitas: calidi igitur & frigidi generationes vtræque motus quidam sunt secundum locum, sed alterum ad mobilitatem alterum **E** ad immobilitatem definit: ideo vt fines diuersi, sic & efficientia diuersa & contraria motus scilicet & immobilitas. Siccitas autem videtur sequi extrema raritatis & densitatis: quæ enim maxime densa sunt, vt terra & glacies, sicca quoque sunt: sic & quæ maxime rara, vt ignis. Media autem in raritate & densitate, humida sunt, vt aer & aqua: quod optima ratione accidit. Cum enim natura humidi fit alienos terminos facile recipere, & insequi id quod tangit: si rarefieri & condensari non posset, ea non præstaret: ob hoc enim projectorum motus in aere & aqua fiunt, quia facile rarefiunt & condensantur. 4. Phys. tex. 79. & 8. Phys. tex. 82. quod enim aeris condensatum est ex proiicientis impulsu ante lapidem, à tergo rarefiens, simul lapidem & alterum aerem propellit: & per partem post partem communicatio huius affectionis fit, donec vltimo quod condensatum est per sui dilatationem alium propellere non possit. At quæ in extremo raritatis sunt, vt rarefieri **F** amplius non possint, & quæ maximè densa, vt densari amplius nequeant, terminos proprios conseruare necesse est, difficile autem alienos recipere, quæ est natura sicci, non enim facile figurari alienis terminis quid potest, nisi rarefactionem & condensationem patiat. Si igitur densum & rarum principia fuissent elementorum, duo tantum extrema terra & ignis prima fuissent corpora: media enim aer & aqua mixture essent extremorum raritatis scilicet & densitatis. Aut media veluti materia essent, extrema autem vt forma. Idcirco antiquorum plurimi media clemēta pro materia assumebant, ij quidem aerem, ij verò aquam, aut aliud quoddam intermedium. Sed circa ignis siccitatem dubitatio est. Cum enim ter. ue & crassum species quædam humidi & sicci ponantur ab Aristotele. 2. de Gen. & cor. tex. 10. quod enim tenuium est partium repletium esse inquit, idcirco ad humidum pertinere. Crassum

A Crassum autem siccū esse : si ignis tenuissimus est , maximè humidus fuerit. Respondendum eas esse species humidi & siccī , quæ propriè talia dicuntur : propriè autem siccum terræ est , humidum autem aquæ : 4. Meteo. cap. 4. Idcirco tenue & crassum in ijs tantum intelliguntur , & quæ ex illis constant. Terra enim & terrea crassa sunt , aqua autem & aquæ tenuia. His explicatis patet veritas sententiæ propositæ . Cum enim qualitates actiuæ perfectiores sint & substantiæ propinquiore passiuis continent passiuas & reliquas dispositiones materiales. Quod igitur caliditatem & frigiditatem efficit , & illas quoque : efficit autem tum motus cœli , & motus priuatio : continet enim cœlum omnium perfectiones : tum id quod vniucū est , calidum enim calefacere est aptum , & frigidum frigefacere : non similiter autem cæteræ contrarietates sibi similes gignere possunt , raritas enim raritatem non facit , nec leuitas leuitatem : A calido igitur & frigido cætera oriuntur aut antecedunt , vt præparationes , aut sequentia vt perfectiones : grauitas enim & leuitas perfectio quædam est insequens actiuas qualitates : humidum autem & siccum rarum & densum antecedunt vt præparationes. Fieri autem humidum & siccum à calido & frigido patet in coagulatione & liquefactione , & in crassatione , quæ species sunt humectationis & exsiccationis. 4. Meteo. cap. 5. Coagulatur enim aqua à frigore excedente , non autem à siccitate aliqua : & idem glacies à caliditate solaliquatur , sine humiditatis auxilio . Colligitur hoc 4. Meteo. c. 6. Cum enim coagulentur aqua & communia aquæ & terræ : aquam coagulari solum inquit , à frigido abscedente calido : Communia autem ab utroque , nam recedente humido constare possunt ob terram admixtam , recedit autem humidum tum calido tum frigido : aqua autem sola inter humida in crassari nequit abscedente humido : ideo coagulatur tantum abscedente calido , cuius præsentia liquefcit . Non est autem

C necesse omnia ab vniucō fieri , sed sufficit quædam potētia esse in materia. Explicauit autem hoc vniuersaliter Aristoteles. 7. Metaph. tex. 32. dicens : proprium substantiæ esse , præexistere aliam substantiam actū existentem , quæ facit , vt puta animal , si animal sit , quale verò aut quantum non est necesse nisi potentia solum . Cum ergo caliditas & frigiditas propinquiora sint substantiæ , efficere possunt talia qualia ipsa , reliquas autem non est necesse . Non autem tollitur etiam passiuas in se inuicem agere talia qualia ipsa : Nam concedit Aristoteles De Sefu : cap. 4. vbi inquit : pati enim natum est humidum quemadmodum & alia à contrario : contrarium autem siccum : vnde saporum naturam vult fieri . Et 2. de Gen. & cor. tex. 25. in elementorum transmutatione : siccum in humidum & humidum in siccum conuerti in symbolis sine aliorum mutatione . Non tamen ex eorum actione inuicem insequuntur calefactio & frigefactio . Præterea alia ratione passiuas ab

QVAEST. PERIPATET.

actius pendere manifestum est. Omnis enim terminatio in humido **D**
& sicco à calido & frigido existit. 4. Meteo. cap. 5. Nam constant cor-
pora & terminantur coagulatione : omnis autem coagulatio à calido
aut frigido aut utroque fit : & propter hoc passiuæ dicuntur non quia
à se inuicem patiantur : sed quia eorum esse est pati ab actiuis. Cum
enim humidum sit bene terminabile, siccum autem difficile : humidū
quidem præstat sicco in mixtione, ut facile terminetur non tamen à
seipso, sed à calido vel frigido. Similiter siccum humori præstat ut ter-
minum difficile amittat, quem à calido & frigido habuit : quod hoc
modo comprobatur. Si enim siccum à calido vel frigido non esset ter-
minatum, non daretur in natura corpus simpliciter siccum, ut ignis &
terra : omne enim corpus & continuum est, & superficie clauditur cū
non sit infinitum, at neutrum in corpore sicco esse potest : videmus
enim partes ficci, cum omni humore priuatae sunt, non hæere inuicē,
ut accidit pulueri. 2. de Gen. & cor. tex. 49. inglutinabilis enim est sine **E**
humore : si igitur partes non hærent inuicem, quomodo proprii ter-
mini conseruatio in sicco fuerit ? nec enim terminus aliquis est ubi nō
est continuum : nec continuum ubi partes non copulantur. Aut igi-
tur admittenda erunt corpuscula indiuisibilia, ut apud Democritum :
aut siccum omnino corpus non dabitur. Quarere enim semper fue-
rit de minimo corpusculo, quomodo partes habeat continuas. Dicu-
dum est igitur caliditatem & frigiditatem apta nata esse congrega-
re partes inuicem & continua efficere ac terminare. Efficit autem cali-
ditas hanc congregationem per dilatationem partium : in dilatatione
enim humidum fit ex sicco, humidi autem est glutinari inuicem, ut
aquæ guttis accidit, & auri aut plumbi ramentis in igne. Ab excessu au-
tem ignis omnia tandem liquefieri, testatur Aristoteles. 4. Meteo. c. 6.
nam quæ illiquabilia ponuntur ob terream naturam, excessu ignis li-
quantur non solum ferrum, & lapides quidam, sed & lutum & terra : **F**
dilatatio enim cum sit termini mutatio non fit sine humectatione. Ex-
cessu autem dilatarī & rarefieri quodcumque potest excepto igne, qui
ad extremum dilatationis peruenit. Qua autem desinit dilatatio aut
per frigiditatem contringitur, fit siccum, termini enim proprii conser-
uatio est : nec est necesse ubique humiditatem relinqui, quæ partes con-
tineat agglutinatas : hoc enim sicci est à calido vel frigido terminati :
huiusmodi sunt inter fossilia multa corpora ut sales & lapides quidā,
ex terra enim agglutinata omni expresso humore constant. 4. Meteo.
cap. 10. Exprimit autē humorē tum calidum tum frigidum. Et in gla-
cie non est necesse aliquam humiditatem actu relinqui, quæ partes sic-
cas agglutinet : totus enim humor similiter à frigore concretus est, &
in siccum conuersus expresso calido, non humido. 4. Meteo. c. 4. Quo-
modo igitur passiuæ qualitates ab actiuis pendeant, explicatum est.

Omnem

A

Omnem virtutis intensiōem remissionemq; ex materia quantitate prouenire. *Quest. 11.*

DEMONSTRATVR hęc sententia primò quidem in vniuersum hoc modo. Si intensio & remissio nequaquam inest indiuisibilibus, quod enim diuidi nequit, quomodo magis vel minus dicatur? nam in ratione minoris inest diminutio & diuisio: in ratione maioris additio: nulla igitur forma secundum se intendi aut remitti potest, esset enim secundum se diuisibilis & quanta. Quod si omnis diuisio ex materia habetur, hęc enim secundum se quanta est, ab ipsa omnem intensiōem ac remissionem oriri est necesse. Præterea in ipsis elementis patet: eorum enim virtutes maiores vel minores vel æquales ponuntur ab Aristotele pro materiæ quantitate. 1. *Meteo. c. 3.*

B Nam si ignis moles reliqua elementa excederet, virtus etiam eiusdem cæterorum virtutem superaret, & reliqua in seipsam conuerteret. Sic quæcunque grauitatem habent, quo maiora sunt, eo grauiora conspiciuntur, feruntur enim velocius: & leuia similiter. In orbibus quoque cœlestibus idem videre licet, pro magnitudine enim & paruitate velociorem & tardiorem motum sunt adepti. Sed aduersus hęc dubitatur, primo circa elementorum virtutes: ponuntur enim æquales ab Aristotele licet mole inæquales sint: terra enim minimam obtinet, molent: ignis maximam: aer & aqua medio modo. Si igitur omnis intensio & remissio virtutis quantitatem insequeretur, semper maior virtus in maiori esset corpore, minor in minori, æqualis in æquali: at hoc non videtur: quasi alio modo mensurabilis sit virtus, quam pro materiæ quantitate. Secundo circa mixtorum vires: Cum enim gradibus quibusdam eorum intensio distinguatur, mutata quantitate oportuisset quoque temperamenti gradum mutari. At id nequaquã contingit, eadem enim est mixtionis ratio in toto & in qualibet mixti particula. Tertio dubitatur. Cum enim contingat eandem materiæ portionem modo calidiorem modo frigidiorē esse sine alterius materiæ additione aut detractiōe. 4. *Phys. tex. 84.* non videtur earum intensio ac remissio à materia fieri. Vltimo circa grauitatem & leuitatem non videtur intensio & remissio quantitatem insequi: nam si hoc esset, magna aquæ moles aliqua grauior esset, quam parua terræ particula, at id nequaquam verum: terræ enim quæcunque pars in aqua grauis est. Ad primam igitur dubitationem dicendum est: virtutē non quidem mensurari secundum molis amplitudinem siue extensionem, sed secundum materiæ quantitatem: hęc enim secundum se interminata existens modo arctioribus coercetur terminis, modo in molem ampliorem extenditur. Idcirco necesse fuit, si tota

QVAEST. PERIPATET.

elementa equales virtutes habitura erant, ut ex aequali materiae quan-
 titate constarent: adeo ut si ex tota aqua aer fieret, tantus esset
 quantus nunc est, nec amplius nec minus: haec autem eandem pro-
 portionem seruare oportet, quam vnius particula ad alterius parti-
 culam se habet, cum inter se mutantur, ut aperte explicatur. i. Me-
 teorol. cap. 3. Si enim ex vno aquae pugillo fiat aeris decem: tanta erit
 virtus in vno aquae, quanta in decem aeris, aequalis enim in utrisque
 inest portio materiae. At dubitatur de igne: videtur enim in parua mo-
 le maiorem virtutem habere quam reliqua elementa. Nam parua flam-
 ma aut scintilla multum materiae conuertit in sui naturam: debuisset
 autem oppositum esse, si in rarissima substantia minimum inest mate-
 ria, & ubi minimum materiae, virtutis etiam inest minimum. An cor-
 pus calidum & siccum, quod inter elementa numeratur, non est quod
 propriè ignem vocamus? hic enim feruor quidam est & semper in alie-
 na materia. 3. de Gen. ani. cap. 10. Nam aut aer aut fumus, aut terra, esse
 videtur quod ignitum est. Ob densitatem igitur in huiusmodi corpo-
 re plus inest materiae quam in ipso elemento perfecto: idcirco illo vrit
 magis flamma, & hac magis carbo, adhuc vero magis lapis aut ferrum
 ignitum. Altera dubitatio circa mixtionis temperamentum hoc mo-
 do soluitur: Conspicitur enim semper alius atque alius gradus ob diuer-
 sam contrariorum in mixtione proportionem: variatur autem pro-
 portio mutata solum quantitate miscibilium. Nam qui fieri possit ut
 dominetur calidum, nisi in mixtione quantitas elementum calidi superet?
 Manifestius autem id est in ijs quae ex elementis componuntur: cum
 enim elementorum qualitas simplices sint, ac sine contrarij admixtione,
 intensiorem ac remissionem nullam patiantur, nisi quatenus in
 maiori aut minori materiae quantitate fuerint, quippe quae secundum
 te indivisibiles existant & non quantae: tanta igitur est caliditas, quan-
 ta est materia simpliciter calida: sic & frigiditas & humiditas ac siccitas
 habent: quarum mensurae in mixtione diuersos intensiōis ac
 remissionis gradus pariunt. Idem verò contingit & in ijs quae ex mix-
 tis componuntur: differt enim solum quod in his non summae quali-
 tates siue simplices componuntur, sed refractae, ideo latent magis mi-
 scibiliū virtutes, quia dupliciter variatur, pro quantitate scilicet eorum-
 dem, ac pro graduum diuersitate. Plus enim calefacit secundus gra-
 dus, quam primus, & maior eiusdem quantitas quam minor: vterque
 tamen excessus secundum materiae quantitatem mensuratur: Altior
 enim gradus ob excessum simplicis praedominantis agit magis, mixti
 autem maior quantitas quamuis non ultra gradum proprium agat, ta-
 men alterum in suam naturam trahit magis, quantum superat in quanti-
 tate: mutatur enim proportio simplicium sic compositis mixtis in al-
 terum mixtum, & semper sic latitudinis terminus qui ad simplicem

qualita-

A qualitatem prædominantem vergit secundum excessus quantitatem. Quod igitur idem temperamenti gradus sit in parua quantitate mixti ac magna, conceditur: eadem enim seruatur miscibilium proportio in qualibet mixti particula: non tamen ob id sequitur eandem esse virtutem in parua, & magna quantitate: non enim eadem est nisi proportionem. Ad tertiam dubitationem colligitur solutio ex 6. Phys. tex. 32. Cum enim omne quod mutatur diuisibile sit, contingit partes aliquas in altero extremorum esse, reliquas in altero: sic enim diuisibiles sunt qualitates, cum per se indiuisibiles existant. 6. Phys. tex. 39. Patet autem magis in contradictione, cum enim eius non sit medium, quod tamen mutatur secundum contradictionem quodammodo in neutro est, scilicet secundum totum: sed secundum partes diuersas in vtrisque. 6. Phys. tex. 83. Eandem igitur materiam fieri magis & minus calidam non contingit secundum diuisionem caliditatis, sed materię: cum enim plurius eius partes calidę fuerint, calidior erit: cum pauciores, minus calida. Sunt autem modo pauciores modo plures partes calidę admixtione contrarię frigiditatis similiter secundum plures aut pauciores partes: ut nunquam pars aliqua materię aliquo contrariorum destituitur. Sed ijs quę dicta sunt, videtur obitare verba Aristot. 4. Phys. tex. 84. vbi inquit. Vt enim ex frigido fit calidum & ex calido frigidum eadem materia, quia erat potentia: sic & ex calido magis calidum nullo facto in materia calido, quod calidum non esset, quando minus erat calidum: Et paulo mox: Non enim ex eo quia intermittitur, ipsum minus aut magis est: neque est accipere flammę magnitudinem aliquam, in qua & albedo & caliditas non insit. Significat igitur, vbi remissa est caliditas, omnes partes materię calidas esse, non quasdam: ut prior ratio ostendebat. Amplius in alteratione quę fit tota simul, quomodo pars eius quod alteratur in vno erit, & pars in altero terminorum? supponuntur enim omnes partes simul in termino esse: nam alias non totum simul, sed pars prius in extremo esset. Quod si omnes partes simul alterentur, necesse est aut per se diuisibilem esse ipsam speciem, aut mutationem huiusmodi in non tempore fieri: cum enim neque ex parte mobilis diuisio fiat mutationis, cum non prius vnaquam altera mutetur: neque ex parte speciei, quę secundum se indiuisibilis est, nullo modo prius & posterius erit in huiusmodi mutatione: At omnem mutationem & motum diuisibilem esse in infinitum demonstrat Arist. 6. Phys. tex. 55. nam quod mutatum est omne, mutabatur prius, & quod mutatur prius mutatum est, idque in infinitum. Si igitur huiusmodi diuisio non contingit secundum partes mobilis, necesse est secundum partes speciei contingere. Pręterea videtur destitui mixtio: si enim contrariorum vnum quidem aliquas partes afficiat, alterum verò reliquas: compositio erit ex seruatis vtriusque loco distinctis,

QVAEST. PERIPATET.

distinctis, mixtio autem nequaquā, oportet enim mixtum simile esse, D
& vnamquamque eius partem eiusdem naturæ cum toto. Hæ igitur
dubitationes contingunt. In vtranque verò partem angustia viden-
tur esse. Si enim admittamus in eadem parte materiæ vtraque contra-
rietatis extrema conuenire, in eodem simul erunt contraria: aut si id
non repugnat in quibusdam, vt in ijs quæ apta nata sunt vnum fieri in
medio, quia recipiunt magis & minus, diuisionem ipsius qualitatæ ad-
mittemus non ratione materiæ: intensiōis enim & remissiōis gra-
dus latitudinem mediam contrarietatis diuidunt: quæ latitudo si in
huiusmodi contrarietate per se fuerit, diuisibilis per se erit qualitas,
quod expresse negat Aristot. Si ratione materiæ, vt subiecti pars in hoc
sit, pars in altero, non fiet vnum simile ipsum mixtum: neque dabi-
tur mutatio tota simul. Dicimus igitur in omni motu ac mutatione di-
uidi speciem ad diuisionem mobilis: hoc enim diuiso reliqua omnia
diuisionem suscipiunt, & motus, & tempus, & spatium, & tandem E
species, quamuis hæc per accidens, reliqua autem per se, vt explicauit
Aristot. 6. Phy. tex. 39. Cum autem corpus non vnica diuisione sit diui-
sibile, sed tribus, tres enim continet dimensiones, non est necesse in
vnoquoque motu secundum omnes diuisionem fieri, sed sufficit se-
cundum quasdam: verbi gratia in illuminatione, quæ fit in aere aduen-
tante Sole, successiua quidem fit mutatio tenebrarum, diuisione facta
secundum radiorum longitudinem, qua semper alius atque alius est
in aere luminis ac tenebrarum contactus, sed secundum alias dimensio-
nes nulla fit diuisio, cum totus simul aer secundum huiusmodi dimen-
siones alteretur: non enim prius illuminatur quod propinquum est So-
li, quam quod magis distat. In sono autem è conuerso accidit: succes-
siue enim communicatur prius in propinquum, posterius in remotum:
sed circūquaque totus simul aer percutitur secundum circulum prius
minorem, postea maiorem & sic deinceps. In coagulatione lactis vi- F
detur secundum omnem dimensionem totum simul pati: sed motus
quidam est partium à circumferentia ad cētrum, in vnum coeuntibus
terrenis partibus. In cæteris quoque mutationibus idem reperire licet:
successio enim secundum aliquam dimensionem in omnibus reperi-
tur, alias nulla esset per se mutatio: dico autem per se mutari, nō quia
aliquid aliud mutetur: quædam enim sunt & nō sunt sine mutatione,
vt tactus & quæcunque insequuntur mutationis alicuius terminos. Ad
instantias igitur sic dicendum. Nam cum aliquid fit magis calidū, nul-
la quidem est pars materiæ, quæ non esset prius calida, non tamen om-
nes dimensiones caliditas obtinebat: neque repugnat secundum ali-
quas dimensiones caliditatem non inesse, quamuis omnes sint calidæ:
non enim dimensiones partes sunt corporis: & diuisione secundū vni-
cuius dimensionem omnes corporis partes cōprehenduntur. Patet au-
tem

Atem id in elementorum alterationibus. Nam feruente in Cacabo aqua super ignem, vasis fundus tangitur sine noxa: non enim in omnem dimensionem caliditas peruasit, quandiu aqua est, sed ad superficiem superiorem vergit magis. Hoc idem in causa est, cur vas plumbeum, quandiu aquam capit, liquescit nunquam, igne quocunque stimulante: descenditur enim ab aque frigiditate, quæ in eius profundo est, quamuis ferueat in superficie. Item si plumbum liquatum in aquam vel feruentissimam proijciatur, congelascit citius, quam si in aere licet frigidissimo contineatur: est enim aeris natura calida, aque autem frigida: quâuis alterationes oppositas patiantur: non enim ex secundum omnes dimensiones fiunt. At verò instabit quis: si elementorum materiam simplices qualitates absque contrarij admixtione perficiunt, non viderentur in eadem materia intendi posse, cum nullus sit defectus. At videmus aquam amplius frigefieri posse adeo ut congelascat. Si igitur ante coagulationem remissa erat frigiditas alicuius caliditatis admixtione, post coagulationem esset magis aqua, quia simplicior inest frigiditas: at id nequaquam verum, periit enim aquæ humiditas. Dicimus in omni aqua aliquid inesse caliditatis: Nam concedit Aristo. eius coagulationem fieri educto vniuerso calido quod inerat: nihilo tamen minus simplex est frigiditas: hæc enim secundum habitum inest, caliditas autem secundum affectionem: Idcirco innata frigiditas non aufertur aqua permanente, affectiones autem facile remouentur. At in mixtis vtraque contraria secundum habitum insunt materiam perficientia: nec tamen contraria simul eidem insunt. Innata enim frigiditas in aqua materiam perficiens secundum omnes dimensiones, tanquam Entelechia est, id est actus primus, non tanquam Energia: Aduentitia igitur caliditate prohibetur quidem usque ad aliquid actus secundus frigiditatis, sed remanet potentia quæ in actu primo asseruatur: Esset autem absurdum si eodem modo simul inessent contraria, ut ambo actu, sed alterum actu alterum potentia non est absurdum. Quod autem prohibeatur humiditas per actum secundum frigiditatis, glacies enim sicca est: accidit propter densationem à frigiditate factam, non tamen humiditatis innata potentia tollitur. Istud autem recte ratione contingit. Cum enim binæ qualitates elementa confluant, vna tamen vnus ponitur ab Aristotele. 2. de gen. & cor. tex. 23. Idcirco vna existente in actu secundo, desinit altera: dum enim in aqua humiditas in actu existit, desinit actu frigiditas: hac autem presente, cessat humiditas actu: magis autem aqua per frigiditatem est, quam per humiditatem, quia facilius in actu frigiditatis tendit, quam humiditatis: Contra aer humiditatem difficilis deperdit, quam caliditatem: & de cæteris eodem modo. Hæc igitur non obstant, quin ambæ qualitates in singulis elementis in summo sint: intelligendum est enim de actu primo, & secundum habitum,

non

QVAEST. PERIPATET.

non de actu secundo de ijs quæ secundum passionē dicuntur. Eadem **D** quoque ratione soluitur instantia de ijs, quæ tota simul mutantur satis enim est secundum aliquam dimensionem totum simul mutari, secundum omnes autem fieri nequit, posset enim id quod impers est moueri : Nam ob eam causam ostendit Aristot. 6. Phy. tex. 8. punctum moueri non posse, quia prius per minus mouetur omne quam per maius : mobili mensurante. Idem igitur contingeret, si diuisibile quidem esset mobile, sed ut indiuisibile acciperetur, cum totum simul in quouis terminorum esset : non enim esset prius & posterius : & tandem in nō tempore esset motus, aut tempus componeretur ex indiuisibilibus. Ad instantiam verò de mixtione dicimus : Compositionem quidem esse eorum quæ tangunt & separatim permanent : at non sic miscibilia sunt in mixto : vnumquodque enim in alterum agit, donec ex tangentibus continua fiant, continua autem esse nequeunt contrarijs qualitibus affecta. Sed hoc modo quædam partes materiæ calidæ dicuntur, & **E** quædam frigidæ : quia verbi gratia caliditas quæ in elemento calido erat, in mixtione extenditur secundum totam mixti quantitatem, sed non tanta est, ut secundum omnem dimensionem afficiat : sic enim in sui naturam totum transfuisset : Similiter autem & frigiditas alterius elementi in alterius elementi materiam extenditur, ut totum mixtum afficiat, non tamen compleat vndequeque : sed ab vtraque qualitate tota materia secundum omnem dimensionem perficiatur cōiunctim, ut antequam miscerentur, diuisim fiebat. Vbiq̃ue enim qualitas tanta est, quanta est materia : si superaret qualitas, daretur aliqua qualitas per se quanta, qua superaret materiæ quantitatem : Si materia superaret, aliqua eius pars daretur sine forma. Cum ergo alterius elementi qualitas replere nequeat totam materiam, necesse est ab alterius elementi qualitate compleri, quantum deficiebat. Quæcunque igitur contraria **F** hoc præstare possunt, intensiōem ac remissionem patiuntur, & eorū sunt media : quæ verò minimè, ut par & impar, rectum & curuum, & tandem carentia medio, pati hæc nequeunt. Idcirco elementorum principia oportuit ex ijs contrarijs esse, quæ magis & minus suscipere possent, non enim fierent ex illis mixta, nisi huiusmodi essent. Hoc autem modo dicenti, non sequitur contraria simul esse in eodem : non enim totam materiam singula contrariorum perficiunt, sed vtraque dimidium. Interim verò qualibet materiæ pars ab vtroque perficitur, quia quælibet corporis particula tres habet dimensiones, quas omnes non implet alterum contrariorum, idcirco suppleri oportet ab altero. Hinc etiam patet quomodo simplicia sint in mixtis : partim enim actu sunt, quia alterata tantum non corrupta : partim verò potentia quia non integra, ad integritatem nihilominus reuerti apta : non sunt autem integra, quia non perficiunt totam materiam, sed secundum partem,

A tem, vnde orta est refraçtio. Plures autem elementorū actus in vnum per mixtionem veniunt, quia eorum contrarietates aptæ natæ sunt eandem materiam secundum partem perficere, vt ex duobus dimidijs vnum fiat integrum, aut secundum aliam quampiam proportionem. Relinquitur vltima dubitatio circa grauitatem & leuitatem, quarum intensio ac remissio non videtur vbiq̃ue materiæ quātitatē insequi: quia quælibet terræ particula grauior est quam aqua cuiuscunq̃ue magnitudinis. Dicendum est elementa non differre inter se secundum magis & minus sed specie: Species autem grauitatis & leuitatis determinatur locis: comparatio autem cadit inter ea quæ eiusdem speciei sunt. Quæcunq̃ue igitur ad medium simpliciter feruntur, vt simpliciter grauiora, alia alijs grauiora sunt propter materiæ quantitatem, vt plūbum lapide, quia in plumbo inest plus materiæ grauis, quam in lapide eiusdem molis: densius enim est. Aut diuersarum etiam specierum sic
B rīspotest comparatio, vt aquæ & terræ, sed vbi vtraque grauiora sunt, vt in aere: nam similiter verum est grauius esse id, cui plus materiæ inest. Omnem igitur intensiōem, ac remissionem ex materia ortum ducere, manifestum est, siue in simplicibus siue in mixtis: sed in simplicibus pro magnitudine & paruitate solum, quam auctiōem extensiuā vocant: in mixtis autem propter admixtionem contrarij plus vel minus, quam intensiuam appellant.

Materiam mixtorum esse terram & aquam tantum.

Quæst. III.

 M primarum qualitātū passiue materiam tribuant, actiue autem perfectionem: mixtorum quoque materia fuerit humidum & siccum, agentia autem calidum & frigidum. 4. Meteo. cap. 10. Cum autem mixtum homogeneum debeat esse, non omne humidum, nec omne siccum aptum est ad mixtiones. Calida enim elementa, aer & ignis inepta sunt. Nam cum eorum perfectio sit caliditas, non patiuntur nisi à frigido, à contrario enim vnumquodque mutatur: At frigidum congregat quæ diuersorum sunt generum non in vnā naturam. 2. de gen. & cor. tex. 8. Præterea cum generatio mixti tendat ad perfectionem, contrariorum autem quod habitum repræsentat perfectius sit quam oppositum: caliditas autem corruptionis potius, aut perfectionis secundum accedens. 4. Meteo. cap. 5. Oportet igitur materiam mixtorum frigidam esse, frigiditas enim priuationem significat: huiusmodi autem sunt terra & aqua. Idcirco humidum propriè est aquæ, siccum terræ, ex quibus omnia mixta constare necesse est. Neque humidum aeris cum siccæ terræ, aut humidum aquæ cum siccæ ignis materia mixtionis esse potest, quoniam naturæ sunt nimis

inter

QVAEST. PERIPATET.

inter se distantes nullum habentes symbolum: Præterea separata sunt D
locis. Quid igitur ista coniungere in vnum possit? Propter eandem rationem, nec siccum ignis cum sicco terræ: humidum autem aeris cū humido aquæ coniungi potuit, vt ex vtraque siccitate & vtraque humiditate mixta fierent. Nam præterquam quod maximè distant loci, non conueniunt quoque siccitates inuicem: siccitas enim terræ rarissimā & densissimā est, ignis autem rarissima & tenuissima: Nec humiditas aeris conuenit cum humiditate aquæ, quamuis propinquiores sint nature: quod patet in olei & aquæ compositione: nunquam enim miscentur, sed semper oleum ad superficiem aquæ fertur vt etiā aer. Præterea cur plures siccitates, & plures humiditates quæramus ad mixtionem, cum omnium humidorum eadem sit natura & omnium siccorum? vna igitur humiditas & vna siccitas satis est ad facilem corporis terminationem & termini retentionem. Conueniunt autem humidum aeris cum sicco ignis propter symbolum qualitatem, quæ caliditas est: & humidum aquæ cum sicco terræ propter frigiditatem vtriusque: idcirco propensionem habent ad eundem locū: aqua enim & terra ad medium, aer & ignis ad extremum tendunt: & coniunguntur igitur facile aqua cum terra, & aer cum igne. Indicat hoc siccorū corporum veluti calcis, aut lintei bibula natura, humorem enim trahunt, quia conueniunt cum eo magis quam cum aere. Similiter ignis in aere solum ardet non in aqua. Mixtio tamen ex aere & igne perfici nequit, quia frigiditas mixtionem non perficit: caliditas autem cum sit illis propria agere non potest: oportet enim agens in vnoquoque separatim esse & tangere. 8. Phys. tex. 30. At si verò neque ob id omnia elementa venire in mixtionem oportet, vt agentia & patientia sint simul: vt scilicet calida agant in frigida & è contra: Sic enim non magis caliditas perficeret, quam frigiditas: imo frigiditas magis in ijs in quibus terra & aqua dominantur, quæ plurima sunt. Præterea caliditas elementorum, vt quæ in igne reperitur non est generatiua: Solum enim ea quæ a Sole habetur, aut quæcunque illi proportionē responderet, vt quæ in animalibus & in semine continetur, corpora composita potest constituere. 2. de Gen. ani. cap. 3. huiusmodi enim calor nec ignis est, nec ab igne ortum ducit: nam per ignem nihil videtur constitui neque in humidis, neque in siccis. Non igitur ob hanc causam misceri oportuit elementa calida cum frigidis, vt per eorum actionem fieret mixtorum constitutio. Relinquitur ergo solam aquam & terram materiam esse mixtorum, agentia autem solis caliditatem vt perficientem, frigiditatem verò vt corruptentem. Manifeste autem hæc aperuit Aristoteles. 4. Meteor. cap. 8. & 10. Sed huic sententiæ videtur ob stare quod scribit. 2. de Gen. & cor. tex. 49. vbi probat, omnia mixta quæcunque circa medium locum sunt, composita esse ex omnibus simplicibus

Aplicibus ea ratione: quia ubi in mixtione recipitur vnum ex contrarijs, necesse est & alterum recipi: generationes enim ex contrarijs fiūt: terræ autem contrarius est ignis, & aquæ aer, vt contingit substantiam contrariam esse substantiæ: Cum ergo in omni mixto terra & aqua recipiantur, necesse est & aerem & ignem recipi. Et 2. de Part. an. cap. 1. testatur humiditatem & siccitatem, & caliditatem, & frigiditatem materiam esse corporum compositorum. Caliditas ergo & frigiditas non solum vt agentia requiruntur, sed etiam vt materia mixtorum. Si igitur hæc vera sunt, & superiores rationes concludunt, vtrisque sententijs ab Aristotele prolatis, quæ fuerit ratio soluendi? Quidam putant dictum esse 4. Meteo. cap. 8. ex terra & aqua fieri omnia mixta, quia in mixtione dominantur, non quia sola recipiantur. At falsum est in omni mixtione dominari graua: si enim hoc esset, nulla mixta in aqua ascenderent. Sit enim aliquid quod in aqua supernatet, non minus igitur possunt elementa leuia quam graua in mixtione, motus enim est secundum simplex prædominans. 1. cœ. tex. 7. At multa videmus hoc modo se habere, vt oleum: multum enim aeris habent non in poris vt lignum & spongia, sed in mixtione: argumento quod non euaporat, quia aeris est: 4. Meteo. cap. 7. & paulo infra: Quæcunque ab igne incalescantur non euaporantia, hæc quidem terræ, hæc verò communia a quæ & aeris: mel quidem terræ, oleum autem aeris & aquæ. Et lib. de long. & breu. cap. 2. Pinguia non putrescere, quia aeris sunt: aer autem respectu aliorum ignis est, qui non putrescit. Ex quibus patet non in omnibus mixtis prædominari aquam & terram: multa enim sunt, in quibus aer & ignis dominatur, vt quæcunque facile in ignem traspseunt. Dicendum est igitur optimè positum esse terram & aquam materiam esse mixtorum, quoniam hæc sola recipiuntur: Idcirco animalia in terra & aqua solum fieri testatur Aristoteles. 4. Meteo. cap. 4.

Cin aere enim & in igne non sunt, quia corporum materia hæc scilicet terra & aqua. Sed cum omnis mixtio & perfectio à caliditate solis, aut huiusmodi fiat: necesse est ex terra quidem ignem fieri, ex aqua autem aerem, si frigidum quod in ipsis est vertatur in calidum. Vbi igitur hæc mutatio ex toto facta est, non mixtio est, sed aeris & ignis generatio: si autem secundum partem, necesse est fieri medium: medium autem omne naturam extremorum retinet: vt medijs colores quodammodo ex albo & nigro componuntur, quia rationes vtriusque participant lumen scilicet atque opacum. Mixta igitur cum sint media inter calidum & frigidum humidum & siccum, naturam omnium elementorum participare oportet, quamuis materia ab initio ex aqua & terra solum assumpta fuerit. Hoc autem significauit ratio Aristotelis. 2. de gener. & corru. tex. 49. Ideo componi ex omnibus simplicibus mixta, quia generatio ex contrarijs est, scilicet

QVAEST. PERIPATET.

scilicet in contraria aut media: 1. Phy. tex. 44. media autem ex contrarijs componuntur. Et quod alibi dicitur caliditatem & frigiditatem materiam esse mixtorum corporum, hoc significat: extrema enim materia sunt medij secundum rationem, non ut subiectum: nam vnum contrarium non est materia alterius contrarij. 1. Physi. tex. 5. 1. ergo nec medij, medium enim ut contrarium est alteri extremo. Nec sequitur idem esse agens & patiens: caliditas enim & frigiditas medium componentia species est ab agente facta in materia, non efficiens mixtionis, sed quod efficitur. Sic autem frigiditas in mixtionem venit, quatenus caliditatis terminus quidam est secundum magis & minus: omne enim magis & minus est, quia plus aut minus contrarij inest. 5. Phisicor. tex. 19. Nec tollitur definitio mixtionis tradita. 1. de gen. & cor. tex. 90. Vnio enim miscibilium alteratorum est in medio, etiam si calida elementa non egerint in frigida, neque frigida in calida: Terra enim & aqua sola alterata sunt actu: ignis autem & aer potestate solum: Medium autem omnia elementa continet alterata.

Mixta ex aequali omnium elementorum virtute dari.

Quest. 111.

M inter duo extrema multa sint media secundum diuersam extremorum proportionem, inter mixta dari necesse est aliqua, in quibus sit æqualitas vtriusque contrarietatis, scilicet calidi & frigidi, humidi & sicci. Cum enim omnis mutatio fiat de contrario in contrarium, de vno extremo ad alterum fieri non potest transitus nisi per media, vbi contraria sunt mediata. 10. Metaph. tex. 22. Necesse igitur est aliquando ad æqualitatem peruenire. Item ex natura proportionum: ex dimidio enim non potest fieri duplum **E** existente motu continuo, nisi prius fiat æquale: Existentibus igitur contrarijs secundum proportionem inæqualem compositis non possunt transire ad oppositam inæqualitatem, nisi prius fiant æqualia. Datur ergo mixtio æqualis: Non solum autem in transitu dari eam necesse est, sed & secundum permanentiam. Si enim in cæteris proportionibus reperiuntur, multo magis in ea quæ principalissima est. Proportio autem æqualis prima est: præcedit enim æqualitas inæqualitatem. Inducant hoc colores: medij enim tres præcipui ex compositione luminis & opacigignuntur à natura, qui in Arcu cœlesti spectantur secundum numeros proportionatissimos compositi. 3. Meteor. cap. 4. Nam si medius color qui viridis est, non haberet proportionem æqualem, non impari numero medij proportionatissimi reperiretur, sed pari: tot enim proportionibus citra æqualitatem dantur quot

A quot vltra. Si igitur in coloribus mixtio æqualis datur, cur non & in cæteris contrarijs? Maximè autem est rationi consonum, vt perfectissimum inter cætera mixta illud sit, quod proportionè æqualissima constet: vt in sonis Diapason: maximè enim hoc vnisonum est ex graui & acuto extremis vtrisque æqualiter compositum: cæteræ autem omnes proportionès inæquales sunt. Testatur autem Aristoteles hominem inter cætera animalia temperatissimum esse: nam tactum habet exquisitissimum. 2. de Ani. tex. 94. Tactus autem medium quoddam est, quo iudicantur extrema tangibilium. 2. de An. tex. 118. Propter hoc & prudentissimus animalium est: solus enim habet intellectum, qui temperamentum huiusmodi sequitur. 2. de gen. an. cap. 4. Recta autem ratione fit vt solus homo præstet omnibus. Aequalis enim temperies vna est, inæquales autem multæ. Si igitur inæqualis fuisset hominis temperies, non fuisset homo optimus tactilium qualitatum iudex:

B contingeret enim idem ac si obliquo non recto diiudicare & obliqua & recta vellemus: quemadmodum autem solum rectum iudex est sui & obliqui, sic æquale sui & inæqualis. Sed in oppositum afferunt Aristotelis verba. 10. Metaphy. tex. 23. & 2. de gen. & cor. tex. 48. vbi inquit: Media magis & minus de extremis participare: quasi æqualiter participare non possint. Et 1. de gen. & cor. tex. 89. vbi inquit. Quando autem potentij adæquantur quodammodo, tunc transmutatur vtrunque in dominans ex sua ipsius natura. Dominari ergo in mixtione aliquid oportet. Et 1. cor. tex. 7. motum mixtorum esse secundum prædominans, quasi nullo existente dominante simplici, non fore motum vllum in mixto neque sursum neque deorsum. Si igitur omnia corpora naturalia quæ hic sunt, mouentur aut sursum aut deorsum, necesse videtur in omni mixtione prædominari aut graue, aut leue. Afferunt etiam huiusmodi rationem. Nam cum omne agens dominari oporteat ei quod patitur, contrariorum autem vnum in alterum agat in mixtione: siquidem vtraque æqualia essent, agere non possent inuicem, neutrum enim dominaretur, nec igitur misceri. Colligunt autem hanc rationem ex 4. Meteo. cap. 1. vbi probatur, quæ excedunt in frigiditate aut caliditate, non putrescere, quia caliditas ambientis minor est quam vt vincat: oportet enim ipsum mouens vincere, alioqui nullam permutationem facere. Si igitur æqualis potentia vincere nequit, miscibilia æqualia mixtionem non perficiunt. Huiusmodi sunt rationes, quæ summos philosophos persuaferunt, vt mixtionem in natura dari ex æquali elementorum virtute negarent: non animaduertentes interim tolli perfectissima naturæ opera. Non autem difficile est ex ijs quæ alibi demonstrauimus soluere. Nam quod scribitur. 10. Metaph. tex. 23. non in eam sententiam tendit, in quam torquentur verba eius, cum inquit: Vtroque enim & magis & minus erit:

Nam

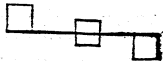
QVAEST. PERIPATET.

Nam significauit vnumquodque medium cōparatum cum extremis, D
vtroque magis & minus dici, quod & de æquali temperamento verum
est: hoc enim calidum quidem magis est quam quæ accedunt ad frigi-
dum: minus autem quàm quæ ad calidum propius accedunt: Quod
patet ex ijs quæ paulo mox subiungit, cum inquit: Id enim quod vno
minus, altero magis est, compositum ex illis quodammodo est: signi-
ficat enim vnumquodque medium calidum dici & frigidum, sed ma-
gis aut minus quam ipsa extrema: extrema enim maximè talia dicun-
tur minimè autem de oppositis participant: igitur media vtroque ma-
gis, aut minus dicentur talia: vt viride magis habet de albedine quam
nigrum, minus autem quam album: & de nigredine minus habet
quam ipsum simpliciter nigrum, magis autem quam ipsum simplici-
ter album: de cæteris quoque medijs eadem ratio. Confirmat hanc
sententiam, quod scribitur. 5. Physi. tex. 19. cum inquit. In minus enim
cum irerit, in contrarium dicitur mutari: in magis autem cum ex con-
trario in seipsum. A summa enim caliditate in minorem tendere, est
in frigiditatem tendere, à minori autem ad maiorem est ex frigiditate ad
caliditatem mutari. Patet igitur quo pacto media magis & minus di-
cantur, & propter quid componantur ex contrarijs, Locus autem qui
citatur. 2. de Gen. & cor. tex. 48. vbi inquit: Quatenus verò est magis
potentia calidum quam frigidum, vel è contra secundum hanc ratio-
nem dupliciter erit potentia calidum quam frigidum, aut tripliciter,
aut secundum alium talem modum: & quæ sequuntur. Quasi vnum.
quodque medium de vno extremo magis quam de altero participare
debeat. Nō bene hoc modo latinè redditur: non enim dictio *ἐκτενέστερον*
vertenda est, quàm frigidum, sed: vel frigidum. vt eius sententia in
hunc modum habeat. Quatenus potentia calidū, aut frigidum est ma-
gis aut oppositum, id est minus: secundum hanc rationem duplum est
potentia calidum aut frigidum: aut triplum aut secundum alium hu-
iusmodi modum, id est. Cum possit esse magis aut minus calidum aut
frigidum, secundum proportionem aliquam vt duplam aut triplam
aut aliam huiusmodi, excessum & defectum esse oportet. Comparatio
igitur est non inter calidum & frigidum, sed inter excessum ac defectū
caliditatis aut frigiditatis. Nam alio modo verba nec inter se neque
cum superioribus cohererent. Quod autem scribitur. 1. de gen. & cor.
tex. 89. tantum abest vt affirmet eorum propositum vt potius opposi-
tum confirmet. Vult enim æquari quodammodo oportere virtutes mi-
scibilium: ne altero superante fiat alterius generatio, vt accidit in aug-
mentatione: ad æquatis autem conuerti inquit vtrumque in domi-
nans. Si igitur per dominans intellexisset alterum ex miscibilibus non
vtrumque sed alterum in id conuersum esset, idcirco sibi ipsi repu-
gnasset. Vult igitur vtrumque dominari vsque ad aliquid: nam vsque
ad

Ad medium vtrunque miscibilem dominatur, cum eousque agant.

Dixit autem quodammodo æquari oportere, nō vt excluderet aqua lem omnino mixtionem, sed vt ab ea ratione non excluderet eam que modicè ab æqualitate recepit. Ad illud verò quod scribitur. 1. cæ. rex. 7. motū mixtorum à prædominante fieri: abunde satisfacit, quod scribitur. 4. cæ. tex. 29. Non omnia vbique grauitatem habere aut leuitatem: media enim alicubi grauius sunt, alicubi leuius, vt aer & aqua. Idem patiuntur & mixta propter primorum cōpositionem: Lignum enim vnus talenti in aere grauius est plumbo vnus minæ: in aqua autem leuius. Ex his igitur facile colligi potest solutio dubitationis. Si enim ponatur mixtum æquale in aere, dominabitur graue: duo enim grauius terra & aqua opponuntur vni leui scilicet igni: aer autem in sua regione aut nullum afferet momentum grauitatis aut leuitatis: aut non tantum quantum præbet aqua extra suam regionem:

B deorsum igitur feretur. Quod si idem ponatur in aqua, leuitas prædominabitur: duo enim elementa leuia extra propriam regionem plus possunt, quam duo æqualia opposita in propria regione: nam aqua in sua regione nullum afferet momentum, sed sola terra sua grauitate obfister duobus leuibus: feretur igitur sursum vsque ad superficiem aquæ: hucusque enim propensionem habet: cum hic locus omnino sit medius inter simpliciter sursum & deorsum. Sed dubitatur. Scribit enim Aristoteles. 4. cæ. tex. 30. Si aliquid plus habet aeris quam terræ & aquæ hunc eundem locum querere: in aqua enim leuius erit, in aere autem grauius: ad eundem ergo locum feretur æquale & inæquale. Respondemus eius loci differentias esse. Nam cum omne corpus dimensionem habeat secundum profundum, non potest simul in superficie aeris esse & aquæ: nullum enim inter ea quæ tangunt, cadit corpus medium: sed necesse est corpus aut in aqua esse, aut in aere, aut eius partem in aere, alteram in aqua, vt aeris & aquæ contactus corpus diuidat hoc modo:

C se, aut in aere, aut eius partem in aere, alteram in aqua, vt aeris & aquæ contactus corpus diuidat hoc modo: in quibus igitur prædominatur leue, sed non adeo vt superemineat aeri: in aere quiescet vbi aquam contangit. Si autem prædominetur grauitas non tamen adeo, vt aquæ subterferatur: stabit in aqua vbi tangit aerem. Quod si fuerit æqualis grauitas & leuitas, pars eius erit in aqua, pars in aere magis & minus vt ab exacta æqualitate recedit: quod enim exactè fuerit æquale, eius dimidium in aqua erit, dimidium in aere. Exemplum leuioris est oleum & follis, & suber: grauioris lignum: æqualis vas semiplenum, in quo aer tantus sit, quanta est ipsius grauitas, vt patet in nauibus semionustis: tanta enim virtus requiritur ad ipsam extollendam in aerem, quanta ad mergendam intra aquam. Non oportet autem propter hæc dubitare de hominis temperamen-

QVAEST. PERIPATET.

to æquali, cum in aqua homines graues sint: non enim qualibet pars **D**
organici corporis temperamentum idem habet: os enim terræ est ma-
gis ideo graue, similiter cartilago neruus: temperiem autem hanc Ari-
stoteles in principe animalis parte statuere videtur, cum ibidem po-
nat tactus instrumentum, & intellectum affirmet cordis temperamen-
tum insequi. Quâquam medicis in cute potius temperies æqualis inef-
se videatur: putantibus cutim esse tactus instrumentum. Sed de his
aliàs commodius agetur. Non igitur tollitur motus, qui à dominan-
te simplici fit in mixtis posita mixtione æquali: in loco enim proprio
nullum prædominatur cum sit exactè medijs: extra illum autem mo-
do graue modo leue est, quia simplicia hæc patiuntur. Relinquitur
vltima dubitatio, quæ cum supponat omne agens dominari ei quod
patitur, infert inter æqualia nullam dari actionem; ideo neque mixtio
nem. Primum igitur non est omnino verum: omne agens domina-
ri ei quod patitur: Cum enim duplex sit quod patitur, & materia & **E**
oppositum: considerato quidem opposito non semper verum est agen-
tis virtutem oppositi virtutem superare. Nam cum omne agens par-
ticipans eandem materiam in agendo repatiatur, i. de gener. & cor.
tex. 33. idem eodem esset maius & minus. Quatenus enim repatitur,
vincitur quatenus agit, superat & dominatur. Non igitur eo modo
intelligendum est actionem esse ipsius dominantis: nõ enim id quod
patitur, reageret. Considerata autem materia quæ patitur, cum hæc
patiatur tantum, non agat: merito agens omne dominari materiæ di-
cetur, idque aut simpliciter aut secundum partem, scilicet quatenus
totam aut eius partem perficit. Idcirco in mixtione non alterum sed
vtrunque miscibilium dominari vsque ad aliquid oportet: totâ enim
materiam non alterum contrariorum, sed vtrunque secundum vtrius-
que mensuram perficit. Præterea cum omnis contrarietas sit exces-
sus quidam ac defectus, quodcumque agit excedere oportet, quod au- **F**
tem patitur, deficere: verbi gratia quod simpliciter est calidum, om-
nia alia calefacit, excedit enim omnem caliditatem: calefit autem à
nullo, quia à nullo exceditur: minore enim caliditas in maiorem age-
re nequit, neque æqualis in æqualem: quia non excedit. Similiter
& frigiditas summa se habet ad reliquas frigiditates. Positis igitur cõ-
trarijs æqualibus non ob id tollitur actio inter se: tam enim calidum
caliditate superat ipsum frigidum: quàm hoc frigiditate ipsum cali-
dum. Ex quibus manifestum est, quamuis omne agens dominetur
ei quod patitur, non tamen sequi inter æqualia contraria non dari a-
ctionem: omnia enim contraria se inuicem expellere apta nata sunt,
& vtraque respectu alterius, excessus cuiusdam & defectus rationem
habent. Quod autem scribitur. 4. Meteo. c. 1. id quod feruet, aut cali-
dum est, non putrescere, quia aeris caliditas minor est ea, quæ in re
est,

A est, ideo non superat, neque mutationem ullam facit: Et in frigore minus putrescere corpora ob eandem causam, quia modica est in ambiente caliditas, adeo ut superare innatam caliditatem nequeat: Hęc omnia sententiam quam diximus altrunt. Caliditas enim minor in maiorem agere nequit. At quod ibidem scribitur: Quod coagulatum est non putrescere, quia magis est frigidum, quàm aer calidus, & ob id non superari: Videtur ijs quæ dicta sunt obitare. Nisi enim oppositum superet, non videtur posse agere: Ostendimus tamen etiã id quod minoris est virtutis agere in oppositum quâquam potentius, ut in reactione est manifestum. Sed animaduertendum est; Cum actio inter contraria duobus modis contingat, vno modo cum alterius victoria, scilicet cum unum in alterum conuertitur: alio modo cum ambo ad aliquod medium veniunt. Illo quidem modo non contingit fieri mutationem, nisi alterum superet. Hoc autem est quod di-

Bxit: id quod concretum est, non putrescere: caliditas enim ambientis non est tanta, quæ frigiditatem concretionis in sui naturam conuertat: permanente autem frigiditate non fit putredo, quia innata caliditas sub illa frigiditate coercetur, nec finitur ab ambiente educi. Neque sufficit aliquam fieri ab ambiente alterationem, nisi enim succedat victoria, non succedit putredo. At in mixtis non oportet contraria adeo disparia esse, ut vnum ab altero superetur ex toto: sed quodammodo æquari oportet, ut non alterum eorum fiat, sed medium aut exactum, vbi omnino æquales fuerint miscibilium virtutes, aut non multum recedens ad alterum contrariorum secundum mensuram exuperantiæ. Quoniam autem contraria alia actu sunt, alia autem potestate: etiam temperamenta ex ijs orta easdem differentias fortiuntur. Patet igitur non omnia temperamenta naturalia ad tactum iudicanda esse. Cum enim mixtio secundum formas

Celementorum fiat: hæc autem potestates quædam sint non energię, ut ostensum est alibi: tactui minus parere possunt: cum tactus non nisi ea quæ actu sunt, sentiat. Quemadmodum igitur in aqua feruente caliditatem extraneam tactu sentimus, frigiditatem autem innatam & per se inexistente nequaquam, sed eam ex alijs operationibus iudicamus, ut coagulatione plumbi, & cita refrigeratione & alijs huiusmodi, quæ à frigiditate fieri. 4. Meteo. abunde explicatur. Sic temperamenta quæ ex virtutibus elementorum constant, quam diu potestate fuerint, iudicare oportet. Huiusmodi sunt præcipuè externæ nostri corporis partes: redduntur enim actu calidæ tum à caliditate cordis, tum ab ea quæ in ambiente est: Cordis autem solius energia est, est enim primum viuens, per ipsum autem reliqua viuunt ipsi adnata, ut in libello de communi animalium motu traditur. Quatenus autem actu est, tactu iudicari potest. Patitur tamen & ipsum

QVAEST. PERIPATET.

alienas caliditates & frigiditates, vt in morbis contingit. Ideo tunc **D** caliditas propria & innata potentia est, non actū, quatenus operationes ipsius aliquæ impediuntur ab extranea qualitate. Sed hæc non sunt præsentis negocij. Quomodo igitur æquale temperamentum detur actū & potestate, & quomodo interim ab extrinsecis qualitatibus alteratum non tollatur, explicatum est.

Mixta, vt mixta sunt, moueri nec simplici motu, nec mixta. Quæst. V.

NON possunt mixta motu simplici moueri, quia simplex motus est simplicis corporis, & simplicis corporis simplex motus. primo cæ. tex. 8. Si ergo mixta quatenus mixta sunt, motu simplici mouerentur, non esset vnus motus vnus corporis secundum naturam. Præterea si mixta deorsum moueantur, secundum naturam, terræ hic motus inerit præter naturam: aut eadem erit natura simplicis corporis & mixtorum: vnus enim motus ab vna natura prouenit. At verò neque motu mixto moueri contingit. Cum enim mixtum similitudinem sit partium, compositionem motus suscipere nequit, quatenus mixtum est. Nam secundum eandem lineam in oppositum idem moueri impossibile est: oporteret autem, cum omnia mixta componantur ex graui & leui, quorum motus est ad opposita loca. Si autem mixti hoc quidem sursum, hoc verò deorsum ferretur, dissolutio esset mixtionis non compositio motuum. Omnino autem non posse componi motum sursum cum motu deorsum, vt simul in eodem corpore sint, patet. Nam omnis motus mixtus secundum diametrum sit componentium, vt in Mechanicis ostenditur. Diameter autem inter duas lineas secantes se inuicem cadit, vt si dum quippiam feratur deorsum, simul moueatur ad latus: motus enim resultat ab utraque linea discedens, adeo ut diametrum constituat: quemadmodum uidere licet in plurius descensu impellente interim vento ad latera, & in lapidis projectione, simul enim grauitas lapidem paulatim inclinat à linea recta secundum quam proiectus est. At contrarijs motibus super vnam lineam existentibus, diameter constitui nequit, ergo neque compositio motuum. Præterea contrarijs motibus idem simul moueri impossibile est. octauo Physic. tex. 62. vt simul calefieri & frigidari, esset enim simul idem calidum, & non calidum secundum idem: ergo neque simul idem moueri sursum & deorsum potest. Ex quibus patet motus non contrarios componi posse, contrarios autem nequaquam. At instabit quis: Mixtionem ex contrarijs fieri.

Ari. 2. de gener. & cor. tex. 48. Si ergò motus miscentur, contrarios esse oportet. Amplius miseri videntur motus secundum naturam, & præter naturam, vt si quis lapidem deorsum tradat, simul enim ab extrinseco impellente & à grauitate mouetur. 3. cor. tex. 28. est autem contrarius motus naturalis violento. Respondemus motus verè miseri non posse: non enim quodcunque simul est in eodem, mixtum propriè dicitur, vt album cum musico. Nam forma mixti vna est ratio ex contrarijs conitans, illa autem vnum tantum subiecto sunt, ratione diuersa. Fieri autem vnum ratione non possunt nisi contraria quæ magis & minus dici possunt, hæc enim sola medium habent in quo vnum fiunt extrema. At motus quatenus motus sunt non suscipiunt magis & minus: licet enim illa in quibus motus sunt, magis & minus dicantur, vt calidum & calidius: calefactio tamen non magis & minus dicitur, sed magna & parua, vt cætera quanta: At non

B miscentur quanta secundum quod quanta, sed secundum contrarietatem. Ob hoc enim neque mixtio neque augmentatio secundum materiam fiunt, oporteret enim aut diuidi corpus omniquaque, vt vnaquæque pars esset iuxta vnamquamque miscibilem, aut in eodem plura esse corpora & quantitates: quæ impossibilia sunt. Præterea mixti ratio terminus est motus: alterari enim oportet & inuicem agere & pati miscibilia, antequam vnum fiant: At motus non est alterius mutationis terminus: non enim mutatio mutationis est neque motus. 5. Physic. tex. 10. Motus ergo propriè miseri nequeunt. Comprobat hoc quod scribit Aristoteles. 1. cor. tex. 7. vbi inquit: necesse est motus esse hos quidem simplices, hos autem mixtos quodammodo: addita enim est vocula: quodammodo: quoniam verè miseri motus non possunt. Quoniam autem impossibile est contraria actu simul eidem inesse, ob id motus contrarij in eodè componi nequeunt.

C Quod autem aliquando in eodem simul sint motus violentus & naturalis, contingit, quoniam non omnis motus naturalis opponitur omni violento, vnum enim vni contrarium, vt si sursum fuerit secundum naturam, deorsum præter naturam erit contrariè oppositum. Motus autem deorsum à grauitate non opponitur eidem à projiciente aut ab alia potentia factò: idcirco simul esse possunt: oppositum enim impulsio est, eius remotio: hæc autem simul non sunt. Alio quoque modo contrarij motus componi videntur: vt vnus secundum accidens sit, alter per se, vt accidit Planetis, qui simul motu proprio in ortum feruntur, motu autem continentis in occasum: per se autem vtroque motu moueri impossibile esset. Similiter quies, & motus aliquando componuntur, vt si pila sursum proiecta lapidi descendenti occurrat: videtur enim quibuscum ob id quietem non intercedere inter duos motus contrarios scilicet inter pi-

QVAEST. PERIPATET.

læ ascensum & eiusdem descensum, quia lapis continuè deorsum mo-
uetur, nequaquam in pilæ occurſu quieſcens. At quies per ſe eſt pilæ
quamdiu lapidem tangit: per accidens autem tunc mouetur ſcilicet
ad motum lapidis. Componi ergo contraria hoc modo poſſunt, per
ſe autem eidem ineſſe impoſſibile eſt. Non fit autem mixtio eo modo
compoſitis contrarijs: vtraque enim miſcibilia per ſe inſunt in mixto
virtute, non alterum tantum, 1. de gen. & cor. tex. 84. Mixta ergo ex
grauī & leui, quatenus mixta ſunt, moueri motu mixto nequeunt. Sed
aduerſus hæc facere videntur verba Ariſtotelis. 1. cę. tex. 7. cum inquit:
motus ſimplices eſſe corporum ſimplicium, mixtos autem compoſito
rum. Si enim omnia corpora compoſita ex quatuor elementis con-
ſtant, quorum alia grauia, alia leuia, motus mixtus ſi non in his fuerit,
in nullis erit: ex circulari enim corpore & recto non componuntur vl-
la, cum cælum inalterabile & incorruptibile ſupponatur: nam hoc mo-
do nihil obſtaret componi motus, cum rectus non contrarius ſit circu-
lari. Apparet autem huiusmodi cōpoſitio motus in igne, ſimul enim
ſuſum feruntur eius particulæ, & circulariter ad motum cœli mouen-
tur. Præterea ſi graue & leue dicuntur magis & minus, mixtio erit ex
vtriſque: dici autem magis & minus patet. 4. cœ. tex. 3. Eorum enim
quæ gravitatem habent dicimus aliud quidem leuius, aliud verò gra-
uius eſſe, vt ligno æs. Quod ſi potentiæ motiue mixtionem patiun-
tiuntur, ergo & motus earum miſceri neceſſarium videtur. Amplius ſi
omnia corpora naturalia mobilia ſunt ſecundum locum. primo cœ.
tex. 5. Mixta autem vt mixta ſunt, naturalia ſunt corpora, aliquem
motum aſſignare illis oportet, quo ſecundum eorum naturam mo-
ueantur. Aut ergo ſimplici motu moueri dicendum eſt, aut mixto.
Rationabilius autem videtur, vt mixto moueantur ſi ſimplex motus
ſimplicis eſt corporis, mixtus autem mixtorum. Animaduertendum
igitur eſt primum quidem, non conuenire motum mixtum ſecundū
naturam niſi compoſitis, ſimplicia enim ſimplici motu mouentur ſe-
cundum eorum naturam: Non tamen omnibus cōpoſitis datum eſſe
motum compoſitum ſecundum naturam: ſola enim organica eaq; nō
omnia, ſed animalia gradientia hunc motum habent. Plantis enim nul-
lus alius motus datus eſt quā augmentationis alterationiſque: nec ani-
malibus omnibus: manſua enim quædam ſunt more plantarum, qui-
bus ſolum eſt ſenſus tactus, ideo nullis eorum organa ad motum data
ſunt. Motuum igitur ſecundum locum ijs ineſt ſolum, quibus cæteri
ſenſus dati ſunt. 3. de ani. tex. 64. His autem omnibus inſtrumenta quo-
que tributa ad motum perficiendum, vt pedes, alæ, aut alia huiusmo-
di, de quibus in libello de grefſu animalium agitur. Quęcunque igitur
ſimilium ſunt partium, vt mixta omnia motu mixto moueri nequeunt
ſecundum naturam: organa enim non habent. Propter hoc autem
maximo

- A** maximo artificio Aristoteles. 1. cę. tex. 7. motum mixtum non corporū mixtorum esse dixit, sed compositorum : propriē enim compositio dicitur eorum quę dissimilium sunt partium. 1. de gen. & cor. tex. 86. Deinde illud quoque est manifestum omnia corpora tum simplicia, tum mixta, tum organica motu simplici moueri, simplicia quidem secundum propriam eorum naturam, reliqua autem secundum naturā simplicis prædominantis. Videmus enim omnia grauitatem habere, aut leuitatē, secundū quas virtutes motus fit vel ā medio, vel ad medium, secundum rectum. 1. cę. tex. 5. Quod si quid videatur motu mixto moueri, vt auium pennę, quę in aere descendentes simul vertiginem quandam patiuntur: calāmo semper deorsum spectante: non est putandum secundum naturam mixtionis elementorum hęc pati: quāuis enim pars eius grauior deorsum spectet, leuior sursum: non tamen motus aliquis sursum fit, sed omnes siue in toto, siue separatim deorsum feruntur dispari tamen velocitate, quę in causa est vt pars grauior deorsum spectet: motus autem vertiginis contingit propter partium dissimilitudinem & figuram. Cum enim aer ex earum motu non similem plagam recipiat, dissimiliter resistit, vnde motus dissimilis oritur. Patet etiam ex verbis Aristotelis simplicem esse motum qui in mixtis est ratione prædominantis: 1. cę. tex. 8. vbi inquit: simplicem motum esse simplicis corporis, etenim si compositi sit, secundum prædominans erit: Supponit igitur simplicem motum etiam esse compositi, at non ratione compositionis, sed ratione simplicis prædominantis: vnde infert dari corpus simplex quod circulari motu moueatur secundū suam ipsius naturam, non quemadmodum compositum secundum naturam simplicis in eo prædominantis: non valeret autem hęc illatio, nisi motus secundum prædominans simplex esset. Præterea motus mixtus qui secundum naturam inest compositis, vt animalibus,
- C** non est secundum elementum prædominans, vt patet: 8. Physicor. tex. 27. motus enim animalis progressius secundum naturam ipsi inest: corpus autem contingit & natura & præter naturam moueri: refert enim & quali motu moveatur, & ex quali elemento constet. Si igitur motus progressius esset secundum elementum prædominans, non contingeret præter naturā esse. Idcirco quod scribitur. 1. cę. tex. 7. motus mixtos esse compositorum, moueri autem secundum prædominans: non accipiendum est in eam sententiam, vt motus mixti sint secundum prædominans: sed omnia composita præter motum mixtum in quibus is datur, moueri etiam motu secundum prædominans, qui simplex est: omnia enim motu simplici mouentur, non omnia mixto. Ex quibus facile soluere possumus ea quę dubitata sunt. Nam ad primam dubitationem concedimus motum mixtum conuenire corporibus compositis ex quatuor elementis, non tamen fatemur

QVAEST. PERIPATET.

propter compositionem ex graui & leui huiusmodi motum inesse: si **D**
enim mixtus ob hanc rationem esset, misceri oportuisset motum sur-
sum cum motu deorsum, non autem rectum cum circulari, aut plu-
res circulares. Moueri autem motu circulari partes animalis patet, om-
nis enim motus in ipsis est secundum membrorum articulos, quibus
tanquam centris ijsq; immobilibus vtitur natura: ex multis autem hu-
iusmodi motibus in diuersis articulis non secundum integros circu-
los, sed circulorum partes totius animalis motus resultat: vt in libello
de communi animalium motu ostenditur. Non igitur huiusmodi mo-
tus animalibus inest, quia inest corpus simplex aprum natum circulari
motu moueri: neque rectus aliquis si forte inest, quia elementum
adfit graue, aut leue: mouentur enim non propter huiusmodi princi-
pia, sed tractu & impulsu. 3. de ani. tex. 55. Ad alteram dubitationem
concedimus similiter grauitatem & leuitatem intendi & remitti, vt ca-
lidum & frigidum, & eodem modo ad medium aliquod venire, non **E**
tamen operationes earum mixtæ dicuntur, sunt enim omnes à præ-
dominante: Calefactio enim ex primo gradu caliditatis non est mix-
ta frigeactionis: Nam in frigidum non agit quatenus aliquid in eo
gradu frigiditatis continetur, sed solum quatenus calidum: actio e-
nim omnis est inter contraria: In ampliorem autem caliditatem non
agit vt calidum, sed vt frigidum, sic enim opponitur. Eodem mo-
do mixtum ex graui & leui, operatur alicubi quidem vt graue, alicu-
bi verò vt leue: simul autem vt graue & leue impossibile est: nō enim
vbique eadem dominantur. Supponatur enim leue dominari in a-
qua vsque ad superficiem eius, supra hanc superficiem dominabitur
graue: Et in calido & frigido supponatur gradus primus caliditatis
temperamentum superare in caliditate per vnam partem, aget in ip-
sum vt calidum: superetur autem ab eodem in frigiditate per alteram
partem, temperatum in illud aget vt frigidum, donec alsimilatio fue-
rit facta. ultra quem terminum non aget amplius, quia non superat. **F**
Ex mixtione igitur calidi & frigidi, & grauis & leuis, non mixti mo-
tus oriuntur, sed motuum termini accedentes aut recedentes ab extre-
mis secundum potentiam prædominantis. Quoddam enim graue
est vsque ad fundum aquæ, non ulterius: vt vrinarum hipostasis: quod-
dam vsque ad aeris superficiem superiorem leue, vt exhalationes que-
dam. Alia vsque ad aeris & aquæ contactum aut supra, aut infra, aut
medio modo (vt alibi est ostensum) hic quidem graua, ibi verò le-
uia existunt. Sed amplius dubitatur: Cum omne medium compona-
tur ex extremis, virtutes extremorum in mixto inerunt. 1. de gen. &
cor. tex. 84. ergo & operationes vtriusque: vnumquodque igitur mix-
tum ex calido & frigido simul calefaciet & frigefaciet, & mixtum ex
grauī & leui mouebitur sursum & deorsum. An in medijs virtus extre-
morum

A morum inest vt modo vni modo alteri comparantur: agunt enim semper ratione alterius extremi, simul autem in aliquod idem ratione vtriusque agere impossibile est, non enim medium vtriusque extremis simul opponitur, actio autem omnis est inter contraria & eo modo quo contraria sunt. At verò non videbitur esse differentia mediorum, si semper ratione vnus agunt non ratione vtriusque miscibilium. An differentia spectatur ex diuersa proportionem oppositarum qualitatuum intensiorem ac remissionem facientium? Cum igitur actio vbique dominantis sit qualitatis, opposita erit ad certum numerum actionis terminatio. Verbi gratia summus caliditatis gradus in summo calefacere poterit: nulla enim est admixta frigiditas quæ eius actionem terminet. Inferior gradus calefaciet minus ea quibus opponitur vt calidum, idque secundum rationem admixtæ frigiditatis: opponitur autem vt calidum omnibus ijs quæ illo minus calida sunt: calidioribus autem vt frigidum, idcirco calidiora frigefaciet secundum mensuram superantis frigiditatis. Idem dicendum de graui & leui. Nam vbi dominatur graue, motus quidem fit deorsum, leuitas autem admixta grauitatem terminat ad certum locum, vltra quem agit vt leue. Quomodo igitur grauius & leuius propter mixtionem contrarij dicantur explicatum est: nam alio modo grauius & leuius dicitur pro magnitudine & paruitate, maior enim terra grauior est quam parua, idcirco velocius deorsum tendit: & deigne similiter & mixtis omnibus: sed secundum hunc modum non variatur terminus motus, ad eundem enim locum fertur maior & minor terræ gleba, & maior & minor ignis: & quo fertur vna gutta olei fertur omne oleum: sic plumbum & cætera mixta ad propria loca: sed tantum velocitas & tarditas motus variantur, vt etiam in temperamentis accidit. Ad vltimam dubitationem, per quam ostenditur mixtis vt mixta sunt motum aliquem assignari oportere, cum sint & ipsa corpora quædam naturalia: dicimus esse quidem necessarium omnibus corporibus naturalibus motum inesse secundum naturam, non tamen est necesse assignari secundum quascumque prædicationes: vnus enim vna est causa prima & immediata: sufficit igitur mixta moueri secundum naturam simplicis prædominantis, qui motus simplex est, non autem secundum quod lignum, aut plumbum, aut lapis, aut aliud quid tale mixtum. Causa enim motus in omnibus vna est: ratio tamen mixtionis non vna. At verò secundum formam mixti nulla videbitur esse operatio, si neque motus localis neque alteratio ab illa fiunt, sed à simplici dominante semper: generatio enim & augmentatio & opposita mutationes sine alteratione non fiunt, alterationes autem omnes ad primas qualitates elementorum referuntur. Dicendum est secundum formam mixti certum haberi numerum ac mensuram tum alterationis

QVAEST. PERIPATET.

nis tum motus : quæcunque autem mensuram huiusmodi & terminum insequuntur, cum propria sint vniuscuiusque mixtionis, meritò ipsi formæ mixti & toti substantiæ tribuuntur. Hinc igitur mirandi quidam rerum consensus ac dissensus ortum ducunt, quorum causæ minus manifestæ sunt, quia certus vniuscuiusque mixtionis numerus, ac numeri efficacia minus comperta est : vt in proposita materia mirum videatur ouum in aqua simplici fundum petere : multo autè sale in eadem injecto ad superficiem emergere ac supernatare, grauior enim tunc ob salis mixtionem aqua facta est, ideo in ea ouum leue est. Eodè modo se habet lignum in aqua & oleo : in aqua enim leue est, in oleo autem graue, cum in eo quidem subterferatur, in aqua autem supernatet. Mirum etiam videatur in Argento viuo supernatare grauissima quæque, vt lapides, ferrum & reliqua metalla excepto auro, quod solum mergitur. Superat enim argenti viui grauitas reliquorum grauitatem, quæ in eo leuia sunt : sic se habet liquati plumbi humiditas ad æris & argenti grauitatem, innatant enim hæc olei modo. Sed circa hæc dubitabit quis : Si terra est simpliciter grauis & omnibus substat, quæ terræ magis sunt vt lapides, non debuissent Argento viuo & cæteris metallis liquatis supernatare, quæ aquea magis sunt. An terrea in coagulatione includunt semper multum aeris ? cum enim à calido fiat eorum coagulatio, ad naturam exhalationis accedunt magis, quæ leuitatem præstant. Metalla autem quanquam exhalationem multam contineant, tamen quia à frigore coagulata sunt, & multum addensata humore non aere poros replente, grauiora sunt reddita : ob eandem rationem & inter metalla, quæ plus terræ adeptæ sunt, vt ferrum & æs, leniora sunt, quam plumbum & aurum, in quibus plus inest humiditatis. Sed quo pacto mixtorum motus secundum prædominans simplex fiat, à forma autem mixti certus habeatur actionis & passionis terminus, dictum est. Vera igitur est proposita sententia mixtis quatenus mixta sunt non datum esse motum neque simplicem neque mixtum.

In Generatione & Corruptione simplici non transmutari omnia, quæ in materia sunt. Quæst. V I.

OLLIGITVR hæc sententia ex 1. Phy. tex. 76. vbi inquit : si ex equo canis fiat, per accidens animal ex animali fieri, est enim iam hoc. Cum ergo idem vtrique insit rei scilicet genitæ, & ei ex quo generatur primò, nõ oportet illud transmutari : nam si transmutaretur, transmutatio esset per se ex ente quatenus ens est, quod est impossibile. Esse autem in omni generatione aliquid idem vtrique inexistens, patet : oportet enim in omni transmutatione præexistere

A existere aliquid, quod non transmutatur: nam si omnia transmutarentur, aut in infinitum procederent generationes. 7. Metaph. tex. 26. quo modo ad finem nunquam alicuius generatio perueniret: aut tandem ex nō ente simpliciter aliquid per se fieret, quod similiter fieri nequit. 1. Phy. tex. 75. Quoniam autem hæc ratio materiam præexistere ostendit, quæ non fit: hæc autem duplex est, vna omnium communis, ex qua omnia fiunt: Altera vniuscuiusque propria: 8. Metaph. tex. 11. Primam omnium materiam manifestum est ingenitam & incorruptibilem esse: 1. Phy. tex. 82. reliquas autem fieri quidem & corrumpi quatenus earum est materia, vt reliquorum generabilium: permanere autem quatenus & ipsæ materiæ quædam sunt: non enim simul fit statua & æs, si æs materia est statuæ: neque simul corrumpuntur: in materiam enim reuertuntur, vt lutea statua in lutum, & Callias in carnem & ossa. 7. Metaph. tex. 34. Bene igitur dictum est: si canis ex equo fiat, non generari animal, quoniam præexistit: Licet autem non detur in his transmutatio, ad rationem refert nihil, modum enim quærimus non subiectum. Patet autem quod dicitur in generatione animalium, cum enim vegetatiuum veluti materia sit sensitiui, sensitiuum autem per quod animal est, ipsius rationalis, & reliquarum differentiarum: oportet prius vegetatiuum fieri, quam animal, & animal prius quam hominem aut reliqua animalia. 2. de Gene. ani. cap. 3. vbi inquit: Sensualem etiam qua animal est, tempore procedente recipi, & rationale qua homo, certum est: non enim simul & animal fit & homo: nec animal & equus: & quæ sequuntur. Cū igitur homo per se fiat aut equus præexistere animal oportet & non fieri. In corruptione autem corrupto priori necesse est reliqua interire, vt corrupto vegetatiuo simul animal & equus corrumpuntur, non enim separantur a vegetatiuo vt vegetatiuum ab illis. Si quid autem per se corrumpatur, non quia aliquid aliud corrumpatur, permanere eius materiam oportet: vt corrupto vegetatiuo, caro & ossa relinqui oportet, si hæc eius materia sunt. Præterea inductione patet in omni transmutatione permanere aliquid, quod non transmutatur, quamuis & ipsum sit transmutabile. Cum enim triplex sit compositio corporum naturalium. 2. de Part. ani. c. 1. prima elementorum quæ ex prima materia & primis contrarietatibus tangibilibus fit: secunda similiarium corporum, ex elementorum mixture: tertia dissimilarium ex similiaribus certo modo dispositis: Patet dissimilaria in similaria resolui, vt pedem in carnes, nervos, ossa & reliqua huiusmodi: hæc autem in elementa: elementa autem in materiam omnibus communem. Quin imo etiam in elementorum transmutatione non semper vsque ad materiâ primâ fit resolutio: vt quando finitima elementa transmutantur, remanet enim vna cōmunis qualitas quæ non transmutatur, vt humiditas in transmutatione aeris & aquæ

QVAEST. PERIPATET.

æquæ in se inuicem. Et in ijs quæ opponuntur secundum ambas qua- **D**
 litates: quamuis utræque mutantur, perspicuitas tamen, quæ omnibus
 inest, non semper transmutatur: hæc autem omnia quamuis sæpe in
 transmutatione simplici eadem permaneant, transmutabilia tamē sunt.
 Sed & multa quoque insunt penitus intransmutabilia, vt natura cor-
 poris, & quæcunque corpori vt corpus est insunt. Corpus enim sim-
 pliciter intransmutabile esse demonstratur 3. cor. tex. 29. & 1. de gen. &
 cor. tex. 27. Si enim corpus per se fieret, oporteret ex aliquo fieri, quod
 non esset corpus actu, sed potentia: hoc autem modo vacuum separa-
 tum daretur. Quod si hoc intransmutabile est, etiam ipsum continuū
 & reliqua consequentia intransmutabilia sunt. In transmutatione igitur
 primorum corporum hæc remanent, quæ minimè transmutantur:
 In mixtione autem ex elementis ipsa elementa, si non omnino saltem
 aliqua ex parte permanent incorrupta, vt alibi ostensum est: & simila-
 ria in dissimilaribus, quæ neque fieri est necesse cum illa fiunt, neque **E**
 corrumpi, dum illa corrumpuntur. Sed huic sententiæ videtur obsta-
 re, quod scribit Aristoteles. 1. de gen. & cor. tex. 23. ubi ponēs differen-
 tiam inter alterationem & generationem, inquit: alterationem quidē
 esse, quando manente subiecto sensibili transmutatur in eius affectio-
 nibus: Quando autem totum transmutatur non manente aliquo sen-
 sibili, vt subiecto eodem sed quasi ex semine toto sanguis, & ex aqua
 aer, aut ex aere toto aqua, generationem hanc esse huius, illius verò
 corruptionem. Significare igitur videtur in transmutatione secundū
 substantiam omnia transmutari, nihil autem permanere idem præter
 materiam primam, quæ secundum se non est sensibilis. Nam alioqui
 non esset differentia inter generationem & alterationem. Præterea si
 generatio mutatio est de non subiecto in subiectum: corruptio autem
 de subiecto in non subiectum. 5. Phys. tex. 7. nihil manere oportet in
 his mutationibus, quod affirmatione monstrari possit idem in utrisque: **F**
 subiectum enim dicitur quod affirmatione monstratur. Adhæc si opor-
 tet aliquid manere in omni transmutatione, illud aut substantia erit,
 aut accidens: Siquidem substantia: quod adueniet substantia nō erit,
 esset enim in subiecto: Si accidens, prior erit generatione accidens
 quam substantia: At omnibus modis substantiam priorem esse ipsis
 accidentibus, affirmat Aristoteles. 7. Metaph. tex. 4. Animaduertendū
 igitur est, vniuscuiusque substantiam, quamuis composita sit ex actu
 & potestate, tamen vnā esse non secundum accidēs sed per se. 8. Me-
 taph. tex. 15. actus enim qui perficit, in vnoquoque vnus est, scilicet fi-
 nis, cuius gratia cætera sunt. 4. Meteo. cap. vltimo. Accidens autem &
 substantia non vnum sunt nisi secundum accidēs. 7. Metaph. tex. 4. 1.
 non enim alterum alterius gratia est. Sed ipsa substantia finis est vniuf-
 cuiusque: accidentia autem substantiæ superueniunt non tanquam
 eius

A eius perfectiones, sed aut ex necessitate materiae, aut propter causam efficientem. Quod si accidentium finis esset aliquis, aut ipsa finis ratio nem haberet, substantiae essent, ut innuitur 8. Metaph. tex. 12. Quibus hoc modo constitutis facile solvuntur dubitationes. Cum enim vnu quatenus vnum indivisibile sit: substantiae autem ratio vna existat, substantiae generatio similiter & corruptio non supponit alteram substantiam actu existentem: esset enim alteratio, nec vnum per se fieret in huiusmodi mutatione: divideretur enim in duas rationes actu existentes: ex duobus autem in actu nequit vnum per se fieri 7. Metaph. tex. 49. Quod ergo dicitur 1. de gen. & cor. tex. 23. Generationem mutationem esse totius in totum nullo sensibili remanente ut subiecto eodem, bene dicitur: cum enim forma & ratio sit ipsum totum, 2. Phy. tex. 3 1. & tandem quod continet & ipsum perfectum totum sit 5. Metaph. tex. 3 1. hoc corrupto, non remanet aliquid quod tanquam subiectum dici possit idem existens: licet enim preparationes multae in materia remaneant, non tamen constituunt subiectum actu, & substantiam, si finem non habeant, cuius gratia sunt, ut alibi est ostensum. At dubitabit quis: si absente fine non est substantia, conceditur autem remanere materia, & cum ipsa conditiones multae, videbitur dari materia separata a substantia. An non sequitur? Si enim vnus generatio est alterius corruptio & e contra, 1. de gen. & cor. tex. 20. non potest materia vnquam sine priuari, vnus enim demptio est alterius acquisitio. In alteratione igitur permanet substantia eadem existens, ut homo cum mutatur secundum affectiones: in generatione autem nihil est quod hoc modo permaneat: quamvis enim multa sensibilia remaneant seu tanquam dispositiones pro forma futura, seu pro ea quae recessit, siue utroque modo: & accidentia multa dispositiones illas insequentia, non tamen efficiunt subiectum idem: alterum enim est subiectum quod dicitur.

C genitum est, ab eo ex cuius corruptione factum est: quia altera substantiae ratio. Non igitur corpus subiectum est elementorum: nec elementa mixtorum: nec similia dissimilium: nec tandem genus subiectum est specierum, ut animal hominis aut canis, sed omnia haec materia sunt: sola autem substantia, ut species ultima, & singularia ceteris subiunguntur, haec enim sola totius habent rationem. Quod vero dicitur 5. Phy. tex. 7. Subiectum esse quod affirmatione monstratur: generationem autem mutationem esse de non subiecto in subiectum corruptionem vero e contra, quasi nihil permanere oporteat (quod enim permanere concedimus, affirmatione monstratur) asserimus hoc dictum esse, quia id quod per se fit, non ex ente fit 1. Phy. tex. 76. ex priuatione enim fieri oportet quae est per se non ens: idcirco subiectum ex non subiecto fit, ut homo ex non homine: homo affirmatione monstratur, non homo autem & omnino non ens nequit affirmatione monstrari.

QVAEST. PERIPATET.

strari. Quod si neque verum sit simpliciter ex non homine fieri (non enim ex omni nō homine fit homo, ex lapide enim non fit, qui tamē est non homo : nec tandem ex eo quod omnino non est, de quo verum est dicere non hominem . 1. Periherm. Nam nomen infinitum similiter est in quolibet quod est & quod non est) sed oportet aliquo modo ens esse id ex quo fit, præexistere enim semper aliquid eius quod fit, vt materiam & eius præparationes, superius ostensum est: nō tamen ex eo per se fit quatenus est, sed quatenus non est : per accidēs igitur tum ex ente vt ens est, tum ex non ente vt non ens est, fit: id est non per se aliquid fit neque ex subiecto quod per se ens est, neque ex priuatione quæ est per se nō ens : illud quidem quia id quod est non fit : hoc autem, quia id quod non est simpliciter, nequit fieri, cū præexistere eius quod fit aliquid oporteat. 1. Phy. tex. 77. Quatenus igitur id quod per se fit, ex non ente fit: nam & si ex ente fiat, nō tamen quatenus ens est, sed quatenus non est: dictum est ex non subiecto subiectum fieri : quomodo non subiectum nequit affirmatione monstrari. Quatenus verò affirmatione monstratur, id quod præexistit, non per se fit ex eo, quia non quatenus est, fit. Hoc igitur modo accipiendum est ex non subiecto subiectum fieri & è contra: Substantia enim quæ fit subiectum est, cui opposita priuatio negatio est, ideo nequit affirmatione monstrari : quod in cæteris mutationibus non accidit : contrariorum enim priuationes affirmatione ostenduntur, vt frigidum, nigrum, nudum. 5. Phys. tex. 9. Idcirco mutatio secundum substantiam in contradictione posita est : motus autem in contrarijs dicuntur enim omnia contraria de subiecto: substantia autem de nullo. Ad vltimam dubitationem cum quæritur, vtrum substantia sit an accidens id quod permanet, concedimus dispositiones materiæ cum ipsa materia substantias esse potentia ante quam finem adepta sint. Quoniam verò interim sub altera forma sunt, siquidem illius quoque partes fuerint, substantiæ actu erunt, vt humiditas tum aquæ tum aeris pars est: caliditas autem in aqua quidem accidens, in aere autem qui ex ea gignitur, substantia. Neque sequitur substantiam in subiecto esse: Forma enim quæ per generationem aduenit, non subiecto aduenit, sed materiæ, id est non quatenus actu est, sed potentia: sic enim vnum per se sunt. Neque accidentia priora sunt substantia, insunt enim alteri substantiæ actu existenti, ex cuius transmutatione generatur altera. Ex dictis etiam soluitur illa difficultas, cū dubitatur, vtrum accidentia migrent de vno subiecto in alterum subiectum: videntur enim multa quæ in viuente animali erant, in cadauere inesse, vt figura, cicatrix, & alia huiusmodi. Et motus vnus veluti descensus videtur inesse duobus subiectis mobilibus, si animali ex præcipitio cadente, in itinere moriatur, non enim videtur idem subiecto corrupto animali,

- A** mali, motus tamen vnus est, quia continuus, non interpollatus quiete dum moritur: ostenditur tamen. 5. Phyl. tex. 35. vnum motum vnus esse mobilis. Quidam negauerunt eandem esse figuram mortui & viuentis: similiter neque cicatricem neque alia vlla eorum quæ eadem apparent: necesse enim est hoc modo dicere ijs qui in trāsmutatione substantiæ omnia transmutari putant. At repugnat non solum sensui, sed & verbis Arist. 4. Meteo. c. vlt. cum inquit: Quare quando existit & quando non, nō facile est perspicere, nisi valde deperditū fuerit, & figuræ solæ fuerint reliquæ, veluti inueteratorum mortuorū corpora, quæ subito cinis fiunt in sepulchris, & quæ sequuntur: Vult igitur relinqui multa eadem in mortuis, quæ sunt in causa, vt non videantur corrupta esse, nisi valde fuerint deperdita, vt solæ figuræ relinquantur. Dicimus igitur ea solum mutari quæ insequuntur formā: vt corrupto leui, definit moueri sursum: corrupto oculo, definit videre: quæ autē
- B** insequitur materiam, nō est necesse corrumpi, remanet enim eadem materia, quæ non corrumpitur, vt corrupto animali remanet grauitas: prædominans in mixtione, secundum quam fit motus deorsum. Si igitur animal secundum quod animal deorsum moueretur, eo corrupto nō amplius tali motu moueretur: cōtinuus autem & vnus motus est, quia id quod per se mouetur vnum est, scilicet terreum corpus, quod permanet in trāsmutatione: animal autem & cadauer per accidēs mouentur motu grauium: eodem modo & de cæteris est dicendum, quæ materiam insequuntur. Neque ob id fit migratio accidentiū de subiecto in subiectum, idem est subiectum eorum quæ remanēt, quamvis non simpliciter idem sit: cum trāsmutatio secundum substantiam fiat: in qua generatur aliquod subiectum non simpliciter subiectum neque ex non subiecto simpliciter sed ex ente, quatenus tamen non ens est. Sed amplius dubitabit quis: si hæc admittantur, subiectum
- C** accidentium, nō erit actu substantia, sed potentia: materia enim quæ remanet in generatione non est hoc aliquid secundum se. 1. Phyl. tex. 69. At accidentia omnia in subiecto sunt quod actu est hoc aliquid: Cætera nanque de substantia prædicantur, hæc verō de materia. 7. Metaph. tex. 8. Dicimus accidentia quæcunque materiam insequuntur, insequi illam nō quatenus potētia est, sed quatenus actu: omnis enim materia vsque ad primam quæ omnino informis est, actum quandam habet priorem potentia, cuius esse alterum est ab eo quod potētia est: vt Aeris esse alterum est, à potentia quam habet ad statuum: esse autem alterum ipsum subiectum ab eiusdem potentia, ostendit Aristoteles. 3. Phyl. tex. 10. posse enim valere & posse ægrotare alterum est: nam si idem esset, idem quoque esset valere & ægrotare: Subiectum autem & id quod valet, & ægrotat, idem est & vnum. Quod igitur alibi dicitur, eandem esse potentiam contrariorum, significat subiectum

QVAEST. PERIPATET.

idem esse tanquam genus, cuius esse alterum est à cōtrarietate: vnum D enim numero est materia cum priuatione. 1. Phy. tex. 66. Sed alterum est esse. Materia igitur quatenus potentia est substantia, subiicitur formæ: quatenus autē subiectum quoddam est actū subiicitur accidentibus. Cum ergo dicitur accidentia quædam insequi materiam, non accipiendum est, quatenus materia est, sed quatenus subiectum: huiusmodi autem subiectum non transmutatur in generatione & corruptione, sed permanet cum ijs quæ illi accidunt.

Materiam primam corpus esse quatenus corpus. Quest. VII.

QVAER I solet de materia prima, vtrum actum aliquem habeat intransmutabilem: Cum enim potestate sit substantia & ens, 1. Phy. tex. 69. nullum actum uidetur ex se habere. Videntes autem quidam tres dimensiones, quæ in omnibus sunt E corporibus, neque fieri neque corrumpi, quantumcunque transmutentur inter se corpora: putauerunt hanc in materia prima formam esse coæternam, per quam ipsa corpus esset: Alij autem animaduertentes tres dimensiones quantitates esse: Corpus autem ipsum substantiam, veriti sunt illas formam corporis constituere: idcirco aliam formam quam corporeitatis vocant, excogitarunt, quæ esset in genere substantiæ: dimensiones autem illi superuenire. Quoniam autem per hæc videbatur prima materia actū substantia esse & quanta: cum oppositum dicat Aristoteles. 7. Metaph. tex. 8. vbi inquit: Materiam esse, quæ per se ipsam non est neque quid, neque quantum, neque aliquid aliud, quibus ens determinatur: putauerunt hanc difficultatē declinare, si ponerent corpus & dimensiones quæ in materia sunt, terminis carere, sic enim fieri, vt eius esse sit tantum potentia: interminatum enim & informe secundum se, terminos quoscunque & formas suscipere est aptum. Alij autem in prima materia cōpositionem F aliquam excogitari posse negauerunt, cum vltimum sit in quod entia resoluantur. 1. Phy. tex. 82. idcirco neque formam aliquam neque affectionem illi inesse, cum per se informis sit & inaffecta. Nullum igitur alium actum materiæ primæ esse putauerunt, quam ipsam potentiam. Potentiam autem hanc recipiendi formas indeterminatē esse ipsam materiam: determinatā enim potentiam ad hanc vel illam formam corrumpi præsentē forma, indeterminationem autem ipsius nequaquam. Sed & hæc sententia patitur difficultates: omnis enim potentia siue indeterminatio siueabilitas de aliquo subiecto dicuntur, relationem enim habent ad actum, siue terminationem, siue formas: omnis autem relatio subiectum requirit: magis igitur materia erit ipsum subiectum. Præterea materia pars est compositi, vt æs ex æneæ statua:

- A** statuz : 3. Phy. 66. at potentia in actum transfit, non componitur cum actu, vt visus in speciem quæ videtur, & intellectus in id quod intelligitur : non ergo duæ essent naturæ in cōpositis, materia scilicet & forma, sed forma tantum, vt ijs contingit, quæ sine materia sunt. Quod si dicatur materiam esse subiectum aliquod, cuius esse sit posse tātum, idem contingit, ipsum enim posse transfit in esse, vt potentia in actum. Materia igitur transfit in formam, non componeretur cum forma : oportet ergo alterum esse ipsum subiectum potens, & eiusdem potentiam. Quod si alterum : sequeretur ipsa potentia, non enim inest in ratione subiecti : quid subiectum fuerit ? aut enim ens aut non ens. Si concedatur non ens, generatio erit ex nihilo, quod impossibile est : & non ens permaneret cum ente, materia enim permanet : Si verò admittatur ens esse, iterum aut actu aut potentia : si potentia, eadem reuertitur quæstio, vtrum scilicet potentia subijciatur aliquid aliud an
- B** non : Aut igitur ratio procedet in infinitum : aut primum subiectum actu est : si enim potentia, non esset compositio ex materia & forma, sed materia transfit in formā, vt potentia in actum. In eundem scopum incidunt, qui formam corporeitatis ponūt, fatētur enim similiter eam formā indeterminationem quandā esse & flexibilitatem vt vocāt ad omnes formas : sed amplius in eo peccant, quod huic formæ alterū subiectum seu materiam subijcere est necesse, non enim forma est abstracta : ante materiā igitur primam altera materia, de qua eadē quæri possunt, & eadem impossibilia admittunt. Nos igitur dicimus primam materiam vltimum esse subiectum in quod resoluuntur transmutabilia quatenus transmutabilia sunt : neque componi amplius ex actu & potentia, esset enim generabilis : esse autem partim actu, partim potentia : actu quidem quatenus subiectum quoddam est : potentia autem quatenus respicit perfectiones ad quas ordinatum est : earum enim gratia est non per se ipsum. Cum igitur consideratur potentia, informis & inacta est : idcirco neque quid, nec quanta, nec aliquod cæterorum entium, imo neque eorum negationes, vt vult Arist. 7. Metaph. tex. 8. nam & negationes per accidens sunt. Cum autem consideratur eius actus, absolutū quiddam est & substantia sui generis, ideo subiectum potius quam materia. Consideratio enim materie potentiam includit non actum : subiecti autem actum non potentiam. Est autem huiusmodi actus quidam perfectior quidam imperfectior vt propinquior aut remotior est à fine : Corpus enim organicum propinquius est perfectioni quā simile, & simile quā Elementa : & hæc quam vltimum subiectū. Quod autem ipsius materie aliquis actus debeat esse prior potentia patet. 9. Meta. tex. 14. vbi ostenditur actū potētia priorem esse generatione & tempore : quia eius quod fit aliquid factū est, & eius quod aliquo modo mouetur, aliquid motum est : & qui

QVAEST. PERIPATET.

discit, aliquid scientiæ habet. Similiter ergo & quod ad substantiã ten- D
dit, aliquid substantiæ habeat necesse est: huiusmodi autẽ est ipsa ma-
teria non quatenus potentia est, sed quatenus actũ. Esse autem pri-
mam materiam hoc aliquid & substantiam patet. 9. Metaph. tex. 12. ubi
prædicationem materiæ in composito obliquam & denominatiuam
esse scribit, extra compositum autem primitiuam & rectam ut cætera-
rum substantiarum: ut arca lignea non lignum: lignũ autem terreum
non terram. Quod si aliquid est primum, quod non secundum ali-
quid dicitur illius modi, hoc prima materia: ut puta si terra aerea, aer
verò non ignis sed igneus, ignis prima materia est tanquã hoc aliquid
& substantia. Quemadmodum igitur prædicatio primitiua & recta
prior est obliqua & denominatiua, sic actus primæ materiæ prior est
eiusdem potentia. Et paulo mox: prædicationem obliquam in deter-
minationem significare testatur, idcirco materiæ cõuenire & affectio-
nibus quatenus de substantia prædicantur. ambo etenim indetermi- E
nata sunt: Ipsum autem subiectum seu quatenus subiicitur affectio-
nibus, seu speciei & formæ, determinatum quippiam esse oportet: in-
determinatio enim accidentiũ ad subiecti terminationem reducitur,
quæ substantia est: Materiæ autem ad subiectum formarum, quæ sub-
stantia materialis est. Ex his igitur colligimus quamcunque materiam
seu primam seu postremam indeterminationem habere & potentiam
ad substantiam, aut reliqua predicamenta: quædam enim potentia est
solum ad ubi, ut cœlum: quædam simpliciter ad substantiam, & quæ
ad illam substantiã sequuntur, ut generabilia & corruptibilia. Sed an-
te illam indeterminationem actum quendam habere, secundũ quem
prædicatio recta de ipsa fiat: ideo substantiam esse & hoc aliquid:
Non esse autem idem huiusmodi actum & eius potentiam seu inde-
terminationem: non enim est quemadmodum actus primus, qui idẽ
quodammodo est potentia ad actum secundum: nam hoc modo nõ F
esset cõpositio ex materia & forma, sed transitio materiæ in formam:
actus enim secundus non cõponitur neque cum potentia neque cum
actu primo: sed statua ex figura & ære componitur: sic autem & cæ-
teræ substantiæ generabiles & corruptibiles, non enim idem est æris
esse & potentia mobile. 3. Phy. tex. 9. nec idem caro & potẽria manus:
nec aqua & potentia pupilla & de reliquis eodem modo. Sed in po-
sterioribus generatione facile est videre quis actus est materiæ: no-
tum enim est quid caro, quid os, quid nervus: similiter & horum ma-
teria, ut quid aqua, quid terra: sed quid herũ materia, quæ prima est,
difficile est videre; indeterminationem enim habet ad omnia opera
naturæ: cæteræ autem materiæ indeterminationem tantum habent
ad quædam. Quis igitur actus & quæ perfectio primæ materiæ sta-
tuenda sit, hinc consideretur. Cum autem sit manifestum permanere
mate-

A materiam in vnaquaque transmutatione, si quid simpliciter permaneat in omni transmutatione, quod prædicationem habeat rectam non obliquam, dicendum est id esse primam materiam, seu primum subiectum & substantiam materiale. Demonstratum autem est ab Aristotele. 3. cœ. tex. 29. id esse corpus vniuersum: hoc enim ex potentia corpore, actu autem nullam habente magnitudinem fieri nequit: nam vacuum separatim daretur. Significat autem per vniuersum, ipsum simpliciter corpus, id est quatenus corpus est: fieri enim potest quoddam corpus ex quodam corpore vt aer ex aqua, & magnum ex paruo: simpliciter autem corpus impossibile est nisi secundum accedens vt ex animali animal: oporteret enim ex non corpore fieri. Præterea ex resolutione compositarum substantiarum pater corpus vltimum esse. 3. Metaph. tex. 17. vbi inquit: cætera omnia affectiones esse non substantias: corpus verò solum quod hæc patitur, permanet tanquam aliquod ens & aliqua existens substantia: Quando autem paulo inferius dubitat: corpus non videri substantiam, quia dimensiones, quibus corpus determinatur, vt longitudo, latitudo & profunditas non videntur esse substantiæ: inquit: fugiet profectò nos quid nam sit ens, quæve entium substantia est: quasi hæc vltima sint, in quæ fiat resolutio ex parte materiæ. Idem significauit. 7. Metaph. tex. 8. vbi inquit. Enimvero ablata longitudo, latitudine, & profunditate, nihil videmus reliquum, nisi si quid est, quod ab eis determinetur: id est corpus. Amplius ex natura continui idem colligitur. Si enim forma omnis secundum se indiuisibilis est, ratione autem materiæ diuiditur vnumquodque, oportet materiam secundum se diuisibilem esse. At diuisio affectio est magnitudinis & multitudinis. 3. Phy. tex. 35. continui autem est diuidi in semper diuisibilia. 6. Phy. tex. 3. necesse est igitur materiam continuum quid esse & magnitudinem: omnia enim

C physica corpora magnitudinem habent. Et 3. Phy. tex. 65. inquit: infinitum esse perfectionis magnitudinis materiam, totum enim non secundum se diuisibile est, sed secundum ipsum quantum, cuius affectio per se est infinitum. Et 1. de gen. & cor. tex. 29. Neque punctos neque lineas ponendum corporis materiæ: illud autem cuius hæc vltima, materia erat, quæ neque sine affectione neque sine forma possibile est esse. Itæ ostensum est alibi corpus supremum quoddam genus esse ipsius substantiæ: suprema autem genera non componuntur ex alijs: neque enim sensibilem neque intelligibilem materiæ habent. 8. Metaph. tex. 16. sed aut forme sunt incompolitæ aut materia. Corpus autem formæ esse impossibile est, hæc enim indiuisibilis per se est, corporis autem natura per se diuisibilis est: Materia igitur erit. Significauit autem Arist. 1. cœ. tex. 95. ipsum corpus materiæ esse, cum inquit. Totum cœlum, id est ipsum vniuersum, vnum tantum esse non plura, quia vniuersam materiæ comprehendit:

QVAEST. PERIPATET.

esse autem hoc corpus naturale & sensibile: Et 1.cœ. tex. 1. inquit: D
 scientiâ de natura ferè plurimam versari circa corpora & magnitudi-
 nes, & horum affectiones & motus, & principia: per principia enim
 videtur significare formas ipsas, per corpora autem & magnitudines;
 materiam siue subiectum: hoc enim est primum omniû subiectum:
 Ex quibus illud etiam patet: eundem esse actum materiæ tum cœli
 tum generabiliû & corruptibiliû: vna enim est ratio corporis. 1.cœ.
 tex. 2. & similiter ingenitum & incorruptibile est corpus vniuersum:
 Potentiam autem, quæ est ratio materiæ nõ eandem esse: Cœli enim
 materia potentia est ad vbi tantum: 8. Metaph. tex. 12. non quidem
 hoc modo vt potentia sit ad motum, nam & hic similiter æternus est,
 potentia autem omnis simul contradictionis est: idcirco posset ali-
 quando non moueri cœlum: Sed eo modo tantum potentia, id est
 vnde & quo: hæc enim mutantur. 9. Metaph. tex. 17. Verum aduersus
 ea quæ dicta sunt, dubitatur. Nam primò non videtur corpus incom
 positum quid esse. Nam tres dimensiones quibus constat corpus, su-
 biectum aliquod requirunt: longitudo enim, latitudo & profundi-
 tas & tandem ipsum continuum non simpliciter dicuntur, sed de al-
 tero. Si igitur hæc corporis substantiam constituunt, alterum erit cor-
 pus & corporis materia. Præterea, si omnis actus & omne esse ab eo
 pèdet quod simpliciter est, & simpliciter actus, qualis est primus. 1.cœ.
 tex. 100. corporis igitur actus ab eodem fluat: non enim corpus prima
 est substantia neque primum quid. Componi ergo oportet corporis
 naturam ex actu & potestate, ex actu scilicet, quatenus eum recipit ab
 altero actu, à quo pendet: ex potestate autem quatenus recipiens om-
 ne priuatum est: altera igitur erit corporis materia. Amplius in ratio-
 ne corporis est superficie terminari. 3. Phy. tex. 40. ob id enim probat-
 ur infinitum corpus non dari. Si igitur materia corpus esset, non pos-
 set alios terminos recipere, nisi destruerentur proprii: at supposuimus
 materiam principium esse permanens. Vltimo dubitare licet, vt du-
 bitat Aristoteles. 3. Metaph. tex. 17. si enim corpus definitur longitu-
 dine latitudine & profunditate, hæc autem non sunt substantiæ, sed
 quantitates, vt etiam confirmatur. 7. Metaph. tex. 8. corpus igitur non
 erit substantia, ergò neque materia, hæc enim supponitur substan-
 tia esse. Ad primam dubitationem dicimus, non esse necessarium
 tres dimensiones alteri materiæ aduenire: nihil enim aliud est trina
 dimensio quam natura corporea: hæc autem est primum subiectum
 omnium corporum naturalium. Quod autem dimensiones & con-
 tinuum omne de altero dicuntur, verum est, subiecta enim substan-
 tia est sensibilis, vt terra, ignis, cœlum: non tamen aliquam mate-
 riam perficiunt, sed perficiuntur tantum: sunt enim primi actus,
 qui corporibus naturalibus insunt, & imperfectissimi. Propter hoc
 abstra-

A abstractione separando à corporibus naturalibus, non sunt substantiæ, vt Mathematici considerant: dispositiones enim materiæ propter finem & substantiam sunt, separata autem à substantia, non amplius habent rationem substantiæ. Non igitur est mirum, fugere ipsam substantiã, cum resoluimus in vltimas condiciones materiæ, vt notauit Aristoteles, in quem errorem incidebant antiqui, putantes ipsum ens & substantiam esse materiam: ideoq; corporum principia putauerunt esse omnium principia. At magis substantia est ipsa forma, huius enim gratia materia est. Quod autem corpus dicatur componi ex trina dimensione, non ob id compositum quid est ex materia & forma: tres enim dimensiones partes sunt rationis: quæ licet inter se ordinem habeant vt materia ad formam, (simplicissima enim est longitudo, quæ secundum vnum diuisibilis est: magis composita quodammodo latitudo diuisibilis existens secundum duo: adhuc magis profunditas diuisibilis secundum tria, quæ est natura corporis) non tamen linea materia est superficiæ, neque superficies corporis: componeretur enim continuum ex indiuisibilibus, nam cõparatæ inter se magnitudines termini sunt. Quamuis igitur dimensiones de altero dicantur, non tamen alterum est corpus & corporis materia, nisi materiam appellemus substantiam compositam, in qua sunt conditiones materiales. Ad alteram dubitationem dicimus, dependentiam entium à primo ente non supponere ex necessitate præexistentem potentiam: sic enim processus esset in infinitum: nam ante illam potetiam alter actus requireretur, in quo fundaretur potentia, si omnis potentia alicuius est: huiusmodi autem actus aut entis independens, quod in natura nõ conceditur, multitudo enim principatuum non est bona. 12. Metaph. tex. vlt. Aut si & ipse dependeat, non supponit alteram præexistentem potentiam, nisi detur processus in infinitum. Primam ergo materiam ab illo actu pendere concedimus qui primus est, ab indiuisibili scilicet diuisibile, & ab vno multitudine: materiæ nanque diuisio multitudinis est causa: non tamen sequitur materiam componi ex actu & potestate. Idem dicendum de materia celi, quæ subijcitur motui: licet enim actu sit, non tamen est composita ex actu & potentia aliqua: & tandem nullum sempiternum ex potestate constat: potestas enim omnis cum eadem sit contradictio nis, corruptionis est causa. 9. Meta. tex. 17. Ad tertiam dubitationem, quæ supponit in ratione corporis esse terminatum superficiem, concedimus verum esse de corpore actu existente separato, vt etiam infert Aristoteles. de numero: nullus enim est numerus infinitus actu separatus nec in re, nec in intellectu: sic neque corpus infinitum actu. Non tamen in ratione corporis simpliciter inest esse terminatum. Nam 1. ccc. tex. 2. dimensiones definiuntur nõ terminis sed diuisione aut secundum vnum aut secundum duo aut omniquaque. Vt igitur materia non datur separata,

QVAEST. PERIPATET.

ta, sic neque corpus interminatum reperitur separatum : Inesse tamen **D**
concedit Aristoteles ipsum infinitum tanquam materiam perfectio-
nis magnitudinis. 3. Phy. tex. 65. Quod enim secundum se non est ter-
minatum, terminatur a specie. Dicimus igitur corpus ut corpus esse
substantiam materialem & actu existentem & sensui notam, magnitu-
do enim est inter sensibilia communia : imo omnium notissimam : sim-
plicissima enim est natura, de qua Mathematica scientia omnium eui-
dentissima existunt : Quamvis autem omne corpus terminatum sit,
in eius tamen ratione non inesse terminos : ob id enim terminari ab
omnibus est aptum : neque tamen concedimus interminationem in
ratione illius esse : nam quatenus actu est, non est privatio de illius ef-
fentia, neque negatio. sed accidit illi interminatio & non ens, quate-
nus potentia est non ad terminatum atque interminatum, sed ad hunc
& illum terminum : idcirco semper terminatum est, non enim habet
potentiam ad interminationem aut infinitum : Ratione igitur inter-
minationis & potentia, secundum quam materia dicitur, ignota est, **E**
quemadmodum ipsum infinitum, quia non ens non est scibile : ratio-
ne autem actus, qui interminationem praecedat, notissima est ipsa ma-
teria : etiam sine terminis considerata : non enim ob id consideratur
interminatio, cum ex ratione auferuntur termini : quemadmodum
Mathematici quamvis sine motu considerant, non tamen immobili-
tatem contemplantur, essent enim mendaces : cum nullum sit corpus
immobile. Ultima dubitatio soluitur per ea quae alibi de substantia-
rum differentijs statuimus ex Aristotele 8. Metaph. tex. 5. Sumuntur
enim ex omnibus generibus praedicamentorum. Quantitas igitur
conceditur accidens esse alicui, albedo enim & omnis forma per acci-
dens quanta est. Corpus autem est per se quantum & substantia : non
tamen ut separata quaedam natura, sed in ipsis corporibus naturalibus.
At iterum dubitabit quis, si materia est secundum se quanta, non erit **F**
privata specie quantitatis, ponitur tamen materia secundum se neque
quid, neque quanta & reliqua : Respondemus intelligi hoc de quan-
to, quatenus terminos habet, ut tricubito, quadricubito, & similibus,
haec enim sunt species quanti, ad quas materia in potentia est : Quod
autem omne ens negetur ab illa, cum tamen sit corpus, intelligendum
est quatenus fiunt omnia quae fiunt per se, non ex ente, sed ex non en-
te : Et si enim ex ente fiant, id est subiecto quodam actu existente, non
tamen ex eo ut ens est, sed ut non ens, fiunt : hoc autem est esse mate-
riae potentia scilicet non actu ens.

A *Generationem omnem esse in tempore. Quæst. VIII.*

QUAMVIS apertissima sit demonstratio Aristotelis. 6. Phys. tex. 35. probans omnem mutationem in tempore esse: & priuatim tex. 39. quæ demonstrata sunt accommodentur generationi & corruptioni. Tamen oppositum opinatur multi eximij philosophi, asserentes non solum generationem simplicem, sed etiam alterationes quasdam, vt illuminationem, coagulationem, & alia huiusmodi in instanti fieri. Mouentur autem propter dictum Aristotelis. 1. Phys. tex. 21. vbi trasmutationes vocat momentaneas, quasi in momento fiant & non in tempore. Videamus igitur prius quo pacto demonstretur ab Aristotele omnem mutationem in tempore esse. Accipit autem: si mutetur aliquid ex A. in B. vt ex non ente in ens: aut ex non homine in hominem: quando mutatum est, non esse amplius in A. sed in B. est enim homo & ens id quod mutatum est: Si igitur in instanti hæc mutatio est, vt nullum cadat tempus medium, aut simul erit in A. & in B. id est in eodem instanti erit & non erit: aut contigua erunt instantia, quod vniuersaliter de omnibus indiuisibilibus impossibilibus impossibile esse ostensum est. 6. Phys. tex. 2. Ex quibus infert, omne quod mutatum est, mutari prius: & quod mutatur, eius aliquid prius mutatum esse, nec dari primum: diuiditur enim mutatio ad diuisionem temporis in semper diuisibilia, vt in quolibet instanti intermedio sit aliquid mutatum esse, qui finis sit mutationis præcedentis: Hoc autem inducit non solum in mutatione quæ fit super magnitudinem continuam: sed etiam & in non continuis, vt in contrariis & contradictione: vt in generatione & corruptione. Quod enim factum est, fiebat prius: & quod fit, factum aliqua ex parte: & ipsi corrumpi est corruptum esse prius, & ipsi corrupto prius est ipsum corrumpi, quia omnis magnitudo & omne tempus semper diuisibilia sunt: in tempore autem omnis mutatio fit, & non mutatur nisi magnitudo. 6. Phys. tex. 32. Sed aduersus hæc magnæ sunt dubitationes. Nam primò conceduntur ab Aristotele, multa fieri tota simul. 8. Phys. tex. 23. vt lapidum scissio, quæ aliquando fit, vbi plantarum quarundam radices creuerint, non enim scissionis partes successiue sunt, secundum incrementum innascentium, sed aliquando totum simul disrumpitur. Similiter habet lapidis excavatio, quæ à pluuiarum guttis cadentibus tandem oritur, non enim singulis guttis pars excavationis tribuitur, sed aliquando totum simul abscedit. Et in alteratione, inquit: non enim si partibile est in infinitum id quod alteratur, ob id & alteratio, sed simul vniuersa fit sæpe, sicut congelatio. Generationem autem simplicem hoc modo se habere testatus est. 1. Phys. tex. 23. vbi in generatione sim-

QVAEST. PERIPATET.

plici & alteratione momentanea non esse principium rei testatur, totum D
enim simul fit. Præterea si contradictionis non est medium: genera-
tio autem mutatio est secundum contradictionem. 5. Phy. tex. 7. non
erit in aliquo tempore generatio, esset enim medium inter esse & non
esse. Accipiantur enim termini mutationis ens & non ens, si cadit tem-
pus medium, in eo neque erit neque non erit: Nam si in toto medio
tempore verum sit alterum dicere, ut non ens, nulla erit mutatio secun-
dum substantiam, quod enim similiter se habet in aliquo tempore, non
mutatur sed quiescit, 6. Phy. tex. 87. aut igitur aliud tempus succedere
oportet, in quo fiat eius mutatio, de quo eadem reuertetur quaestio,
utrum scilicet eo tempore sit aut non sit: & sic nunquam ad finem ve-
nietur, nisi in tempore intermedio neutra pars contradictionis vera sit:
aut si hoc impossibile est, in non tempore erit mutatio. Amplius cum
formæ sint indivisibiles tanquam termini, non contingit partim esse in
termino à quo & partim in termino ad quem, haberent enim partes. E
In tempore igitur medio si sunt in eo ex quo, mutatio nulla fit, si in eo
ad quod, facta erit mutatio antequam fiat. Non contingit igitur in tem-
pore mutari substantiam, & tandem nullum indivisibile. In instanti
ergo erit horum mutatio. Quidam putantes has rationes concludere,
nituntur Aristotelis demonstrationem aufugere dicentes omnem ge-
nerationem fieri secundum præcedentem alterationem, tempus igitur
intercedere non ratione mutationis secundum substantiam, sed secun-
dum præviā alterationem, cuius finis introductio est formæ in instan-
ti. Sed tamen eodem modo licet querere de forma, utrum in eodem
instanti introducat & introducta sit, an alio: si enim in eodem, si-
mul erit in contradictione, dum enim fit aliquid, non est: est autem cum
factum est, si in alio, aut intercedit tempus, aut instantia se tangent.
Præterea finis alterationis est affectio manente eadem substantia. 1. de
gen. & cor. tex. 23. non potest ergo simul in fine alterationis esse & ge- F
nerationis: cum enim alterata est aqua, nondum aer est: oportet igitur
generationem succedere, quam in tempore esse demonstratum est.
Respondendum est igitur ad dubitationes: quarum prima non con-
cludit: si aliquid totum simul fiat, in instanti fieri: Manifestant autem
hoc verba Aristotelis. 1. Phy. tex. 23. ubi Melissi rationem redarguens
inquit: Inconueniens est, omnis esse principium rei & non temporis,
& generationis non simplicis solum, sed & alterationis, tanquam non
momentanea facta mutatione: Vult enim in generatione simplici &
in alteratione momentanea, id est quæ tota simul fit (hoc enim signifi-
cat verbum ἀθροῦς) principium quidem rei non esse, omnes enim par-
tes simul mutantur, scilicet in eodem tempore, non una prius altera:
sed principium esse temporis, omnis enim mutatio in tempore fit. Ideo
generationis & alterationis est principium, licet plerumque rei non sit prin-
cipium.

A cipium. Malè igitur Melissus supposebat omne quod factum est habere principium magnitudinis: vnde inferebat, quod non factum est, infinitum esse quia rei non haberet principium: Benè autem supposeisset de principio temporis: omne enim quod factum est, habet principium temporis & generationis: non tamen ex hoc inferre potuisset, quod non factum est, infinitum esse, sed temporis principium non habere, id est æternum esse. Putabat igitur principium dici tantum de magnitudine, cū dicatur etiam de tempore, & generatione simpliciter & alteratione, & tandem de omni motu & mutatione. Sed hæc nō sunt præsentis speculationis. Adhuc verò instabit quis. Si tempus diuiditur ad diuisionem motus: motus autem ad diuisionem magnitudinis quæ mouetur, propter hanc enim omnia alia diuisibilia sunt, & motus & tempus & species in qua est motus. 6. Phy. tex. 39. magnitudine igitur tota simul alterata aut alio motu transmutata, indiuisibilia

B omnia erunt: totum enim simul mutari significat, non prius vnā partem quā alteram: si autem prius & posterius non insunt in magnitudine, nec in motu, nec in tēpore inerunt. 4. Phy. tex. 104. Idcirco probatū est. 6. Phy. tex. 87. id quod impers est mutari non posse: dū enim mutatur, aut erit in termino à quo aut in termino ad quem: aut aliquid ipsius in hoc, aliquid in illo. Esse igitur in termino à quo per aliquod tempus, est non mutari: esse autem in termino ad quem, est mutatum esse partim autem esse in hoc partim in illo, est diuisibile esse. Eadem demonstratio accommodari potest ei quod totum simul mutatur: si enim dum mutatur est in termino à quo & secundum totum & secundum partes, non mutatur. 6. Phy. tex. 32. Si in termino ad quem, mutatum est: Si aliquid illius in hoc, aliquid autem in illo, non ergo totū simul est in termino ad quem, sed prius aliquæ partes. Aut igitur non contingit mutari aliquid totum simul, aut id erit in tempore. Non

C erit vnde sumatur prius & posterius in tempore, si magnitudinis aliquid non prius in termino fuerit quam totum. Responderet quispiā diuisionem motus & temporis in illis esse ratione diuisionis speciei, in quam fit motus: vt si calidum magis & minus dicitur, quod mouetur ad hanc speciem, prius inferiorem caliditatis gradum attingit quā superiorem, vt in magnitudine prius per dimidium quam per totum fit transitus: similiter forte dicendum de coagulatione: quamuis enim omnes partes simul coagulentur, non tamen simul perfecta & imperfecta coagulatio facta est. Sed hæc responsio forte satisfaciet in ijs, quæ dicuntur magis & minus, quorū sunt media: At in contradictione & in ijs quorum non sunt media, minimè. vt in scissione lapidis: non enim inter diuisionem & vnitatem, seu vnum & multa cadit medium. Si igitur scissio tota simul fit, non diuidi potest hæc mutatio in partes neque ratione magnitudinis, vtpote cuius non prius vna pars quam altera

QVAEST. PERIPATET.

altera scindatur, neque speciei, quia non patitur intensiorem ac remissionem. Præterea si qualitatis diuisio & cuiuscunque speciei per accidens est scilicet secundum diuisionem magnitudinis. 6. Physico. tex. 37. vt alibi explicatum est a nobis de intensiōe & remissione: ablata igitur diuisione magnitudinis, reliqua omnia indiuisibilia erūt. Dicendum est igitur, quemadmodum alibi explicauimus, non posse omni ex parte aliquid totum simul mutari: nam sequerentur impossibilia quæ dicta sunt. Cum enim omnis motus & mutatio successione quandam habeat, necesse est illam secundum partes mobilis fieri siue in ijs, quæ per se diuisibilia sunt, vt magnitudo, siue in ijs quæ secundum accidens: vt qualitates & formæ. Cum autem non vnica tantum sit corporis dimensio, sed plures: contingit aliquid secundum quādam dimensiones totum simul mutari, secundum omnes autem impossibile est: nulla enim esset successio partium: quo autem modo id contingat, abunde explicauimus alio loco. Circa scissionem vero lapidis, quæ omnino sine vlla partium successione videtur tota simul fieri: notandum est: Cum superficiei duæ sint dimensiones, longitudo scilicet & latitudo, secundum quas fit scissio, secundum vnā quidem dimensionem contingere totam simul fieri, vt secundum longitudinem, secundum alteram autem nequaquam, sed successiue. Nam si secundum ambas tota simul fiat, sequetur aut dari vacuum, aut motum quandam esse secundum locum in non tempore. Cum enim scissionis locus repleti aliquo corpore debeat, simul autem circa medium & circa extrema ingredi aer ambiens nequeat, cum aliunde non pateat ingressus quam ab extremis scissionis, interim circa medium scissionis locum admittetur vacuum: aut aer externus simul erit in extremo scissionis & medio. Si igitur vtrumque impossibile est, impossibile est quoque scissionem simul fieri circa extrema & circa medium: Sed prius oportet ab ea parte scindi, vnde ingredi aer potest, vt circa partes exteriores, deinde successione fieri ad reliquas: At propter velocitatem huius motus, tempus insensibile est. Dicitur autem fieri tota simul, tum scissio, tum lapidis excauatio: tum alteratio: aut quia non diuiditur, secundum quascunque mobilis partes, aut non secundum mouentis partitionem. Erat altera dubitatio circa mutationem in contradictione: si enim & ipsa in tempore fiat, videtur admitti medium inter ens & non ens. Dicimus igitur omnem mutationem in contradictione, aliquo modo esse mutationem in contrarijs. Patet autem hoc in omni generatione: Nam ex non albo album fieri, est ex nigro. aut medijs album fieri: & in generatione simplici inducit Aristot. 1. Physico. tex. 63. vbi inquit: Fieri quæcunque sunt simpliciter alia quidem transfiguratione, alia verò appositione: alia subtractione, alia compositione, alia tandem alteratione: quæ omnia circa subiectam aliquam materiam

- A** materiam aut motus quidam sunt, aut non sine motu fiunt: hæc enim alteratio est, reliqua autem aut per alterationem aut per motum localem consistunt: sunt enim fines, aut vna cum finibus fiunt: omnis autem motus est inter contraria. Colligitur etiam ex.7. Phy.tex. 15. vbi figuras, formas & habitus, & eorum acceptiones remotionesque testatur non quidem alterationes esse, sed fieri, cum quædam alterantur. At dubitatio illa remanet. Si generationis terminus est substantia, alterationis autem & motus localis, aut augmentationis, diminutionisque, affectio, vel vbi, vel quantitas certa manente eodē subiecto: finis motus non erit adeptio substantiæ: succedere igitur oportet generationem, quæ non amplius alteratione fiet aut alio motu: An nullum est tempus, in quo generatio sit sine motu? Subiectum enim vtriusque numero vnum est, ratione duo: Quatenus enim materia est & potentia substantia & non ens actu, subijcitur generationi: quatenus verò actu
- B** subiectum est quoddam (ostensum enim est potentiæ ubique actum subijci) subijcitur alterationi & motui. Sic igitur fit vt cum fine alterationis simul finis sit generationis: neque tamen generatio alteratio est: generatur enim homo: alteratur sperma seu potius materia spermatis quatenus actu aliquid est, veluti humor aut sanguis: & fit domus, componuntur autem lapides: simul autem perfecta est compositio parietum & tecti, ac domus facta est: & in cæteris eodem modo. Non autem dicitur alterari domus cum clauditur parietibus, aut tectum imponitur, nec homo alterari, cum accipit finem 7. Metaph. tex. 16. Fit enim homo ex non-homine, alterata substantia quadam materiali, non ipso homine neque non homine: & quod accidit huic materiæ, vt compositio lapidibus domui est substantia, inest enim in eius ratione: & caliditas materiæ quidem sanguinis accedit, sanguini autem nequaquam, nam pars est substantiæ sanguinis. 2. de Part. ani. cap. 3. Si igitur
- C** alteratio materiæ est generatio substantiæ, finis alterationis erit & generationis finis, idem numero existens, sed ratione diuersus: Subiectum enim & materia idem numero sunt: & alteratio ac generatio: substantia & accidens: & tandē demonstratio & definitio vt exactius alibi est à nobis explicatum. Sed antequam ad vltiora tendamus, solvenda est difficultas circa materiam primam. Si enim subiectum alterationis ponatur: aut & ipsa genita erit, aut generatio non præcedit alterationem. Esse autem ingenitum ipsum primum omnium subiectum ostensum est. 1. Phyf. tex. 82. Generationem autem alterationem præcedere testatur Aristoteles. 8. Phyf. tex. 57. Si ergo materia prima esset alterabilis, genita prius esset. Similis est argumentatio. 1. cœ. tex. 21. Quæ enim alterantur omnia habere videmus augmentationem & diminutionem, hæc autem non sine generatione & corruptione fiunt: ex quibus probat cælum inalterabile esse, quia ingenitum. Oppositum tamen

QVAEST. PERIPATET.

tamen colligimus. 8. Physic. tex. 55. vbi raritatem & densitatem inquit **D** esse principia omnium passionum, vt grauis & leuis, calidi & frigidi, & cæterarum, secundum quas contrarietates elementorum generatio nem & corruptionem posuimus: Amplius raritatem & densitatem congregationem esse ac disgregationem, secundum quas generatio est & corruptio: Quæ autem congregantur & disgregantur, mutari secundum locum necesse est: Ex quibus patet non solum alterationem priorem esse generatione, rarefactio enim & condensatio alterationes sunt, sed etiam motum localem omnium primum esse. Materia igitur prima non solum generationis erit subiectum, sed & alterationis ac motus localis. Colligitur etiam ex 1. Meteo. cap. 3. vbi inquit: Corpus quod sub circulatione superna continetur, veluti materia quædam existens potentia calida frigida, humida & sicca, fit talis & est à motu & immobilitate. Si enim corpus huiusmodi prima materia est, congregari & disgregari potest à motu cæli, & calefieri & frigesieri, & cæteras **E** affectiones pati, secundum quas alteratio quidem est materiæ, generatio autem compositarum substantiarum. Quod igitur dictum est. 8. Physic. tex. 57. & 1. cæ. tex. 21. Generationem priorem esse alteratione & augmentatione, hoc modo intelligendum est. Cum enim duplex sit alterationis subiectum, scilicet materia & composita substantia, vt quando ex aqua aer fit, calefieri dicitur tum aqua, tum aeris materia: Cum præterea non detur materia separata, alteratio quæcunque tribuitur compositæ substantiæ: Cum ergo omnis substantia composita genita sit, præcedit generatio alterationem in eodem: Propterea igitur cælum inalterabile est, quia ingenitum: accipitur enim alteratio quæ perficit substantiam quæque eadem subiecto aqua calefacta, aqua adhuc est: in generatione autem mutatur substantia. Accepta autem alteratione vt competit materiæ id est subiecto quatenus actu substantia quædam est eadē in aqua & aere, simul alteratio est materiæ permanentis, & generatio substantiæ compositæ. Hoc autem modo alteratione & motus secundum rationem præcedunt generationem substantiæ: quia actus potentiam præcedit. Cum igitur generationis subiectum potentia solum sit: alterationis autem & motus actu: hi generationem quodammodo præcedunt. Quomodo igitur generatio alteratione fiat: & quomodo eadem subiecto sit alteratio & generatio ratione autem diuersa, explicatum est. Ex quibus illud inferre licet, mutationem in contradictione esse mutationem quandam in contrariis, alteratio enim omnis & motus inter contraria est: Ideo & principia quodammodo sunt contraria, quodammodo non contraria: propter subiectam enim materiam hæc contingunt. 1. Physico. tex. 53. Accepta enim materia tanquam potentia, priuatio negationem significat, quomodo mutatio fit in contradictione, & substantiæ est generatio: non enim

A enim substantia contraria est substantiæ: Si autem accipiatur vt subiectum quoddam & substantia, subijcitur contrarijs, secundum quæ alteratio est. Si igitur motus omnis in tempore est, ergo & generatio omnis in tempore: vt enim partibilis est alteratio, sic & generatio: idcirco eius quod fit, aliquid factum est, & quod factum est fiebat prius: & quemadmodum tota alteratio toti generationi respondet, sic generationis partes partibus alterationis. Quæuis autem inter contraria datur media, non tamen cogimur inter ens & non ens medium aliquod dare. Patet id in mutatione eorum, quorum sunt media, vt si ex nigro fiat album, similiter enim ex non albo album fiet, quæ generatio quædam est, & mutatio secundum contradictionem. Simile igitur est ac si dicamus finem motus ex motu fieri, aut domum ex ædificatione, & punctum ex linea: quid enim medium est inter finem & id cuius est finis? medium enim semper cadit inter duos fines, non inter finem & continuum. Forma ergo, & substantia siue ens finis est generationis, in toto autem tempore ante finem est non ens: neque datur vltimum quoddam instans in quo sit non ens, tempus enim semper cadit inter duo instantia, in quo neque esset neque non esset, quod fieri nequit: aut si nullum fuerit tempus, in eodem simul erit & non erit: aut tandem instantia se tangent: quæ omnia impossibilia esse ostenduntur.

8. Phy. tex. 69. Quod autem dicebatur, si in toto tempore est non ens, non fieri mutationem: verum quidem esset, si in fine similiter esset non ens: licet autem ante ipsum semper sit non ens, mutatur tamen, & in omnibus signis aliquid est factum vt ostensum est superius. Simpliciter igitur non mutatur ante vltimam perfectionem, sed secundum aliquid est mutatum. Sed dubitatur, si vltimum generationis est ens cum prius non esset, & motus omnis definit in quietem, & quies in motum, & mutatio in permanentiam & e converso: finis vniuscuiusque principium erit alterius: sic autem continuum quid erit motus cum quiete, & non ens cum ente: copulantur enim ad vnum terminum communem, qui vnus finis est & alterius principium. At contrariorum quomodo extrema erunt vnum? fieri enim nequit. 8. Phy. tex. 72. An tempus quidem continuum est, illa autem quæ à tempore continentur, consequenter sunt? Accidit enim quemadmodum si in aliquo continuo corpore superficies dimidium album sit, alterum nigrum: Quamuis enim corporis superficies continua sit, non tamen continuum est album cum nigro: est enim terminus, qui colores actui diuidit vnus subiecto existens duo ratione: corpus autem non est diuisum actu. Sic temporis ipsum nunc copulat quidem temporis partes, vt continuum sit totum: res autem quæ non eiusdem speciei diuidit. Sed in eo differt à diuisione continui cuius partes permanent, vt lineæ & superficie: Nam in his diuisionis terminus vtriusque fi-

QVAEST. PERIPATET.

nis dicitur & vtriusque principium. In ijs autem quorum partes non D
permanent, finis est tantum præteriti, & principium solum futuri, nō
ē conuerso. Ideo temporis instans, quamuis ratione duo sit, tribui-
tur tamen rei posteriori, vt in eo primum verum sit dicere esse album:
non autem non album, quamuis non albi sit vltimum. 8. *Phyfi. tex. 69.*
finis enim motus non est aliquid ipsius motus: & finis quietis non est
aliquid ipsius quietis: & finis non entis non est aliquid ipsius non en-
tis, sed aliquid rei posterioris. Ratio autem diuersitatis est, quoniam
diuisio eorum quæ in tempore sunt, est in ea quæ nō permanent, ideo
semper posterioris est; quia ad posteriora fit mutatio non ad præterita:
Nam & in ijs quorum partes permanent, dicitur verbi gratia album
non ad album definere, sed ad nigrum: & nigrum non ad nigrum,
sed ad album terminari. In ijs autem quæ non permanent, priora defi-
nunt ad posteriora: & posteriora etiam terminari ad priora diceren-
tur, si ad priora esset mutatio. Neque sequitur continuam esse quie- E
tem cum motu, aut ens cum non ente: termino enim vtimur pro duo-
bus in actu: Non enim idem est esse fini vtriusque, neque vtriusque
principio, licet idem finis vnus sit, atque alterius principium. Ad vl-
timam dubitationem concedimus, indiuisibilia, vt formas non esse par-
tim in termino à quo & partim in termino ad quem: quod enim per
se mutatur, diuisibile esse oportet: idcirco compositum tantum est
quod fit. 7. *Metaph. tex. 27.* Species autem & forma neque fit neque
corrumpitur: sed huiusmodi omnia sunt & non sunt sine mutatione
aliqua, veluti tactus. Quomodo enim termini mutationis sint in termi-
no à quo, aut ad quem? Solum enim id quod diuisibile est, hæc pati-
tur. Sed suboritur dubitatio: videntur enim quidam motus in motum
tanquam in finem definere: vt visus motus quidam est, alteratio enim
7. *Phyfi. tex. 12. sic & illuminatio.* Esse autem huiusmodi fines, patet,
tactus enim quidam sunt. Explicauit autem hoc Aristot. 9. *Metaphy. F*
tex. 11. qui locus Græcè tantum legitur præteritus ab interprete. In-
quit enim quasdam actiones fines esse: quæ à cæteris motionibus in
eo differunt, quod in illis verum est dicere, hoc modo: videt & vidit,
intelligit & intellexit: perfecta enim est operatio finem habens in se
ipsa non in altero. In motionibus autem non idem est dicere: iter fa-
cit, & iter peregit: ædificat & ædificauit: non enim perfectio est in
operatione, sed in opere: At non simul opus est & operatio: ædifica-
tio & domus: cum enim ædificatur, non est adhuc domus. In illis au-
tem simul videt & vidit. Motus igitur erit aliquis terminorum, isque
non in tēpore, temporis enim non idem est præteritum & præsens. Idē
apparere circa intellectum: intelligit enim quæ indiuisibilia sunt specie
in indiuisibili tempore. 3. *de an. tex. 24.* Dicendū est huiusmodi opera-
tiones, quæ fines sunt, non differre à reliquis terminis, sunt enim &
non

A non sunt sine mutatione: Quatenus autem aliquid est quod hæc patitur, alterationes esse, & in tempore fieri, vt cæteros motus. Ex potentia enim non fit transitus ad actum sine tempore. Idcirco illuminationem hoc modo in tempore fieri est necesse, & visionem, atque intelligentiam, & tactum. Quod autem in his dicitur, verum esse simul videre & vidisse, non significat simul esse præteritum & præsens & in nō tempore esse: sed perfectam operationem esse in principio in medio & fine: ipsa enim finis est. Non contingit autem aliquid in non tempore esse: non enim in eodem instanti in quo est, corruptum est: si ergo in tempore corrumpitur, aut fit: in tempore quoque est: 8. Physi. tex. 65. Nec igitur tangere, nec videre, nec intelligere, nec vllum aliorum agere aut esse contingit in non tempore. Tempus enim est non solum dum ex præcedenti potentia in actum transeunt, sed etiam dum facta permanent: videre autem intelligere, & alia huiusmodi cum fines quidam sint alterius motus, asimulantur permanentiæ non motioni: idcirco in ipsis verum est dicere videt & vidit: permanentia enim ipsius esse similis existit in toto tempore: esse autem in motu est semper dissimile esse. Quod autem de intellectu dicitur, in indiuisibili tempore intelligere: non significat aliquod tempus indiuisibile esse, ipsum enim instans, id est temporis diuisio, tempus non est, vt neque punctus linea: Sed significat totum simul intelligere ea, quæ specie indiuisibilia sunt: id est in quo tempore vna pars, in eodem reliquæ partes intelliguntur, vt de illuminatione dicitur: non enim vna pars perspicui prius illuminatur quam altera, sed in eodem tempore omnes partes illuminantur, hoc autem est in tempore indiuiduo. Quomodo igitur omnis motus & generatio simplex & corruptio, & tandem omnis mutatio, seu in contradictione, seu in contrariis, etiam ea quæ tota simul fit, & momentanea appellatur, in tempore sint manifestum est.

ANDREAE CAESALPINI
A R E T I N I,
QVÆSTIONVM PERIPATETICARVM,
LIBER QVINTVS.

Quæcunque ex semine fiunt, eadem fieri posse sine semine.

Quæst.

I.

NTEQVAM huius sententiæ rationem explicem, illud præfari libet. Cum in hac disputatione ostensus sim ex principijs Aristotelis omnia animalia etiã hominem oriri posse ex putri materia: hoc modo accipi velim. Nam de homine, qui anima rationali immortaliq; præditus est, fatuum esset credere, eiusmodi animam ex putredine ortam esse: imo neque reliquorũ animas ab huiusmodi principio ortum ducere putamus. Putredo enim in caliditate quadam consistit, quæ materiam concoquit ac disponit, vt partes quælibet ex sicco & humido certa quadam mensura temperentur: virtus autem organica & substantiæ ratio aliunde principium ducit, ab eo scilicet, quod actu obtinet talem formam & substantiam 2. de gen. ani. cap. 1. Ex putredine igitur oriri posse censemus talem caliditatem, qualis est in semine, quæ coctione partes ipsas ex humido & sicco constituat. Prætera cum alia sit prima omnium animalium & cæterorum entium creatio, quæ à primo ente in principio effluxit: alia eorundem successio: dicimus ortum ex putredine similem esse ei, qui fit ex semine, ad successionem scilicet institutum, non ad primam specierum dependentiam atque productionem: Nisi enim hæc præcessisset, nequicquam neque ex semine neque ex putredine ortum esset. Quod si aliquando meminerim primam perfectorum animalium generationem ex verme fieri, sic intelligimus primam, quia in tẽpore infinito, quod supponitur à Peripateticis, deficientibus in aliquo tempore omnibus singularibus alicuius speciei, primum aliquod ex putredine oriri potest, ex cuius semine propagetur species, vt quibusdam contingit ex putredine tantum propagari. Quibus ita constitutis, iam disputationem aggrediamur. Receptum est vulgò ad generationem animalium, quibus

E

- A** quibus data est virtus generandi sibi simile, ut homini & quaecunque perfecta sunt, duo agētia esse necessaria: vnum scilicet quod eiusdem speciei sit, alterum autem ipsum Solem: nisi autem duo ista concurrant, non fieri eorum generationem. Collegerunt autem hanc sententiam ex 2. Phy. tex. 26. vbi inquit: homo enim hominem generat & Sol: Sed quam longè recedat à sententia Aristotelis & veritate, hinc fiet manifestum. Nam primum eius loci expositio legitur. 2. de gen. Anim. cap. 3. vbi inquit: In semine omnium calorem inesse, qui facit ut fecunda sint semina: hunc autem non ignem esse neque ex igne, sed proportionem respondere elemento stellarum: ignis enim nullum animal generat, sed Solis calor, & animalium non modo qui in semine continetur, sed etiam si quid excrementi sit, principium habet vitale: & quæ sequuntur. Si igitur animalium calor ideo fecundus est, quia respondet ei qui à Sole fit: oportet utrunque separatim fecundum esse: non enim teneret argumentatio de igne: quem negat animalibus inesse, quia ignis nullum animal gignit. Similiter igitur de Sole possemus inferre: eius caliditatem non esse autorem illius, quæ in seminibus est aut animalibus, nisi ipse per se fecundus esset, quemadmodum ipsa semina. Præterea dicto inferiori, frustra additur id quod superius est, ut dicto homine frustra apponitur animal, continetur enim in illo: Sic cum dicitur: homo hominem gignit, frustra apponitur Sol: si hominis calor includit Solis calorem. Separatim igitur hæc intelligenda sunt, ut hominem homo gignat, & Sol sine hominis auxilio. Et 3. de gen. Anim. cap. 10. concedit possibilem esse spontinam hominum & ceterorum animalium generationem ex verme: hoc enim modo fieri, non ex ovo, si quando primum terrigenæ oriebantur, ut aliqui dicunt. Et 7. Metaph. tex. 22. & 31. testatur in natura eadem quæ ex semine fiunt, casu fieri posse, ut in artibus. At verò & ratione idem est manifestum.
- C**um enim materia, quæ infra cælum continetur, potentia existens calida frigida & cetera quæ has qualitates sequuntur, actu fiat & sit, propter cæli motum: 1. Mereos. cap. 3. à motu igitur cæli omnis perfectio ortum ducit. Si igitur cælum aliquando inciperet moveri, omnes perfectiones in materia gigneret solo motu, nulla enim præexisteret in ea actu substantia, à qua fieret generatio. Quod si per motum cæli aliquæ species non producerentur in actu: ipsam cælum non contineret omnes perfectiones generabilium. Præterea quod ingenitum est & incorruptibile, non potest pendere ab eo quod modo est modo non est: At species æternæ sunt, generantur autem & corrumpuntur ipsa singularia: Non ergo à singularibus pendere possit specierum æternitas. Contingere enim possit omnes canes qui nunc sunt corrumpi, aut morbo, aut hominum præcepto in omnibus regionibus: corrupta igitur erit species, si alius modus generandi non fuerit, quam

QVAEST. PERIPATET.

ex femine parentum : in tempore enim infinito sequenti non erit, **D** quod semper esse poterat, quod impossibile est 1. coe. tex. 134. Amplius in plantis videmus ex putredine multas oriri, quæ semen fecundum ferant, vt patet in terris nuper effosis, vbi nullum semen conditum extiterit : Quod enim semen in profundis terre per multa secula reconditis conseruari possit ? Præcipuè autem in sterquilinijs per putredinem conuersis in terram, vbi ad lucem venerint, breuissimo tempore Blitum oriri videmus & vriticam, & alias multas plantas, quarum semina non minus fecunda sunt quam cæterarum. In animalibus quoque si quis non abhorreat materiam immunditiam, idem facile inuenit. Vnusquisque enim lecti cimices ex putredine oriri scit, easdem autem & coire deprehendet, & oua parere, ex quibus alix oriantur : idem in pediculorum ortu reperiet. Quamquam id negare Aristoteles videtur. 5. de Hist. Anim. cap. 1. Nam lendes pediculorum : & vermiculos muscarum ex coitu natos nullum animal procreare, sed **E** fordes tantum persistere asserit : hoc enim verum esse vnusquisque deprehendet : si ea maneant derelicta extra locum generationi commodum : Quædam enim egent calore quodam fouente, quædam & alimento familiari. Lendes igitur humano calore fecundi sunt : & vermiculi muscarum iuxta carnes morticinas optimè proueniunt, & ad perfectam magnitudinem crescunt si suppetat alimentum. Pisces quoque fluminum & lacuum aliquando sponte ortos esse necesse est, cum huiusmodi aquarum congregationes non semper extiterint : eorum autem oua multa fertilitate crescunt. Afferunt & mures in nauibus eodem modo oriri, quorum tamen foetus numerosissimi spectantur. Si igitur in quibusdam natura hoc facit, ergo in omnibus : Physicum enim est similiter se habere in omnibus. 8. Phy. tex. 63. Sed aduersatur ijs quæ dicta sunt, quod scribitur. 1. de gen. Anim. cap. 1. vult enim ea quæ oriuntur ex putri materia, non generare sibi similia, sed **F** alterum genus, vt nonnulla in genere insectorum faciunt. Probat autem ea ratione. Nam si orta ex putri animalia gignerent sibi similia, ortus quoque parentum similis esset, non ex putri : sic enim in cæteris videmus. Si dissimilia, necesse est huiusmodi generationem definire, nam alias multiplicarentur species in infinitum : Quod enim genitum est, alterius speciei semper est : Idcirco huiusmodi vitra tertiam prolem non generant amplius. 3. de gen. Anim. cap. 8. Ex his igitur nulla eorum quæ ex femine oriuntur, oriri posse sine femine videtur. Num igitur putandum est Aristotelem negasse ea quæ manifestissima sunt ? Quamuis enim de omnibus non est manifestum : de quibusdam tamen clarissimum est sponte oriri posse, quæ ex coitu parentum oriri solent. Si quis autem ea neget eiusdem speciei esse, admittet infinitatem specierum, cum non definat eorum generatio. Vel etiam

si eadem

A si eadem nihil generent, non tollitur difficultas. Quæ enim ponuntur ab Aristotele generari ex putri, differunt ab ijs quæ ex coitu oriuntur & nomine & figuris & tandem natura: vt vermis à cæteris omnibus: quod si quid ab eo gignatur, vermis non est, sed musca aut papilio, aut huiusmodi animal pennatum. tertio de generatione Animalium, cap. 8. hæc autem ex coitu aut nihil generant, aut vermẽm, in quo desinit eorum triplex generatio. At si verum est mures ex putri materia oriri aut cimices: aut vrticam & Blitum, etiam si sterilia admittantur, differre hæc oporteret à reliquis, vt cætera animalia & plantæ differunt, vel quia habeant aliquid vel nõ habeant, vel figuris, vel cæteris huiusmodi: nec paruam esse differentiam oporteret: cum enim modus generandi diuersissimus sit, si hoc diuersitatem naturarum facit, reliqua etiam multa dissimilia præstaret. At in ijs, quæ dicta sunt nullam videmus esse differentiam: Vrtica enim ex semine orta nihil videtur differre ab ea quæ sponte: nec blitum: nec mercurialis: nec mures, nec cimices: nec cæterorum vllum. Sed concedit Aristoteles. 3. de gen. Anim. cap. 10. In genere eorum quæ testata integuntur, quædam propagari instar sobolis exeunte excremento quodam mucoso ab eo quod primum sponte ortum est: vt Mituli, Buccina, & Purpuræ: larga enim eorum copia nascitur, cum primum aliquod constiterit, euenit autem vt vel sponte hæc omnia oriantur. Quamuis igitur excrementum illud semen non sit, sed veluti soboles quæ cepis adnascitur, gignit tamen simile ei à quo exiit. Potest ergo id quod sponte ortum est, gignere sibi simile. Intelligenda est igitur, demonstratio Aristotelis superius posita non vniuersaliter, sed in ijs tantum de quibus agit: agit autem de insectis, quorum inquit aliqua ex coitu cognatorum animalium gignuntur, quorum exempla ponuntur. 1. de gen. Ani. cap. 16. vt Locustæ, Cicadæ, Phalangia,

C Vespe, Formicæ: Alia verò coeunt, & generant dissimile id est vermẽm: ipsa autem gignuntur non ex animalibus, sed ex putredine, vt Pulices, Muscæ, Cantharides: Alia neque ex animalibus fiunt neque coeunt, vt Culices, Vermes. De duobus igitur huius diuisionis membris affertur demonstratio: vtraque enim ex putredine oriuntur solum. Quamuis autem insectis accommodetur demonstratio, in vniuersum tamen affertur de omnibus ijs, quæ alium modum generandi non habent quam per putredinem. Sunt enim & in genere testatorum Ostrea, quæ ex putredine solum oriri compertæ sunt: vt experimento patuit apud Rhodum insulam, quæ antea quidem nullas ferebat Ostreas: postea verò quam Clasis applicuisset, & scitilia in mari essent proiecta, tempore cæno obducto in ipsis ostreae sunt inuentæ. Nauigijs quoque ex putrescente spuma saepe adnascuntur. Nihil autem partis genitalis ab ijs emitti quondam Chij experti sunt, qui cum

QVAEST. PERIPATET.

ex Pyrrha Lesbi infulæ Ostreas viuas portassent, & in loca quædam D
reciproci maris dimississent, plurimum quidem incremento corporis
profecerunt, non tamen plures fuere temporis spacio, vt tradit Aristot
eles. 3. de gen. Anim. cap. 10. Sunt & in genere sanguineo Anguillæ,
& Mugilum quoddam genus & aliorum fluuiatilium, quorum ortus
ex verme est: nullam autem prolem ex se procreare possunt, & omni
no neque mares neque feminae sunt. 4. de Hist. cap. 11. De his igitur
omnibus & huiusmodi intelligenda est demonstratio Aristotelis. Nam
si hæc gignunt sibi similia, & ipsa gigni potuissent à sibi similibus, vt
in cæteris videmus: at supposuimus per putredinem solum generari:
Si verò dissimilia, desinere aliquando generationem oportet, ne spe
cies in infinitum crescant. Non tollit igitur hæc demonstratio esse quæ
dam quæ vtroque modo generari possint: non enim ob id diuersæ
speciei fuerint, quæ diuerso modo generantur, vt in plantis. Quædam
enim sunt, quæ & semine proueniunt, & auulsione vt vitis: Quædam E
sobole & semine, vt Capa: Quædam omnibus modis vt Gramen.
Quid igitur prohibet eadem quoque ex putredine fieri? Pater autem
in generatione ignis. Fieri enim potest & à motu & ab alio igne, non
tamen diuersus est specie. Nam qui à motu factus est, alium generare
potest, & ille alium, & in infinitum. Similiter igitur calor animalis qui
in vniuerso est ex cæli motu per quem consistunt ea quæ ex putri ma
teria fiunt, tertio de gener. Animalium, cap. 10. postquam compre
hensus in materia est, cur non alium gignere sibi similem possit, & ille
alium, & sic deinceps. Iure autem optimo fit, vt ea quæ ex putredine
tantum fiunt, differant specie ab ijs quæ sibi similia gignere possunt:
Differunt enim animæ inter se nobilitate & ignobilitate eius corpo
ris, in quo caliditas illa comprehenditur. secundo de generatione
Animalium, cap. 3. Quod autem sibi simile gignere nequit, imperfe
ctius esse quam illud quod potest, existimandum est. Quanto enim F
maior est virtus, tanto amplius diffunditur: imbecillior autem ci
tius deficit. Idcirco huiusmodi inter imperfectissima animalia re
ponuntur, quæ nullam prolem gignere possunt: Paulo autem per
fectioniora, quæ gignunt quidem, sed non simile sibi: vt Muscæ, quæ
vermem gignunt: qui postea nihil generat. Et meritò hæc pro
pter imperfectionem principium habent imperfectissimum: omnia
enim ex verme fiunt tertio de gene. Anim. cap. 8. Est autem vermis
veluti ouum imperfectum: primo enim mollis est dum incrementum
suscipit, tandem autem indurescit eorum putamen ad similitudi
nem oui, & immobile redditur cum prius moueretur ad alimentum,
quo disrupto egreditur animal in suo genere perfectum tertia ge
neratione. Quod autem vermis prius moueatur & alimentum su
mat, quam ouum fiat, eius causa est, quod natura præ sua imperfe
ctione

- A** ctione quasi maturat antequam tempestiuum sit : Non tamen omnis vermis aliunde sumit alimentum, vt Erucæ : sed quidam in seipsis habent nutrimentum, vt ij ex quibus apes generantur. Differt præterea vermis ab ouo : nam ouum dicitur, ex cuius parte fit conceptus, vermis autem, ex quo toto fit animal. Ex quibus illud etiâ patet, primam perfectorum animalium generationem aut ex verme fieri aut ex ouo : cum in se ipsis habere oporteat vnde incrementum fiat, aliunde enim affluere nequit, vt fœtui accidit ex parente : Rationi autem consentaneum est magis vt ex verme quàm ex ouo : nullum enim sponte ortum videmus ex ouo fieri sed ex verme : ouum enim non nisi ab animali fit. Præterea ab eo quod imperfectius est incipere oportet, antequam perfectius aliquid fiat, huiusmodi autem est natura vermis. Sed dubitatur. Si perfecta animalia ex putredine fierent, aliquando visa esset huiusmodi generatio : nemo autem id testatur, præterquam de
- B** quibusdam imperfectioribus. Præterea frustra videtur alius modus generandi, cum suppetat facilior via ex semine parentum : supponitur enim species æterna, & mundus æternus. Amplius impossibilis videtur generatio substantiarum ex putredine : proprium enim substantiæ est, quod necesse est præexistere semper aliam substantiam actu existentem, quæ facit, vt puta animal, si animal fit : quale verò & quantum non est necesse nisi potentia solum. 7. Metaph. tex. 32. Si igitur necesse est substantiam ab vnioco fieri, nulla substantia fiet ex putredine. Ad primum dicimus : verum quidem esse in regionibus, quas habitamus, nunquam visam esse perfectorum animalium, vt hominis quadrupedum generationem spontinâ : Cum enim hæc plurimum adepta sint caloris innati, & corporis molem amplissimam, non breui tēpore perficitur eorum generatio : nam quædam non nisi biennio perficiuntur in vtero parentis vt Elephas : quædam annum expostulant, vt Equus,
- C** & Bos : Quædam menses decem aut nouem vt homo. quarto de gen. Anim. cap. 10. Idcirco si hæc calore vteri tanto tempore foueri est necesse, non possunt extra Tropicos calore Solis perfici, recedente enim Sole ad alterum Tropicum, fit hyems & frigiditas, quæ inchoatos conceptus deuastare nata est : Quinimo putandum est neque ad inchoationem vermis sufficere : verisimile enim est longius esse tēpus generationis ex putredine, quàm ex semine : semen enim res inchoata est : ibi autem adhuc fieri oportet quod vicem gerat seminis. Perfici ergo nequeunt spontaneæ eorum generationes nisi in ea regione, in qua continuus est tepor, nec multa caloris & frigoris differentia : qualem dari intra Tropicos ostensum est à nobis aliàs, vbi etiam amœnissima esse totius terræ loca comprobauimus. Qualis igitur apparet apud nos ranarum & quorundam similium generatio : aduentante enim vere ex tepore Solis colligitur in aquis mucosa quæ-

QVAEST. PERIPATET.

dam substantia, in qua tanquam in vtero sit animalis conceptus : Sic D
putandum est perfectiora animalia sub zona torrida perpetuè fieri,
alia quidem in aquis, alia autem in siccis : alia in humilioribus & cali-
dioribus locis, alia in editioribus frigidioribusque pro diuersa singu-
lorum natura. Quod igitur nunquam visa sit perfectorum animalium
generatio ex putri materia, in causa est, quia loca in quibus generari
possunt, nō sunt cæteris hominibus manifesta propter causas aibi ex-
plicitas. Ad alteram dubitationem dicimus modum hunc generandi
non superfluum esse, imo necessarium : hoc enim modo æternitas spe-
ciei seruatur magis quam ex prole parentum: cōtingit enim in aliquo
tempore omnia singularia corrumpi : pater autem omnium Sol incor-
ruptibilis est. Neque etiam superflua est prolis generatio ex coitu : ha-
bitatio enim omnium terrarum non fieret, nisi quæ primò genita sunt
à Sole suos foetus gestarent quocunque feruntur. Præterea cum pau-
cis in locis materia reperiatur disposita ad perfectorum spontinam ge-
nerationem, & ob id rarius eo modo generentur, defecisset natura,
nisi vim prolificam illis tribuisset. Optimè autem videtur cōpensasse:
quæ enim faciliè vbique oriri sponte possunt, minus generant sibi si-
mili: cum enim paucis egeant, faciliè creantur, cum autem minimum
caloris vitalis adepta sint, ob eiusdem imperfectionem non gignunt
sibi simile: sed aut molliuntur tantum, vermem gignentes, vt Muscæ,
in quo desinit generatio: aut nihil omnino ex se generant, vt Ostree.
Quæ autem maiorem operam ad eorum constitutionem requirunt,
difficilius quidem creantur spontè, sed virtutem generandi ex semine
efficaciorem possident, vt accidit etiam Plantis. Quæ enim ex auul-
sione faciliè proueniunt, vt plurimum difficilem habent propagatio-
nem ex semine, vt Ficus: contra quæ semen valdè secundum habent,
difficile, aut nullo pacto ex auulsione proueniunt, vt Pinus. Porro il-
lud quoque consentaneum videtur: hominum proles & reliquorum F
animalium, quæ ab vno aliquo primo ortum duxerint, aliquando de-
fecturas, & earum iuuentutes quasdam esse ac senectutes, vt reliquo-
rum omnium quæ à tempore mensurantur. Indicant autem hoc im-
perfectorum generationes. Cum enim ex putri materia orta fuerint,
quædam nihil amplius generât, vt vermes quidam: alia generant qui-
dem, sed genita ad perfectionem non perueniunt, vt Muscarum ver-
miculi, non enim ex his aliæ muscæ fiunt: sed prius moriuntur quam
ad perfectionem veniant: Alia suos foetus perficiunt, vt tandem pa-
renti similes reddantur, vt apum & vesparum vermiculi: hi enim per-
ficiuntur: Sic papiliones, qui ex erucis exeunt, suos foetus sub brassi-
carum & aliarum plantarû folijs condunt, qui in alias erucas trāseunt,
ex quibus alij papiliones perficiuntur, sed non sæpius hæc iterantur
propter imperfectionem. Simile quid accidit ijs, quæ non semel sed
pluries

A pluries pariunt, vt apibus: Ex ijs enim quos Reges vocant, primo apes numerosi fiunt, postea Reges pauci, qui & corpore maiores sunt. Ex apibus autem Fuci nascuntur Regibus similes, sed steriles & imperfecti, carent enim aculeo. 3. de gen. Ani. cap. 9. Quemadmodum igitur in huiusmodi videmus aliquando naturam sterilefcere: putandum est idem accidere perfectioribus sed in multo longiori tempore. Eadem enim est ratio in omnibus. Patet autem hoc vel in ipsis hominibus: multæ enim hominum progenies defecerunt, quæ autorum testimonio quondam aderant, vt Gigantum. Attestantur hoc & alterationes generis humani: imbecillio rem enim hominum naturam nostris temporibus esse quam antea non solum circa corporis robur sed & circa vitæ spacia animaduertimus. Credendum enim est calorem celestem in materia conclusum circa initia longè magis vegetum esse, quam procedente tempore: ob mixtionem enim materiæ debilitari oportet quanto magis distat à principio. Quemadmodum autem quædam deficiunt, sic alias suscitari diuersis temporibus oportet: patet autem id in Aphrica: regio enim hæc torridam zonam continet: vnde cessit in prouerbium: Semper noui aliquid affert Aphrica: quamquam id multi tribuerint, diuersorum animalium frequentia iuxta aquas, vnde ex diuersorum coitu diuersa oriuntur, vt mulus ex equo & asino: vt tradit Aristoteles. 2. de gen. Ani. cap. 5. Sed vltima dubitatio difficultatè facit non huic sententiæ solum, quod omnia quæ ex coitu oriuntur, oriri possint ex putredine, sed etiam ostendit nullam substantiam oriri posse ex putredine. Num igitur animalia spontè orta, negentur substantiæ esse? Nam si substantiæ sunt, non erit proprium substantiarum præexistere aliam substantiam actu & vniuocam, quæ facit. Sol enim non est vniuocum cum ijs quæ ab eo fiunt. Neque hoc omni substantiæ conuenit, scilicet generare sibi simile: lapis enim non lapidem gignit, neque terra terram, nec aqua aquam, nec aer aerem: sed solus ignis videtur ignem facere, & id quod habet caliditatem animalem, idque si perfectum sit, imperfecta enim animalia diximus non gignere sibi similia. Neque soli substantiæ inest, nam omnia contraria apta nata sunt se inuicem expellere, & à se inuicem pati. De Sensu. c. 4. aptum enim natum est non solum calidum calefacere, sed & frigidum frigefacere, & humidum humectare, & siccum ficcare, & de cæteris eodem modo. Patet etiam 7. Metaph. tex. 32. commune esse in omnibus præexistere speciem quæ non fit: siue in substantia, siue in quanto, siue in cæteris prædicamentis: non enim fit rotunditas sed æs rotundum. Quod si dicamus actu præexistere speciem in accidentibus quidem non esse necessarium, sed potentia tantum: In substantia autem actu præexistere oportere: incidemus in Ideas: species enim eorum, quæ ex putredine fiunt, cum non præexistant in singularibus, se-

QVAEST. PERIPATET.

paratæ erunt, si præexistere actû oporteat. Proprium ne igitur sub-
stantiæ illud fuerit, non quia omni conueniat, sed quia soli? quemad-
modum dicimus proprium hominis esse, musicum, quia soli non ta-
men omni inest. Quasi sufficiat quasdam esse substantias, in quibus il-
lud sit necessarium, ut scilicet homo hominem gignat, & equus equû,
& alia huiusmodi, quibus data est hæc facultas generandi sibi simile:
in reliquis autem non sit necessarium efficiens præexistere eiusdem spe-
ciei, sed satis sit potentia solum in materia contineri. At si hoc modo
dicamus, præterquam quod repugnat ijs quæ superius demonstrata
sunt, scilicet omnia quæ ex semine fiunt, fieri posse sponte: repugnat
quoque verbis Aristotelis loco citato: Nam simpliciter de substantia
inquit necessarium esse semper præexistere aliam substantiam actû exi-
stentem & vniuocam: non igitur possunt hæc accommodari quibus-
dam solum. Præterea fieri nequit ut materia & quodcunque poten-
tia constat, ad actû tendat, nisi præcedat aliquis actus qui faciat. 9. Me-
taph. tex. 13. aliquid ergo huiusmodi etiam in ijs substantijs præcede-
re oportet, quæ fiunt sponte. Non sequitur autem ob id, in acciden-
tibus quoque præexistere actû oportere aliquid simile: insequuntur
enim ipsam substantiam: idcirco sufficit eius præsentia, quod actû fa-
cit substantiam, quod enim illam tribuit, ea quoque tribuit, quæ il-
lam consequuntur. In generatione aurem substantiæ hoc non con-
tingit. Quod enim simpliciter fit, non insequitur alterius substan-
tiæ generationem, esset enim accidens, & non simpliciter fieret.
Oportet ergo in omni substantia, cum fit, præexistere alteram sub-
stantiam actû quæ facit ex eo quod potentia est actû substantiam. At
verò insuper oportet eiusdem speciei esse actum qui facit: quomodo
enim musicus domum faciat, aut ædificator sanitatem? Quod igitur
ex potentia animali actû animal facit, animal esse oportet: & quod
hoc animal ut hominem, hominem esse necesse est qui facit: sic enim
fiunt, quæcunque natura fiunt. 7. Metaph. tex. 22. Ex dictis igitur pa-
tet, omni & soli substantiæ conuenire, ut necesse sit actû præexiste-
re alteram substantiam eiusdem speciei, quæ ex eo quod est potentia
actû faciat. Quomodo igitur aufugiemus incommoda, ut non ad-
mittamus species eorum, quæ fiunt sponte separatas esse à sensibili-
bus? neque negemus huiusmodi substantias esse? Dicendum est igitur
in his quoque, ut in cæteris, quæ alicuius gratia fiunt, principium
esse ipsam speciem & ipsum quid est: Hoc autem non esse separa-
tum à sensibilibus, ut apud eos, qui Ideas ponunt. Non enim pro-
deret ad generationem singularium. 7. Metaphysic. tex. 28. Non ta-
men in omnibus similiter manifestum est idem specie esse id quod fa-
cit. Accidit autem hoc propter duas causas. Primum quidem, quia
id quod facit, aliquid aliud est præter id quod fit: non tamen face-
ret,

Aret, nisi in eo includeretur aut tota ratio eius quod fit, aut talis pars, ad quam tota ratio insequi posset: vt Polycletus non efficeret statnam, nisi in eo includeretur statuæ ratio: eam igitur efficit non quatenus Polycletus est, aut homo, sed quatenus artem habet conderdi statuas, hæc autem ratio est eius quod fit: Et lapis attritu ignem facit, non tamen ignis est nec ipse nec attritio: continetur tamen in attritione caliditas, quæ aut est tota ratio ignis, aut pars talis, ad quam insequi ignis ratio potest. Exemplum tradit Aristoteles de sanitate, quæ cum sit humorum æquatio in calido & frigido, à caliditate fit, quia pars aliqua eius est: ipsa autem caliditas ab ea fit caliditate quæ est in motu. 7. Metaph. tex. 23. & 30. Alterum autem quod in causa est vt non semper vniuocum videatur ipsum efficiens, est: quod natura constantia sunt, quæcunque ab aliquo principio, quod in se ipsis est, continuè mota perueniunt ad aliquem finem. 2. Phys. tex. 84. Cum igitur in materia **B** fuerit aliqua pars rei, quæ talis fuerit, vt à seipsa moueatur: quemadmodum accidit feminibus, quæ accepto motu ab eo vnde orta sunt, eo abiuncto adhuc mouentur sponte, donec ad finem generationis perueniant: ob id non videtur vniuocum esse efficiens cum eo quod efficitur, semen namque non est homo aut animal: Sed in eo aliqua pars est eius quod fit. Moueri autem multa posse ex parte facta explicatum est. 7. Metaph. tex. 29. & 2. de gen. Anim. cap. 1. vbi semen assimilat Machinis quibusdam sponte motis. Partium enim cum prima ab aliquo extrinseco principium motus acceperit, altera actu efficitur, etiam abiuncto eo, quod primo mouit. Ex his igitur manifestum est, non esse necessarium in agente omnia inesse quæ in materia sunt, sed satis est quædam, quæ postquàm in materia facta fuerint, apta nata sunt reliqua quodammodo efficere. Hoc enim in causa est, vt quædam arte fiant & casu: atque in natura quædam ex semine parentum & sponte. 7. Metaph. tex. 31. Vniuocum igitur aliquo pacto agens esse necesse est, nec oportet vbique sic esse, vt cū homo hominē gignit. Ex quibus patet solutio eorum quæ dubitabantur. Quando enim ex putri materia animalia fiunt aut plantæ, præexistere semper oportet actu caliditatem quandā non igneā, sed cœlestem in putri materia comprehensam, non quatenus putredo fit, sed cōcoctio quædam: aut illi proportionem respondentem, qualis in seminibus est: neque adhuc satis est quæcunque caliditate animalē præexistere, sed oportet vniuocumque speciei esse propriam. Omnia autem hæc in ipso cœli motu præcipuè Solis & Lunæ sunt primò, secundariò autem in ijs quæ genita ab illo fuerint: Cœli enim motus ceteros omnes præcedit. 8. Phys. tex. 77. & propter ipsum reliqua sunt omnia. 1. Meteor. cap. 3. Idcirco non est timendum ne aliqua species vnquam deficiat, quamuis omnia singularia contingat aliquando corrupta esse: remanet enim in agente

QVAEST. PERIPATET.

æterno virtus æterna omnium specierum. Sed amplius dubitare con-
tingit: non enim sufficit caliditas ad constitutionem animalium: nam
ratio qua caro est aut os, aut manus & reliquæ partes, non à caliditate
& frigiditate efficitur, sed à motu proficiscente ab eo quod actu est
tale quale potentia est id quod gignitur. 2. de gen. Anim. cap. 1. opor-
tet igitur præcedere animam actu: eius enim officium est generare
tale quale ipsum est. 2. de Ani. tex. 49. At in ijs quæ sponte oriuntur,
quomodo singulorum animæ præcedent actu? aut enim in ambiente
erunt animæ: aut dabuntur animæ sine corpore & species sine mate-
ria. Esse autem in ambiente animam refellit Aristoteles. 1. de Anim.
tex. 87. & 3. de Ani. tex. 66. An duo sunt agentia omnium generatio-
nes? vnum quidem mouens motum, alterum autem immobile? 2. de
gen. & cor. tex. 60. Primum igitur mouens immobile omnium perfe-
ctiones tribuit: caliditas autem ex motu cæli facta instrumentum est:
Spiritu enim tanquam instrumento communi utitur natura, 5. de gen. E
Anim. cap. 9. & 2. eiusdem, cap. 4. distinguuntur animalium partes spi-
ritu, caliditate autem operatur concoctionem. 2. de Anim. tex. 50. Esse
autem spiritum corpus calidum & humidum ostenditur. 3. de gen.
Anim. cap. 10. fit enim incalcentibus humoribus corporeis veluti
bulla spumosa, hunc autem spiritum habere ipsum calorem celestem,
& differre nobilitate & ignobilitate, vt etiam animæ differunt, decla-
ratum est. 2. de gen. Ani. cap. 3. Quemadmodum igitur in motu Solis
continetur omnes differentia huius caliditatis & spiritus: sic in primo
mouente sunt quodammodo omnium formæ. Sed quomodo id con-
tingit absque Ideis, explicatum est alibi à nobis. Concludimus igitur
ab his principijs, ab intelligentia quidem tanquam primo mouente, à
cælo autem tanquam instrumento: omnia quæ hic sunt oriri primo,
secundario autem à se inuicem in ijs quæ perfectiorem naturam ade-
pta sunt. Propter quid autem Aristoteles testetur solum de quibusdā F
fieri eadem ex semine & sine semine. 7. Metaph. tex. 23. non auferit au-
tem de omnibus id afferere, sed innuere tantum. 3. de gen. Ani. c. 10.
non est nostrum diuinare.

*Feminam non solum materiam tribuere conceptui: sed & formam,
Marem autem formam solum. Quæst. 11.*

VM sit eiusdem speciei mas & femina: vterque autem ex-
crementum quoddam vltimi alimenti gignat: videretur
vterque ex se generare posse sine vtriusque coitu: animam
enim vterque obtinet eandem specie, & excrementum illud quod est
generationis principium. Huius igitur gratia concedit Aristoteles. 1.
de gen. Ani. cap. 4. feminas quasdam ex se generare posse sine maris
admix-

A admixtione: vt videtur in ijs, quos Rubelliones vocant in genere piscium: mas enim nullus in eo genere visus est, sed omnes fœminæ fetu plenæ reperiuntur. In ijs autem in quibus mas distinctus est à fœmina, & si non perfectè fœmina ex se generet, mas enim frustra esset, aliquem tamen conceptum sine maris coitu parere est manifestum. Pater id in auibus, quæ oua subuentanea pariunt: non enim putandum est ea omnino anima carere, cum augeantur, vt reliqua animata. Idcirco animam vegetatiuam solum ipsis inesse concedit: Sensualem autem qua animal est nequaquam, sed hanc ex maris genitura accedere. Maris enim & fœminæ distinctio est animalium tantum, non plantarum. Vegetatiuum autem solum organa sensuum gignere nequit. Sed propter quid sensualem animam & reliquas perfectiones fœmina non tribuit, cum & ipsa habeat actû eadem animæ perfectiones, quas habet mas? Vult igitur Aristoteles. 2. de gen. Anim. cap. 1. in quibus fieri potuit distinctum esse vtrunque sexum, vt id quod præstantius est separaretur à deteriori, præstantius autem est agens patiente, & forma quàm materia, secundum quæ mas dicitur & fœmina: quod in animalibus progressiuis omnibus factum esse testatur. 1. de gen. Anim. cap. vltimo, quia præter officium generandi, adepta sunt alterum nobilius, vim scilicet cognoscendi. Ob id in plantis naturam minimè seiunxisse marem à fœmina, quia præter feminis generationem aliud non præstant: oportuit igitur in illis perpetuo coniunctas esse vtriusque naturas, vt in animalibus tunc solum, cum officio generationis incumbunt. Idcirco plantas non genituram effundere, sed conceptum inchoatum: ac veluti ouum perfectum. Quæ cum ita habeant, fœminæ officium est materiam præstare, maris autem vim agendi solum eatenus, quatenus fœmina deficit in hac facultate: ostensum enim est aliquam perfectionem tribui à fœmina: non posse autem ex se omnino perficere, vbi distinctus est mas. Ratio autem exigit maris genituram nullam partem materiæ tribuere conceptui: esset enim iam conceptus quidam, cum facultatem animalem habeat & materiam, ut in fœminis ouum est sine maris coitu. Quod si hoc esset, non particulatim emitteretur, sed totum simul: diuisio enim conceptum destrueret. Præterea cur misceri duas materias oporteat maris scilicet & fœminæ? si enim virtus vtriusque in alteram agat, in materiam maris perfectionem ager imperfectior virtus fœminæ: hoc autem modo non ad perfectionem tendet generatio sed ad imperfectionem. Si autem singulæ virtutes in suam materiam agant, non vnum fiet animal sed duo, vnum scilicet ex semine maris, alterum ex materia fœminæ. Sufficit igitur vna materia fœminæ & unum agens quod est in semine maris, vt vnum ab illis fiat. Manifestum autem præbet indicium, quod notauit Aristoteles in ouis subuentaneis: si enim certo quodam tempore su-

QVAEST. PERIPATET.

re superueniat semen maris, redduntur fecunda : & in piscibus postquam foemina oua eiecerit, mas semen aspergit : sic enim fecunda fieri. *i. de gen. Anim. cap. 19.* Quod si mas praeberet materiam oporteret aduenire ante ouorum conceptum, non postea. Amplius ex natura feminis : si enim ex eius materia constituerentur aliqua partes, coagulari oporteret : non enim sine coagulatione similia oriuntur, ut os, neruus, cartilago, vena : at feminis natura neque à calido neque à frigido coagulatur : à frigore enim humescit & aqueum fit : à calido autem aqua non coagulatur : oportuisset autem à calido coagulari, ut oui substantiam videmus facere : relinquitur igitur eius substantiam plenam spiritus esse in quo calidum vitale continetur, aqueam verò ipsius substantiam spiritus gratia coniunctam : efficitur enim humore incalcescente veluti bulla. Argumento quoque est insectorum coitus : ex mare enim solus vapor & substantia calidi innati sine humore aliquo videtur in foeminam recipi, cum mas non aliquod membrum inferat in foeminam : sed contra foemina vuluam inferat in meatum maris : qui coitus non breui tempore, ut ceteris semen emittentibus, accidit, sed per multum diei spacium peragitur : alterari enim conceptus suos inchoatos tactu maris oportet. De materia autem foeminae ex qua primus fit conceptus, dubitatio est : Cum enim quadam ut mulieres semen emittant in coitu perinde ac mares (testes enim insunt & feminis vasa ut viris, licet omnia intro condita) si nihil frustra à natura fit, in generatione praestabit haec substantia aut materiam, aut vim agentem : vult autem Aristoteles neutrum efficere. *i. de gen. Anim. c. 18.* concipiunt enim mulieres etiam sine illa feminis profusione : Præterea frustra fieret huiusmodi emissio extra, cum retineri materiam oporteat : ideo retrahi intus iterum debeat. *2. de gen. Ani. cap. 4.* Praestare tamen vtilitatem quandam ad feminis maris directionem & voluptatem. Sed amplius cum haec materia ex locis feminalibus eiacularetur quemadmodum viris, eius naturam oportet esse geniturae similem, & spiritum continere, ut illa : non enim eiaculario fit sine spiritu. Materia igitur conceptus esse nequit, non enim coagulatur : sed potius vim agendi, ut semen maris videatur possidere : At propter imperfectionem sexus inualidum esse necesse est, ut etiam quod à pueris emittitur. Non autem ob id frustra concessum est, trahit enim natura ad alios usus : ut etiam mamillae in viris videntur esse : non enim lactis gratia, ut mulieribus datae sunt. Alterum igitur excrementum foeminis inesse oportet, quae materia sit conceptus : huiusmodi autem esse quod in perfectioribus animalibus veluti mulieribus menstruum vocatur. Substantia enim haec coagulabilis est, ut sanguinis & lactis. Ex purissima autem huius secretionis parte formari animal agente feminis virtute, ut solet coagulum in lacte : ex reliquo autem postea augeri paulatim

A latim adueniente. Quæ distinctio in ouis est manifesta: ex alba enim parte, quæ tenax est, formatur primo animal, ex lutea autem augetur deinceps. Sed in ijs quæ pariunt oua, oportuit totam materiam secer- ni prius quam animal fieret: in viuiperis autem non fuit hoc neces- sarium: cum enim in vtero matris perficiatur fœtus, materia ab eodem paulatim dispensari potest. Signum autem est menstruorum mate- riam esse fœtus materiam, quod quæcunque eo excremento carent, non concipiunt: & cum conceperint, cessant purgationes mensruæ: tendit excrementum id in incrementum fœtus: idemque post partum tendit ad vbera pro lactis generatione: ideo & tunc quoque purga- tiones mensruæ non adsunt quamdiu lactant. Sed medici hæc inces- sunt, asserentes primam animalis cõstitutionem ex semine maris fieri: Semea verò mulieris nutrimentum primum alteri esse: Ex vtrisque autem fieri partes albas, quas feminales vocât: Ideo copulari in coitu

B vtrumque semen femineo circumamplectente maris genituram. Ex sanguine deinde menstuo partes carneas oriri, eodemque nutriri fœ- tum. Venerunt autem in hanc sententiam, quia maris genituram ab vtero auidè trahi & retineri vident, non expelli neque euanescere con- uersum in flatum vt voluit Aristoteles. 2. de gen. Anim. cap. 3. Notauit enim Hippocrates ancillam quandam saltatricem, cum concepis- se animaduertisset, dimotione corporis & saltu vehementiori post sex dies effecisse, vt genitura quâ vterus retinuerat, excideret: erat autem perinde ac si quis crudi oui exterius putamen detraheret, vt per inter- iorem membranulam interior humiditas perlucet. Si igitur semen in tam breui tempore membrana clauditur, eius humiditatem in fœ- tus constitutionem venire necesse est. Præterea sanguinem mensruû materiam ineptam esse ostendunt ad primam partium cõstitutionem, cum nec intēdi & duci queat ob crassitiem, neque retinere formas &

C meatus à spiritu factos, ob tenuem humiditatem minimè tenacem: omnia autem commoda in genituræ humiditate inesse, lentiorē enim habere & naturam maximè sequacem & albam. Amplius circa occur- sum genituræ ad sanguinem mensruum dubitant. Si enim collectio in vteri ventre mensruo occurrat genitura, generationem ex concreto sanguine fieri concedatur, concreuit enim in grumos omnis sanguis vbi extra venas extiterit. Si autem in vasorum orificijs existenti occur- rerit, nec membrana claudi materia fœtus poterit, neque vnum corpus effici. Hæc sunt præcipua quibus Aristotelis sententiam labefaciunt. Sed & amplius aduersus eundem dubitatur. Videtur enim semen ma- ris ex necessitate partē esse eius quod generatur, nec extrinsecū quid. Nam si extrinsecū quid esset: actu iam haberet formā, quemadmodū omne efficiēs: at potētia esse cõceditur. 2. de gen. An. c. 1. vbi inquit: Sed habeat ne semen animam nec ne, ratio eadem ac de partibus est:

nec

QVAEST. PERIPATET.

nec enim anima vlla esse potest in alio nisi in eo cuius est : neque pars **D**
vlla esse potest quod particeps animæ non est nisi æquiuocæ vt mor-
tui oculus: Semen igitur & habere animam & esse potentia palam est.
Si ergo potentia animatum est ipsum semen, non actû : perfici ipsum
oportet non perficere : materia igitur erit & pars eius quod efficitur,
non efficiens. Similis est argumentatio Aristotelis. 2. de gen. Anim.
cap. 1. de partibus quæ non simul generantur, non enim prima poste-
riorem facit, vt Cor reliquas : oporteret enim in corde esse reliqua-
rum partium formas, quoniam tum in artibus tum in natura efficitur
id quod potentia est ab eo quod actû est. Idem igitur de semine di-
cendum, cum potentia sit non actû, effici animatum corpus non effi-
cere. Præterea si omne quod mouetur motum aliquid est, & omne
quod generatur, aliquid genitum est. 6. Physic. tex. 54. in semine quo-
que aliquid huiusmodi esse oportet : motus enim qui inest efficit quo-
dammodo, vt ædificatio ædes. 2. de gen. An. cap. 1. si igitur motus est **E**
in semine, quem scilicet accepit à generante, huiusmodi autem gene-
ratio est, quæ est in re genita. 9. Metaph. tex. 16. ædificatio enim est in
eo quod ædificatur, & simul est & fit cum domo : semen aliquid esse
rei genitæ oportet. Videtur autem & ipse Aristoteles concedere pri-
mam constitutionem partium ex semine fieri. Nam 2. de gen. Anim.
cap. 4. dubitans vnde primum alimentum subierit, ex quo fiat cor, quam
partem primò oriri vult, inquit : non omne alimentum extrinsecus
aduenire, sed protinus, vt in plantarum seminibus inest aliquid tale
primum, quod lacteum vocatur : sic in animalium materia excremen-
tum esse constitutionis alimentum. Et inferius : de ossium constitu-
tione loquens, inquit : ossa igitur in prima partium constitutione gi-
gnuntur ex feminali excremento : Cum verò animal augetur, incre-
mentum ex alimento capiunt naturali quo partes principales augen-
tur : eius tamen alimenti sunt reliquæ & excrementa. Itē paulo mox : **F**
Nervi etiam eodem modo quo ossa instituuntur, & ex eodem videli-
cet ex feminali excremento ac nutrimento : Sed ungues, pili, Cornua
& alia huiusmodi ex cibo gignuntur aduētitiæ & auctiui, quem tum
à femina tum de foris sibi acquirūt. Idem colligere licet. 3. eiusdem,
cap. 7. vbi inquit : semen piscium absumi à natura potius ad augenda
oua, quàm ad primam constitutionem : Si igitur quod auget nutri-
mentum est, & semen nutrimentum fuerit. Non solum ergo agentis
vicem præstabit, sed etiam materiæ. Sed pro solutione eorum quæ di-
cta sunt, animaduertendum est subtilissimum naturæ artificium in ani-
malibus gignendis ab Aristotele inuentum ex multorum animalium
non solius hominis dissectione vt ferè medici faciūt : huiusmodi esse.
Cum omnis animæ virtus corpus aliud participet, idque diuinius quā
quatuor elementa, quem spiritum vocant calidum & humidum à ca-
lore

Alore cœlesti genitum non ab igne, continuo nutrimento affluente opus fuit. Quoniam autem idem numero animal calorem hunc conseruare nequit, sed necesse est aliquando marcescere, generatione alterius quod idem specie esset, æternitatem sibi parauit. Sed uideamus propter quid in eodem animali calor nutriti continuè nequeat, hoc enim faciet ad eorum quæ dicenda sunt intelligentiam. Nam dubitare licet, si vitæ principium ignis quidam est, ignis autem suppetente materia nunquam deficit: propter quid non æterno tempore uiuit animal? Sunt enim quidam ignes perennes, ut in Vesuuio, & Circulo læteo, ut vult Aristoteles. An quia in omni igne fiunt excrementa? Si igitur hæc expelli semper contingeret etiam daretur sempiterna nutritio: ab illis autem suffocatio quædam fit caloris, & imbecillitas, ut trahere amplius alimentum nequeat. Flammæ igitur externæ expellere possunt excrementa, ut cineres ac fuligines quia in aperto sunt: at animalium ignis instrumentis conclusus, non semper potest, nec omnia, præcipuè autem ea quæ crassa sunt, cineri respondentia. Quamobrem per ætates redditur siccus animalis corpus, quamuis continuè humido affluente nutriatur, quoniam fluere id totum quod aduenit impossibile est, sed solum pars tenuior & exhalabilis abscedit, relinquitur autem id quod crassius est, vnde siccitas corporis & senectus comparatur. Quædam igitur animalia hanc siccitatem ac senectam exuunt statim temporibus, veluti mutato indumento, ut erucarum genus & serpentes. Similis ratio est in Plantis, cum sobole erumpente reuiuenscunt: virtus enim animæ derelicto veteri caudice, viget in nouello. Sed quoniam id minus est perpetuum, nec ubique eo modo licet siccitatem cōmutare, alium modum perpetuitatis natura mota est. Nam quod ignis æternè vigeret, ac nunquam à siccitate corporis atque excrementis extingueretur, ex humidiori alimento, quod in fonte caloris vim hanc igneam conceperit, separauit semen, quod proiectum in locum, vnde alimentum commodum suscipere posset, tanquam noua facula alterius ignis esset principium. Factum est autem, ut in quibusdam vnà cum igne materia etiam subesset commoda ad instrumenta animæ paranda: in his igitur, conceptus quidam in parente oritur, qualia sunt plantarum semina, & quorundam animalium oua. In alijs autem in quibus mas distinctus est à femina, quæque naturam magis articulatam possident: femina materiam, Mas spiritum in quo vitalis calor continetur ad foetum efformandum impartuntur. Idcirco nunquam in vasis repertum est maris semen in conceptum aliquem cogi, licet in quibusdam eodem modo formata sint maris & feminae vasa, ut in piscibus. Fœminarum enim materia in oua distribuitur sine maris auxilio: Maris autem semen continuum permanet semper lactis modo modicè inspissati: & foetus multitudo pro ouorum multi-

QVAEST. PERIPATET.

multitudine oritur non genitura. Ratio autem est, quia ubi multum **D** spiritus gigni oportuit, non potuit natura simul materiam admiscere, sed quantum potuit eam separauit, ne vnum alteri fuisset impedimento: quemadmodum etiam accidit in cæteris partibus: ouorum enim quædam distinctum habent luteum ab albo, ut in auibus, quod alimentum primæ constitutionis distingueretur ab actiuo: in piscibus autem & lacertis hæc non distinxit, quia frigidiora sunt & imperfectiora. Similiter & cæteræ partes in his minus articulatae visuntur, quia in principijs minor est distinctio. Cum autem spiritus corpore egeat in quo contineatur, quæ est seminis corpulentia humida, non potuit hæc eadem materia esse partium animalis. Cum enim concludi hunc instrumentis oporteret, necesse fuit intrinsecus non extrinsecus agendo artificis more membra efformare. Quod si spiritus intra seminis corpulentiam canales sibi pararet ac ventres, more figuli, qui flatu suo vitrum igne emollitum inflat & ducit ut libet: cavitates tantum internas effecisset, extrinsecus autem indiuisa & indistincta essent omnia instar spongiæ cuiusdam, aut ligni variè à teredinibus perforati. At non sic videmus viscera condita esse, & venas, & neruos & intestina, & ventres reliquos: non solam enim intra, cavitates certas habent, sed & extrinsecus terminis certis ac figuris clauduntur. Vnicus ergo modus fuit reliquus, ut scilicet spiritus qui in semine est, eius corpulentia vteretur, tanquam receptaculo prius quidem ipsius spiritus, deinde autem ipsius primi alimenti propter caliditatem eodem confluentis. Primò enim veluti lineas quasdam in seminis corpulentia ducit, ut pictores facere solent, qui prius designant, quam colores addant, quo exemplo usus est Aristoteles. 2. de gen. Anim. cap. 4. Deinde verò in loca designata alimentum vi caloris attractum similiter configurat intrinsecus quidem seipso, extrinsecus autem figura iam in semine designata: Cum primum autem alimentum hoc concreuerit, seminis corpulentia peractio munere, cuius gratia data erat, ab eodem calore dissoluitur & insensibiliter euanescit: eius enim natura humida existens à calore paulatim in vapores extenuatur: atque inter cætera extremèta expellitur à natura. Quemadmodum apud fusores metalli fieri solet: Formas enim quasdam ex luto prius confingunt, in quas postquam metalli liquor permeauerit, atque concreuerit, lutum omne & alienam substantiam auferunt. Sic natura vititur humore còtento in semine, substantia enim est dilatabilis ac permeabilis, & talem habet consistentiam, ut primum alimentum contineat: equeat, donec coaguletur, ipsum autem nequaquam indurecat: sic enim impedimento fuisset, cum nequisset dissolui. Propterea semen instrumentum generationis appellatur, 1. de gen. Ani. cap. vii. Instrumenta enim non ingrediuntur opus: sed media sunt, per quæ ab agente communicetur actus in materia. In quibus

- A** quibus igitur feminis corpulentia maximè separari potuit, perfectiora orta sunt animalia, distinctionem organorum optimam habentia: in quibus autè ea continetur, minus distincta apparent, vt plantarum corpora, & animalium sanguine carentium. Simile autem quid videtur esse in Mola appellata in perfectioribus animalibus, indistincta enim est carnis substantia. His hoc modo constitutis facile soluentur dubitationes. Quod enim medici notarunt semen maris, non expelli, sed primis diebus membrana claudi, verum est: non tamen ex hoc inferre possunt id quod intra membranam cõprehensum est omne transire in substantiam animalis: per hanc enim membranam materia factus ex vasis vteri ad ipsam desinentibus dispensatur intro, vt in adultis patet: atque intra eandem asseruantur excrementa, donec foetus in lucem exeat. Nam cum tres sint membranæ foetum inuoluentes, extrema veluti ex venis & arterijs est contexta, quæ sunt veluti radices, **B** quibus foetus ex vtero haurit alimentum. Si igitur radices prius oriri oportet, vt apparet in Plantis: hanc membranam prius fieri est necesse, vnde subeat alimentum: ex quibus patet non esse primum alimentum ipsam genituram neque semen foeminae, quod in coitu emitte solet: oporteret enim alias esse radices, quæ in huiusmodi substantias essent implantatæ, at nullæ aliæ apparent, quam quæ in membrana disseminatæ sunt ad vteri oscula desinentes: per umbilicum enim transeunt in ventrem foetus. At dubitabit quis circa harum radicum ortum vtrum principium ducant ab vteri osculis, an à femine. Dicimus nõ posse ab osculis incipere, fiunt enim per attractionem alimentum, non per expulsionem: principium autè attractionis in semine est, vbi calor inest vitalis. Quemadmodum igitur coagulum lactis inspersum in vnum quid confluens, reliquas lactis partes crassiores secum ducit, & ab humore separat, vnde oritur coagulatio: sic calor, qui in semine continetur & spiritus in vnum concurrens principium est attractionis materiae, quæ in venis vteri continetur, qua cõcreta reliquus humor corpulentus excernitur: Circunducuntur autem membranæ partim ex necessitate, resiccata parte terrena quæ extrema fuerit, vt in pulste refrigerata contingit, partim alicuius gratia, vt à superflua menstruum humiditate quæ in coagulatione separatur, foetus abiungere: oportet enim animal in sicco esse non in humido. 2. de gener. Anim. cap. 4. Patet igitur ex qua materia oriantur membranæ foetum inuoluentes: quomodo autem eæ tres fiant, hinc consideretur. Facto igitur cõcursu spiritus in vnum principium, vbi cõstituentus est, aut id quod cordis proportionem gerat, vnde quaque tãquam ad centrum confluere materiam oportet primam ex menstruum sincerissima substantia, ex qua viscera & venæ constituantur. Ingrediente autem hac materia per canales in semine à spiritu factos venæ confl-

QVAEST. PERIPATET.

tuuntur, quæ veluti radices sunt foetus, quæ autem in vnum concurrunt D
constituitur cor primo, deinde reliqua viscera. Quamvis autem absoluto animali venæ, quæ vmbilicales appellantur, non desinant in cor : sed vena quidem in venam cauam iuxta hepar : duæ autem arteriæ in aortæ sectionem ad crura tendentem, nõ offitit ijs quæ diximus, quoniam crescente corde & reliquis ex corde ductibus, paulatim insertio prima radicum abiungitur à corde. Quod & in seminibus plantarum spectare licet : postquam enim radices egerint in terram, ipsa semina vnà cum corde attolluntur saepe supra terram vnde germinant. Accidit præterea concursus illum radicum multarum, qui ab initio in cor fiebat, crescente foetu iuxta vmbilicum fieri, tanquam manu quadam apprehendente. Idcirco membrana horum vasorum plexum continens extima facta est, quam Græci Corion vocat : reliquæ autem duæ ex finibus ipsius foetus ortum ducunt non ex principio. Quæ enim E
Corio subiecta est, quam Græci Allantoiden, id est intestinale vocant, in vmbilico continua est cum peritonæo appellato quasi illius propago quædam : Intima autem omnium durissima, quæ Amnios Græce dicitur, totum foetum circumplectens in eodem vmbilico continua est cum ipsius foetus cute extima. Pulcherrimo autem artificio hæc facta sunt : vt enim inter Peritonæum & cutem tota animalis corpulentia continetur : sic inter Amnion & Intestinalem cõtinetur humiditas superflua, quæ in coagulatione partium separatur à foetu ad similitudinem sudoris. In membranis igitur sunt omnia quodammodo quæ in foetu continentur, sed inuerso modo : Vt enim extima respondet intimis visceribus : sic intima cuti extimæ. Media autem partim extima partim intima. Nam peritonæum & quæ peritonæo respondet in thorace & capite, extima pars est viscerum, intima autem ad cutem : Quæ autem illi respondet intestinalis interior est ad corion, exterior autem ad Amnion. Sed hæc uberius dicta sunt, quam esset F
præsentis propositi. Patet igitur ex dictis quamvis genitura intra membranam claudatur, materiam tamen foetus non intra esse, in ijs quæ pariunt animal, sed extrinsecus paulatim dispensari per venas, quæ in extima membrana sunt dispositæ. Corpulentia autem seminis postquam prima foetus materia coagulationem adepta est, si quæ in statum non fuerit extenuata, excerni vnà cum humiditate menstrui in eam capacitatem quæ relinquitur inter intestinalem & Amnion. At in ijs quæ pariunt ouum, quoniam reposita continetur in ouo duplex materia, duplex etiam vmbilicus spectatur, vnus qui ad externam membranam tendit, alter ad internam quæ luteum ambit : proportionem autem respondent hic quidem venæ quæ alimentum fert auctiuum, alter verò arteriæ quæ primum ac nutritiuum fert alimentum : quorum vnus ad sinistrum cordis vetriculum tendit, alter verò ad dextrum. Hæc igitur
in vi-

A in viuiperis vnico vmbilico feruntur, quoniam ex eodem loco scilicet ex vtero vtraque materia dispensatur: In quadrupedibus autem ouiperis & piscibus, vnicus est vmbilicus, quoniam oui substantia vnicolor est mixtam habens vtranque naturam alimenti: ideo in illis non reperitur duplex venarū genus vt in ceteris sanguineis, sed vnicum ex vtraque natura constans. Ad alteram dubitationem, quæ ostendit sanguinem menstruum materiam ineptam esse ad primam partium constitutionem, quia & crassior sit, & minimè tenax, nec alba: cōcedimus totum illum sanguinem, qualis excerni solet per purgationes menstruas, non esse primam materiam animalium, sed eius partem, quam seligit natura trahens per arterias ex vteri arterijs: in his enim continetur concoctum syncerissimum primumque alimentum, ex quo nobilissima quæque partium constituitur: ex cuius excremento ossa & nervos fieri testatus est Aristoteles. 2. de gen. Ani. cap. 4. Quod autem **B** putent partes albas ex alba substantia fieri ex necessitate, rubeas ex rubra, nulla ratio est: cum enim transmutatio fiat alimēti secundū substantiam, quid prohibet etiam fieri secundum accidentia? At partes rubeas non ex rubro fieri patet in ouorum cōceptu, in ortu enim pulli oritur sanguis ex non sanguine tum ex albo tum ex luteo. Præterea quid impedit, quominus ex materia menstrui excrementi quamuis rubra seligatur pars alba? inesse enim albedinem sub rubedine omni sanguini patet per eius ablutionem, præcipuè si ex muliere mittatur sanguis in aquam calidam, nam non multo post, rubedine abluta, coit substantia alba ac pituitosa: Esse autem primam materiam animalium, pituitam in menstruo excremento contentam, aperuit Aristoteles. 1. de gen. Anim. cap. 18. pituita enim alimenti utilis excrementum est, ideo alere potest. Non ergo ex sanguine creatur animal, sed ex sanguinis excremento, quod enim in corde matris perfici nequiuisset, perficitur in corde fetus. Quod autem circa occursum genituræ ad excrementum menstruum arguunt, patet solutio ex dictis: non enim occurrit menstruo in cavitae vteri existenti, sed ei quod in vteri venis continetur: membrana autem clauditur non materia fetus in viuiperis, sed genitura: quo autem pacto intro primum alimentum attrahatur, explicatum est superius. Dubitationes autem quæ ex dictis Aristotelis colligebantur, ex sequentibus patebunt. Ad primam igitur concedimus semen non habere actum formam, & potentia esse, & perfici oportere: calor enim & spiritus qui in semine est, potentia animatus est, sit autem actum adueniente alimento. Non enim adhuc nutritur antequam excremento menstruorum occurrerit. Non tamen hinc sequitur materiam esse animalis: non enim sua corpulentia potentia est: impossibile enim est ex ea materia gigni animal, quod potestate continet semen: sed sua facultate & virtute quæ in calore con-

QVAEST. PERIPATET.

sistit. Significauit hoc Aristoteles primo de generatione Animalium, D
 cap. 19. ubi inquit : Itaque semen manus aut faciei, aut totius anima-
 lis, est manus indefinita, aut facies, aut totum animal indefinitum. &
 quale quodcunque illorum est actu, tale semen potentia est, aut cor-
 pulentia sua, aut facultate, siue virtute, quam in se ipso contineat : id
 enim nondum ex ijs quæ exposuimus pater, & quæ sequuntur. Cum
 ergo ostenderit inferius materiam à femina haberi, animam autem &
 formam à mare, potentia feminis actiua est non passiua : agit enim in
 menstruum : At passiua quoque dici potest, quatenus motum hunc
 à generante accepit : neque adhuc similis est generati, apta tamen est
 illi similis fieri, etiam si amplius generans non tangat. Idcirco non ab
 hac parte fiunt reliqua, cum non sit actu, sed ab eodem generante om-
 nia fiunt vnum post alterum, vt in machinis sponte motis apparet.
 Nam à caliditate cordis caliditas fit in semine, non tamen statim actu
 animata, sed quæ nutrirī similiter possit : menstruo autem aduenien- E
 te actu animatum fit, primo cor, postea reliquæ partes. Quodammodo
 igitur materia ad actum ducit, vt etiam illud quod remouet impedi-
 menta : idem in feminibus plantarum spectatur, nam priusquam hu-
 mor ex terra adueniat, non germinant. Ad alteram dubitationem,
 quæ ostendit semen aliquid esse rei quæ generatur, quia motus & ge-
 neratio in re genita est, cōcedimus verum esse; caliditas enim eius, quæ
 est pars præcipua animalis, & anima quam habet potentia, remanet :
 non tamen sequitur eius corpulentiam remanere. Diceret verò quis-
 piam aliquod corpus necessario remanere : Spiritus enim corpus est
 secundo de generatione Animalium, cap. 3. caliditas autem animalis
 non sine spiritu est. Respondemus spiritum in continua esse genera-
 tione, vt ignem : fit enim ex humore incalcescente : ex menstruo igitur
 alter illi similis generatur, vnde continuatur eadem caliditas in alia
 atque alia materia, quemadmodum flumen, idem enim numero est F
 licet alia atque alia sint fluminis aquæ. Non tamen idem numero est,
 animal cum generante, quoniam seiunctum est ab illo, neque con-
 tinuum : quemadmodum neque vnus est numero motus qui per
 quietem intermissus est : quinto Physic. tex. 38. Caliditas igitur quæ
 in semine vnà cum virtutibus animæ remanet eadem numero in eo
 quod generatur, & aliqua pars est rei genitæ. Quod autem dicitur
 primum alimentum extrinsecus non venire, sed esse aliquid primum,
 vt in plantarum feminibus : intelligitur de eo quod iam in vtero præ-
 sto est, ex quo & genitura fit, id quod propriè semen appellatur. 1. de
 gen. Anim. cap. 18. vt sunt semina plantarum. Eodem modo dicen-
 dum est de materia ossium & neruorum & reliquarum huiusmodi
 partium, quæ ex semine dicuntur fieri : non enim ex genitura vlla
 fiunt, sed ex primo alimento nutritiuo : Quod autem oua piscium
 a semine

A à semine maris augeantur, nullum est absurdum : ouum enim perfectum ex utroque corpore constare oportet. Nihil autem refert siue primū colligatur materia foeminae, deinde superueniat materia maris, ut illis contingit quæ oua pariunt : siue primus conceptus ex genitura fiat, cui adueniat materia foeminae, ut accidit ijs quæ pariunt animal. Non tamē ob id sequitur animal ex genitura corpore fieri aut augeri. Manifesta igitur est sententia proposita: marem formā solum tribuere: Foeminam autem vniuersam materiam, formā verò usque ad aliquid.

(or non solum arteriarum, sed & venarum ac nervorum esse principium. Quæst. 111.

B I vna est numero animalis vnius anima atque impartibilis, ut ostenditur. 1. de Anim. tex. 90. Aut vnum esse oportet totum animalis corpus: aut eius aliquam partem principem vnam, vnde ceteris vita comunicetur. Esse autem vnam numero animam vniuscuiusque, atque impartibilem ex eo colligit Aristoteles. Nam si plures essent eius partes loco distinctæ, aliquid aliud esse oportet, quod vnam ipsam animam faceret : si enim non vna esset anima, neque vnum esset ipsum animal : illud autem quod vnitatem præstat in vnoquoque forma est, non materia : hæc igitur anima erit non partes loco separabiles. Præterea eo signo manifestum est non esse loco separabiles animæ partes : Plantæ enim diuisæ viuunt & animalia quædam in genere insectorum, in eadem igitur parte insunt facultates omnes, ut vegetatiuum, sensitium, motiuum & cætera huiusmodi. mouetur enim & sentit vtræque pars : vtræque igitur & appetit & tristatur, aut gaudet, & imaginatur. 2. de Anim. tex. 20. Ut igitur in ijs quorum sectiones separatæ viuunt, non diuiditur anima secundum partes, ut vna sentiat, altera appetat, aut moueatur, sed vtriusque particulæ anima eiusdem speciei est cum totius anima, 1. de Anim. tex. 94. Sic quorum partes diuisæ pereunt, ut eorum quæ sanguine prædita sunt, anima & actū & potentia vna est. 3. de Part. Ani. cap. 5. Aut enim vtræque partes simul moriuntur diuisæ, aut altera tantū perit, ut ea quæ disiungitur à parte principe. Manifestum etiam est ex natura partium animæ: Cum enim vegetatiuum separatur à sensu & reliquis, ut patet in plantis : reliquæ autem à vegetatiuo nequaquam : si hæ separatæ essent loco, sensus esset aliquando sine vegetatiuo : Ablato enim principio animæ vegetatiuæ, ut hepate, in qua parte Plato sedem eius animæ ponebat, non continuo moritur animal : at impossibile est sensum esse sine anima vegetatiua : quodcunque enim viuit, hanc habet à principio usque ad finem. tertio de Anim. tex. 59. Attestatur id quod nullum videmus sensu præditum quod:

QVAEST. PERIPATET.

non indigeat alimento : vt enim reperiuntur plantæ quæ nutriuntur D
& non sentiunt : sic aliqua essent in natura, quæ sentirent & non nutrirentur : idem dicendum est de cæteris animæ partibus : superiores enim ac perfectiores inseparabiles sunt ab inferioribus imperfectioribusque : quoniam eæ veluti materia earum sunt in ijs quæ generabilia sunt. Si igitur animæ partes hoc modo se habent inter se, vnum esse oportet omnium principium non plura : idque aut totum corpus indistinctè, vt videtur in ijs quæ modicam habent organorum distinctionem, vt plantæ, & insecta quęcunque diuisa viuunt : aut corporis aliquam particulam vt ijs accidit, quæ perfectiora sunt : Esse autem huiusmodi Cor in ijs quæ sanguine prædita sunt, patet. Nam hoc primum oritur cernitur enim palpitare statim in prima foetus generatione. 3. de Part. Anim. cap. 4. Vltimum autem interit, quasi eo non existente, reliquę partes non sint, nisi vt manus mortua, aut oculus mortuus : viuunt enim omnes quatenus adnatæ sunt Cordi. Præterea solium aut quam maximè nullum vitium patitur : hepatis enim & cerebri vulnera non semper lethalia sunt : Cordis autem solius vel minima scissio lethalis est. Indicat & animi deliquium, & syncope cor principium esse omnium totius corporis operationum, in eo enim affectu, omnes simul operationes collabuntur, cum propria sit cordis affectio. Id non contingit neque in conuulsione, neque Paralyfi, neque Epilepia, nec tandem in ipsa Apoplexia, in qua totius corporis sensus & motus aufertur : Non enim ex ijs cordis pulsatio aufertur ex necessitate. Quod autem propriam cordis operationem aufert, omnes aufert. Argumentum etiam sumit Aristoteles ex situ : nam in medio est, qui locus est commodissimus vt omnibus partibus vitam impartiat. Amplius ex vi caloris, vbi enim est principium caloris, necesse est reliquarum virtutū esse principium, omnis enim animæ virtus in calore consistit. Si igitur ex corde reliquę partes hunc consequuntur, operationes igitur omnes ab eodem possident. Nullum autem esse in animalium partibus alium calorem actu secundum naturam, quam eum qui influit à corde, alio loco ostendimus. Si autem ignis operatio propria est nutritio, tamdiu enim viget, quamdiu alimentum trahit : Cor erit prima pars quæ nutritur, est enim caliditatis fons. Ob id concluditur in libello de Respiratione cap. 4. in quo loco primo corporis & in qua loci parte principium caloris est, ibi necessario primā nutritiuam animam esse : Ideo in conceptu hæc prima pars cernitur sanguinolenta. 2. de gen. Anim. cap. 4. Sanguis enim est vltimum alimentum, quod in corde primum apparet, & quo cæteræ partes nutriuntur augenturque. Si igitur nutritio & alimenti concoctio partis vegetatiuæ est, in corde erit primo hæc pars animæ : cæteræ autem partes calore à corde mutato, hæc quidem alimenta preparabunt, vt ventriculus, venæ, hepar : alia.

A aliæ autem sanguinem ipsum probè confectum in propriam naturam conuertent, vt caro, os, neruus, & reliqua. Significant & passiones quæ contingunt circa metum, fugit enim sanguis ad cor tanquam ad suum principium, nõ ad hepar aut cerebrum. Quod si cor principium est sanguinis, venarum quoque & arteriarum principium esse necesse est: vasa enim hæc sanguini sunt destinata. Vt igitur riuuli ex fonte aquam hauriunt, sic venæ & arteriæ ex corde. Oportet præterea omnes continuas esse cum corde vt sanguis contentus in ipsis eius calore conseruetur, frigore enim congelatur, quod patitur vbicunque fuerit extra venas. 2. de Part. Anim. cap. 9. Patet autem ex dissectione omnes venas soli cordi continuas esse. Nam quæ in pulmones transeunt ex corde, nulli alij visceri sunt continuæ: hæ enim desinunt in Cordis ventriculos, nec vterius transmeant: Vena caua & Arteria Aorta reliqua viscera excepto Corde, postquam adierint, transmeant vterius; aut si

B quæ desinunt, in capillamenta resoluuntur, non in ventrem aliquem transfundunt sanguinem: nullibi enim continetur sanguis in ventre extra venas præter quàm in corde. 3. de Hist. Anim. cap. 3. & 3. de Part. Anim. cap. 4. Inducant & membranæ veluti fores quædam ostijs venarum appositæ in corde quæ ingressui aut egressui patent: ibi esse omnium venarum principium: sunt enim hæc quasi venarum capita, fines autem earundem in capillamenta tenuissimè scissa desinunt. Esse igitur Cor principium omnium venarum: (arteriæ enim sub nomine venarum intelliguntur Aristoteli) ex dictis patet. Sed & neruorum quoque ortum ab eodem duci, hinc manifestum fiet. Nam primo vis motiua, quæ neruis perficit suos motus, in corde est: ibidem enim & appetitus inest, vnde est principium motus. 3. de Anim. tex. 48. Patet autem in corde esse appetentiam, nam lætitia & tristitia & spes cordis moriones quædam sunt, in quibus consistit appetentia persequendi aut declinandi quippiam. Ex quibus etiam est manifestum primum sensorium Cor esse, coniuncta enim est cum omni sensu lætitia aut tristitia, quæ in corde primum esse animaduertuntur. Sensus enim incipiunt ab exterioribus organis & desinunt in cor, lætitia autem & tristitia in corde incipiunt, & desinunt in membra exteriora, motu ipsis communicato. Significauit hoc Aristoteles 3. de Part. Ani. cap. 4. cum inquit: Motus etiam lætitia & tristitia, denique omnium sensuum, hinc oriri, eodemque desinere videntur. Si igitur vbi est facultas ibi quoque instrumentum est, nerui autem instrumenta sunt motus, in corde principium neruorum esse oportet, vbi est principium facultatis. Præterea experimento manifestum est: Cum enim vehementiorem aliquem motum perficere volumus, spiritum quem inspiratione accepimus, retinemus, sine cuius retentione vires neruis immittere non possumus, eo autem retento vires augentur. 2. de gen. Anim. c. 4.

QVAEST. PERIPATET.

& De Somno : cap. 2. At verò quid faceret huiusmodi nixus circa D
cor, nisi continuus esset meatus à corde ad instrumenta motus, per
quem spiritus multus intromitteretur? Moueri autem nervos à spiritu
existente in corde ostēdit Aristoteles in libello de Communianima-
lium motu. Manifestum id etiam est in insectis, quæ dum mouen-
tur, sonum edunt, vt Culices, & aliquando Muscæ: murmur enim qui
in earum motu sentitur, à spiritu fit iuxta septum transversum eleuata
& depressa membrana, vt testatur Aristoteles in libello de Respiratio-
ne, cap. 4. Patet igitur motum incipere à corde in ijs quæ habent Cor,
vel à proportionali aliqua cordi particula, in quibus cor deest. Inni-
xus enim quidam iuxta eum locum requiritur semper à spiritu factus,
Sensu quoque patet, copiam neruorum in corde esse: Solum enim in-
ter viscera carnem neruosam & maximè robuitam adeptum est, quod
recta ratione factum esse scribit Aristoteles. 3. de Part. cap. 4. Cum
enim hinc motus oriantur, qui intendendo ac remittendo fiunt, mi-
nisterio tali & robore opus erat. Neruulos etiam multos suo amplio-
re ventriculo continet, & vena Aorta appellata neruosa est, adeo vt
eius postrema neruo omnino consistat: Tenduntur enim modo ner-
uorum, & nullo intus cauo distinguuntur. 3. de Hist. Anim. cap. 5. Ex
dictis igitur apertum est, Cor principium esse non solum venarum
omnium, sed etiam neruorum. At hæc sententia maximè omnium à
Galenò est afflictata, nō rationibus solum sed & conuicijs stimulante.
Putauit enim Platonem insequutus triplicem esse animæ principatum
non solum facultatibus sed & locis distinctum. Altricem igitur facul-
tatem alimentum toti corpori ministrantem in hepate collocavit: id-
circo hoc viscus principium esse tum sanguinis tum venarum: Sensi-
tiuam autem cum reliquis potentij ad cognitionem & motū spectan-
tibus in cerebro sitam esse voluit, quam animale faculterà vocauit:
idcirco cerebrum principium esse neruorum asseruit, quia sensus & F
motus per nervos perficiuntur. Quoniam autem nulla pars animæ
relinquebatur quæ ab illis non esset comprehensa, vt cordi aliquem
principatum assignaret, vitalem facultatem excogitauit, cuius opus es-
set cordis pulsationem & arteriarum afficere: quasi vita non sit ipsa
animæ præcipuè altricis operatio. Probat autem hepar esse venarum
principium, non cor, ex ijs quæ apparent in dissectione. Nam primo
eius substantia simillima est sanguini, idcirco sanguinem gignere pu-
tandum est: Quod si sanguis est principium, etiam venarum esse di-
cendum est. Venas autem omnes oriri ex hepate sic ostendit. Nam
ex eo egrediuntur duæ venæ, quarum vna non est alteri continua: ea
scilicet quæ Porta iecoris appellatur, vnde fertur ex ventriculo & inte-
stinis alimentum in Iecur: altera Caua appellatur, quæ ex Iecinore san-
guinem concoctum haurit, ac cæteris corporis partibus distribuit.

Cum

- A** Cum igitur in hepate non coniungantur vtriusque venæ orificia, dicendum est in ipso esse omnium venarum radicationē. Præterea cum ex ventriculo & intestinis non feratur alimentum in venam Cauam, nisi prius transierit per Iecur, necesse est in eo aut præparationem aliquam fieri, ut postea perficiatur ab alio vt Corde: aut inibi perfici: sed ipsum non præparare. Cordi materiam est manifestum: non enim totam materiam præparatam illi tribuit, sed partem. Vena enim caua ex hepate egrediens, ramum vnum deorsum distribuit ad partium subiectarum nutritionē, quasi alimentum perfectè fuerit in eo coctum: alterum sursum, qui priusquā in Cor ingrediatur, alios ramulos circumstantibus particulis impertitur, vt septo transuerso, & pericardio: quod non fieret, nisi sanguis in hepate præparatus vim alendi possideret. Hepar igitur vim altricem primò possidet. Insuper, si in corde perficeretur sanguis, altera esset vena, quæ coctum sanguinem reciperet, non per eandē regredi oporteret. At verò nec regredi ex Corde in venam signū est: quia ostio venæ cauæ tres membranulæ coaptatæ sunt ita, vt concedatur ingressus sanguini in cor, egressus autem nequaquā. Amplius ex magnitudine venæ Cauæ: cū enim circa fines venæ in ramos tenuissimos fundantur, iuxta principia crassissimas esse putandū est. At iuxta hepar crassissima est vena caua, ac infra ipsum maior quā supra spectatur vbi Cor adit, non igitur cor sed hepar principium est venarū. Adde quod videtur vena caua vna ex hepate sursum tendens ad iugulum, cordi applicata, non quemadmodū arteria è corde egrediens in duos ramos statim diuisa. Testatur præterea multa animalia dextro cordis ventriculo carere nō tamē hepate nec vena, quæ deberet in Cordis partē dextrā ingredi: huiusmodi autem esse quæ pulmone carent: non enim carere ob id corde, hepate, vena, & arteria. Hæc igitur & huiusmodi sunt, quibus Aristotelis placita impugnat circa venarū & sanguinis principia. Circa neruorum autē originē insultat vehemētius. Nam ex dissectione certissimè ostenditur neruos omnes partim ex cerebro partim ex spinali medulla descendere: Spinalem autem medullam veluti cerebri germen cum eo cōtinuā esse: Constare autē eos ex cerebri substantia patet: quāto enim illi propinquiore fuerint, eo molliores videntur, & medulle magis similes, quāto autē à principio discesserint, eo sūt duriores. Constat præterea ex triplici substantia quā à cerebro acceperūt, inest enim omnibus neruis internū corpus medullæ respondens, & duæ membranæ ambientes vna crassior altera tenuior à duplici membrana cerebri ortum ducentes: quæ omnia insunt omnibus neruis tum ijs quæ à cerebro, tum ijs quæ à spinali medulla fluunt. Eorū autē qui à cerebro descendunt, ramulus quidam tenuissimus ex sexta cōiugatione ortus Cordi extrinsecus inseritur vt cæteris visceribus. Est autē huiusmodi ramulū cæterorum neruorū principium stultum

QVAEST. PERIPATET.

tum est asserere. Præterea exprimento certissimo patet virtutem ner- **D**
uis tributam ex cerebro descendere non ex alijs partibus quas adeunt:
quicunque enim nervus abscindatur, aut uinculo deligetur ne uirtus
ulterius transeat, statim perit sensus & motus in subiectis partibus, in
quibus nervus ille inferitur, in superioribus autem minimè. Idem acci-
dit & spinali medullæ: si enim contingat ex luxatione uertebrae inter-
cidi uirtutem ex cerebro descendente, omnia subiecta corpora post
eum locum nervos recipientia, motu & sensu destituuntur. Quæ au-
tem ex superioribus spinæ partibus nervos assumunt, nihil patiuntur.
Ex cerebro igitur fluunt nervi omnes, & cum nervis sentiendi ac mo-
uendi uirtus. Quoniam autem omnium animæ facultatum ea quæ
ad sensum & cognitionem spectant, principes existit, idcirco inquit:
vbi nervorum origo est ibi esse animæ principatum: huiusmodi autè
in cerebro esse ex ijs quæ dicta sunt patet. Hæc sunt præcipua, quæ Ari-
stotelis sententiam videntur funditus euertere. Sed tamen si rem dili- **E**
gentius perpendamus, admirabimur secretissima naturæ opera, simul
& acutissimum Aristotelis ingenium, qui ea viderit, & scriptis manda-
uerit, quæ tantorum virorum oculi nequiverunt animaduerrere. Per-
inde enim est ac si quis artificiosam aliquam texturam contemplans
quærat filorum ductus & replicationes cæterasque compages, quæ
vix eidem artifice qui construxit, innotescant: idem nobis contingit
circa animalium compositionem omnium quæ hic sunt artificiosissi-
mè constructam à natura. Videamus igitur prius duplicem venarum
naturam Cauræ scilicet atque Aortæ, deinde nervorum artificium ex-
plicabimus. Scribit Aristoteles. 2. de gen. Anim. cap. 4. duplicem esse
rationem alimenti, vnam nutriendi alteram augendi. Nutriens est,
quod esse præbet toti & partibus: augens quod accessionem ad ma-
gnitudinem facit. Natura autem vtrunque alimentum & vtriusque a-
limenti excrementa dispensat perinde atque paterfamilias prudens, **F**
qui in cura rei familiaris optimum cibum dat liberis, deteriorem ser-
uis, vilissimum socijs animalibus. Cum igitur duo sint genera alimen-
ti, duo etiam genera venarum in ijs quæ perfectiora sunt, constituit,
statim in prima generatione vtrunque alimentum secernens ut in illis
ouis patet, in quibus alba & lutea substantia seiunctæ sunt, & duo va-
sa ad vtranque substantiam desinentia. Edito autem in lucem fœtu, ne
que suppetente amplius utroque alimenti genere præparato: ex eadè
materia in ventrem ingesta, utrunque sibi præparat. Nam calore cor-
dis ventri communicato per venas & arterias, primam coctionem mo-
litur: deinde venis quæ per lactes eodem deriuntur quasi radicibus
utens, & ad fontem caloris paulatim perducens, in itinere alteram co-
ctionem præstat, qua sanguis fit non ille sincerissimus, sed qui alimē-
tum auctium exhibere possit, nutritivum autem nequaquam. Quod
autem

- A** autem in venis huiusmodi fiat coctio, aperuit Aristoteles de Somno : cap. 3. ubi inquit : Deforis quidem alimenti ingredientis in susceptiua loca, fit euaporatio ad venas, ibi verò permutatum in sanguinem vertitur, & vadit ad principium. In corde autem vltimam fieri coctionem alimenti nutritiui patet ex ijs quæ in 1. de gen. Anim. cap. 18. habentur. Semen enim vltimi alimenti est excrementum : vtilissimum autem quod vltimum est, ex quo vnumquodque gignitur membrum. Si igitur vltima coctio in fonte caloris perficitur : alimentum quod dat esse vnicuique, in corde solum fit. Huic autem alterum genus venarum tributum est magnitudine quidem exilius, sed præstata longe maius, non ex vnica membrana constans, vt altera vena, sed duplici eaque maxime neruosa. Vtræque autem ex eodem principio fluunt scilicet corde, quia principium vnum esse melius est quam plura, & propter alias causas superius dictas : ex dextro quidem eius ventriculo amplissimo & calidissimo vena caua, sanguinem enim continet crassiores, in quo calor intensus est magis. Ex altero autem ventriculo qui medius est, ac minor, sanguinem temperatissimum ac syncerissimū habente egreditur Aorta ex latere sinistro. Tertium ventriculum omnium minimum se vidisse Aristoteles in maioribus animalibus, nam in minoribus ob exiguitatem, non est conspicuus; hunc autem in sinistra parte esse, ideo minimè omnium de caliditate participare. Medium igitur tanquam impar principium esse. Videre autem facile est hos tres ventriculos non solum in grandioribus animalibus, sed & in auibus ipsis, si secundum cordis transversum sectionē moliamur incipiētes à basi. Nam cordis particulas hoc modo amputantes, medium ventriculum inspicimus recta à basi ad mucronem vsque tendentem per mediam cordis regionem : A latere autem propè marginem alterum semicirculi modo circundantem, qui propè basim quidem septo conspicuo
- C** dipartitur in duos quorum dexter maximus est, sinister minimus, propè mucronem verò ambo in vnum coeunt. Sed quoniam hæc quoque à medicis impugnantur, alio loco commodius examinabimus. Soluamus igitur obiecta de Vena caua. Erat autem argumentum primum desumptum ex similitudine substantiæ. Est enim hepatis substantia veluti sanguis concretus : respondemus hoc signum non magis significare lecur sanguinem gignere, quam ex sanguine fieri vt reliqua viscera : posita sunt enim omnia ad ostia venarum, idcirco sanguinolenta substantiam adepta sunt omnia. At quo pacto ori substantia vene ex eo possit, explicare nequit, non enim ex membranosa substantia constat, nisi quatenus venæ in eo sunt dispersæ, & quatenus à peritoneo tegitur. At cordis substantia longè magis est similis tum sanguini tum venis : nam & neruosa est valdè & maxime sanguinolenta. Alterum autem argumentum ex duarum venarū in hepate concursu, quorum

QVAEST. PERIPATET.

quorum orificia nō committantur inuicem, assumit pro vero id quod D
apparet. Respondet enim huic Aristoteles. 3. de Hist. Anim. cap. 2.
ubi inquit. Causam ignorationis circa principia venarum, esse occul-
tationem earum partium & per difficilem inspectionem: Nam in ani-
malibus mortuis natura venarum principaliorum aboletur, propterea
quod effluente sanguine languescant, & collabantur, in viuis autem
fieri non potest vt cernantur, cum intus occultentur. Itaque alij cum
in cadaueribus dissecis inspicerent, summa principia cernere nequi-
uerunt: hæcenus Aristoteles. In hunc igitur errorem incidit Gale-
nus: Cum enim intuitu persequi nequiret tenuissimarū venularum
in hepate ductum, pronunciauit non esse, id quod ipse videre non po-
tuit. Cum enim vidisset ramos venæ portæ in concava hepatis parte
recta tendentes vsque ad extrema, & alios similiter per gibbam eius
partem ex vena caua discurrentes, anibique non esse continuos vnus
ramos cum ramis alterius, iudicauit, nullibi continuos esse: quasi in ea E
parte desinerent, neque per mediam hepatis substantiam vario modo
reciprocarentur: Patet autē id si hepatis particulam diutius lauemus,
vt sanguis concretus contabescat: relinquitur enim veluti retis cuius-
dam tenuissimæ contextus. Præterea qui fieri potest, vt sanguis extra
vasa propria non concreascit? aut quomodo iterum in vasa assumetur?
Alimentum enim ab initio ad finem semper in ventre quodam con-
tinetur: egressum autem aut putrescit, aut particulæ agglutinatur. Im-
possibile igitur est in hepate ex venis egredi sanguinem, vt iterum in
venas reassumatur: cū præsertim hepatis corpulentia tenuissima mem-
brana vestiatur: quomodo enim hæc cōtinere humorem sanguinem
possit in tanto viscere inspersum? Venam igitur continuam esse opor-
tet vsque ad cordis ventriculos, vt inde omnis virtus descendat: nec
vllibi contingit disunctam esse, sanguis enim calore cordis destitutus
concrescit, & tandem putrescit. Tertium argumentum ex officio he- F
patis sumptum est. Cum enim in venam cauam non possit transumi
sanguis, nisi prius per hepar transierit: putat in hepate perfici oportere:
Concedit Aristoteles. 3. de Part. Anim. cap. 7. præter communem
omnium viscerum usum, quæ exhibent venis in diuersas corporis par-
tes diductis, vt quasi anchoris firmentur: priuatim hepar & lienem da-
ta esse propter coctionem alimenti: sanguinea enim eorum natura ca-
lorifica est. Putandum est igitur non solum iuuare eam coctionem,
quæ in vtriculo fit, sonet enim ventriculum lecur circumamplecten-
do in dextris, lien vero in sinistris: sed etiam alteram, quam in venis
ex sententia Aristotelis fieri diximus. Datum autem tantum viscus ad
separationem excrementi felici, vt quidam putant, non est rationi con-
sonum. Omnibus enim sanguineis hepar inest, maxime necessarium:
non in omnibus fel reperitur, eo enim carent Delphinus & Ceruus, vt
testatur

A testatur Aristoteles. 4. de Part. Anim. cap. 2. In plurimis tamen reperitur, quia excrementum est eius visceris: Vt igitur lien feculentum sanguinem trahit, sic hepar biliosum: Idcirco in hepate separatur huiusmodi excrementum aliquando in vesicam illi subiectam, vbi multum inest fellis, aliquando in venulas quasdam, vbi parum eius inest, vt Camelos. Quod autem arguit preparationem ab hepate factam perficere ipsum sanguinem, vt nutrirı possit: concedimus illud genus nutrimenti factum esse, quod auctium appellari diximus ab Aristotele, non autem illud quod nutritium dicitur & dat esse: eam tamen preparationem non solum in hepate fieri, sed in venis omnibus superius ex Aristotele ostendimus. Adiuuat igitur coctionem hepar sua corpulentia venas circumplectendo, sic enim conseruat diutius calorem a corde fluentem, cuius beneficio omnis coctio perficitur. Ad quartum argumentum concedimus alteram venam a natura factam esse, quæ coctum sanguinem nutritium recipiat: hæc enim Arteria est Aorta: non est autem necesse, vt regrediatur ex corde in venam Caudam, illa enim auctium alimentum continet, quod in ipsa met propter cordis continuationem perficitur. Ad quintum argumētum desumptum ex crassitudine venæ, dicimus non esse necessarium crassissimam esse in principio: nam & in plantis, vnde sumit argumentum, aliquando aliter accidit: vt vel radices crassiores sint, vt in rapo: vel caulıs crassior sit post eius principium, vt in brassica. Præterea ea ratione dicere possemus in capite esse principium venarum: sinus enim ibi efficiuntur non minores, quam qui iuxta hepar & Cor spectantur. Ad hæc cum sæpe anatomicis administrationibus interfuissemus, non vidimus venæ partem iuxta Cor magnitudine superari ab ea quæ iuxta hepar est, imo etiam superare a multis est animaduersum. Quod autem addit videri vnā venam ab hepate ad iugulum transeuntem iuxta Cor, non ex Corde exire: dicimus hoc longe magis circa hepar videri, vna enim apparet a iugulo ad inguina transmeans recta ipsum hepar, ramulis in ipsum dimissis. In corde autem vena ipsa circa medium ventriculū degenerat in substantiam Cordis. 3. de Hist. Anim. cap. 3. Ad vltimam dubitationem de animalibus quæ carent dextro ventriculo cordis, responderet Aristoteles ea carere potius sinistro, nam hic minor est, ideo sæpè delitescit: Quomodo cunque autem sit, quibuscunque duplex genus venarum datū est, vtriusque ingressum in Cor esse deprehenditur, non alterius tantum: Sed ut clarior historia habeatur, scire licet in Piscibus Cor ex tribus corporibus constare tanquam vasculis distinctis, inuicem tamen cohærentibus: quorum primum in inferiori sede iuxta septum transversum est admodum meliore colore sanguineo, cui vena ex Hepate iungitur, non vltius prolapsa, vt in cæteris, sed in eius cauitatem vel substantiam delitescens:

figura

QVAEST. PERIPATET.

figura eius ob molliem instabilis est. Alterum in medio huic coniunctum osculo in eius cavitatem peruiro, durius, colore minus rubente, substantia carnosâ, figura fermè trilatera & mucronata. utraque has partes vidimus adhuc palpitantes extincto animali, ut cordi cæterorum animalium contingere solet, cum vltimum moriatur. Tertium in superiori parte album longe durius altero, quasi neruea substantia constans rotundum, intus cauum osculo peruiro adnexum alteri, quod medium est: producitur ab hoc superne vasculum veluti arteria exan-
guis, quæ recta ad cerebrum tendit, indequæ deorsum per externam spinæ longitudinem descendit instar spinalis medullæ: quemadmodum per internam vena producta est sola absque vlla Arteriæ societate. Quæ enim in cæteris animalibus Aorta est, in piscibus branchias habentibus fistula illa est de cordis extremo ad cerebrum tendens, & discurrens in totam externam spinam substantia neruosa. Eius mentionem faciens Aristoteles. 2. de Hist. an. cap. 17. inquit. Cor piscium suum mucronem habet non ad pectus spectantem sed ad os: extremumque inde pèdens, qua Branchiæ dextræ & sinistræ inter se coeunt. Sunt etiam meatus alij de corde ad branchias tendentes singulas, inter quas crassa admodum & candida fistula est, quæ de cordis extremo oritur. Ex his patet, falsum esse Pisces carere dextro cordis ventriculo, ut putauit Galenus, sinistram tantum illistribuens: Nam in his manifestius quam in habentibus pulmonem tres cordis ventriculi spectantur inuicem distincti: qui enim in inferiori loco ab Hepate venam suscipit, dextro respondet: qui verò huic coniunctus est, sinistro, ut Galenus vocare solet, Aristoteles autem Medium appellat principalissimum, vnde exoritur Aorta in cæteris animalibus. Porro tertius ventriculus in piscibus peculiaris est: principium scilicet Arteriæ quæ Aortæ respondet manifestissime in neruos desinens: ut inspicientibus hanc naturæ fabricam nullus detur hæsitandi locus, quin Cor sita-
ruatur tum venarum, tum neruorum principium. Pars enim eius media æque respicit inferiorem partem, in qua veluti sanguinis lacuna spectatur, & superiorem, in qua corpus est fistulosum neruosumque. Hæc autem minus distinctè in corde cæterorum animalium spectantur. Relinquitur ut artificiosam neruorum originem aperiamus. Mirum profectò esset Aristotelem latuisse crassissimos neruos ex spina descendentes, nam qui ex capite prodeunt ob tenuitatem non adeo uenire in conspectum solent, sed ij qui ad brachia & crura tendunt, neminem latere possunt. Putandum ne igitur est acerrimum Aristotelis ingenium in rem tam clara & omnibus manifesta cæcutiisse? Putamus autem ipsum consulto quædam prætermisisse, quia ex dissectione non erant satis explorata, rem tamen ipsam innuisse tantum. Neruos igitur ex corde oriri constanter affirmavit, quia eius demonstra-
tionem

Ationem habuit: modum autē innuit solū, quia difficillima eius offensio est ex dissectione. Scribit igitur. 2. de Part. Ani. cap. 10. ideo sensus quosdam positos esse iuxta cerebrum, non quia cerebrum sentiat, aut sit primum instrumentū sensus, sed quia exquisitiores sensus fiunt per partes, quæ sanguinem habent synceriores, Sanguinis enim calidioris agitatio officium sentiendi intercipit atque refringit: Cerebrum autem sua frigiditate temperiem illam sanguini præstare: Hoc autem est, quod superius cap. 7. dicebat: naturam cerebrum molitam esse aduersus sedem & calorem cordis, ut mediocritas quædam fieret. Idcirco ab oculis meatus quidam ad venas circa cerebrum sparsas tendunt: & instrumenta auditus in occiput penetrant, ut inde refrigeratum sanguinem & à crassa corpulentia secretum hauriant, sic enim temperato ac syncero sanguine nutriri contingit. Propter hoc autem circa cerebrum non paucae ac magnæ, sed tenues ac frequentes venæ

Bex caua & aorta sparguntur: neque sanguis copiosus & crassus, sed tenuis syncerusque tendit eodem. Ex dictis igitur idem videtur præstare cerebri corpulentia sanguini è corde prodeunti, quod hepar efficit priusquam sanguis in cor subeat: Quemadmodum enim hepar venulas in ipso disseminatas suo tepore fouens sanguinem in illis contentum concoquit: sic cerebrum sua frigiditate sanguinem calidissimum è corde ascendentem temperat: utrobique autem tenuibus ac frequentibus venulis inclusus est sanguis, ut alterari ab ambiente corpulentia facilius possit. Simile igitur est cerebrum instrumentis Chymistarum: hi enim cum ex vino aquam ardentem sublimare volunt, fistulam tenuem & in spiræ modum recurvam ascendentes vapores calidos recipientem vasi coaptant, in quo aqua frigida contineatur: fit enim ut huius refrigerationis beneficio temperati spiritus minimè euanescant. Sic quoque cum ex sanguine in corde feruente tenuissima pars sublimetur, nisi fuisset locus refrigerationis, optima pars sanguinis in auram euauisset, nec admiranda naturæ opera perfecisset. Optima igitur ratione cerebri substantia frigida & humida in superiori loco à natura condita est, quia caloris natura est sursum ascendere: & quæ plurimum habent caloris ac sanguinis, ijs plurimum quoque cerebri datum est, ut homini. Venulæ autem in cerebrum dispersæ, si inibi desinerent, nec ad organa sensuum ferrentur, inutiles fuissent, quomodo enim hæc sanguinem syncerum ac temperatum haurirent? Nam si alia vasa condita sint, quæ dispersum hunc sanguinem colligant, idem incommodum oritur, quod in hepate contingebat. postquam enim sanguis è venis egressus est, putrescit. Præterea spirituosus iste sanguis qui in venis cerebri colligitur, postquā semel egressum habuerit ex tunicis continentibus, reassumi nullo pacto potest, ut alijs vasis iterum claudatur: natura enim spiritus est dilatari ac diffundi.

QVAEST. PERIPATET.

fun di. Necesse igitur est continuas esse venulas è cerebro iterum egre
dientes ad sensuum instrumenta, At nullum aliud corpus è cerebro
egredi videmus præter nervos : nervi igitur venulæ illæ fuerint mul
tæ in vnum coeuntes non communem canalem, sed corpus ex pluri
bus canalibus ac tenuissimis compositum : idcirco fissilis est nervus
secundum longitudinem : nam venulæ in fibras rectas desinunt ner
uos constituentes. Significavit autem apertissimè ad Aristoteles. 3. de
Hist. Anim. cap. 3. vbi de venis loquens inquit. Aorta arctior est &
vehementer nervosa, deductaque longius hoc est ad caput, aut imas
partes, in angustum admodum coarctatur, ac nervi naturam ex tuto
accipit. Hæc Aristoteles. Quid potest hoc dicto clarius esse? nihil
enim aliud est nervus quam extrema aortæ alia quidem in capite, id
est in cerebro naturam nervi accipientia: alia autem circa imas partes,
id est circa crura & articulos totius corporis. Vult enim tendines ap
pellatos & articulorum ligamenta & membranas ossium ex eadem
aorta nasci eodem libro. cap. 5. vbi inquit: Vena aorta appellata ner
vosa est, & quidem postrema eius nervo omnino constant, quippe quæ
nullo intus cauo distinguantur, tendanturque modo nervorum, quæ
desinunt applicata ad nodos ossium lubricos, & quæ sequuntur. Sen
tentia igitur est Aristotelis ex aorta ad caput tendente oriri nervos ce
rebri, ex reliquis autem eiusdem extremitatibus tendines & ligamen
ta, quæ etiam nervi nomine significantur: Meatus igitur quos scribit
Aristoteles ad oculos pervenire ex venulis quæ sunt circa cerebrum,
quid aliud sunt, quam nervi appellati visorij? Stultum autem est cre
dere non inesse meatus, si quis amplum quædam canalem in ipsis non
percipiat. Ut enim capillum perforatum esse scimus, nõ tamen visui
ob parvitatem meatus apparet. Sic nervos ex alijs signis fistulosos esse
cognoscimus, visui tamen non sunt manifesti meatus. Colligamus igitur
nervorum ductum. Ex corde egrediuntur venæ & arteriæ, quarum
illa quæ ad caput feruntur calvariæ ingressæ partim in ventriculis
cerebri plexus retis modo efficiunt: partim verò in mēbrana duriore
sinus quosdam communes ex utraque vena constituunt, è quibus va
sa sanguinis in tenuem membranam sparguntur. Cerebrum autem
extrinsecus quidem ab hac membrana, intrinsecus autem à plexu exis
tente in ventriculis tanquam ab altera membrana tenuissimas recipit
venulas capillamenti modo, quæ cerebri substantiam ingressæ non
amplius conspicuæ sunt, scisso tamen cerebro sanguinis substantia ex
venulis minutissimè exsudare cernitur. Ex contactu igitur medullæ
cerebri temperatur optimè sanguis ille tenuissimus, simul & veluti to
mento quodam vascula fulciuntur: Hæc autem iterum ex calvariæ
multa simul per foramina quædam egressa, ad instrumenta sensuum
feruntur, spiritum ac veluti florem sanguinis potius quam sanguinem
feren-

Aferentia : eodem modo alij ex spinali medulla ad artus & crura & costas feruntur. Quomodo autem sensum efficiant, cum neque sanguis, neque nervi, neque cerebrum sentiant, sed membra sanguinem talem recipientia : & quomodo ad motus faciāt tum ij, qui ex cerebro, ac medulla spinali prodeunt, tum ij, qui statim ex arterijs in tendines musculorum transeunt, non est presentis instituti. Non cogimur autem miraculo quodam propter presentiam spiritus in cerebro tanquam lumine fieri sensum, & motum in toto corpore, vt Galenus putat? Sed nervos intendi immisso spiritu corporeo implente, remitti autem eo euacuato cōsentit pulcherrimè huic fabricæ, vt in cæteris multis, quæ uel ab arte fiunt, apparent. Sensum autem fieri alterata particula à spiritu per nervos transmissio ex loco refrigerationis asserimus : præire autem oportere hanc alterationem, vt introrūm ex arterijs in tendinum principia spiritus multus possit, vt commodius alibi ostēdemus.

B Soluamus igitur obiecta in oppositum adducta. Quod primò dicitur nervos omnes ex cerebro, & spinali medulla descendere, falsum est : tendines enim, & ligamenta nervi quidam sunt, non tamen inde ortum ducunt. Qui autem à cerebro, & spinali medulla veniunt, non inibi oriuntur, vt patuit : sed ulterius, scilicet in Corde eorū est principium vt reliquorum. Quemadmodum enim in hepate, licet sensui immanifestus sit nexus venæ cavae cū vena portæ, vna tamen continua vena est : sic in cerebro cōtinuos esse canales venarum cum nervis ostensum est, quanquam ob vasorum exiguitatem in dissectione ostendi satis nequeant. Quod autem arguitur ex substantiæ mollitie nervorum propè cerebrum existentium, quasi ex cerebri medulla constent, non sufficiens est argumentum. Humor enim viscosus nervi fibras glutinans, propè cerebrum molliorem reddit nervum : Cerebri enim substantia similis est. Hunc autem mucorem album, &

C glutinosum circa nervos esse, vnde alitur & fit, scribit Aristoteles tertio de Hist. Anim. cap. 5. Oculi quoque propè cerebrum positi sunt, quia aquea est illorum substantia. 2. de Part. Anim. cap. 10. Ob hanc igitur causam nervi propè cerebrum humidiores sunt, ac molliores. De ramulo autem, qui ex sexta coniugatione in Cor definit, nemo somniauerit principium esse nervorum, sed illi inferitur extrinsecus in membranam, vt etiam venas, & arterias natura eodem transmissit, quia ex interno sanguine nutriri ea pars non poterat. Neque hanc partem cordis principem esse statuit Aristoteles, sed internam, quæ spectat ventriculos. Experimenta verò à Galeno animaduersa nervos abscindendo, aut laqueo intercipiendo, nemo negauerit, non tamen ijs, quæ diximus, obitant. Idem autem eveniret, si venæ omnes ad cerebri ventres in collo interciperentur, non enim amplius ex corde virtus influeret in nervos. Notavit hoc Aristoteles in libro de Somno,

QVAEST. PERIPATET.

cap.2.inquit enim: Quibus in collo venæ apprehenduntur, insensibi-
les fiunt. Non sufficit autē arterias solum vt Galenus aliquando exper-
tus est sine noxa in collo constringere, nā ex venis in eadem loca tranf-
fertur virtus à corde, cum osculorum sit communio non solum in cor-
de, sed etiam per totum venarum atque arteriarum ductum. Simi-
liter & concedimus ibi esse animæ principatum, vbi origo est ner-
uorum, sed hoc cerebrum esse, non dicet nisi is qui crasse hæc con-
templetur. De principatu igitur animæ & membrorum corporis
hæc dicta sint.

*Respiratione non intrromitti aliquem spiritum externum
in Cor. Quæst. 1111.*

PVTAVIT Galenus respirationem propter duas causas datam
esse animalibus: vnam vt calidi innati in corde fieret confer-
uatio, quæ per respirationem duobus præstatur, modica sci-
licet refrigeratione, quæ inspiratione aeris frigidi habetur, & diffila-
tione fuliginosi excrementi, quæ expiratione fit: Alteram, vt spiritus
animalis externo aere nutriretur, quod inspiratione tantum fiat, in-
grediente aere per meatus asperæ arteriæ in arteriam venalem ex fini-
stro cordis ventriculo in pulmones discurrentem: orificia enim vnius
committi cum alterius orificijs, vt transitus aeris externi esset in Cor.
Refellit autem hanc sententiam Aristoteles in lib. de Respiratione,
cap.2.vbi inquit: Sed tamen neque alimenti gratia existimandum est
fieri respirationem, tanquam spiritu alatur ignis qui intus est. Nam si-
militer fieri oporteret in cæteris animalibus. At pisces non aerem sed
aquam trahunt. Præterea ex spiritu fieri nequit calidum, contra enim
potius oritur spiritus incalescentibus humoribus, vt ostensum est.
3. de genera. Anim. cap.10. Calidum igitur & spiritus animalis non
ex aere sed ex alimento per uenas affluente ex ventriculo fit: vt ignis
ex rebus combustibilibus. Amplius si daretur aeris ingressus in cor-
dis ventriculos, esset etiam eius egressus: at hoc existente quomo-
do non efflaret animal cum aere spiritum & animam? facilius enim
est spiritum ex loco angusto in apertum egredi, quam ex aperto in an-
gustum & plenum compingi. Nec obfarent membranæ ostio ap-
positæ, quæ opponuntur egressui: nam concedit idem Galenus egre-
di vnā cum aere expirato excrementa quædam fuliginosa ob feruo-
rem cordis orta: propterea duas tantum membranulas huic ostio da-
tas non adamussim claudentes, cum cæteris tres sint appositæ. At
quæ separatio spirituum, & quæ commixtio remanentis in corde ae-
ris excogitari potest? Præterquam quod absurdum est excremen-
ta utilissimi alimenti à natura despici & expelli, cum eadem utatur
quoque

- A** quoque vilioribus. Accedit motuum repugnantia. Cum enim spiritus intromissio fiat per inspirationem dilatato pulmone ac thorace: egressus autem fuliginosi excrementi per expirationem eodem contracto: vult intromissionem fieri dilatato corde, expulsionem autem eodem contracto: Nam membranæ ostio sic appositæ sunt vt corde dilatato aperiantur, contracto autem claudantur. Oportet igitur aut simul dilatari pulmonem & cor, simulque cōstringi: aut intromissionem fieri spiritus dum expiramus: si enim contingat dilatari cor quando pulmo cōstringitur, & cōstringi dum dilatatur: expirantibus ingreditur aer in cor, & inspirantibus egredietur: quæ fieri nequeunt, contrarij enim sunt motus. Dicere autem simul dilatari cor & pulmonem, ac simul contrahi utraque, repugnat ijs quæ apparent: in nobis enim est modulari respirationē: cordis autē pulsatio non est in nostra potestate. Præterea etiam instinctu naturæ respirantibus, rarior
- B** vt plurimū apparet respiratio quam pulsus. Alterum incōmodum oritur circa pulsum artiarum: Cum enim vasorum in cor definentium, quædam intromittant contentam in ipsis substantiā, vt uena Cava in dextro ventriculo, & Arteria venalis in sinistro: quædam educant, vt Arteria Aorta in sinistro vetriculo, & uena arterialis pulmonē nutriēs in dextro: omnibus autē membranulæ sint appositæ ei officio delegatæ, vt oscula intromittentia non educant, & educentia non intromittant: contingit corde contrahente se arterias dilatari, & dilatante cōstringi, non simul vt apparet. Dum enim dilatatur cor, claudi vult officia educentium: vt ex corde non influat tunc substantia in arterias: Contrahente autem se influere dehiscētibz membranis. Si igitur simul dilatentur & contrahantur cum corde artiar, continget dilatari cum negabitur materia replens ex corde: & contrahi cum affluet ex eodem substantia: sed hæc impossibilia esse manifestum est.
- C** Dicere autem diuerso tempore pulsare cor & artias, est negare sensum & quærere rationem. Testatur autem simul pulsare etiam Aristoteles in libello de vita & morte, cap.2. Circa arteriam quoque venalem ex pulmone spiritum introducentem contingit absurditas. Cum enim illam pulsare dicat. 7. de Anatomicis administrationibus, quia ex sinistro ventriculo oriatur, & spiritum contineat: ideoque arteriam vocari, cum tamen corpus non sit artiar sed venæ: continget dupliciter pulsare, scilicet ad motum cordis vt ceteræ artiar, & ad motum pulmonis, quia suscipit ex aspera arteria spiritum: dilatabitur igitur in inspiratione & in expiratione cōstringetur: simul autem ex pulsu cordis non eodem tempore nec eadem velocitate pulsantis, sæpe contrarios motus patietur. Oriuntur autem omnes istæ absurditates, quia putauit dilatationem fieri à facultate, vt traheret à vena quidem caua sanguinem, ab arteria autem venali spiritum: contractio-

QVAEST. PERIPATET.

nem autem vt expelleret excrementa quidem fuliginosa in pulmonē, **D**
 spiritum autem in magnam arteriam : Ob id enim cogitur in cordis
 dilatatione arteriæ ostium claudere, ne inde transumat : in contra-
 ctione autem idem aperire, vt in ipsum expellat : Sed tamen dissonat ratio
 in arteria venali, quamuis enim in contractione cordis eius membra-
 næ constringantur, in ipsum tamen expelli vult fuliginosa excremen-
 ta . Sed hæc sententia inter cætera absurda, illud quoque habet. Cum
 enim arteriæ ab eadem facultate transmissa à corde per tunicas, vt ipse
 inquit, contrahantur & distendantur : similem vsum vult præbere ar-
 teriarum pulsus in toto corpore, quem respiratio circa cor, vt scilicet
 in dilatatione aer externus ex sinibus arteriarum assumatur, in contra-
 ctione autem excrementa fuliginosa per eadem loca excernantur, ideo
 enim dilatari vult arterias vt impleantur, vnde quaque autem dilatatis
 necesse est vndique vbi oscula fuerint substantiam haurire . Continget
 igitur arterias ipsas omnium consensu ex corde ortum ducentes, **E**
 vt inde vitalem spiritum in totum corpus distribuant, minimum quid
 ab eo recipere : longe enim plura sunt reliqua arteriarum oscula
 quamuis parua, per quæ impleri ipsas vult . Quod si plus sit id quod
 ex corde assumitur, non erit data dilatatio propter caloris refrigerationem
 vt ipse testatur, quod enim ex corde assumitur calidum esse
 necesse est : maior igitur erit calefactio & calidi attractio per dilata-
 tionem arteriarum, quam refrigeratio ex aeris externi assumptione .
 Amplius cuius gratia erit cordis pulsatio ? non enim propter
 conseruationem calidi, nam hoc habetur ex respiratione, vt idem fa-
 teretur : pulsationem autem eundem vsum præbere superfluum vide-
 tur . Amplius si necesse est humorem calefactum & conuersum in
 spiritum, ampliorem locum occupare : in corde quoque ob sangui-
 nis feruorem distensionem fieri est necesse : frustra ergo queritur alia
 facultas distendens : nam aut hæc facultas distendet dum spiritus ex **F**
 calore amplificatur, aut residente amplificatione . Si primum, non er-
 go cordis dilatatio data est ad attractionem materiæ, amplificatio enim
 spiritus locum implet : Si secundum, continget constringi cor, cum
 amplificatur spiritus : si enim dilatatur cor à facultate, cum residet am-
 plificatio spiritus, præcedens ergo constrictio erat dum amplificaba-
 tur . Cum igitur hæc omnia absurda sint, dicendum est Aristotelis sen-
 tentiam veriorē esse : nulla enim sequuntur absurda : & differentiæ
 pulsuum, ac reliqua circa ipsum accidētia melius afferri possunt . Cum
 enim pulsatio cordis & arteriarum sit accidens quoddam, quod ex ne-
 cessitate insequitur humoris in corde efferuescentiam, qua sanguinis
 generatio perficitur, vt in cæteris quæ igne elixantur accidit : lib. de vi-
 ta & mor. cap. 2. intumescēte corde necesse est simul omnes arterias
 dilatari, in quas deriuatur feruor, non enim repleti vna pars potest,
 quin

A quin totum fiat maius : vbi non omni ex parte vasa quę cōtinua sunt, fuerint exinanita : Nam nullo intus existente corpore non contingit simul repleri principium & extrema, cum motus non fiat in instanti : existente autem per totos canales aliquo spiritu, simul ac in principio alius fuerit genitus, necesse est totum simul dilatari, vnum enim fit spiritus accedens cum toto : Cum ergo totum reddatur maius simul ac accesserit pars, non potest vna pars dilatari quin eodem tempore dilateretur totum : Est autem veluti totum quoddam arteriæ omnes cum corde, continuum enim est vas sanguinis perfecti. Spiritu autem efflante in habitum corporis, & distributo sanguine particulis, necesse est tumorem vasorum desiderare, quæ est pulsus contractio. Continuè autem hoc fit, quia continua est partium nutritio, & continua sanguinis generatio in corde. Eleuatio igitur spiritus à calore fit, non tamen temere sed alicuius gratia : Nam sine huiusmodi amplificatione non fieret distributio alimenti in omnes partes. Significauit hoc Aristoteles. 2. de gen. Anim. cap. 4. vbi reprobatur eorū opinionem, qui partium constitutionem fieri volebant, quia suapte natura simile ferretur ad simile : sequeretur enim omnes carnes in vnum confluisse, & ossa similiter in vnum. Idcirco spiritu distingui partes ostendit in generatione : eodem autem modo in augmentatione fieri. Motus igitur cōtinuus à corde in omnes corporis partes agitur, quia continua est spiritus generatio, qui sua amplificatione diffundi celerrime in omnes partes aptus est, simul autem alimentum nutritium fert, & auctiuum ex venis elicit per osculorum communionem, quam Græci Anastomosin vocant : tandem verò spiritu in aerem ambientem diffiante alimenti corpulentia remanet partim frigore partim calore coagulata. Ad diffilationem autem spiritus & sanguinis distributionem in partes, vasa residere oportet, donec nouus spiritus iterum repleat ac distendat. Apparet autem magis hæc pulsatio in arterijs quam venis, quia spiritus per has fertur. Fatetur enim Aristoteles omnes venas pulsare in lib. de vita & morte. cap. 2. Hoc autem modo dicentibus non cogimur membranas vasorum educenrium claudere in cordis dilata-tione, non enim dilatur, vt attrahat : nec vllum imminet periculum ne transumptio fiat ex arterijs in cor : Motus enim fit ex venis in cor caliditate alimentum trahente, simul autem ex corde in arterias, quia hæc solum patet iter propter membranarum positionem : idem enim motus vtraque oscula aperit venæ scilicet in cor, cordis autem in arterias. Positæ autem sunt hoc modo membranæ, ne vnquam contingeret contrarium motum fieri, quod accidere posset in vehementibus animi perturbationibus, aut alijs causis, à quibus sanguinis retractio fit ad cor : obfistunt enim huic motui membranæ. Nam si hæc hoc modo conditæ non essent, ignis cordis vel leui causa extingueretur. Si

QV AEST. PERIPATET.

enim motus fieret contrarius, simile esset ac si flamma compingeretur **D**
 deorsum ad alimentum, quod cum minimè sit præparatum, aut copio-
 sius quam oportet, ignem suffocat. oportet enim alimentum paula-
 tim præparari, & paulatim dispensari ad locum flammæ: Huiusmodi
 locus cor est, in quo secundum naturam alimentum præparatum arde-
 re potest, & fieri spiritus: Venæ alimentum suppeditant: Arteriæ
 flammæ spiritum recipiunt. Iure igitur arteriæ magnæ ostium aduer-
 sus motum spiritus in cor clauditur, ne eius copia suffocetur calor:
 Venæ autem ostium aduersus motum ex corde obstitit, ne cordis flam-
 ma copia alimenti extinguatur. At dubitabit quis: si continua est ali-
 menti suppeditatio, & flamma continua, continuus quoque erit efflu-
 xus spiritus per arterias: hoc autem existente nunquam fiet cordis aut
 artiarum contractio, nunquam enim deficit spiritus distendens, cum
 eius sit continua generatio. Huius forte occasione putaret quis con-
 tractionem à facultate fieri expellendi gratia id quod replet. Sed si **E**
 hoc esset, deficiente virtute, ut in moribundis, non augetur con-
 tractio: deficit autem paulatim pulsus diminuta dilatatione, & aucta
 contractione, nisi quid impediatur, ut arteriæ durities: nam mors ef-
 flando contingit, ut igitur in respiratione ultima est exspiratio: De
 Resp. cap. 2. sic in pulsu vltima est contractio, tanquam derelinquen-
 te spiritu, non expulso: quæ enim virtus eo tempore expellat? Dicen-
 dum est igitur contractionem fieri, quia non est continua generatio
 eorum quæ tota simul fiunt, quemadmodum neque augmentatio ne-
 que lapidis excauatio. §. Physico. tex. 23: Huius verò causa est, quia
 in vnoquoque oportet aliquid esse primum, quod ideo generetur nõ
 quia aliqua pars generetur, nam aliàs nihil contingeret generari, cum
 magnitudinis nulla sit prima pars. oportet igitur aliquam magnitu-
 dinem totam simul mutari: hoc autem modo nequit continua esse
 mutatio, sed vicibus interpolata una post alteram. Idem ergo accide- **F**
 re necesse est generationi spiritus in corde, & omni flammæ: continua
 tamen dicitur hæc generatio, quia antequam una sit perfecta, altera
 incipit, aliquando sensibili tempore intercedente inter vnus atque
 alterius perfectionem, ut in pulsu, aliquando nullo sensibili interposi-
 to tempore, ut in flammis externis, vna enim videtur flamma semper:
 deprehenditur tamen & hic aliquo pacto interpolatio ex tremula ip-
 sarum natura: Hinc autem oriuntur differentiæ quæ apparent circa
 pulsus, ut aliquando celerior & amplior sit contractio quam dilatio,
 ut accidit dormientibus, præcipuè ingesto multo cibo: aliquando con-
 tra tardior & minor fiat contractio quam dilatatio, ut accidit senibus:
 unde colligit Galenus contractionem actionem esse arteriæ non spon-
 taneum reditum in statum naturalem, quoniam aliquando citra ter-
 minos proprios, aliquando ultra constingatur. Non est autem ne-
 cesse

A cesse intensionem ac remissionem contractionis actioni arteriæ tribuere: nam vt dilatatio maior & minor ad repletionem maiorem vel minorem sequi potest, sic contractio ad maiorem vel minorem euacuationem: similiter autem de celeritate ac tarditate. Nam pro diuersitate materiæ, quæ in corde amplificatur in naturam spiritus, & pro diuersitate caloris agentis omnia hæc contingere possunt, quanquam aliquando & locus ipse effluxus aliquid præstet. Vbi igitur euaporatio multa fit, vt in somno ob copiam alimenti & caloris, celerior fiet reciprocatio, tardior tamen erit motus dilatationis, quia materia ob multitudinem minus præparata est, non igitur ad integram amplitudinem distenditur, idque tardius ob eandem causam. Similis enim est ustioni lignorum viridium, quorum breuior est flamma, & diuturnior generatio: aut ebullienti puliculæ, cuius feruor non multum attollitur ob crassitiam. Vbi verò paucum sit quod euaporet &

B imbecillis caliditas, vt in senibus, tardius reuertetur altera dilatatio, tum quia non suppetit materia, tum ob caloris imbecillitatem: cito tamen absoluetur, quia modica flamma & in sicca materia cito erumpit. Non fieri autem integram constrictionem contingit aut propter arteriæ & reliquarum partium siccitatem, aut extremorum osculorum adstrictionem, vtrunque enim aptum natum est prohibere spiritus effluxum. Cum igitur paulatim effluat spiritus ob dictas causas, tarda est pulsus contractio, & aliquando non integra. Sed hæc non sunt præsentis contemplationis. Reuertamur igitur ad respirationem quam dicebamus ex sententia Aristotelis non nutritionem aliquam igni præstare, neque etiam effluxum excrementorum, vt Galeno placuit: sed refrigerationem tantum. Vt autem res clarius fiat, opportunum fuerit dubitandi modo agere. Dubitabit igitur quis: Si respiratio data est propter conseruationem calidi in corde, defendendo ipsum ab ea corruptione, quæ per suffocationem fieri solet, in libro de Resp. cap. 4. videtur necessarium ingredi aerem externum in Cor atque egredi. Nam ignis conclusus aliquo loco ut aerem non recipiat, suffocatur, vt patet exemplo posito ab Aristotele in lib. de lu. & Sen. cap. 3. Si enim carbones circunquaque & continuè obstruati fuerint vocato suffocatorio, extinguuntur cito, si autem vicissim quis frequenter operculum auferat, & apponat, manent igniti multo tempore. Similiter & occultatio sub cinere ignem conseruat: non enim prohibet respirare propter cineris raritatem, & simul relucet copia sui caloris, ne ab externo frigore extinguatur. Idem igitur in respiratione animalium uideretur accidere. Præterea non uidetur aer sua frigidityte ignem conseruare, sed sua substantia. Quodcumque enim aliud corpus ignem tangat, extinguunt, vt aqua aut terra: in solo autem aere uidetur uiuere, siue calidus siue frigidus fuerit: non

QVAEST. PERIPATET.

enim minus ardet ignis & perdurat sub æstatis feruore, quam sub hyemis gelu eadem existente materia. Indicant hoc perflati carbones, magis enim tunc exardescunt: nihil autem refert siue calidus siue frigidus fuerit aer qui insufflatur: nam artifices metallorum in fundendo nullam differentiam in eo inueniunt, cum tamen in cæteris conditionibus multum interesse deprehendant. Quod igitur facit aeris insufflatio? non enim sua frigiditate antiperistasis calidi efficit: nam eo magis aqua id præstaret: at feruor ingens non per aquæ insersionem fit, sed solum afflatu aeris cuiuscunque. Requiritur igitur aeris substantia ad ignis tum conseruationem, tum augmentum. Amplius concedere videtur Aristoteles spiritus ingressum in cor: Nam 1. de Hist. Ani. cap. 16. inquit: In grandioribus animalibus spiritum cor ipsum subire manifestum est, licet in nonnullis minutis minus constet. In oppositum verò faciunt, primò, quod pisces videmus non in aere nec per aerem suam cōseruare caliditatem, aquam enim trahunt, cum pulmone careant. Deinde cum respiratio sit insufflationi similis, deberet caliditatem cordis augere, non sua frigiditate temperare, ignis enim perflatus magis ardet. Respondet Galenus pisces quāuis in aqua degant, ex aqua tamen per branchias trahere aerem in ea contentum, quantum sufficiat ad spiritus nutritionem: quam sententiam multis rationibus explodit Aristoteles in lib. de Resp. cap. 1. aduersus Anaxagoram & Diogenem. Dicimus igitur ideo aerem necessarium esse ad externum ignem conseruandum, nō quia refrigeret, nec quia sit ignis nutrimentum, sed ob aliam causam. Cum enim ignis sit continua permutatio hūmidi in siccum 2. Mereo. cap. 2. perseverat enim semper fons & fluens sicut fluuius, quamuis propter velocitatem minimè appareat: de Iuuent. & sen. cap. 3. impedito fluxu impeditur generatio, hæc autem est eius extinctio per marcorē facta, quæ suffocatio dicitur. Impeditur autem huiusmodi fluxus circumposito corpore crasso, ut aqua aut etiam aere crassiori humidiorique, ut aliquando in subterraneis foueis accidit, in quibus lucernæ flamma contineri nequit: celerior enim est ignis transmutatio, quam effluxus propter ambiētis crassitiem. Contra autem vento perflante extinguitur flamma, quia citius effluit quam nouus ignis generetur, diuellitur enim continuitas effluxus ex celeri motu ambiētis in flamma, non autem in carbone: accenditur enim magis carbo ex afflatu: quia ob corporis soliditatem non permittitur ab eo motu diuelli: sed potius ablatis excrementis stipantibus ut cinere, adiuuatur effluxus. Exemplum sumi licet ex clibanis, nam paruo relicto ostiolo magnus ignis ardere nequit, non enim sufficit ad effluxum ignis magni, quanto autem potentior est locus, eo liberior exardet: Simile quid carbonibus accidit. cum enim crassa in eo igne gignantur excrementa, prohibetur ab illis effluxus, nisi afflatu continuo

- A** continuò detrahantur. Hæc igitur est necessitas, propter quam nullus ignis ardere potest nisi in aere. At animalibus non propter hanc necessitatem data est respiratio. Oportuit enim ignem animalium effluere per arterias, ut opera naturæ expleret, scilicet nutritionem vniuersi corporis, augmentationem, sensum & motum, quæ minimè effecisset, si eius ignis effluxus pateret per locum respirationis. Conclussit igitur optimè natura ætheream faculam in cordis vetriculis, denso circumposito corpore, cui ad effluxum parauit canales duplici tunica optimè munitos, ne prius efflaret, quam naturæ opera, quorum gratia data est, perfecisset. Quoniam autem animalium robur in mediocri quadam partium tensione consistit, si quidem extrema vasorum oscula ampliora fuissent, liberius quidem ignis efflueret, sed vasa laxa nimis forent: ut contingit ijs qui in balneo calido diutius morantes resoluuntur. Si verò angustiora essent, tensio quidem vasorum fieret, sed suffocationis periculum immineret, cum non sufficerent meatus ad ignis effluxum. Ut igitur sufficiens maneret vasorum tensio, ignis autem interim non suffocaretur, remedium molita est natura, modica feruentis sanguinis refrigeratione iuxta principium: quemadmodum ij faciunt, qui ollæ feruentis tumorem cohibent insufflando, modica enim hac refrigeratione non impeditur coctio, sed solum intumescens humoris nimius fastus. Hoc igitur efficiunt animalia pulmonem habentia aeris frigidi inspiratione, calidi autem expiratione: Pisces autem branchias habentes per aquæ frigide attractionem, & eiusdem calefactæ redditionem. Sic enim ignis multus conseruatur ad corporis tensionem & robur, neque ob osculorum exiguitatem suffocatur, quia ob huiusmodi sanguinis refrigerationem circa principium, non permittitur feruere plus quam oportet. Indicant autem id quæ apparent in suffocatis: tenduntur enim maximè eorum venæ, & intumescit facies, & oculi prominent vehementer, quasi feruore aucto ob impeditam principij refrigerationem, oscula non sufficiant ad effluxum, unde tensio oritur & suffocatio, & marcor vi factus. Idem aliquando in febribus contingit: cum enim non sufficiat respiratio ad ignis geniti quantitatem, quamuis frequens fiat & magna, in ijs qui sanguine abundant, tensio fit totius corporis & plenitudo: misio igitur sanguinis in illis à suffocatione simul & tensione liberat. Quod autem non refrigeretur ignis cordis ex respiratione, sed solum sanguis feruens, patet: non enim cordis pulsatio variatur ex impedita respiratione: deberet autem augeri si respiratio ipsum cor refrigeraret, minui autem cum frigidiore aeris sit inspiratio: at neutrum videtur. Præterea experimento illo patet, cor non egere refrigeratione: Nam si scisso pericardio cor nudaueris cæteris partibus illæsis, in aere frigido aut frigida aspersa, citissimè interit, calido autem loco diutius cōseruatur. Quod opti-

ma ra-

QVAEST. PERIPATET.

ma ratione euenit : nam cor quasi ignitus esse vult, vt coctionem sanguinis, & spiritus generationem continuam efficiat : ideo refrigerantia lædunt : conseruatur enim vnumquodque à simili & corrumpitur à contrario. Maximo igitur ingenio natura fabricata est pulmones in pedestribus, & Branchias in aquatilibus, vt sanguinis feruorem moderaretur illafo corde. Nam cordi ad tutelam pericardium membranam circumduxit tanquam eius capsulam : feruentem autem in eo sanguinem ad pulmones aut Branchias deriuans iterumque cordi restituens, interim in transitu ex aeris frigidi aut aquæ contactu refrigerationem molita est. Idcirco pulmo per venam arterijs similem ex dextro cordis ventriculo feruidum hauriēs sanguinem, eumque per anastomosim arteriæ venali reddens, quæ in sinistrum cordis ventriculum tendit, transmissio interim aere frigido per asperæ arteriæ canales, qui iuxta arteriam venalem protenduntur, non tamen osculis communicantes, vt putauit Galenus, solo tactu temperat. Huic sanguinis circulationi ex dextro cordis ventriculo per pulmones in sinistrum eiusdem ventriculum optimè respondent ea quæ ex dissectione apparēt. Nam duo sunt vasa in dextrum ventriculum desinentia, duo etiam in sinistrum : Duorum autem vnum intromittit tantum, alterum educit, membranis eo ingenio constitutis. Vas igitur intromittens vena est magna quidem in dextro, quæ Cava appellatur : parua autem in sinistro ex pulmone introducens, cuius vnica est tunica vt cæterarum venarum. Vas autem educens arteria est magna quidem in sinistro, quæ aorta appellatur, parua autem in dextro, ad pulmones deriuans, cuius similiter duæ sunt tunicæ vt in cæteris arterijs. Putauerunt autem medici vsum hunc non videntes, commutata fuisse vasa in pulmone, vt arteria quidem similis esset venæ, vena autem similis arteriæ : appellant venas vasa omnia quæ in dextrum ventriculum desinunt : arterias autem quæ in sinistrum : figmenta multa & absurditates excogitantes, vt vsum inuenirent. Pulsat igitur in pulmone vas dextri ventriculi, hoc enim è corde recipit vt arteria magna, & similiter fabricatum est eius corpus. Vas autem sinistri ventriculi non pulsatur, quia introducit tantum, & eius corpus simile est reliquis venis. Factum est autem vt huius ostij membranæ duæ tantum essent, non tres, quia ex motu contrario non adeo imminerebat periculum, imo iuuari aliquādo poterat, motu facto ad locum refrigerationis : Et merito huic vasi protenduntur asperæ arteriæ canales non alteri educenti : nam hoc simplicius existens ex vnica eaque tenui tunica constitutum refrigerari facilius poterat : præterea pulsationi alterius vasis impedimento fuisset asperæ arteriæ dilatatio & contractio, si iuxta essent posita : Pulchrè igitur condita sunt omnia : Cum enim feruere oporteret in corde sanguine, vt fieret alimenti perfectio : primò quidem in dextro ventriculo, in quo

- A** quo crassior adhuc continetur sanguis, deinde autem in sinistro, vbi syncerior iam sanguis est: partim per medium septum, partim per me-
 dios pulmones refrigerationis gratia ex dextro in sinistrum transmitti-
 tur: Interim autem pulmo abunde nutriri, potest: totum autem eum
 sanguinem absorbere, quem recipit, egreditur fines rationis: nō enim
 rara esset eius substantia & leuis, vt videtur, si tantam alimenti vim in
 sui naturam conuerteret. Indicauit autem Aristoteles sanguinem pul-
 monis ceteris partibus distribui. 2. de Part. Anima. cap. 7. vbi inquit:
 homini plurimum cerebri datum esse, quia locum cordis & pulmonis
 habet calidissimum & sanguine refertissimum. Ostendimus enim ce-
 rebrum refrigerationis gratia datum esse, non ut illas partes refrigera-
 ret, sed sanguinem ex illis egredientem temperaret, vt sensibus inser-
 uire posset. Ob hanc verò causam fit aeris inspiratio per nares iuxta
 cerebrum definentes, non solum olfactus gratia, sed etiam vt venę per
 collum ascendentes ad cerebrum vsque, refrigerentur, protenduntur
 enim iuxta asperam arteriam venę cerebrum perentes. Ad dubitatio-
 nes autem facilis est responsio: Ignis enim externus cum sit excessus
 calidi, velocissimam etiam habet generationem, idcirco & effluxum
 velocissimum: ob id nō nisi in aperto aere ardere potest, omnia enim
 alia corpora propter crassitiem fluxū impediunt, & suffocant. At ignis
 animalis cum sit mitior, & in humidiori materia, in humoribus ipsis
 viuere potest, tardior enim est eius generatio quam flammę: ideo sen-
 sibile est tempus inter vnius, & alterius generationem, in quo pulsus
 contractio est manifesta: non impeditur igitur eius effluxus, quamuis
 aeri non sit expositus. In respiratione igitur non ingredi substantiam
 aeris in cor ex dictis est manifestum. Ad locum Aristotelis. 1. de Hist.
 cap. 16. dicimus aliquem ingressum dari in Cor per tenuissima asperę
 arterię oscula cum osculis venę sinistri Cordis ventriculi communi-
 cantia, vt notauit Galenus: vt in conatu magno retentio spiritus vires
 adderet tensis hoc modo vas: alijs non opus esse eius compressio-
 nis: sine qua non datur spiritui ingressus in Cor: Videtur tamen Ari-
 stoteles loco citato admittere manifestum aeris ingressum in cor, mea-
 tu scilicet conspicuo arterię in grandioribus animalibus: paulo enim
 superius inquit: Cor etiam Arterię iungitur ob esisæarthilaginis fi-
 brosisque vinculis, & quā adnectitur cauum est. Sed huius expositio
 legitur. cap. 17. vbi inquit: Quin etiam ad Pulmonem meatus à Cor-
 de ducuntur peruij, findunturque eodem quo Arteria modo in om-
 nes Pulmonis partes: & meatus, qui eodem ab Arterія tendunt, se-
 quuntur: verum ij superiores obtinent situm, neque ylo communi
 foramine ad illos comeant, sed sua ipsi copulatione spiritum, quem
 Cordi transmittat, recipiunt: pertinet enim alter ad cauum dextrum,
 alter ad sinistrum: & quę sequuntur. Patet igitur tum Arteriam ip-
 sam

QVAEST. PERIPATET.

sam Cor subire, sed venas Pulmonis aerem receptum ab Arteria in D
contactu Cordi per manifestos meatus communicare in grandiori-
bus animalibus: manifesti autem meatus sunt tum vena arterialis tum
arteria venalis à Galeno vocata: sed hæc fatis.

*In respiratione principium unde motus esse Cordis ca-
lorem. Quest. V.*

QUAMVIS hæc quæstio inter Peripateticos & medicos mul-
tum sit exagitata, placet tamen quædam in medium afferre
nequaquam inutilia medicis futura. Concedit quidem Ga-
lenus calorem Cordis causam esse respirationis, sed vt finem tantum
agnoscit, non vt efficientem, statuens solam efficientem causam mo-
tum voluntarium musculorum Thoracis, qui per nervos à cerebro cõ
municatur: indicio esse vitia quædam Thoracis, quibus tollatur mo- E
tus voluntarius, vt aliquando in Apoplexia contingit: nam perit re-
spiratio. Adducit & seruum quendam ob desperationem sponte abf-
que vi vlla suffocatu sola cohibita respiratione. Nam si Pulmonis mo-
tus esset naturalis, non esset in nostra potestate cohibere huiusmodi
motum. Experimento quoque comprobatur. Si enim aperiat Thorax,
vt aer ingredi per vulnus possit, immobilem permanere Pulmo-
nem, vtpote qui ad dilatationem Thoracis consequi nequeat, subin-
grediente aere in spatium inane. Integro enim Thorace necesse est
eo dilatato pulmonem quoque dilari, ne detur vacuum, qua sola ra-
tione moueri inquit pulmonem à Thorace. Si enim alius inesset mo-
tus Pulmoni, quam qui à Thorace fit, non desineret aperto Thorace.
Sed quantum hæc recedant à veritate, hinc fiet manifestum. Nam pri-
mum illud patet, naturam calidi humorem attollere in maiorem mo-
lem, vt patet in ollis feruentibus. Idcirco necesse est sanguinem in F
corde feruentem non solum cor ipsum dilatare, vnde fit pulsus: sed &
Pulmonem vnde respiratio, continua in eum facta calentis sanguinis
derivatione. Amplificato igitur Pulmone, necesse est aerem externu
intro labi in asperas arterias, quæ inspiratio vocatur: Inde refrigeratio
& molis diminutio sequitur, vt facit in ollis feruentibus aquæ frigida
instillatio. Desidente autem Pulmone necesse est aerem inspiratum
reddi, quæ expiratio vocatur. Est igitur calor cordis vnde principium
motus respirationis. Hanc rationem tetigit Aristoteles in lib. de Vita
& Morte, cap. vlt. vbi inquit. Respiratio autem fit augmentato cali-
do, in quo principium nutritium: & paulo post. Necesse itaque am-
plius factum eleuare organum: & quæ sequuntur. Experiri quoque
possit vnusquisque spontanam Pulmonis eleuationem. Si enim quis
post expirationem vniuersi aeris statim clauso larynge respirationem
cohi-

- A** cohibeat, paulo post alium spiritum poterit expirare, qui interim: in pulmone collectus est ex cordis calore. Patet quoque in conuulsionibus Epilepticis: Cum enim aliquando in perpetua totius corporis tensione nullus fiat motus voluntarius, conuulsis scilicet omnibus musculis, vt vix adhibita vilescent possint: respiratio tamen persistit, in qua tarda & insensibilis fit inspiratio, solo, scilicet motu naturali renitentibus musculis: expiratio autem euident & celer cum sonitu, ac si vehementer exsufflarent, reuertentibus scilicet musculis thoracis in conuulsuam tensionem. Quæ autem de Apoplexia adducuntur, tantū abest, vt Galeni sententiam probent, vt potius ei maximè aduersentur. Si enim in Apoplexia deperditur in toto corpore sensus & motus voluntarius, astatim scilicet repletis principalibus cerebri vetriculis, qui fieri potest, vt in solis musculis thoracis reseruetur motus yllus voluntarius? Respirant tamen Apoplectici quamuis difficulter: omnes enim sterunt. Num aufugere possumus dubitationem, vt Galenus facit? inquiring: necessitatem respirationis excitare neruorum vim ad agendū. At ablato sensu; impossibile est remanere motum voluntarium: maiori enim virtute eget motus quam sensus. In apoplexia autem ablati est sensus vt non sentiant excessus, siue vras, siue pungas: quomodo igitur sentient necessitatem respirandi? Quod si moueantur sine sensu, motus ille non erit voluntarius, sed naturalis. Idem videre licet in cæteris thoracis vitijis, in quibus pereat motus voluntarius: non enim statim perit respiratio. Visum enim est, percussa spina in principio, ablatum fuisse sensum & motum in toto corpore excepta facie, non tamen læsam fuisse respirationem, sed vocem. Quamuis autem in ea putauerit Galenus læsionem fuisse sub quarta vertebra cervicis, ideo illæsis neruis, qui à quarta vertebra ad septum transversum feruntur, non læsam fuisse respirationem: videre tamen licet in discissionibus
- C** spinæ, quæ fieri solent in ipso exortu dum boues maculantur, non statim respirationem aboleri, licet statim decidant: reddunt enim reciprocatim vicibus ipsum spiritum collabente thorace, qui in longis interuallis à pulmone attollitur. De suffocatione autem illa, quæ aliquando visa esse traditur ob cohibitam sponte respirationem, nequaquam colligere possumus respirationem solummodo à motu voluntario fieri. Nam vt excretio vrinæ aut fetus partim naturalis est, à facultate scilicet expultrice pendens: partim voluntarius, quatenus musculi per neruos eum motum perficiunt: simili modo & respiratio se habere potest. Pulsus igitur cohiberi nequit à voluntate, quia fit à sola natura. At vrinæ excretionē cohibere nihil prohibet, quia requiritur actio musculorum. Verū enim uero licet quidem aliquātis per vrinam cohibere & fetus excretionem: & tulsim: omnino autem videtur impossibile vrgere motu naturali. Patet idem in respiratione: postquam enim

QVÆST. PERIPATET.

enim quis clauso larynge aliquandiu respirationem prohibuerit, per- **D**
ferre diu non potens, cogetur tandem os aperire, & aerem externum
haurire ac reddere: uincitur enim à motu naturali motus voluntatis:
vt mirum sit, quod de seruo illo barbaro traditum est, ad suffocationē
vsque spiritum cohibuisse. Non enim sufficit constantia voluntatis
in spiritu cohibendo, sed & uires sunt necessariae, quæ resistere possint
motui contrario naturæ. Vltima ratio ex vulneribus Thoracis peti-
ta, quantum persuadere possit, consideretur. Illud profecto experi-
mento compertum est: si aperiatur Thorax, vt pulmo in conspectum
veniat, immobilem reddi pulmonem, vt Galenus asserit: id verò con-
tingit, quia ab aere ambiente refrigeratus nō permittitur attolli: nam
sine motu aliquo perpetuè fruitur aeris frigidi contactu, imo magis
quam oportet refrigeratur, vt mors non per suffocationem sequatur,
sed per extinctionem à frigore, & nimiam calidi expirationem. Hæc **E**
vero in vulneribus magnis contingunt. In paruis autem Thoracis per-
forationibus non tollitur respiratio, siue in vno latere, siue in utroque
Thorax sit transfixus: nihilominus enim respirant, quamuis spiritus
non per asperam arteriam & nares reddatur, sed per vulnus. Alioqui
suffocarentur omnes, qui in eo statu essent, si respiratio in utroque la-
tere tolleretur, aere in cauum Thoracis præueniente, quam pulmo
Thoracem elatum insequeretur. Si igitur non suffocantur, sed respi-
rant, vt patet attollentes ac deprimentes Thoracem: necesse est pul-
monem attolli alia ratione quam quæ vacuo tribuitur.

*Sensum nulli parti inesse, quæ sanguine careat in animalibus
sanguineis. Quæst. VI.*

ESTATVR id Aristoteles. 2. de Part. Anim. cap. 10. vbi inquit:
Vis sentiendi nec vlli ex angui data est parti, neque sangui- **F**
nis propria est, sed cuidam ex ijs quæ sanguine proueniunt,
delegata est. Quocirca pars nulla exanguis eorum quæ sanguinem ha-
bent, sentire potest: neque ipse sanguis, & quæ sequuntur. Ratio au-
tem eius est, quia anima sentiens vna est actui & vnus partis primò.
3. de Part. Anim. cap. 5. Nam quomodo iudicaremus differentiam in-
ter plures sensus? oportet enim vnum esse quod iudicat. 2. de Anim.
tex. 146. & de Sensu: cap. ultimo. Si igitur hæc pars initium quoque
sanguinis est, inseparabile enim est sensitiuum à vegetatiuo, vt alibi
est ostensum: sensus primò inest ei quod primò particeps est sangui-
nis, quale cor esse probatum est: & reliquæ igitur partes sine sangui-
ne minimè sentient. Sed quoniam hæc sententia multas patitur diffi-
cultates, præcipuè apud medicos asserentes vim sentiendi sitam esse in
nervis & cerebro, quæ Aristoteles carere sensu omnino testatur, quia
sunt

- A** sunt exanguia, non ab re fuerit oppositas rationes pensitare. Quod igitur nerui sentiant, indicant vulnera neruis ac neruosis partibus inflicta, maiores enim cruciatus exhibent, quam in alia quacunque parte. Idem probant distensiones neruorum, quas maximus comitatur dolor. Præterea deligato neruo aliquo aut abscisso statim aufertur sensus eius partis in quam ille inseritur. Si igitur vbi plures sunt nerui, sensus fit exquisitior, & ijs ablatis aut interceptis, aufertur sensus, vim sentiendi sitam in ijs esse dicendum est. Quod autem in cerebro sit princeps sentiendi facultas, colligitur ex cerebri læsionibus. Eius enim vulnera magna sensum & motum auferunt vniuersi corporis. Deliria quoque & cæteræ animæ sentientis atque Phantasæ deprauationes affecto cerebro contingunt: indicant autem sanationes: nam remedijs capiti adhibitis sanatur: quorum nulla essent, nisi in cerebro esset prima sentiendi facultas inde cæteris partibus per neruos communicata.
- B** Præterea videtur Aristoteles ignorasse primum instrumentum sentiendi, cum de gustu & tactu scribat in lib. de Sensu, cap. 2. eorum sensorium esse iuxta cor, in loco scilicet calidissimo opposito ipsi cerebro, iuxta quod cæteri sensus ponuntur, & 2. de Part. Anim. cap. 10. vbi inquit: Tangendi & gustandi sensus ex corde apertè dependet: vnus ex reliquis medium tenet, id est olfactus: reliqui duo id est auditus & visus maximè in capite positi sunt, propter sensoriorum naturam: & visus omnibus in capite est: auditus verò & olfactus piscium non videtur in capite esse, quia non apparent meatus aliqui, cum tamen audiant, & olfaciant. Ex his igitur videtur Aristoteles minimè nouisse neruos ex cerebro descendentes, & ad linguam perrepantes, & tandem ad totius corporis partes sensu præditas, quibus interceptis, sensus interceptiatur: non deberet enim id contingere in gustu & tactu, cum eorum sensoria ex corde pendere dicat. Amplius si sanguinis calidioris agitatio officium sentiendi intercept, vt idem testatur. 2. de Part. Anim. ca. 10. male tactus & gustus iuxta locum calidissimum ponuntur præcipuè in homine, cui dati sunt isti duo sensus exquisitissimi. 2. de Anima. tex. 94. & in lib. de sensu. cap. 4. Tanto autem minus corpore poterit esse primum instrumentum sensus in homine præsertim qui locum cordis habet calidissimum. 2. de Part. anim. cap. 7. Comprobat idem, quod 7. Phy. tex. 2. testatur: ideo pueros non potè quid addiscere & iudicare sensibus, perinde ac seniores, quia multa perturbatio circa ipsos fit & motus. Melius igitur videtur vim sentiendi, & reliquas iudicatorias facultates in loco temperatiori ponere: cuiusmodi cerebrum videtur esse. Ad hæc ratio probans in corde sensum esse, quia idem debeat esse principium sanguinis, & sensus, non videtur necessaria. Si enim diuersarum potentiarum diuersa sunt instrumenta: vt oculus ipsius visus, & ambulationis pedes: impossibile est vnicum

QVAEST. PERIPATET.

unicum esse omnium potentiârû instrumentum. Quamvis ergo concedatur cor principium esse omnium potentiârû, non tamen ipsum erit omnium instrumentum: nō enim ex se ipso agere omnia potest: hoc autem existente poterit instrumentum sensus tum commune, tum proprium vniuscuiusque alterum à corde esse. Quod præterea inferitur partes exangues non sentire, quia primum sensitivum, sanguinis est principium, similiter non videtur necessarium: nam idem oportet sequi circa potentiam nutritivam. Si enim quod primum nutritur, sanguineū est, deberent quoque reliquæ partes omnes, quæ nutriuntur, sanguineæ esse: multæ sunt tamen exangues, quæ nutriuntur, ut ossa, nervi. Sic igitur circa sensum nihil obstat, quin exangues etiam sentiant, cū nutriantur. Hæ igitur sunt dubitationes præcipuæ, quæ circa hanc sententiam contingunt. Animadvertere autem oportet sensum duplici genere partium egere. 2. de Part. anim. cap. primo. Cum enim sensus fiat patiente particula ab exteriori sensibili, necesse fuit pro receptione singulorum generum sensibilibum, corpus aliquod simplex esse, quod eiusdem generis esset cum sensibilibus: hæc enim solum patiuntur inuicem, cum alterum potentia alterum actu fuerit: oportuit igitur perspicuum aliquod corpus esse, quod afficeretur à coloribus, & potentia calidum frigidum, humidum, & siccum, & reliqua huiusmodi, quod tactiles qualitates reciperet, & de reliquis eodē modo. Ob hanc verò causam sensus unusquisque contingit per partes similes: affectiones enim sensibiles omnes similariū sunt corporum. Alterum verò genus partium datū est sensibus, ut species sensibilibum sine materia reciperentur: hæc enim est propria sensus operatio. 2. de Ani. tex. 121. Nam inanimata omnia, quæ eiusdem generis fuerint, patiuntur à sensibilibus, quia eorum corpus materia fit earum affectionum: nec minus pupilla oculi perspicua existens fit materia luminis, & colorum, quàm aqua externa, aut aliud quodcunque perspicuum. Species autem colorum nō colores, & species reliquarum qualitarum sensibilibum non ipsas qualitates, non videtur posse recipere nisi virtus organica, quæ anima est. Actiones igitur sensuum, id est perceptiones sensibilibum sine materia, per partes instrumentales perficiuntur. Quæ cum hoc modo habeant, videndum est quo pacto Cor constituatur ab Aristotele primam vim sentiendi habere, utrum tanquam simile quoddam, an tanquam organicum. Videtur autem loco citato cor utroque modo ponere, quia inquit, eius substantiam simplicem esse, ut omnia genera sensibilibum possit recipere: ratione autem suæ figuræ organicum esse, ut mouere, & agere possit. At quomodo perspicuam dicemus substantiam cordis, ut patiatur à coloribus, aut æream ut à sono? Præterea frustra videretur natura instrumenta particularia pro singulis sensibus recipiendis condidisse, si omnia hæc existeret in

A vno corde. Eadem difficultas contingit circa sensoria particularia, cum enim ea velit Aristoteles esse sanguinea, quia cor huiusmodi est: si quidē partes similes intellexit, humor chrySTALLINUS oculi sanguineus erit, & aer in aure implantatus: at non videtur. Nam eadem ratione & ossa & cartilagine & nerui & medullæ & alia huiusmodi sanguinea dici possent, cum nutriantur omnia sanguine. At hæc non appellat Aristoteles sanguinolenta, sed ea tantum, quæ sanguini similem naturam adeptæ sunt, vt viscera & caro. 2. de Part. Anim. cap. 1. Præterea nulla necessitas est partes similes, in quibus sit receptio sensibilium cum materia, sanguineas esse: nam & inanimata idem patiuntur. Relinquitur igitur partes instrumentales sensuum sanguineas esse oportere, vt recipere possint species sine materia. Eadem autem ratio erit & de corde: vt scilicet sit primum instrumentum sensus, quatenus dissimile est, non quatenus simile. Quomodo igitur voluit

B Aristoteles ipsum simile esse oportere, vt sit capax omnium sensibilium? Vtrum hoc dictum est propter tactum, & gustum? Horum enim instrumenta prima non sunt, neque caro, neque lingua, vt est pupilla ipsius visus, sed aliquid interius. 2. de An. tex. 107. Caro autem & lingua vice medij sunt, vt si oculo totus aer esset circumpositus, ex quo constaret oculi natura. 1. de Part. Ani. cap. 8. & 2. de Ani. tex. 116. primum autem horum sensuum instrumentum esse cor, cui circumposita caro est vice medij, significauit Aristoteles. 2. de Part. Ani. cap. 10. cum inquit: Tangendi, & gustandi sensum ex corde manifestè dependere: & de Sensu, cap. 2. vbi inquit: iuxta cor esse sensorium gustus & tactus: per sensorium intelligens non primum, sed primo coniunctum, id est medium: oportet enim medium esse, iuxta primum organum, cuius est medium: vt diaphanum, iuxta oculum. Præterea & ratione: Cum enim sapor nutritiui affectio quædam sit, quatenus nutritium est: de Sensu, cap. 4. Si cor est id, quod primo nutritur, ipsum quoque alimenti affectiones primum percipere dicendum est: ob id fortè in pluribus animalibus cor ad læuam partē inclinat, qua meatus cibi ex ore in ventriculū tendit, vt melius ciborum qualitates perciperet: & in Piscibus statim, iuxta linguam situm est ob eandem causam. De tactu autem eadem ratio: nutritur enim humido & sicco, & calido & frigido. 2. de Ani. tex. 28. ideo & tactus appellatur alimenti sensus: sapor autem, vt alimenti oblectamentum: Quasi sensus calidi frigidi, humidi & sicci simpliciter quidem tactus sit: quatenus autem nutritiua sunt, gustus, qualis omnibus animalibus inest gratia alimenti. Omnia enim animalia tam sanguinea, quam exanguia habent eam partem, quæ sapores sentire potest. 2. de Part. Anim. cap. 17. Quatenus autem sapor oblectamentum est eorum, quæ nutriunt, non est necessarius, sed ad bene esse, vt cæteri sensus. 3. de Anim. tex. 68. ideo

QVAEST. PERIPATET.

hic progressius tantum inest. Si igitur Cor instrumentum primum **D** fuerit tactus & gustus, vt oculus ipsius visus: forte eorum gratia simi-
lare fuerit, vt pati possit à tangibilibus qualitatibus. At Aristoteles ip-
sum primum sensitiuum ideo simplex esse oportere inquit, vt sit capax
omnium sensibilibus: non solum igitur receptiuum est tangibilium
qualitatum, sed & reliquarum omnium. Præterea fieri nequit, vt simul
alteretur cum materia caro circumposita, & cor: non enim simul ca-
lescit id, quod propinquum est calefacienti, & id quod est procul, sed
solum id verum est in illuminatione: de Sensu, cap. 6. At sensus tactus
fit simul, ac res tanguntur. 2. de Ani. tex. 109. dum ergo caro externa
recipit cum materia, organum internum recipit sine materia, quod &
in cæteris sensibus contingit: quamuis enim sonus prius perueniat ad
medium, quàm ad extremum, tamen simul ac peruenerit ad instrumen-
tum, quod speciem sine materia suscipere possit, sensum facit, & de
cæteris eodem modo: Quæcunque enim sine materia sunt, sunt & **E**
non sunt sine generatione, & corruptione, & sine tempore. Non igitur
est necesse organum internum recipere species cum materia, cum
externum id præstet. Tandem non videtur cor esse vltimum senso-
rium tactus: quodcunque enim sensile positum supra organum, non
facit sensum. 2. de Anim. tex. 116. quo argumento probatur caro non
esse sensorium, sed medium, quia sensibile positum super carnem sen-
sum facit: si igitur cor sentit ea, quæ ipsum tangunt, vt patet in vulne-
ribus, & alijs affectionibus, à quibus dolor cordis oritur, non fuerit il-
lud instrumentum tactus. Præterea cordis substantia similis caro est,
hæc autem medium est tactui, non vltimum instrumentum. At verò
neque reliquorum sensibiliū erit receptiua, oporteret enim ea tangen-
do sentire. 2. de Ani. tex. 145. Quomodo igitur soluemus has difficul-
tates? An receptio sensibilibus sine materia, non minus quam ea quæ **F**
fit cum materia, eget aliquo corpore simplici, in quo non qualitas ma-
terialis, sed illius species recipiatur, vt anuli signum in cæra? Quod au-
tem fuerit illud corpus aptum natum pati ab omnibus sensibilibus si-
ne materia? Profecto simplicissimum hoc esse oportet, vt quam maxi-
mè abiunctum sit ab omnibus qualitatibus sensibilibus: sic enim po-
tentia existens omnia, fuerit omnium receptiuum: huiusmodi autem
est natura spiritus animalis, corpus enim est maximè incorporeum in
lib. de Comuni animalium motu: & proximum animæ instrumen-
tum communissimum quæ. 5. de Gen. Ani. cap. vlt. Idcirco optimè na-
tura qualitates primò sensibiles in corporeis instrumentis recipiens, vt
carne, pupilla, aere in sito in aure: deinde earum species in spiritu: vl-
timo harum specierum species in intellectu ab omni organo seuincto
reponit. 3. de Ani. tex. 38. Pars autem illa corporis, in qua spiritus iste
primò continetur, meritò primum fuerit animæ domicilium: & in-
strumen-

A strumentum primum tum vegetatiuæ facultatis, tum sensitiuæ ac motiuæ: cuiusmodi cor esse, alibi ostensum est. Eius igitur caro non minus medium est tactui instrumenti quam reliquæ carnes, cuius gratia similis est, non enim recipere alias qualitates præter tangibiles potest. Quoniam verò idem autor est sanguinis, in sanguine autem spiritus continetur, propter hoc receptiuum est omnium sensibilium. Quod autem instrumentum tactus, & gustus sit huiusmodi: significauit Aristoteles. 2. de Gener. Anim. cap. 4. ubi inquit: Sed cum sensorium tangendi, gustandi que protinus sit, aut corpus, aut aliquid proprium corporis animalium: & quæ sequuntur. Corpus enim animalium, ut animalia sunt, carnem esse dixit. 2. de Part. Anim. capit. 8. carnem ergo cordis intellexit, hæc enim protinus est, cum primò cor oriatur. Proprium autem corporis animalium spiritus est animalis, per quem animal est: sensus enim in eo sit per mediam carnem. Sed

B hoc modo dicenti sensus fieri videbitur per partes similes tantum, non autem per dissimiles. An hoc non repugnaret sententiæ Aristotelis? quod enim dicebat. 2. de Part. Anim. cap. 1. actiones per dissimilia fieri, fortè non significauit sensus, sed motus: quod potest colligi ex ijs verbis, quæ statim subiunxit, cum inquit: Sed cum vis sentiendi, vis mouendi, vis nutriendi eodem in membro contineantur, quod alio loco explicatum à nobis est, sit necessario ut membrum, quod primum principia eiusmodi teneat, id & simplex eo debeat esse, qua omnium capax sensibile est, & dissimile, qua mouens & agens est: hæc enim verba ad motiuam facultatem referuntur, & nutritiuam. Sed tamen nisi oculus talem haberet figuram, & partium compositionem, non posset species colorum recipere: similiter auris, & reliqua sensoria, quamuis secundum partem similem sensibilia recipiant, sine dissimilaribus tamen fungi suo munere nequeunt.

C Et sensuum igitur actiones per dissimilia administrantur. Quoniam verò ceteri sensus inseparabiles sunt a tactu, hic solus dissimilem partem propriam non habet, ut toto corpore sentiret qualitates tangibiles: idcirco huius instrumentum proprium est ipsum commune omnium instrumentum. Ratione autem primi instrumenti quodammodo, & oculus medium est intrinsecum ad visum faciendum: & nares ad olfactum: atque aures ad auditum, quemadmodum caro ad tactum, & lingua ad gustum: Sed magis caro medium dicitur, quia formam dissimilem sensui accommodatam non habet: oculus habet, & cætera sensoria: Præterea cor sua carne sentit tangibiles qualitates: visibiles nequaquam sine oculo, neque sonos sine aure: Ob hæc igitur solum instrumentum tactus interior est reconditum, cæterorum sensuum sensoria exteriora sunt, & quodammodo media: vnum enim est primum omnium sensorium. Sanguineam

QVAEST. PERIPATET.

quoque esse oportet eorum naturam, non enim receptio sine materia fit sine spiritu, qui in sanguine est. Idcirco humor chrysellinus oculi, cum sit exanguis, non est aptus natus speciem coloris recipere, sed colorem tantum, visus ergo non in eo fit, sed in spiritu visivo, qui ex cerebri venulis per proprios meatus in internam oculi partem transmittitur: quibus meatibus abscissis, ut aliquando in bello contigisse scribit Aristoteles: de Sensu, capit. 2. tenebrae statim oboriuntur: Quamvis enim id corpore oculi perspicuo recipiatur lumen, eo tamen abscisso, seu auulso ab ea parte, quae speciem luminis suscipere nata est, non fit eius visio: idem in ceteris sensorijs contingit: nam sine eo sanguine, qui syncerus, & probe temperatus fuerit, in quo spiritus huiusmodi continetur, nullibi fit sensus. His autem hoc modo constitutis facile solvuntur obiecta. Quod igitur medici obiiciunt, scilicet nervos sentire, quia maximi dolores ex eorum vulneribus, & convulsionibus contingunt: & quod deligatis, aut abscissis aufertur sensus subiectarum partium: primum quidem simile est, ac si quis dentes sentire putet, cum tactu rei argenti dolor in ipsis excitatur: aut si quis tenui tunica indutus ambientem frigiditatem, aut quid aliud tangendo sentiat: putetque in tunica vim sentiendi inesse, ut notat Aristoteles. 2. de Anim. tex. 109. Nullum igitur est mirum tacto nervo sensum fieri: compatitur enim corpus circumstant, ut caro in qua aut per quam fit tactus: Quod si abscisso magno nervo, aut circumquaque nudato a partibus sanguineis, acu pungatur eius medulla, ut noxa non perveniat ad partes vicinas, nullus fiet sensus, quemadmodum tacto cerebro, aut osse: Maiores autem dolores concitantur ijs vulneratis, quia sensus iuxta nervos exquisitior est: ferunt enim spiritum ex corde, quo sensus omnis perficitur: ideoque ijs deligatis, aut alio modo interceptis tollitur sensus subiectis partibus, ac circumstantibus: Quamvis igitur sine nervo sensus non fiat, non tamen nervus sentit, neque sanguis: sed id quod sanguine tali constat: non enim vnumquodque medium esse potest tangibilem qualitarum, sed caro sanguine huiusmodi praedita. Instabit autem quis: Si spiritus per nervos deferantur ad sensus perficiendos, non erit necesse sanguineum esse id, quod sentit: nervi enim sanguinem non ferunt: dicimus alio modo nervos ad tactum, & gustum facere quam ad visum, auditum, & olfactum: Nam ij sensus, cum propinquiores sint cerebro, per nervos proprios ex venulis cerebri sanguinem cum spiritu potiuntur, ut patet in interna oculi tunica, quae ex visorij nervi medulla ortum ducit, apparet enim in ea venularum textura: Similiter olfaciendi, & audiendi meatus pleni spiritus natiui ex corde ad venulas, quae in cerebro sunt tendentes ad aerem externum, desinunt, secundo de Gener. Anim. capit. quarto.

Qui

- A** Qui autem ad sensum tactus, & gustus nerui è cerebro descendant, sine aliarum venarum, & arteriarum societate sensum non præstant: oportebat enim corpulentum magis esse horum sensorium, & calidius: Quocirca sedes horum magis propè cor spectatur. Patet autem tactum egere caliditate cordis fouente magis quam reliquos sensus: refrigerata enim valdè pars nihil sentit: Præterea cū nerui quanto magis protrahuntur, eo frigidiores sunt, quia distantiore à corde fiunt, propter hoc quoque necesse fuit iungi cum arterijs, & venis, vt earum calore fouerentur: sic enim communicatione facta temperies in carne fit sensui commoda. Hanc autem communionem significauit Aristoteles. 3. de Histo. Anim. cap. 6. vbi fibras quasdam testatur à neruis ad venas tédere, & inde ad neruos: ideo eas mediam naturam habere inter neruos, & venas. Putandum enim est hic similem communionem esse vasorum, quam in cerebro alibi diximus esse, cum de ortu neruorum loqueremur, extremis venarum in neruos desinentibus.
- B** Idcirco animalia, in quibus principia minus distincta sunt, vt cor & cerebrum, communionem hanc vasorum arctiorem habent, vt quasi vnum fiat corpus ex neruo, & vena: vnde fit, vt diuisa viuere aliquandiu possint: principia enim non habent distincta, sed veluti disseminata in ductibus: vt quasi vbique cor sit, quia vbique vena cū arteria coniuncta est: & vbique cerebrum, neruis vbique coniunctis cum venis. Ideo vbique potentia principium continetur. Plantæ coniunctionem hanc in geniculis præcipuè habent, vnde germinant. In animalibus verò perfectioribus coniunctio vasorum longè maior est in principijs, quàm in ductibus: Cor enim coniunctio est venarum, & arteriarum maximis osculis, ideo principium est: in ductibus autem paruorum osculorum etiam communicatio apparet, sed imbecillis: Et cerebrum venarum, & neruorum est coniunctio prima, modica autem in ductibus videtur: ideo diuisa viuere nequeunt, cū pars à suo principio abiuncta fuerit. Ex dictis autem patet propter quid neruo abscisso, aut deligato in ijs animalibus, quæ principia distincta sortita sunt, sensus aufertur subiectæ particulæ: caro enim sine eo spiritu natiuo, qui per neruos a corde fertur, non sentit: non tamen ob id sensum in nerui substantia esse dicendum est, frigidior enim est, & siccior quam oportet, & sanguine caret: quamuis autem non sentiat, datus tamen est propter sensum, vt etiam ipsum cerebrum: Cū enim proprium animalis corpus, quatenus animal est, caro ipsa sit, quia hæc est instrumentum tactus aut primum, aut coniunctum, reliquæ partes eius gratia datæ sunt, vt nerui ossa venæ. 2. de Part. Anim. cap. 3. Quod verò ex læsionibus cerebri sensus, & motus totius corporis lædantur, & deliria contingant, atque aliæ huiusmodi principum facultatum imbecillitates, ac deprauationes, causam affert Aristoteles. 2. de

QVAEST. PERIPATET.

Part. Anim. cap. 7. Calor enim cordis, atque principium consentien- **D**
tissimum est, ob id cum sanguis cerebri aliquo pacto mutatur, atque
afficitur, consensum celerrimè facit. Quod igitur sensuum læsiones
contingant, quid mirum? si cerebri officiū est feruorem cordis tem-
perare propter sensum: Nam parte anteriori capitis ob id continetur,
quia id quo sentiunt animalia, scilicet Cor, in parte anteriori situm
est. 2. de Part. Anim. cap. 10. Cum autem per hanc partem ex corde
spiritus animales sensibus ministrentur, non mirum si illa parte læsa
lædantur etiam reliquæ facultates ex sensu ortum ducentes, vt imagi-
natio, memoria, ratiocinium: vt enim intellectus, dū intelligit phan-
tasmata, speculatur: sic Phantasia, dum imaginatur sensibus, inniti-
tur: & propter hanc causam videntur hæ operationes in cerebro ef-
fe, quia organa sensuum particularia, aut iuxta cerebrum sunt, aut
maximum cum cerebro consortium habent. Non est autem ijs assen-
tiendum, qui putant sensum quidem in anteriori parte cerebri fieri, **E**
memoriam verò in posteriori: in medio autem imaginationem, quia
cerebri læsione his diuersis locis facultates eas lædant: quasi non ead-
em sit species imaginata cum ea, quæ per sensum habetur, aut per
memoriam renouatur: aut contingat, quemadmodum in depictis hi-
storijis, in quibus eadem personæ diuersis locis collocantur, vt diuer-
sa gesta significant. Sed vt anterior pars cerebri, in qua sensus sunt,
cordis mucroni responder, in quam enim partem cor vergit, in ean-
dem & sensus spectant, & motus peragitur, vt patet in piscibus, qui-
bus cor ad os vergit: sic posterior cerebri pars sedi cordis responder:
vnde consensus apparent. Circa motum autem, cum duplex sit ge-
nus nervorum, vnum ex cerebro, ac spinali medulla proueniens pro-
pter sensuum instrumenta: alterum iuxta articulos ad musculorum fi-
nes, ac principia, quibus motus peragitur, non deberet cerebri no-
xa motum impedire: tendines enim, & ligamenta ex finibus arteria- **F**
rum in eas partes definitium oriuntur, vt voluit Aristoteles tertio
de Hist. Anim. cap. 5. An motus non fit, nisi præeunte alteratione fa-
cta à sensu? Declarauit id Aristoteles in libro de Comuni anima-
lium motu, vbi inquit: partes instrumentarias ad motum disponi op-
timè per affectiones: affectiones autem fieri ex appetitu: hunc tan-
dem ex phantasia, aut sensu, aut intellectu: motum autem perfici am-
plificato instrumento per spiritum ex corde, atque eodem diminuto:
spiritus enim natura hæc est: Naturæ igitur ingenium in motu anima-
lium simile est artificio organorum, quæ in templis statu per folles im-
misso tactis modo his modo illis pro artificis arbitrio, diuersos edunt
sonos: Sic in animalibus alteratio per sensus est veluti tactus disponēs
instrumentum ad statum recipiendum: aperit enim meatus, per quos
status ex corde præcipuè retento spiritu, ac thorace compresso tan-
quam

A quam folle in tendines mufculorum impingatur: Huius autem gratia cordis corpus robuftum effe oportuit, & neruofum, vt motus hos præftare poffet. Deficiente igitur fenfu deficit motus, quia meatus tendinum flatus non recipiunt, quantūcunque cor nitatur: meatus autem dicti, & confortium neruorum cerebri cum illis carne mufculorū circumquaque ftipante occultantur: non enim licet nifi fibras quasdam tenuiffimas inſpicere. Quod autem nerui cerebri ad fenfum tantum faciant primò, ſecundariè autem ad motum, patet: Qui enim ad viſcera definunt, fenfus tantum faciunt, non motum: idcirco contingit auferri motum, non læſo fenſu, altero ſcilicet genere neruorum læſo: ablato autem fenſu impoſſibile eſt motum fieri, quia vtrunque genus neruorum requiritur ad motum: ad fenſum autem vnū tantum: Qui autem Ariſtotelem inſimulant inſcitia, tanquam non viderit neruos ex cerebro ad linguam, & ad omnes partes tangendi vi præditas ferri, quia ſcribat horum ſenſoria iuxta cor eſſe, ſi ij diligentius Ariſtotelis dicta animaduertiſſent, naturæ ſecreta inuenire ipſi quoque potuiſſent, & tantum philoſophū non calumniati, ſed potius admirati fuiſſent. Nā ſine neruo fenſum minimè fieri apertè ſignificauit. 3. de Hiſt. Ani. cap. 5. vbi inquit: Pars nulla corporis ſtupore tentatur, quæ neruo caret: quid enim aliud vult quam illud? nullam ſcilicet partem fenſu præditam eſſe, quæ neruo caret: ſtupor enim eſt ſenſus priuatio: ideo non contingit niſi in ea parte, quæ ſentire poteſt. Quid autem ſit ſenſorium tactus & guſtus, & quomodo caro, & lingua nō ſint vltima ſenſoria, ſed media, & propter quid hæc ſedem habeant propè cor, explicatum eſt ſuperius. Ad dubitationem autem, quod non videatur in corde ſenſus fieri, neque in loco propinquo cordi, quia ſanguinis calidioris agitatio officium ſentiendi intercipit: dicimus, res naturales in menſura quadam conſiſtere, à qua ſi receſſerint, vel ſecundum exceſſum, vel ſecundum defectum, actiones earum deprauentur. Similiter igitur & ſenſus caliditatem ſibi propriam requirit, & membrum ſuo modo temperatum, vt optimè perficiatur. Non ſimilem autem temperaturam requirunt ſenſus, qui iuxta cerebrum poſiti ſunt, & qui iuxta Cor: Tactus enim, & guſtus calidiorē naturam requirunt: Commodiſſimum autem eſt calor, qui in corde eſt, præcipuè qui in homine. Temperatiſſimum enim eſſe hominem alibi oſtendimus, qua temperie tactiles qualitates optimè percipiuntur. Quoniam autē in corde tres ventriculi ſunt, quorum dexter ſanguinem calidiſſimum cōtinet, ſiniſter frigidiffimum, medius mediocrem, ſed puriorem, in hoc principium eſſe voluit. Ariſtoteles. 3. de Part. Anim. cap. 4. Principiū enim quam maximè quieſcere debet: tale autem erit, ſi ſanguis purus, & mediocris tum copia, tum calore ſit. In homine autem hunc puriſſimum eſſe ſcribit. 2. de gen. Anim. cap. 4. eo argumento, quia pruden-

QVAEST. PERIPATET.

tissimus animalium est: intellectus enim illud temperamentum significat: Et 2. de Part. Anim. cap. 2. inquit: Est certe roboris efficacior sanguis, qui crassior, & calidior est: Vim autem sentiendi, intelligendi; obtinet plenior, qui tenuior, atque frigidior est. Sed optimè constant, quæ calidum, tenuem, & syncerum habent, quippe quæ vnâ & viribus corporis, & animæ ingenio plurimum valeant. Hinc autem soluitur contradictio, quæ videtur in verbis Aristotelis, cum scribit. 2. de Part. Anim. cap. 7. hominem inter cætera animalia cor habere calidissimum, & sanguine refertissimum: cuius gratia illi datum esse plurimum cerebri idque humidissimum. Copia enim calidi natui, & eiusdem puritate vincit omnia animalia, intensiōne autem caloris nequaquam: multorum enim animalium sanguis calidior est, sed crassior ac siccior, & turbulentior. At verò si cordis calor hæc potest, cuius gratia nervi sunt necessarij ad sensum in toto corpore? An ut spiritus animalis haberetur maximè defecatus à sanguinis crassitie? Et si enim cor sit primum sentiens, sine opetamen cerebri nequaquam sensum cæteris distribuit. Nam species sine materia per spiritum in cerebro præparatum, & nervi delatum communicatur cordi tanquam regi. Ex his autem patet, quæ nam pars totius corporis temperatissima statuenda sit, propter quam homo tactum habet exquisitissimum. Non enim cutis ut medici putant: temperatior enim est caro subiecta, nam in ea magis est sensus: signum autem est, quod longè exquisitius qualitates tactiles sentimus lingua, quàm manu: ut gemmarij faciunt: hoc enim experimento veras gemmas à fictitijs discernunt: nam tactu linguæ longè frigidiores sentiuntur legitimæ: quam differentiam nunquam digitis discernas: Carne autem, & lingua longè temperatior est cordis caro, hic enim primò situm est instrumentum tactus. Si igitur liceret corde tangere, ut lingua, longè exquisitius, vel minimas differentias sentiremus. Sed quoniam læditur facillimè à quocunque excessu, idcirco recondidit ipsum natura, & circumposuit corpus animalis ossa, & carnes, ut non se ipso, sed per mediū qualitates perciperet. Fons igitur caloris medium æquale est inter duos excessus caloris, & frigoris humidi, & sicci: reliquæ autem partes quanto magis participant de illius natura, ut caro & quæcunque sanguineæ sunt, eo temperatiores existunt, & ad sensum aptiores. Quoniam verò duplex est singularum partium temperamentum: vnum quidem potentia, alterum verò actu, ut alibi exposuimus: calor cordis, qui omnium operationum est autor, & cuius participatione cætera cordi adnata viuunt, actu est, quem temperatissimum in homine diximus esse. Qui autem potentia est ex diuersa elementorum mixtione ortus, varius est pro diuersarum partium compositione: Ossa enim, & nervi frigida & sicca sunt: cerebrum frigidum & humidum, quia hoc quidem ex aquea constat

A constat substantia, illa verò ex terrea magis. Pinguedo autem ex aerea & ignea, nam facile comburitur. Caro media videtur esse: nam eius mollities medium significat inter humidum, & ficcum: propterea qui carnem duriores habent, sensu obtusiores sunt: molles autem carne, & quibus Cor molle est, aptiores sunt ad sensum. 3. de Part. An. cap. 4. Substantia autem eius non in totum inflammabilis ut pinguedo, nec omnino incombustibilis, ut medulla cerebri, mediam naturam habere significat inter calidum, & frigidum potentia. Vtraque igitur ratione caro præcipue Cordis temperatissima fuerit. Relinquuntur dubitationes, quæ aduersus Aristotelis demonstrationem afferebantur. Quod igitur obijciebatur non esse idem instrumentum diuersarum potentiarum: dicimus, quemadmodum potentie eadem subiecto sunt, ut vegetatiua & sensitiua, sic etiam instrumenta eadem subiecto esse melius erat, si fieri poterat: hoc enim modo procedit

B ratio Aristotelis de principatu cordis. 3. de Part. Anim. cap. 4. Fieri autem posse, ut idem sit instrumentum plurium, ostensum est: calore enim, & spiritu cordis omnia perfici possunt aut statim aut per media. Receptaculo igitur ventris, & intestinorum vitur, & venis ad alimentum præparationem, sed suomet calore: ipse autem se ipso perficit: Similiter ad visibiles qualitates recipiendas pupilla oculi vitur: & ad sonos aere in fito in aure: & ad tactiles qualitates carne: ipse autem se ipso omnia iudicat: Si enim vnum est, quod differentiam eorum percipiat, vnum esse oportet, quod omnia sentiat: non potest autem oculus sonos iudicare, nec lingua colores. Primum igitur organum omnium commune interius est. Idcirco ipsum comparauit Aristoteles Regi, totum autem animalis corpus reipublicæ. Cum enim ordo constitutus fuerit, non est necesse regem omnibus interesse, agunt enim magistratus secundum præceptum regis. Ad alteram instantiam, quod

C non sit necesse omnes partes sentientes sanguineas esse. licet primum sentiens auctor sit sanguinis: quia non omnis pars, quæ nutritur, sanguinea est, licet primum sit sanguineum: dicimus nutritionem fieri non à temperamento proprio singularum partium, ut medici putant, sed à caliditate per arterias, & venas influente à corde, ut alibi explicatum est: non enim caro carnem gignit, nec neruus neruum: sed calor, qui est in corde in diuersas corporis partes delatus, sanguinis materiam aptam quidem coagulari à frigido in carnes dispensat: magis autem terrenam in ossa & neruos, & de reliquis eodem modo: idcirco omnia quidem nutriuntur sanguine, at non omnia sunt sanguinea. Nam ex materia syncerissima caro fit, & reliquorum sensoriorum corpora, ex recrementis autem ossa nerui pili ungues, & cætera huiusmodi. 2. de Gen. Ani. cap. 4. Solum igitur cor suo calore trahit alimentum, & sanguinem creat, quo & ipsum, & reliquæ partes nutriuntur.

Quod

QVAEST. PERIPATET.

Quod si eodem modo cætera suo calore alimentum conficerent, naturam cordis imitari potuissent, & sanguinea essent omnia, quia primum sanguineum est. At sensuum instrumenta similem naturam habere oportuit cum primo sensorio, mouentur enim omnia ab exterioribus sensibilibus & prius organa exteriora quam cor, licet in vtrisque simul fiat sensus: ut enim receptio fit in spiritu existente in instrumentis externis, sic in spiritu cordis, sed simul, quia alteratio est insequens præsentiam sensibilis in organo, ut superius ostensum est. Com meat igitur ratio in sensu: Si cor sanguineum est, necesse est omnes partes sentientes sanguineas esse, ut pati à sensibilibus possint: non commeat in nutritione, quia motus à corde est in ipsas, non ab ipsis in cor. Patet igitur ratio, cur partes exangues eorum animalium quæ sanguine sunt prædita, non sentiant: Idem verò dicendum de ijs quæ sanguine carent: humorem enim habent proportionem respondentem sanguini & particulam respondentem Cordi. E

Animam non in singulis corporis partibus esse: neque totam in toto, sed totam in corde. Quest. VII.

VL G A T A est sententia animam esse totam in toto corpore, & totam in qualibet eius parte: quoniam scripsit Aristoteles 1. de Anim. tex. 94. Si quædam animalia diuidantur, in utraque partium inexistere omnes animæ partes, utpote quæ eiusdem speciei sint inter se & cum tota: viuunt enim utraque insectorum quorundam segmenta, & sensum & motum habentia aliquo temporis spacio. Plantæ quoque diuisæ germinant idem vegetandi principium habentes, quod non esset, nisi tota anima similiter esset in singulis partibus, ut in toto. Oppositum tamen scribit Aristoteles in libro de Comuni animalium motu: ubi inquit: non oportere in singulis partibus animam esse, sed ea existente in quodam corporis principio reliqua uiuere, quia illi adnata sunt. Præterea & rarione manifestum est: Cum enim partium quædam sint similes, quædam dissimiles, anima autem actus sit corporis organici, quod dissimile est, si in singulis partibus animam poneremus, dissimilis quælibet pars retineret naturam totius: aut non dissimile esset animalis corpus sed similitudine, proprium enim similis est, ut ad diuisionem corporis diuidatur forma non in diuersa specie sed numero: nam in qualibet parte carnis, integra forma carnis est, & quælibet pars aquæ frigiditatem coniunctam habet cum humiditate. Totam igitur speciem in toto corpore esse & totam in singulis partibus contingit in omnibus formis similium corporum: in dissimilibus autem est impossibile, pars enim oculi non est oculus, nec faciei facies. Amplius cum plures sint animæ potentia,

- A** potentia, si tota anima in singulis partibus esset, singulae partes haberent omnes animae potentias: posset igitur oculus audire, & pes videre, & de ceteris eodem modo: aut in eodem erit simul eiusdem potentia & impotentia, ut idem sit possibile & impossibile. Quatenus enim anima inest in singulis partibus, in iisdem potentiae omnes inerunt: quatenus autem instrumenta eadem non sunt apta ad omnes potentiarum functiones peragendas, in oculo inest impotentia gustandi, & in pede impotentia videndi. At natura frustra potentiam tribueret, nisi etiam instrumentum illi adiungeret: & perinde esset ac si fabrilis ars in fistulas ingrederetur. 1. de Anim. tex. 53. Ob haec igitur non est tota anima in singulis partibus corporis. At vero neque singulae animae partes in singulas corporis distributae sunt: ut sensitiua quidem sit in cerebro: vegetatiua autem in hepate: & sensitiui hoc quidem in oculo, hoc autem in aure, illud vero in carne. Nam demonstrat Aristoteles id impossibile esse. 1. de Anim. tex. 90. usque in finem: primo quidem ex parte unitatis, non erit vnum ipsa anima partes habens loco distinctas, nisi aliquid aliud sit, quod eas contineat & vnum faciat, de quo iterum quaerendum erit, utrum partes habeat, an impers sit: Aut igitur in infinitum procedet ratio, aut tandem veniendum est ad impartibile, quod unitatis causa sit, & contineat: hoc autem anima ipsa est. Deinde ratione partium: si enim tota anima totum corpus continet, conuenit & partium vnamquamque continere aliquid corporis: at impossibile est: non enim est aliqua pars corporis, cui ascribi possit intellectus. Ultimo probat eo experimento, scilicet diuisis animalibus quibusdam & plantis, quorum partes abscissae viuunt eandem specie animam habentes. Idem ostendit. 2. de Anim. tex. 20. Ad diuisionem enim corporis non diuiditur anima in partes, ut hac quidem sentiat, illa uero moueatur, & de ceteris eodem modo. Non igitur distributae sunt singulis corporis partibus singulae animae partes. Relinquitur animam indiuisibilem esse, eaque aut in toto corpore esse, aut in aliqua eius particula. At vero in toto corpore esse impossibile est in quibus multorum organorum est distinctio: oporteret enim toto corpore singulas animae functiones perficere: non igitur oculis videremus, nec pedibus ambularemus, sed eodem corpore toto: at hoc falsum esse, indicant membrorum auulsiones: erutis enim oculis viuunt quidem animalia sed non videt, & abscissis alis non volat. Si igitur diuersis particulis diuersae actiones perficiuntur, cum tamen anima in singulas partes non sit distributa: necesse est ipsam in quadam corporis particula esse, quae ceteris apta sit uirtutem impartiri. Hoc autem cor esse, & quia in medio est, & propter alias rationes, alibi ostensum est satis. Bene igitur Aristoteles comparauit animal reipublicam, animam autem regi, & cor regiae. Quemadmodum enim in reipublica admi-

QVAEST. PERIPATET.

administrationes omnes ex regis decreto peraguntur, quamvis rex singulis operibus non intersit: sic viuunt cetera membra ex virtute cordis influente in ipsa. Sicubi autem propter imperfectionem, cordis natura, aut quod illius vicem gerit, minus articulatum fuerit, vt in insectis apparet & Plantis, non mirum si abscissa viuant: principium enim habent non bene distinctum, sed veluti per corpus disseminatum: Vnde accedūt magis ad naturam similiarum corporum: maximè autem plantæ: nam insecta tanquam magis organica breuiori tempore viuunt abscissa, quia egent maiori organorum apparatu ad vitam conseruandam quam plantæ. Sed dubitatur. Si anima est actus primus corporis organici, qui possit in actus secundos exire: oculus autē corpus quoddam sit organicum, cuius actus primus est ipsa videndi potentia, secundus autem ipsa visio: erit anima etiā in oculo, visio enim in eo sit: quod si visio, etiā potentia in eo fuerit, quem actum primum & animam ipsam esse manifestum est. Eodem modo argumentari licet de ceteris partibus, quibus aliquod est officium delegatum. An si oculus esset separatus vt animal, argumentatio verè concluderetur, actus enim primus esset in ipso anima: Sed quoniam separatus nō est amplius oculus nisi æquiuocè perinde ac lapideus, idcirco eius actus primus sine illa particula esse nequit, cui adnascitur: Anima igitur est actus totius corporis & singularum partium, quia est actus eius particulæ cui reliquæ partes tanquam lineæ ex centro sunt adnexæ. Quemadmodum enim centrum indiuisibile quoddam est & vnum in multitudinem linearum quodammodo distributum, sic anima indiuisibilis existens in plures tamen potentias quodammodo diuiditur & multiplici organorum specie pro natura diuersarum potentiarum vtitur. In eodem igitur est vegetatiuum, sensitium, motiuum, & sensitiui id quod singula iudicare potest, ac reliquæ animæ potentie inseparabiles à se inuicem: principium enim vnum & idem est omnium. Quoniam verò organa diuersa esse oportuit diuersis potentijs accommodata: plura autem corpora in eodem esse impossibile est: idcirco eo principio natura animal condidit, vt organorum multitudo ex vni-quo principio pēderet: sic enim quodammodo vnum sunt omnia, quatenus vnum est omnium principium: quodammodo verò plura, quatenus ab eodem principio in diuersa desinunt. Sed circa sensus dubitatur. Non enim videntur sensus externi vnum subiecto esse excepto tactu, nam ceteri sensus inseparabiles sunt à tactu, hic autem solus separatur. At visus & auditus & reliqui non solum ratione sed & subiecto distinguuntur: organa enim distincta sunt, solum autem in sensu communi coniungi videntur qui internus est: sed hic siquidem est alius à singulis, non enim idem videtur sensus internus & externi, non sicut vnum subiecto sensus externi: Coniunctio enim in sensu communi

- A** muni efficit vnum sensum communem alium à singulis, non vnū omnium exteriorum sensum. An nō est aliquis alius sensus præter quinque qui exteriores appellantur? vt colligitur ex demonstratione Aristotelis. 2. de Anim. tex. 128. Sensem autem communem non esse aliū à singulis patet. 2. de Anim. tex. 136. Cum enim sentiamus nos videre & audire & cæterorum sensuum functiones, quæritur vtrum eodem sensu an alio: probatur autem eodem sensu vt visu nos videre & auditu audire, nam si alio, duo essent sensus eiusdem, vt colorum visus & ille qui visum sentiret. Deinde processus esset in infinitum, alter enim sensus cum sentiatur, ab altero sensu sentiretur, & ille ab alio, aut tandem aliquis erit sensus sui ipsius: melius igitur est statim in primo id facere, vt scilicet sensus idem qui est coloris, sit sensus sui ipsius: idem enim est actus ipsius visus & coloris quatenus visibilis: Idcirco sensus in actu est ipsum visibile actu visum: quod in omnibus quæ sine materia sunt, contingit, vt in intellectu: idem enim est scientia & scibile. 3. de Anim. tex. 15. Visus ergo seipsum videt, & auditus auditum, & de cæteris eodem modo. At verò sensum hoc modo acceptū communem vocat Aristoteles in libro de Somno, cap. 2. Testatur enim communem esse potentiam omnium sensuum, qua sentimus nos sentire secundum vnumquemque sensum: Quo in loco uidetur contradictio quædam esse: vbi inquit: non enim visu quidem uidet se uidere, nec iudicat ac distinguit aliud esse dulce ab albo neque gustu neque visu neque vtrisque, sed quadam communi particula omnium sensoriorum. Soluitur autem: Nam intelligit hic per sensus ipsa sensoria non potentiam: non enim oculo uidemus nos uidere, nec aure audimus audire, sed communi quadam particula omnium sensuum, id est corde. Cum autem in eo omnes sensus conueniant, non efficiunt alium sensum præter quinque: extrema enim linearum in centro non constituunt alium punctum præter singularum extremum; cum tamen diuersa quadam ratione idem diuisionis punctus bis numeratus vnus sit & multi: Sic in sensu quatenus vnus est, communis dicitur, quatenus multi, sensus singuli. Altera suboritur dubitatio circa sensibilibus receptionem. Cum enim sentiatur ipsum singulare, hoc autem determinatæ sit quantitatis: de Sensu, cap. vltimo: nō enim color simpliciter recipitur in oculo sed tantus color, similiter autem in cæteris sensibus: non videtur fieri posse, vt vnicus sit sensus omnium receptivus: nam quantitas in indiuisibili recipi nequit. Quod si diuisibile fuerit id quod omnia genera sensibilibus suscipit, non erit vnus id quod iudicat differre album à dulci, & dulce ab amaro: in eadem enim parte plures quantitates recipi nequeunt, neque contraria in eodem subiecto esse possunt. Responderet quispiam instrumentum commune omnium sensuum partim esse diuisibile quatenus scilicet diuer-

QVAEST. PERIPATET.

sa vel contraria suscipit secundum diuersas sui partes : partim autem D
indiuisibile, quatenus vnum numero est: sic autem vnum esse quod
iudicat diuersa esse sensibilia. Refellit hanc responsionem Aristote-
les. 2. de Anim. tex. 148. Non enim est possibile actu idem diuisibile &
indiuisibile esse, neque contraria simul pati: sed potentia solum con-
tingit. At cum sensus iudicat diuersa vel cōtraria, actu patitur & mul-
titudinem recipit. Quomodo igitur vnus erit tunc actu sensus? Quod
si non fuerit vnus, quomodo iudicare diuersitatem poterit? Necessse
igitur est indiuisibile esse id quod iudicat, multa autem iudicare, non
quia diuidatur id quod indiuisibile est, sed quia idem sepius numere-
tur, vt accidit puncto lineam aliquā diuidenti, bis enim utitur eodem
signo simul. At verò si indiuisibilis est sensus, quomodo diuisibilia
sentit? Quantitas enim omnis diuisibilis est, sine qua non contingit
sensibile ullum esse. Dicendum est igitur species sine materia indiu-
sibiles esse: cum enim propter materiam diuidatur vnumquodque: E
ipsa quidem quantitas extra animam diuisibilis est, in anima autē spe-
cies eiusdem est indiuisibilis. Vt igitur punctus additus puncto & in-
finita puncta simul nō efficiunt vllam magnitudinem, sic sensibilem
multitudo in anima nullam molem parit. Quod si absque mole ali-
qua insint sensibilia in sensu, non continget cōtraria in eodem simul
esse, cum albi & nigri, aut calidi & frigidi simul fiant sensus: cum enim
non existat aliquod subiectum, quod recipiat sensibilia secundum eius
diuisionem & extensionem (id enim esset cum materia recipere) non
sequitur in eodem simul esse contraria, & propter hoc eadem est scien-
tia contrariorum, & sensus idem luminis & tenebrarum. Sed dubita-
tur: Si sensitiuum non est sine corpore, organa enim singulis sensibus
tributa sunt: diuisibiles erūt species ad corporis diuisionem, ut etiam
extra animam contingit. Non igitur aufugiemus absurda quæ dicta
sunt. Esse autem corpoream passionem quæ à sensibilibus fit non so-
lum in singulis sensibus, sed etiam in sensu interno & Phantasia, expli-
cauit Aristoteles in lib. de Memoria, cap. vltimo. Fit enim per sensum
in anima & in parte corporis habente ipsam, veluti pictura quædam
tanquam anuli sigillo: cuius habitus memoria dicitur: de Memo. c. 1.
Solvit Aristoteles. 2. de Anim. tex. 122. vbi inquit: Magnitudo enim
quædam erit id quod sentit, non tamen est sensitiuum esse, neque sensus
magnitudo est, sed ratio quædam & potentia illius. Differt igitur sen-
sibilem receptio in organo & tandem in corpore ab eorundem rece-
ptione in anima. Nā in organo & corpore recipitur species cū quan-
titate & diuisibilis, idcirco non contingit eodem tempore contraria
sentire vt lumen & tenebras, calidum & frigidum secundum eandem
partem corporis: secundum autem diuersas partes nihil prohibet, vt
si eodem tempore altera quidem manu aquam frigidam tangamus,
altera

A altera verò calidam: vt quoque legentibus contingit, simul enim albedinem chartarum & scripturæ atramentum intuentur, secundum tamen diuerſas oculi partes, ſicut etiam ſunt extra oculum. In ipſa autem anima ſpecies ſine materia recipiuntur, idcirco non quantitates nec colores, nec calidum nec frigidum, ſed indiuiſibilia eorum ſimulachra concipiuntur, res tamen diuiſibiles & quantas repræſentantia. Quoniã verò hæc eadem ſimulachra egent aliquo ſubiecto, non enim ſunt ſubſtantia quæ per ſe maneant ſeparatæ: idcirco ſunt quidem in aliqua magnitudine, ſed non tanquam in magnitudine: eorum enim eſſe non eſt magnitudo aliqua. Propterea duplici genere corporis opus fuit ad ſenſus perficiendos, vnum quidem quod reciperet ſpecies quantas & pateretur cum materia, vt perſpicuum oculi corpus: aer in aure exiſtens: caro totius corporis: Altero autem in quo receptio fieret ſpecierum ſine materia, quod eſt propinquiſſimum animæ inſtrumentum, quem ſpiritum vocant. Sed vt res maniſeſtior euadat, in oculo diligentius id contemblemur. Cum fiat receptio viſibilis ſecundum pyramidem cuius baſis eſt ſuperficies rei, quæ uidetur extra oculum exiſtens, cuiſque in oculo, vt pater per ea, quæ in ſcientia perſpectiua traduntur: ex anguli autem, in quem pyramis deſinit, magnitudine & paruitate res maiores vel minores appareant: in anguli quidem extremo ſpeciem indiuiſibilem eſſe neceſſe eſt, concurſus enim linearum in puncto fit: ſed ante concurſum, magnitudinem habere baſi proportionalem, per quam rei viſibilis iudicatur quantitas. Cum enim duo ſint triangula, vnum paruum, cuius baſis intra oculum eſt, alterum magnum, cuius baſis eſt extra in ſuperficie viſibilis, vtriuſque autem anguli ſint æquales, vnus enim communis eſt ſcilicet is qui eſt in cuspide pyramidis, reliqui duo ad vtranque baſim æquidistantem, neceſſe eſt latera lateribus proportionalia eſſe & baſim baſi. Ex laterum præterea quantitate, habetur diſtantia corporis viſibilis, ex baſi autem quantitas eiufdem: Vbi igitur nota fuerit diſtantia, ex quantitate baſis in oculo exiſtentis nota fiet quantitas baſis externæ, proportionem enim habent eandem, quam latus maioris trianguli habet ad latus minoris: vbi verò diſtantia incerta eſt, contingit decipi viſum, vt circa magnitudinem ſolis. Sufficit ergo in oculo quãtitatem aliquam recipi quantumcunque paruam pro oculi magnitudine ſed proportionalem externæ. Nam aliàs ea quæ maiora eſſent oculo, videri non poſuiſſent neque iudicari. Corpus autem in quo fit baſis proportionalis externæ, eſt humor chryſtallinus appellatus, perſpicuus & rotundus: nam in eo perinde ac in pila vitrea aut in ſpeculo imprimitur ſpecies à rebus externis. Vbi autem deſinit pyramidis angulus, imago in ſpeciem indiuiſibilem tranſit, quæ in ſpiritu poteſtate ſentiendi prædito recipitur. Simile autem quid in cæteris ſenſibus fieri putandum eſt:

QVAEST. PERIPATET.

est: vbique enim affectionem aliquam proportionalem externæ recipi par est, vnde iudicatur quantitas rei sensibilis, interius autem eandem sine materia, & indiuisibilem fieri. Nullum autem inconueniens est indiuisibile aliquid, signum esse rei diuisibilis, & tanquam diuisibile sentiri, sensus enim est rei sensibilis externæ: quod si sui ipsius sit, ea ratione semper accipitur, quatenus sensibilis cuiusdam determinati, & quanti: nam aliàs quod indiuisibile est, insensibile quoque est. Cum enim equiuocè dicantur res in anima, & extra animam, vt homo pictus, & homo verus: etiam quantum in anima alio modo dicitur, quam verum quantum. Dicitur igitur sensus ipse quantus, quia est ipsius quanti veri, ipse autem secundum se non quantus. Sed hæc fortè fufius quam oportet, hoc loco dicta sunt. Patet igitur ex dictis multitudinem eorum, quæ sentiuntur, & quantitatem sensibilem, non impedire quin vnicus sit omnium sensus, & vnicum eius instrumentum proximum: immo ex ijs, quæ circa sensus apparent, necesse est vnum esse, quia differentiam omnium sensibilem iudicat. Quod si vnitas hæc in instrumentis externis fieri nequit, oportet ali-quod esse internum omnibus commune, in eo igitur anima sentiens fuerit cum cæteris potentijs.

*Medium illuminatum non facere ad colorum visionem,
sed potius impedire. Quæst. VIII.*

SCRIPSIT profectò Aristoteles. 2. de Anim. tex. 67. colorem idcirco non videri sine lumine, quia natura coloris est, mouere posse id, quod actu perspicuum est: actu autem perspicuum, est ipsum medium illuminatum: Ideo in tenebris non videri proprios corporum colores: aliqua tamen in tenebris solum videri, vt quæ noctu lucentia sunt ignis modo, quæmadmodum quædam capita piscium, & quorundam animalium oculi noctu tantum radiantes: Alia autem & in lumine & in tenebris videri, vt ignis, & quæcunque valde luminosa sunt, quoniam perspicuum ab ipsis actu fit. Quæ sententia, si simpliciter intelligatur, vt videtur efferri, manifestè falsa deprehenditur. Nam primum experimento patet mediij illuminationem ob præsentiam luminosi corporis factam nihil præstare ad colorum visionem: nihilo enim minus videmus colores quoscunque actu existentes, siue per medias tenebras, siue per illuminatū medium: quod noctu experiri vnusquisque potest. Nam ex loco tenebroso non solū ignem procul existentem videmus, sed etiam corpora igne illustrata, cum tamen aer intermedius non sit illustratus: accidet autem hoc, si ignis quidem non veniat in conspectum, sed solum corpus igni obiectum: quæcunque enim in aere intermedio fuerint,

Arint, non conspiciuntur, quanquam videnti sint propinquiora: color autem parietis igne illustrari videtur nō minus quam si apud nos alius ignis fuerit mediū illuminans. Idem & interdiu notare licet: Si enim ex obscuriori loco veluti antro quodam inspiciamus corpora à Sole illustrata, non minus per medium illud vmbrosū cernemus, quā si ex lumine intueremur. At verò ex medij illuminatione impediri visionem manifestum est: quæcunque enim sunt in obscuriori loco nequaquam cernere possumus ex lumine: ideo interdiu nigra apparent, quæ intra ædium parietes sunt, si ex loco illustrato inspiciamus. Omnino autem melius ex obscuriori loco cernimus, quā ex luminoso, dummodo corpus visibile illustratum fuerit. Propter hanc causam natura oculum sic efformauit, vt illud perspicuum corpus, in quo colores externi recipiuntur, quam maximè obscuro loco clauderetur, paruo relicto in eius tunica foramine, vt sufficeret ad species intromittendas, minimè autem à splendore offenderetur: & qui acutius intueri volunt, modicè oculum claudunt, adeo vt liceat aliquando interdiu stellas videre, si per longam fistulam oculo admotam inspiciamus. Præterea ratione manifestum fiet, lumen in medio impedire colorum susceptionem: Si enim est coloris susceptiuum, quod sine colore est, & soni, quod sine sono: & in cæteris similiter: sine colore autem est ipsum perspicuum, quando in potentia est, non actū, id est dum inuisibile, & tenebrosū fuerit (iam enim est, veluti color perspicui. 2. de Anim. tex. 69.) cum igitur illuminatum fuerit, non erit susceptiuum coloris: Ratio est Aristotelis. 2. de Anima. text. 71. Quod vt manifestius fiat, sic consideretur. Præsente maiori lumine in perspicuo obscurius reddi solet id, quod minus est, aut omnino deleri: vt patet in luna: non enim vmbra corporum sibi oppositorum gignit præsente Sole, noctu autem eodem absente gignit: magis ergo actum suum noctu communicat quam interdiu: aliquem tamen actū communicare interdiu dicendum est, quoniam tunc videmus eius corpus: Astra autem non solum non illuminant aerem diurnum, sed neque visui se offerunt nisi noctu, minus enim est eorum lumen quam lunæ: idcirco vmbra nullas pariunt, exceptis quibusdam splendidissimis. Venus enim absente lumine lunæ vmbra facit licet obscuras. Idem intueri licet in corporibus à Sole illustratis: hæc enim obiecta loco vmbroso, speciem suam communicant, idque nō solum adiacentia corpora illustrando, sed & aliquando proprio colore aerem circumstantem inficiendo, vt puniceo, aut flauo, aut viridi, aut alijs huiusmodi. Loca autem hæc illustrata alia similiter illustrare possunt, & hæc alia, donec tandem vltima ob luminis paucitatem alia nō illustrent, sed sufficiant solū ad sui visionem faciendam: nequaquam autem vt videantur adiacentia corpora. Communicatio igitur lumi-

QVAEST. PERIPATET.

nis, & coloris ab eo fit, quod actu est in id quod potentia, non è con-
 uerso: hoc autem modo se habent maius lumen ad minus. Ob hanc
 autem rationem color illustratus non colorat aerem æquè illumina-
 tum, tanto minus illustriorem, sed eum solum, qui fit obscurior.
 Quod si instrumentum visus susceptuum sit omnium colorum, per-
 spicuum esse oportet non actu illuminatum, sed aptum à singulis illu-
 minari. Non igitur mirum, si in lumine maiori non videmus ea, quæ
 in obscuriori sunt posita: ex obscuro autem optimè videamus ea quæ
 sunt in lumine. Propterea solemus manum lucernæ, aut Soli obijce-
 re, cum intueri melius volumus, vt tradit Aristoteles. 3. 1. Proble. 29.
 Manu enim arcemus ab oculis lumen maius, quod impediēbat reli-
 quorum susceptionem. Et postquam aliquid maximè fulgens inspe-
 xerimus, vt Solem, non possumus alia videre, donec splendor in ocu-
 lis genitus non recesserit. Propter quid igitur lumen in medio rece-
 ptionem colorum impediat, explicatum est: Actus enim inexistens
 ceteros obscurat, & arcet. Sed huic sententiæ non solum videntur
 ob stare verba Aristotelis. 2. de Ani. tex. 67. scilicet colorem motuum
 esse perspicui in actu existentis: actu enim perspicui, quatenus perspi-
 cuum lumen est. 2. de Ani. tex. 69. quasi medium illuminatū esse oportet,
 vt à coloribus patiat: Sed etiam ratio huiusmodi oppositum
 ostendit. Si enim perspicuum in actu non est sine lumine, neque co-
 lorem perspicere licebit sine lumine: corpus enim quodcunque non
 perspicuum in medio existens visum impedit. Amplius si lumen fru-
 stra est in medio, cur non videmus in tenebris? Si enim colores mo-
 uere possent perspicuum in potētia, communicatio eorum fieri debe-
 ret in medio, & tandem in oculo absente lumine, quod tamen mini-
 mè contingit. Præterea medium illuminatum pati ab omnibus co-
 loribus patet, quamuis maius sit lumen in medio, quam in eo quod
 videtur. Existente enim lumine Solis in medio, videmus tamen cor-
 pora posita in vmbra. Si igitur color prius agit in medium, quam in
 oculum. 3. de Ani. text. 73. necesse est medium quamuis maximè illu-
 stratum recipere tamen ea quæ obscuriora sunt, & oculis trāsmittere.
 Quod si oculi in obscuriori loco manentes facilius inspiciant, potest
 ob aliam causam accidere, vt propter virtutis congregationem, non
 propter priuationem luminis: si enim luminis præsentia per se colo-
 rum receptionem impediret, debuisset & in medio impedire. Hæc
 sunt præcipua, quibus aliquis persuaderi possit medij illuminationem
 ad colorum susceptionem facere. Sed supposita definitione coloris,
 facile hæc soluentur. Scribit igitur Aristoteles in libro de Sensu, ca-
 pit. 3. colorem esse extremum perspicui: quod perinde est, ac si dice-
 remus esse extremum luminis: idem enim actus perspicui, quatenus
 est interminatum, lumen est, in termino autem color: Idcirco lumen
 quidem

A quidem color est interminati corporis, color autem lumen terminati.

Pater autem id sensu : corpus enim quam maximè perspicuum, vt glacies, si contingat videri secundum superficiem propriam, non secundum superficiem continentis corporis (accidet autem hoc, vbi contractus fuerit in partes paruas) non amplius colore adiacentium corporum spectabitur, sed proprio, qui albus est: quod igitur in interminato est lumen, in termino est albedo: dicitur autem interminatum, cum visus nō in eius superficie terminatur, sed vterius ad superficiem circumstantis corporis protenditur: quod in contracto fieri nequit, non solum propter diuisionem, qui terminus quidam est, sed & propter paruitatem: eadem enim pars prope quidem insipienti visum transmittit, vt reliqua perspicua, procul autem non transmittet, sed visus in eius superficie desinet, vnde proprio colore videbitur colorata. Hoc idem accidit in niue, paruæ enim guttulæ concretæ, & maximè perspicuæ albedinem multam representant: Sic vitrum, & chry-

B stallus integra quidem visum transmittunt, si qua autem aut lima, aut scalpello signentur attritione facta, visum terminant, & alba se ostendunt. Quanto autem corpora magis perspicua fuerint, eo magis alba sunt, vt spuma & nix: aqua enim & aer maximè receptiua sunt luminis: Contra verò quæcunque lumen suscipere nequeunt, nigra spectantur: quemadmodum enim in interminato sunt tenebræ, sic in termino est nigrum. Signum autem huius est, quod nulla corpora nigra perspicua reperiuntur, cum cæteri omnes colores peruij esse possint, vt in gemmis perspicuis est manifestum: nam & candidæ & rubentes, & virides, & ceruleæ, & alio modo coloratæ visuntur, excepto nigro. Subiectum enim nigredinis non est susceptiuum luminis: idcirco nigredo similiter priuatio est, vt tenebræ: medij autem colores vt magis, vel minus de lumine participant, sic accedunt, aut recedunt

C magis, & minus ab albo. Eorum enim subiectū magis, vel minus est perspicuum. Dixit autem hoc manifestè Aristoteles in libro de Sensu cap. 3. vbi inquit. Perspicuum ergo, secundum quod inest corporibus, inest autem plus, aut minus, in omnibus causa est mutationis colorū. Quæ cum hoc modo habeat, illud alterum est subiungendū: Si enim actū perspicuum non est nisi præsentē lumine vt Solis aut ignis, colores etiam actū nō erunt sine lumine: excepto nigro, est enim luminis priuatio. Differunt autem corpora nigra, quæ in lumine videntur, à cæteris, quæ in tenebris sunt posita: hæc enim ideo nigra videntur, quia actū lumen nō recipiunt, cum tamen recipiendi habeant potentiam: idcirco in tenebris omnia nigra apparent. Quæ autem in lumine nigra sunt, impotentiam habent recipiendi lumen: non enim perspicuum est eorum subiectū. Quomodo autem priuationem mouere possit medium, & visum, alia ratio est: habitu enim priuationem cognos-

QVAEST. PERIPATET.

scimus. Colligimus igitur ex dictis eandem esse naturam luminis, & D
albedinis, actum scilicet & perfectionem perspicui illud quidem qua-
tenus interminatum est, hoc autem quatenus luminis est terminus qui-
dam: Similiter autem se habere tenebras, & nigrum, ambo enim pri-
uationes sunt, tenebrae quidem interminati corporis, nigrum autem ter-
minati: Ceteros autem colores medios esse inter album & nigrum,
ut perspicuum medium est inter lumen, & tenebrosus. Hanc au-
tem similitudinem rationis explicauit Aristoteles ijs verbis: Est ergo
inesse in perspicuo hoc, quod quidem & in aere facit lumen, est autem
non, sed priuatum esse: Quemadmodum igitur ibi hoc quidem lum-
men, hoc verò tenebrae, ita & in corporibus innascitur album, & ni-
grum. Quibus suppositis obiecta soluere non fuerit difficile. Quod
igitur scribitur colorem motuum esse perspicui in actu hoc modo in-
telligendum est. Cum enim visibile duplex sit, scilicet color, & id
quod vno nomine non licet appellari, ut ignis, Sol, stellae, fungi qui-
dam, & oculi noctu per se radiantes, & alia multa huiusmodi lucida E
corpora: Color quidem ab altero genere differt, quod visibilis non est
sine lumine: reliqua autem per se visibilia sunt, quia in seipsis causam
habent ut sint visibilia, idcirco etiam in tenebris posita videri possunt.
Hoc autem significauit Aristoteles secundo de Anima. tex. 66. ubi
colorem dicebat esse visibilem, quia est in eo, quod secundum se vi-
sibile est, id est in lumine: esse autem hoc secundum se visibile, non
ratione, id est definitione: quasi dicat: non inest lumini ratio visibi-
lis, sed est conuerso visibili inest ratio luminis: visibile enim vnum-
quodque est propter lumen. Cum autem colori insit ratio luminis
per praesentiam luminosi corporis, est enim extremum perspicui illu-
minati: corpori autem luminoso non per aliud, sed per se ipsum, est
enim ipsummet autor luminis, necesse est hoc non solum per se ip-
sum esse, sed & per se ipsum visibilem: Colorem autem tum esse co- F
lorem actu, tum etiam videri per eius praesentiam. Idcirco optime
comparauit Aristoteles intellectum agentem lumini: ut enim ex di-
uersa luminis participatione in perspicuo diuersi oriuntur colores,
qui etiam ratione eiusdem luminis visibiles sunt, sic ex diuersa diui-
ni intellectus participatione ceteris omnibus datum est esse his qui-
dem clarius, his verò obscurius: quae non per se ipsa intelligibilia
sunt, sed solum intellectione optimi intelliguntur, cuius solius est per
se intellectio, ceterorum autem non per se, sed per illud. Similiter
& visio eius est, quod maxime visibile est: per ipsum autem cetera
videntur, quae eius participatione oriuntur. Propter hoc igitur di-
ctum est colorem motuum esse perspicui in actu, quia color in actu
non est nisi in lumine, positus enim in tenebris non est actu color,
sed potentia solus, ideo inuisibilis, cum de lumine minimè participet.

Non

- A** Non fequitur autem ex hoc, vt totum perfpicuum, quod inter corpus coloratum, & oculum intercedit, illuminatū eſſe oporteat, ſatis enim eſt lumen eſſe in ea parte, quæ corpus contingit: Idcirco cum exactè volumus intueri, corpus admouemus aut ad ſolem, aut prope ignis lumen, oculos autem quam maximè ab illis arcemus. Hoc minimè contingit in altero genere viſibilem, cum enim per ſe, non per alterius participationem exiſtant, non egent altero lumine, quo videantur: ſed potius in altero lumine obſcuriora redduntur, adeo vt quædam omnino viſum effugiant, vt aſtra, & quorundam oculorum ſplendor præſente lumine diei: quædam videantur quidem, ſed remiſſius, vt ignis. Hæc igitur non ex neceſſitate motiua ſunt perſpicui in actu: perſpicuum enim actu eſt per eorum præſentiam. Cum autem actus perſpicui inſequatur quidem ſolis, aut ignis præſentiam, antecedit autem colores: Si hi viſum alterant, neceſſe eſt prius agere in medium,
- B** quod eſt actu perſpicuum. Corpora autem per ſe viſibilia nō eſt neceſſe mouere actu perſpicuum, quia hoc inſequitur, non antecedit. Non eſt autem accipiendum hoc eſſe in ratione coloris, ſcilicet motiuium eſt perſpicui in actu, inſequitur enim naturam coloris. Quid autem ſit color, & quo exiſtente motiuus ſit, explicatum eſt in libro de Senſu, & nos ſuperius declarauimus. Ad primam autem rationem dicimus colorem in lumine poſitum eſſe tanquam aliquod per ſe viſibile, veluti ignem, aut ſolem: idcirco efficiere actu perſpicuum ipſum medium per quod videtur. Signum autem euidentiffimum eſt, quod corpus à Sole illuſtratum alia illuſtrat, vt alia quoque reddat viſibilia, & hæc alia, donec vltima illuſtrentur tantum, & non illuſtrent: oculus igitur in tenebris poſitus, & aer intermedius eatenus afficitur à corpore aliquo illuſtrato, non vt è tenebricoſis luminofa fiant, ſed vt ſpeciem tantum illuſtrati corporis recipiant: idcirco interiectum corpus
- C** opacum, communicationem hanc impedit: ſolum enim perſpicuum à coloribus, & à lumine afficitur. Ad alteram dubitationem pater ſolutio ex dictis: Si enim color eſſet actu color in tenebris, videretur ſimiliter in tenebris, vt ignis: Quoniam autem in eius diffinitione includitur lumen, eſt enim luminis extremum, impoſſibile eſt actu colorem eſſe in tenebris poſitum. Quidam inter Peripateticorum principes putantes eſſe actu colores etiam in tenebris, non videri autem, quia medium non ſit diſpoſitum ad patiendum, diſponi autem à lumine: coacti ſunt aliam colorum generationē comminiſci, quàm quæ ab Ariſtotele tradita eſt. Cum enim lumē externum ſecundum eorum ſententiam non conſtituat colores, aliud in ipſis corporibus innatum fingunt ex ignis cuiuſdam mixtione. Videntes enim ignem inter cætera elementa lucidum: terram autem opacam: media verò elenta aerem, & aquam perſpicua: putauerunt ad colorum gene-

QVAEST. PERIPATET.

rationem requiri quatuor elementa : media quidem pro materia per-
 spicui, ignem autem pro lumine in perspicuo : terram pro eo, quod lu-
 mini opponitur ad remittendam ignis luciditatem. Sed hæc quantum
 recedant à veritate, & ab Aristotelis doctrina, quis non videt? Nam
 primum coguntur fateri colores esse proprias affectiones mixtorum :
 cum tamè reclamet Aristoteles. 2. de Gen. & cor. tex. 7. vbi subiectum
 visus prius esse vult, quàm subiectū tactus : & alibi scribit omnia cor-
 pora visibilia esse, cum tamen non omnia sint tangibilia : Amplius
 testatur autor de Coloribus, qui inter Aristotelis libros recensetur,
 omnia elementa alba esse : Quod si terra secundum se opaca esset, &
 nigredinis causa, nulla essent corpora, in quibus terra dominatur, al-
 ba & perspicua : Sunt tamen multa inter lapides, vt marmora, gemmæ,
 terrarum & salium genera, quorum alia exactum habent candorem,
 alia perspicua sunt maximè. Decepti sunt autem circa hanc de terra
 opinionem, quoniam ob sui diuisionem visum terminat, nec apparet
 eius perspicuitas, vt in aqua & aere : non enim contigit illis videre ter-
 ræ corpus continuum, sed spumæ modo in tenuissima corpuscula di-
 uisum : interminatio enim luminis perspicuitatis est causa, terminus
 autem coloris. Quod si albedinem perfectam non habeat omnis ter-
 ra, in causa est humoris admixti alteratio, & adustio, vt ex eodem li-
 bello pater. Sed quod de igne tradunt, nimis egreditur rationis ter-
 minos : non enim lucet ignis elementum, sed similiter perspicuum est
 corpus vt aer. Nam aliàs impediret cœli aspectum : Qui autem lucet,
 cum sit feruor quidam, quomodo in mixtionē veniat? ex igne enim
 nihil fit, vt neque ex glacie. 2. de Gen. & cor. tex. 21. Aut quomodo in
 rebus frigidissimis, vt niue summa albedo esset? Præterea si in colori-
 bus contineretur huiusmodi luminis natura ob ignis, aut alterius lu-
 minosi corporis mixtionem, præsentem maiori lumine obscurior red-
 deretur, vt de ipso igne apparet : Carbones enim ardentes in vmbra
 quidem proprio fulgore visuntur, qui color puniceo est similis : in so-
 le autem nigri videntur vt extincti? occultato enim ignis lumine ob
 solis præsentiam, color eorum proprius venit in conspectum, qui ni-
 ger est : Idem & in cæteris in se lucem habentibus experiri licet. Si
 igitur fuerit in omnibus corporibus huiusmodi lux autor coloris, in
 tenebris videretur, est enim lux per se visibilis, nec altera eget exter-
 na : maiori autem lumine eadem hebetesceret, non fulgeret magis.
 Venerunt autem in hanc opinionem absurdam, quia putauerunt à lu-
 mine externo minimè colores fieri, sed reddi solum visibiles, ducti
 verbis Aristotelis. 2. de Anim. tex. 67. vbi de colore loquens, inquit :
 Vnde non est visibile sine lumine, sed omnis cuiusque color in lu-
 mine visibile : quasi color sit, etiam cum inuisibile fuerit. At si hoc mo-
 do intelligendus esset locus Aristotelis, repugnaret ei, quod paulo in-
 ferius

A ferius tex. 71. inquit : Coloris susceptiuum esse, quod sine colore est: sine colore autem esse diaphanum, & inuisibile, & quod vix videtur, quale est tenebrosus. Dicendum est igitur, colorem in tenebris positum non actu colorem esse, sed potentia tantum ut ipsum perspicuum: actu autem fieri per luminis presentiam: quodam enim modo lumen facit potentia existentes colores actu colores. 3. de Anim. tex. 18. Ideo colorem esse in lumine visibilem. Circa tertiam rationem, quæ probat lumen maius in medio existens non impedire colorum susceptionem, quia positos in umbram perspicimus, quamuis medium fuerit maximè illustratum: unde colligebatur aduersus nostram sententiam lumen maius pati à minori, quia medium pati oportet à coloribus, si affectio peruenit ad oculos: pro maiori intelligentia non ab re fuerit aliquantum immorari. Affectio igitur, quæ in medio fit à coloribus, aut ab altero genere visibili, minimè visibilis est: videtur enim vnum quodque secundum superficiem, sed secundum medium nequaquam propter eius interminationem. Idcirco aeris quæquam terminus proprius non veniat in conspectum, videtur tamen secundum apparentem superficiem, qui color est cæruleus: Similiter & maris profunditas, quæ definit visus eandem præferret coloris speciem: interminatum autem quatenus interminatum, omnino visum fugit: Ideo perspicuum ipsum, siue illuminatum, siue non minimè videtur, nisi secundum accidens, quatenus eius termini in conspectum veniunt. Ex quibus etiam illud patet colores minimè esse in medio nisi potentia: cum enim vbique diuisio fieri possit, in diuisione autem & superficie color adfit, antequam diuidatur, color non erit, aptus tamen esse. Transmissio igitur colorum ad oculos per medium, non gignit aliquos colores in medio, neque aliam huiusmodi affectionem: Nam si aliqua fieret in medio à coloribus affectio, in eadem parte essent simul affectiones contrariæ: contingit enim idem medium simul plures colores, atque contrarios transmittere. Præterea si colores in medio reciperentur, non possent synceri ad oculos ferri, sed mixti, ut accidit sono: cum enim duo simul fiunt, auditus mixtionem vtriusque percipit, quæ harmonia dicitur. Similiter & odori, non enim contingit simul per idem medium duos odores percipere, sed mixtionem vtriusque si simul agat: contraria namque non possunt integra esse in eodem subiecto simul, sed aut ad mixtionem venire, necesse est, si apta nata sint hoc pati, aut altero agente alterum omnino destrui. Sed hoc in coloribus minimè apparet, synceri enim per idem medium feruntur ad oculos: non ergo in medio dicendi sunt esse. In eo igitur differt visus à cæteris sensibus: hic enim non ex medio colores assumit, sed per medium: reliqui autem ex medio: oportet enim in illis affici medium, in visu autem nequaquam: & hoc est in causa, quod in illis affectio prius est in me-

QVAEST. PERIPATET.

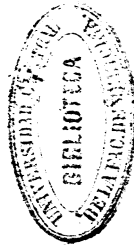
dio, quàm in instrumento : prius enim afficitur, quod propinquius **D**
est sensibili quam quod magis distat : visibile autem non prius est in
medio, quàm in extremo, sed simul : dico autem in medio esse colo-
rem, aut visibile eo modo, quo contingit in eo esse, scilicet potestate,
non actu. Hinc autem patet lumen in medio existens non impedire
colorum susceptionem, non enim visibile est mediū lumen, sed eius
extremum solum : extremum autem luminis maioris nequaquam pa-
ti potest à minori : Colores enim in vmbra positi nō colorant ea, quæ
in sole sunt, sed è conuerso. Clarioris autē intelligentiæ gratia pona-
mus in tēplo non nautū luminoso, solis lumen per angustam fenestrā
introlabi : pars aeris à sole illustrata non discernitur à reliquo, nisi per
corpuscula in illo volitantia, quæ cum in lumine sint posita, mouent
visum. Vbicunque autem aer à puluere, aut fumo, aut alijs corpuscu-
lis purgatissimus fuerit, omnino aeris pars illuminata visum effugiet :
corpora autem posita in vmbra per medium hunc aerem non minus **E**
videbuntur quam per reliquum, siquidem oculus in vmbra similiter
fuerit. Quod si in aere illustrato ponatur, minus videbit, quia à maio-
ri lumine impeditur minoris susceptio. Quod autem id cōtingat pro-
pter maioris luminis præsentiam, non autem propter virtutis disgrega-
tionem, vt multi putant, illud argumento est : Nam idem contingit
rebus inanimatis, vt videre licet in speculo, & chrystallis quibusdam
angulosis : Lumen enim receptū reflectunt, & colores aliquando iri-
di similes in obiectum parietem vmbrosū : in locum autem illustra-
tum nequaquā : Nam præsentē maiori lumine vbique obscuratur id,
quod minus est. Merito igitur instrumentum visus priuatū esse opor-
tet omni lumine, vt suscipere omnes colores possit : actu enim in eo
fit colorum susceptio, non quemadmodum in medio, & in intermi-
nato potentia solum. Sed dubitabit quis : Si lumen præsens in oculo
impedit ceterorum receptionem : propter quid ignis quidam apparet **F**
in oculis ? noctu enim nullo alio lumine præsentē, & oculis clausis ce-
lesteriter moto oculo, splendorem videmus : Et Felium ac Noctuarum
oculi splendorem extra vibrant. An splendor in tunica est interna,
qui mouet quidem oculi perspicuum intus foras in Fele, & Noctua :
Foris autem intro in hominibus, cum ex sua sede celeriter dimouetur
oculus, vt pars splendida fiat exterior. Cum igitur in interna oculi
parte anima sentiens, non in externa sedeat : De Sensu, cap. 2. senti-
mus solum eū motum, qui à rebus externis intro fit : idcirco nostrum
lumen minimè videmus, nisi cum dimouetur oculus : idem putandū
& felibus accidere, splendorem enim proprium non vident, qui ta-
men extrinsecus insipientibus est manifestus. Impediret igitur cæ-
terorum visum, si exterius intro moueret, vt externa visibilia : per ean-
dem enim lineam plures colores videre impossibile est. Nunc autem
accidit,

A accidit, quemadmodum in speculo : in eodem enim, sed per diuersas lineas diuersos colores inspicimus. Non est autem putandum in speculo esse actu colores, qui in eo refranguntur : Cum enim in eodem & secundum eandem partem simul plures, atque contrarij colores refrangantur (nam quo tempore quis in speculo album quid intuetur, potest alter secundum eandem speculi partem nigrum quippiam perspicere) si in eo colores essent, qui videntur, contraria simul essent. Eodem igitur modo colores sunt in speculo, vt in perspicuo interminato. Quamuis enim speculum terminus quidam sit, non tamen eo vtimur vt termino : nam res in qua terminatur visus, extra speculum est. Quemadmodum igitur per lineam rectam perspicientes, non dicimus in medio colorem esse, sed in extremo : sic per lineam reflexam videtur quidem color esse in loco reflexionis, non tamen adest. Et quemadmodum per eandem lineam rectam impossibile est plures co-

B lores perspicere : in eisdem enim extremis contrarij essent colores : sic per eandem reflexam non possumus nisi vnum videre : A diuersis enim visibilibus, vt diuersae protenduntur ad eundem oculum lineae rectae, sic diuersae reflexae in diuersa desinunt, quamuis in eodem puncto refrangantur : Nam & in visione recta contingit lineam, qua quispiam album videt, alteram interfecare, qua alter nigrum : in intersectione igitur viderentur esse contrarij colores, non sunt tamen propter perspicui interminationem : Sic in speculo interminatio quaedam est linearum, quae in eo refranguntur. Colores autem proprij corporum non hoc modo termini sunt luminis : nam vndeunque flectentur, eandem speciem praefereunt : quoniam lumen receptum tanquam proprium, non tanquam alienum regerunt.

C Est autem proprium, quia insequitur naturam perspicui, ex cuius diuersitate varie afficitur praesente lumine. Refractio autem insequitur lauitatem superficiei, idcirco non ostendit proprium speculi colorem, sed alienum. Qui putant visionem fieri per emissionem radiorum ad rem visam, nullas huiusmodi difficultates patiuntur : nec enim in speculo, nec in medio, nec tandem in oculo recipi colores villo modo fatentur : Quorum sententiae illud quoque videtur fauere, quod de refractione scribit Aristoteles. 3. Meteororum. capit. quarto. scilicet variari propter visus imbecillitatem : contigisse enim cuidam speciem sui ipsius semper cum ipso ambulanti in aere videre, quia propinquus aer sibi pro speculo esset, quod ceteris acutè videntibus non contingit. Idem notare licet in aquam modicè obscuram intuentibus : quibusdam enim ea ipsa speculum fiet, alijs autem nequaquam : quasi reflexio, non ipsarum specierum fiat, sed visus. Nam si species reflecterentur in speculo, non debuissent pro natura videntis reflecti, sed omnibus similiter.

At hæc

QVAEST. PERIPATET.

At hæc sententia cum multas alias longè grauiores difficultates patitur, quas hoc loco ponere minimè opportunum videtur: non recipitur à Philosopho: Dicimus igitur eam esse naturam luminosi corporis, ipsum perspicuum actu facere, & speciem similem in eo multiplicare, in interminato quidem in potentia, in termino autem actu. Patet autem hoc in ijs quæ lumen solis receptum reflectunt aut in parietem aut in aliud corpus: Tanta enim est aliquando vis lumini reflexi, vt comburat corpora, quod speculi concavitas solet efficere: Et ex multiplici repercussu luminis ob superficieum positionem iactantur aliquando colores iidem qui in iride spectantur, quod chrystalli quidam angulosi faciunt. Cum igitur hæc repercussui visus tribui nequeant, necesse est ob repercussum luminis fieri. Quod autem non omnibus appareat omnis repercussio, in causa est instrumentum visus melius aut deterius affectum: quod enim percipit ea quæ distantiora sunt, non percipiet refractionem quæ fit à propinquo aere aut aqua, E nam eo vt medio vtetur non vt extremo: Si autem propter visus imbecillitatem aere propinquo vtatur tanquam extremo, refractionem in eo percipiet. Videbatur autem huiusmodi refractione visus esse non rei, propter interminationem specierum in medio: terminatur enim hic speculum pro natura videntis. Sed hæc forte prolixius quàm oporteret persecuti fuimus. Quomodo igitur medium illuminatum faciat ad colorum visionem & quo pacto impedimento sit aliquando, aliquando autem non, explicatum est.

Imaginationem à rebus externis moueri posse non moto sensu. Quest. IX.

IN IME profectò negatur imaginationem motum esse à sensu in actu factum, vt definiuit Aristoteles, 2. de Ani. tex. 161. F Ea enim quorum non est sensus, aut quorum sensu à natiuitate destitutus quis fuerit, concipi imaginatione vlllo pacto nequeunt. Nam si cæcus imaginari colores posset, aut surdus sonos, iudicare quoque aliquid de ipsis atque contemplari valeret: quod impossibile esse ostenditur, 3. de Anima. tex. 39. Afferimus tamen circa ea quorum sensum habemus, multa imaginari posse, quæ nūquam sensimus. Non solum enim ex nobis met ipsis cum volumus simulachra veluti ante oculos ponimus etiam eorum quæ non existunt, vt Centauri, aut Chimæ, quemadmodum pictores ac Poetæ faciunt, sed etiam sponte sunt in anima motus quidam simulachrorum, quorum sensum non habuimus, vt in somnis & quandoque in vigilia. Nam alioqui si omnem imaginationem præcelsisse oporteret sensum in actu, vt eiusdem cuius habemus imaginem, sensum prius habuissemus, omnis imaginatio

- A** natio memoria esset. Est enim memoria in parte animæ quæ imaginatiua dicitur, motus quidam eorum quæ sensimus prius: De Mem. cap. 1. At imaginatio non solum est ipsius præteriti, sed & præsentis & futuri, & non solum eorum quæ sunt, aut fuerunt, aut futura sunt, sed & oppositarum negationum. Non enim est necesse omnem imaginem esse alicuius imaginem. Differt igitur imaginatio à memoria, quoniam hæc præteritorum tantum est nota: & à sensu, nam hic præsentium est solum, & à spe, hæc enim futurorum est imago. Præterea ab his omnibus compatimur & mouemur: ab imaginatione autem nequaquam, si tanquam imaginem nõ tanquam rem cuius imago est, comprehendamus. 2. de Anim. tex. 154. Imaginationes enim sunt veluti picturæ, sensus autem, & memoriæ, & spes, tanquam ea quæ picturis representantur. Non enim hostis imago, sed hostis ipse timorem incutit, neque rerum iucundarum formas, sed ipsas res concupiscimus.
- B** Cum igitur ea quæ ab imaginatiua facultate comprehenduntur, non omnia in sensu prius fuerint, sed quædam futurorum sint imagines: quædam imagines tantum, sed nullarum rerum neque præsentium, neque futurarum, neque præteritarum imagines, videndum est unde hæc ortum ducant, & cuius gratia animalibus insint. Videntur autem imaginationes omnes quanquam non ex sensu oriantur, sine sensu tamen minimè fieri: Non enim potest qui colores, nunquam uiderit, colores imaginari: est enim imaginatio alsimilatio quædam eorum quæ sensimus: Nam quid prohibet, si album quid viderimus, simile quid alterum imaginari siue sit siue non sit? Et si aues volantes cernimus, cur non & equos alas similiter habere & volare imaginemur? Quod ergo dicitur imaginationem motum esse à sensu in actu factum, eo modo intelligendum est, vt facto sensu contingat fieri motum in imaginatione, vt scilicet vel illud idem imaginemur quod sensimus, vel aliquid aliud illi simile. Velox enim est animi motus, adeo vt aliquando nobis non animaduertentibus post alicuius rei sensum aut memoriam, multæ suboriantur imaginationes, quæ si lateant aut propter somnum, aut propter motus velocitatem ab eo quod sensimus digressæ esse, vt melancholicis & delirantibus contingit, vera esse putantur, quæ in imaginatione sunt. Quibus hoc modo constitutis illud asserimus: imaginationem à rebus externis sine medio sensu moueri posse: quod vt commodius demonstretur, hinc exordiamur. Cum innumera penè lateant in anima eorum quæ sensimus aut intelleximus imagines, simul autè omnes mouere impossibile sit, meritò queri potest, unde in anima sit principium motus, vt modo hæc modo illa moueat: non enim semper in nobis est meminisse, sed sæpè nobis minimè querentibus & aliud agentibus occurrunt vel remotissimarum rerum memoriæ, atque imaginationes, quas referre ad ea circa quæ tunc versamur,

QVAEST. PERIPATET.

mur, non semper licet: non enim absurdum est aliquando ob modicam similitudinem eorum quæ præ manibus habemus, suggeri nobis etiam non animaduertentibus nec volentibus rerum distantissimarum imagines. At cum præter expectationem amicus quispiam facta eius mentione superuenit, ut in proverbio dicitur, Lupus in fabula: aut ubi per somnum quædam apparuerint, quæ euenierint, à nostris tamen sensibus & cogitatione remotissima, ut tradit Aristoteles in libro de Diuinatione per insomnia, ubi inquit: Supra nostram prudentiam esse eorum originem inuenire, quæ quis præuiderit circa ea, quæ apud Columnas Herculeas & quæ apud Borythenem geruntur, loca scilicet distantissima, ad quæ peruenire nullo modo queat nostra prudentia: quomodo principium motus harum imaginum in nobis fuerit? quanquam locus ille perperam ab interprete in aliam sententiam fuerit conuersus. Aut igitur dicendum temere in anima huiusmodi motus fieri, ut scilicet modo hæc modo illæ imagines casu moueantur, aut si non est fortuita eorum diuination, ratio aliqua erit, quæ imagines illas statim quibusdam temporibus moueat. Quod si eorum imaginatio quæ eueniunt, & quorum principium in nobis minimè est, omnis casu contingeret, quemadmodum si me ambulante coruscauerit, rarò hæc non sæpe euenirent. 2. Phisic. tex. 48. At multis hominibus hæc contigisse historiæ habentur certissima: Quin rarè extiterunt regnorum aut urbium, aut familiarum mutationes, quæ prædictiones suas non habuerint. Pauci etiam sunt homines qui circa se aut suos quædam effatu digna spontina imaginatione non præsentarent. Quod si hæc cum cæteris imaginationibus comparatæ rarè videantur esse, non destruit id quod dicimus: nam & Lunæ aut Solis conjunctiones oppositionesque, in quibus ipsa lumine deficiant, raræ sunt, cum tamen casu minimè fiant, sed certas habeant causas, quibus existentibus necesse est luminis defectum fieri. Eodem modo quamuis imaginationes plurimæ principium motus habeant ex nobis, verbi gratia ex sensu aut alicuius memoria, si quæ tamen sunt, quæ à rebus ipsis externis ortum ducant, earum erunt indicia: idcirco aut semper aut ut plurimum veritatem continebunt. Quod autem à rebus externis motus quidam fiat in imaginatione, non intercedente sensu aut intellectu, fatetur Aristoteles in lib. de Diuinatione, ubi de ijs somnijs, quibus aliqui præuident ea quæ à nostra cogitatione & sensu remotissima sunt, inquit: si non temere fiant (multa enim fortuito eueniunt) propter eam causam contingere, non quam Democritus assererat, qui à rebus ipsis simulachra quædà fluere putabat: sed quoniam motus quidam & sensus ab ipsismet rebus pertingit ad animas somniantes: hunc autem motum imagines facere, ex quibus futura de ipsis præuident. Quod autem velit huiusmodi motus à rebus externis

A ternis non in ipso medio aere fieri, sed in anima tantum, significant verba quæ subiungit: Ideo enim in somno motus ij percipiuntur, quia etiam paruos motus qui intrinsecus fiunt, sentiunt dormientes magis quam vigilantes. Si ergo motus extrinseci essent, in vigilia, & instrumentis sensuum perciperentur, non in somno. Quod autem inquit, noctu magis quam interdum sentiri, quia aer noctis minus est agitatus, diurna autem perturbatione motus huiusmodi dissolui: significat aeris ambientis perturbationem corpora nostra perturbare, & impedire, ne huiusmodi motus intrinsecos percipiamus infestantibus extrinsecis. Nam & qui Ecstasim patiuntur, eos motus maximè percipiunt, quia minimè ab ijs infestantur quæ sensus mouent. Et melancholici quoniam celerem habent imaginatiuam virtutem, motumque eius vehementem non facilem ab alijs motibus dissolui: Quæ igitur imaginationi offeruntur citissimè ab illis arripiuntur, minimeque disturbantur. Præterea si motum aliquem in ambiente concederet Aristoteles ab ipsis rebus ortum, incidisset in eandem sententiam Democriti: quod enim aliud huiusmodi motus esset quam simulachrorum defluxus? Aut quomodo medium pati motus illos possit? Sonum enim ex certa tantum distantia audimus, & odores olfacimus: & visibilia conspiciamus: si autem amplius fuerit interuallum, non perueniunt ad nostros sensus eorum species: At quæ imaginationem mouent, nullam determinatam requirunt distantiam, neque intermedij corporis differentiam: Vndecunque enim & quocunque intermedio corpore imaginatione res attingimus. Si igitur medium affici oporteret, determinata esset eius quantitas, & qualitas, vt in cæteris sensibilibus videtur. Minimè autem mirum videri debeat, motum in anima fieri non moto medio: nam simile quid coloribus contingere ostensum est: Idem accidit & lapidi herculeo: hic enim siue in nostro orbe sit, siue apud Indos transferatur, vbicunque tandem fuerit, ad easdem celi partes vertitur: Ferream quoque acum suo motu circunducit, quodcunque corpus intermedium extiterit seu motum seu quiescens: non enim est necesse illam affectionem in medio recipi: nam id quod agit, nō in vnumquodque aptum natum est agere, neque per se tangere oportet id quod mouetur, satis enim est medio aliquo tangere. Idem contemplari licet in Torpedine, quæ manū piscatoris obstupescit tactu retis. Sed dubitabit iterū quis: Quo pacto à rebus futuris gigni motus præsens possit in anima? Cum enim futurorum fiat præsensio, oportet in imaginatione prius motum esse quam in re, quod videtur impossibile esse, si imaginatio à rebus moueatur. An non est absurdum: quemadmodum res quæ abierunt, vestigia quædam sui relinquunt, sic antequam accedant, significationes quasdam præmittere, vt circa tempestates contingit? Non igitur à rebus

QVAEST. PERIPATET.

à rebus futuris quæ adhuc non sunt, motus aliquis fieri potest, sed D
ab ijs, quæ rerum futurarum sunt initia, & actû iam existunt, fieri
motus illos in imaginatione putandum est. Idcirco quamvis vera
sint somnia, non tamen est necesse ea euenire, quæ in somnijs appa-
ruerint. Nam quemadmodum non semper post nubium generatio-
nem fit pluuia: neque post rectam consultationem res perpetuò ex
consilio succedunt, sed aliquando quarundam rerum initia ab alijs no-
bilibus incohesionibus deuantantur: sic neque signa quæ in ima-
ginatione ex veris initijs orta sunt, perpetuo euenire est necesse. Hoc
modo statuit Aristoteles in libro de Diuinatione, vbi inquit: Om-
nino enim non omne fit, quod futurum erat, neque idem est, quod
erit, & quod futurum est, & quæ sequuntur. Amplius dubitare li-
cet: Si omnia quæ fiunt, apta nata sunt imaginationem mouere: cur
non omnia quæ fiunt, imaginatione sentimus? sed ea solum aut ma-
ximè, quæ ad res nostras aut ad propinquos, aut ad amicos, aut tan- E
dem ad notos pertinent? Nam quemadmodum quælibet obiecta
sensibilia in debita distantia sensus proprios minimè latent, sic ima-
ginabilia omnia debuissent suas imagines in anima representare. Præ-
terea vires non intercedente sensu imaginationi innotescant, duæ
erunt virtutes eiusdem apprehensiuæ, vt coloris tum visus, tum ima-
ginatio: at absurdum est duas esse eiusdem potentias. 2. de Anima.
tex. 136. Quod si non idem sit color qui imaginationem mouet, &
qui visum: cum visus sit ipsius coloris externi, imaginatio eius non
erit, sed eius qui in sensu: æquiocè enim dicuntur omnia quæ in
anima sunt, cum ijs quæ extra animam. Imaginatio ergo non moue-
bitur ab externis rebus, nisi quatenus mouetur à sensu qui externo-
rum est. Ad primam igitur dubitationem dicimus: Si ea quæ ima-
ginationi offeruntur, nullo modo sensu egerent, virtus imaginatiua
omnia externa similiter apprehenderet, vt visus omnes colores, & au- F
ditus omnes sonos. Sed quoniam præparatio quædam imaginabi-
lium requiritur, quæ per sensum habetur, hinc fit, vt non omnia æ-
què imaginationem cuiusque moueant, sed præcipuè notorum no-
ti. Eorum enim quæ neque vidimus vnquam, neque ab alijs visa
audiuimus, motus nequaquam pertingere possunt nostram ima-
ginationem. Eorum autem quibus maxima diligentia & cura animi
appulimus, vt quæ charissima nobis sunt, imagines faciliè agnoscimus,
apprehendimusque non solum per insomnia, sed & aliquan-
do vigilantes: imminente enim re quadam noua veluti percuti ani-
mum sentimus causam non videntes; adeo vt motus etiam corpori
communicetur, veluti sibilus quidam in auribus, aut caliditas, vel fri-
giditas membra permeans. Non igitur mirum, si non omnia æquè
imaginationem moueant, non enim similiter præparationem in ani-

Ama reperiunt: Ad alteram dubitationem patet solutio ex dictis. Concedimus enim eiusdem rei imaginationem esse & sensum: nam vtrunque nota quædam est rerum externarum & singularium. Neque absurdum est eiusdem duas esse virtutes apprehensivas hoc modo, ut vna alterius præparatione egeat: Apprehensio igitur per sensum præparatio est eius quæ per imaginationem fit: quemadmodum vtraque præparatio est ad intellectionem. Inhabitat autem quis iterum: Si imaginatio præparationem in sensu requirat, non mouebitur à rebus, nisi prius ab ipsa moueatur sensus. Quod si quid in imaginatione prius fuerit quam in sensu, non erit sensus imaginationis præparatio. Dicimus: si imaginatio alteram cognitionem non adderet ad eam quæ sensu percepta est, non esset sensus aliqua eius præparatio, sed perfectio cognitionis tota in sensu esset: à sensu autem ad imaginationem transitus ad imperfectius quid esset mutatio: quod minimè fieri à natura cernimus: quæ enim generatione sunt posteriora, finis rationem & melioris habent. Optimè igitur in his quoque instituit natura, ut quibusdam per sensum comprehensis, reliqua imaginatione apprehenderentur. Est autem perfectior hæc virtus, non quia certior sit sensu, sed quia ampliorem addat cognitionem, ad multa enim peruenit imaginatio, ad quæ sensus nequit. Sensui enim non nisi præsentia sunt nota, certa existente medijs natura & distantia sensibilibus. Imaginationi autem non minus præterita & futura nota sunt quam præsentia, & distantissima non minus quam propinqua, idque medio quocunque intercedente. Postquam igitur sensu verbi gratia Socratem nouerimus, imaginatione modo in conuiuio sedentem, modo in schola docentem, aut aliud quid agentem intuemur: idque aut ex nobismet ipsis imaginantes, quæ imaginatio, ut plurimum falsa est, cum rei non correspondeat: principium enim eius non in re est, sed in nobis: Aut sponte: tunc autem ut plurimum vera est, ex ipsa enim re ortum ducit. Perinde autem est, ac si ex umbræ motu corpus id quod umbram ex se iacit, moueri imaginemur: Quod enim per medium sensum in imaginatione remansit, veluti umbra quædam est rei exterioris: Contingit igitur hanc moueri uel motis nobis vel re. Si igitur motis nobis id contingat, videbitur quidem motus esse in re, non tamen erit: Si autem res ipsa moueatur, etiam eiusdem species in anima simili motu mouebitur: qui motus si animaduertatur, imaginatio fiet vera: Rarò autem animaduertuntur huiusmodi motus, quia à cæteris validioribus dissoluuntur: idcirco in somno magis quam in vigilia, & in ijs quorum mens cogitationibus quasi deserta & vacua est percipiuntur. Qui verò percipiuntur, rari sinceræ reddunt imagines, facile enim ob proprium imaginationis motum peruertuntur, & immutantur: aut cum alijs imaginibus miscen-
tur:

QVAEST. PERIPAT. LIB. V.

tur: Hinc fit, vt rara sint somnia recta, sed pleraque sub alijs formis D
appareant: vt si hostis inuasurus fit, videbitur Taurus aut aliud hu-
iusmodi animal aggredi. Idcirco qui nouit similitudines distingue-
re, promptus est somniorum interpres. Quoniam autem motus dum
incipiunt, facilius disturbantur, quàm vbi diutius perseverauerint:
hinc fit vt posteriores imagines sinceriores ac veriores esse soleant:
præcipuè vbi sedatus fuerit sanguinis motus, qui ex coctione alimen-
ti fieri solet. Matutina igitur somnia ob hanc causam veriora, & sæ-
pius repetita fidem firmiorem faciunt: significant enim in re motum
magis perseverantem. Quomodo igitur imaginatio à rebus exter-
nis moueatur non intercedente sensu, & quo pacto ad id præstandum
præparatio per sensum requiratur, explicatum est: Quod autem ali-
quando ex motu qui in imaginatione fit, communicetur motus re-
bus externis, diuiniorem causam expostulat: Non enim id contin-
git nisi hominibus, & diuiniorem naturam adeptis.

Peripateticarum Quaestionum Finis.

D A E M O N V M I N V E S T I G A T I O

PERIPATETICA,

AD PETRVM IACOBVM BORBONIVM

Archiepiscopum Pisanum.

Andrea Casalpino Aretino Authore.

SECVND A EDITIO.

C A P. P R I M V M.

POSTQVAM Reuerendissime Antistes conuocatis Pisanæ Academicæ Theologis, Philosophis, ac Medicis curasti, vt religiosis quibusdam virginibus à Dæmone vexatis, dum à Sacerdote adiurarentur, interessent, quo signis optimè notatis iudicaret, vtrum morbus à causis naturalibus penderet, vt sunt vapores ab utero ascendentes, quibus pleræq; virgines infestari solent, aut atra bilis, cæteri; prauis humores modo mentem modo corpus lædentes, vt in Epilepticis conuulsionibus, & Melancholicis deliramentis contingit: an altera lateret causa supra naturam, quæ Medico naturæ ministro nequaquam obediret, sed tantum diuinis auxiliis tolleretur: Mihi subiit in mentem quasi diuinum Hippocratis præceptum in Prognosticis, vbi inquit. Et si quid Diuinum in morbis habetur, illius quoque ediscere providentiam: Visus enim mihi est grauissimus hic author

T ijs

DAEMONVM INVESTIG.

ijs verbis huiusmodi morbos indicasse, qui causam tum gignentem, **D** tum sanantem supra naturam possident. Quoniam verò locus is a Galeno aliter exponitur, vnde factum est, vt plerique medici huiusmodi morbos negent, qui naturalem modum excedunt: postquam tua opera oblata mihi est occasio hosce morbos diligentius contemplandi: placuit quædam pro ingenij mei tenuitate de ijs in medium afferre, quò secundum Hippocratis præceptum eorum quoque prouidentiam quis ediscere possit. Satiùs autem fuerit prius eius loci expositiones à Galeno reprobatas percensere, deinde propriam eius sententiam explicare. Afferit igitur duas opiniones ab aliis medicis excogitatas circa Diuinum illud in morbis, quarum prima eorum est, inquit, qui putant ob iram quandam Deorum hominibus accidere morbum, nisi eorum testimonio, qui historias citra rationis administrum scripserunt: innuit autem Theologos, quos alibi idem Galenus, **E** vt pote qui nulli religioni esset addictus, notat tanquam sine ratione loquentes. Eo autem argumento opinionem hanc refellit, quia Hippocrates nullibi causam egrotationis in Deos refundit: cū autem inter ceteros morbos putarent Epilepsiam, & Amorem diuinus esse: quoniam Epilepsia Sacer morbus aliàs appelletur: Amorem Poetæ fabulentur Dæmonem quendam pusillum esse recens natum, gerentem facies ardentes, qui homines quosdam in hanc agit affectionem. Vtrunque autem falsum esse ostendit, quoniam utræque naturales sunt affectiones. comprobare hanc sententiam videtur Hipp. de Aere Aquis, & lo. cap. 11. Altera opinio eorum est, qui dies decretorios eos scilicet, in quibus morbi solui solent, ad causam diuinam referūt, quia incognita est, & inopinabilis. Iure autem hanc reprehendit, partim quia non omnia, quæ causas habent incognitas, & inopinabiles, diuinæ vocamus, sed duntaxat vbi admirabilia habeantur: partim quia nec ignorauit Hippocrates causas decretoriorum dierum, vt in commentarijs de Diebus decretorijs apertum est. Tandem propriam asserens sententiam inquit nomine Diuini Hippocratem intellexisse aeris ambientis conditionem, vnde morbi publicè vagantes oriuntur, de quibus egit in libris de Morbis vulgaribus, & in tertia particula Aphorismorum. Quidam enim morbi in siccitatibus apti nati sunt oriri, alij in Australi constitutione, & tandem diuersi in diuersa temporum vicissitudine vagantur. Venit autem, vt puto in hanc sententiam, quia scribitur ab Hippocrate in libro de Aere, Aquis, & locis ad medicum pertinere syderum quorundam exortum, & occasum obferuare, quibus & tempora mutantur, & corpora afficiuntur: licet hæc fortè sublimiora videantur, vt pote quæ ad scientiã Astronomiæ pertineant. Quasi ob id Diuina ab eo appellentur, quia sublimiora sunt: aut Diuina dicatur Aeris conditio, quia à Cœli motu fiat, quod Diuinum

- A** uinum est : aut tandem , quia vitari nequeat : quasi ij morbi humani appellari possint , qui ex praua victus ratione cōtingunt , & ex propriis erratis , diuini autem , quorum causa in nobis non est . Aeris enim conditiones vitare non possumus . Quamuis autem hæc sententia fatis accommodari possit verbis Hippocratis , tamen falsa esse , vel ex eo deprehenditur , quod idem Galenus obieciebat aduersus sententiam de Diebus decretorijs . Nam licet ij ex Cœli motu , præsertim Lunæ putentur perdere , non tamen ob id Diuinum quid in morbis esse voluit , quia causæ neque incognitæ , neque inopinabiles , neque admirandæ sunt . Idem de Morbis vulgaribus dicere possumus , nam eorum causæ , etiam si Pestis sit , nō minus cognitæ sunt , quam Dierum decretoriorum . Præterea si propter Cœlum Diuina dicenda essent , quæ ab eo pendent , omne opus naturæ Diuinum esset , cum omnis huius mundi inferioris virtus inde gubernetur , vt tradit Arist. primo Meteor. cap. 2. Sed Galenus à priori sententia , quæ ad veritatem magis accedit , discessit , & in has absurditates incidit , quoniam in hoc inferiori mundo nihil putauit immortale , & diuinum cōtineri . Nam in libro quem inscripsit : Quod animi mores sequantur corporis temperamentum : fatetur se persuaderi non posse , in homine aliquā partem animæ immortalem esse , qualis à Platone Rationalis statuitur : cum videat in Phreneticis , & reliquis delirantibus lædi mentem , immutato corporis temperamento : & mortem inferri calore uatiuo extincto . Quasi calor natuius sit ipsa animæ substantia : alioqui ignorare se eius essentiam . Huius quoque sententiæ putat fuisse Hippocratem dicentem in Epidemijs . Hominis anima semper producitur vsque ad mortem , sin autem igne excanduerit , simul cum morbo , & anima corpus depascitur . Quo in loco ipsum primum animæ instrumentum calorem , scilicet natium , quo omnes animalis operationes fiunt , animam vocauit . Cum igitur in anima præter huiusmodi calidum generationi , & corruptioni obnoxium nihil immortale inspicere potuisset Galenus , non mirum si in morbis causam aliquam diuinā inuenire nequiuert : putaueritq; Hippocratem per huiusmodi Diuinum causam quidem naturalem intellexisse , sed communioem , ac minus euitabilem : Si enim in homine nulla pars diuina habeatur , multo minus in cæteris substantiis ignobilioribus fuerit . Principium igitur huius considerationis erit , si inuestigauerimus quid Diuinum in homine habeatur : præterea si quid etiam extra hominem huiusmodi sit in hoc mundo ex quatuor elementis composito . Quibus constitutis videndum erit , vtrum ab illis morbi fiant in hominibus , & qui : & tandem qua arte ij dignoscantur , curenturque . Quibus absolutis finis erit assumpti negocij .

DAEMONVM INVESTIG.

C A P. I I.

D

N homine igitur contineri partem diuinam, quæ mens appellatur immortalem substantiam extrinsecus innascentem à materia separatam, cui propria est operatio nõ communicans cum operatione corporis demonstratum est ab Aristotele: eandem concessit Plato, & omnes fermè Philosophi præstantiores. Quod autem ex eius participatione quædam operationes communicentur coniuncto, quæ lædantur, immutato corporis temperamento, consentaneum est rationi: cum enim ratiocinari, amare, odisse, & cætera huiusmodi non sint mentis participatæ operationes, sed habentis illam, quatenus illam habet: non mirum, si lædantur, & pereant aliquo interiori corrupto, vt corpore participante. At Galenus hæc videre non potuit, quoniam ignorauit, vt ipsemet fatetur, animæ essentiam, & intelligentiæ humanæ principia. Quod autem Hippocrates animam vocauerit ipsum calidum innatum, non est præter rationem: medicè enim loquitur. Medici autem considerant præcipuè calidum innatum tanquam principium vitæ, & mortis. Vita enim in eius conseruatione consistit, mors in eius extinctione. At verò consideranti ea, quæ traduntur ab Aristotele de calido innato, etiam patebit diuinum quid contineri in eo. Inquit enim. 2. de Part. Anim. capit. 3. omnem animæ virtutem, seu potentiâ corpus aliud participare diuinius quam vocata elementa, qui calor vocatur, & spiritus, quique in semine contentus facit, vt fecunda sint semina: cuius natura, nõ ignis, sed proportionem respondens elemento stellarum: differre autem nobilitate, & ignobilitate, prout animæ inter se differunt: adeo vt etiam diuina pars, quæ mens appellatur quamuis separabilis à corpore in hoc corpore comprehendatur. Sed meritò hic quæritur, si calidum innatum generabile est, & corruptibile, vt sunt omnia, quæ infra Lunam continentur, quomodo diuinius dicatur quam elementa, & proportionem respondeat cælo, quod sempiternum est, & inalterabile? Num dicatur diuinius, id est præstantius: vt solemus aliquando nomen diuinum transferre ad quasunque res præclaras, non quod sempiterna sit substantia, vt cælum. Respondere autem elemento stellarum dicemus, vt explicatum est in quæstionibus Peripateticis: nam calor, seu spiritus, qui in semine continetur, idem præstat in generatione animalium, quod cælum suo motu, & lumine. At non videtur rationi consentaneum, vt intelligentiæ diuinæ, quæ æterna est, assignetur corpus generabile, & corruptibile. An omnibus generabilibus, & corruptibilibus subiacet ingenita, & incorruptibilis substantia, trina scilicet dimensio, in qua natura primæ materiæ consistit, neque graui, neque leui, neque calida, neque frigida, nullisq; alijs affectionibus

Abus prædita secundum seipsam? Vt igitur cœlestibus corporibus affiunt mouentes intelligentiæ, sic primo huic subiecto generabilium & corruptibilium, vtpotè immortali immortalem aliquam intelligentiam, aut vnam, aut plures latas esse nō videtur absurdum: quod hinc contemplanti fiet manifestum. Testatur Aristoteles. 3. de Gen. Ani. cap. 10. Calorem quendā animale in vniuerso esse, vt quodammodo omnia sint plena animæ: ideo celeriter cōsistere animalia, & plantas, vbi calor ille comprehensus, siue exceptus est: Comprehendi autem, atque effici corporeis humoribus incalcescentibus, veluti bullam spumofam: fieriq; modo nobilioris, modo ignobilioris generis animalia pro differentia principij animalis, quod comprehenditur. Alibi ex sententia Heracleti Deos immortales nullibi deesse testatur: nā in omnibus rebus inesse naturæ numen, & honestū pulchrumq; primo de Part. Ani. cap. 5. Significauit autem id honestū pulchrumq; rationem finis, cuius gratia natura agit, & cuius principium cœlitus dicitur. 2. de Gener. Anima. cap. 1. Nam Diuinum illud, quod sempiternum est, causa semper est sua natura melioris cōditionis in rebus contingentibus. Corpus autem primum recipiens hanc diuinitatem esse materiam primam, hinc patet. Hæc enim est, quæ secundum suam ipsius naturam appetit id, quod diuinum est, bonum & appetibile. primo Physic. tex. 81. Principiū autem appetitus intellectio. 12. Metaph. tex. 36. aut sensus, vt in animalibus. 3. de Anim. tex. 54. Rationi autem consentaneum est, vt quod sine motu & mutatione fluit à diuina essentia, & immortali diuinum quoque, & immortale sit: huiusmodi autem est natura corporis, vt corpus est: non enim fit ex non corpore, alioqui vacuum esset non corpus: sed à summo bono immenso, & impartibili trina dimensio fluxit partibilis ad bonorum distributionem. Simul ac igitur extensa est natura corporea indita est

Cei appetentia ipsius boni diuersa pro partium diuersitate, & situ. Hinc numerus corporum, & intelligentiarum confurgit non solum in cœlestibus, sed & quodammodo in generabilibus, & corruptibilibus, quatenus naturam corpoream æternam possident non minus quam cœlestia. Quæ autem à motu cœli pendunt, non amplius æterna sunt, quia principium aliter se habet varias inducens alterationes circa materiam. In quibus igitur datur hæc natura simplicior immunis ab omni contrarietate, & inalterabilis, vt cœlestibus corporibus, in ijs maxime viget intelligentiæ operatio, à qua sine vlla defatigatione motus perennis sequitur. In materia autem inferiorum inseparabili à contrarietate, ob varias mutationes obruitur quodammodo vis intelligentiæ: vigent autem magis operationes corporeæ, quales sunt elementorum, & cæterorum, quæ ex illis constituuntur, ostenditur tamen in his quoque intelligentiæ vis, quatenus operationes omnes na-

DAEMONVM INVESTIG.

naturales ad finem diriguntur, & imitantur eternitatem, saltem secundum speciem. Sicubi autem materia hæc accedat ad suam simplicitatem, ut contrarietates in ea minimè præualeant, cuiusmodi est spiritus temperatissimus, purissimusq; qualis in homine reperiri solet, manifestissimè apparent operationes diuinæ ab intelligētia prodeuntes. Est autem natura spiritus animalis corpus tenuissimum, & maximè agile, ut motum cum robore præstare possit animali, in libro de Commu. Ani. motu, & maximè seiunctum ab omni qualitate sensibili, ut capax sit omnium sensibilium. 2. de Part. Anim. cap. 1. Differt autem nobilitate, & ignobilitate, prout purgatior, aut impurior fuerit. Exigit autem ratio, ut purgatissimus sit in regione superiori prope Lunam, scilicet in sphaera Ignis, in quo loco quærendum esse quartum genus uiuentium, inquit Arist. 3. de Gener. Anim. cap. 10. Primum enim genus statuit, quod terrestre est, quale est Plantarū: Secundum Aquatiliū animalium: Tertium Aereum, quod conuenit Gressibilibus: Quartum genus igneum, quod profecto incertum est, an detur: cum ex igne nihil fiat, neque ex glacie propter excessum: nec videtur ullum animal in igne viuere posse: calor enim animalis neque ignis est, neque ex igne ortum ducit, sed est mitis quidam calor. An nomen, ignis, equiuocum quoddam est? significans propriè feruorem in aliena materia, ut sunt corpora ignita, carbo aut flamma: huiusmodi excessus destruit calorem innatum, de quo loquimur. Transferitur quoque nomen, ignis, ad quartum elementum, quod est cælo propinquissimum, qui aliàs Aether appellatur, corpus purissimum, tenuissimumque, idea maximè accedens ad naturam incorpoream, & insensibilem, qualis est materia prima, ideo nobilissimum inter elementa: post ipsum Aer est aliquanto corpulentior, & crassior: tertio Aqua: ultimo Terra crassissima, & maximè corpulenta. Non igitur ab re fuerit prope Lunam aliquod genus animalium viuere. Exigit autem ratio, inquit Aristoteles, si tribus elementis dantur propria, quæ in illis uiuant, dari etiam Quartum quartæ huic regioni prope Lunam. Videtur autem hoc genus inuuisse. 2. de Anim. tex. 29. cum post enumerationem eorum, quibus datum est vegetatiuum solum: & eorum, quibus datus est sensus, inquit: alijs inesse ratiocinatum, & intellectū, ut hominibus, & si quid aliud huiusmodi est, aut etiam honorabilius. Quod enim spiritu æthereo fruitur, præstantius esse putandum est, quam quod Aereo: & hoc præstantius aquatili, ut tandem in infimo loco sunt Plantæ, quia spiritu magis terrestri uiuant. Sed de ijs, quæ quartam illam distantiam adipiscuntur, promissit quidam Aristoteles se alias acturum: an verò præstiterit, hucusque incertum est: nec mirum, cum sensu comprobari hæc nequeant, ut multa alia, quæ à sensibus nostris sunt remotissima: creduntur tamen esse Dæmones,

ADæmones, quos nunc inuestigamus. Nam apud nos nullum animal reperitur homine præstantius: tetigit autem hæc dubitandi modo Aristoteles primo de Ani. tex. 86. vbi aduersus eos, qui putabant animam mixtam esse in toto, inquit habere quasdam dubitationes: Propter quam enim causam in aere, aut in igne anima cum sit, non facit animal, in mixtis autem facit, idq; cum melior in illis esse videatur. Sed de his inferius melius patebit. Oñensum est igitur calidum innatum corpus esse diuinius quàm elementa, quamuis ex illis constituitur: & merito respondere elemento stellarum non solum ratione fecunditatis, quæ ab intelligentia habetur in eo comprehensa, sed etiam ratione immortalitatis subiecti, & puritatis.

C A P. III.

BE D circa hæc dubitatur: Si materia prima omnibus corporibus subest, huic autem assitit intelligentia, vt corporibus celestibus, omnia igitur corpora erunt animata. Præterea spiritus animalis non erit diuinius elementis, cum similiter materia prima sit in elementis, vt in huiusmodi spiritu. Adhæc si materia prima diuinius est quam corpora composita, perfectior erit compositis: At contra res se habet, quanto enim magis res accedunt ad materiam, tanto minus participant de essentia, quæ habetur à forma. Nam quæ corrumpuntur tendunt in materiam, quæ autem generantur, incipiunt à materia tanquam imperfectiori, & tendunt in finem, in quo est perfectio & quid est. Respondetur ad primum omnia corpora, vt partes sunt vniuersi, quod per solam intelligentiam animatum est, animata esse; non tamen anima in singulis partibus corporis est, sed in principali, cætera autem dicuntur viuere, quia adnata sunt primo: vt de Cor de dictum est in animalibus. in lib. de Comm. an. motu. Huiusmodi autem partes sunt sphæræ tum cælestes tum elementorum omnia similiter perennia vt vniuersum. Quatenus autem particula quædam sunt à cæteris distinctæ, non omnes sunt animatæ: ad sunt enim lapides, & metalla, & reliquæ corporum animatorum postquam fuerint exanimata: destituta enim sunt spiritu animali: & eorum materia sub priuatione est, quanquam in potètia seruetur noua perfectio. Quod autem dicit Arist. 3. de Gen. Anim. cap. 10. calorem animale in vniuerso esse, vt quodammodo omnia sint plena animæ: eo modo intelligendum est: scilicet in materia prima latere semina omnium, vnde omniseminarium ab antiquis dicta est: Actum autem fit, cum calor ille excipitur in materia. Hinc patet differentia animæ mortalium & immortalium. Intelligentiæ enim immortales non egent calore: egerent enim nutrimento corporeo, cum huiusmodi calor continuè pa-

DAEMONVM INVESTIG.

bulum requirat, sed tantum corpori perenni asistunt. Mortalium **D**
autem animæ inseparabiles sunt ab huiusmodi calore, qui cum extin-
guitur, mors contingit. Tantum in ijs in quibus diuina pars compre-
henditur, vt sunt homines, extincto calore remanet in materia prima
intelligentia æterna eadem numero. Nec quærendum est, vtrum illa
pars materiæ, cui asistebat viuente homine, etiam post mortem comi-
teretur intelligentiam: nō enim est necesse, cum ad intellectiōem non
egeat huiusmodi corpore, sed satis est ad distinctionem numeralem
aliquando huic adhæsisse: nunc autem vniuersi materia communis
satisfacit, vt sit distincta à prima intelligentia, quæ secundū se nullum
corpus respicit. Id circo animas immortales non est necesse circumscri-
bi loco, in quacunque enim parte vniuersi vnaquæque præsens esse
potest sine loci mutatione instar nostræ imaginationis. Quod si con-
tingat corpus aliquod assumere, non fiet diuersa numero, quia æter-
na est substantia. 2. de Gen. & cor. tex. vlt. nec pendet à corpore, vt for-
mæ materiales, quæ non reuertuntur eadem numero sed specie. **E**
Ad alteram dubitationem, quomodo spiritus animalis diuini⁹ sit elemē-
tis, si materia prima tam in elementis est, quam in eo spiritu, vbiq̃ue
autem virtus intelligentiæ diuinæ reperitur. Dicendum comparationem
esse inter ea corpora nō quatenus communem habent naturam
scilicet materiam primam, sed quatenus differunt. Quia igitur in spi-
ritu seu calore innato inest actū facultas animalis, non in igne nec cæ-
teris elementis, ideo diuini⁹ hoc corpus dicitur: recipit enim actū
virtutem diuinæ intelligentiæ: quamuis non similiter calor ille in se-
mine sit, & in orto animali. Nam in semine non inest actū anima, ne-
que calor: sed materia talis est, quæ facile eo calore incallescere possit,
& alimentum attrahere. At ignis qui excessus dicitur attrahit qui-
dem alimentum & nutritur, sed alio modo quam viuentia. Ad ter-
tiam dubitationem, qua videtur materia prima perfectior esse quam **F**
substantia composita, animaduertere oportet: operationem intelle-
ctus opposito modo se habere quam reliquarum uirtutum. Sola enim
hæc propria est, & ideo separabilis à corpore, cum reliquæ omnes sint
compositorum, & sine corpore exerceri nequeant. Hinc fit vt corpo-
ris moles mentem tardiores reddat. 4. de Par. anim. cap. 9. Non enim
facile est intelligere & sapere, vbi vasta corporis moles assidet. Quo
autem corpus simplicius fuerit & à corporeis qualitatibus exemptum,
vt est materia cœlestis, eo promptius intellectus intelligit: post mate-
riam cœlestem est huiusmodi materia inferiorum. Sed quoniam huic
propter distantiam ab optimo minus datum est potiri eo, nititur per
operationes corporeas assequi quantum potest, vt hæc quidem per so-
lam vegetatiuam saltem æternitatem speciei consequantur: hæc verò
etiam sentiant: Homo amplius per ipsum intellectum accedit ad pro-
priam

A priam animę operationem: qui gradus incipiunt à maximè corporeis ad incorporea. Cum igitur materia prima sit maximè incorporea secundum se, idest exempta à qualitatibus omnibus corporeis, siquidem eo modo posset stare separata, longè perfectior esset, quam nunc est, ut de Celi materia patet. In solo autem homine spiritus ad illam simplicitatem accedit, qualis est materię primę: qui si posset etiam separari à sanguine & vasis, quibus includitur, longè promptior esset ad intelligendum: minus enim operationes corporeę impedirent: sed quamdiu materia hæc calorem illum habet, alimento eger, quod sine vegetatiuo fieri nequit. Idcirco solum extincto calore, & abiuncta intelligentia ab omni opere corporeo, in se ipsam vergit, ut ceterę intelligentiæ abstractę: est autem & tunc in ipsa materia prima non quatenus affecta corporeis qualitatibus, sed ut corpus tantum immortale. Quibus positis patet solutio: non enim sequitur materiam primam perfectiorem esse compositis corporibus. Nam diuinum quod in ea dicitur esse, non in eo consistit, ut ea diuinitate fruatur absque corporeis operationibus: non enim differret à Celo: sed ut recipiens virtutem intelligentiæ varios fines assequeretur pro eius meritis. Huc usque igitur manifestum est, non solum in homine, sed & in tota natura immortale quid contineri, intelligentiam scilicet diuinam, quod principium secundum speciem appellatur ab Arist. 1. Phys. tex. vii. & triam dimensionem, duo principia eorum quę sunt.

C A P. IIII.

QUONIAM verò magnitudo, quę infra Cælum continetur, mutationibus est obnoxia: mutatio autem omnis inter contraria fit, tertium principium fuit necessarium, quę priuatio appellatur: author omnis turpitudinis & maleficij, ut testatur Arist. 1. Physic. tex. 80. Quod si principia oportet semper manere, ut scilicet neque ex alijs fiant, neque ex se inuicem, & ex illis omnia. 1. Physico. tex. 42. Quemadmodum æterna sunt bonum quod appetitur, & magnitudo appetens, ita etiam & id quod appetibili opponitur, scilicet ipsum turpe & malum, æternum quid esse oportet. At vero quid hoc sit, difficile est videre. Nam priuatio ut priuatio est, nullum ens uidetur esse, cum nullam speciem constituat. 1. de Par. ani. cap. 3. Præterea nihil est primo contrarium, cum materiam non habeat. 12. Metaphys. tex. 56. omnia enim contraria materiam habent. Quod si hæc uera sunt, nullum erit malum in rebus, & nulla corruptio, cum inter principia nullum sit, quod hæc efficere possit. Quod enim simpliciter nõ est, efficere quicquam nequit. Nam sufficiat alterum principiorum, ut sui præsentia & absentia faciat mutationem, ut quodammodo concedit

DAEMONVM INVESTIG.

cedit Aristoteles. 1. Physico. tex. 68. At semper quærenda erit causa, **D** quæ præsentiam & absentiam faciat alterius contrarij. Dicendum est igitur, duplex genus virtutis versari circa mundum inferiorem: vnum quod boni præsentia & pulchri author est generationis: alterum quod eiusdem absentia interitum præstat rebus: qualis in cælo est motus in circulo obliquo Solem ducens & abducens. Si igitur tota vis generationis animalium in calore consisteret, hæc causa sufficeret, quæ à motu petitur. Quoniam verò altera vis diuinior animæ sci licet ratio organicum corpus efficit, & substantiæ rationem tribuit, 2. de Gen. Anim. cap. 1. alteram substantiam corruptioni & priuationi inferuentem dari necesse est: aut saltem eandem aliter se habentem, in qua ipsum turpe consistit, & malum, ac omnino fugiendum. Ab utrisque autem principijs omnia contrariorum genera oriri in materia, quorum alterum melioris, alterum deterioris rationem habet. Sic enim contraria tantum erunt, quæcunque in materia sunt, ut formæ materiales, & earum priuationes ab vno principio immateriali, sed aliter se habente descendentes. Et hoc modo nullum est primo principio contrarium, cum tamen mutabilium ut mutabilia sunt, principia sint mutabilia & contraria. Quo autem pacto primum principium vnum existens aliter atque aliter se habeat, & pariat multitudinem pro recipientium multitudine, explicatum est à nobis abunde in Quæstionibus Peripateticis. Hucusque autem manifestum est rerum naturalium principia ab ijs, quæ supra naturam sunt, pendere. Propensio enim ad formas quæ est natura materiæ trina dimensione eget in generabili & incorruptibili: Formæ autem naturales & earum priuationes participationes sunt diuersæ ipsius pulchri & turpis, quod ab intelligentia habetur.

C A P. V.

F

QUONIAM autem inter mortalia soli homini præter operationes naturales, quæ sunt ipsius coniuncti, data est operatio propria, quæ supra naturam est, solus enim intelligit: idcirco in solo homine principium huiusmodi est per essentiam, in cæteris autem rebus virtute tantum, non enim intellectus cæteris communicatur. Hinc autem fit, ut aliquando in homine reluceant operationes diuinæ partis scilicet ipsius boni & pulchri: aliquando oppositi mali & turpis: ab illa quidem Sapientia, Prudentia, & tandem quæcunque illas virtutes sequuntur: ab opposita autem Deceptio tum circa veritatem, tum circa bonum & pulchrum & honestum, & quæ sequuntur facinora. Et rectè intellectus agens lumini assimilatus est, nam per eum patet verè bonum & pulchrum. oppositum vero fuerit tanquam tenebræ,

- A** tenebræ, in quibus aberrare necesse est. Ignorantia verò hæc non est qualis scientiæ negatio, nam hæc sine parte diuina contingit, vt in brutis: sed deprauatio veluti praua dispositio circa veritatem: ac si ex oppositis principijs oppositum cōclusionis colligamus per syllogismum deceptorium: aut si mensura obliqua velimus quæ recta sunt iudicare. Cur autem deceptio magis propria sit animalibus, & plus temporis in ea versetur anima. 2. de Anim. tex. 15 l. non est præsentis negocij: non enim quærimus causas omnis deceptionis, sed tantum eius, quæ fit in principio, quatenus anima conuersione quadam à lumine discedit ad tenebras. Nam contingere possunt deceptiones rationis ex sensu aut imaginatione deprauata, vt plerisque contingit vel ratione organi, vel mediij, vel obiecti: Contingere autē possunt deceptiones ex sola ratione deprauata integro sensu & imaginatione, vt patet in delirijs quibusdam, vt cogantur etiam agere quæ ex malo discursu collecta sunt. *Deceptiones quorū ambiguntur*
- B** Atque hi sæpius circa vnum quid delirant, circa reliqua sapientes videntur, cum deceptio in principio fit ad id solum spectante. Cum autem motiones omnes animæ aut ab ea incipiāt & tendant in corpus: aut à corpore in ipsam. 1. de Anima. tex. 64. Quæ ab hoc principio vt pote diuino tendunt in corpus, diuinæ merito dicuntur, quæ autem à corpore in ipsum, naturales: principium enim motus à materia natura est. Quod autem Hippocrates per illud verbum: Si quid diuinum inest in morbis: intellexerit huiusmodi affectus, qui redundant in corpus ex parte, quæ diuina est in nobis, non autem ex causis naturalibus, qualis est motus cæli, aut aeris ambientis qualitas, aut aliud huiusmodi, manifestissime colligitur ex eo, quod scripsit in lib. de Feminea natura: statim in principio: cuius hæc sunt verba. De feminea verò natura morbisque hæc dico sentioque: Maximam quidem causam & potissimum quid in hominibus esse diuinum nomen: deinde mulierum naturas: & quæ sequuntur. Et paulo post inquit. Quamobrem qui ritè probeve hæc tractabit, primum à Diuinis numinibus auspicetur: deinde mulierum naturas & quæ sequuntur. & in libro de Probitate, inquit. In plerisque morbis & symptomatis medicina plurimum Dijs concedit, Deosque colere reperitur. Medici enim plurimum Dijs concedunt: Medicina enim multum posse sibi non arrogat. Sed scio aliquos hæc minus probaturos, cum non satis constet libros eos legitimos esse Hippocratis: At esto hoc ambiguum: Galenus tamen librum de Sacro morbo citat, ad comprobandam suam sententiam, quem scit non esse Hippocratis: multum enim facit authoritas antiquissimorum virorum. Si igitur in pluribus locis sit mentio Diuini, quod inest in morbis, & accipitur eo modo, vt dictū est, cur negare debeamus etiam in Prognosticis eodem modo accipi? Sed merito quis dubitabit: Quomodo à diuina

DAEMONVM INVESTIG.

à diuina parte, quæ in nobis est, malum communicari possit? & è cō- **D**
tra ab affectibus corporeis resultet deprauatio circa partem diuinam?
cum hæc impassibilis sit, vt alibi ostensum est. An in causa est poten-
tia materiæ cui assistit? Hæc enim quamuis appetat ipsum bonum &
pulchrum, susceptibilis tamen est ipsius mali, & turpis: hoc enim est
esse potentiæ, vt eadem sit contrariorum: & in hoc discedit à perfe-
ctione corporis cœlestis: non enim illud est in potentia, sed continuo
æuo fruitur ipso optimo nullam habens potentiam ad oppositam pri-
uationem. Huic igitur diuino nullum est contrarium. Ipsum autem
turpe in sola materia inferiorum reperitur, non quidem secundum
naturam materiæ, non enim huius gratia condita est, sed accedit, quia
ob imperfectionem non potest frui sempiterno tempore ipso bono.
Turpis igitur redditur aliquando ab eodem quidem diuino, sed ali-
ter se habente, in quo priuatio consistit principium per accidēs. Hoc
igitur pacto communicari malum, & turpe ab eo, quod diuinum est, **E**
non est absurdum, vt boni communicatio, & pulchri sit ab eius præ-
sentia, perinde ac ex præsentia gubernatoris sequitur salus naui, ex
absentia autem eiusdem perditio, quo exemplo vtitur Aristot. secun-
do Physicorum. tex. 30.

C A P. VI.

SED altera dubitatio difficilior est. Quod enim à materia se-
paratum est agere quidem potest, pati autem nequit, cum
omnis passio à materia proueniat. Sed fortè patebit solutio,
si ostenderimus hoc diuinum, quod est in nobis, quamuis à Diuinis-
simo illo principio descendat, tamen mediam quandam naturam for-
tiri inter res mortales, & immortales: inter substantias omnino abstra-
ctas, & materiales. Quod enim est omnino abstractum solus intelle-
ctus est, cuius substantia est actus, seu intellectio, & hoc simpliciter **F**
vnum est, & impartibile, & immobile. Quod autem mouet corpora
cœlestia, quodammodo corporibus applicatur, multiplicaturq; secun-
dum corporum multitudinem. A corpore igitur aliquid recipit, sci-
licet multitudinem, & virtutis immensæ, quam habet, terminationem
quandā in vigore pro magnitudine corporis, vt determinata sit vni-
cuiusque velocitas, licet eternitas similiter perseueret. Cum autem
descendit ad inferiorum materiam, in qua generatio est, & corruptio,
iam amplius quodammodo inficitur, vt inseparabilis reddatur à mate-
ria, & eternitatem seruare non possit, nisi secundum speciem, in quo
statu sunt omnes formæ naturales. Solum in homine propter intelli-
gentiam retinet naturam eternitatis eiusdem numero, vt reliquæ sub-
stantiæ abstractæ, sed propter materiæ imperfectionē, cui delegatur,
aliquid

A aliquid patitur. Dum enim in corpore mortali præstat operationes corporeas, quasi obruitur propria eius operatio: & quo magis anima affectibus corporeis agitur, eo magis intellectus, veluti desidem vitam agit dormienti similis: adeo ut lumen, quod in eo est, reddatur tenebrosus. Id manifestè videmus in vehementi ira, aut pauore, aut desiderio quocunque: non solum enim eo tempore, cum viget perturbatio, nullus datur consilij locus, sed etiam plerumque incidit ob eam causam in furorem, aut varia deliramenta, usque ad mentem perueniente affectione. In quiete autem corporis, atque animi tranquillitate quam optimè, & iudicare, & speculari possumus. Nonne & diuinus Hippocrates id apertè explicauit? cum dixit in Epidemiis: Ab eodem humore si vergat in mentem, fieri Melancholiam: si vero in corpus, Epilepsiam. Peruenit igitur aliquando affectio corporea usque ad mentem. At hoc est quod Galenum torfit: si enim affectio corporea pertingit ad mentem, & mens igitur erit inseparabilis à corpore. Idcirco per mentem putauit accipi temperamentum, in quo mens consistit, læso enim eo lædi mentem, cum anima apud eum putetur aut non differre à temperamento aut inseparabilem esse ab eo. At non sequitur inseparabilem esse à corpore, si læsio aliqua ex corpore ad illam accedat. Nam & lumini Solis idem uidemus accidere: in Aethere enim puro clarius splendet, in aere caliginoso obscurius: & per vitrum flauum omnia circumstantia corpora colore flauo colorantur, & per rubrum, aut viridem simili modo colores redduntur circumstantibus: sic in intellectu ex deprauato principio deprauatæ conclusiones eliciuntur: contingit autem depruari ex vicio corporis cui assistit. Non obscurè autem Aristoteles. 10. Ethic. cap. 7. innuit, id diuinum quod in nobis est, mediam quandam naturam habere inter diuiniora & mortalia, cum inquit. Si igitur intellectus diuinum

C quid est, si ad hominem respiciamus: Sic vita quæ ex intellectu traducitur, si humanæ uitæ comparetur, diuina etiam ipsa est. Quasi si comparetur substantiæ diuini, nequaquam absolutè diuinus dicendus sit. Antiqui hanc naturam mediam Dæmonem uocabant, ut legitur apud Platonem in Conuiuio. Etenim omnis natura Dæmonum inter mortales Deosve est media: interpretatur & traiecit humana ad Deos: diuina ad homines: per hanc inquit vaticinium omne fieri, & diuinationem omnem & Magicam. Nam Deum per id medium commercium habere cum hominibus tum vigilatibus tum dormientibus: rerum enim omnium simulachra, quæ dormientibus occurrunt, aut uigilantibus sine arte, Dæmonum machinatione produci. Multos præterea esse Dæmones ac varios, ex quibus vnus Amor est. Quosdam etiam animalibus gregatim distinctis præesse tanquam diuinis pastores: appellatos autem esse Dæmones quasi sapientes & felices:

DAEMONVM INVESTIG.

felices : ab his homines quosdam Dæmonios uocari, in quibus opera Dæmonia & vires adfunt. Refert & Socratis Dæmonium à pueritia habitum : vox erat quædam, inquit, quæ cum fiebat, dissuafionem tantum innuebat, prouocabat vero nunquam, idque tum circa se ipsum, tum circa amicos. Quæcunque autem fiebant inuito Dæmone, omnia malum fortiebantur euentum. Idem ingenij vim & in disputando solertiam ijs communicabat, qui cum Socrate verfarentur, vel si in eadem domo effent, magis tamen si in eadem parte domus : adhuc magis cum dicentem Socratem intuerentur, aut iuxta sedentes tangerent quoquo modo. At non omnes Dæmonia illa vox admittebat. Idcirco concludentem introducit Socratem aduersus eius calumniatores, tanquam Deos non admitteret. Qui concedit opera Dæmonia esse, ex neceffitate Dæmones admittere, hos autem aut Deos esse aut Dei filios. Testatur quoque in Cratilo, teste Hæfiodo. Dæmones esse aureum genus hominum, idest bonum & præclarum, postquam ex hac vita difcefferint : fieri enim Dæmones sanctos, terrestres optimos, malorum expulsores, & custodes hominum. Hæc apud Platonem & multa alia de Dæmonibus habentur.

C A P. VII.

SE d quoniam alia quidem fabulosè tradita sunt, alia verò ut ad captum hominum magis effent accommodata : nec omnia quadrant principijs Peripateticis, satius fuerit sententiam Aristotelis de ijs afferre, si quæ habeantur aut ab eo scripta, aut quæ facile colligantur ex eius dictis. Reperio autem in lib. de Diuinatione per insomnia : Dæmonia dici ab eo ipsa insomnia, & naturam Dæmoniam. Dæmonis quoque meminit aliquando obiter : sed quid senserit de eo, non aperuit. At Dæmones esse eo argumento colligere possumus apud ipsum, ut Socrates colligebat. Qui asserit Dæmonia esse, ex neceffitate fateri cogitur Dæmones esse. Aristoteles asserit Dæmonia esse, scilicet insomnia & naturam : ergo Dæmones esse à quibus denominata sint, fateri neceffe est. Videtur autem Philosophus intellexisse naturam illam mediam inter Deum & res mortales, quam prædiximus, Dæmonem esse : cum enim negasset insomnia à Deo mitti, ut quidam putabant, quia contingunt non solum prudentissimis, sed quibuscunque etiam stultis, & aliorum animalium quibusdam : esse tamē, inquit, insomnia Dæmonia, quia natura Dæmonia est nō Diuina. Quamuis igitur in natura contineatur Diuinum quid, non tamen meretur nomen diuini, sed Dæmonij, quia insequitur sapientiam intelligentiæ, vnde admirabilis redditur etiam in minimis quibusque : & insomnia Dæmonia ob admirabilem vim imaginationis. Et quos Plato

- A** Plato Dæmones præesse testatur animalibus gregatim distinctis tanquam diuinos pastores, apud Aristotelē fuerit vniuscuiusque speciei principium, vnde exortus eorum animalium, & cōseruatio habetur. Quod si conceduntur hoc modo Dæmones in tota natura: aliud genus longè præstantius dicendum est in hominibus esse. Non enim tantum gregatim totius speciei esse, sed singulis hominibus propriū esse Dæmonem: inest enim singulis intellectus separabilis numero distinctus. Hic autem, cum separatus fuerit à corpore mortali, in ijs qui boni, & præclari exitere, apud Hæfiodum Dæmon propriè vocatur, quasi in vita obruatur eius virtus à corpore, vt non mereatur nomen Dæmonis. Si verò adhuc aliud genus detur in Aethere homine præstantius, vt Aristoteles concedit, apud Lunam erunt, & hi Dæmones diuiniore. Cum autem in omni genere sit pulchrum & turpe, bonum & malum, vt superius probatum est: erunt & Dæmones alij boni, alij mali, benefici & malefici: Græci illos Eudæmones, hos Cacodæmones vocant. Qui tribuunt stellis omnem dispensationem bonorum, & malorum in hæc inferiora, vt Astrologi, varios Dæmones pro natura stellarum ponunt, qui hominibus dispēsentur. Sed cum id non concedatur à Peripateticis, non enim à motu, & lumine pendent nisi qualitates corporeæ: ratio autem substantiæ habetur, à diuiniore principio, idest ipso optimo. Dæmones igitur non à stellis communicantur. Cum autem ipsum optimum impartibile sit, varia bonorum dispensatio erit pro varietate recipientium, seu pro meritis materiæ: hæc autem per appetitum, & appropinquando ad ipsum magis, & minus fruitur. Ille igitur Dæmon, qui ardētius amat ipsum optimum, vnde haurit felicitatem, altius extollitur: è contra qui magis vergit ad imperfectionem materiæ, ad priuationem tendit: & quo magis in affectibus huiusmodi obruitur, eo infelicior redditur.
- C** Vt enim in generatione, & corruptione potentia materiæ ad vtrumque, & approximatō ad alterum contrarium, efficiunt vel hoc, vel illud. Sic in substantia intellectuali voluntas est, veluti materiæ potentia: ad vtrumque enim flecti potest: contraria autem sunt pulchrum, & turpe: Non est igitur alia causa quærenda: cur Dæmones alij diuiniore, alij minus habeantur: & in vnoquoque gradu, quidā felices, quidā infelices existant. His porro optimè quadrat triplex eorum ordo, scilicet infimus, supremus, & medius: vt infimus sit brutorum, & cæterorum viuientium: supremus eorum, quos Aethereos appellauimus: medius ipsorum hominum. Tradunt & Dæmones quosdam familiares, quosdam peregrinos: familiares, quos ab ortu habemus, & est vniuscuiusque proprius intellectus, qui in semine continetur, datus quidem vt ipso bono, & pulchro fruatur, procliuis tamen ad vtrumque, vnde duplex Dæmon singulis assignatus dicitur: bonus

DAEMONVM INVESTIG.

bonus qui dirigit ad bonum : malus qui ad malum . Peregrini autem sunt, qui post ortum adueniunt, aut manifestantur . Creduntur hi animum nostrum in corpus quoddam aereum transerre, ut ea quæ remota sunt, prospiciamus, & curemus. Sed quid de his sentiendum, commodius inferius dicemus . Nunc enim satis est nosse proprium vniuscuiusque Dæmonem in corpore mortali occupatum, à peregrino aliquo abiuncto à corpore, aut sint defunctorum animæ, aut alia Dæmonum genera, excitari, & trahi ad bonum, vel malum pro eius conditione . Prout igitur anima his, aut illis adhæserit, particeps sit naturæ eorum . At Dæmonum proprietates, & vires Aristoteles minime persecutus est : pertinent enim hæc non ad naturalem Philosophiam, sed ad eam, quæ agit de substantiis abstractis . Similiter dixit Aristoteles. i. Phys. tex. 83. De principio secundum speciem, vtrum vnum, an plura, & quod & quæ sunt, cum diligentia primæ Philosophiæ opus est determinare : At de his abundè ab antiquioribus Philosophis, ac Theologis tractatum fuerat . Multa enim de ijs apud Platonem legebantur : nec non Hæsiodum, & Homerum antiquissimos Poetas : Præterea vulgatissimum erat apud omnes penè gentes Magiæ nomen, quæ Dæmonum inuocatione admiranda præstabat : & innumera habebantur exempla eorum, quæ arte prædicta gesta fuere : ut negare tam celebrem facultatē sine ingenti temeritate non liceret : Accidit autem in his, quod scribit Aristoteles in Diuinatione per insomnia contingere : cū enim nulla rationabilis causa videtur, per quā fieri possit, tollitur fides, ut putet quis impossibile esse, cuius causam non videt . Sic hodie multi negant, quæ tot seculis comperta, & confessa sunt . Testatur & Plato hæc & cætera huiusmodi, quo pacto natura se habeant, nec facile sciri posse, nec si quis sciat aliis persuaderi . Quid igitur mirum, si Aristoteles ob prædictas causas disputationem huiusmodi prætermiserit ? Nobis autem ac cæteris omnibus Christianam fidem sequentibus gratiæ præ cæteris Deo optimo maximo habendæ sunt, quod diuina quadam sorte datum est ea nosse, in quibus tot Philosophi propriis viribus nixi veluti balbutientes hæsitauerunt . Quæ enim humanum ingenium attingere nunquam potuisset, reuelata nobis sunt in Sacra Theologia : & quæ in ea minus aperta erant, explicata sunt à doctissimis, ac lucidissimis Romanæ ecclesiæ doctoribus . Inde igitur ut reliqua Mysteria, sic & Dæmonum naturas, ac differentias vnusquisque addiscere potest . Qui autem à cæteris scriptoribus communi nomine Dæmones vocabantur, in sacra Theologia distinguuntur . Qui enim bonis administrandis præfunt, Angeli vocantur : qui verò malis, Dæmones & Dæmonia . Angeli immediatè sub diuina essentia constituti sunt tribus ordinibus, veluti Cælis pro eorum nobilitate, ac præstantia distantes ternis ordinum singulorum Choris,

A Choris, vt ex omnibus nouem fiant, quibus data est totius mundi gubernatio: vt singulis hominibus, familiis, ciuitatibus, ac prouinciis diuina prouidentia proprius datus sit ad custodiam. Dæmones totidem ordinibus, & choris à summi boni participatione delapsi in hunc mundum inferiorem, quibus vexatio omnis ob diuinam iustitiam, & malorum administratio tributa est. Sed nostrum institutum non est, ea percensere, quæ clarissimè à Theologis explicantur. Satis enim visum fuit, si ea principiis rerum naturalium consentire ostēderimus: quod cū hucusque factū sit, reliqua eodē modo Peripateticè persequamur.

C A P. VIII.

R O P O S V I M V S autem querendum, vtrum morbi ab ijs substantijs contingant. Consideranti igitur morbum præter naturam quid esse, naturales enim functiones impedit: & ad corruptionem ducit ipsam naturam: non nisi ab altero principio ortum ducere manifestum est, scilicet eo quod ad maleficium tendit. Ad alterum enim principium, quod bonum, & pulchrum dicitur, perfectio vniuscuiusque spectat, & conseruatio. At verò cum sanitas, & morbus ex ijs sint, quæ causas proximas naturales habent: sunt enim affectiones naturales, non videbuntur præstari posse à Dæmone absque medijs naturalibus. Nam neque ab arte sanitas introducit sine media natura. Hoc autem modo frustra queritur à medico, si quid Diuinum inest in morbis: cum in omnibus eadem sit ratio. Omnia enim, quæ sunt, ex contrariis fiunt: contraria autem omnia ad eadem principia reducuntur secundum analogiam, in quibus Diuinum ipsum inesse diximus, seu Dæmonium. Hanc sententiam comprobare videtur Auicenna. cū de Melancholia morbo loquens, inquit: Quibuldam visum esse Melancholiam contingere à Dæmone, quod ea ratione fieri posse existimat, quia à Dæmone immutari possit temperamentum, quo generatio fiat atræ bilis, quæ causa naturalis est, & proxima Melancholiæ, quam querunt medici Physici. Aristoteles quoque in Problematicis Sect. 30. proble. 1. ad causas naturales reducit ea, quæ in homine supra naturam fieri videntur: tribuit enim caliditati atræ bilis, cum sedi mentis in vicino existit, cur multi morbis vesaniæ implicantur, aut instinctu lymphatico inferuescunt, ex quo Sibyllæ efficiuntur, & Bacchantes: & omnes qui Diuino spiraculo insigari creduntur: cum scilicet id non morbo, sed naturali intemperie accidit. Et Maracum Siracusanum tradit poetam, quidum mente alienaretur, præstantior erat. Putauerunt multi Aristotelem omnino negasse etiam Dæmones, cum in 3. de Ani. tex. 61. probat omne corpus habens animam, & intellectum discretiuium,

DAEMONVM INVESTIG.

non mansuum existens, sensum quoque habere, siue generabile, siue **D** ingenerabile sit. Quid enim aliud intelligi possit per corpus ingenerabile intellectu præditum, ac non mansuum, quam Dæmonum spiritum? Cælestia enim corpora in eodem mansua sunt: humana autem generantur, & corrumpuntur. Si ergo sensum tactus inesse omnibus non mansuis necesse est, hic autem corpus requirit non simplex, vt est spiritus, sed compositum ex quatuor elementis: non ergo ingenerabile quoddam corpus erit intellectu præditum non mansuū existens. Ex quo videtur inferri posse Dæmones non esse. Ponuntur enim Dæmones spiritus quidam, seu corpora aerea ad motū agilissima, vt apud Platonem colligitur. Vniuersaliter autem hoc pacto probari potest, nullum esse opus in rebus caducis supra naturam. Cum enim caducorum caduca sint principia, & æternorū æterna: æternis substantiis nullum opus caducum ascribi potest, nisi medio caduco. At huiusmodi ordo naturalis est: hoc enim modo fiunt quæcunque oriuntur, & in-
Etereunt. In oppositum tamen afferuntur experimenta multa circa magicas artes, & incantationes, quibus ea fiunt, quæ ordine naturali impossibilia omnino videntur. Nam vt cætera fileam, quæ priscis temporibus gesta scribuntur tum circa occultorum manifestationes per oracula, auspicia, exta: & tandem per inuocationes inferorum, quam Necromantiam vocant: tum verò circa veneficia cantibus, aut aliis superstitionibus illata nō solum hominibus, sed iumentis, & arboribus, cæterisque viuentibus: in quorum supplicia extant leges, & apud Platonem, & apud Iurisconsultos Romani Imperij: tantum ea recensere placet, quæ nostris temporibus comperta sunt. Vigent enim adhuc apud nos in plerisque locis, qui superstitionibus quibusdā, & ritibus obseruatis maleficia dictu incredibilia, & valde portentosa efficiunt, præcipuè inter mulierculas, & ex infima plebe viros: quorum multi potestate Præsidum deprehenfi, in tortura & iudicum examinatione **F** non solum flagitia confessi sunt, sed & principia, quibus in hanc sacrilegam professionem sunt asciti. Ex quibus non mediocris cognitio habetur ad eorum, quæ nunc quærimus, certitudinem.

C A P. IX.

R EPERIO autem circa quatuor genera maximè versari superstitiones omnes scilicet: præstigium: Maleficium: Diuinationem: & fanationem. Quorū duo postrema videntur quidem speciem boni continere, ars autem, qua illa efficiunt, non minus flagitiosa est & execrabilis. Præstigium illusio est, qua sensus decipiuntur. Præstigio utuntur & maleficæ mulieres, cum nocturnis incurfus-
bus specie bruti vt lupi aut felis vagantur, vt infantes rapiant, aut suis
venefi-

- A** veneficijs contaminent. Sunt quibus præstigiola Maleficarum arte virilia membra amputata videantur, vt nullum eorum vestigium appareat. Referunt enim quosdam iuuenes in Germania ex improviso sua membra genitalia amisisse, quam rem cum alijs communicassent, moniti sunt, id ex maleficio contigisse: idcirco comperta Malefica, quæ in vindictam illatæ iniuriæ id perpetrauerat, ab eadem soluto maleficio restituta sunt, quæ putabant amisisse. In Cypri Salamine, cum Nauis appulisset cōmeatus emendi gratia, referunt iuuenem è naui egressum à muliere quadam oua emisisse, quæ cū comedisset in littore, post vnus horæ spatium vocem amisisse ac semitolidum redditum: cumque nauim conscendere tentasset, repulsum à focijs fuisse illum non agnoscentibus, sed Asinum putantibus. Cum autem miser ne quicquam significare verbis posset, ac nauim iam è portu solutam conspiceret, anxius & consilij inops ad mulierem reuertitur, cuius maleficio detineri se suspicabatur: apud quam cum nullum auxilium impetraret, occasionem expectans per triēnium ruri mansit interdiu quidem more Asinorum onera portans, noctu autem concumbens cum muliere, continuè mutus, vt nemini communicare posset veneficæ præstigiū. Casu autem cum in oppidum perductus esset, & ante templum pertrāsiret, visus est à mercatoribus quibusdam Genuensibus Asinus cruribus posterioribus flexis & anterioribus eleuatis sanctissimi Sacramenti eleuationem, quæ tunc forte agebatur, adorare: quo perspecto prodigio mercatores rati mulierem Asinum ducētem maleficam esse, (nam id genus præstigij in Asia frequēs erat) Præfecto vrbis rem denunciarunt, cuius iussu mulier deprehensa & maleficio confessa, spe veniæ iuuenem in pristinum statum restituit, qui confestim ad patriam redijt: sed mulier condemnata pœnas luit. Hæc attestantur nō omnino fabulosa esse, quæ à Poetis scribuntur de Circe & Vlisīs socijs ab ea conuersis in bruta. Quo autem modo hæc ad præstigium reducantur, inferius explicabitur.

C A P. X.

MALEFICIORVM verò genera multa sunt incantationibus, nodis, imaginibusque illata. Nam alia hominum mentes perturbant, cogunt que succumbere vehementibus animi motibus, vt intenso amore ingenito, aut odio efferato, aut terrore alijsque huiusmodi animi vexationibus. Alia venereos actus impediunt: alia conceptus: alia fœtum ipsum demoliuntur. Plurima vero infantes ledunt, & ad perniciem ducunt: Adultos enim genere morborum infestant, lepra, epilepsia, doloribus, nervorum distensionibus, resolutionibus, atrophia, morbis acutis. Alia præterea iumentis nocent, aut ene

DAEMONVM INVESTIG.

cando, aut lactis extinctione & abortu. Alia arboribus & frugibus noxia sunt. Sunt tandem quæ aerem turbant pluuijs, grandine, procel-
lis, fulminibus, Transferuntur & hac arte corpora per aerem, vt volare videantur. Eorum exempla extant innumera, sed breuitatis causa pauca quedam recēdere placer: In Hetruriæ oppido Sangeminiensi iuuenis adeo perditæ veneficam mulierem adamabat, vt propriâ uxorem quamquam formosam & honestam simul & filios relinqueret, & cum pellice suorum immemor vitam traderet, donec vxor de maleficio monita eo concessisset, hæc clam perquisito maleficij instrumento inuenit sub lecto bufonem olla inclusum confutis oculis: Eo igitur abrepto & solutis eius oculis, postea igne cremato confestim vir suorum recordatus tanquam è somno surgens ad vxorem & filios reuersus est. Alibi reperta sunt vel sub limine vel in angulis capita serpentum, & pelles: ijs enim fatentur maleficæ se vti ad odiû concitandum: Quædam auditæ sunt iactantes se sua excremēta propinasse præcipuè E menstrua, quibus cogant se amari. Qui autem circa vsum veneris impotentes ex maleficio redduntur, viri magis quam mulieres reperiuntur, idque pluribus modis. Nam alijs ob occultum odium erga vxores proprias friget Venus, at erga alias mulieres nequaquam: alijs ob membrorum impedimenta id contingit, vel quia membrum genitale intendi nequeat, vel semen emittere: aut quia corpus aliquod interponatur ingressum prohibens, quod genus maleficij frequens est. Comes quidam traditur in Argentinensi, qui cum vxorem duxisset, per triennium complere Veneris officium nequiuit. Casu autē de occultato maleficij instrumento certior redditus, liberatus est: reperit enim in puteo ollam, in qua seruabatur veneficia. Repertum est ex eodem maleficio sterilitatem non solum in hominibus, sed & iumentis & omnibus in eadem domo habitantibus inferri, quo deleta omnibus restitutam fecunditatem. Mulieri cuidam contigisse testantur per multos annos abortum fecisse, fetu septies enecato in vtero, quo tēpore idem contigisse iumentis & pecoribus & omnibus vtero gerentibus Maleficus qui id perpetrarat, confessus est sub limine serpentem condidisse: sed perquisito serpente puluerem tantum ob temporis diuturnitatem inuenerunt, quo exusto, in fururum nullam noxam senserunt. Mulier quædam nobilis cum vtero gestaret ab obstetrice monita ne egrederetur è Castro, quia maleficam celebrem nouerat, quæ solo tactu maleficiû inferebat & abortum parabat: oblito cōsilio exijt visitandi gratia alias mulieres ad conuiuium congregatas: sedenti autem & confabulanti accessit salutandi gratia quædam, quæ manibus venter admotis fetum cōmouit. Domum igitur reuersa eiecit fetum in frustra comminutum. Infantibus autem nuper natis maleficæ maxime insidiantur: nam summa facinora per eos perpetrant, vt inferius patebit. Sed
iam

A iam exempla morborum afferamus, qui ex maleficijs ortum ducunt. Cum in Basiliensi quidam aduersus rixosam mulierem verba cōtume-
liosa protulisset, illa indignata minas adiecit, breui illum sensurū vin-
dictam. Eidem nocte sequenti pustula orta est in collo, quam cum fri-
casset, intumuit cum collo & facies: tandem specie lepræ per vniuer-
sum corpus diffusa est seditas. Aeger confestim rem amicis, & consu-
libus communicauit: inde mulier capitur, quæ exposita quæstionib.
crimen fatetur. Quo autem medio id fecisset, interrogata respondit:
Dæmoni suo familiari id iniunxisse, qui amplius quam petijisset, præsti-
tit. Alia malefica condemnata cum per licetorem super struem ligno-
rum pro incendio sibi parato à terra eleuaretur, dixit: dabo tibi mer-
cedem, quo dicto insufflauit in eius vultū & statim lepra horribili per
totum corpus oborta paucis postea superuixit diebus. Morbum autē
comitalem ab iisdem infligi solere compertum est per oua sub defun-
ctorum cadaueribus inhumata alijsq; ceremonijs adhibitis, si dentur
in potu aut cibo. Dolores in quibusdā vehemētes excitatos esse exem-
pla adfunt in iudicijs patefacta. In Germaniæ Isprach mulier quædam
honestā cum detestaretur alterius cuiusdam superstitiones, minantem
audiuit, tertia die sensuram rei euentum. Cum igitur tertia die surre-
xisset, momento punctiōnes in totis visceribus acerrimas sensit, ac ve-
luti carbones ardētes capiti impositos: mox pustulæ toto corpore fre-
quentes obortæ sunt albæ & sanie plenæ, quibus cum assidue infesta-
retur, de maleficijs instrumēto edocta reperit super ostium repositum
linteum, in quo inclusa erant grana quædam alba pustulis, quas patie-
batur, similia: semina quoque varia leguminū, & serpentum aliorūq;
animalium ossa, quibus igni traditis confestim sanitati restituta est. Al-
tera in eodem oppido post maleficæ cuiusdam minas correpta est do-
loribus vētris acutissimis, quasi duo gladij aduersi infixi essent in vtro
que latere: cum igitur die noctūq; excrucietur, amicus instrumen-
tū maleficijs reperit: erat autem sub limine carea imago, cui duo acus
vtrinque infixæ erant, comitantibus alijs rebus varijs, quibus combu-
stis illico dolor discessit. Membra autem totius corporis motu priua-
ta ex maleficio fuisse, exemplum est in Brixienti: cum enim nuptiæ ce-
lebrarentur, quædam ex conuocatis, cui pridem sponsus coniugij anu-
lum promiserat, malum sponsæ ominata est audientibus omnibus in-
quiens: Paucos dies sanos post hanc habebis, quod & contigit: Nam
non multo post in prædictum morbum incidit, & immobilis toto cor-
pore vixit. Alia simili modo & ob eādem causam audito in fausto nu-
ptiarum omine, non multo post ex morbo acuto decumbens interijt.
Quidam cum amasæ quædam nocte negasset accubitus, nuncio ab
eadem accepto, non diu se illam vexaturum, sequenti die morbo cor-
reptus post paucos dies obiit. Non desunt & eorum exēpla, qui men-

DAEMONVM INVESTIG.

te sunt læsi : qui toto corpore extenuati & aridi effecti sunt: qui cæci, **D** claudi alijsque diuersis morbis. ob maleficia detenti sunt: sed hæc quæ ex fide dignis proposita sunt, & publicis apud diuersos iudices confessionibus habita sufficiant.

C A P. XI.

DE maleficijs autem in iumenta & pecora illatis extant exempla. Nam qui ea perpetrarunt, inter cætera confessi sunt, aliquando solo visu, aliquando etiam tactu, aliquando instrumentis adhibitis diuersis, vel sub limine stabuli, vel vbi aquâ hauriunt, eaque omnia nutu Dæmonis effecisse. Quidam equorum locator cû sibi multos equos perditos per suspectâ quandam maleficam sensisset alio quodam empto illam deterruit, iurans se proprijs manibus illam interfectorum, si equus interiret vt cæteri: sic equus seruatus est: sed **E** capta malefica inter cætera facinora id quoque falsa est: interrogata autê de modo respondit, se nil aliud fecisse præter foueam, qua facta Dæmonem ignota quædam inieciisse. Aliæ modû extinguendi lactis patefecerunt. Cum enim præsto sibi esset aliqua portio lactis, super id ceremonias quasdam adhiberi dixerunt: vt autem lac haberent, quibusdam noctibus sacratioribus in angulis domus collocare vrceum, quem inter crura tenentes mulgere in eû ex cultro aut alio instrumento parieti infixio nomine eius animalis, cuius lac expetuit: sic enim ope Dæmonis lac adesse. Frugibus autem & arboribus nocent aut solo asflatu, aut grandine concitata ac procellis, aut fulminibus. In Constantiensi cû grando quædam squisima cecidisset, quæ & segetes ac vineas cõtriuera in multam regionis amplitudinem, suspectæ quædam maleficæ captæ sunt, quarû duæ falsæ sunt sua opera id contigisse, sed seorsum altera alterius nequaquam conscia. Nam altera earum de modo **F** interrogata respondit Dæmonem sibi familiarem apparuisse & imperasse, vt aquæ modicum extra oppidum ferret, quia pluias concitare vellet. Tulisse igitur quamprimum aquam ad locum sibi designatum, ibique reperisse Dæmonem sub arbore stantem, qui præcepit effodi paruam foueam, & in eam effundi aquam, & digitum intromitti more solito verbis quibusdam prolatis: quo facto confestim aquam in su blime cum Dæmone elatam fuisse: & aerem turbatum, & non multo post grandinem cecidisse. Interrogata autem vtrû aliæ mulieres huic operationi interfuissent, respondit, vidisse quidem se alteram ab altera parte arboris stantem, sed cuius gratia nescire. De ipsâ igitur altera à priori nominata cum interrogaretur, eadem respondit. Idcirco vtræque non solum propter hæc sed ob multa alia facinora ad incendium condemnatæ sunt. Sed mirum quod in Sueuiæ partibus contigisse

A gisse ratum est: puellam octo annorum natam, cū à patre qui villicus erat, ad visendos agros manu duceretur, dum ille conquereretur de nimia temporum siccitate, dixisse, pluuiam se cito excitaturam, si ea opus esset. Admiratus pater interrogauit utrum sciret id efficere: annuit ipsa non solum pluuias, sed & grandines cum libuisset. Iterum interrogata, vnde didicisset, respondit ex matre: magistros autem horum præsto esse quodcumque vellent. Vt igitur experimento certior redderetur, an puella vera narraffet, præcepit vt pluuiam accerferet super agrum suum. Ad id præstandum puella inquit opus esse aquæ modico: cum igitur ad riuulum quendam propinquū duxisset, puella iuxta doctrinam matris aquam digito commouit in nomine Dæmonis: hinc turbatus est aer, & pluuiæ descendit, vt prædixerat. Præcepit iterum pater, vt grandinem concitaret super alium agrum: quod cum puella præstitisset, pater rem iudici communicauit

B vxorem acculans. Capta igitur est malefica, & igni tradita: filia autem Ecclesiæ recôciliata, & Deo dicata in posterum nequiuit amplius eadem præstare. Viri etiam reperti sunt, qui non solum grandines, sed & fulmina concitabant, non tamen lædere posse fatebantur, quodcumque vellent, sed eos tantū, quos Deus dereliquisset. Eorū quidam hunc modum seruabat: in Campis principem Dæmonū inuocabat, orabatque, vt aliquē ex suis mitteret, qui designatum à se percuteret fulmine: cui postea in bivio pullum nigrum immolabat, & in aerem proijciebat, quem cum Dæmon assumpsisset, procellam acerrimam concitabat cum fulmine: sed raro in hominem designatū cecidisse. Omnium verò nefandissimus est modus, quo efficiunt, vt iacula à se proiecta insistant, quibus voluerint, etiam si in abscondito delituerint, dummodo fuerint antea visi. Tot autem in singulis diebus hoc modo interficere posse, testantur, quot ictus ab initio direxerint, cum

C execrabilem superstitionem molirentur. Idem balistis, aut aliis bellicis tormētis attingere possunt minimum quodcumque signum, vt experimento compertum est apud quosdam Germaniæ Principes, qui ijs in bello utebantur. Cum enim Castrum quoddam obsideretur, quidam ex ijs celebris singulis diebus ternos homines transfixurum se promiserat suis iaculis: nam post tres ictus non amplius prestare posse quam ceteri milites. Breui autem tempore effecit, vt Castrum desolaretur, vnde directum est. Idem iussu cuiusdam magnatis coactus est sagittam dirigere in paruum quoddā signum capiti proprii filij impositum, vt illud amoueret intacto filio, quod & magna spectantium admiratione effecit. Miraculo autē quodam repertū est huius tanti sceleris nefandissimum principium. Quidam enim ex ijs in Constatientiensi cum sanctissimam Saluatoris nostri imaginem suis sagittis trāsfigeret, miraculo sanguis exiit ex vulnere, quo viso immobilis redditur miser,

DAEMONVM INVESTIG.

pedem ex eo loco auellere nō potens: cumq; à prætereuntibus in hoc statu cōperiretur, (erat enim in biuio, vbi sacellum fuerat constructū) res præsidi denunciatur, cuius iussu fertur in carcerem, & flagitio patrefacto supplicio traditur. Simile flagitium eorum est, qui iisdem imaginibus vtuntur, vt seipsos inuulnerabiles præscent. aut armaturas inuictas. Quam enim imaginis partem abstulerint, & contriuerint, similem sui corporis partem promittēte Dæmone inuulnerabilem reddunt. Sant autem, & alij modi per carmina, & signa gestata.

C A P. XII.

TERTIVM superstitionis genus, quod occultorum manifestationem promittit, aliud circa thesauros absconditos versatur: aliud circa furta, & quasunque res amissas inueniendas: aliud denique circa prætëritorum, vel futurorum prædictiones consistit. Thesaurorum quidem indagatores per magicas facultates multos nouimus, sed qui assecuti fuerint, compertum nō habeo. Pisitentaauerunt quidam nostris temporibus effodere, sed rei difficultate victi ab opere cessarunt. Tandem anno elapso locum, in quo Neronis edificia extitisse ferunt, hodie autem sacris virginibus dicatum effodere cœperunt, vbi erat ingens Pini arbor. Sed à Dæmonibus adeo infestati sunt, vt præ timore ab incepto desistere coacti fuerint: quo tempore multæ ex virginibus locum habitantibus à Dæmone obsessæ sunt. Qui autem furta, & res amissas eadem arte inueniunt, vario superstitionis modo id præstant. Nam alij aqua vtuntur, alij chrystallo, alij vngue, alijsq; similibus corporibus nitidis, in quibus accersito Dæmone puerum, aut puellā impuberem aduocant, vt inspiciat: intuentur autem veluti in speculo omnia quæcunque gesta fuerint circa res, quas quærunt: sæpe & vocem audiunt loquentē, quæ reliqui circumstantes neque videre, neque audire possunt. Alij Dæmonem anulo inclusum gerunt, aut in vngue, qui res quas cupiunt, manifestat. Hoc modo apud exterarum nationum statuas responsa dedisse, & Apollinis oracula, quæ scribuntur, reddita fuisse putandum est. Sunt qui conscripris sine præmeditatione punctis, figuras eliciunt, ex quibus iudicant de agendis bona, vel mala sint, quam artem Geomantiam vocant. Alij conscriptos de bona, & mala fortuna libros consulunt fortuito, in libelli particulam incidētes, in qua explicatur, quod quærunt. Sed hæc, vt plurimum apud ceteros vana reperiuntur, vera autem apud eos, quibus Dæmon cooperatur. Vltimum superstitionis genus, quo in sanandis morbis vtuntur, cum præ cæteris speciem boni habere videatur, frequentissimū vbique est, adeo vt plerique supersticiosas mulierculas potius consulant, quam medicos medijs naturalibus sanātes.

Præcipue

Præcipuè verò ad has confugiunt, cum ex maleficio morbum contigisse suspicantur, putantes morbos incatatione illatos nulla alia ratione sanari posse. Efficiunt autem id, vel illimet, qui maleficia commiserunt, apud quos facilius est modus soluendi nodos, & irrita reddendi maleficia, quorum auctores ipsi extiterint, quamvis fateantur non omnibus id datum esse. Audita est enim aliquando malefica mulier alteri obijciens, multo peiorem eam esse, quia maleficia, quæ commississet, soluere nesciret. Sunt igitur quidam, qui construere possunt, destruere autem nequeunt. Alij soluunt tantum, & non construunt: alij vtrunque præstant. Exstitit quondâ in Germania famosissima quædam mulier in soluendis maleficijs, cuius domus non solum ab indigenis, sed etiam à remotissimis populis eius gratia frequentabatur magis quam templa celeberrima: Adeo vt Comes quidam Castri Thelonci incredibilem quæstum extorsisset vestigali indicto, vt quicumque mulierem adiret, denarium solueret. Hæc ars medicinam pluribus modis labefactauit. Primò, quod non solum eos, qui ex maleficio ortum duxerunt, sed & cæteros quoque morbos sanare promittit: vt apud perosque medicina ludibrio habeatur, quod salubriores, ac certiores euentus ex mulierculis inueniant, quàm ex medicis. Deinde quoniam hominum curiositate potius, quam doctrina remedia multa tanquam arcana ex arte magica in medicinam translata sunt. Sic enim multis modis medicinæ scientia vndique conspurcata remediorum vanitate sæpe coarguitur.

C A P. XIII.

C VAMVIS autem superstitionum omnium principia aliqua ex parte in supradictis historijs tacta sint: tamen ne quis putet ijs obseruatis eadem se præstare posse, quæ illi præstiterunt, quasi in carminibus, aut imaginibus, aut cæteris huiusmodi vis illa contineatur: placet ea explicare, quæ ab ijsdem in publicis facinorum confessionibus circa eorum principia, & professionem patefacta sunt. Ex his enim dicendorum veritas magis elucescet. Repertum est igitur omnes huiusmodi artes ac superstitiones ex commercio Dæmonum cum hominibus ortum duxisse, contracto inter eos pacto aliquando quidem solemni & publico, aliquando verò priuato, aut expresso, aut tacito. Vt autem facilius in hanc hæresim seducantur simplices: qui pro uecti in ea professione sunt, discipulos sibi alliciunt persuadentes aliquod ex priuatis ac tacitis pactis contrahere, vt paulatim assuescant, & ad maiora veniant. Constitunt autem pacta in his, ex parte quidem discipuli, vt aliquid labefactet eorum, quæ ad cultum Diuinum pertinent, præcipuè sacramenta, tacito quidem modo, vt cum sacris verbis,

aut

DAEMONVM INVESTIG.

aut in celebratione diuinorum verba aliqua vana, aut profana iubent **D**
intermisceri, aut gestus, aut abscondi corpora, quædam, vbi sacra admi-
nistrantur, quibus vtantur in suis operibus. Expresse autem, cum vili-
pendere diuinos ritus suadent. Ex parte autem Dæmonis promittentis
quod plurimum à discipulo desideratur: vt si amans fuerit, finem amo-
ris optatum: si in paupertate constitutus, diuitias: si morbo aliquo ve-
xatus, sanitatem, & similia. Hæc igitur Dæmon aliquando per mediam
aliquam maleficam procurat, aliquando per se ipsum alloquens in for-
ma viri. Magis autem seducuntur mulieres, & quia facilius flectuntur il-
lecebris, & quia ratiocinio minus valent. Viri quoque effeminati, aut
dissoluti, & quicunque ingenio minus pollent, potissimum Magicis va-
nitatibus irretiri solent. Nullum est autem obsequium, quod à Dæmo-
ne hominibus sibi deditis non presteretur. Sed exempla in Italia quidem
rara sunt, extant tamen nonnulla: At in Germania, & Britannia fre-
quentissima, ac multo magis in Insulis ad Aquilonem spectantibus. **E**
Referunt enim vbique obuios Dæmones, qui ad omnem famulatum
inserviant: vt etiam alicubi eorum opera metalla è subterraneis eruun-
tur. Efficiunt autem hæc aliquando inuisibiles, aliquando personam af-
fumentes famuli aut alterius cuiusquam. Idcirco, & maleficæ mulieres
frequentissima, in prædictis locis reperiuntur: & viri magicis addicti:
quorum extirpandorum gratia, quondam ab Innocentio VIII. Pon-
tificæ Maximo Theologi Inquisitores duo in Germania cõstituti sunt,
quorum alter breui tempore, vltra quadraginta ad ignem condemna-
uit, alter propè quinquaginta: ex quorum publicis in iudicio confessio-
nibus plurima eorum, quæ hic scribuntur, desumpta sunt. Solemnis au-
tem modus sacrilegæ professionis in duobus consistit: quorum vnum
est, vt qui iam initiati fuere, ducti ab aliquo ex professis in publicum lo-
cum, in quem certis diebus conuenire solent, præsentè Dæmone in
forma visibili ac stipulante, iurent omnimodam Catholicæ fidei abne-
gationem cum omnibus eius mysterijs: Dæmoni autem promittant in-
tegram obseruantiam, recepturi ab eo quicquid petierint. Alterum ve-
rò vt Magisterulo quem vocant promittant animæ & corporis domi-
nium: quod aut eodem tempore præstant, aut in futurum, postquam
agnouerint eos toto corde confirmatos in scelerata professione. Qui-
bus peractis iam ad nefandissimos ritus accedunt: Nam iubent infan-
tes rapi, ceremonijs quibusdã immolari: postea decoqui donec tota ca-
ro in succum contabescat: & de solidiori materia vnguentum parari,
quo perunctos transformari, & per aerem ferri posse: Reliquum liquo-
rem in vtre seruari, cuius potu ceremonijs quibusdam adhibitis con-
fiscio totius portentose artis reddi. Tanta autem auiditas, vel potius ra-
bies innascitur humanæ carnis, vt è sepulchris, cum alia non sunt, ad
manus, cadauera furentur, & proprios quoque filios deuorent. Ex hac
secta

A festa Cyclopas, & Læstrigonas fuisse in Italia & Sicilia memoria est, hominibus vescentes: vnde & hodie vulgò Striges & Strigones vocantur. Author huius immanitatis Hosthanes traditur, qui ex Perfide Xerxem comitatus in bello, quod is Græciæ intulit, Magicem in Thraciam traduxit, ac veluti semina portentosæ artis in tota Græcia aspersit, obiter in seculo quacunque commeaueat, mundo. Sed multo antea Zoroastres in Perfide inuentor eius traditur. Secundus quoque Hosthanes Alexandri Magni temporibus auctoritatem addidit. Ad Italas vero gentes transisse extant vestigia eius in duodecim tabulis & Senatusconsulto, ne homo imolaretur. Gallias quoque possedit. Nam Tiberij Cæsaris principatus fustulit Druidas eorum, & hoc genus varum Medicorumque. Quin & in Britanniam peruenisse ferunt, vbi adeo attonite celebrabant, tantis cæremonijs, vt dedisse Persis videri possent. Hæc apud Plinium habentur, quæ cum scelerata nostri temporis professione consentiunt. Promittunt ijs, qui eos ritus obseruauerint, blandissima & desideratissima quæque posse opera admiranda, quæ recensuimus præstare, aut maleficijs inferendis, aut soluendis, aut vaticinando protut cuique libuerit. Amplius terrorem incutere ac tremorem satellitibus, qui eos apprehendere tentauerint. Cum verò apprehensi fuerint, quocunque tormento veritatem ab ijs extorqueri non posse, insensibiles enim reddi ac taciturnos: flectere iudices ac præfides ad misericordiam, si contigerit priores aspicere quam aspici. Quidam etiam condemnati igne cremari nequuerunt, donec malefici instrumentum manifestaretur, quod aliquando conditum gestant, vel intra cutim cõfuturum. Experimento autem inuenerunt maleficos coram iudice lachrimas effundere non posse quocunque tormento. Sed qui ea, quæ recensuimus confessi sunt, aut prius pænitentia ducti reuersi sunt ad fidem Catholicam, qui scilicet non toto corde in sceleratam professionem fuissent ingressi: aut remedijs contra vim taciturnitatis coacti sunt veritatem fateri. Repertum enim est aut in veste, aut inter pilos corporis, vel etiam in pudendis absconditum id, quod eos reddit taciturnos. Quotquot autem hoc modo victi sunt, omnes veritate patefacta, obstatinati summa supplicia perpessi sunt, ac plerique eorum vltro mortem sibi in carcere conscuerunt.

C A P. XIII.

Quo autem execrabilis professio in multos serperet aucto in dies numero penitentium: lex apud eos sancita est, vt statuis noctibus conueniant professi in publicam concionem, aut per aerem a Demone translati, aut si magis placet, in insomnio recumbentes super latus sinistrum cæremonijs quibusdam adhibitis sic eninnosse

DAEMONVM. INVESTIG.

nosse quæ in concione fiant, ac si in corpore interessent. Inibi igitur D
epulari, scortari, ac genio indulgere, omnibus à Dæmone paratis: tan-
dem singulis distribui officia, quæ nisi obseruentur ad vnguem, pœnas
infligi: Obstetricibus præcipi, vt infantes statim natos, priusquam ad
Baptismatis sacramentum dicantur a parentibus, Dæmoni offerantur
cæremonijs quibusdam adhibitis: sic enim propensionem infantibus
innasci ad opera Dæmonia. Quod pessimum est in hac secta. Nam ma-
leficæ: obstetrices quos infantes non occiderint ad sua veneficia confi-
cienda, si clam nemine vidente occasionem arripere possunt, Dæmoni
bus deuouentes præparant multum profitentium numerum. Huius
rei extat exemplum. Quidam, cum vxori tempus inflaret pariendi nul-
la autem mulier præter filiam ad excipiendum fatum in conclauis in-
tromissa esset, clam quid intro fieret, rimari capit: cum igitur fatus in
lucem prodijisset, vidit filiam obitetricem puerulum execrationibus
quibusdam adhibitis in oblationem principi Dæmonum ad focum tu-
lisse, & ad foci catenam ferream applicasse: tunc rem inauditam vidit: E
nam puerulus nemine subitente ascendebat super catenæ anulos:
quo perspecto tacitus curauit, vt quam primum ab eadem filia infans
ferretur ad fontem Baptismatis. Cum autem in via pons quidam per-
transseundus esset, adductis testibus experiri voluit filiæ professionem.
Idcirco euaginato gladio in filiam irruens, præcepit deponi puerum, ef-
ficereque sua arte, vt puer per se pontem transfret, aut à Dæmone fer-
retur in alteram fluminis ripam, quo modo effecerat, ut super foci cate-
nam ascenderet. alioqui interfecit eam se illam, & in flumen demersu-
rum. Filia quamquam insisteret patrem redarguens amentię, his tamen
perterrita conuocato Dæmone effecit, vt puer ultra flumen transfret.
Puer igitur Baptizato, & matre à partu repurgata, pater conuocatis te-
stibus rem iudici aperuit, qui confestim matrem cum filia apprehendi
iussit, & inuenta veritate vtræque ad ignem condemnauit. Alio modo F
per nefandos Dæmonum concubitus prolem accersunt Dæmoniam.
Sunt enim inter Dæmones, qui aut specie masculi aut fæminæ rem ve-
nereā agunt, quos Incubos & succubos vocāt, quales apud Poetas Fau-
ni, Syluani, Satyri & Nymphæ traduntur: Hoc modo natos Gigātes cre-
dimus: Sic Heroes ex Iouis & reliquorū Deorum concubitu cum mu-
lieribus prodijisse traditur: viget enim in his maximè vis Dæmonia.
Huius rei gratia mulieres maximè stimulatūr vt Dæmone incubo vtan-
tur, & ex amore magna ex parte earum commercia cum Dæmone ortū
duxerunt, vnde Heroes ab amore, qui Græcè Heros vocatur, dicti
sunt, vt Plato testatur. Tenentur professi lenocinia hæc tractare, vt ad
huiusmodi commercium adducant quascunque possunt, tam virgines,
quam viro coniunctas: varioque prætextu, tam viros quàm mulieres
alliciant in sacrilegam societatem. Quicunque verò segnes in huiusmo-

A di præstandis fuerint, pleſtūt à Dæmone, vt multi eorum retulerūt. Ex quibus colligere licet omnia ſuperſtitionum genera vim habere à Dæmone ob ſcedus contractum cum hominibus vt prædictum eſt. Nam apud eos, qui non dum recepti in eam ſocietatem fuerint, nec pactum aliquod cum Dæmone contraxerint, nullam vim habent, tum verba, tum characteres, & reliqua ab illis obſeruata. Hinc fit, vt artes hæ veluti per manus tradantur ab ijs qui profeſſi ſunt, non per doctrinam aliquam comparentur, vt de Poetis atque alijs, qui Diuino furore perciti ſunt, teſtatur Plato. Quemadmodum enim, inquit, Magnes lapis cum anulum ferreum traxit, vim quoque eandem illi tribuit, vt ſubinde alius alium trahat, vt veluti anulorum concatenatio pendentium fiat: ſic Muſa Poetas diuino inſtinctu concitat: Poetæ concitati alios furore corripiunt, vnde ſeries connectitur. Nam Poetæ inſignes non arte, ſed diuino afflatu mentecapti præclara poemata canunt. Sic Corymbantes mente non ſana ſaltant: & Bacchantes ſceminæ mel, & lac ex ſumminibus hauriunt, ſana autem mente haurire non poſſunt: idque tunc efficit eorum animus, quod narrant: aiunt enim nobis Poetæ quod è fontibus, quibus mel ſcaturit, haurientes: & a Muſarum viridarijs collibuſque decerpentes carmina ad nos afferant, quemadmodum mel, ex floribus apes: & inſtar Apum volare ſe dicunt. Qua in re vera loquuntur: res enim leuis, volatilis, atque ſacra Poeta eſt: neque canere prius poteſt, quam Deo plenus, & extra ſe poſitus, & mente alienatus ſit. Hæc Plato. Inſinuat autem in his non ſolum quod dictum eſt, non ingenio noſtro & arte hæ facultates haberi, ſed & modum quo hæ efficiantur præclara ſupra vires humanas. Animum enim Deo plenum volare, & res aſportare tradit. Simile apud nos repertum eſt. Cum enim in itinere quidam in prato ſedentes prope torrentem expeterent in cibis illud genus butyri ſeu lactis, quod extracto caſeo recoquitur præcipue bonitatis in menſe Maio, ferunt vnum ex ſodalibus dixiſſe, quam primum id paraturum, ſi pauliſper expectauerint. Mox hunc poſitis veſtibus in torrentem ingreſſum eſſe, ac dorſo contra aquæ fluxum ſedentem, & manibus vtriſque fluxum aquæ ad dorſum compingentem interim verbis quibuſdam prolatis, quam primum lac quale dictum eſt tuliſſe in magna copia non abſimili forma & ſapore ijs, quæ venduntur in foro. Vt igitur Plato de lacte & melle aſſeruit, idem dicendum de hoc, non inibi genitum, neque arte præſtigioſa conſectum, ſed aliunde collectum & aſportatum opera Dæmonis fuiſſe.

C A P. XV.

Is explicatis ſoluendæ ſunt rationes in oppoſitum adductæ, quibus oſtendebatur aut Dæmones non eſſe, aut opera ab illis fieri non poſſe caduca, neque ſine medijs naturalibus. Ratio igitur Ariſtotelis, qua oſtenditur, non dari corpus ſimplex intellectu

DAEMONVM INVESTIG.

Et discretio præditum in ijs quæ mansua non sunt, non negat Dæ-
 mones esse: sed tantum probat nō esse eo modo, vt multi afferebant,
 corpora scilicet aerea intellectu prædita: Quamuis enim huiusmodi
 intelligentiæ magnitudini assistant, non tamen proprium illis assigna-
 tum est corpus, vt cælestes orbes proprijs intelligentijs: sed promiscuè
 materia sublunaris mutationibus obnoxia intelligentia boni & mali
 pulchri & turpis illustratur ac denigratur. Quod si aerea substantia
 aut spiritu aliquo vtantur ad opera quædam præstanda, non ob id pro-
 prium est Dæmonū corpus. Idcirco non fuit necesse quemadmodum
 animalibus sensum tribuere, aut instrumēta, quibus spiritus huiusmo-
 di includeretur cōseruareturque. Quemadmodum enim homines in-
 strumenta multa sibi parant ad vsus diuersos, eademque cū libet reij-
 ciunt: Sic Dæmones corporibus diuersis vtuntur, cum eorū substan-
 tia ab omni corpore sit seiuncta. Quo autem pacto ab immortalī sub-
 stantia opus mortale sequatur, non difficile est videre totius naturæ or-
 dinem contemplanti. Ab immortalī enim & æterno motore motus
 primus æternus sit secūdum Aristotelem, ab hoc autem reliqui oriri
 tur finiti & inter se cōtrarij. Formæ quoque omnes generabiles & cor-
 ruptibiles clarius & obscurius ab ingenerabili substantia habent esse
 per quandam eius participationem in materia: Et intellectus agens in
 homine æternus ex caducis Phantasmatibus caducam parit sciētiam.
 Nec ob id offenditur illud Axioma: æternorum scilicet æterna prin-
 cipia, & corruptibilium corruptibilia. In omnibus enim corruptibili-
 bus æternum quid inest tum ratione materiæ, tum ratione formæ, cu-
 ius gratia principia æterna sunt: at quatenus caduca similiter eorum
 principia caduca sunt, & aliorum alia: nec mutatio ob id in rebus eter-
 nis est earum ratione, sed tantū ratione nostri. Illud solum relinquitur
 perquirendum, utrū Dæmones medijs naturalibus vtantur ad ea præ-
 standa quæ supra naturam censemus fieri: an alio modo agant. Dicen-
 dum profecto est, nihil fieri quod impossibile sit fieri, determinata eni-
 m est vniuscuiusque rei potentia tum ad agendum, tum ad patien-
 dum, vltra quā impossibile est quicquam agere aut pati. Si quid autē
 est, cuius potentia immensa sit, vt de primo motore demonstratur.
 8. Phyl. in fine, impotentia nulla apud ipsum erit, & nihil impossibile.
 At reliqua omnia præter ipsum quemadmodum esse determinatum
 adepta sunt, sic & potentiam operationēque. Cum igitur Dæmon in-
 telligentia quædam sit inferiori mundo destinata, quatenus quidem
 speculatiua est, nullius actionis est causa, speculatiuus enim intellectus
 ad opus non dirigitur, sed solum circa verum & falsum versatur: quā-
 quam is intellectus cuius substantia actus est, appetitum naturalem re-
 bus indat, vnde motus naturæ fiunt, vt in Quæstionibus Peripateticis
 explicatur: Quatenus autem actiua quædam intelligentia est vel facti-
 ua, veluti artes & prudentia in hominibus, principium sit multorum
 ope-

significatio Rega

Jan demonet me
 dyi naturalibz vtant
 do alijs opera, pss
 randa

ope-

A operum, quæ supra naturā fieri dicimus. Si enim homo per hoc principium quam admirabilis est in artificijs multis condendis, eo magis Dæmon similia & multo admirabiliora efficere posse putāus est, quo est homine natura præstantior ac sapientior: non enim instrumentis corporeis impeditur, sed in quodlibet corpus spiritu inuisibili se infinuat, cōmouet, transfert, cōponit, ac diuidit, abiungiturq; ab eodem cum liber. Quemadmodum autem artifices motu certo instrumentorum opera perficiunt, semper tamen rebus naturalibus utentes, vt faber ferro ad secandum, Medicus plantarum succis ad sanitatem præstandam: eodem pacto Dæmonem efficere putandum est: non enim fiunt quæ impossibilia sunt. Sed vt aliqua ex parte id aperiat, non inutile fuerit in singulis Dæmonum operibus, quæ nobis hucusque manifesta sunt, modum perquirere.

*mody operandi
Dæmonis*

B C A P. XVI.

R I M O igitur pater, nō in verbis, aut characteribus, aut alijs superstitionibus vim vllam agendi esse: nulla enim ars ijs instrumentis quicquam efficit: neque igitur Demones ijs medijs ea ratione vtūt, quia vis aliqua in ipsis sit. Tantū ijs veluti signis quibusdam allici, aut etiam cogi Dæmones videntur ad agendum ob pactum cum hominibus contractum, vt superius patuit. Nam apud illos, qui huiusmodi sedus siue tacitū, siue expressum non inierunt, aut quibus postea illud dissolutū fuerit, eadem verba, & reliquæ superstitionis obseruationes irritæ redduntur. Idem cōsendum est de quibusdam siderum obseruationibus, & temporū momentis: non enim in cælo vniuersali agente, quod lumine & motu, tenebris & immobilitate totam hanc molem calefacit, & refrigerat, & reliquis huiusmodi affectionibus transmutat, vis inest particularis, vt sparsum hæc quidem alteret, illa verò nequaquam. Quod & in morbis manifestum est. Qui enim ob cæli statum fiunt, populos & totas prouincias inuadunt: qui autem sparsum, ac varij infestant, non ob eam causam, sed ob prauam victus rationem singulorū propriā, & alia errata cōtingunt, vt optimè medici animaduertunt. Obseruant autem Magi aliquando quorundam siderum exortus, aut alias figuras Astronomicas non tanquā causas, sed tanquā signa temporis, in quo aduocari Dæmon cupit ad agendum. Simili ratione seducuntur, qui putant rerum inchoationes faustas, vel infaustas esse sub hoc, aut illo signo cæli: & qui hominum nascentium bonam, vel malam fortunam, & alias multas ineptias prædicunt ex totius cæli cōfiguratione, superstitionis enim quid hæc sapiūt. Nam credentibus sæpe Dæmones secundum prædictionē operantur: vt in Augurum disciplina constat Plinio referente: Neque diras aues, neque

*vis nulla vult in
causantibus versari
et in causantibus*

*per se diuini
naturæ opes aut in
se in se, tunc di
posuit operari*

astralogorum scripti

DAEMONVM INVESTIG.

neque vlla auspicia pertinere ad eos, qui quamque rem ingredientes, D
obseruare se ea negauerint. Imo & magnarum rerum facta, & ostenta
verbis permutari. Cū enim in Tarpeio fodientes delubro fundamen-
ta caput humanum inuenissent Romani, missis ob id à Senatu legatis:
Heturiæ celeberrimus vates præclarum id fortunatumq; cernens, in
suam gentem trāsferre tentauit. Nam in solo designata ante se templi
imagine legatos interrogabat. Hoc ergo dicitis Romani? hic templū
Iouis optimi maximi futurum est? Hic caput inuenimus? Cōstantis-
sima annalium affirmatione trāsiturum fuisse fatum in Heturiam, ni
præmoniti à filio vatis legati Romani respondissent: non planè hic,
sed Romæ inuentum caput dicimus. Idem sæpe contingit ijs, qui fu-
turam circa se ipsos fortunam curiosi magis quam fas est, prænosse ex
Astronomis, aut Chiromanticis, aut alijs huiusmodi vatibus cupiunt:
nam sæpe ob eorum credulitatem Dæmones fati alicuius improbita-
tem in ipsos conuertunt.

E

C A P. XVII.

DE Maleficiorum autē instrumētis considerandum est, vtrum
ijs vt signis, an vt agentibus vtantur malefici. Pleraq; igitur
eorū signa esse manifestum est. Nam cæræ imagines sub li-
mine, aut alio loco absconditæ quid aliud repræsentant, quā eos, qui-
bus inferenda maleficia sunt? Repertum enim est similes læsiones eos
perpeti, quales in imaginibus fuerint designatæ: & quibus pustulæ in
toto corpore obortæ fuerāt, reperta sunt semina diuersa, aut milij, aut
leguminum pustulis, quas patiebātur, similia linteis inclusa. Vt igitur
in his, atque alijs multis similitudo maleficij cū læsione manifesta est,
idem in cæteris se habere videbitur, in quibus similitudinem difficile
est cognoscere. Quemadmodum enim verba secundum placitum im-
ponentium significantia sunt: sic & characteres, imagines, & res ipsæ
assumi possunt, vt secundum placitū significant. Nam dicere corpora
huiusmodi occultata vim aliquam ex se habere ad odiū inducendum
aut amorem, aut sterilitatem, aut reliqua, quæ dicta sunt, perpetranda,
egreditur omnem rationem. Si enim in illis huiusmodi vires à natura
in essent, vt in magnete ferrum trahendi, & in torpedine stuporem in-
ferendi, efficerēt nulla adhibita superstitione: at id nequaquam con-
tingit. Sed hæc vanitates ex artibus Magicis fluxerunt, putantibus ea,
quæ significandi tantum gratia adhibentur, causas esse efficientes, &
proprietas quasdam occultas continere. At verò si solū signa sunt,
nō debuissent opera Dæmonis parari, sed solum à Magis, vt per ea De-
moni significantur, quæ præstari cupiunt. At multa maleficiorum in-
strumenta à Dæmone cōponuntur, sæpe ex rebus ignotis: & conducuntur

tur

A tur locis diuersis, aut domus, aut lecti: in puluinariis, cultricis, alijsq; locis absque vlla manifesta, aut parietum, aut aliarum rerum labefactione. Quin & in ipsis corporibus humanis multa, & varia eodem modo recondita inuenta sunt. Contigit autem hoc anno Pisis hec vidisse multis testibus spectantibus. Nam inter sacras virgines quarum superius mentio facta est, quedam a Dæmonibus obfessa sæpius modo inter abiurandum, modo postea eiecit vomitu corpora, & magnitudine, & forma per se ineptissima, vt deuorarentur: clauos ferreos prælongos, ossa, lapides, globos laneos, carbones, aliaq; multa. In culcitra autem ea regione, qua thorax incumbibat, præcipue qua cor, globuli multi ex plumis reperti sunt affabre efformati diuersis figuris, sed plurimi instar rosarum perpetuis plumarum tenuissimarum ordinibus, nunc filo impliciti, nunc solo glutine. Alia genera reperta sunt in ceruicali, qua caput residebat. Si igitur hæc nihil efficiunt, cur Dæmones ijs vtuntur?

B Nam vt sibi significant res agendas tanquam excitantia memoriam, nequaquam est rationi consentaneum. Dicendum est igitur quæcunque intra corpus conduntur instrumenta esse, quibus Dæmones vexant: qui enim fieri potest, vt ea quæ paulo ante narrata sunt, in ventriculo, aut alijs partibus latitantia non lædant? Patiebatur autem prædicta virgo inter cæteras vexationes, vomitus perpetuos: Quæ autem extra corpus posita sunt, aut tantum signa esse, aut si agant forte in imaginatione patientis agere: ostensum enim est in Peripateticis questionibus imaginationem à rebus externis moueri posse non intercedente sensu: vnde recta sit quorundam somniorum iudicatio circa res externas, ac remotissimas, in quibus humana prudentia nihil præstat. His igitur Dæmones aliquando hominum mentes perturbant varijs imaginibus mouentes. Idcirco magis huiusmodi maleficiorum instrumenta in cubili reperiuntur, & maxime qua cor, aut cerebrum spectat. Quod aut aliquando

C ex imaginatione transeat affectus in corpus, nil mirum, inseparabilis enim est à corpore imaginatio: vt aliquando videre licet in animi deliquis, quæ aut ob inspectionem vulneris in altero, aut ob aliud quid simile contingunt. Sic aliquando dentes obstupescunt, altero re asperam secante: Mulieres vtero gerentes siquid impense concupierint, eius vestigium in fetu imprimi experimento didicerunt, est enim fetus earum pars, quandiu vtero est adnatus. Quidam autem ob hæc, & alia huiusmodi tantam vim imaginationi tribuerunt, vt putauerint omnes magicas artes in ea sitas esse. At qui fieri potest, vt imaginatio corpora aliena transferat in longinquas regiones: imperet aeri, vt det pluuias, excitet grandines & ventos: aut illa dicto obediât? longè enim præstantior esset intellectu. Non enim quia dicat rem esse, vel non esse, idcirco res est, vel non est, sed è conuerso: mouetur enim intellectus ab intelligibili. Si igitur ex imaginatione res fieret, aut moueretur, imaginatio similis esset diuino intellectui, qui verbo omnia fecit. Præterea

DAEMONVM INVESTIG.

neque in corpus proprium multa agere potest imago: nā prater D
 exempla, quæ recensuimus, pauca alia reperiuntur. Deuisset autem
 saltē fixa imago, qualis in melancholicis cōtingit, aliqua efficere.
 At multa quidem tū melancholici, tū reliqui delirantes circa seipso,
 & suas partes imaginantur, quorū nulla efficiuntur. Magis autem pu-
 tandum est res ipsas imaginationē mouentes, non ipsam imaginatio-
 nem corpus afficere. Nam & sine media imaginatione agunt, quibus
 insita vis fuerit agendi. Si vera sunt, quæ de basilisco tradūtur, intuitu
 enecare, si prior aspexerit, aut sibilo: dubitationē afferre possit, vtrum
 media imaginatione, vehementi animi perturbatione, & terrore inge-
 nito id accadat, an quia venenū cum spirituosa substantia ex oculis in-
 tuentibus, & ex ore sibilante bestia ei aculetur. Idem considerandum
 circa id, quod de lupo tradunt: raucedinem gignere in eo, quē prior
 aspexerit. Magis autē rationi consonū est, efficaciam quandam inesse E
 in iracundis lupi, ac basilisci oculis, vt effascinantium more efficiat: re-
 pelli autem hanc vim ab ijs, qui priores intuendo acie direxerint cū
 proprio spiritu: quomodo & basiliscum interfici tradunt hominis in-
 tuitu: spirituosa enim substantia ex oculis egressa aliquādo, vel in spe-
 culis manifesta est contracta macula ex intuitu mulieris, dum patitur
 menstrua. Hinc lippientium oculi sepe lippitudinem pariunt ijs, quos
 aspexerint: & vetularū quarundam aspectus infantes lædit, quam vo-
 cant fascinationem: vis enim tabifica earum oculis inest, quæ ei acu-
 lari cum spiritu eo vsque potest. Tradunt in Africa familias esse ef-
 fascinantium, quarum laudatione intereant prata: arecant arbores:
 emoriantur infantes. In Triballis quoque, & Illirijs esse, qui visu quo-
 que effascinent, interimantq; quos diutius intueantur iratis præcipuē
 oculis, quod eorum malum facilius sentire puberes: inesse autem his
 binas in singulis oculis pupillas: sed hæc nequaquā imaginationi tri-
 bui possunt, sed aut peculiari eorum beneficio insito, aut arti magicæ. F
 Neque illud mirum, quod referunt, qui à serpente aliquando fuerint
 læsi, aut canis dente eorum interuentu aggrauari vulnera, vitari gal-
 linarum accubitus, & pecorū fetus abortu: sic enim venefici fiunt ve-
 nena passi. Quod verò aiunt quidam, occisorum cadauera horrorem
 incutere transeuntibus, quamuis eorum nō sint conscij, forte ad ima-
 ginationis vim referri possit, quæ à rebus externis aliquādo mouetur,
 non intercedente sensu: animaduertitur autem affectio corporea fu-
 giente imaginationis motu ob varia impedimēta, quæ in libro de Di-
 uinatione scribuntur. Ex his igitur manifestū est imaginationem per
 se nullam vim agendi habere in corpus proprium, tātō ergo minus in
 alienum, nisi aliquid aliud agat. Tandem si sola imaginatione nullo
 alio cooperante moueri possint externa: id non solis hominibus con-
 tingeret, sed & multis alijs animalibus, quibus data est imago.
 At nulla videmus agere posse quicquam praterquam facultate natu-
 rali,

A rali, quæ toti speciei inest, non quibusdam solum. Si homines quoque naturali aliqua vi illa efficerent, quæ diximus: omnibus inesset magica ars, naturaliter enim insita esset in omnibus.

C A P. XVIII.

RELINQUITUR igitur primum quidem ob intelligentiæ proprietatem, qua homo à Brutis differt, opera hæc miranda ab eo tantum fieri, mens enim est diuina pars in homine. Deinde ob eiusdem intelligentiæ diuersam applicationem, diuersas esse hominum actiones, & mores, qui nequaquam naturales sunt, vel quia sequuntur partem, quæ supra naturam est, vel quia ex nostro studio comparantur, ut artes, & scientiæ. Sicubi autem cum homine cooperetur diuina virtus, aut Dæmon, id neque ex nostra potestate pendet, neque ex natura, sed aliunde principium ducitur: nulla enim ratione, nullo studio, neque disciplina assequi id possumus, nisi vocemur, assentiamusque oblato fœderi. Nam puella octo annorum, cuius mentionem superius fecimus, cum ab ortu fuisset à matre Dæmonibus oblata, efficiebat quidam in ea ætate prodigiosa multa: Quamprimùm autem abnegato fœdere cum Dæmonibus contracto, & ad Deum conuersa restituta fuit Ecclesiæ, vim omnem Dæmoniam amisit. Non pendere igitur artes magicas ex natura, neque ex imaginatione, neque ex studio ex dictis patet. Ut autem unde discessit reuertatur oratio, dicimus maleficiorum instrumenta, quæ extra corpus recondita sunt, siue à maleficis, siue à Dæmone, plerumque signa esse non minus quam imagines, aut characteres, aut verba, agere tamen cooperante Dæmone secundum eorum significationes aliquando in imaginationem, aliquando in corpus: & eum usum præstare, quem **C** impressori plumbei characteres præstant, & edificatori exemplar. Cum autem ad odium inducendum, aut amorem, aut alias animi affectiones sæpe sufficiat imagines mouere, ut vehementer in imaginatione figantur. Ad corporeas autem affectiones non sufficiat motus localis, quem per se Dæmon excitare potest, sed actus requiratur similis qualitati introducendæ, ut caliditas, frigiditas, & aliæ huiusmodi, necesse est materiam à Dæmone seligi talem, cui naturalis insit facultas alterandi secundum propositas affectiones. At verò corpora ipsa in sua crassitie inepta sunt ad penetrationem in quamlibet partem alterabilis. Rationi igitur consentaneum est, ut ex rebus tenuiorem substantiam eliciant operi commodam: Et quemadmodum medici succos eliciunt, sic Dæmones spirituosam substantiam separent veluti formam à materie crassitie purgatam: eo autem spiritu vtantur tanquam proximo animæ instrumento, quo affectiones quasque ferè momento temporis inducant. Spiritus enim vnde quaque transiit, ac breuissimo tempore agit, ut patet in pesti lenti aeris statu, serpentum venenis, & omnibus ferè morbis contagiosis.

DAEMONVM INVESTIG.

Huius gratia putandum est plurima maleficiorum instrumenta ex serpentibus parari, aut eorum partibus, & ranis Rubetis: nam præter significanti rationem aliquis inde spiritus veneficus subministrari possit, aut saltem in ijs conseruari, qui aliunde petatur. Simile quid medici quidam industrij faciunt, cum ex medicamentis quibuscunque relictæ materia vires in spirituosa substantia eliciunt: vtuntur enim aqua ardente inter cæteras maximè spirituali, quæ infusorum medicamentorum vires efficacissimè attrahit, quam quintâ essentiam vocat. At Dæmones longè tenuiorem substantiam seligere possunt, cum inuisibili spiritu vtantur. Maleficiorum ergo instrumenta inter cæteros vsus hunc quoque præstabit, vt veneficos spiritus, aut ex sua natura subministrare possint, aut aliunde collectos conseruare: Hoc autem pacto inerit illis virtus agendi naturalis Dæmonis arte comparata. Quod & experimento comperitum esse testantur. Aiunt enim ea, si ex loco proprio transferantur, & alijs etiam inscijs in cubili supponantur, vredines toto corpore, & tumultus ijs concitare, qui superdormierint. Quo pacto igitur Dæmones medijs naturalibus vtantur, & quis vsus instrumentorum, quibus vtuntur ad maleficia, explicatum est. Quibus principijs visis non difficile est reliquorum operum causas inuestigare.

C A P. XIX.

DE RIMO autem illud considerandum est, quo pacto Dæmones commercia habere possint cum hominibus. Dubitabit enim meritò quis. Quomodo Dæmones sentiant, quæ geruntur, videant, audiant, colloquantur, cum sensu careant. Intellectus enim non versatur circa singulæ. Præterea ex ijs est, quorum substantia actus est, non potestate, vt diuinæ intelligentiæ: huiusmodi autè non sunt aliorum receptiua, sed sui ipsius tantum, aut eius intelligentiæ, quæ superior est, à qua pendent. Cum igitur neque intellectu, neque sensu Dæmones percipere hæc possint, nullum erit eorum commercium cum hominibus, & videbuntur ea, quæ de illis traduntur, fabulis similia. An Dæmones quatenus magnitudini assunt, necesse est operationes quasdam coniunctum efficere: cuiusmodi sunt animi motus, vt amare, odisse. Nā & intelligentiæ orbium cælestium amore indito orbes mouet. Intellectum præterea practicū, & factiuū Dæmonibus inesse oportet, quia versantur circa ea, quæ transmutabilia sunt. Intelligentijs verò cælestium corporum huiusmodi nō fuit necessarius, quia æterna earū, & inuariabilis est operatio, ad quam præstādā speculatiuus intellectus sufficit æternus exiens, & immutabilis. Quoniam verò practicus intellectus discursu vtitur ab vniuersalibus in singulæ, quæ sunt agenda: ob id notionēs tū vniuersalium, tū singulæ inesse oportet nō minus quā hominibus. Cum autem vniuersalia omnia in singulis sint, non enim dantur sepa-

A separata, necesse est vniuersalia intelligentē phantasmata speculari: ex quibus patet. Phantasmam, seu imaginationē Dæmonibus inesse oportere. Sic enim ijs inerit tū singularium, tū vniuersalium cognitio, & tandem discursus. Hucusque igitur nullum sequitur absurdum. Vtterius autē procedenti videbitur impossibile esse, si imaginatio sine sensu esse nequeat: sensus autem sine instrumentis corporeis, non enim sufficiūt spiritus, vt fortē ad sensus internos imaginationem, & memoriam. Si autem vera sunt, quæ ex libro de Diuinatione collegimus, imaginationem à rebus externalis moueri posse, non intercedente sensu, nulla erit difficultas. Quemadmodum enim homines aliquādo in insomnijs vident illa, ad quæ & ob locorum distantiam, & alia impedimēta, neque sensus corporei, neque vlla humana prudētia peruenire potest; Sic Dæmoni omnia, quæ fiunt, & facta sunt, patēt: de futuris autem, quorum nulla adhuc inchoatio est, alia est ratio: nō enim ab eo, quod nondum

B est, moueri quicquam potest. Iure igitur Aristoteles appellauit insomniam Dæmonia: similis enim est visio, quæ in insomnijs fit, Dæmonum sensui. At verò si hæc animæ facultas homini, & brutis multis data est, propter quid adiuncta illis sunt sensuū instrumenta, cum sine illis percipi possint sensibilia? An in causa est animæ vegetatiuæ opus? mortalia enim sine hac anima non sunt, quæ saltem secundum speciem reddantur immortalia. Fieri autem nequit, vt spiritus animalis continua ciborum euaporatione perturbatus motus eos percipiat, qui in imaginatione fiunt: Patet id in insomnijs, nam quæ matutino tempore apparent sedato motu ex coctione alimenti factō, clariora sunt: rarissima tamen sincera, & recta videntur ob alios motus perturbātes. Vt igitur animalia externos motus persentirent, illis adiuncta sunt sensuum instrumenta, in quibus species collectæ, ac veluti innouatæ vehementius in spiritum animale infigerentur. Simile quid cōtingit ijs, qui visum habent

C hebetem, extrinsecus enim sibi parant auxilium vitreis perspicillis, aut chrySTALLIS quibusdam dispersam lucem colligentibus. Et qui auditum habent obtusum, solent manus palmā auriculæ admouere, vt eius concauitate sonus melius colligatur. Hoc idem natura in sensuum instrumentis effecit: In oculo enim pilam chrySTALLINAM condidit, in qua species colorum vehementius fulgerent: & aurem cauernosā fabricata est, vt sonos ex ampliori auriculæ spatio in angustioiorem meatū colligeret. In ceteris quoque sensuū instrumentis simile artificii contemplari licet. His autem nō egent Dæmones, quoniam nullo impediēte corporeo umbraculo peripicacius absque instrumentis singula persentiant virtute imaginationis. Videtur igitur imaginatio proximē accedere ad naturā intellectus, & antiqui nō immeritō mentē appellabant omnem sensum interiorem: videtur enim separari à sensu, & vegetatiuo in immortalibus, vt intellectus. Secus autem in animalibus ob prædictas causas. Patet igitur ex dictis Dæmones optimē callere quæcunque fiunt,

*Dæmones sine sensu
externo. Vt imagi-
natio sine sensu
autem illa per se
sent*

DAEMONVM INVESTIG.

& nostras voces audire sine sensu instrumentis. Quo autem modo col- **D**
loqui sine lingua, & voces edere sine pulmone, & reliquis partibus ad
vocem articulandam facientibus, & tandem conceptus proprios aperire
valeant, non difficile est coniectari: similia enim instrumenta sibi ex spi-
ritu inuisibili, aut visibili corpore construere possunt, ut libuerit. Socra-
tis Dæmon vox erat nullo visibili corpore. At incubi venerem agentes
non solum visibili, sed & tangibili constant corpore. Verū id omnino
impossibile videtur prolem gignere posse, cū anima careat vegetatiua.
Quod si prolificū semen emittant, oportet corpus id vnde deceditur,
viuens esse & verū, non fictum. Proprium enim substantiæ est gignere
sibi similem. At si verū id animal fuerit, aut homo; ars quoque posset
substantias efficere, & vera animalia. At hæc impossibilia omnino sunt.
Quæ enim natura constant principium habent intrinsecū. Ars autem
principium est externū, siue ab homine, siue à Dæmone fiat. Quomo- **E**
do igitur ex Dæmonum concubitu Gigantes, & Heroes orti sunt? veri
enim homines fuerunt. An Dæmon secunda semina colligere potest,
eaq; asportare, & corporibus fictis introducere in vterum seminarum?
Quo pacto igitur Dæmones commercia habere possint cum homini-
bus & colloqui, & cætera præstare explicatum est.

C A P. XX.

Quo autem modo res mouere possint motu locali, ut transfe-
rant etiā pondera ingentia per aerem, quæ videantur incredi-
bili velocitate volare, considerandum est. Cū quatuor modis
cōtingat aliquid mouere alterum. 7. Phys. tex. 10. Impulsione, tractio-
ne, vectiōe, vertigine: nullo istorum modorū videtur fieri posse à Dæ-
mone corporū translatio. Non vertigine, quamuis hic modus animæ
proprius videatur: Cœli enim motus vertigo quædam est, & animalium **F**
motus sit membris, iuxta articulos partē circuli describentibus, in lib. de
Comm. an. motu. At corpora, quæ transferuntur à Dæmone, non om-
nia articulos habent, & quæ habent, non vtuntur eis: neque circum ro-
tantur, sed potius vehi, & asportari videntur. At omne quod vehitur
per accidēs, mouetur ad motū vehentis, ut accidit, ijs quæ in naui sunt.
Oportebit igitur aut Dæmonē per se moueri, aut aliud corpus, in quo
res asportetur. At substantias incorporeas, quales Dæmones esse osten-
sum est, impossibile est moueri, non enim per se mouetur nisi corpus.
Si quod ergo corpus à Dæmone primo mouetur, non vectiōe id fiet.
Quod si neque vectiōe, neque vertigine, relinquūtur duo, aut impul-
sione, aut tractiōe, ad quos reducitur etiam vertigo: Nam in vertigi-
ne hæc quidem pars impellitur, hæc verò trahitur. At non impellit, ne-
que trahit nisi id quod mouetur. Quod enim impellit, è loco trudit id
quod impellitur, dum eius locū occupat, quia duo corpora nō possunt
esse

A esse in eodem loco, ut patet in dilatatione, cū generatur ignis in aliquo loco angusto. Quod autem trahit, comitari oportet ab eo, quod trahitur, quamdiu velocior fuerit eius motus, quā eius, quod trahitur inclinantis in oppositum trahentis: quod contingit, quia corpora nō patiuntur dari vacuum: adeo ut in quocunque motu necesse sit adiacentium corporū hoc quidē cedere, hoc verō insequi. Si quid ergo primū à Dæmone mouetur, nō per impulsione, neque tractionē mouetur: oporteret enim Dæmonem corpus esse, & moueri. At ablato omnino motu à Dæmone, ut neque moueri, neque mouere possit, necesse est reliqua omnia opera auferri, quæ tradita sunt, non enim fiunt sine motu. Quod si concesserimus Dæmones habere corpora sibi connaturalia, ut multi putāt, aerea: quemadmodum de Anima testatur Aristoteles spiritum constitum habere: ideoq; tanquam animalia huc illuc vagari, eoq; modo corpora asportare. Primò repugnat id demonstratōni Aristotelis. 3. de An. tex. 62. ubi probatur nullum progressiū corpore simpliciter consistere, quia necesse est sensum tactus habere. Deinde illud etiā absurdum est contineri posse spiritū, seu corpus illud aereum, quin diffundatur in ambientem: cū in animalibus necesse fuerit concludi vasculis robustissimis, è quibus si fortē euauerint, vires collabi necesse est. Dicimus igitur Dæmones substantias esse incorporeas, nullumq; corpus habere constitū, sed abiungi à quocunque posse, ut reliquæ substantiæ abstractæ: idcirco immobiles esse, præstare autem diuersa opera modo hic modo illic absque loci mutatione: ut enim indiuisibilia, sunt & non sunt sine motu & mutatione, sic substantiæ abstractæ hic, & ibi sunt sine motu locali: nec repugnat earum naturæ, ut etiā in pluribus locis simul præsentēs sint, ut contingit eidem imagini in pluribus speculis, & eidem visibili in pluribus oculis, & sensui tactus in pluribus particulis sentiētibus. Has aut substantias mouere posse corpus quodcunque cui adsistit, nullo tamen prædictorū modorum: nam illi reperiuntur tantum, in quibus mouens mouetur, & in motu violento. At grauiā & leuiā, & cælum nullo eorum modorū mouētur, cū secundum naturam moueantur. Simili modo necesse est corpus aliquod primum à Dæmone moueri nō præter naturam. Quis igitur fuerit hic modus? & cuius corporis? cum omnia quæ hic sunt, grauiā sint, vel leuiā, quorum motus naturales à grauitate, & leuitate fiunt: qui ergo præter dictas inclinationes fiunt, præter naturam erunt. An eadem habitatio contingit circa motum animalium: motus enim eorum, qui fit ab anima, naturalis est, quamuis corpus contingat à natura, & præter naturam moueri, prout graue, aut leue fuerit. 8. Phys. tex. 27. Similis igitur erit solutio: & dicemus, motum qui fit à Dæmone, quamuis fortē præter naturam fuerit corpori graui, aut leui, non præter naturam esse corpori ut corpus, cui adsistit. Et si enim natura corporea, qua corpus est, nullam inclinationem habeat ad motū, seu à medio: seu ad medium,

*semper supra motum
cali. quoniam sentit
cor. intus seorsum
sibi*

DAEMONVM INVESTIG.

seu circa medium, nō tamen est immobilis, moueri enim potest secun- **D**
dum quoscunque pro nutu Dæmonis, perinde ac spiritus animalis nu-
tu animæ huc illuc fertur ad libitū, vt has, vel illas partes moueat. Cor-
pus autem primum maximè promptum ad quemcunque motum iure
optimo aer fuerit, aut huiusmodi substantia spiritualis, vnde Dæmones
nomine spiritus appellantur, & creduntur esse corpora aerea: aptus est
enim aer in loco proprio & grauis esse & leuis, vt commodissimus sit
ad quemcunque motum præstandum, vt apparet in proiectis. 3. Cæli,
tex. 28. Si igitur aliquando ui ventorū, aut turbinis eleuari videmus pō-
dera grauissima, cur nō liceat Dæmoni hoc medio corporum transla-
tiones efficere? & tanto velociores, quāto eius natura diuinior est vir-
tute corporea, & cui minus obstat corporum grauitas: cum in om-
nibus corporibus inest trina illa dimensio, cui assitit intelligentia tan-
quam eius Domina. Cum igitur voluntati Dæmonis obediat corpus **E**
quodcunque, nō mirum si multa ex hoc principio fiant dictū incredi-
bilia. Nam quemadmodum ars motu instrumentorum formas in ma-
teria inducit, sic Dæmones motu varia componere, & efformare pos-
sunt. Vbi autem alteratione opus est, nec ars, nec Dæmon perficere
quicquam possunt sine agente naturali. Ars enim medendi non alte-
rat corpora ægotantium, sed vires medicamentorum, quibus vt in-
strumentis vtitur medicus. Dæmones quoque etsi mouere possint so-
lo nutu, alterare tamen nequeunt corpora sine medijs naturalibus,
non enim inest in illis qualitas vlla tangibilis.

C A P. XXI.

QUÆ autem circa præstigiolas delusiones, & apparentias ver-
santur, duplici ratione fiunt, aut idolo in organis videntis ge-
nito, vt videatur extra esse, quod intus est, quemadmodum **F**
contingit ijs, qui suffusionem patiuntur, & quibus propter vapores à
ventriculo ad oculos tendentes visa suffusis familia apparent. Phreneti-
cis quibusdam aliquando simili ratione auditus, gustus, & reliqui sen-
sus tum externi, tum interni decipiuntur, nullo existente extrinsecus
sensibili, quale ipsis videtur. Hoc modo à Dæmone idola fieri quid
prohibet? Altero autem modo extrinsecus intromitti potest à re visa
species deprauata, vt in speculis inflexis, & aquis cōmotis videre licet.
Distorquētur enim imagines in varias figuras: aut alijs interpositis cor-
poribus alia occultantur, vt visus obiectum eo modo vt est, percipere
nequeat. Facillima autē hæc sunt Dæmoni, vel alijs corporibus aliun-
de translatis, vel aereo circumposito corpore, vel medio quoquo mo-
do immutato. Quæ igitur omnibus, aut pluribus apparent, mutationē
extrinsecus factam ostendunt in re. Quæ autem vni tantum in oculo
videntis non extra esse id quod videtur, vt ijs contingit, qui in Phiala
vitrea

Si nutu sui voluerit
inter uia corp. a dæmo
et mouent. in hoc mō
est in corp. ipsi motu
ut in dæmo

Si aut non alter
viam corp. sine male
by medijs

Si autem non alter
viam corp. sine male
by medijs

A vitrea videre se putant furta commissa, cum ceteri circumstantes nihil eorum intueri possint. Sed corporum mutationes in alias formas, vt de Circe scribitur, & Metamorphoses à Poetis decantatæ præstigia sunt alterius generis. Verè autem nulla eo modo transmutari possunt, repugnat enim naturæ talis transmutatio: ostensum enim est Dæmonum potestatem sine medijs naturalibus nihil efficere posse, vt artes. Ad diuiniorè autem substantiam spectat transcendere quemlibet naturæ ordinem. Sed hæc prætermittatur. Illud relinquitur considerandum, quo pacto Dæmones habitare dicantur in corporibus eorum, qui dicuntur obsessi: non enim semper quicumque ex maleficio morbo aliquo detinentur, aut præstigijs illusionibus capti sunt, in ijs habitare Dæmones dicendum est: subministrari enim extrinsecus à Dæmone ea possunt. Cum autem Dæmon intra corpus illabatur, spiritus aliquis aut extrinsecus intromissus cum eo, aut in ipsomet corpore genitus, pro nutu Dæmonis motus, mouet organa quædam præter voluntatem obsessi. Sic enim aliquando Dæmoniaci loquuntur nō proprios conceptus: sed Dæmonis, & motus alios præstant, vt in conuulsionibus, & palpitationibus, ac ceteris huiusmodi motibus contingit ob causam inuoluntariè mouentem. Sed hic perdifficilis oritur dubitatio, quo pacto plures animæ in eodem esse possint: immo innumerabiles, vt Dæmonum legiones inhabitare aliquando dicantur. An in sede animæ absurda hæc forent? non enim in spiritu animato plures animæ esse possunt, quamuis plures sint eius potentia. Dæmonum igitur spiritus extra hanc sedem fuerint: non enim in toto corpore anima residet, teste Aristotele, sed in corde. At si contingat immundum spiritum ad cor labi, repente interire necesse est, cum à minimis quibusque vehementer offendatur: Esse autem immundos Dæmonum spiritus, velex eo patet, cum è corpore abiurationibus excluduntur. Quamuis enim è lingua, vt plurimum egrediantur, tamen foetorem modo sulphuris modo rerum putridarum in longinquum eiulantur. Latitant autem plerumque circa articulos, aut spatij inanibus, quæ intra cutem sunt. Vexant autem aut neruos petendo, aut cerebrum, aut partes sentientes, vt ventriculum, & alia huiusmodi. Hoc autem modo nequaquam absurdum est innumeros huiusmodi spiritus in corpore latitare. Vtrum autem contingat ex pluribus vnum fieri, & vnum in plura diuidi, quemadmodum de anima viuentiū testatur Aristoteles, quæ ad diuisionem corporis diuiditur, vt tota in vtraque parte remaneat, non est dubitandum. Vbiq̃ue enim substantia indiuisibilis per se est: diuisio autè omnis ratione materiæ contingit. Minus autem persistere viuentia diuisa possunt ob necessitatem organorum: at Dæmoni nulla eorū necessitas est. Multe alię quæstiones, vt circa Dæmonū facta inhabitantiū modo circa sepulchra, modo circa domos, atque alia loca, & corpora, consulto à nobis prætermittuntur, pertinet enim ad Theologiam.

Nobis

*quoniam dæmones sunt
et loquuntur in se*

DAEMONVM INVESTIG.

Nobis autē illud collegisse satis est in homine varias affectiones à Dæ- D
mone oriri, & multa præstari admiratione digna, quæ & si nō sine me-
dijs naturalibus fiant, dicuntur tamen supra naturā fieri: quia principiū
motus est à Dæmone, qui supra naturam est, vt in ijs, quæ ab arte fiunt,
est artifex. Quod autem Aristoteles in Problematibus ad causas natu-
rales reducit eos, qui diuino afflatu intigari creduntur, ad caliditatem
scilicet atræ bilis, nō repugnat ijs, quæ dicta sunt, vtitur enim Dæmon
medijs naturalibus. Sed quoniam verba innuere videntur non esse, qui
verē spiritu diuino afflentur, vt apud Platonem legitur, sed credi tan-
tum: idcirco considerandum est, quid atræ bilis caliditas in ijs præstet.
Profecto cum sedi mētis in vicino fuerit, insanias parere potest, & me-
lancholica deliramenta, vt medici fatentur: At diuinationem, & præ-
clara carmina nequaquam: hæc enim nō atræ bili, nisi aliquando per
accidens tribui possunt, vt patet in libro de Diuinatione: vbi hæc mo-
tui ascribuntur, qui in imaginatione fit à rebus externis. Idcirco enim E
quibuscumque accidunt hæc, & nō prudentissimis. Nam intelligentia ho-
rum non est curis affecta, sed tanquam deserta, & vacua omnibus, &
mota secundum mouens ducitur. Et quod quidam estatici præuident,
causa est, quoniam proprii motus non infestant, sed longē proijciun-
tur, extraneos ergo maximē sentiunt. Melancholici etiam propter ve-
hementiam, & celerem permutationem eorundem moruū, qui in ima-
ginatione fiunt, quæ remotissima sunt, persentiunt, & varia cōnectunt.
Hæc Aristoteles. Ex quibus patet aliquam esse præparationem in atra
bile ad vaticinia, & præclara carmina canenda, non tamen talem esse, vt
sine ea fieri hæc non possint. Aliæ enim sunt causæ, quæ motus in ima-
ginatione efficaces præstare possunt, vt intelligentia curis vacua, & esta-
sis. Præcipua autē præparatio ad opera Dæmonia est intelligentia de-
serta: hæc enim facillimē moueri potest non solum à motu, qui sponte
à rebus externis fit, sed & qui à Dæmone. Haftenus igitur explicatum F
est non solum in morbis, sed & in multis alijs sæpe Diuinum quid ha-
beri, & qua ratione fiant multa portentosa, & adeo admiranda, vt ali-
quando fides omnino abnegetur ijs, quæ toto orbe famosissima sunt,
ac multis seculis comprobata: celeberrimis præterea, ac grauissimis au-
thoribus conscripta: ac tandem in sacris literis tradita habentur.

C A P. XXII.

RELIQUVM est autem vt eorum morborum dignotionē & cu-
randi rationē aggrediamur. Mirum profectō videri debeat
Hippocratem nullibi hæc docuisse, si quidem esse huiusmodi
morbos putauit, & à medico præcognosci oportere. At recta ratione à
naturalī medico prætermissa est eorundem dignotio & curatio, tū quo
niā egreditur eius artis limites, tū quia celebres semper fuerūt, vt nunc
quoque

*si statu quomodo præparatur
hæc igitur vaticinia*

A quoque sunt peculiare eorū artifices. Nā eadem ætate qua Hippocrates Medicinam, Democritus Magicā illustravit teste Plinio. Magicam autē ē Medicina natam nemo dubitat: ac specie salutari irrepsisse velut altiore sanctorēq; quam Medicinam: Hæc Plinius. Quemadmodū ergo teste Hippocrate Astronomia ad rem medicam plurimū confert, quāvis ea in Medicina nō explicetur: similiter & hæc pars, quæ id quod Divinum in morbis est, inquit, magnā utilitatem & gloriam Medico præstare potest. Omne igitur genus morbi ex maleficijs inferri posse superius ostensum est, qua autē arte dignoscantur à cæteris, in quibusdā profectò difficile est inuenire in quibusdā facile. Facile quidem, ubi effectus quidam supra naturā fiunt, quod in quibusdā obsessis contingit. Quamdiu autem spiritus malignus latitat in aliqua particula, difficile est cognoscere: nā præter eius particulæ affectū aliquas functiones offendentem, aliud quid nō ostenditur. Plurimis tamen horum prauæ **B** insunt imaginationes præcipuè in somnis, quæ malignū spiritū producit: nec tamen ob id asserere licet Dæmoniacum esse, nā sæpe eadem Melancholicis contingunt. Quædam inter sacras mulieres Pisanas cū ultra annos decē ex crurum resolutione laborasset, nullis remedijs ex arte Medica iuuantibus, tandem cōperta est à spiritu maligno obsideri: Sacris enim exorcismis cōmotus spiritus, dum fertur ad superiora, verba suggerit Dæmonia, & solutis cruribus ambulare permittit: Hæc, priusquā proderetur Dæmon, præ cunctis sapiētissima uidebatur. Spiritu igitur locū mutante iam aliqua ex parte manifesta fit Dæmonis habitatio: nā tāquam animatus obambulat, & plerūque dicto sacerdotis est obediēs interim partes quas petit, palpitatione quadam cōmouet. Cū ad gulam ascendit, tumefacit, ac tuisiculam siccā mouet: linguā petens mouet præter voluntatē, aliquando exerens incredibili oris hiatu, aut contorqueus inflat: aliquādo impellit ad loquendū non egrotantis cōceptus **C** sed Dæmonis. Iam verò ex his maxime patefunt opera Dæmonia, cum aut alienis linguis loquuntur, aut alios loquentes incognita egrotantis lingua, intelligunt. Quidam ex his cū à vexatione conquiescerent, retulerunt, vocē quidem loquentis Dæmonis in suis instrumentis sensisse, at sententiā nequaquam percipere potuisse, ut pote quibus mens detenta esset. Alij interrogati quid egerint aut dixerint, falsi sunt nullorū se meminisse, quādiu spiritus in capite fuisset: Dum autē obambularer, sensisse aiunt veluti formicas sub cute repentes. Vidi ab eodē spiritu vesiculam in lingua excitari, & confestim disparere: aliquando plures huiusmodi apparuerunt, aliquando innumerabiles minutis granulis similes, unde & Dæmonum numerum arguunt. Si oculos petierit, distorquet: Si dorsum, conuulsiones tum in posteriora, tum in anteriora: aliquando toto corpore rigentes & inflexiles reddit, ut quacūque uia adhibita flecti nequeant. Omnino videretur tertia illa species Epilepsiæ, quam Medici tradunt à membris extremis excitari aura quadam ad caput

van demerit audita
26. 1616

DAEMONVM INVESTIG.

pur repente, nisi aura remearet ynde discessit, accersiturque imperio D
sacerdotis. Solent autem sacerdotes in pedem finitrum relegare. Si fe
ratur in partes internas, ut prope cor aut pulmonem, excitat anhelatio
nes, palpitationes, & syncopem: Ad vetriculum singultus & vomitus,
ut aliquando cibum assumere nequeant, aut assumptum continere: ru
gitus & alia huiusmodi symptomata. Vidi hoc anno duas virgines pec
culiari quodam modo uexatas, nam alternatim modo risus intempesti
uus & grauis affligebat, modo rugitus in Hypochondrijs excitabatur,
prout spiritus modo septum transversum aut musculos intercostales
titillando conuellebat, modo ad ventriculum vergens flatus commo
uebat. Signum verò certissimum est Dæmonis inhabitantis atque in
separabile: impediri diuinorum cultum: neque enim proferre, neque
audire diuina verba possunt: tunc enim magis vexantur, cū vel interef
se diuinis celebrandis coguntur, vel cæremonias Ecclesiæ peragere. Al
tera earum quas dixi risu infestari, cum extra tēplum est nullam omni
no perturbationem patitur, mēte constat, & tandem omnes operatio
nes inculpata edit. Idem cōtigisse reperio Sacerdoti cuidam Spirensi,
qui Romam ductus liberationis gratia, alioqui bene valebat: tunc au
tem solum vexabatur, cū in templo esset. Testantur autē obfessi quan
do mente constant, velle quidem ritus Ecclesiæ peragere, & cupere ex
sacris auxilium: sed esse in eorum membris quid insitum, quod repu
gnat. Signa igitur obfessorum hæc sunt. Cæteri autem morbi ex male
ficio ortum ducentes difficillime cognoscuntur: nam præter ægritudi
nem, quæ suas causas naturales habere uidetur, plerunque nihil osten
ditur, quod supra naturam sit. Idcirco relinquuntur tantum signa de
sumpta à causis, & à iuuantibus & lædentibus. A causis quidem, ut si
morbus inciperit ex amore alicuius impēso, aut odio præter rationem:
Si ex maledictis alicuius malefici: aut tandem si rem habuerit cum ma
leficis, quales ut plurimū solent esse meretrices. Si malefici instrumentum F
tum patuerit, quale superius dictum est. A iuuantibus autem & læden
tibus maximum signum habetur. Quādiu enim maleficium persistit,
affectio non cedit remedijs naturalibus, quamuis secundum rectam ra
tionem adhibeantur. In hac re maxime necessaria est prædictio, si quid
Diuinum inest in morbis. Nam alioqui medicus effugere nequit infam
iæ periculum, cum remedia nihil profint.

C A P. XXIII.

E D apud maleficiorum artifices extant modi quidam pec
liares tum ad deprehendenda maleficia, tum ad soluenda.
Explorant enim vtrum morbus ex maleficio sit hoc modo.
Plumbum liquefactum in aquam fundunt, opus hoc peragentes super
ægotum, maxime autem super particulam ægotantem, interim verba
quædam

non est, si p. corey in
a est, signum apud

alianti signum signum
ut iuina abesse

signa præter a signum
signum

intra remedia solent
ut profint

- A** quædam proferentes : ostendi enim in Plumbo coagulato asserunt & maleficiû & eius genus pro varia figurarû cõpositione: putant enim in Plumbo inditam esse hanc vim à Saturno, vt prodat maleficia . At si id succedat, Dæmonis opera putandum est fieri . Ferunt quidam Sacerdotes fide digni : Dæmoniacos nequaquam perferre posse rosarum odorem, vt neque cogi possint iuxta rosarium pertransire, quo signo deprehendi . Odore quoque sulphuris & alijs suffumigijs spiritus concitari experimento didicerunt. Quasi vt solet epilepsia odoribus quibusdam præcipue Gagatis deprehendi, ita spiritus latitans huiusmodi odoribus exagitetur . Reperio apud antiquos sulphuris suffitu domos expiari solitas . At verò quatenus spiritus corpora quædam sunt naturalia , aut ex naturalibus extracta, affici aliqua ex parte possunt à rebus naturalibus aut similibus aut contrarijs: quatenus autem Demonem continet, nequaquam . Impassibilis enim est substantia. Ad Dæmones igitur manifestandos aut eiiciendos vnica ratio est, seu corpora inhabitent, vt in obfessis, seu extrinsecus affligant, vt in cæteris maleficijs, per ea quæ cõmunicant cum eorum natura : ab ijs enim solis affici vnaquæque possunt . Reperio autem duas rationes inter se maximè distantes, quibus Dæmones compelluntur ad prodenda maleficia ac soluenda: quarum vna petitur ex eadem arte magica : vt qui authores maleficiorum extiterint, iisdem sanitatem procurent . Quoniam verò non semper homines qui maleficia intulerunt, superstites sunt, nec omnes eam facultatem habent, vt superius explicatum est : Idcirco eos consulunt, quibus peculiaris inest huiusmodi facultas Dæmonum aut eorundem aut aliorum opera utentibus . Altera ex religione petitur omnino magicæ aduersa . Illa enim Dæmonum inuocatione vtitur . Hæc diuinis nominibus & sacris omnem Dæmonis potestatem soluit . Antiqui non satis distinguebant inter eam quæ inferorum vel supernorum Diuinorumque opem implorabant : vtramque enim magicem vocabant & sacrâ diuinamque existimabant, ac in religione habebant . Vnde Hippocrates Diuinum vocauit quod in morbis habetur, cû potius Dæmonium dicendum esset . Nam Plinius inquit : aliam magices factionem esse à Mose & Iochabela Iudæis pendente multis seculis post Zoroastrem . Summam autem claritatem literarum gloriamque ex ea scientia antiquitus & penè semper petitam . Ad hanc discendam nauigasse exilijs verius quam peregrinationibus susceptis Pythagoram, Empedoclem, Democritum, Platonem : hanc reuerfos prædicasse : hanc in arcanis habuisse . Sunt & nostris temporibus, qui de occulta Philosophia conscriptis commentarijs præclarum quid & eximium polliceri videntur, cum tamen citra sacram Theologiam in rebus supra naturam nihil sit, quod non execrabile habeatur, & ab unoquoque probò viro fugiendum . Celebrant alij tanquam sacram artem, qua euocari putant numina superna, Cabalam vocantes, quam præcipue Hebræi quærunt : hac

inter alios quos figuræ demoniacæ

signis Roseni usum

DAEMONVM INVESTIG.

arte putantes Moſem colloquia cum Deo habuiſſe, ac ſigna multa pro digioſa oſtendiſſe: non animaduertentes neque in nobis eſſe mouere diuina numina: neque fas eſſe tentare. Vt plurimum enim veluti abor tus ſit, cum ante ſtatutum tempus frui diuino lumine feſtinamus, vt in hac vita exiſtentibus contingit. Sed hac diſputatione prætermiſſa, nõ enim noſtrum inſtitutum eſt res Theologicas tractare. Neque quo pacto aduerſus maleſicia religione, & abiurationibus in Eccleſia inſtitutis vti oporteat. Quemadmodum enim tempore Hippocratis, vbi ſuſpicabantur aliquid Diuinum in morbis eſſe, ante omnia confugiebāt ad diuina numina, vt in libro de Fēminea natura dicitur, & piamenti carminibusque utebantur in lib. de Sacro morbo: aut precioſiſſima veſtimenta aliaque munera Dianæ dicabant in lib. de Virginum natura. Sic noſtris temporibus optime ſtatutum eſt, vt æger prius ſacramenti ſulciatur, quam Medicus manus admoueat, faciunt enim hæc non ſolum ad ſalutem animæ, ſed etiam quodcunque maleficium ſol- uere poſſunt.

C A P. XXIIII.

*si male aliquid aut
a dæmone aut a dæmoni
aut a dæmonibus?*

ILVD tantum relinquitur quærendum, vtrum humana arte aliquod auxilium præſtari ijs poſſit, qui aut à Dæmone vexantur, aut cæteris maleficijs detinentur. Nam reperio apud antiquos multa remedia inter Amuleta, quæ huiusmodi veneficijs reſiſtunt. Scylla enim tota in limine Ianuæ ſuſpenſa mali medicamenti noxam aufert, teſte Dioſcoride. Betonica ſecundum Antonium Muſam & Dioſcoridem in altera eius mentione, animas hominum & corpora cuſtodit & nocturnas ambulationes à maleficijs & periculis. Cyclamini radix vbi ſata fuerit, nihil nocere mala medicamenta poſſunt, vt Plinius teſtatur. Moly laudatiſſima herbarum Homero teſte, qua ſumma veneficia arcentur, oſtenſa Vlivi aduerſus Circes inſidias: nam contra omnes magicas artes præcipua habetur, deinde Mitridatium: Scordotis: Centaurium, vt Plinius recenſet. Hypericon ſimilem facultatem habere uidetur, cum à recentioribus quibuſdam fuga dæmonum appelletur. Extant multa in ſine Dioſcoridis conſcripta, quæ ex magicis deſumpta videntur, vnde & ſpuria iudicantur, vt hoc. Rhamnus effoſa in coitu Lunæ cum Sole & geſtata tuebitur contra medicamenta & maleficos homines: pecori quoque alligata, & nauigijs circumdata defendit à periculis: Faunos occuſusque malos abigit. Artemiſia manu contenta nocentes feras & Dæmones fugat. Pentadactilon carpenda Solis ortu Luna creſcente ad faſcinationes & Dæmonia. Bupthallon collecta augente luna formidines, Dæmonas, mala medicamenta, faſcinationes demolitur. Peonia legitur flagrantiffima æſtate ſub canis ortum antequam compareat Sol, dein ſuſpenditur aduerſa medicamen-

A camentis, fascinationibusque: Dæmones & nocturnos incurfus finit.

Aiunt in monte quodam infesto Dæmonibus nata repente Pæonia, retro abiisse, refugisseque tædia illa. Moly præcisa radice & gestata defendit à veneficijs & fascinationibus. Quercus maritima deficiente luna rosaceo admixta, & facie inuncta bonos incepti negocij euentus promittit, gestata conceptionem procurat, metus nocturnos, fascinationes, & omnia maleficia abigit, & corpora tuetur à fascinantium aggreffione, nam illis appropinquantibus dehiscit, abscedentibus contrahitur. Chrysanthemon si eruas à terra ante Solis ortum, & corpori circumalliges, vel suspendas è collo, veneficas mulieres & fascinationes cunctas auertit. Multa quoque huiusmodi apud Plinium leguntur non solum inter plantas, sed & animalia ac lapides. Sed pleraque

*Utrum quædam et opera
sunt mediæ in natura sunt
quæ sunt superstitiæ et scilicet
ita aut illius rei pro
sunt, nec alijs in arte
vim ad se complerant*

B non ex natura propria habere putandum est, sed ex Dæmone. Naturales enim facultates non eo modo agunt. Idcirco plurima eorum famosa magis sunt quam comperta. Multa autem huiusmodi remedia apud medicos tum antiquiores tum recentiores scribuntur ex magicis in naturalem medicinam inserta. Ideo ob vanitatē videntes deludunt.

*magica res sunt quæ
miseria*

Vbi enim Dæmon nequaquam cooperatur, inutilia reperta sunt. Neque tamen negandum est in aliquibus vires contineri naturales ad huiusmodi morbos depellendos: quatenus enim Dæmones utuntur medijs naturalibus, ut superius dictum est, aduersus huiusmodi, remedia extant naturalia. Cum autem spiritibus quibusdam immundis & veneficis vtantur, consentaneum est rationi, ut aduersus eos remedia petantur inter Alexipharmaca: venefici enim spiritus sunt siue fascinantium siue quicumque ex maleficio intromittuntur. Venenis autem resistunt non quæcunque mediocrem temperaturam habent, sed aut vehementer frigida extinguentia contagij semina, aut vehementer calida eadem comburentia: ignis enim omnem vim veneficam delet: huius gratia maleficiorum instrumenta igne cremanda sunt, ne amplius inficiant. Quoniam vero quæcunque vehementer excedunt in qualitatibus, corruptiua sunt nostri corporis non minus quam uenena: Idcirco ea selegerunt Medici aduersus venena, quæ aliquam partem haberent naturæ nostræ familiarem, quæ corpora nostra tuerentur, dum venena depellerent. Quæ huiusmodi facultatem habere comperta sunt, Amuleta & Alexipharmaca appellata sunt ob totius substantiæ proprietatem id sortita: plurima per experientiam inuenta & longo usu confirmata. Ex his autem ea maximè opportuna sunt censenda, quæ spirituofam & multam efflant huiusmodi vim: tum quia intimius penetriant, tum quia cum spiritibus conueniunt: sic enim & permisceri atque eos alterare possint, aut pellere. Idcirco aromata & suffumigia his maxime profunt. Ruta pueris circumuallata ea ratione defendit

DAEMONVM INVEST. PERIPAT.

dit à fascinatione, vt hodie vulgus nouit, maximè syluestris. Sclarea & D
foeniculus præcipue oculos tuentur ab ingressu maligni spiritus : efflat
enim ex his cū odore spirituosā quædam substantia. Qua ratione etiā
comprobare possumus Galeni experimentum de Pœoniæ radice collo
puerorum suspensa aduersus Epilepsiam. Balsamū fragrantissimo odo
re & substantiæ proprietate omnem immunditiam spirituales vincit
tum inunctione tum potu. Antidotum Alchermes & quæ recipiunt
odoratissima quæque vt ambram, moscum, cinnamomum, nardum, li
gnum aloes, & cætera huiusmodi, quorum sylua non mediocris est,
his multum proficere posse putandum est. Theriaca & Mitridatum,
vt aduersus omnia venena fuerunt instituta, similiter & in hoc genere
opem ferent, præcipuè si spirituosō aliquo liquore diluta propinen
tur, cuiusmodi est aqua ardens: nam citissimè in omnes partes vim me
dicamenti fert, ac vires ægrotantium adaugent. Ad diuersas autem af
fectiones ex maleficio relictas remedia à Medicis conscripta non mi
nus pollent, quam si alia ratione contigissent. Quamdiu tamen viget
maleficij instrumentum vim veneficam fouens impossibile est sanari : E
cuius gratia partim religione partim antidotis prædictis pugnandum
est. Quod si in omnibus naturalibus remedijs pro superstitione adda
tur religio, non minorem vim ad fugandos Dæmones & soluenda cæ
tera maleficia habebunt, quam magicæ artes ad veneficia inferenda.
Vt enim superstitione vis Dæmonis inuocatur, sic religione diuinum
auxilium : optimè igitur ijs consultum fuerit, si cibi & potus, medica
menta ac vestes, & tandem habitationes ipsæ benedictionibus sacris
fulciantur : & tandem nihil immundum relinquatur seu circa egroran
tis conscientiam, seu circa astantes omnes. Neque inutilis fuerit loco
rum mutatio & vestium, ac reliquorum vrensilium, quibus vis uenefi
ca sæpe absconditur. Hæc habui Antistes Reuerendissime, quæ dice
rem de morbis, in quibus Diuinum quid habetur. Si quid autem pro
fecerim, tibi profectō ascribendum fuerit, qui & morum sanctitate F
qua polles, & officij dignitate, qua exornatus es, à Deo optimo maxi
mo impetrasti, vt in tua iurisdictione eorum exempla, quæ hæctenus
occultante Dæmone Pisis visa nunquam fuere, inter tot huius Almæ
Academiæ sapientes manifesta fierent, & mihi inter eos minimo scri
benti, hæc in mentem venirent. Vale.

Dæmonum Inuestig. Peripat. Finit.

nota. ad istam aliquā
no. ad istam aliquā
no. ad istam aliquā
no. ad istam aliquā
no. ad istam aliquā
no. ad istam aliquā

SERENISSIMO
FERDINANDO
MAGNO HETRVRIAE
DVCI III.

Andreas Cæſalpinus Aretinus S. D.

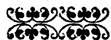
NON ambitio, non laudis humanæ aucupium, neque præmij ſpes impulit me Sereniſſ. Ferdinande ad exiguas has in Medica facultate lucubrationes edendas: ſed ne ſi quid boni mihi à Divina providentia elargitum eſt, fruſtra accepiffè viderer. Ingrati enim animi nota exiſtimari poſſet, ſi beneficiorum, quæ mihi collata ſunt, fructus aliquos non rependerem. Cum igitur Medicina donum Cæleſte ſit ad publicam utilitatem languoribus mortalium propellendis: nephas eſt, quæ quis didicerit, inuide ſupprimere, & genus humanum ijs, quæ opem aliquam ferre poſſint, defraudare. In dies quidem hæc à veteribus tradita augetur, atque expolitur: adeo ut
Y nihil

nihil ei addi posse videatur. Sed cum saepe contingat multitudine scriptorum artis sinceritatem caligine potius obduci quam illustrari, quandoque etiam deturpari: saltem prauorum seminum ipsam obruentium extirpatione egere videtur: quo antiqua dogmata à grauissimis authoribus tradita, ac tot seculis comprobata reuiuiscant. Ut enim in iudicio non licet ex quorumcunque placitis sententiam ferre, sed ex probatissimis tantum authoribus eam elicere. Sic Medico, in cuius manu reposta est hominum salus, non licet decernere ex eorum opinionibus, qui à veterum sententia recedunt. Nam ubi quid præter spem contigerit, nequaquam culpa vacabit, qui authores diu approbatos dereliquerit. Noua quidem remedia atque optima nostris temporibus reperta sunt antiquis incognita: at utendi occasio non à quolibet tenetur, sed ab ijs tantum, qui veterum Medicinam didicerunt. Hanc ego in his profiteor: Hanc expurgare à quibusdam prauis opinionibus, quæ sæpe egrotantes ad interitum ducunt, pro viribus enitor. Idque sub tuis auspicijs, ut intelligas, si quid profecerim, quantumcunque id fuerit, tibi iure optimo deberi, cuius munificentia, & antecessorum tuorum adeptus sum. Viue felix virtutum omnium, exemplo auorum tuorum, protector optime. Ex Pisana Academia.

ANDREAE CAESALPINI
ARETINI,
QVAESTIONVM MEDICARVM
LIBER PRIMVS.

Medicum agere de omni corpore tangibili.

Questio 1.

VM spectet ad Medicum corporis humani & partium eius scientiam habere, quatenus sanitatis & ægritudinis susceptiua sunt: Ad hæc signorum easdem affectiones ostendentium, & causarum, vt in arte Medicinali traditur: Nullum est corpus tangibile, quod Medicinæ scientiam effugiat. Nam saltem materia Medica, quæ spectat ad causas, in omni corpore tangibili reperitur: omne enim

vim habet agendi in corpus humanum saltem primis qualitatibus, quæ tangibiles sunt: seu in genere plantarum, seu animalium, seu sunt corpora inanimata, vt metallica, & elementa Terra, Aqua, Aer, Ignis. Ex omnibus enim his medicamentorum sylua paratur, aut ad tuendam sanitatem, aut ad morbos propulsandos. Ideo perquirat singulorum temperamenta & vires, quibus agant in corpus humanum, quatenus est sanitatis vel ægritudinis particeps. At si hæc vera sunt, qui erunt limites Philosophiam naturalem à Medicina diuidentes? Vt enim Medicus omnium tangibilium vires & temperameta perquirat, sic Philosophus eorundem principia, & affectiones indagat. Si igitur vires, quibus agunt in corpus humanum, naturales sunt, non minus ad Phi-

QVAEST. MEDICARVM

lofophum ſpectabunt, quàm ad medicum : neque videtur ſufficere D
 conſiderationis cōtractio ad ſanitatē, quaſi hoc proprium ſit medi-
 ci, nō philoſophi. Nam vt ſanitas, & egritudo affectiones ſunt, de qui-
 bus agit Philoſophus : Sic & medicamentorum vires ad eundem per-
 tinebunt, cum naturales ſint. An etſi Philoſophus de ſanitate agat, &
 egritudine, non tamen conſiderat, quatenus conſeruari, aut tolli poſ-
 ſint. Hoc enim eſt artificis proprium, qui appellatur medicus. Simili
 modo etiam de facultatibus medicamentorū dicendum. Philoſophus
 enim ſimpliciter corporum affectiones cōſiderat, & facultates ad agen-
 dum, vel patiēdum. Medicus autem quid hominem calefacere poſſit,
 aut refrigerare, & ſecundum reliquas qualitates afficere, vt ſanitas con-
 ſeruetur, & morbi propellantur. 1. Simpl. vlt. & 3. Simpl. 5. Quamuis au-
 tem huiusmodi facultates ſint naturales, quippe quæ ex proprio vniuf-
 cuiuſque temperamento prodeant, non tamen Philoſophus in ea re-
 latione ad ſanitatē conſiderat. Speculatur enim tantum ea, quæ per
 ſe ſunt : at ſanitatē in homine præſtare poſſe, accidit : non enim hu-
 ius gratia diuerſa plantarum temperamenta facta ſunt, licet medicus
 ad hunc uſum tranſtulerit. Sed clarioris doctrinæ gratia exemplo hoc
 fiet maniſeſtum. In ligno ſecundum naturam quidem ineſt mollities
 quædam, qua ſecari & dolari poſſit, etiam leuitas, per quam aquæ ſu-
 pernatat. Artifex materiam hanc vidit aptiſſimam ad nauē conſtruen-
 dam : nemo tamen dicit potentiam hanc ſecundum naturam in ligno
 eſſe, fieret enim nauis à natura, nō arte : ſed accidit, vt quod præ mol-
 litie dolari poſſit, & præ leuitate aquæ ſupernatet, commodiſſimum
 ad nauem conſtruendam exiſtat. Sed non huius gratia natura lignum
 effecit. Eodem modo natura plantis animalibus, & metallicis varia tē-
 peramenta dedit, vnde vires conſurgunt aptæ ad ſanitatē conſeruandam,
 & morbos propellendos, nō tamen huius gratia ea condidit, ſed
 vt ſingula in ſuo genere perfectionē ſortirentur : accidit igitur, vt medi-
 cas facultates habeant. Cum autem de eo, quod eſt ſecundum acci-
 dens, non ſit ſcientia, non pertinet ad philoſophum naturalem de hu-
 iusmodi facultatibus agere, quatenus reſpiciunt ſanitatē, aut morbos.
 Sed apud medicū, cuius per ſe eſt ſanitatis conſideratio, quatenus con-
 ſeruari, aut reſtitui poteſt, per ſe erunt quæcunque hunc finem reſpi-
 ciunt, ſeu corpora ſint ſanitatis ſuſceptibilia, ſeu ſigna, ſeu cauſæ, adeo
 vt neque excludantur, quæcunque per accidens ſanitatē efficiunt,
 vt quæ refrigerando calefaciunt, aut euacuando refrigerāt. Quamuis
 enim per accidens ad ſanitatē faciant, per ſe tamen à medico conſi-
 derantur, quia ſanitatis gratia accipiuntur non temere, vt cum fortui-
 to ſanitas contingit. Hinc patent limites philoſophiæ naturalis, & me-
 dicinæ. De omnibus enim corporibus naturalibus philoſophia conſi-
 derat principia, & paſſiones per ſe inexiſtentes, inter quas eſt ſanitas,
 & egritudo.

A & egritudo. Medicus accipiens à philosopho sanitatem, & egritudinem in homine: Veterinarij in Brutis: Agricolaë in Plantis, diligētius omnia, quæ ad eorum sanitatē, & egritudinem spectant, perquirunt. Cum enim ad vniuscuiusque sanitatem conseruandam, & restituentdam non sufficiat vniuersalis philosophi contemplatio, sed oporteat minimas quascunque differentias sensibiles tenere. Ideo medicus corpus humanum non in quatuor elementa resoluit, sed in quatuor humores, quorum differentias, & partium ex ijs constitutarum vsque ad minimum perquirat, & signa, atque causas rē salubres, tum insalubres rimatur, non quatenus in sua natura sunt, sed quatenus hominem vel calefacere, vel frigefacere, aut alio quocunque modo alterare possunt. Quamuis igitur medicinæ scientia adeo latē pateat, vt de omni corpore tangibili tractet, nō tamen ingreditur in philosophiæ messem: neque philosophus ad medicinæ theoremata descendit: definit enim **B** vbi medicus incipit, principia inde sumens.

Medicina artem in causarum salubrium inuentione, consistere. Quæst. 11.

QUAMVIS medicina scientia sit salubrium, insalubrium, & neutrorum, siue corpora sint eorum susceptibilia, siue signa, siue causæ: Ars tamen dicitur, quatenus ex ea scientia, quantum arti datum est, salubres causas inuenit, quæ remedia appellantur vnicuique opportuna. Sic enim habitus redditur factius, vt cæteræ artes, cum per hoc medium effectiuum syllogismus fiat effectiuus sanitatis, cuius conclusio est operatio, id est sanitatis conseruatio, vel restitutio. Quo processu non existente necessario, fit vt aliquando medicus sine frustretur, nec sanitatem optatam consequatur, vt in cæteris effectiōibus contingit ob varia impedimēta. Neque tamen ob id ars damnanda est: nam & natura, quæ ab intelligentia nō errante ducitur, aliquando sine frustratur ob impedimenta, cum monstra parit. At in inuentione medij, seu remediorū, si aberrare contingat, nequaquam culpa vacabit: adest enim ratio ex necessarijs non minus, quàm in cæteris scientijs, nempe quæ ex fine procedit ad ea, quæ finis gratia petuntur. Inuentio igitur causarum salubrium, quæ ex sanitatis notione fiet pro lapsu vniuscuiusque corporis aut particulæ sine errore contingeret. Quātum autem quis in ea notione errabit, vt corporis, vel particulæ statum naturalem ignoret, vel lapsus qualitatem, ac quantitatem, tantundem necesse est aberrare in remediorum inuentione. Verum cognitio status naturalis corporis humani, & singularum partium merito nomen scientiæ meretur: nā in Philosophia naturali continetur, quamuis diligentius in medicina: Cognitio quoque lapsum

Q V A E S T. M E D I C A R V M

à statu naturali, quæ in medicina è signis habetur, cum adhuc non in- **D**
cludat operationem aliquam, sed solam veritatem, scientia meritò ap-
pellari potest, quamvis aliquando coniecturis vtatur. Nam & in parti-
bus Philosophiæ naturalis non vbique exacta scientia haberi potest, vt
in rebus Meteorologicis. primo Meteor. cap. 1. Relinquitur sola co-
gnitio causarum salubrium, quæ prætergreditur scientiæ finem, cum
operationem includat: Causæ enim sunt, quia corpus alterant & im-
mutant ad sanitatem, aut conseruant, vnde principia sunt operatio-
num. At dicet quis: etiam in natura datur cognitio causarum efficien-
tium, quæ principia sunt eorum, quæ à natura fiunt, continetur tamen
intra limites scientiæ. Curigitur similiter in arte huiusmodi cognitio
non fuerit scientia? An eorum, quæ ab arte fiunt, nō est scientia? sunt
enim per accidens, cum pendeant ab artifice, non à natura. Principia
autem effectuum naturalium non sunt principia alicuius actionis in
sciente, nam sciens inuenta veritate quiescit: nō sic medicus: Inuen- **E**
tio enim causarum salubrium principium est operationis ex arte. Non
immeritò igitur aliqua pars medicinæ theoricæ dici potest, aliqua pars
practica: Quæ enim versatur citra corporis humani, & partium eius co-
gnitionem, seu quatenus sana sunt, seu egra, cum suis signis, meritò
theoricæ appellari potest, quamvis dirigatur ad remediorum inuēti-
onem, quod operationis est principium: Nam intellectus in ea specula-
tione perficitur, licet ulterius non progrediatur. At remediorum inuen-
tio, cū versetur circa ea, quæ per accidens sunt, non perficit intellectum
speculatiuum, sed eum, qui operationis gratia est: vnde hanc partem
Practicam vocant, cuius gratia medicina inter artes numeratur. Qui-
dam nomen practicæ calumniantur in artibus: quia praxis ad mores,
& ciuiles actiones pertinet: Artibus autē factio tribuitur, cuius prin-
cipium est intellectus factiuus, non actiuus. Verū in artibus, quæ con- **F**
sultatione vtuntur, practicus intellectus est necessarius. Consultatio
enim ad practicum pertinet, non ad factiuum. Dum enim consultat
quis, non operatur aliquid extra. Non omnes autem artes cōsultant:
nam quæ certæ sunt, non deliberant, vt naui factiua: quod adduxit
Aristoteles pro exemplo. 2. Phys. tex. 86. vbi dicebat: Naturā quidem
agere propter finem, licet nō deliberet, nam etiam ars non deliberat:
namq; si esset in ligno naui faciendæ ars, haud secus, atque natura fa-
ceret. Inest tamen in quibusdam artibus consultatio, quæ minus cer-
tæ sunt, vt in arte medica, & pecuniaria, & gubernandi arte, quod te-
statur Arist. 3. Ethic. cap. 3. Consultamus enim de ijs, quæcunque per
nos fiunt, neque semper eodem modo eueniunt: si enim semper eo-
dem modo euenirent, vt in naui fabricanda, nequaquam consultare-
mus. Maximè autem in arte medica ex vfu est consultatio, quia multa
simul conferre oportet. Vt enim cito tuto, & iucundè curatio perfi-
ciatur,

Aciatur, inter multa ad idem remedia eligenda sunt opportunissima: & ad plures morbos causas, & symptomata ea sunt accommodanda, quæ sese non impedian: & vtrum simul pluribus affectibus succurrendū, an vni prius quam alteri, vel magis: & tādē vtrum natura corporis, vel particularum sufferant excogitata remedia, an respuant. In omnibus his diligens consultatio requiritur nō solum circa genus remedij, sed & circa qualitatem, quantitatem, ordinem, tempus, & ceteras conditiones. Non consultamus autem neque de fine, neque de ijs, quæ ex necessitate faciunt ad finem consequendum: neque in quibus vnica ratio est: vt neque de sanitate, neque de morbi calidi refrigeratione, neque de membri luxati repositione, neque tandem de cōtrarietate, qua morbi tolluntur, sed vbi per plura, aut pluribus modis fieri quid possit. Quod igitur pars quædam medicinæ practica dici possit, ex his patet. Et quomodo ratione inuentionis causarum salubrium ars dicenda est. Reliquas autem partes ad theoricam pertinere, vnde scientia propriè appellari possit, non est absurdum.

Remedia, vbi natura non adiuvet, inutilia esse.

Quæst. III.

COLLIGITVR hæc sententia ex Hipp. 5. in 6. Epid. 1. vbi inquit: Naturæ morborum medicatrices. Probatur autem inductione. Nam adiectio & ablatio, quibus definitur Medicina ab Hippocrate, absque natura cooperante fieri nequeunt. Adijcitur enim, quod à natura conuertitur in substantiam: deficiente autem calore natiuo nutrimentum attrahente & concoquente, deficit & appositio & tandem nutritio, vt in senectute & morbis multis. Si enim in ijs copia alimentorum supra vires exhibeatur, cum nequeant concoqui, corrumpuntur, aut vertuntur in excrementa, quæ tandem oneri sunt ipsi naturæ. Ablatio verò quæ per inediam fit, opus est caloris innati abfumentis iam repositum alimentum, cum nouum nequaquam suppetat. Frictio & exercitatio & balnea calorem augendo idē præstant. Euacuationes verò sensibiles non omnes videntur opere naturæ fieri, in quibusdam tamen manifestum est. Quæ enim per medicamenta purgantia fiunt, aut per vrinam, aut sudores, sine expultrice facultate non perficiuntur: & quo magis naturam habemus administrantem, eò felicius succedit purgatio. Sed quæ opera manus fiunt, vt venæ sectio: Cucurbitulis, hirudinibus, non videntur egere auxilio naturæ, totum enim opus instrumentis artificis perficitur: sic amputationes partium putridarum: calculi aut teli extractio: repositio luxatorum: abscessuum disruptio & alia huiusmodi, sola Chirurgia sanari videntur. Sed in his esto, vt totum ablationis opus sit artificis,

QVAEST. MEDICARVM

non tamen ex hoc solo opere sanatio contingit, relinquitur enim aut **D**
 inæqualitas quædam, aut partis imbecillitas, aut solutio continui, aut
 quid aliud, quod naturam requirit sanantem. Patet id in magnis ab-
 scissibus disruptis, si enim totum simul pus erumpat, virtus collabi-
 tur, ut sæpe ægrotantes pereant: & in puerperis si fœtus vi extractum
 fuerit, relinquuntur insignes circa vterum labores. Quamvis enim id
 quod oportebat, eductum fuerit, relinquitur tamen alius morbus, qui
 naturæ auxilio eger. nempe facultatibus naturalibus partes ad pristi-
 nam integritatem restituendo. Idem inducere licet & in ceteris mor-
 bis, qui sola alteratione egent. Alterantia enim seu intus assumpta, seu
 extrinsecus applicata non agunt, nisi à calore innato reducantur ad
 actum: nam alioqui medicamentorum vires delitescunt, priusquam à
 calore corporis fuerint excitatæ quamquam in diuersis diuerso modo.
 Quæ enim calida potestate sunt, ad actum reduci ab eo, quod actu ca-
 liditatem habet, omnibus notum est. Sed qui fieri possit ut à miti ca-
 lore animalis, qui in homine temperatus est, medicamenta calefacta **E**
 calidiora reddantur, quam animal, adeo ut quædam etiam vrant, du-
 bitationem non mediocrem affert. An in motu naturali non est absur-
 dum, id quod mouetur amplius moueri, quam mouens moueat? im-
 petus enim naturalis, quæ natura est, sufficiens est principium ad tan-
 tum motum perficiendum, quantus est impetus, postquam à mouen-
 te externo moueri cœperit, ut in grauibz & leuibz patet: pro maiori
 enim grauitate & leuitate motus fit velocior & tardior. Idem contin-
 git in alteratione naturali elementorum. Aqua enim calefacta, si ab
 ambiente refrigerari incipiat, ad tantam frigiditatem ex natura sua ve-
 niat, quantus est eius impetus, non quanta fuerit ambientis frigiditas,
 & combustibilia concepta aliqua caliditate externa, ignem concipiunt
 secundum naturam propensionis magis aut minus. In motu autem vio-
 lento contrario modo se habet: tantus enim fit motus, quanta est po-
 tentia efficientis, ultra quam impossibile est moueri, cum in patiente **F**
 nullus sit impetus ad talem motum, ut patet in proiectis, & in calefa-
 ctione aquæ: cum enim ei sit præter naturam calefactio, tantum, &
 eousque calefiat, quantus fuerit, & quandiu perseverauerit ignis.
 Medicamenta igitur potestate calida ab eodem calore animalis ad suum
 actum reducuntur pro natura eorum, non secundum mensuram cale-
 facientis. Contingere tamen potest, ut medicamentum propter eius
 crassitatem aut duritiem, vel propter caloris imbecillitatem, qui in ani-
 mali est, non reducatur ad actum. Hinc enim fit, ut quæ adhibentur
 contrita in partes tenuiores, facilius & citius ad actum reducantur:
 quæ autem ob tenacitatem & crassitatem conteri nequeunt minus ad
 actum reducuntur, ut Calamus & Capilli, ut testatur Gal. 1. simpl. 12.
 Item si corpori perfrigerato medicamenta adhibeantur quamquam ve-
 hementer

- A** hementer calida potestate non actu, non calefaciunt, nisi frictione, aut alijs calorificis actu reuocetur calor. Ob eandem rationem oleum corpori temperato applicatum, modice calefacit, ob tegumentum potius quam medicamentum poros illinendo, & calorem quem inuenit, conferuando: non enim ab eo calore potest conuerti in substantiam quam potestate habet. Si vero patienti Erysipelas applicetur, vehementer calefacit, etiam si frigidissimo vtaris, reducit enim tunc ad actum 2. simpl. 21. Quæ autem potestate frigida sunt, non eodem modo ad actum reduci à calore animalis testatur Gale. 3. simpl. 20. Calidi enim est per se calefacere non refrigerare. Tamen etiam medicamenta frigida refrigerandi potentia à nobis quadamtenus accipere vult, vt calida calefaciendi; Commune enim in vtrisque esse alterationis principium ex passuro corpore in actum medicamentum procedens. Nam quæ potestate calida sunt, in eo alterari, quod incallescunt à nobis: at quæ natura frigida sunt, vt refrigerent, egere comminutione in tennes partes & motu ascititio, qui ab arterijs attrahentibus fit, vt penetrent in profundum: vtrunque autem fieri à calore nostro, non quidem innatam frigiditatem vincendo; nam calefacerent vt alimenta: sed tantum attenuando, & in profundum trahendo, antequam eorum frigiditas vincatur: sic enim interim refrigerare. Hæc habet Galen. 3. simpl. & 18. & 20. Sed aduersus hæc dubitatur. Non enim videtur necessarium, vt medicamenta potestate calida aut frigida à calore innato corporis incallescant, aut comminuantur, vt agere possint pro natura eorum: Nam applicari possunt calefacta ab igne, & comminuta arte. Si igitur hoc modo applicata agunt quamprimum, non egent alteratione, quæ fit à calore animalis. Si adhuc non agant, aliud igitur perpeti oportet à calore innato, quam actu incallescere aut comminui: iam enim actu calida & comminuta supposuimus applicari. Num adhuc egent, vt trahantur in in profundum? quod calore & pulsu arteriarum fieri diximus? At saltem in superficie alterabunt, quam primum tetigerint, vt reliqua omnia actu existentia: quod in medicamentis nequaquam videmus: si enim calefacta igne admoveamus, calefacient quidem primum secundum caliditatem ab igne contractam, postea vero secundum naturam propriam alterabunt, vt patet in causticis, non enim quamprimum vrunt, sed aliquando post multum intervalum. Idem si actu frigida admoveantur, prius enim vnumquodque agit secundum eam qualitatem, quæ actu est, posterius verò secundum eam quæ potestate, seu calida seu frigida sint. Solum igitur calidum innatum animalis, non quod ab igne aut alio ingenio procedit, ducit ad actum vires medicamentorum, quamuis eorundem diuersæ præparationes aliquid præstent, vt citius, aut commodius agant. Sed quid hoc sit, quod à calido innato præstatur, difficile est videre. Visum

QVAEST. MEDICARVM

sum est enim hoc vnum ex difficillimis problematis : cur Cicuta, Man D
 dragoras & alia, quæ summa frigiditate interimunt, citius & magis in
 calidis naturis suas vires prodant quam in frigidis. Cum igitur medi-
 camenta non eadem vires in quocunque animali habeant (non enim
 quæ hominem refrigerant aut calefaciunt, cetera animalia simili mo-
 do alterant : vt Cicuta homines enecat frigiditate, sturnos autem nu-
 trit, & calefacit : Hordeum hominibus nutrimentum frigidum exhi-
 bet & modicum : equis autem calidum & multum.) Dicendum est
 contingere hæc omnia ob variam eorum alterationem à calido innato
 factam. Est enim natura calidi innati, quam ab anima habet, res con-
 uertere quantum potest in naturam sibi similem : pro varietate autem
 substantiæ, quæ humiditas est vnicuique propria, & pro intensione,
 ac remissione caliditatis, res vario modo alterantur. Quod etiam in
 externis alterationibus patet. Ad elixanda enim legumina incoctibi-
 lia, non qualibet aqua vtuntur, sed pluuia, aut cui nitrum adiectum E
 fit, aut lixiuium : Ad lapidum solutiones aceto, aut succo acido limo-
 num : Ad metalla soluenda aquis acerrimis, ad resinas autem oleo vtun-
 tur. Non absimilem vim habent humiditates vnus cuiusque animalis
 propriæ cum sua caliditate. Ventriculus enim hominis cum sua pitui-
 ta priuatus fuerit, nequit cibos solidiores concoquere, necessaria enim
 est pituita ad ciborum elixationem. In ventriculis canum etiam ossa
 contabescunt in succû. Sic in diuersis diuersa corpora concoquuntur
 pro singulorum natura. Hinc colligere licet medicamenta in homine,
 cui tantum relata considerantur in Medicina, quam alterationem con-
 sequuta sunt ab eius calore innato, talem vim manifestare. Quæ enim
 ex toto conuersa sunt in substantiam alterantis, augent solum quanti-
 tatem substantiæ calidæ, non gradum, & simpliciter nutrimenta sunt.
 Quæ autem secundum substantiam conuertere nequeunt, soluta tamen F
 humido partium & alterata à calore, agunt in corpus pro natura sub-
 stantiæ, quæ nequaquam assimilata est : Sic reperta sunt quædam cali-
 da, quædam frigida, quædam humida, quædam sicca : & secundum
 vnâqueque qualitatem, quædam mitiora, quædam vehementiora :
 Quas vires non ostendebant antequam humido partium soluerentur,
 & à calore innato veluti stimularentur. Vnumquodque enim quan-
 tum potest, resistit & pugnat aduersus causas corrumpentes. Cum igitur
 calidum innatum nitatur omnia in sui naturam conuertere, ab ijs-
 dem repetitur magis & minus seu calida fuerint, seu frigida, seu humi-
 da, seu sicca. Sic aliquando in pugna calidum innatum vincit læden-
 tes qualitates, vt cum piperis feruorem extinguit, quod solet in primis
 venis, vt eius feruor non pertranseat hepar : & cum lactucæ frigidita-
 tem conuertit in calidam substantiam. Sed antequam vicerit, necesse
 est affici ab ijs secundum eorum vires. Quomodo igitur ex calido in-
 nato

LIBER PRIMVS.

174

A nato excitentur medicamentorum vires, explicatum est. Ex quibus patet remedia omnia alterantia, quæ medicamentorum qualitatibus potestate existentibus fit, naturæ auxilio egerè vt reducantur ad actû. Quæ verò actum ex se habent, vt aquæ frigide potus, & ustio ab igne: & tandem motus omnis, qui Chirurgi opera fit, & si statim agunt absque ope naturæ: sanitatem tamen per se sola non restitunt, in omnibus enim natura egemus vel remedium amplectente, aut inæqualitatē & relictos morbos tollente, & tandem afflictas partes instaurante.

Medicamentorum vires in secundis qualitatibus magis consistere, quàm in primis. Quæst. 1111.

B **V**ANQVAM secundæ qualitates sine primis non agant: omnis enim actio, & passio secundum primas qualitates tan gibles fit. 2. de Gen. & cor. tex. 8. Secundæ tamen qualitates, seu conditiones sint primarum, seu illis adiunctæ, aut insequentes, vires possident longè maioris momēti, quàm primæ. Afferuit hoc Hippocrates in libro de Veteri medicina, eo argumento: Quod si quis triticum comedat crudum, aut carnes crudas, & bibat aquam, tali victu proculdubio egrotabit, & si diutius perseveret, cito morietur. Huic auxilium neque ex calidis, neque ex frigidis, neque ex humidis, neque ex siccis, quæ simplices qualitates sunt, præstari poterit: sed ex mutatione victus, vt pro tritico panem optimè elaboratum edat, & pro crudis carnibus coctas, & pro aqua vinum bibat. Non enim panis quia calidus aut frigidus sit, humidus aut siccus iuuat, aut lædit, sed quia aut purus sit, aut fursuri admixtus, multa aqua subactus, aut contra: crudior, aut superassatus. Idem de cæteris cibis dicendū esse inquit: adeo enim variæ, & magnæ vires in diuersis sunt, vt unum alteri simile non reperiatur. Has igitur medicum quærere, quomodo ab ijs homo afficiatur: Nam & primi inuentores, iuxta hominis naturâ eas inuestigarunt, artemq; dignam censuerunt, vt Deo ascriberetur. Ij non quia calidum, aut frigidum, humidum aut siccū quid esset, hominem lædere, aut iuuare putauerunt, sed quia superari, aut non superari posset ab homine. Id verò esse, quod sapore præferet insignem, aut temperatum. Omnem enim insignem sapore lædere, inter dulciora quod dulcissimum est, inter amara quod amarissimum, inter arida aridissimum, & in cæteris omnibus quodcunque excedit. Similiter in homine humores esse diuersis saporibus præditos, qui quandiu inter se mixti fuerint, & temperati, nequaquam conspicuos esse, neque lædere: vbi verò affuerit aliquis seiunctus per se existens, tunc conspicuū esse, & lædere. Non sic qualitates simplices calidum, frigidum, humidum, & siccum: nā præterquam, qd fortè impossibile est reperire abiunctas

QVAEST. MEDICARVM

ab aliqua alia specie qualitatū : si fortè ob excessum earum morbus D
 aliquis ortus sit, facile superatur plerunq̃e nō egens auxilio externo.
 Sed si amarum quid aut salū, aut acidum lædat, vt in febribus acu-
 tis contingit, in quibus non solus feruor lædit, non cito liberantur. Ex
 quibus, & alijs huiusmodi concludit, in caliditate, frigiditate, humi-
 ditate, & siccitate non magnam vim inesse ad morbos gignendos, sed
 longè potentiores esse facultates ad alterandum corpus humanum in
 saporibus, quas inter qualitates sanandas reponimus. Sed quoniam
 hæc sententia repugnare videtur ijs, quæ Hippocrates habet. primo de
 Nat. hum. 7. Quatuor qualitates primas morbos parere, vnde multæ
 morborum formæ, & curationes. Et videtur destruere principia me-
 dicinæ apud Galenum in libris de temperamentis, & de morborum
 differentijs, in quibus supponitur omnes partes similes ex quatuor
 primis qualitatibus constare, & sanitatem in earū temperamēto quo-
 dam consistere : morbos autem in earundem recessu à medio. Idcir-
 co à plerisque prior sententia refellitur, & liber de veteri medicina in-
 ter sp̃arios Hippocratis recensetur, cum præsertim in eo reproben-
 tur ij, qui artem nouo modo astruunt ex suppositione calidi, frigidi, hu-
 mido, & sicci, quam videmus recipi ab Hippocrate. Primus enim fuit,
 qui elementa hæc statuerit, vt Galenus testatur primo de Elem. cap. 9.
 At verò si Hippocrates huius suppositionis inuentor fuit, quis post ip-
 sum ausus sit damnare authorem adeo grauem, & principium adeo
 certum? Quin si ea considerentur, quæ in eo libro scribuntur, inue-
 nientur maximè genuina, & omnino Hippocraticæ doctrinæ cōgrua.
 Quæ enim in primo de ratione victus in acutis habentur de sorbitio-
 ne, potu, & solidiori cibo, quibus singula conueniant, eorum origi-
 nem in libro de veteri Medicina explicat : & de fame, & intempestiua
 ciborum assumptione & consuetudine ferè ad verbum tractat. Præte-
 rea in libro de Natura humana 1. tex. 21. & 2. Progn. 44. laudat humo-
 res optime permixtos : sinceros enim & impermixtos valde periculo-
 sos esse: Cuius rationem affert in libro de veteri Medicina satis euiden-
 tem : quia sincera potentias habent validissimas vt ab homine vinci
 nequeant. Quod autem pertinet ad sententiam de calido frigido, hu-
 mido & sicco, si optime eius verba perpendantur, nulla inuenietur
 controuersia inter eius dicta. Inquit enim statim in principio libri de
 veteri Medicina. Quicumque aggressi sunt de Medicina dicere aut
 scribere, sibiip̃s hypothesim ratione supponentes : Calidum aut fri-
 gidum, aut humidum aut siccum, aut aliud quodcunque voluerint,
 ad breuitatem reducentes : idem principium hominibus & omnibus,
 quod morborum & mortis causā sit, vnum aut duo proponentes, in
 multis quidem, quæ dicunt, manifeste errant. In his verbis Hippocra-
 tes damnat in medicina tradenda suppositiones ratione tantum exco-
 gitatas,

Agitatas, cum ars niti debeat certis & vulgo notis sententijs, vt paulo mox declarat. Simile quid in initio de Nat. hu. dicebat: Non esse statuendum hominem ex vno constare, vt multi faciebant, innitentes ijs quæ non sunt manifesta. Et paulo post tex. 5. inquit. Qui statuebant hominem sanguinem esse, aut bilem, aut Pituitâ, in eo conueniebant, quod omnes vnum id, quod cuique appellare visum est, formam & facultatem mutare dicebant à calido vel frigore coactum, & dulce amarum, album, nigrum, & omnimodum fieri. Quorum sententiam refellit, quia supponunt hominem ex vno constare: tollitur enim mixtio: ablata verò mixtione non consurgunt ex calido & frigido dulce & amarum & reliqua. In hunc igitur modum in libro de veteri Medicina Hippocrates derogare videtur primis qualitatibus, multum autem tribuere secundis, ut saporibus. Accipit enim primas qualitates circa vnum quid agentes, vt Medici illi supponebant. Sic enim mutuo se se expellere, non mixtionem facere: quo modo facillima esset omnium morborum curatio. Hoc autem repugnat experientiæ: non enim solis qualitatibus primis tolluntur morbi, sed multo magis per dulcia, amara, acria, & alia huiusmodi. Cum enim simplex fuerit intemperies, & nihil aliud adiunctum, vt in febre Ephemera, facillima est curatio, nam sponte euanescit calore extincto, aut modicis auxilijs eget. Et inter intemperies siccas prima species Hecticæ facillime sanatur, antequam facultas adeo imbecillis reddatur, vt cibos conficere nequeat, & quod deperditum est, instaurare. Vbi verò id quod lædit, fuerit humor aliquis aut acris aut falsus, aut acidus, nequaquam per simplicem alterationem in calido aut frigido, humido aut sicco tollitur, sed per euacuationem aut concoctionem. Hæc sententia satis pulchre innuitur in libro de veteri Medicina, cum inquit. Si ex frigiditate sola grauedo fiat, nullo alio accedente, omnibus liberatio hæc est: vt ex frigiditate quidem affecti percalefcat, ex ardore vero perfrigerentur: atque hæc breui accedunt, & concoctione nulla opus habent. Reliquæ autem omnes fluxiones, quas propter humorum acrimonias & intemperantias ego fieri sentio, restituntur & curantur, vbi temperata fuerint & concoctæ: & quæ sequuntur. Et paulo post inquit: coquuntur autem cum miscentur & inuicem temperantur, & simul elixantur. Iterum paulo post: Cum amaritudo quædam diffusa fuerit, quam bilem flauam appellare solemus, quales statim anxietates, & æstus & impotentia occupant? Verum vbi liberati fuerimus ab illa, & purgati aut sponte aut per medicamentum, si modo tempestiue quid ipsorum fiat, manifeste & à doloribus & à calore liberamur. Quanto autem tempore eadem eleuata fuerit, & cruda, & merca, ac intemperata, nulla arte neque dolores neque febres sedare possis: Et quos acuta acrisque & æruginosa bilis affligit qua-

QV AEST. MEDICARVM

les mox rabies, & morsus viscerum, ac pectoris, & desperatio? Non **D**
 sedantur autem hæc, priusquam eadem expurgetur, & prosteratur, &
 aliis permisceatur. Concoqui autem & permutari, alternariq; & craf-
 fescere in humorum speciem per multas, & omnigenas species con-
 tingit. Multa quoque alia in eo libro habentur attestantia, non sim-
 plices qualitates primos morbos parere, & mortem inducere, vt ij sup
 ponebant, qui ex vno hominem constare dicebant. Sed cum homo
 ex quatuor humoribus constet inuicem optimè commixtis, & tempe-
 ratis, tunc egrotat, cum aliquis eorum superabundat, aut impermixtus
 manet: hinc enim sapes praui, & lædentes confurgunt, qui euacua-
 tione, aut concoctione tolluntur. Quod autem humores faciunt,
 idem & quæ assumuntur, aut extrinsecus applicantur, præstant. Quæ
 enim facile vinci possunt à calore innato, minimè lædunt: quæ autem
 sapore constant insigni, ea & difficilius vincuntur, & maximè lædunt.
 Patet igitur efficaciores facultates esse in saporibus, qui sunt inter **E**
 secundas qualitates, quàm in primis: neque contradictione esse in ver-
 bis Hippocratis. Derogat enim primis qualitatibus secundum suppo-
 sitionem eorum, qui nouo modo suis temporibus ex vno, aut duobus
 constare hominem dicebant, non per crasim quatuor humorum. Cra-
 sim hanc non negat Hippocrates fieri secundum primas qualitates, vt
 patet primo Nat. hum. 12. Elementa enim esse nò solum hominis, sed
 & omnium corporum, in quæ iterum reuertuntur in interitu. tex. 15.
 Sed quia diuersæ crases, seu temperamenta diuersos sapes efficiunt,
 dulcem tanquam affinem temperamento humano: amarum, acrem,
 acerbum, & reliquos intemperatos, tanquam destruētes hominis tem-
 periem: hinc dictum est in libro de veteri medicina, primos medicine
 inuētores non siccum neque humidum, neque calidum, neque fri-
 gidum, neque aliud quicquam ex his putasse hominem lædere, neque
 aliquo horum opus esse, sed quod in vnoquoque validum, & huma- **F**
 na natura potentius est, quodq; ipsa superare non possit, hoc ipsum
 lædere: & hoc auferre conatos: cuius modi sunt sapes insignes. Op-
 tima autem ratione venit in hanc sententiā Hippocrates: Quanquam
 enim secundæ qualitates ex primis oriantur, vires tamen medicamen-
 torum non in primis, sed in secundis continentur, vt patet. Abster-
 gentem enim facultatem non quodcunque calidum habet, sed quod
 amarum est: fortè & inter frigida quædam reperiuntur, vt cicorium.
 Repellit non quodcunque frigidum, sed quod acidum fuerit, aut au-
 sterum: eodem modo in cæteris contemplari licet. Præterea manife-
 ste sunt in saporibus vires, non manifestum, an ratione caliditatis, aut
 frigiditatis, siccitatis, aut humiditatis existant: hoc enim valde ambi-
 guum est, adeo vt errores multi contingere possint in ratione: nam
 potius mixturam certam sequuntur. Idcirco deridet Hippocrates eos,
 qui

A qui secundum eorum suppositionem imperabant egrotis, vt calidum quid assumerent, aut frigidum: statim enim eger interrogabit, quid sit illud, vt nugas producere necesse sit, aut confugere ad ea, quæ cæteri exhibent. Sed vt clarius pateat hæc sententia, considerandæ sunt vires in singulis saporibus existentes, qua ratione inexistant. Cum sapes diuersi ex varia corporum mixtione oriantur: in simplicibus enim elementis non est sapor: non solum secundum primas qualitates varia proportionem acceptas sapes variantur, vnde varia temperamenta confurgunt, sed etiam secundum alias condiciones miscibilium: refert enim multum, si crassarum aut tenuium sint partium: si densa, vel rara: si graui, an leuia: si aspera, aut lubrica: si materia metallica, aut ex animalibus, aut ex plantis desumpta. Datus est enim animalibus sensus gustus, vt eo discernat, quod nutrire possit, & quod alienum sit à nutritione. Quod admirabile est in lingua, vt discernat

B proprietates secundum totam substantiam. 4. Simpl. 15. Nutrire autem possunt, quæ tota substantia sunt familiaria: hæc autem non est necesse conuenire in temperamento, sæpe enim dissimilia sunt: sed requiritur vt eorum materia neque grauis sit, vt falsum: quod enim nutrit, leue est sursum ascendens, teste Aristotele: neque aspera, vt acerbum & amarum: neque ex materia metallica, remotissima enim est à natura viuientium, præcipue hominis. Cum igitur ad saporum constitutionem non solum primæ qualitates concurrant, sed & multæ aliæ, non mirum si vniuscuiusque rei proprius sit sapor, & nulli alij in totum similis: ac sæpe in eodem temperamento secundum primas qualitates, diuersi sapes ac diuersæ facultates reperiantur. Quamuis autem ferme infinitus sit eorum numerus, reducuntur tamen ad paucas species, quibus nomina sunt imposita. Dulce & amarum tamquam contraria, quia in sensum gustus contrarias affectiones gignunt: Nam dulce repletium est, & naturæ hominis familiare, ideo nutritiuum & iucundum. Amarum abstergendo aufert, naturæ aduersum, ideo iniucundum & abominabile. His quatuor tanquam medijs sapes adduntur ab Aristotele, quia partim iucundi, partim iniucundi. Austerus, acerbus, acidus, acris: & vt sex in totum sint saporum species. In plures etiam distribui possunt addendo pinguem, qui reducitur ad dulcem: & falsum, qui consequitur amarum apud Aristotelem. Est & Nitrosus medius inter falsum & amarum apud Galenum: & insipidus qui reducitur ad dulce apud Theophrastum. Sed hoc pacto innumerari possunt sapes à fuccis diuersis nominati: vt vinosus, lacteus, aqueus, melleus, felleus, & huiusmodi alij: eodem enim modo denominantur, vt falsus à sale, nitrosus à nitro, pinguis a pinguedine. Alio autem modo saporum contrarietas consideratur medicamenti apud medicos, quatenus tactiuis qualitatibus agunt: hinc enim facultates

QVAEST. MEDICARVM

calefaciendi, refrigerandi, humectandi, siccandi, magis & minus secundum gradus usque ad quartum, qui summus est. A quibus succedunt aliae quæ secundæ, tertiæ, & quartæ appellantur, ob varias conditiones adiunctas præcipue tenuitatis, crassitiei, asperitatis & læuitatis & cæterarum: & tandem materiæ similitudinis, aut dissimilitudinis: ut emolliendi, suppurandi, rarefaciendi, digerendi, incidendi, attenuandi, aperiendi, incrassandi, condensandi, glutinandi, occludendi, repellendi, attrahendi, abstergerendi, erodendi, colliquandi, illinendi: Hæc enim & huiusmodi alia inter secundas facultates numerantur: Adhuc tertiæ dicuntur, quæ magis particulares, adiunctis scilicet alijs conditionibus ad primas, & secundas: ut gignendi lac & semen, mouendi vrinam, aluum, vomitum, sudores, menses: & opposita, ut extinguen-
E
di lac & semen, sistendi motus quoscunque: tandem quartæ intelliguntur maximè particulares: ut frangendi calculum, lienem extenuandi, membra singula respiciendi, roborandi, vnde Hepaticæ facultates, Cordiales, Cephalicæ, Nephriticæ, Stomachicæ, & alias huiusmodi, quas Galenus enumerat. 5. Simpl. 2. Qua autem ratione in singulis saporibus huiusmodi facultates insint, explicemus. Considerantibus igitur hoc modo sapores, scilicet secundum tactiles qualitates; Dulcedo in medio reponitur tum calefacientium, & refrigerantium, tum humectantium, & siccantium: maximè enim congruit temperamento hominis: ideo solus hic sapor nutrit. Reliqui omnes recedunt hi quidem ad frigidius, ut acidus, austerus, acerbus, insipidus: hi vero ad calidius, ut salus, nitrosus, amarus, acris. Eorundem quidam ad humidum, quidam ad siccum: Quidam tenuium partium, ut acidus, acris: Quidam crassarum, ut austerus, acerbus: sed hæc melius in singulorum explicatione patebunt. Dulcis sapor magnam habet latitudinem, vnde conflunt differentiarum quædam: Nam alia est dulcedo eorum, quæ multum nutriunt, ut panis, carnis, ouorum, lactis, leguminum, piscium, & cæterorum, quibus utimur in cibo quotidiano: hæc in calido, & frigido maximè accedunt ad medium, differunt in humiditate, & siccitate, crassitie, & tenuitate: vnde quædam extenuantia dicuntur, quædam incrassantia: Alia est dulcedo mellis, sacchari, sapis, & huiusmodi, quæ etsi dulcissima appellentur, non tamen maximè nutriunt, quoniam eorum caliditas magis recedit à temperato, & quodammodo accedit ad naturam salis: ideo aliqua ex parte abstergunt, ad secundum gradum caliditatis, & siccitatis accedentia, quæ & facile bilefcunt. Alia est dulcedo eorum, quæ ad insipidum vergunt, seu aequum saporem: Huiusmodi in plerisque oleribus reperitur, ut lactuca, intubus, cucurbita, cucumere, & plerisque fructibus æstiuis. Quorundem temperamentum recedit à medio ad frigidum, & humidum usque ad secundum gradum. Nutrimentum ex his pituitosum gignitur: corrigit

A rigit autem acres humores, & salios. Quarta est dulcedo pinguis, vt olei, & pinguedinis parum nutriens ob multam aeream substantiam calidi, & humidi temperamenti circa primum gradum: Emollit, laxat, supernatat in ventriculo ob leuitatem, ideo nauseam gignit: glutinosa substantia, & leni illinit, ideo emplastica est, sed ob tenuitatem substantiæ non claudit poros: corrigit salia, austera, & acerba. Salsus à dulcedine discedit, quia in terrestri substantia consistit, & graui, attenuata tamen ob adustionem: ideo non nutrit, sed in condimentis dulcedinem præstat, vbi dulcedo ad insipidum vergat: Calidus est in primo gradu, siccus in secundo. Incidit, extenuat, digerit, abstergit, conseruat res ne putrescant, quia eius substantia imputrescibilis est: constringit simul, & exsiccat. Nitrosus dicitur qualis in nitro, aut lixiuio: consistit in simili substantia vt salsum, sed calidiori, ac tenuiori: nam calidus, & siccus est in secundo gradu: eadem præstat, quæ salius, **B** sed efficacius abstergit, aluum mouet, stomachum turbat. Amarum tantum superat nitrosum, quantum nitrosus salsum: omnes enim hi in terrestri substantia consistunt, sed à calore magis, & minus attenuata. Ideo amarus excedit reliquos in tenuitate & caliditate: nam accedit ad tertium gradum caliditatis, & siccitatis: efficacissimus in abstergendo, attenuando, & digerendo: obstructions aufert, vermes necat. Acris in materia ignea consistit, ideo reliquos sapes excedit tenuitate, & caliditate: peruenit enim eius caliditas, & siccitas ad quartum gradum: mitior tamen, aut feruentior reperitur pro saporis intentione, quod & in cæteris obseruatur. Sed pro diuersa materia, in qua sapor acris est, varia præstare potest: adeo vt quædam inter venena reponantur corrodentia, & putrefaciencia: Quædam in cibis, & condimentis assumantur sine noxa, quamuis ad quartum gradum caliditatis, & siccitatis accesserint, vt piper, alium. In materia autem metallica sæpe siccitas caliditatem superat, vt in alumine, chalchantho: hæc carnem tenellam, & sordes auferunt: cicatricem inducunt in vlceribus malignis. At quæ ad summum caliditatis, & siccitatis peruenerunt, omnia vrunt, crustas excitant ad similitudinem ferri igniti, & putrefaciunt: ideo venenis ascribuntur, vt chalcitis, auripigmentum, argentum viuum præcipue sublimatum. Imponuntur tamen vtiliter vlceribus exedentibus, & gangrenis, vrunt enim vt ignis. Pauca autem huiusmodi reperiuntur in materia plantarum & animalium, vt cantharis, aconitum. Quorum autem materia familiaris est, vt à calore nostro vinci possit priusquam vires suas impreserint, etiam si in extremo calida sint, & sicca, tuto assumi possunt, vt piper, sinapi, pyrethrum: Allia quoque capæ, & bulbi, quoniam & ipsa gustui feruentia sunt, in quarto gradu caliditatis statuuntur, sed quia humore tenaci constant, cui aliqua dulcedo inest, nõ pariter sicca, in cibis assumuntur. Attrahunt

QVAEST. MEDICARVM

hæc ex alto, & vehementer digerunt, rubificant, & aperiunt ora venarum. Quæ mitiorem habent acredinem, vt origanum, serpillum, thymum, calida & sicca sunt in tertio ordine. Adhuc minus mentha, ocymum calida in secundo, & ob quandam humiditatem minus sicca. Horum vires digerendi, secandi, attenuandi, mouendi vrinæ, & menses. Quæ in hoc genere adhuc minus acria sunt, & tenuium partium, vt chamæmelum, anethum in primo gradu calida, & sicca sunt, vim habent rarefaciendi, sedandis doloribus commoda, quæ verè anodyna dicuntur. Corrigitur hic sapor astringentibus: sed metallica oleosis. Acidus inter frigidos tenuium est partiū in materia aquosa, duorum generum. Quidam exortus est ex acerbi solutione, affluente humore tenui, vt qui in omphacio, succo granatorum, limonum. Alius ex dulci per quandam putredinem, vt cum fructus post maturitatem humore madefacti acescunt, & vinum expirato calido in acetum vertitur. In his aliquādo remanet aliquod vestigium caliditatis ex putredine. Superat tamen in omnibus frigiditas ob aqueam substantiam, & siccitas in his quidē ob vestigium ignis ex putredine, in illis autem ob acerbi, quod terreum est, solutionem. Vtraque qualitas in plurimis statuitur in secundo gradu: Acetum tamen, & citri acidus succus in tertio vtriusque ponitur. Incidunt, & extenuant crassos, & lentos humores cum refrigeratione: ideo in febribus putridis præcipuè conferunt ab obstructione ortis: faciunt & aduersus putredinem refrigerando & siccando, & ob tenuitatem penetrando in profundum. Repellunt, appetentiam restitunt: sitim extinguunt. Sed ob morbum nocent partibus nervosis, & valde sentientibus: lædunt & melancholicos ob similitudinem temperamenti, & quia fermentant, attollunt, & multiplicant, præcipuè acetum. Corriguntur à dulci. Sapores astringentes duo sunt, austerus & acerbus, qui differunt secundum magis, & minus: vtrique in materia crassa, & terrestri, vnde asperitatem faciunt. Austerus terreā substantiam habet humore dilutam ad secundum gradum frigiditatis, & siccitatis pertingens: vt in malis cydonijs, mespilis: Condensat, indurat, comprimit, occludit, repellit, partes roborat: obnoxius tamē est obstructionibus, corrigitur ab acri, & amaro. Acerbus in materia crassa, & exactè terrestri consistit, cuius siccitas ad tertium gradum pertingit, frigiditas ad secundū, vt in galla, forbis immaturis, malicorio. Sed hic sapor in metallicis non est sine caliditate, vt in alumine chalcanto: admixta enim est acredo. Efficacius astringit, & condensat, & exasperat, putridis vlceribus siccandis, glutinandis, & cicatrice obducendis. Insuper inter saporē numeratur tanquam priuatio. Quidam est in materia sicca, qualis est terra pura, & calx exactè lota: cadmia elota: gemmarum pulueres: auri, & argenti bractæ: Hæc in caliditate, & frigiditate parum à medio recedunt:

Adunt: frigida in primo gradu, sicca in secundo. Exsiccant sine morfu: poros infarciunt: emplastica. Inter hæc quæcunque agglutinata non lapidescunt, (contingit autem id gipso, calci, cerussæ, quæ hausta venas occludendo strangulant) resistunt putredini, & venenis putrefacientibus, febribus pestilentibus, exsiccant enim absorbendo lichores prauos, nec lædunt excessu qualitatum. Aliud genus insipidorum in materia humida consistit, qui sapor aquosus dicitur, qualis in aqua purissima, sed hic inter dulces reponitur, nam iucundus est. Qui autem ob aliquam mixtionem iniucundus est, indicibilem quandam præferens qualitatem, vnde satius sapor à quibusdam dicitur, in substantia aquea, & crassa consistit, frigida vsque ad quartum gradum, humida paulo minus, aut etiam sicca ob terre admixtionem. Inest autem hic sapor magis, & minus in semperuiuo, cotyledone, papauere, hyoscyamo, mandragora, cicuta, solatro, & alijs huiusmodi.

BExtinguunt feruorem quemcunque, etiam calidum innatum: vnde obstupefaciunt, soporem inducunt, & largius assumpta interficiunt: latet autem sæpe hic sub alijs saporibus, quia quod priuatum est, facili recipit alienas qualitates. Sub dulci inest in fungis maleficis, & in cholchico: sub amaritudine in Opio. Corrigitur ab acris. Sed horum omnium demonstrationes videre licet apud Galenum, lib. 4. Simplicium. Miscentur autem sapores inuicem cuiuscunque generis, vnde & vires mixtæ proveniunt. Ex quibus patet in saporibus, qui manifesti sunt sensui, vires medicamentorum consistere, non in simplici caliditate, aut frigiditate, humiditate, aut siccitate. Qualitates enim hæc actu existentes in medicamentis extraneæ sunt, non ex natura propria. Quæ autem secundum potentiam dicuntur, latent sub quolibet sapore, vnà cum reliquis facultatibus secundis, tertijs, & quartis. Ideo ad vniuscuiusque vires nocendas, satis est sapores optimè

Cnouisse: nam & temperamētum proprium vniuscuiusque, & gradum primarum qualitatum, & materiæ conditiones in tenuitate, crassitie, & cæteris, in quibus saporum varietas continetur, innotescunt.

Febrim esse conuersionem naturæ caliditatis in igneam.

Quæst. V.

QUAMVIS multæ tradantur febris definitiones, nulla tamen exactius essentiam eius explicat, quàm prædicta, quæ traditur à Galeno. 1. Aph. 16. & 1. Acut. 18. Hæc enim, & formam exactè ostendit, nempe conuersionem in igneum: & subiectum naturam caliditatem. Forma quidem imperfectè explicatur, cum dicitur: est intēperies calida per totum corpus diffusa. 9. Meth. 14. & in illa: Febris essentia in nimio calore cordis cōsistit. 3. de Pres. 5. non enim

QV AEST. MEDICARVM

patet ex his conditio propria caloris febrilis. Perfectius explicatur, D
cum additur læsio actionis, vt 2. Meth. 7. Est calor auctus in vniuerso corpore, adeo vt lædat actiones. Nam alioqui nõ esset inter morbos, vt ira. Sed omniũ perfectissimè explicatur per conuersionẽ in igneam caliditatem. Non enim possumus dicere simpliciter esse igneam caliditatem: nam cum igne perfecto non fiat caliditas innata, neque vita, quæ tamen in febricitantibus sunt. Sed quandiu conuertitur in ignem, participat de utroque. In hoc igitur consistit febris essentia, vt neque sit ignis, neque caliditas extranea tantum, sed quæ conuertatur in igneam. Neque tunc est necesse addere læsionem actionis, ignem enim caliditas, vt destruit innatam, sic non potest operationes caloris innati non lædere. Sed huic scientiæ illud ob stare videtur, quod igneæ caliditati semper est adiuncta siccitas, ignis enim calidus est, & siccus. At febris reponitur inter simplices intemperies. 1. diff. fe. 3. & 2. Meth. 7. & 8. Meth. 1. scilicet in sola caliditate. Patet etiam E
ex diuisione: quædam enim traduntur aridæ, vt quæ ex lassitudine 2. Cris. 13. quædam humidæ, in quibus prima die sudores proueniunt copiosi, vt scribitur in libro contra Lycũ: & in Quotidiana. 1. Gla. 7. Non est ergo siccitas de eius essentia, inesset enim omni. At verò in oppositũ non desunt authoritates, & rationes, quæ omni inesse ostendunt. Nam præter rationem desumptam ex calore igneo, extat Hippocratis sententia. 1. Aph. 16. Victus humidus omnibus febricitantibus confert. Ergo omnis febris est passio non tantum calida, sed & sicca, si remedia debent esse contraria affectioni. Et 9. Meth. 14. Febris quatenus febris postulat humectantia, & refrigerantia: ergo omnis. An siccitas, quæ in dispositione est, & fit, non adhuc morbus est, nisi eius ratione lædat actiones? Omnis autẽ febris exsiccat quidem, nam etiam calor naturalis exsiccat, nisi humectante alimento reparatur. 1. Aph. 14. Nõ tamen ea siccitas semper est morbosa: eget autem F
humectatione saltem ad præcauendum: præterquam quod victus humidus facilius digeritur: facilius enim est impleri potu, quàm cibis. Adhuc instabit quis etiam calorem febrilem quandoque in dispositione esse: Galenus vocat febrem *ἰσχυρὰν*. 8. Meth. 1. tamen morbus est. Præterea si omnis morbus dispositio est facta: quæ autem fit non morbus, sed Pathos vocatur à Galeno. 2. Meth. 3. Conuersio in igneũ non erit morbus, cum essentiam habeat in fieri, non in factò esse. Respondetur: omne quod fit, dum fit, habet aliquid facti. 6. Physic. 59. Si igitur aliqua ex parte igneus calor factus est, etiam morbus erit, necesse est enim aliqua ex parte calorem natium corruptum esse. Non contingit autem idem in qualibet calefactione: nam & si quod calefit, habet aliquid calefacti, non tamen ex necessitate gradus ille caliditatis acquisitus morbus est, nõ enim quælibet caliditas superans actio-

A nes lædit, at ignea semper. Optima igitur ratione cōuerſio in igneum dispositio eſt morboſa non ratione eius quod fit, nam hæc non dum eſt, ſed ratione eius quod factum eſt. Non autem accipitur hic calor igneus quicūque ab igne fit, ſed qui materiam, in qua eſt, conuertit in ignem, vt ardeat. Neque melius explicari poterat calor febrilis quam per conuerſionem in ignem. Eſt enim ignis continua conuerſio humidi in ſiccum. 2. Meteo. cap. 2. quæ proprie arſio dicitur, & ardere, vn de ſemper alia atque alia eſt flamma, deſiciēte autem pabulo extinguitur. Sic calor febrilis abſumit ſemper ſuum pabulum, quod in cæteris alterationibus non eſt neceſſe, tum in calido, tum in frigido, humido aut ſiccō. Vigebit amplius quis. Si ignis conuerſio eſt humidi in ſiccum, conuerſio in ignem erit conuerſionis conuerſio, & ſic nugatio. An tollitur Sophiſma: Per ignem intelligit Medicus ſummam caliditatem, quæ in febre continuè fit in calore natiuo. Sed quoniam caliditas augetur, dum calor natiuus fit igneus, dubitationes contingunt. Auctio enim caloris non videtur deſtruere minorem, ſed perficere: continet enim minorem vt maior numerus. Præterea deſtructio fit inter contraria, non inter ſimilia: at calor calori non eſt contrarius, cum ſint eiufdem ſpeciei, vt animaduertit Galenus in libro contra Lycum. Male igitur poſitum eſt, calorem febrilem deſtruere innatam caliditatem, & eius operationes impedire. An auctio duobus modis contingit: vel ſecundum quantitatem, vt paruus ignis ſe habet ad maiorem: vel ſecundum qualitatem, vt auctio ſecundum gradum. Quæ igitur ſecundum quantitatem nequaquam deſtruit minorem, ſed perficit: maior enim ignis efficacius vrit, quam paruus: & qui plurimum calidi innati habent melius concoquunt, & reliquas operationes naturales perfectius edunt. At in auctione ſecundum gradus contrarietas a deſt, vnde oritur alterius deſtructio: non quod calorem deſtruat, ſed frigidum, quod ineſt in minori caliditate: minor enim gradus caliditatis opponitur maiori non tamquam calidus, ſed vt frigidus: nam intentio & remiſſio ſunt per admixtionem contrarij. 5. Phyl. tex. 19. quomodo omnia media contraria ſunt utriſq; extremis: alteri enim comparata opponuntur vt alterum contrarium. Sic calor innatus vt frigidum ſe habet ad calorem febrilem, & differunt ſpecie: contraria enim non ſunt eiufdem ſpeciei. Nec mirum ſi inuicem agant, & patiantur, vt patet in febricitantibus, cum modo vincat calor natiuus coctionem præſtans, modo febrilis putredinem augens. Præterea dubitare licet, ſi in febre calor natiuus igneus factus eſt, nõ eſt amplius natiuus, quod enim mutatum eſt, abiicit oppoſitam affectionem, alioqui non mutatum eſſet. At hoc modo in febricitantibus nulla remanebit operatio caloris natiui, imò neque vita: hæc enim in calido innato cōſiſtit, quod deletum eſt facto igneo. An vera hæc forent, in mutatione ſecundum

QVAEST. MEDICARVM

totum, non enim remanerent contraria. At in mutatione secundum **D** partes non absurdum, imò necessarium remanere aliqua ex parte contraria. Bene igitur dictum est, febrem conuersionem esse caloris natui in igneum, non ignem esse: quod enim conuertitur, partim est in termino à quo, partim in termino ad quem. Quod si pars facta accipiat ad morbi cōstitutionem: ea neque ignis est ex toto, neque calidum innatum, sed quid participans de vtraque natura. Ideo eius operatio partim secundum naturam calidi innati est, vt coctio: partim prater naturam, vt putredo: miscenturque affectiones, pluribus modis, prout vel ignis superat, vel calidum innatum, primo diff. feb. 6. Tertio circa hæc dubitatur. Si remanet calor igneus cum natui, contraria in eodem subiecto erunt: circa idem subiectum fit mutatio omnis. An vtraque refracta in eodem esse non est inconueniens? sic enim & mixtio fit ex contrarijs. Sed contra: postquam vtraque contraria refracta fuerint ad medium aliquod, non amplius agunt inuicem, vnum enim facta sunt: at omne agens alterum esse oportet ab eo quod patitur. Non ergo calor natuius ager in igneum, neque igneus in natuium: at falsa hæc sunt, pugna enim semper fit inter morbum & naturam, donec alter vicerit, tunc enim fit quies. An & si calor natuius & igneus vnum subiecto sint, non tamen secundum easdem subiecti dimensiones insunt, vt in Quæstionibus Peripateticis explicatur: innata enim caliditas in profundo est, ignea autem in superficie, vt frigiditas & calor in aqua calefacta. In diuersa etiam substantia vigent vtræque in singulis generibus febrium: Cum enim ignea caliditas contracta fuerit in spiritibus, innata vigeat magis in humoribus, & solidis, aut è conuerso in cæteris generibus. Quomodo igitur per conuersionem in igneum pars formalis febris optime explicetur, dictum est. Pars autem materialis nempe subiectum exacte ostenditur per verbum: Calidum innatum. Nam quæri solet, vtrum vniuersum corpus sit proprium febris subiectum, vt innuitur. 9. Meth. 14. Est intemperies calida per totum corpus diffusa. At satis est in pluribus partibus esse accensam, vel nobilissimis. 1. in 6. Epid. 29. Alibi cor traditur esse proprium subiectum. 3. de Præf. 5. vbi inquit. Febris essentia in Cordis nimio calore consistit. At dicuntur febre laborare etiam cæteræ partes, ideo indefinite loquitur. 7. Meth. 8. inquit: locus febris vel cor, vel totum animal. Aliquando genus venosum huiusmodi subiectum ponitur. 1. Crif. 7. Est passio generis venosi: ideo ex vrinis eius indicia habentur. At si venæ ex Hepate ortum ducunt, prima accensio erit in Hepate non in corde. At cor primum febrem concipit. 10. Meth. 8. Vtrum igitur per genus venosum solas arterias intelligamus? At indicia ex vrinis vtrumque genus affici ostendunt. Ideo Auicenna omnia hæc ostendens subiecta, inquit: Febrem esse calorem extraneum accensum

Asum in corde tendentem in vniuersum corpus per venas & Arterias mediante sanguine & spiritu, & quæ sequitur. At breuius & exactius per substantiam calidi innati significatur proprium febris subiectum. Cum enim eius fons sit in Corde, necesse est primum in Corde oriri, deinde per venas & arterias diffundi in totum corpus, aut in plurimas partes, aut in principalissimas. Cum autem substantia calidi innati sint spiritus, & sanguis & solidæ partes. 1. Aph. 15. hinc tria genera febrium orta sunt, in spiritibus Diaria, in humoribus putrida, in solidis Hæctica. Sed aduersus hæc dubitationes contingunt. Si admittatur hæc sententia, videtur confirmari sententia Aristotelis de principatu Cordis: destrui autem Galeni placitum de quatuor principijs. Nam si tam venæ quam Arteriae distribuunt calorem febrilem in totum corpus, cor erit principium tam venarum quam arteriarum: quod enim calorem febrilem distribuit, etiam natium, cum fiat vnum subiecto. At partes quæ distribuunt à corde calorem natium, ortum ducunt à Corde, ut habetur in Arte Medicinali. Astringitur præterea sanguinis principium in Corde esse non in Hepate. Cum enim substantia calidi innati consistat in tribus, nempe in spiritu, sanguine, & feminali humiditate, ex qua fiunt partes solidæ. 1. Aph. 15. Accipiamus calorem natium in sanguine, tunc licet hoc pacto argumentari. Vbi est principium sanguinis, si mutetur in igneum, erit primum febris: At in Hepate est principium sanguinis ex Galeno, Ergo in Hepate primum febris erit. At suppositum est, in corde primum. In corde igitur est principium sanguinis. Eodem modo argumentari licet de feminali humiditate, cuius origo ponitur in testibus. Vbi est origo infiti caloris, si vertatur in igneum, primum febris est: At in testibus est origo infiti caloris feminalis. 1. de Sem. 15. Ergo si vertatur in igneum, in testibus erit primum febris. At suppositum in Corde esse. Seminis igitur origo in Corde est. De spiritu quoque argumentatio procedit in hunc modum. Cum spiritus alius vitalis statuatur, qui in Corde gignitur: Alius animalis in Cerebro: De accensione spiritus vitalis nulla est ambiguitas, febrem enim in Corde primum gignit. At de animali dubitatio cōtingit. Si enim & hic substantia quædam calidi innati est, quæ per nervos toti corpori distribuitur: eius accensio febris erit & primū in cerebro. Quod si in Corde primum febris omnis accenditur, siue sit in spiritibus, siue in humoribus, siue in solidis: Cor erit principium omnium, in quibus substantia calidi innati consistit. Respondetur vni cum esse fontem caloris innati cor, cuius calore totum corpus regitur. 6. v. par. 7. vnde vnicum principium caloris febrilis. Cum autem dicitur in Hepate suum esse calorem, quo sanguis gignitur, quique per venas cum sanguine toti corpori distribuitur facultatem naturalem ferens, ut Galenus vult; non accipiendum, esse ut alterum fontem calo-

QVAEST. MEDICARVM

ris : nisi enim calore Cordis foueretur,extingueretur illico. Sed Hepa
tis caliditas, vt cæterarum partium potentia tantum est, reduciturque
ad actum à calore cordis : hic enim solus in corpore actu est per se :
ideo cætera viuunt, quia adnata sunt cordi, vt dicit Aristoteles in li-
bro de communi animalium motu : & priuata eius calore moriuntur.
Nec dicendum est, vt quidam putant, calorem insitum in singulis
partibus misceri cum calore influente à corde, atque effici tertium
quendam calorem,quo singularum operationes perficiantur. Si enim
esset actu aliquis calor insitus in singulis partibus non communicatus
à corde, non extingueretur desinente eo qui influit : per se enim sup-
ponitur inesse non aliunde communicatus. At videmus omnia per-
frigerari, cum destituuntur calore cordis. Præterea nulla esset neces-
sitas febrem in corde primum esse : cum in calore insito totius corpo-
ris accendi possit primum. Sed instabit quis : poni à Galeno insitum
quendam calorem in Hepate & sanguine tepidum absque calore cor
dis, qualis est in domibus æstiuo tempore, in libro de For. fetus cap. 3.
At hoc dixit Galenus dari in formatione fetus, antequam cor geni-
tum esset : tunc enim à corde non potest calefieri nondum existente,
vt ipse vult. Habet tamen eam caliditatem à corde Matris. Alioqui
sibi ipsi repugnaret, cum in primo, de Temper. cap. vlt. dixit. Sanguis
ipse à corde suum calorem accipit. Idem de testibus dicendum est :
communicatur enim ijs à corde calor sibi proprius, qui non ex duo-
bus caloribus conflatur, sed ex potentia, quæ insita est, & actu, qui in-
fluit à corde. Non est autem absurdum, vt inde tanquam ex altero
principio in totum animal spargatur, quod exacta demonstrant : fri-
gidiora enim redduntur altera insiti caloris origine priuata, primo de
Sem. cap. 15. Sic Hepar aliud principium euadit, cui facultas natura-
lis tribuitur : non tamen primum subiectum febris est, quia calorem
actu non participat nisi à corde. Illud autem ex dictis colligere pos-
sumus : Quodammodo cor esse omnium facultatum principium : eius
enim calore omnes naturales operationes perficiuntur 8. Plac. 7. Quo
pacto Aristoteles vnicum principium constituit : vnicus enim fons ca-
loris innati cor. Quodammodo autem plura principia, vt Galenus
vult : quatenus instrumenta proxima facultatum plura sunt. Beneigi-
tur positum est, substantiam calidi innati esse proprium subiectum fe-
bris. Cum enim hæc ex unico principio tanquam fonte in totum cor-
pus diffundatur : calor febrilis simili modo ex eodem principio in to-
tum corpus spargitur.

A

*Ex triplici substantia calidi innati triplex genus februm
haberi. Quæst. VI.*

RATIONI consentaneum est, si proprium febris subiectum est substantia calidi innati, ut superius probatum est: tot eius esse genera, quot substantiæ. Triplicem autem esse substantiam calidi innati colligere licet ex Gal. 1. Aph. 15. ubi inquit. Tria esse corpora, quæ primæ nostræ naturæ substantiam compleuerunt: Spiritum, sanguinem, & feminalem humiditatem, ex qua partes solidiores animalis fiunt. Hæc Hippocrates. 6. Epi. 8. appellauit: Continentia, contenta, & impetum facientia: ut exponit Galenus. 1. de dif. fe. 1. Eandem sententiam habet Aristoteles. 3. de Gen. an. 10. inquires. In corpore humor, in humore spiritus, calor animalis in toto est. Aliquando tamen duo tantum recensentur, ut. 8. Plac. 7. ex Platone, qui in sanguine & venis calorem quendam veluti ignis fontem statuit: quo loco prætermittuntur spiritus: & paulo post inquit: Infiti caloris substantiam in sanguine & pituita subsistere, humores tantum significans. Alibi humores derelinquens, spiritus & corpora solida recenset. Nam 12. Meth. 5. quærens in quibus robur virium consistat, assert spiritus & corpora solida: eorumque tantum curam habet, ubi vires labefactatas instaurare & conseruare oporteat. Eandem sententiam habet. 11. Meth. 1. ubi naturam ex tribus his partibus constare inquit. Ex spiritus & earum, quæ vere solidæ dicuntur, substantia, quas ex semine genitali conditas esse statuit: & tertia ab ijs carnosa, quæ cuique particulæ est sua. Nam hic quoque humores derelinquit: solidarum substantiam in duas secans, feminalem scilicet & carnosam. Verum in diuersis locis pro diuersa exigentia, non eadem opportuna videntur. Si enim **C**lementa respicimus, ex quibus constat animal, humores tantum dicemus esse calidi innati substantiam, nempe sanguinem & pituitam: nam hæc veluti sanguis est inchoatus: sanguis autem ex quatuor humoribus est commixtus. Si verò consideremus opera naturæ perfectæ, quæ ex iisdem elementis consurgunt, duo reliqua genera afferemus, nempe spiritus & corpora solida: quorum alterum est commune animæ instrumentum: alterum unicuique proprium. Spiritu enim ad omnes actiones anima utitur: corporibus autem solidis sigillatim ad vnamquamque pro vniuscuiusque natura. Ideo robur virium in his duobus generibus posuit Galenus: nam hæc duæ substantiæ perfectionem adeptæ sunt. Non tamen ob id tollitur, quin & in elementorum natura vires consistent: inest enim & in ijs calor innatus. Nam si larga venæ sectione aut alio genere euacuationis fiat vasorum compressio, illico vires collabuntur. Et in hyeme fiunt meliores coctiones, quia cum sanguine

QVAEST. MEDICARVM

guine & spiritu calor innatus concurrir ad partes internas. 1. Aph. 15. D
quod nequaquam contingeret, si etiam in sanguine non consisterent
vires. In tribus igitur substantijs tum calor innatus, tum vires subsistunt
quamuis diuersimode. Nam in spiritibus insunt, tamquam in substan-
tia diuiniore, quam omnis animæ virtus participat proportionem respo-
ndentem elemento stellarum. 3. Gen. an. 3. quamque Galenus ali-
quando eandem cum anima suspicatus est. In solidis autem tanquam
particularibus animæ instrumentis. In humoribus ut materia reliquo-
rum duorum generum. His autem tria genera febrium merito aptan-
tur. Ephemera in spiritibus: Putrida in humoribus: Hæctica in solidis,
ut enim maximè differunt subiecta, sic & calor febrilis singulorum.
Sed aduersus hæc dubitatur. Si febris est totius corporis morbus, non
videtur differre subiecto. Præterea in humoribus constitui morbum
aliquem videtur absurdum: dicitur enim ægrotare corpus, cuius sunt
operationes, unde earum læsio sequitur: prauæ autem dispositiones
humorum ad causas pertinere videntur, ut colligere licet ex Hipp. 1.
Nat. hu. 19. propter humores enim, inquit, ægrotat corpus. Non ergo
humores ægrotant, sed tantum sunt causæ ægritudinis. Eadem ratione
quis etiam spiritus negare possit esse subiectum ægritudinis. Si enim
ægritudo passio est solius corporis, affectiones humorum & spirituum
ad causas tantum pertinebunt. Febres igitur nequaquam subiecto dif-
ferunt. Verum hoc modo contemplanti, non solum tollitur morbus
à spiritibus & humoribus, sed ab omnibus illis partibus, quæ usum tā-
tum tribuunt animali, non actionem. Si enim solius eius corporis est
morbus, cuius est actio, vitium cæterarum partium non erit morbus,
sed causa morbi, cum non primò lædant actiones, sed quatenus ob earum
vitium aliæ partes ægrotent, quibus actio tribuitur. Cum autem
omnis actio animalium sit organica: Est enim anima actus corporis
organici: nullus erit morbus nisi organorum. Hoc modo febris quæ
cumque tollitur ex numero morborum, cum sit affectio similium
partium constituentium organa ipsa, quorum sunt operationes. Si igitur
hæc absurda sunt, dispositio morbosa lædens actiones non solum
in partibus ponenda est, quibus tribuitur actio, sed & reliquis viam
aliquem præstantibus, ut fatetur Galen. 3. loc. aff. 3. Sic in humoribus
ægritudinem ponere non est absurdum: ut patet in cerebri affectionibus
facultatē animalem lædentibus, 3. lo. aff. 5. Nam intemperie laborant:
aliquando vniuersa vasa: aliquando humiditas, quæ in corpus cerebri
dispersa est: aliquando ipsum met corpus cerebri. Omnem autem in-
temperiem morbum esse testatur. Gal. de sympt. diff. 5. Quod igitur
Hippocrates dixit: propter humores corpus ægrotare, non significat
per corpus partes solidas: sed totum compositum ex elementis seu hu-
moribus, quod superius dictum est compleri triplici substantia, spiri-
tu,

Atu, humeribus, & partibus solidis. Aegritudo enim & sanitas passio est animalium, siue vitium sit in vna particula siue in altera, siue in organiciis, siue in similibus. Igitur tam in febre Ephemera, quam in putrida aut Hectica agrotat corpus, idest animal. Idem dicendum de particularibus morbis, agrotat enim manus, aut oculus, seu vitium sit in eorum humeribus, aut carne, aut nervo, aut tunicis, aut alijs particulis. Quamuis per se eius particule sit morbus, per accidens autem totius. de diff. morb. cap. vltimo; particule tamen omnes gratia instrumenti datæ sunt, ideo læduntur eius actiones. Instabit autem quis de humoribus, non reponi inter partes corporis, cum in ventribus contineantur, vel vt nutrimentum, vel vt excrementum: Partes enim animalium viuunt saltem vita vegetatiua participant facultates naturales: At humores nec attrahunt, nec retinent, neque concoquunt, neque expellunt: sed opposito modo attrahuntur, retinentur, concoquuntur, & expelluntur à corpore. Reponit tamen eos inter partes Arist. 2. de Part. an. cap. 4. Partium enim similiarium inquit, aliæ molles, & humidæ sunt, aliæ duræ, & solidæ. Humidæ, vel omnino, vel quam diu in concoctione naturæ manent: sanguis, hichor, adeps, seuum, Medulla, genitura, fel, lac, vbi haberi solet, caro, & quæ ijs proportionem respondent, & quæ sequuntur. Patet præterea non solum vnum aliquem præstare animali, vt suas operationes rectè edere possit: sed etiam vim aliquam habere. Nam sanguis crassior, & calidior ad robur facit: tenuior autem & frigidior vim sentiendi, & intelligendi obtinet plenior, vt Arist. testatur. Et apud Galenum calor innatus, qui in sanguine est, adauget concoctionem in visceribus, cum in Hyeme per antiperistalsim fertur intro: & in larga sanguinis effusione debilitatur adeo virtus, vt aut extingatur animal, aut incadat in Hydropem, & cachexiam labefacta coctione. Non est igitur verum humores non participare facultates naturales: si enim calor innatus in illis admittitur, & si ipsi nec attrahant nec expellant, faciunt tamen, & ad attractionem, & expulsionem, & reliquas animæ altricis facultates. Neque solum in sanguine, quod nutrimentum est, vires huiusmodi insunt, sed etiam si quid excrementi sit, quamdiu calorem huiusmodi obtinet, principium vitale habet, vt semen. 3. de Gen. an. cap. 3. Si autem sanguis priuatur suo calore, exanimatus fit. De cibus bo. & ma. fucci. cap. 4. tunc autem sanguis æquiuoce dicitur, vt caro mortua. Vitia igitur humorum non abdicanda sunt à morbis. Solum ea excrementa, quæ inutilia sunt, & quæcunque abscesserunt à partibus vita præditis, vt ossis caries, pus, & omnino putrida, aut quomodocunque aliena secundum totam substantiam, vt lapis: nequaquam agrotare dicuntur: non enim participant naturam animalium. Hæc igitur quatenus afficiunt corpus causæ morborum sunt, quatenus autem ex alijs morbis ortum duxerunt, symptomata.

Q V A E S T. M E D I C A R V M

mata. Humores verò seminali, cum aliqua ex parte naturam partici- **D**
pent, ægritudinis subiectum dici possunt: quatenus autem ex eorum
affluxu aliquæ partes infestantur, causæ sunt morborum: inquam sen-
tentiam forte Hippocrates dixit: Corpus humanum continet sangui-
nem, pituitam, & geminam bilem, flauam & atram: & hæc illi sunt na-
tura corporis, & propter hæc ægrotat, valetque. Valet quidem præci-
puè, cum inter se copia, & virtute fuerint mediocriter temperata, &
optimè mixta: laborat autem, cum eorum quippiam fuerit minus am-
pliusve, aut in corpore secretum, neque cum omnibus confusum: ne-
cesse enim, cum horum quid separatum fuerit, & per se stet, non solum
ex quo excessit locum morbo afficere, sed etiam illum, ubi iam substi-
terit, & influxerit: & quæ sequuntur. Si igitur sanitas, & morbus in tem-
peramento quatuor humorum, & mixtione ponitur ab Hippocrate:
primum subiectum sanitatis, & ægritudinis erunt humores: deinde
partes vnde abscesserint, & in quibus manserint, quod comprehendit **E**
morbos etiam instrumentalium, quorum causæ sunt humorum vitia.
Qui verò concedunt hæc ubique causas esse tantum non morbos, co-
guntur fateri febres putridas esse solidarum partium morbos non mi-
nus, quam Hæcticas: Aut morbum esse quatenus solida calefiunt tan-
tum, quæ conditio recedit à natura morbi. 2. Meth. 3. Nec sufficit, quod
in eo, quod fit, semper est aliquid facti: nam pars facta non differet ab
Hæctica. Verum eam sententiā videtur admittere. Galenus. 8. Meth. 9.
vbi inquit. Putridæ causas habent, quæ ipsas excitant, non Hæctica.
Illud namque commune est cum Diarijs, quod non amplius fiant.
Quasi putridæ habeant esse in fieri, reliquæ in facto esse. At non id si-
gnificat Galenus, sed putridas habere causas internas, quæ fouent fe-
brem, nempe humorum putredinem in aliqua parte corporis, à qua
calor putridus communicetur Cordi febrem faciens: non sic Diariæ
neque Hæctica. Nam in his conceptus in corde calor non semper ha-
bet causam fouentem. Quamuis enim aliquando cruditates, & consti-
pationes Ephemeram in longum producant: & pus in suppuratis, ac
Phthisi continue cor afficiat Hæcticam conseruans, sæpius tamen de-
finiente causa, quæ febrem excitauit, perseverat in corde calor febrilis:
quia vel accensi sunt cordis spiritus, vel partes solidæ: humores autem
in caloris fonte non possunt putredinem concipere permanente vi-
ta: solum euaporationes putridas, & recipere, & transmittere possunt:
vnde putrida continuè fit: definiente autem euaporatione definit fe-
bris putrida: neque ob id tollitur morbum esse dispositionem factam:
nam in accensione, quæ fit in humoribus cordis, semper est aliquid fa-
cti. Ad id autem, quod obieciabatur, si febris est totius corporis mor-
bus, non differre subiecto: facilis est responsio. In toto enim corpore
tria illa genera reperiuntur: ideo dum vnum eorum exardescit, reliqua
duo

A duo saltem incalescere necesse est : sic enim decernit Galenus 1. diff. fe. 1. dum vnum genus est in calefacto esse, reliqua duo incalescunt : non tamen est necesse ardere, vt id quod incaluisse dicitur, quod est ignem concepisse : Ardet enim non arsit id quod est subiectum febris : reliqua genera incalescunt tantum, non ardent : vt lignum oleo illitum flammam concipere potest ex olei accensione intacta ligni substantia : sic Diaria est : Potest & ligni tenuior substantia flammam edere relicta crassiori : huic similis est febris in humoribus : tandem si accendatur pars crassior, non flammam edet, sed ignis carbonis fiet : huiusmodi est Hectica. Non tamen similitudo omni ex parte quadrat : quia febris non est omnino ignis : possunt enim solidæ partes febrem concipere intactis tenuioribus substantijs apud Galenum. Incipere enim potest Hectica, licet raro, non præcedente Ephemera aut putrida, vt in excandescentijs, & vehementibus tristicijs : in temperamento valde secco. 3. de Præf. 7. & 1. diff. fe. 7. & 9. Cuiusmodi est prima species Hectica, quam *ἐν σπέρματι* idest in dispositione esse dixit. 8. Meth. 1. Nam facile curatur antequam fiat tabida, quæ *ἐν σάρκι* idest in habitu vocatur, quia est fixa & confirmata : quarum nullæ incipere possunt, sed in progressu temporis adueniunt. 2. Crif. 13. Non uideatur autem mirum, vri aliquando partes solidas, non vstis spiritibus, neque humoribus, sed tantummodo incalescentibus. Valde enim diuersæ sunt materiæ, & diuersa egent præparatione, vt incendantur. Scintilla enim ignis in fungos aridos decidens, accendit : si in oleum, extinguitur. Putredo in re sicca non concipitur ; in humida facile. Patet igitur tria genera febrium tribus generibus subiectorum perbelaptari.

C *Ephemeram in sanguine calefacto consistere, non putrefacto. Quest. VII.*

REPERITVR hæc sententia apud Gal. 1. diff. fe. 5. & 2. eiusdem. 9. quæ patitur difficultatem. Si enim posita est Ephemera in spiritibus, non in humoribus, quomodo in sanguine erit, qui est humor? An spiritus qui accenditur in febre, est pars sanguinis halituosa? nõ enim sine sanguine reperitur. Qui autem in cerebro est, & per nervos fertur sine sanguine, non est subiectum febris : solus qui ex corde per venas & arterias fertur. Quamdiu igitur sanguis ex calfactus est absque putredine : Ephemera dicitur, quia ex eo non cõburi tur nisi pars halituosa, quæ spiritus appellatur : Cum autem putrefcit, iam absumuntur humores : Ideo febris in humoribus dicitur, quæ putrida est, quia resoluuntur in elementa. Proportionem autem respondentem hæc cum duplici Hectica. Quæ enim absumit ros partium solidarum, respondet

QVÆST. MEDICARVM

respondet Ephemera: hæc enim halituosam tantum sanguinis substantiam depascitur: Quæ verò inuadit profundam solidarum partium humiditatem, respondet putrida, quæ humorum substantiam in profundum dissoluit. Duplex autem videtur Ephemera. Vna, quæ in tenuiori sanguine consistit, qualis est in arterijs, Altera in crassiore, qualis in venis reperitur. Ex hoc genere est Synocha absque putredine, est enim de genere Ephemera 9. Meth. 2. Et quæ ex inflammatione alicuius partis oritur, antequam sanguis vitietur. 2. Crif. 12. Sed aduersus hæc dubitatur. Si in omni febre corrumpitur calidum innatum à caliditate extranea, quæ febrilis dicitur: omnis erit putrida: Est enim putredo corruptio naturæ caliditatis in vnoquoque humido ab aliena caliditate. 4. Meteo. cap. 1. Quomodo igitur in Ephemera non putrescet sanguis aut spiritus? si in sanguine aut spiritu continetur caliditas extranea, quæ innatam destruit? Simili modo argumentari de Hæctica licet. Cum enim febrilis calor in humido partium solidarum consistat, E calidum innatum earum destruens, sine putredine fieri posse non videtur. Si respondeatur in conuersione calidi naturæ in igneum, non corrumpi calidum naturæ, sed remanere alteratum solum non corruptum: sequetur oppositum, scilicet: nullam febrem esse putridam. In omni enim putredine corrumpitur calor naturæ, aut secundum totum, aut secundum partem, ut in semiputridis. At sola alteratio non corrumpit, ut patet in sanguine calefacto non putrefacto. Num igitur in solis humoribus corrumpitur, in spiritibus, & solidis nequaquam? At si in omni febre calor naturæ conuertitur in igneum: necesse est calorem naturæ aut ex toto, aut aliqua ex parte corrumpi in omnibus, non alterari tantum. Nec magis in humoribus quam in cæteris corrumpi videtur. Nam aliqua ex parte remanere calidum naturæ in humoribus, ostendit coctio. Ideo fuisse traditur sententia Athenæi, omne genus febrium ex putredine oriri: cui aliqua ex parte assentiri videtur Galenus. 1. diff. fe. 5. excipiens tantum Ephemeræ, quas absque vlla putredine fieri testatur: quasi Hæcticas ex putredine fieri concedat. At insequi ad febres putridas manifestum est, esse autem putridas nequaquam manifeste asserit. Sunt & qui Ephemeram pestilentem grassari in Anglia tradant, quæ vnica die occidat, aut soluat: At pestilens sine putredine esse nequit. In cæteris quoque pestilentibus, quæ ex inspiratione aeris putridi fiunt, non ne spiritus inficiuntur putredine? Cur igitur in humoribus tantum ponatur putredo? Sed circa Ephemeræ responderi potest: si consistunt in sanguine calefacto tantum non putrefacto, ut dictum est, aer putridus, & si spiritus inficiatur, non tamen febrem facit, nisi sanguinem inuadat. Neque ob id Ephemera appellanda est, quia vnica die soluat, sed si in sanguine sine putredine contingat. Circa Hæcticas verò maior est dubitatio.

Quæ

- A** Quæ enim suppuratis cōtingit, Hecticis ascribitur, 2. Progn. 60. Et quæ in Phthisi ratione purif. 7. Aph. 16. At pus talem febrem inducens res putrida est, cum ex putredine ortum duxerit, & partes adiacentes putrefaciat. Præterea si datur febris in sanguine nunc calefacto tantum, nunc etiam putrefacto: cur non in solidis nunc sine putredine, nunc cum putredine? nam & corpora solida putrescere possunt, ut patet in viceribus exedentibus, & Gangrenis. Non igitur in solis humoribus datur febris putrida, sed & in solidis. Num propter id genus Hecticarum, quæ suppuratis contingunt & Phthisi, Galenus assentiri videtur antiquo dogmati: etiam Hecticas ex putredine oriri? Quasi illæ tantum, quæ per se sunt absque partis inflammatione, aut suppuratione, aut ulcere, absque putredine concedantur. Sed quid dicendum de ijs, quæ ad febres ardentes insequuntur, aut ad pestilentes ex sola humorum putredine absque partis inflammatione? Cum enim calor in omnibus his putridus sit, non videtur posse solidis partibus communicari absque putredine. Indicium autem putredinis est, quod in urinis eorum excernitur aut farinæ simile aut pinguedinis, & in deiectionibus colliquationes. Ut enim pus aut simile puri ex putredine humorum fit: sic in solidarum partium putredine videmus varia genera puris & saniei emanare. Si quæ autem sunt Hecticæ, in quibus nihil huiusmodi excernitur, ut quæ ob siccitatem aut ex Ephemeris prouenerunt, aut ab initio per se ortæ sunt, forte absque vlla putredine manifesta consistunt. Appello manifestam putredinem, cum apparet substantia aliqua corrupta & fetens. 5. Simpl. 15. Corpora enim sicca non dicuntur putrescere 3. in 3. Epid. 1. quia sine fetore dissoluuntur: cum tamen omnia putrescant excepto igne. Sed ut in summam contrahatur disputatio, dicimus: In omni genere febrium aliquam substantiam calidi innati conuerti in igneum, sic destrui propriam eius generis caliditatem, reliquorum autem alterari tantum non corrumpi: ut in Ephemera destruitur calor innatus spirituum, in putrida humorum, in Hectica solidarum partium magis & minus, ut dictum est: In eisdem incalescunt tantum reliqua subiecta, ut in Ephemera humores & solida: in putrida spiritus & solida: in Hectica spiritus & humores: Calor autem innatus eorum alteratur tantum instar aquæ cum incalescit permanente eius substantia. Quibus hoc modo constitutis, iure optimo in humoribus putrida febris accenditur, vertitur enim humor aut omnino in corruptelam fetentem, cum calor innatus in humore putrescente in totum destruitur: aut in pus minimè fetens, album, lenè, & æquale, & si quid simile puri est in sedimentis vinarum: cum aliqua ex parte vicerit calor innatus concoquens, aliqua ex parte extraneus conuertens in alienam substantiam magis & minus, ut docet Galenus 1. diff. fe. 6. At in accensione spirituum & solidorum id non contingit:

QVAEST. MEDICARVM

tingit: nihil enim relinquitur putrefactum aut concoctum, sed assimulantur eorum febres combustionem potius quam putredini. Absumitur enim in combustionem humidum: in putredine autem calidum remanente humido per aliquod tempus: quæ enim putrescunt, primo redduntur humidiora, ultimo & ipsa redduntur sicca. In spiritibus igitur accensis cum non remaneat aliqua humiditas corrupta, sed insensibiliter euanescat id quod accenditur, non adest putredo. In solidis potest quidem accendi calor putridus, ut in inflammationibus, & suppuratis, & forte in febribus ardentibus: non tamen in corde viuentis animalis solidarum partium putredo consistit, cum vel minimam inflammationem perpeti nequeat, s. loc. aff. 2. Sed à pure aut alia putredine reliquarum partium si quidem Cor vapores putridos recipiat mediante sanguine & spiritu, febris putrida excitabitur, quo modo omnes putridæ sunt ascendente ad cordis ventriculos calore una cum putrida fuligine. i. dif. fe. 5. Si verò solum calorem per partes solidas venarum & arteriarum concipiat, febris Hæctica orietur, quæ nequaquam putrida erit, prius enim æger deficeret, quàm putredo particulae ad corpus perveniret. Cum igitur Hæctica in substantia cordis consistat, sine putredine est, absumitur enim cum nativo calore eius humiditas, & inde totius corporis, nulla relicta substantia putrefacta. Si quæ autem colliquationes contingant, non arguunt putredinem: cum enim torrentur partes molliores ut carnes & pinguedo, defluit multa humiditas, in qua neque coctio desideratur, neque putredo conspicitur, ut cum carnes ad ignem assantur. Possunt tamen ex loco putredinis excerni una cum purulenti excrementis, ut simul ostendantur signa putredinis & colliquationis. Ex quibus illud quoque manifestum est, accensionem in corde persistere posse, putredinem autem nequaquam: licet putredo ex ijs sit, quæ persistere possunt ablata causa putrefaciente: quod enim putredinem concepit, non definit putrescere, & adiacentia corpora putrefacere, licet abiunctum fuerit id, quod initio eam excitavit: quod & de quolibet igne verum est. At in corde ignis quidem febrilis conceptus persistere potest ablata causa, ut in Ephemeris & Hæctica: Putredo autem nequit permanere, quia fons caloris innati putredinem sustinere nequit vita permanente, sed tantum à vaporibus putridis affici potest: unde putrida continue fit, ut superius visum est. Patet igitur neque omnem febrem putridam esse, licet in omni corrumpatur aliqua ex parte calidum innatum: quem nullam, & si idem in omni aliqua ex parte remaneat. Sed Ephemeram atque Hæcticam in sanguine vel solidis absque putredine calefactis consistere. Putridam autem in humoribus cordis à putrida fuligine tentatis neque tamen putrefactis: sed extra corpus putredinem esse aut humorum tantum in febribus quæ per se dicuntur, aut etiam solidarum

Arum partium in partibus inflammatis aut suppuratis, aut quocunque modo corruptis. Sed circa ea quæ dicta sunt, videtur cōtradictio quædam. Si enim Ephemera in sanguine calefacto consistit, quomodo in Ephemera tam humores quam solida ponuntur à Galeno in ipso ex-calsieri? An calefactum esse in singulis generibus significat ardere? Quia igitur in Ephemera non ardet sanguis, sed spiritus: Sanguinem autem ardere est putrescere: Cum inquit Ephemeram in sanguine calefacto consistere non putrefacto, significat passionem tantum in sanguine esse, id est alterationem. At in Hæctica ardent solidæ partes absque putredine: quod in humoribus non contingit ob naturam humidam: quamvis aliquando flauæ bilis putredo ob siccitatem & ardoris vehementiam uestioni assimiletur.

Februm putridarum tria tantum genera esse simplicissima. Quæst. VII.

B

Summa genera februm ratione subiecti distincta sunt, sic & putridæ ratione trium humorum in tria genera distributa sunt, pituitæ ascripta quotidiana: Flauæ bili tertiana: atræ quartana. Hæc enim tria genera sunt simplicissima, quæ partim ex mixtione, partim ex loco, in quo putrescunt, multis modis variantur, ut quædam exquisitæ, quædam spurie dicantur: quædam simplices, quædam compositæ: quædam intermittentes, quædam continuæ, & continuarum quædam unica accessione, quædam pluribus absoluantur. Quod autem ratione trium humorum tantum genera putridarum sumantur, tum in intermittentibus, tum in continuis, hinc fiet manifestum. Et si enim corpus humanum ex quatuor humoribus consistet, sanguine, pituita, bile flaua & atra: non tamè dantur separati nisi tres, cum ob aliquod vitium separantur à sanguine tanquam excrementa. Cum autem nomine sanguinis intelligamus & miscellam ex quatuor humoribus, & unum ex quatuor syncerū, hunc à ceteris separatim non dari vllō tempore testatur Hippocrates. 1. de Nat. hum. 28. Non enim separantur à natura præter ea quæ aliena sunt, vt excrementa: At sanguis per se familiarissimus est, & numquam excrementum, nisi vitiatum transeat in alios humores: amittit enim tunc formam sanguinis: reliqui humores separari possunt, minus enim participant de perfectione & calido innato, partim quia diminutè cocti vt pituita, partim quia amplius assati quam oportet, vt bilis vtræque. Eorum tamen perfectio est, si optime mixti fuerint cū sanguine. 1. de Nat. hum. 20. Cum autem putredo destruat in vnoquoque humido calidum innatum, tres humores facilius putrescunt quam sanguis: hic enim plus calidi innati habet, quod à putredine defendit. Si vero putrescat sanguis,

QVAEST. MEDICARVM

gus, non ratione quarti humoris putrescit, non enim hic datur separa-
tus, sed ratione excrementorum, qui in eo continentur. Non enim
putrescit sanguis, nisi vitiatu fuerit. 1. dif. fe. 3. Si igitur putredo aut in
tribus humoribus separatis contingit, aut in sanguine ratione trium
humorum, tria tantum erunt genera febrium putridarum: nec datur
quartum genus in sanguine quarto humore: quia hic non datur sepa-
ratus, nec excrementum est, sed reliquos suo calore defendit à putre-
dine. Neceffe est igitur reliquos humores putrescere prius quam per-
ueniat putredo ad sanguinem quartum humorem: quod contingere
potest in alicuius partis inflammatione, cum tendit in suppurationem
aut partis putredinem. Nihil enim prohibet hoc modo sanguinem
cum cæteris humoribus putrescere. At hoc non facit genus febris di-
stinctum à cæteris generibus, cum non sit solius sanguinis putredo: ut
tertiana exquisita solius flauæ bilis: & quotidiana solius pituitæ, &
quartana solius melancholici humoris. Iure igitur Galenus. 2. Crif. 12.
negat dari quartum genus febrium putridarum ex sanguine putrescé-
te. Nam in parte inflammata, dum bonus est, febrem facit similem
Ephemeris: vitiatu autem cæterorum humorum naturam recipit,
præcipuè bilis, unde tertianam facit, ut patet in pleuritide, quando ex
puitur sanguinolentum: exacerbatur enim per tertium. Sed huic sen-
tentia reclamatione Auicenna & ferè omnes posteriores putantes dari fe-
brem propriam sanguinis putrescentis, quam volunt esse Synocham.
Quod autem ex sanguinis putredine febris non reducenda sit ad ter-
tianam, ut Galenus vult, argumentatur Auicenna. Primum, quia ex
putredine sanguinis non solum fit flaua bilis, sed etiam atra: tenuior
enim pars abit in bilem flauam, crassior in atram. Ideo non magis ad
tertianam reducenda esset, quam ad quartanam. Secundo si per pu-
tredinem aliqua pars sanguinis conuertitur in bilem dum putrescit,
non est adhuc bilis, ergo neque febris tertiana. Tertio postquam san-
guis conuersus est in bilem, non est necesse bilem putrescere: quæ e-
nim ex putredine oriuntur, non omnia sunt putrida, ut animalia ex pu-
tredine genita: non igitur ex putredine sanguinis fiet ex necessitate
febris tertiana. Vltimo si respondeatur, statim bilem esse, cum putre-
scit sanguis, instat: mendacium hoc esse, sequeretur enim non sangui-
nem putrescere, sed bilem. Quidam conciliant, modico tempore fe-
brem dari in sanguine putrescente, nam cito transit in bilem: quod
autem modicum est, non considerari à Medico. At concedit Galenus
9. Meth. 4. Synocham putridam per multos dies ex sanguine putre-
scente: eandem concedit 1. in 6. Epi. 2. Videtur igitur concedere, ut
Auicenna putredinem sanguinis proprium genus facere, quæ nequa-
quam sit tertiana, sed synocha. Ideo Aueroes Galenum accusat tan-
quam varium. At neque varius Galenus, neque Auicenna argumen-

Ata eius sententiam labefactant. Orta autem est deceptio, quia putauerunt Synocham insequi naturam humoris, & ascribi soli sanguini. Neutrum autem est verum, cum etiam a flaua bile fiat synocha. 2. diff. fe. 2. & a cæteris humoribus, dum modo in omnibus venis aut maximis æquabiliter succi putrescant; id est non magis in vna particula, quàm in altera. 2. diff. fe. 2. in fine. Quod enim unica fiat accessio ab initio ad finem, quæ synocha dicitur, non fit ob naturam humoris, sed loci, putredine existente in omnibus venis aut maximis. Accessiones autem plures fiunt cum in aliqua particula humores putrescunt. Non est igitur varius Galenus, cum in pleuritide inquit, ex putredine sanguinis fieri accessiones tertianæ: putredo enim in pleuritide est in una particula apta nata accessiones facere. Cum autem synocham fieri tradit, putredinem ponit non in unica particula, sed in omnibus uenis æqualiter, aut maximis. Ad argumenta Auicennæ illud supponatur

B ex 2. diff. fe. 9. Ex sanguinis putredine febrem fieri pro natura humoris, in quem transit, sed benigniorem & simpliciorem: Præcipuè autem transire in flauam bilem, ideo maximè accessionum proportio est, qualis in tertiana, vt patet in pleuritide: Aliquando tamen in atram bilem, cum supra modum effruescit, vt patet in carbunculis. Ita autem accipi vult atræ bilis humorem, vt qui nondum exquisitè in atræ bilis naturam transferit, sed in quodam confinio sit constitutus. Et quidem pro varietate humorum, in quos conuertitur sanguis, febres fient sola bonitate vel malitia differentes: & quæ sequuntur: Conuerti autem aliquando in pituitam, vbi sanguis crudior, patet. 2. de Crif. 12. Nam inquit. In omnibus inflammatis particulis humorum impactio, quæ locū bene diffusi prohibet, statim quidē humores putrefacit, simulq; calorem quendam excitat, qualis & in reliquis omnibus putrescētibz oritur. Huius igitur caloris modus cū simplex fuerit, eorū alicui, quas diximus, febriū necessario assimilatur, vel potius vna ex illis est, vel ad amaram bilem, vel ad atram, vel ad pituitam attinens. Ex quibus patet solutio argumentorum. Nam ad primum conceditur totū: non enim positum est putredinem sanguinis semper tertianæ similem facere, sed maxime: Dicit quis debuisse in carbunculis circuitum quartanarium fieri, quod non est animaduersum. Respondeo satis est formam accessionis quartanam redolere, licet Typus non semper respondeat, vt patebit inferius. Ad secundum conceditur, dum sanguis putrescit, non adhuc bilem esse exquisitè, nec atram, nec pituitam: sed in confinio: ideo febrem facere similem prædictis humoribus, sed benigniorem. Tertium & quartum argumentum non faciunt ad rem, non enim ponitur bilem esse quæ putrescat, sed sanguinem. Amplius autem dubitatur de putredine sanguinis: non enim videtur benigniorem febrem facere, vt dictum est. Nam in libro de cibis bo-

QVAEST. MEDICARVM

ni & mali succi cap. 4. inquit. Cum sanguis in cuiuspiam vulnus vel in D ventrem, intestinumve aliquod in grummos compactus defluxerit: is frigore exsoluitur, ac penè exanimatur: pulsusque imminuitur, & male se habet: Quin & huiusmodi sanguis facit, vt partes illico proximè protinus putredinem contrahant. Sed cur is humor inter omnes alios corporibus nostris accommodatissimus, vbi frige factus est, huiusmodi pathemata inuehat, non paruam certe inuestigationem requirit. Hæc Galenus. An in febribus putridis putredine in venis existente nō priuatur sanguis in totum calido innato, cuius gratia benigniores febres fiunt. At vbi egressus ex venis coierit in grummos, priuatur omnino calido natiuo: ideo quod familiarissimum fuit, redditur inimicissimum. Concludere igitur licet, ex natura humorum putrescentium tria tantum esse genera febrium putridarum, quæ in habentibus accessiones à triplici Typo nomen habuerunt: quotidiana tertiana, quartana, siue intermittentes sint, siue continuæ: In synochis autem E proportionem respondent prædictis: quædam enim pituitosa, quædam biliosa, quædam melancholica. Si autem sanguis putrescat febres facit similes prædictis humoribus tum in genere habetium accessiones, tum in synochis. Nam. sanguinis miscella ex quatuor humoribus in hæc tria excrementa vertitur. Quartus autem humor forte non vertitur in pituitam, cum non sit diminute coctus, sed in flauam bilem & atram. At in suppurationibus omnes conuerti videntur in pituitam. Pus enim quotidianas facit. 1. Aph. 12. Et lac in mamillis ex sanguine genitus ad pituitæ naturam accedit. Ichor quoque sanguinis, seu aquosus humor veluti serû lactis pituitæ genus est. Alia videtur fuisse opinio apud antiquos: omnes febres putridas ex bile oriri, vt colligitur. 2. de Nat. hum. ultimo. Quatuor autem esse genera earum multitudi- ne & paucitate bilis differentia: continuam, quotidianam, tertianam, & quartanam. Quam sententiam refellit Galenus in commento: par- F tem illam censens non esse Hippocratis. Habet tamen Hippocrates in Aphorismis similem sententiam. Nam. 7. Aph. 42. inquit. Febrem quæ non ex bile habeat, solui aqua calida capiti superfusa. Significat enim Ephemeram, vt Galenus vult: nam hæc non ex bile fiunt. Quasi omnes putridæ ex bile oriri censentur. An cum vitiatis humoribus sanguis circumstans putrescit, qui in bilem conuertitur? Quod maxime contingit in continuis: deinde in quotidianis, quia magis accedunt ad continuas: minus in tertianis: minimè autem in quartanis: nam ob longum interuallum sanguis minus aduritur. Ideo, videmus in omni genere febrium, cum diutius procefferint, biliosa excerni.

A In omnibus febribus ex sola putredine orti humores putrescere in venis. *Quæst. 1 X.*

B Oca putredinis in omnibus febribus perstringuntur à Galeno 10. Meth. cap. 6. vbi inquit. Cum sanguis calidus copiosior in aliquam animalis partem procubuit, maiora eius vasa protinus distendit, utpote abundantiae continendae non sufficientia: Ab ijs deinceps quæ minora sunt: mox vbi nec in ijs satis continetur, exudat foras in ampla spatia, quæ inter vasa sunt, sic ut etiam omnia, quæ in composita carne habentur, loca occupet: atque hæc quidem affectio Phlegmones est. Possunt vero & sine hac in ipsis vasibus humores aliqui putrescere: idque aut in vna animalis particula in finibus ipsorum impacti: aut etiam in totis eorum capacitatibus, quæ inter bubones & alas sunt, comprehensi. Eandem sententiam habet 11. Meth. 4. inquit. Quoniã putredo vel æqualiter in omnibus subsistit vasibus, vel in maximis maximeque principalibus (ea porro sunt inter alas & inguina) vel in vna quapiam particula, quæ vel phlegmonem in se habet, vel etiam citra phlegmonem veluti in foco quodam principium febris in se continet, in singulis his differentiis seorsum exercitari conueniet: & quæ sequuntur. Quæ autem febres insequantur ad putredinem in omnibus vasibus, & quæ in aliqua particula, explicatur 9. Meth. 5. Vbi enim in omnibus venis ac præcipuè magnis ea consistat, continuas excitari febres, idest synochas testatur: vbi in vnica animalis parte accessiones, quæ certo ambitu repetant. Cuius causam explicauit. 2. diff. se. 2. in fine, vbi inquit. Quæcumque per circuitus aliquos ægritudinum accessiones fiunt, ex membrorum dispositionibus ortu habent, quæ scilicet membra vel mittunt, vel suscipiunt, vel generant, vel attrahunt superfluitates eo quo diximus modo: Sed quæ circuitum non habent, in his nulla est corporis pars, quæ præcipuè sit offensa: sed qui in venis & arterijs omnibus continentur humores, atque ij præsertim qui in maximis atque plurimo calore abundantibus, aut ob aliam quamvis causam ut in Ephemeris, aut ob putredinem feruentem febrem accendunt synocham appellatam, quæ à principio usque ad finem nullam habet intermissionem: ac tamdiu perseverat, hominemque deurit, donec qui ei causam afferunt, humores aut ex toto absumantur, aut concoquantur, aut vtrumque patiantur. Cum igitur loca putredinis ponantur aut vasa, idest venæ & arteriæ, ut ex prædictis patet, aut extra vasa in carniū spatijs inanibus, quæ affectio phlegmonem parit: fit ut febres ex sola putredine ortæ absque partis inflammatione, omnes putredinem habeant in venis. Quæ sententia in continuis quidem admittitur ab omnibus: omnes enim fatentur non so-

QVÆST. MEDICARVM

lum synochas sed etiam quæcunque inter continuas per circuitus exa
cerbantur, putredinem habere in venis. At de intermittentibus maxi
ma est difficultas. Vulgata enim est opinio: loco differre continuas
ab intermittentibus, quia in continuis humores putrescant in venis,
in intermittentibus autem extra, secundum sententiam Galeni. 2. de
Cris. 12. & 2. diff. fe. 1. & alibi. Sed tamen Galenus nullibi testatur hu
mores putrescere extra venas in intermittentibus: sed inquit. In con
tinuis humores putrescentes in uenis manent: in intermittentibus au
tem feruntur per omnes corporis partes. Cum igitur Auicenna ver
bum, ferri in totū corpus, acceperit putrescere extra venas: hinc vul
gata est opinio Galeno ascripta, quod humores in febribus intermit
tentibus putrescant extra vasa. Sed quantum recedat à mente Galeni
& veritate, hinc melius patebit. Febres quædam per se, quædam per
accidens sunt, vt tradit Galenus 7. Aph. 42. Per se quidem, quæ ex sola
putredine oriuntur absque alicuius partis inflammatione: per accidēs
autē quæ insequuntur ad partes inflammatas: symptomata enim sunt
earum partium. Illas autem solas esse per se febres ibidem testatur, in
quibus sine partis inflammatione putrescentes in venis humores fe
brem accendunt. Si igitur intermittentes sunt per se febres, in venis
humores putrescere eī necesse. Causa autem cur hæ solæ sint per se
febres, quæ putredinē habent in venis, tangitur. 1. de Cris. 7. Est enim
febris passio venarum. Cum igitur putredo fuerit extra venas, nō pri
mario venæ afficiuntur, sed secundario & per consensum, ab ea putre
dine quæ fuerit extra, vt in parte inflammata. Præterea vbi fit coctio
humorum putrescentium, ibidem putredinem esse necesse est, conco
quitur enim humor putrescens. At in vasis fit coctio humorum putre
scentium in omnibus per se febribus, à vasis enim alteratio fit, 1. diff.
fe. 6. Ergo in omnibus per se febribus putrescunt humores in vasis. In
dicio sunt vrinæ, nam hæ primo ostendunt coctionem & cruditatem
in febribus per se: In inflammationibus autem secundario signa ha
bentur ex vrinis, quia venæ secundario afficiuntur: vt patet in pleuri
tide, cuius signa primo ex sputis sumuntur, secundario autem ex vri
nis. 1. de Cris. 7. Amplius ex coctione, quæ fit in inflammationibus &
similibus collectioni tumoribus omnibus superante natura pus ori
tur: in humoribus autē qui in venis atque arterijs continentur, quod
dam quod puri proportionem respondet subsidens in vrinis, vt traditur
1. diff. fe. 6. Si igitur per se febres non pus sed puri proportionale red
dunt, idque in vrinis: non extra venas sed intra putredinem habere
necesse est. Sed & ex distinctione, quam affert Galenus. 2. Cris. 12. Ma
nentibus humoribus in venis continuas febres generari: si autem mo
ueantur, & per totum corpus deferantur, fieri intermittentes, qua sen
tentia nituntur aduersarij putredinem extra vasa probare in intermit
tentibus:

A tentibus: sic licet argumentari. Aut putrescunt humores antequam deferantur in totum corpus, in termino scilicet à quo: aut in ipsa delatione: aut postquam delati sunt. Si primum; habetur intentum, ex venis enim feruntur extra in totum corpus, vnde contingit rigor, & solutio febris, non generatio: venis scilicet exoneratis: nam delationis impetu expurgantur humores. 2. de Cris. 3. Patet id in febre ardente: nam si rigor superueniat, qui ex delatione fit extra venas, soluitur. 4. Aph. 58. Et quibus quotidie rigores fiunt, ijs quotidie febres solvuntur. 4. Aph. 63. Si putrescant, dum feruntur, repugnat naturæ putredinis: quæ enim mouentur difficiliter putrescunt: cum prohibita ventilatio potius in loco concluso & obstructo quiescentibus humoribus fiat. Si putrescunt postquam delati sunt, locus putredinis erit totum corpus, deferuntur enim in omnes partes. At in habentibus accessiones putrescunt in una particula. 9. Meth. 5. & 11. Meth. 4. & 2. diff. fe.

B 11. Præterea in principio accessionis, quando rigores fiunt ob delationis impetum, non esset febris, quia adhuc putredo non esset: neque igitur tempus principij erit pars accessionis, cum vapor putridus adhuc non communicetur cordi nõ existente putredine. At dicet quis. Si in rigore fit transmissio extra uasa, quomodo in vrinis relinquuntur vestigia humoris putrescentis, cum uenæ exonerauerint in totum corpus humores putridos? Respondetur: expurgari in principijs accessionum partem humoris putrescentis in particula vnâ cū fuligine destrusam: reliquum partim absumi in tota accessione, partem in declinatione expelli per sudores, deiectiones, vrinas, vomitum, & aliquando relinqui cineres in particula, vnde interuallum redditur impurum, vt in quotidiana. Quauis igitur extra uenas expellantur humores, interim tamen vestigia coctionis & cruditatis, quæ in venis agitur, ostendi in vrinis necesse est. Sententia igitur Galeni de loco putredinis, quo differunt continuæ ab intermittentibus, accipienda est hoc modo: quod in continuis manent intra uenas vsque ad crism: in intermittentibus autem feruntur extra in singulis accessionibus: cum tamen locus in quo putrescunt, idem sit, scilicet intra venas si febris per se fuerit, ex quo loco cordi communicatur fuligo putrida: quæ si expellatur extra, spargitur in omnes partes, vnde rigor contingit tam in intermittentibus, quam in continuis, quæ rigore finiuntur. Verum aduersus hæc dubitare licet. Scribit enim Galenus. 2. in primum Epi. 20. Febres ardentes & tertianas in eo conuenire, quod utraq; ob exuperantiam flauæ bilis oriuntur, distare autem locis, in quibus superfluius humor contrahitur. Etenim si ardentes sint, in venis abundat præcipuè lecinoris & ventris. Tertianæ fiunt, cum totius corporis carnes affluant flaua bile: proinde spiraculis impeditis eorum qui natura biliosa sunt, quantum bilis in carnoso congestum genere expurgabatur,

QVAEST. MEDICARVM

tur, in hoc statu non purgatum tertianas generauit ardentibus fre- **D**
quentiores. In hoc loco videtur Galenus carnosum genus ponere, in
quo acruetur flaua bilis, & in quo putrescat in tertianis: at id extra
venas est. An verbum illud: spiraculis impeditis: patefacit eandem
sententiam, quam 9. Meth. 5. dixit: in finibus vasorum impactos hu-
mores putrescere? Nam licet totius corporis carnes affluant flaua bi-
le, non tamen in tertianis humor putrescit in toto corpore, sed in vna
particula. Potius in febre ardente feruet per totum corpus flaua bilis.
3. Acut. 62. Congeri igitur in genere carnosio flauam bilem, non signi-
ficat magis extra venas, quā intra: scatet enim caro venis exiguis: ideo
in carne congești humores dicuntur, siue in earum venis siue extra.
Quamuis autem in toto corpore congești sint humores prauī, non ta-
men in toto corpore putrescunt in intermittētibz: fieret enim vni-
ca accessio, cum non esset vnde noua materia colligeretur. Cum verō
putrescunt in vna particula, in qua nullus calor & obstructio est, post **E**
vnam accessionem potest ex reliquis partibus colligi humor, qui repe-
titionem accessionis faciat: in singulis autem accessionibus detrud-
itur in totum humor putrescens cum calore, quo & expurgatur natura
veluti per plures crises: & humores totius interim concoquuntur: vn-
de soluitur difficultas: si tota materia quæ putrescit in singulis acces-
sionibus expurgatur, quomodo in statu totius morbi signa perfectio-
ris coctionis apparent? Nam concoquuntur interim humores qui in
toto sunt, etiam si particulatim putrescant in singulis accessionibus.
Alter est locus. 4. Aph. 37. vbi inquit Galenus; Quibusdam humori-
bus putrescentibus febres acutas fieri, qui aliquando in toto corpore,
aliquando in vasis solis putrescunt. In his verbis videtur putredinem
intelligere extra vasa, cum in toto corpore putrescunt humores, nam
subiungit: aliquando in vasis solis. Sed hoc non facit ad rem: loqui-
tur enim de acutis, in quibus sudores aliquando frigidi, aliquando ca- **F**
lidi erumpunt: at febres intermittentes non sunt acutæ. Præterea per
vasa intelligit manifesta, vt sunt venæ magnæ: in quibus solis aliquan-
do est putredo: aliquando in toto corpore, id est non solum in venis
magnis internis, sed etiam exiguis externis. Tertio est autoritas in li-
bro de Palp. Trem. & Rig. cap. 7. vbi dicitur. Medicamentorum cali-
dorum vsu quandoque horror solus, multoties rigor etiam superue-
nit, sicut in ardentibus & tertianis, flaua bile non in vasorum cauis, sed
per carnes mota, vel quod in illis supra metrum generata fuerit, vel
quod medijs illis natura expurgetur. Hoc enim solo distant ab arden-
tibus tertianæ: Ardentes enim in vasis bilem delatam, tertianæ per
sensitiua loca extra habent, super quibus dum fertur, acuitate lædens
dolorem infert. Quo duo fiunt: Sanguinem in profundum corporis
ferri: eoque corporis exteriora frigheri: partesque in quibus bilis
adeſt,

- A**dest, expultrice vi in proximam vnamquamque hanc reijcere, quousque ab omnibus expulsa, sudoribus, vomitibus, & citata aluo expurgetur. Hic manifeste dicitur in tertianis bilem extra haberi, quia in carnibus ultra metrum generata fuerit: Non ergo fertur à venis extra venas: hoc enim in ardentibus fit, cum rigor superuenit: nam medijs carnibus venæ expurgantur. Sed hic locus eandem interpretationem habet, quam superiora. Accipit enim vasa, quæ conspicua sunt, & magna: extra quæ humores aceruantur & putrescunt in intermittētibz: has autem esse venas exiguas alibi diligentius explicauit. Sed huic interpretationi verba illa videntur obſtare: Tertianæ per ſenſitiua loca extra habent, ſuper quibus dum fertur, acuitate lædens dolorē infert. Hæc enim non poſſunt accommodari venarum cauitatibus licet exiguis: Nam ſenſus viget extra in partibus carnoſis neruoſiſque. An indeterminate hic loquitur, quod alibi diſtincte explicauit. Nā per carnes moueri, aut colligi, & putreſcere in genere carnoſo contingit tum in venis exiguis earum, tum extra. Sed in præſenti propoſito, in quo quaeritur cauſa rigoris, ad rem facit, ferri extra venas per loca ſenſitiua. Vbi autem quaeritur locus putredinis in febris, diſtinctione vtitur, Nam extra venas fieri febres ex inflammatione aſſerit, intra autem febres per ſe, ſiue in magnis ſiue in paruis. Inſtabit autem quis: Laſſitudinis aut inæqualitatis ſenſum, qui præcedere ſolet rigores febriles, oſtendere humores noxios extra venas: Iſdem enim humores quieſcentes ſenſum huiusmodi pariunt, moti autem horrores & rigores, 2. Sympt. cap. 5. Tam igitur putredo quam morus extra venas agitur in intermittētibz. Reſpondetur, humores in habitu corporis quieſcentes facere quidem ſenſum inæqualitatis & laſſitudinem, ſi autem moueantur, horrores & rigores, ſed ſine febre, vt rigores ex balneo, non enim ob id fuligo putrida cordi communicatur: Quod ſi etiam inibi putreſcant, pruritus & infeſtiones cutis parient, puſtulas ſcabiem & ſimilia ſine febre ob diſtantiā. Ex aliquo igitur loco tamquam foco, vt Galenus vocat, putrida fuligo cor & venas omnes petit: ſpargiturque in habitum, vnde primo ſenſus ille inæqualitatis fit, & aliqua laſſitudinis ſpecies: poſtea aucta materia & magis agitata, horrores & rigores oriuntur, quibus ſuccedit extremorum reſtingeratio concurrente calore ad principium, vnde iterum reuertens cum copioſiore materia febrilis calor augetur, & diſfunditur in vniuerſum corpus. Quod ſi materia in habitu collecta, inibi putreſceret: vnde morus ille vehemens rigorem faciens? vnde expulſio in declinatione aliquando per vomitum, aut deiectiones, aut per vrinam? ſolum enim per ſudores patet exitus. Nam in inflammationibus, quod colligitur in particula, per eandem particulam egreditur, aut inſenſibiliter diſteſum euaneſcit. Ex quibus colligitur, alium eſſe locum, in quo putreſcit humor in inter-

QVAEST. MEDICARVM

mittentibus, nempe venas alicuius particulæ: Alium, qui eidem no- **D**
uam materiam subministrat, unde fit accessionum repetitio: cuiusmo-
di est in tertianis hepar, aut totum corpus, genus scilicet carnosum.
Alium tandem, in quem putrida fuligo ex corde & venis internis de-
truditur, aut reliquæ humorum, qui in singulis accessionibus putru-
erunt expelluntur: is autem est extra venas, aut per carnes ad cutim, aut
ad ventriculum & intestina, aut ad renes & vesicam. In febribus au-
tem ex inflammatione, cum non possit humor putrescens in singulis
accessionibus dispergi, continuæ permanent febres, donec collectus
humor ex toto concoquatur, aut suppuretur. Quod autem continua
etiam febris oriatur ex putredine in particula absque inflammatione,
contingit aut ob materiæ multitudinem, aut crassitiem, aut virtutis im-
becillitatem, aut si quæ alia sunt, quæ prohibent materiæ putrescentis
expulsionem: ut explicatur 2. diff. fe. 2. Extat porro quorundam sen- **E**
tentia: nullas putridas ex putredine in venis fieri, sed omnes quæ non
ex inflammatione fiunt, oriri ex putredine in ventre inferiori, à qua
putrida fuligo in venas ascendat. Nituntur autem argumento defum-
pto ex fetore, & animalibus ex putredine genitis: hæc enim in ventre
inferiori maxime conspiciuntur, nunquam in venis: Nam fetoret ali-
quando sanguis, qui vena secta extrahitur, aut sponte effluit in huius-
modi febribus. Si autem aliquando feteat urina, letalis est: sepius au-
tem non fetet. Præterea caliditas circa Hypochondria magis quam in
cæteris partibus demonstrat circa eum locum putredinem vigere. Ad-
dunt ob id maxime iuari Clysteribus, utpote putredinem abluenti-
bus. Huic sententiæ fauere videtur Hippocrates 5. in 6. Epi. 31. ubi in-
quit. Rigor ex superiori ventre magis, ignis ab inferiori magis. At si
per ventrem inferiorem intelligamus intestinorum cavitatem, in qua
vermes ex putredine gignuntur, & excrementa fetentia continentur:
ablutis ijs aut per clysterem aut alia ratione, unde accessionum repeti- **F**
tio? si enim interim à cibis abstineant, non poterit colligi materia pu-
trescens. Melius igitur putandum est ab Hippocrate intelligi venas ad
ventrem inferiorem tendentes, ut sunt meseraicæ: Nam plurimæ ini-
bi obstructions ex cruditatibus fiunt, & inde principium putredi-
nis, tum ob loci impuritatem & excrementa, tum ob caliditatem.
Rigor autem ex superiori magis, quia ut Galenus putat, ventricu-
lus ob morsum rigores pariat. Sed rationabilius, ut puto, per ven-
trem inferiorem & superiorem intelligit Hippocrates infra septum
transuersum & supra, ut sæpe consuevit appellare. Ignis igitur ex infe-
riori ventre magis, idest ex membris infra septum transuersum conten-
tis. Rigor ex superiori magis, idest ex thorace: quia fuligo putrida ascē-
dens in venam cauam & aortam, prius in dorso rigores gignit affecta
spinali medulla ob vicinitatem, deinde in partibus posterioribus fe-
morum

A morum & brachiorum. 5. Aphor. 69. Ad argumenta conceditur non dari in uenis tantam putredinem viuente animali, vt vermes gignantur, aut fetreat sanguis: nam vigente coctione neque fit fetor in abscessibus, tanto minus in uenis. Si tamen aliquando vigeat putredo, etiam fetent humores intra venas, vt patet in vrinis fetentibus, sudoribus, & habitu. Manifestiorem autem calorem febrilem apparere circa Hypochondria, & iuuari clysteribus rationabile est, non quia putredo sit in cauitatibus intestinorum, sed in uenis meseraicis. Ideo in principio accessionis cæteris frigentibus apparet tamen calor circa ea loca, confluente sanguine & spiritu ad particulam putredinis, vnde granatur & inflammatur. At verò supponatur putredo in cauitate intestinorum, eaque insignis, vt cum vermes gignuntur: non tamen semper insequitur febris, multi enim in sanitate vermes excernunt. Quod si febris aliquando gignatur, sæpius erit inter Ephemeræ, vt contingit ex cruditate nidorosa: solo calore ascendente non putrida fuligine, ut ex bubone. Si autem putrida fiat, erit per consensum, vt quæ ex inflammatione sunt: per se autem non erit, nisi in ipsis uenis humor putrescat. Idem dicendum est de putredine in cauitate thoracis aut vesicæ aut in alijs locis extra venas.

Tres tantum esse circuitus simplices febrium putridarum.

Quest. X.

V M tria tantum sint sanguinis excrementa, quæ tria febrium putridarum genera constituunt: tres quoque earum circuitus simplicissimos esse rationabile est. Aggregatio enim materię superflue putrescibilis in aliqua parte per interualla accessionum repetitiones facit. 2. diff. se. 2. Cum autem diuersa materia diuersis temporibus aggregetur: tria genera excrementorum tribus temporibus diuersis merito aggregabuntur, vt uidemus pituitam singulis diebus accessionem facere, flauam bilem alternis: atram interiectis duobus diebus. Si quæ autem ordine perturbato accedant, vt erraticæ, sunt, vt Galenus vult, aut ob mutationem humoris in aliam naturam: aut propter errores in uictu. Complicationes quoque Typorum videntur ordinem perturbare, vnde putantur erraticæ: Si tamen optime perpendantur, non egrediuntur ordinem trium Typorum. Verum cur interualla diuersa in diuersa materia fiant, difficile est inuenire, vt fatetur Galenus. 3. de Die. decret. 8. inquit enim: Non in promptu est rationem inuenire, cur in acutis accessiones diebus imparibus, in longis paribus fiant, vt singulis diebus, uel quarto. Ideo sunt qui ad proprietates occultas totius substantiæ hæc referant. quas Empirici & Sceptici philosophi introduxerunt. 1. Simp. 1. Medici autem præstantiores non

QVAEST. MEDICARVM

non ignorât. 5. Simp. 2. Tentandum est igitur ex principijs inuestigare. Cum omnis aggregatio materiæ superfluae in aliqua parte fiat aut per expulsionem à cæteris partibus: aut per attractionem: aut quia inibi generetur ex proprio alimento. 2. dif. fe. 2. Ratione quidem expulsionis non videntur prædicta intervalla fieri. Stimulant enim ad expulsionem & qualitas & quantitas noxia. Inter cæteros autem humores flaua bilis qualitatem habet magis irritantem, acridinem scilicet mordentem & amaritudinem: ideo citissime debuisset aggregari, post ipsam atra bilis, tardissime autem pituita. At contrario modo videmus contingere in circuitibus. Si quantitatem uniuscuiusque humoris consideremus, quæ varia est pro ætate, natura, anni tempore, regione, victu & cæteris huiusmodi causis, etiam circuitus varios pareret. At videmus circuitus eosdem perpetue seruari in quocunque tempore, ætate, & reliquis in quolibet humore. Ergo ratione expulsionis certa intervalla minime fiunt. Neque etiam ratione attractionis: Humor enim tenuis citius attrahitur quam crassus: At pituita quamvis crassior flaua bile citius periodum absoluit. Præterea calor & dolor quæ vim attrahendi habent, magis ab humoribus calidis fiunt quàm à frigidis. Num forte aggregatione facta siue per expulsionem siue per attractionem, siue alia ratione, humores non æque putrescunt, vnde circuituum varietas? vt pituita ratione humiditatis facillime putrescat: post bilis flaua ob caliditatem: atra ob frigiditatem & siccitatem tardissime. Cui sententiæ assempulari videtur exemplum Galeni. 1. dif. fe. 5. de fimo per putredinem incalescente. Quod enim una die succendebatur, altera die accendebat, quod illi continuum erat, priori refrigerato ad similitudinem quotidianæ: si tardius, tertianæ circuitum fecisset: Si adhuc tardius, quartanæ. At bilis flaua citissime accenditur, post ipsam atra, tardissime omnium pituita ob frigiditatem & humiditatem: indicio est accessionum longitudo: Humores autem hi non accenduntur sine putredine: facerent enim ephemeram, vt sanguis. Hinc sequeretur breuissimum esse circuitum flauæ bilis, tardissimum pituita, quod est contra experientiam. Relinquitur igitur vt aggregatio excrementorum, quæ fit ex proprio alimento, diuersa faciat intervalla. Quam sententiam habet Gal. 2. dif. fe. 2. vbi inquit. Neque illud mirandum, quod non iisdem statutis temporibus omnes superfluitates aggregentur: quando & is qui pro alimento sanguis defertur, non vsquequaque similis existat. Siquidem neque partium, quæ ex eodem alimento nutriuntur, eadem existit dispositio: sed aliud alijs sufficit tempus ad tantam superfluitatem aceruandam, qua primum quidem mæbri natura læditur, cogitur autem tanquam alienum à se detrudere id, quod infestat. Hæc Galenus. Significat autem in his verbis diuersas superfluitates diuersis temporibus aggregari propter duas causas: quarum

Arum vna est diuersitas alimenti : altera partium varia dispositio . Alimenti diuersitas consistit, quatenus sanguis, quo omnes partes nutriuntur, alius est tenuis & biliosus : alius crassus pituitosus aut melancholicus . Partium autem dispositio varia est pro vario temperamento : adeo ut quædam sanguine bilioso nutriantur, vt mēbrana : quædam pituitoso, vt cerebrum, ventriculus : quædam melancholico, ut ossa, lien. Hinc fit vt non in eodem tempore fiat excrementorū tanta congregatio, quæ naturam grauet, & cogat ad expellendum . Nam cibus & potus assumpti in ventriculo, quodam tempore egent ad primam coctionem, in qua relinquuntur crassa excrementa : alio in secunda coctione, dum chylus in sanguinem conuertitur in Hepate : in qua excrementa biliosa & melancholica gignuntur . Alio tandem in distributione sanguinis ad singulas partes, in quibus tertia coctio peragitur . Putauit autem author quarti libri de Morbis Hippocrati ascripti, **B** excrementa alui non eadem die, qua cibi assumpti sunt, sed postridie secedere : humores autem qui ascenderunt in corpus, tertia die, vnde in morbis iudicationes diebus imparibus fiant . Sed quamuis rationi consentaneum est, vt excrementa primæ coctionis prius secedant, quam secundæ aut tertiæ : non tamen perpetuum est, ut quæ ascenderunt in corpus tertia die excernantur : nam & iudicationes, ut accessiones quædam fiunt diebus imparibus, quædam paribus . Alio igitur modo dicendum est . Cum excrementa non sint æqualia ijs quæ nutriunt, sit ut redditio eorum nō respondeat assumptioni . Et si enim bis in die quis cibum assumat, non tamen bis in die vnusquisque reddit excrementa : sed aut semel, aut altero diebus aut etiam pluribus interiectis, & in ijs ordo quidam naturæ spectatur . Similem ordinem esse in humorum expulsionē ab vna parte ad aliam testatur Galenus. 2. Diff. fe. 2. vnde circuitus quosdam fieri admiramur . Quomodo autem ij fiat, clarius ostendemus, si prius ordinis rationem aperuerimus . Cum naturæ opera ordinata ordinem cœlestem sequantur, quantum possunt, 2. de Die. decr. 2. Tres autem circuitus nempe quotidianæ, tertianæ, & quartanæ diebus numerentur, rationi consentaneum est insequi diurnam totius cœli circulationē : vt breuissimus circuitus vnicam cœli circunvolutionem insequatur, qui absolvitur horis viginti quatuor, qualis est quotidianæ circuitus . Alter paulo diuturnior duas circulationes requirat, nempe duos dies, qui horis quadraginta octo absoluuntur, vt tertiana . Tardissimus tribus circulationibus absoluitur, nempe horis septuaginta duabus, qui circuitus est quartanæ . Vltra quem non datur alius circuitus simplex, & ordinatus in humoribus putrescentibus . Neque enim breuior aliquis esse possit circuitus quotidiano : nam in cœlo nulla datur circulatio breuiori tempore absoluta, quam quæ motu diurno fit : neque longior quartana : peruenit

QVAEST. MEDICARVM

nit enim ad dimidium septimanæ, quod est primum quaternariū, qui **D** bus plerique morbi iudicantur. Quemadmodum autem primæ mensuræ, quæ simplices sunt, usque ad ternarium extenduntur, continentes tria genera circuituum, sic tres septimanæ absoluunt omnes dies decretorios acutorum morborum. In prima enim septimana acutissimi morbi absoluuntur, in secunda acuti, in tertia qui minus acuti sunt, quæ die vigesima terminatur secundum Hippocratem, assumentem principium tertiæ septimanæ à die decimaquarta, quia non integris septem diebus septimanæ constant, nec integris horis vigintiquatuor dies unus. Id autem contingit, quia cœli circulatio diurna breuior est quam Solis reditus ad orientem, secundum quam circulationem horas numeramus & dies. Hoc enim modo fit, ut in viginti diebus solaribus includatur aliqua pars sensibilis vigesimæ primæ circulationis cœli: ad quem numerum tres septimanæ perueniunt. Non oportet autem in his inferioribus temporum momenta ad viuum refecare, ut in **E** celestibus: sufficit enim diem decretorium attingere. Hunc autem esse perfectum circuitū, qui tribus septimanis absoluitur in diebus decretorijs testatur Galenus. 2. Die. de cr. 9. Nam post diem vigesimā simili modo tres aliæ septimanæ numerantur usque ad quadagesimū: deinde usque ad sexagesimū, octuagesimū, ceteresimū, & centesimū vigesimū, qui est quartus mensis, à quo nō amplius diebus numerantur tempora morborum, sed mensibus simili modo per mensium septimas, deinde annorum mensurando. Hoc autem modo considerantibus non est necesse in morbis breuibus dies decretorios secundum lunæ cursum numerare: nam & difficile numeri respondent: & auctio per tres septimas ad diem Quadagesimū & reliquos egreditur omnino ordinem Lunæ. Sed hæc non sunt præsentis instituti. Ut igitur reuertamur ad tres circuitus. Pituita breuissimum circuitum facit, non quia eius natura sit, ut singulis diebus vbicūque accretur, **F** aut putrescat, sed quia particulis, quæ sanguine pituitoso nutriuntur, insita est hæc vis, ut in tanto tempore ex nutrimento aggregent excrementa, quibus grauentur, & ad expulsionem irriterentur: quod postea natura facit ex consuetudine, ut de excrementis alui dictum est. Siue enim aucta fuerint excrementa, siue diminuta, siue acriora reddita, siue alio modo mutata, sustinet tamen natura, donec tempus adueniat, quo expurgari solet: quod si ante tempus conuentum id fiat, malum est, significat enim labores grauiore quos natura nequeat sustinere. Auctio igitur materiæ aut qualitas stimulans nō Typum mutat, sed accessiones faciunt maiores, aut longiores, aut anticipantes: Diminutio eiusdem & mitior qualitas opposita præstant. 2. diff. se. 2. Ad Typū igitur præstandum non inest vis in humoribus, sed particulis: hæc enim attrahunt, concoquuntur, & expellunt. Rationi autē consentaneum est,

A est, vt partes pituitosæ citius aggregent sua excrementa, quam biliosæ & melancholicæ: Pituita enim citius generatur quam reliqui humores, & partes pituitosæ uberiori alimento vtuntur: Sunt autem huiusmodi ventriculus: Cerebrum: nerui: glandulæ: Ideo quotidiana intermittens raro aduenit, quin os ventriculi patiatur. 2. Cris. 5. Hepati quoque quotidianas tribuit Galenus. 1. Aph. 12. Inquit enim: febres quæ ventri eueniunt, Hepati, suppurationibusque & Tabi, quotidie, & magis ad noctem. An substantia carnosæ sanguine pituitoso nutritur? & in suppurationibus sanguis in pituitam vertitur? Partes autem biliosæ tardius aggregant sua excrementa: flaua enim bilis suâ generationem habet post pituitam: parciore quoque alimento hæ partes vtuntur ob gracilitatem. Huiusmodi sunt membranæ, vt quæ costas subcingit, & quæ vestit omnia viscera, & cerebri meninges: vesica fellis: Ideo circuitum longiorem faciunt, quæ est tertiana: vt patet in Phrenitide, & Pleuritide 1. Aph. 12. At 1. ad Gla. 5. Tertianam inquit ex Iecore laborante fieri: Quod intelligendum est ratione vesicæ fellis & cæterarum partium membranarum eius. Simili modo musculi exiles à flaua bile magis tentantur, quam à crassis humoribus, vt patet in Angina. 4. Acut. 30. Fluxio enim pituitosa in venis amplioribus figitur, vnde musculi maiores inflammantur, biliosa vero in tenuioribus: ideo Erysipelas magis ad superficiem tendit, & ad membranas & cutem. Quod autem scribitur. 2. in primum Epi. 20. Congeri bilem in genere carnosæ, eo modo intelligendum est: scilicet in exiguis earum venis. Humor melancholicus tardissimum circuitum facit, & quia tardius generatur quam flaua bilis: & quia partes melancholicæ ob frigiditatem & siccitatē minus absumentur, ideo parciore alimento egerit, & parcius aggregant sua excrementa. Huiusmodi sunt lien, ossa, Charitilagine. Ideo scribitur. 1. ad Gla. 5. Quartana ex male affecto liene generatur: & 1. Aph. 12. Quæ verò ex liene & omnino ex atra bile, per quartum accedit: Affici quoque ossa indicio sunt lassitudines ossæariæ appellatæ, quæ in quartanis contingunt. Intestina crassa præcipuè rectum atram bilem recipiunt à splene, sed eam transmittunt ad feces, vnde colore nigro colorantur, non tamen sanguine melancholico nutriuntur, sunt enim inter partes pituitosas vt ventriculus & reliqua intestina: Os quoque ventriculi superius ad appetentiam recipit atram bilem, & os inferius ac duodenum intestinum flauam bilem ad expulsionem irritandam, nutriuntur tamen sanguine pituitoso, ideo quotidianas faciunt ratione proprii nutrimenti, ac ratione fluentis flauæ bilis ab Hepate, aut atræ à liene, tertianas & quartanas patiuntur. Facia igitur aggregatione sensibili excrementorum in singulis partibus (quod contingit, quando paulatim ea non expurgentur à natura) aut inibi nacta occasione putrescunt, & febrem gignunt, quæ accessiones habebit

QVAEST. MEDICARVM

bit per interualla secundum tempora aggregationis sensibilis in particula ex proprio alimento. Aut expultrix statim temporibus pro natura particulæ vehementius excitatur ut expellat aut extra corpus, aut ad alias partes imbecilliores. Vbi verò putrescere inceperint, quandoque eò feruntur aliunde excrementa, aut attracta ob loci caliditatem, aut dolorem: quod sæpe accessionum repetitiones facit præter ordinem: aut expulsa secundum periodos partium expellentium: Vnde sæpe componuntur periodi tum diuersorum generum, tum eiusdem generis: ut quotidiana cum tertiana, aut quartana: aut plures tertiana, plures quartana, aut quomodocunque seu compositis per diuersa tempora accessionibus, seu pluribus commixtis eadem hora inuadentibus: Si enim putredo in aliqua parte inceperit ob transmissas ab alia parte superfluitates, vnicus erit circuitus secundum naturam mandantis, nõ enim transmittit nouam materiam, nisi prius acruauerit. Si præterea interim in eadẽ particula recipiente imbecillitas orta sit, ut & ipsa congerat excrementa, fiet alius circuitus secundum tempus acruationis. Sic duo erunt circuitus ex humoribus in eadem particula putrescentibus. Si adhuc plures sint partes aut recipientes aut mandantes, multiplicabuntur circuitus. Hanc sententiã innuit Galenus 2. diff. fe. 2. vbi inquit. Quod si aliquando pars recipiens imbecillior reddatur, hoc quoque illi causam affert, ut non modo materia inutilis, sed ipse præterea sanguis corrumpatur atque putrescat, ac febres accendantur: atque hinc aliud oritur principium earum, quæ per circuitum fiunt, accessio num. Pro exemplo sumatur, flauã bilem ab aliqua parte biliosa transmitti ad aliam partem ex biliosis, fiet vnicus typus tertianus. Si præterea pars recipiens adeo vitietur, ut etiam ipsa congerat ex nutrimento humores biliosos, fiet duplex tertiana. Sumatur iterum bilem transmitti ad partem pituitosam, ut ventriculum, fiet hic quoque simplex tertiana ob naturam mandantis: Si verò contingat etiam congeri excrementa ventriculi, fiet alter typus quotidianæ, quæ complicatio ad species semitertianæ refertur, in qua altera die grauius altera leuius habent: aut vna die semel altera bis inuadit, cum ambe non concurrunt in eandem horam. Alio modo supponamus congeri paulatim in ventriculo humores biliosos non transmissos aliunde: hic profectò verisimile est non sinceram bilem colligi sed excrementis proprijs ventriculi commixtam: fiet typus quotidianæ, quia hæc est natura partium pituitosarum singulis diebus exacerbari: forma autem accessionis ostendet flauam bilem admixtam pituitæ aliquando dominantẽ, quas duas tertianas nothas vocamus. Congeratur præterea pituita excrementitia in partibus biliosis, circuitus erit tertianæ, quia partes biliosæ alteris diebus exacerbantur: forma tamen accessionis pituitam ostendet admixtam aut etiam dominantem: quam tertianam nothã vocamus.

Hoc

A Hoc autem argumentum est manifestum non secundum naturam humoris circuitum fieri, sed ob naturam partis. Nam in tertiana notha commixtus est humor biliosus cum pituitoso, vt 1. ad Gla. 10. vnicus tamen fit circuitus ipsius tertianæ, licet aliquando pituita dominetur, vt patet ex forma accessions. Ideo in omnibus formam magis spectandam esse quam circuitum monuit Galenus. 2. Cris. 2. Nam typus aliquando est quotidianæ cum duplex tertiana fit: Aliquando typus est tertianæ simplicis, cum sit duplex quartana. Hæc Galenus. At qui fieri possit, vt duplex quartana typum habeat tertianæ simplicis? solet enim duplex quartana duobus diebus inuadere, vnum intermittere: quod ratione duarum partium fit, quarum altera recipiat, altera mandat ordine quartanario. Vt autem seruetur typus tertianæ simplicis, hoc modo facile contingit. Si enim aggregetur in partibus biliosis atra bilis, exacerbationes faciet alternis diebus ad similitudinē tertianæ simplicis, sed forma erit quartanæ: quæ ideo duplex dicitur, quia in intervallo trium dierum bis accedit. Quod si eadem in partibus pituitosis aggregetur, singulis diebus exacerbabitur typo quotidianæ, & fient tres quartanæ, sed forte nothæ ob aliquam mixtionem pituitæ. Si vero inter eas vna sit vehementior, aliæ duæ minores, significat duas partes, vnam quæ mandat atram bilem singulo quarto die, alteram quæ aggregat quotidie aut pituitam aut alios humores, veluti semiquartana, vt de semitertiana dictum est. Secundum eandem rationem fieri potest, vt in partibus melancholicis aggregentur humores biliosi, aut pituitosi, vnde circuitus fiet quartanæ simplicis, cum tamen forma accessions bilem aut pituitam ostendat. His quæ diximus solum repugnare videtur, quod scribitur. 1. Aph. 12. Morbi accessiones indicabunt, Nam in quibus forma non responderet typo, nequaquam indicabunt. An pleræque medicinæ sententiæ veræ sunt vt plurimum? De triplici igitur genere circuituum à qua causa fiunt, & quomodo, explicatum est. Sed præter hos Hippocrates alios recenset. 3. in primum Epid. 2. Quintanam, septanam, nonanam. Auicenna etiam sextanam, atque alios circuituum numeros. Galenus suspicatur erraticas esse, nec vidisse præter quintanam, eamque obscure. Equidem hanc vidi sæpius & manifeste: aliquando breuem, quæ conuersa est in tertianam: aliquando longam ex erraticis ortam in Autumno, quæ septem mensibus grauius tenuit ancillam meam. Auicenna omnes hos circuitus ad quartanam refert: fieri enim ex atra bile varij generis, quæ ob paucitatem tardius congregetur. Videntur autem esse species simplicium typorum interpollata vna accessione aut pluribus: vt cōtingere solet menstruis vno mense deficientibus, expectant enim alterum circuitum menstruum, nec in tempore intermedio erumpunt secundum naturam: quia natura minime cōsuevit nisi statis temporibus expellere. Erit igitur quin-

QVAEST. MEDICARVM

tana species tertianæ interpolata vna accessione: ideo inter breues po-
nitur ab Hippocrate, omnium pessima: nam ducit ad tabem, aut ta-
bem sequitur 3. in primum Epi. 9. putandum est enim oriri ex flaua bi-
le, quæ per vitionem transierit in atram, ideo pessima: sed quæ aggre-
getur in partibus biliosis, vnde circuitus tertianus: interpolat autem
vnam accessionem ob paucitatem. Septana est quartana semel inter-
cepta: hanc Hippocrates longam esse tradit, at non letalem. Videtur
ex humore melancholico oriri in partibus melancholicis, qui similiter
ob paucitatem interpolat vnam accessionem. Nonana videtur circui-
tus tertianæ ter intercepta accessione. Traditur longior septana nec
letalis: videtur oriri ab eodem humore melancholico sed in partibus
biliosis aggregato: ideo longior septana, quia interuallum longius,
simili modo non letalis, quia conuenit cum quartana. De sextana nul-
lam video rationem, nisi ad quotidianam reducat quater interce-
ptam: ab humore melancholico in parte pituitosa. Concludere igitur
possumus tres tantum esse circuitus simplices febriū putridarum: **E**
alij enim omnes aut componuntur ex his, aut ad hos reducuntur.

*Hæticarum tria genera vnicam potius esse temporibus
distinctam. Quæst. XI.*

RADVN TVR quidem tria genera Hæticæ. 10. Meth. 2. se-
cundum triplicem humiditatem partium solidarum, quam
febris depascitur. Primum consistere in propria humidita-
te, qua partes nutriendur, qui veluti ros sparsus in omnibus partibus
continetur: Secundum in ea humiditate, quæ concreta est iuxta fibro-
sas partes, quod genus carnosum & adipem complectitur: Tertium
in ea, quæ fibrosas partes constituit, quæ vere solidæ vocantur. In cor-
dis enim substantia tres istæ humiditates continentur, quæ absumun-
tur in febribus Hæticis: vnde sequitur totius corporis extenuatio. **F**
Addit tamen Galenus quartum genus humiditatis, in qua febris He-
tica consistit. 7. Meth. 6. cum inquit. Quatuor ficcitates induci ex He-
ticis: primam, cum solida simularum substantia ficcior est reddita:
Secundam, vbi ea, quæ ex humore concreto constat, vt caro & adeps:
Tertiam, cum ros ipsum absumitur: Quartâ esse sanguinis penuriam
in exiguis particulæ uenis arterijsve. Sed Auicenna quartam hanc fic-
citatem nõ Hæticis tribuit, sed cæteris febribus. Quasi cæteræ febres
nõ absumant & ros, & carnem, & pinguedinem totius corporis. Non
enim in hoc consistit Hætica, sed si in corde huiusmodi absumptio
fiat: contingit enim corpus extenuari inedia, & febribus cuiuscūque
generis. At ob id non est necesse cordis humiditatem absumi. Quam-
diu enim uiuit, rapit à cæteris partibus humiditatem, vt explicatur in
lib.

A lib. de Marafmo cap. 5. Cor namque cum valentissime attrahat, non priusquam vltima fit membris omnibus inopia, caret alimento, vt ne credamus,quādo ex diuturna mala valetudine corpus emacruerit,cor esse & iecur pariter cæteris partibus attenuata. Id vel in alijs animalibus inſpicere licet, ſi diuturna fame maceratum diſſeces, tenuatas & penè ſiccas alias partes videbis: Iecur vnà cum corde in ſtatu ferè naturali. Hactenus Galenus. At in febre Heſtica incipit ex corde extenuatio: Ideo cum progreſſa eſt, ob principij imbecillitatem difficilius inſtauratur, quam cum in alijs morbis facta eſt extenuatio. Quid igitur prohibet ad Heſticas pertinere etiam illam ſiccitatem, quæ fit ex penuria ſanguinis in venis exiguis, dummodo ex corde incipiat? Alio qui cur magis ponenda eſſet Heſtica in eo alimento, quod rori aſſimilatur: nam & hoc non dum eſt agglutinatum partibus, neque concretum: & eget alteratione vt illud, eſt enim adhuc ſub ſpecie ſanguinis,

B licet parum mutatum pro natura partium. Tribuuntur autem hæ partibus ſolidis, quia illis priuatæ ſicciores redditæ ſunt. Igitur ſpecies Heſticarum ſecundum numerum humiditatum conſtituentibus iam quatuor erunt: forte & plures. Nam antequam alimentum, qui ros appellatur, partibus agglutinetur, aliam mutationem ſuſcipit, i. de Sem. 2. Præterea alia eſt humiditas, quæ in carnem congelatur, alia quæ in adipem: Alia quæ in partes albas tranſit. Verum inutilis videatur diligēs hæ perquiſitio, & curioſa, cum abſque diſcrimine hæc febris omnes humiditates abſumat, ſi progrediatur vſque in finem. Ideo melius diſtinguenda videtur temporibus, vt facit i. diſſ. ſe. 8. & 9. Quamdiu, inquit, eſt in principio Heſticam vocant: quando ad ſtatum peruenit, tabidam: In tempore intermedio, quod eſt ipſius augmenti, mediam inter Heſticam & tabidam, quæ modo ad vnā magis, modo ad alteram vergit. Heſticam facile curari: Tabidam incurabilem: mediam

C difficile curari, prout magis vel minus progreſſa eſt. Determinari autem principium non dierum aut horarū numero, ſicuti neque in alijs morborum generibus, ſed ipſo diſpoſitionis modo. Cum enim naturalis cordis temperies primum euerſi inceperit, neque natia humiditas protinus aboletur, neque virtus plurimum laborat: ſed primo fit veluti quædam efferueſcentia humiditatis, quo in tempore facile eſt huiusmodi febrem ſanare, tamquam nihil adhuc virtute perpeſſa. Deinceps autem conſumptio quædam efferueſcentium ſequitur: hæc, quæ in longum protracta, ipſæ ſimilares particule, quæ ſunt veluti cordis elementa, ſicciores redduntur, atque inopia alimenti tenuiores, ac tantum virtus laborat, quātum ſiccitas atque caliditas in ipſa febre inualuerit. Huiusmodi febrem medium locum tenere inter eam tabidam febrem, quæ penitus curam non admittit, atque illam quæ ſcilicet in principio curari poteſt. Latitudines autem in hac multas eſſe,

QVAEST. MEDICARVM

quonia & dispositionis ipsius multæ sunt diuersitates in eo quod ma-
gis ac minus. Hæc Galenus. Tempora autem huius morbi nequaquã
penes cruditatem & coctionem distinguuntur, vt putridarũ febrium:
non enim adeest humor concoquendus: sed penes symptomata in ab-
sorptione naturæ humiditatis solidarum partium, vnde tandem se-
quitur tabes. Antiqui porrò eam quæ facile curatur non Hecticã vo-
cabant, sed fcheticam 8. Meth. 1. quia dispositio nequaquam fixa est
⁂ *σχημα*. Solas autẽ fixas vtpote difficile mobiles *ἰσχυρὰ*, idest in habitu
vocabant. Ideo Hecticæ duplici ratione dicuntur, vel quia dispositio
sit fixa, vt habitus: vel quia in habitu corporis sit, seu fixa seu mobilis
1. diff. se. 7. Patet præterea in hoc morbo ratione siccitatis nullam de-
clinationem subsequi ad statum, cum incurabilis ponatur, quamuis
ratione caloris febrilis declinare possit: absumpto enim humido ca-
lor extinguitur. Idcirco nisi mors præueniat, transit in senium ex mor-
bo, qui marasmus appellatur, siccitas sine febre. Sed ante summam cor-
dis exsiccationem, cum sanabilis supponitur, declinare potest & calor
febrilis extincto seruore, & siccitas humectato corpore. Sed aduersus
hæc dubitatur. Si nutrimentũ instaurat deperditam corporis substan-
tiam, quomodo incurabilis redditur siccitas in tabida? Nisi enim par-
tes albæ instaurarentur, in quarum exsiccatione tabidam consistere
supponitur: quomodo augetur animal & nutriretur? secundum om-
nes enim partes tam albas, quæ ex semine fieri traduntur, quã eas quæ
ex sanguine, vt caro, augmentationem & nutritionem fieri necesse est.
Non solum igitur caro & adeps restitui possunt, sed etiam quæ ex se-
mine. Quod & Galenus concedit 1. de Sem. 2. conuerti enim sangui-
nem à tunicis in succum album quale est semen, ex quo nutriuntur
partes albæ. At si hæc vera sunt, propter quid in vlcibus carnem qui-
dem facile regigni videmus, partes autem albas nullo modo? quod
admiratione dignum Galeno visum est. Idem quoque tradidit. 11.
Meth. 1. Quantitatem solidarum partium parem semper manere, post
quam ad perfectum augmentum peruenerint: carnosa autem substan-
tiæ magnitudinem variari, etiam si non augeatur animal. Si igitur par-
tes albæ neque regignantur in vlcibus: neque post augmentum di-
minuuntur augenturque, sed pari mole semper manent, qua ratione
nutriri concedantur? nutritio enim est deperditæ substantiæ instaura-
tio. Amplius si partium albarum par quantitas manet, in Hectica non
absumetur earum humiditas, vt suppositum est. Animaduertere igitur
oportet: partes quidem organicas regigni non posse, sunt enim
solum in primordijs naturæ cum totum animal formatur. At partes
similares cum continuè à calore innato aut etiam aduentitio aliquid
deperdant, alimento instaurari posse tam carnosas, quam albas, nisi
quid aliud impediatur. Tradit autem Galenus venulas aliquando licet

raro

A raro in vlceribus renatas, arterias autem ac nervos nequaquam, idque non quia omnino regigni nō possint, sed quia carnis generatio præocupat in locum albarum partium. Patet id in osse excauato, repullulat enim vbique caro. At verò si quis post multos dies aut mēses carnem eam contemplatus fuerit, inueniet conuersam in albam substantiā ac præduram, vt ossis vicem gerat, quod callum vocatur, quo & ossa fracta glutinantur, quod & in cæteris partibus albis contingit. Omnes enim partes cum diuisæ fuerint aut statim & se ipsis glutinatur, vt molles: aut posterius medio corpore simili tamquam glutine, vt duræ. 5. Meth. 7. Neque in carne nouella, quæ in cauis vlceribus fit, defunt fibræ, quæ tandem albescunt: forte & venulæ, arteriolæ ac neruuli insunt: nutritur enim & sensu prædita est, at vascula hæc non noua putanda sunt, sed ex finibus præiacentium partium producta instar carnis supercrescentis. Pars autem organica neque in duris, neque in mollibus restituitur. Nec enim lingua amputata renascitur, neque glans, neque præputium, neque musculus: tanto minus ossa, arteriæ, venæ, ac nerui: requirunt enim certam figuram, quæ tantum in humida seminali materia à spiritu formatur cum toto animali. At neruulorum, arteriarumque, aut venarum productiones, quas diximus, tanquam simularium partium censemus, vt carnis, Nam & caro frequētibus fibris affurgit totam cavitatem replens. Si igitur partes similes omnes refici possunt, cur humiditas in marasmo & senio deperdita non restituitur alimento adueniente? An id contingit ob defectum calidi innati? Cum enim hoc vigeat in substantia humida, quo magis corpus exsiccat, eo magis deperditur: Deficiente autem calore innato, deficit concoctio & nutritio. Prohiberi autem non potest, quin corpus continue exsicceatur ab initio generationis vsque ad vltimam senectutem: quia quod aduenit ex alimento, non totum fluit, vt totum continue renouari possit, quemadmodum in flāmis externis videmus oleo non deficiente: sed eius pars tenuior & exhalabilis disperditur, relinquitur autem id quod crassius est & magis terrestre: vnde partes redduntur sicciones & duriores. Si autem liceret aliquando senectam exuere, & noua materia humida viuere, sic reiuuenscerent animalia, vt ali quando plantę solent per sobolem adnatam veteri caudice arefcente, vt in Peripateticis quæstionibus diximus. Cum igitur animalis partes solidiores ad tantam siccitatem peruenerint, vt distendi amplius nequeant, tunc primo definit augmentatio, i. de tue. san. 2. deinde progressa amplius siccitate, minus concoquere, & agglutinare alimentum possunt: ideo deficit nutritio, tum quia deficit calor innatus: tū quia sanguis præhumidus longa mutatione eget, vt transeat in substantiam valde duram: vt Galenus tradit 3. de Natu. fac. vltimo. Hinc fit, vt aliquando Hædici in Hydropem incidunt, aut pedum tumefactionem.

QVAEST. MEDICARVM

Cum enim alimentum adueniens ficcioribus partibus glutinari ne- **D**
 queat, & minus concoquatur in principio, necesse est in excrementum
 aquosum tendere. Relinquitur dubitatio, quomodo post augmentum
 admitti possit nutritio albarum partium, si par quantitas semper ma-
 net. An in hoc differt nutritio ab augmentatione 1. de Gen. & corr.
 tex. 41. Quod enim auget carnem, est potentia tanta caro: quod autē
 nutrit, est solum potentia caro. Nutritur igitur permanente eadem
 quantitate. At si nutritio deperditam substantiam instaurat, quomo-
 do permanet eadem quantitas nutriti? An licet continue resoluatur
 humiditas partium, & alimento adueniente reficiatur, eadem tamen
 permanet moles partium solidarum, cum ad summum incrementum
 peruenerint. Nam hæc ob terream naturam & duritiem neque absum-
 untur, neque reficiuntur, sed tamen nutriuntur, quatenus irrigantur
 ab alimento. Sed ut clarius res pateat, sciendum est ex Gal. 10. Meth. 2.
 in omnibus partibus tam mollibus quam duris tres humiditates con- **E**
 tineri. Nam ea quæ est veluti ros non solum in carne est, sed & nervis
 & membranis, ossibusque. Præterea Caro non tantum ea est, quæ in
 musculo continetur, quam proprie carnem vocamus: sed & in cæteris
 partibus sua caro est, ut in ventriculo, membranis, arterijs, cæterisque.
 Singularum enim partium moles ex tali natura completa est, quæ uti-
 que, ut in sinuosis vlcibus videre licet, & perire & regigni potest. At
 verò nec fibrosa, nec nervosa, membranosaque natura eandem genera-
 tionem habere cernitur. Nec fas est eiusmodi singularum partium fi-
 bras à malignis febribus liquari, sicut carnes, Quando animal ipsum,
 priusquam hæc prorsus sint siccata, interemerint. Hæc Galenus. Ex qui-
 bus colligere licet etiam in substantijs membranosis, ossibusque hu-
 miditatem cremabilem adesse, quæ & depereat, & regignatur, at sub-
 stantiam fibrosam duramque nec regigni, nec liquari sicut carnes etiā
 in febribus malignis: permanet igitur earum quantitas, licet humidi- **F**
 tas varietur. Et cum dicitur Hæcticam inuadere fibrosum genus, signi-
 ficat absumi humiditatem cremabilem solidarum partium, id est earū
 carnem, non fibras ipsas. Si enim absumeretur earum gluten, ut vo-
 cant, non persisteret corpus solidum, sed in cinerem fuisset conuer-
 sum: At hæc viuente animali fieri nequeunt. Hinc etiam patet non
 distingui febres Hæcticas tribus humiditatibus prædictis. Nam in to-
 to progressu aliquid rosis & carnosius generis relinquitur: nutritur
 enim adhuc corpus. Sed in principio ros magis absumitur, postea
 molle carnosum genus, ultimo ad solidarum partium carnem transit:
 difficilius enim hæc humiditas perditur. Cum vero ad tantam siccita-
 tem peruenerit, ut calore innato prorsus destituatur, mori est necesse
 igne per marcorem extincto.

A *Febrem pestilentem sola putredinis malignitate non loco differre à cæteris. Quest. XII.*

 VM omnis febris putrida putredinem habeat aut in omnibus venis, aut maximis: aut in aliqua particula ascendente ad cordis ventriculos putrida fuligine vna cum calore, vt ostensum est superius. Pestilens autem inter putridas fit: Ipsa quoque putredinem habebit aut in omnibus venis vel maximis, vnde synochis adnumeretur: aut in aliqua particula, vnde accessiones habebit. Loco igitur non distat à cæteris. Videtur tamen Galenus in corde ponere febrem pestilentem. 3. Præf. 3. cum inquit. Ex inspiratione aeris pestilentis, si putredo occupauerit cordis corpus: Hæcticam fieri pestilentem, cui nulla medicina excogitari potest: Si humores solum in

B ventriculis cordis existentes, alterum genus febris pestilentis fieri, ex qua superstites esse possint. Verum & si aer pestilens inspiratus putredinem excitet aliquando in corde: prius tamen infici necesse est loca, per quæ trāseat: vt cerebrum, aut pulmonem. Quamuis enim admittatur ingredi aerem inspiratum in cor, vt Galenus vult: asserit tamen alterari prius in pulmone, deinde per arteriam venalem ferri in cor. Interim igitur cur putredinem pestilentem non prius communicauerit hisce partibus? Indicat id fetor anhelitus, qui vt plurimum in pestilentibus fit: & dolor capitis præcedens ex putridorum inspiratione. Non minus autem in cæteris putridis communicatio putredinis cordi fit, quā in pestilentibus. Quamdiu enim solus vapor putridus ascendit ad cor, possunt ægrotantes superstites esse: cum autem humor ipse putridus cor petierit, in syncopem & pulsus repentinam imbecillitatem incidunt, vt desperata sit salus. 12. Meth. 3. Tanto magis si hu-

C mores, cordis putrescant. Si igitur in cæteris febribus putridis aliquando intereunt ægrotantes ascendente putredine in cor, aut ei quomodo-
docunque communicata: non est proprium pestilentis putredinem habere in corde. At dicet quis. Si ephemera calor incipere potest in corde, vt contingit ex ira, merore, & cæteris animi motibus: atque ali quando Hæctica ob easdē causas in corpore cordis excitatur: cur non & putrida in humoribus cordis primum excitari possit? Respondetur posse quidem sanguinem cordis seu spiritus, aut ipsummet corpus incalescere prius quam cæteræ partes, est enim pars calidissima: at putrescere prius nō contingit. Fons enim caloris innati, quo omnes partes viuunt, & à putredine defenduntur, si putrescat, vnde auxilium habebit? Cum igitur loco non differat pestilentes à cæteris putridis, alia erit ratio, qua distinguantur. Certum autem est pestem morbum esse perniciosum, qui vno tempore multos inuadit, ac veluti bellua mul-

QVAEST. MEDICARVM

tos interimit, & ciuitates depascitur ob aeris mutationem in prauam **D** qualitatē & venenosam, vt Galenus describit 1. Acut. 9. & de Ther. ad Pil. 16. Ratio igitur distinguens a ceteris, est venenosā qualitas ex aere contracta. Ideo numeratur inter epidemios, quia communis est multis populis. Est enim pestis epidemia pernicioſa: hoc autem contingit ob qualitatem venenosam. Est enim venenum tota substantia animali inimicum. Appellatur quoque febris pestilens sine peste. 1. Diff. se. 3. cum non ex aere, sed ex prauo victu similis putredo contingit, quā nequaquam epidemia est, sed inter morbos, qui sparsim & priuatimprehendunt sporades apud hippocratem vocati. Sola igitur venenositas seu ex aere, seu ex prauo victu contracta febres constituit pestilentes. Forte ex eodem genere fuerint cetera venena seu ictibus ferarum illata, seu assumpta: pugnant enim omnia secundum totam substantiam. Sed febres pestilentes ab huiusmodi venenis distinguuntur: quia venenositas febris pestilentis ex maligna quadam humorū **E** putredine oritur, ideo omnis inter calidos affectus est, putredo enim a calore fit. Cetera autem venena, quamuis & ipsa putrefaciant, non tamen putrida sunt. Putrefaciunt enim vel quia excessu caloris corrumpant partes, vt quā corrodentia vocantur: vel quia frigore immo dico extinguunt calidum innatum, vt obstupefacientia, vnde sequitur partis corruptela, vt in gangrena: interficere etiam possunt absque putredine alia ratione. Quidam alio modo putredinem pestilentem distinguunt a venenis: quia illa contagiosa est, venena autem nequaquam. Ideo rationem formalem febris pestilentis putant esse contagium. At si per contagium accipiamus communicationem putredinis ad partes propinquas, in omnibus febribus putridis erit contagiū; quā enim putruerunt in corpore, nisi auferantur, contagio afficiunt partes adiacentes. 2. Meth. 8. Ex saepe venena pasci veneno afficiunt, vt rabidi. Si autem contagium intelligamus ad distantia: id neque omnibus pestilentibus inest, neque solis. Nam quā sparsim contingunt, **F** ex prauo victu, non omnes contagiosae: Multi praeterea alij morbi contagiosi sunt, vt Phthisis, lippitudo, dysenteria. Ad constitutionē igitur febris pestilentis sufficit putredo venenosā: quā & maligna dicitur, quia pernicioſa, licet non videatur magna. Distat enim morbus magnus a maligno. 3. Crif. 4. Malignitas enim & benignitas ad morem morbi pertinet non ad magnitudinem. Nam aliquādo debiles & paruae febres cum accidentibus periculosis sunt: contra vehementes sepe sine periculo. Quamuis autem non videatur magna siue febris siue putredo maligna ponitur tamen inter morbos magnos: tribus enim modis magnus morbus dicitur, vel quia sit vehemens, vel quia malignus, vel quia in principe parte. Consistit autem venenositas in substantia adeo rebeli, vt vinci nequeat a natura, cui secundum totā substantiam

Astantiam est inimica. Nullo enim modo concoqui potest: nam ceteræ putredines in pus aut quid simile puri conuertuntur: at tuberculi pestilentes aut non suppurantur, aut in putredinem diuersam à pure transeunt. 3. in 3. Epi. 24. Cum igitur ea quæ tota substantia inimica sunt, vinci nequeant, siquidem insignem aliquam qualitatem habeant, vincunt corpus nostrum & corrumpunt. Cum autem omnis qualitas corrumpens ad excessum primarum qualitatum reducat, ut alibi à nobis ostenditur: in putredine autem calor extraneus dominatur: necesse est in pestilentibus vehementem esse caliditatem in materia rebeli. Quamuis non semper appareat exterius, cum delitescat in profundo. Potest & vehementior esse caliditas, sed in materia non rebeli, ut in febre ardente, quæ minus periculosa est, quia vinci à natura potest, ut piperis caliditas quamuis in summo sit, non tamen enecat, quia facile extinguitur. At caliditas auripigmenti non extinguitur, ideo

Best inter deleteria. Galenus id tribuit crassitudini partium. 4. Simpl. 19. Hinc non mirum pestilentes febres, ut plurimum Hæcticas esse, ueluti ad partes solidas perueniente. Calor enim putridus in crassa materia existens profundius corrumpit, quam in tenui: ut carbo ignitus urit magis quam flamma, licet flammæ calor diffundatur magis. Ceteræ igitur febres putridæ similes sunt flammis, at pestilens carboni ignito. Dubitabit autem quis: non videri in materia crassa consistere pestilentiam illam, quæ contagij semina in longinquum eiacular: crassa enim materia grauis est, neque diffundi in aere potest. Si igitur perniciosior pestilentia, quæ ex aere contrahitur, non consistit in materia crassa, multo minus mitiores pestilentia. Aut igitur substantia venenosa non ponenda est in crassiori materia: aut contagium in longinquum non fit in grauiori pestilentia, quod repugnat experientia. Respondetur, à putridis corporibus attolli etiam crassa corpuscula instar

Cfuliginis, quæ aerem fetore inficiunt: nam & si graua sint, ab igne tamen eleuante redduntur leuia: ut argentum viuum quamquam grauissimum euolat tamen in igne. Perniciosior quoque est hæc pestilentia, quia ob attenuationem illabitur profundius in corpora. At si per attenuationem mutaretur substantia, vis deleteria etiam destrueretur, ut patet in combustione: Quæ enim omnino combusta sunt, non retinent pristinam naturam: quod est præcipuum remedium pestilentia. Quemadmodum igitur fumus argenti viui naturam propriam non amittit, sic & euaporationes eorum, qui peste correpti sunt, venenosæ existunt. Corpuscula vero hæc, quæ semina contagij vocantur, diutius seruant naturam suam: non enim facile in alienam substantiam mutantur: & corporibus quibus applicantur, adhærent pertinacius ob tenacitatem, quam ex putredine acquisierunt. Eleuantur autem, vel ex corporibus putridis, vel è subterraneis. Aer enim in cauernis conclusus

QVAEST. MEDICARVM

fus nec perpirans, putredinem contrahit. Patet autem hunc esse crassiores, nam faces in eo extinguuntur. Fieri potest, ut alia euaporatio maligna ex auripigmento, argento viuo, alijsque metallicis aerem inficiant, cum è subterraneis eliciuntur, ut contingit in terræ motu ob concussionem: aut in concursu astrorum quorundam, ut Astrologi animaduenerunt. Omnis autem metallica euaporatio crassior est & deleteria. Febres igitur pestilentes sola malignitate à cæteris putridis distare, manifestum est.

Venena omnia excessu primarum qualitatum enecare.

Quest.

XIII.

COLLIGITVR huius sententiæ demonstratio apud Galenum 3. Sim. 18. & sequentibus capitibus. Cum enim venena quædam sint quantitate deleteria, quædam toto genere: E atque illa quidem frigiditate calorem extinguentia: hæc vero caliditate putrefacientia & erodentia: nisi exceßerint, nequaquam interficient. Nec enim animal vllum interire potest, quin cor ab agendi munere cesset. At vero ut cesset, fieri nequit citra maximam intemperiem. Siquidem non simpliciter quam par est calidius aut frigidius moueri desinet: eodem modo si modice ficcum aut humidum euadat: minus enim ob hæc intemperies suo fungetur munere, cæterum motu non vacabit, priusquam immensam aut caliditatem, aut frigiditatem, aut reliquarum qualitatum aliquam acceperit. Hæc Galenus. Præterea vniuersaliter sic patebit. Cum enim principia omnium generabilium & corruptibilium sint quatuor primæ qualitates, ab ijsdem pendere omnem actionem & passionem necesse est 4. Meteo. cap. 1. Cum igitur venena corruptiua sint calidi innati, & tandem propriæ animalium temperiei, necesse est per qualitates primas agere, & eas non parum superare sed multum: Non enim corrumpere, sed alterare tantum: huiusmodi autem ponitur quartus gradus tamquam extremus frigidorum quidem, cum extinguit, calidorum autem cum vrit. 5. Simpl. vlt. Si igitur venenorum natura est corruptiua animalium, excessu alicuius primarum qualitatum id efficere necesse est. Patet quoque idem inductione. Nam si temperamentum cuiusque deleterij tum frigidi, tum calidi perquiramus: omnia in quarto gradu seu frigidorum seu calidorum à veteribus constituta esse comperiemus. Deleteria enim frigida ponuntur opium, mandragoras, cicuta, hyoscyamus, quorum frigiditas in extremo est, ideo obstupesciunt. Calida autem cantharides, aconium, argentum viuum, auripigmentum, & alia multa, quorum omnium caliditas in extremo ponitur: ideo putrefacientia. Quæ autem interimant sola siccitate, aut humiditate, non reperiuntur: non enim

A enim hæc qualitates accedunt ad quartum gradum sine auxilio actiuarum, ut notauit Gal. 5. Simpl. vlt. Quæ enim extreme exsiccant, etiam extreme calida sunt. Forte humectantia neque sola neque coniuncta cum actiuis in extremo reperire licet: humiditas enim medijs magis congruit quam extremis, ut patet in elementis. Ignis enim & terra grauium & leuium extrema, utraque sicca sunt: aer & aqua humida, eademque media. Si aqua vehementius refrigeretur, congelascit & sicca redditur: aer si vratur, ignis fit. Non igitur mirum, si in quarto gradu humida nulla reperiuntur: sicca autem dantur quidem, sed non sine caliditate extrema. Genera igitur deleteriorum duo tantum relinquantur, alia quidem calida alia vero frigida, utraque in quarto gradu. Sed hæc sententia magnam patitur difficultatem. Nam idem Galenus. 5. Simpl. 19. testatur esse inter deleteria, quæ tota essentia nobis contraria sint: proinde si vel minimum eorum assumptum fuerit, omnino lædat necesse est: ceu dryopteris & pityocampe, & thapsia, & solanum manicum, & hydrargyros, & fungorum nonnulli, præterea salia, & fel venenatorum animalium. Nam talia omnia, inquit, genere sunt deleteria, non quantitate. Siue igitur quæcunque genere deleteria sunt, tota substantia sint nobis contraria, ut videtur innuere, siue quædam, ut multi putant: non omnia deleteria per primas qualitates enecant, sed sunt, quæ tota essentia agunt. Non enim idem est per qualitates agere, & tota essentia. Nam ibidem paulopost de ijs quæ cerebrum offendant, inquit. Communiter vero vniuersa duobus modis affligunt, læduntque: aut cum tota substantia sunt contraria, aut cum vna duabusve qualitatibus temperaturam immutant. Idem colligere licet ex natura remediorum, quæ alexiteria vocantur, ut traditur. 5. Simpl. 18. Est enim duplex eorū natura. Nam quædam alterant, quædam vero euacuant ex corpore patiente venenum. Alterant igitur, inquit, aut una qualitate, aut duarum coniugatione, aut denique tota substantia: Euacuant substantiæ similitudine & caliditate subtilium partium. Si igitur inter alexiteria sunt, quæ agunt tota substantia: ergo & inter venena esse oportet, quæ tota substantia enecant. Hinc orta est Auicennæ sententia: Medicamenta venenosa esse, quorum proprietas est enecare per qualitates, cum ad quartum gradum perueniunt, ut euphorbium, opium. Venenum autem, quod tota sui substantia mortificat, ut Napellus. Nam inquit. Medicina mortificatiua est illa, quæ corrumpit complexionem & substantiam spiritus cordis, aut per formam ipsius specificam, sicut venenum: aut per excellentiam alicuius qualitatis actiue, sicut opium per frigiditatem, & euphorbium per caliditatem: Medicina autem, quæ proprie appellatur venenum, est illa quæ corrumpit complexionem spiritus per contrarietatem substantiæ speciei suæ ad substantiam & speciem spiritus, sicut Napellus. Me-

QVAEST. MEDICARVM

fues omnia medicamēta duplici virtute donata esse testatur, elemen- **D**
 tari quæ communis est, omne enim participat calido frigido humido
 & sicco: altera cælesti, quæ propria est cuiusque speciei, non quia tali
 temperamento constet, sed quia supra temperamentum tali virtute cæ-
 litus donata sit mixtionem regulante. Huiusmodi autem esse vim pur-
 gatiuam medicamentorum & alias multas: inter quas & venena &
 antidota reponuntur. Quoniam autem vulgo ignorantur eorū prin-
 cipia, idcirco proprietates occultas vocant, ad quas confugientes bre-
 uiter se extricant à quacumque difficultate quæ circa illas oritur. Vide-
 tur & Galenus proprietates occultas cōcedere 13. Meth. 6. vbi inquit.
 Eorum quæ contraria qualitate sunt, methodus quæpiam est: eorum
 quæ tota substantia sunt aduersa, methodus non est, sed omnia sunt
 per experientiam inuenta: & 9. Simpl. 6. de lapidibus loquens, inquit:
 vires habent partim secundum totius substantiæ proprietatem, par-
 tim secundum qualitates effectrices: & paulo post inquit. Nunc sane **E**
 sermo nobis esto de illis, quæ secundum effectrices agunt qualitates,
 in quibus sanè est & vtendi ratio ac methodus. Siquidem vt ostendi-
 mus, facultates proprietatis quæ totius substantiæ ratione insunt, à me-
 thodo ac ratione alienæ sunt, & per solam noscuntur experientiam.
 Nam cur hic lapis tacto vulnere, vnde sanguis prorumpit, cursum eius
 reprimat ac sistat, haud nouimus, & quæ sequuntur. Si igitur venena
 & antidota multa secundum proprietatem totius substantiæ agunt,
 merito eorum facultates occultæ secundum rationem dicendæ sunt,
 cum per solam experientiam innotescant. Verum enimvero alibi re-
 fellit eorum opiniones, qui certo sciri negarunt effectricum facultatū
 essentias in huiusmodi operationibus, quales sunt sceptici philosophi,
 & inter medicos empirici 1. Simpl. 1. Cum enim omnia corpora ex ca-
 lido frigido humido & sicco consent, statuit has effectricum faculta-
 tum essentias tum in alijs omnibus tum in medicamentis. Et 5. Simpl. **F**
 2. inquit. Quiuis ex plebe & plerique idiotarum remedia secundum
 primas qualitates agentia inueniunt, at secundum reliquas nullus ex
 illis remedium peruestigandum sumit: tamquam vnumquodque eo-
 rum maius iam sit, quam pro captu hominis plebei, ac sciētiam requi-
 rat venerabiliorem: eam sciētiam nuncupat medicinam, & qui eam
 exercet, medicum. Et in fine eiusdem capituli inquit. Primus doctrinæ
 modus empiricorum est proprius: secundus virum potissimum ratio-
 nalem decet, quem proponit in eo libro exponendum. At in eo libro
 inter reliquas facultates, etiam de alexipharmacis & venenis & tādē
 ijs, quæ tota substantia agunt, rationes perquirat. Non ergo eorum
 vsus carebit omnino ratione ac methodo, sequitur igitur, vti rationes
 has pro viribus aperiamus. Hieronimus Fracastorius acutissimus re-
 rum occultarum indagator actiones à tota substantia interpretatur,
 quæ

A quæ à forma proueniunt, hanc autem formam aliquando esse materialem, aliquando spiritualementem : Spiritualementem accipit, quæ à materiali per eius præsentiam producatur veluti soboles tenuior materiali: ideo eius simulachrum & species appellata est. Vim autem agendi in forma materiali magis inesse, mouendi autem in spirituali, vnde ferrum magnes attrahat: & alia multa admiranda fiant in natura. Sed quoniam apud peripateticos species formarum materialium non dantur nisi in anima: hæc enim sola veluti locus est specierum tum sensibilium tum intelligibilium, idcirco vim mouendi aut attrahendi non habent extra animam. Ponere autem in rebus externis huiusmodi species seu formas spirituales, vt agant in anima, superfluum est. Sufficiunt enim obiecta ad introducendas in spiritu animali suas species, cum in medio non species sine materia recipiantur, sed materiales: sola enim anima susceptiua est specierum sine materia. Nec in medio omnes naturæ sunt recipi, sed colores tantum in diaphano: Sonus & odor in aere & aqua: at forma substantialis non sic afficit medium. Formæ autem materiales siquidem ex mixtione primarum qualitarum consurgunt, vt similiarum corporum, sine huiusmodi principijs agere aut pati nequeunt: vnde Galenus inferebat, facultatum essentias omnium medicamentorum in illis consistere. Quod & Aristoteles 4. Meteo. comprobatur, asserens actiones omnes & passionem similiarum, esse opera primarum qualitarum, Dissimiliarum autem virtutes, vt organicarum partium, cum ab altero principio ortum ducant, scilicet ab anima: hæc autem pendeat ab intelligentia, merito diuiniore dicendæ sunt, & transcendere primarum qualitarum vires. At in medicamentis non has querimus, non enim agunt vt organica, aut animata. Ergo præter mixtionem non relinquitur in ipsis alia virtus. Videmus igitur quid Galenus intellexerit per virtutem à tota substantia. Explicat id ipsemet 4. Simpl. 15. vbi extollit organum gustus, vt pote quod percipit species iuxta totarum substantiarum tum proprietatem tum alienitatem, quod peculiare atque eximium illi inest. Quid autem sit secundum totas substantias agere aut pati, in hunc modum explicat. Ex quatuor elementis, inquit, particulatim corporibus omnibus constant generationes impares mixtura ac diuersæ. Siquidem quædam ignis aliorumve elementorum in se plus continent, quædam aquæ: sicut alia si fors ita tulit, terræ: non nulla aeris. Ex huiusmodi itaque imparitate proprietates corporum particularium sunt perfectæ: Ex elementis quidem plantarum, ex his autem animalium, sicut in libris de elementis demonstratum est. Porro transeunt quædam protinus in se se mutuo, non nulla vero mediantibus alijs, velut terra in triticum, hordeum, & alia id genus. Rursus horum vnum quodque in carnem humanam, cum tamen ipsa terra vt caro fiat, sit impossibile, eam videlicet quæ in medio est, mutationem transi-

QVAEST. MEDICARVM

transiliendo: Attamen eorum, quæ in sese mutuo transeunt, quædam **D**
promptâ celeremque, quædam diuturnam alterationem obtinent. At
quæ similitudinibus propinqua sunt, celerem, quæ verò remotiora, tar
diorem. Oportebat utique ignasci animantibus organum, quod natu
ræ similitudines ac dissimilitudines discernendi potestate polleret,
quod agnoscens rerum naturas familiaria quidem eligeret, aliena ve
rò respuerit. Eiusmodi ergo lingua est, quæ exuberanti sensu non ca
lida modo frigidaque humida atque sicca, sed etiam quæ familiaria
quæque non familiaria sunt, agnoscit. Hactenus Galenus. Ex his pa
ter, proprietates secundum totam substantiâ non magis in forma con
sistere, quam in materia, imò magis in materia. Familiare enim aut alic
num ideo dicitur, quia aut facile aut difficile transeat in naturam no
stri corporis: hoc autem contingit ob varias materiæ conditiones. Ter
ra enim & metallica alienissima sunt humanæ naturæ, cum à calore in
fuso conuerti nequeant. Triticum, hordeum, & reliqua cibaria ideo **E**
familiaria, quia eorum materia absque difficultate transiit in substan
tiam nostri corporis. Differentiæ autem hæc contingunt partim ob va
riam elementorum mixtionem, partim ob eorundem varias conditio
nes: quo enim crassiora sunt & grauiora, eo difficilius vincuntur, ut
metallica: quo etiam leuiora ac tenuiora, eo facilius: quod enim nu
trit leue est, cuiusmodi est dulce: salsum autem & amarum propter gra
uitatem relinquitur, de sen. & sensib. cap. 4. Eandem sententiam colli
gere licet 3. de tempe. cap. 4. ubi inquit: Atque hæc quidem totis ipso
rum alteratis substantijs nutrimēta se alterantium sunt: Quæ vero vna
qualibet qualitate alterantur ac mutantur, ea medicamenta tantum
sunt. Medicamenta itidem sunt, & quæ nulla substantiæ suæ mutata
parte, sed tota seruata integra corpus ipsum afficiunt: cæterum graui
a ac naturâ animalis corruptentia: vnde & totum eorum genus dele
terion & pestilens dici reor. Et paulo mox inquit. Iudicanda esse de
leteria totius naturæ suæ contrarietate: porro iudicabitur ex ea, quæ **F**
media intercedit mutatione, verbi gratia in elementis neque aqua mu
tari potest in ignem, neque ignis in aquam, sed ambo in aerem: is ve
ro in vtraque: at illa in alterutrum nullo modo: Ergo continens & si
ne medio est aquæ mutatio in aerem, itemque ignis: non continens
ignis & aquæ in alterutrum. Hæc igitur inter se contraria pugnantia
que sunt. Nō dissimili ratione papaueris succus hominis corpori pror
sus est contrarius, ut quod in eum quicquā agere ne vna quidem qua
litate possit, multo minus tota sua substantia possit. Atque vnum qui
dem deleteriorum genus eiusmodi est. Alterum est eorum, quæ ex no
stro calore momentum aliquod mutationis accipiunt, ac deinde in
multifarias alterationes vertuntur, quibus corrumpi naturam nostram
accidit. Eiusmodi enim omnia deleteria genere sunt, etiam si propter
exigui-

- A** exiguitatem non nunquam nihil quod sentiat, efficiant. Ac quæ corporis naturam rodunt, putrefaciunt & liquant: merito potestate calida nuncupantur: contra quæ refrigerant & sensum auferunt, torporemque notabilem afferunt, frigida. Et paulo post addit: Ac talium quidem omnium natura hominibus maxime est contraria (sanè naturam, cum dico, vniuersam substantiam ac temperiem, quæ ex primis elementis conflatur, significo: calido, frigido, humido, sicco.) Eorum vero quæ celerrime nutriunt, conuenientissimæ: reliqua omnia media inter hæc sunt, quorum alia magis alia minus agere ac pati à nostro corpore possunt: & quæ sequuntur. Ex his patet, contrarietatem secundum totam substantiam, non significare formam mixti, substantia enim non est contraria: sed materiæ conditiones, quæ omnimodam habent contrarietatem cum corpore humano, ut inter elementa contingit ijs, quæ symbolum non habent: in ijs enim aut non est transitus, aut admodum difficilis: Familiaritatem autem seu similitudinem totius substantiæ esse symbolum qualitatem: in quibus enim hæc est, facilis est transitus. Nutrimenta igitur aliquod symbolum habent cū natura nostra, hæc autem est similitudo & familiaritas, ut dulcedo. De leteria omnimodam habent contrarietatem. Reliqua medicamenta medio modo se habent. Patet etiam proprietates has, quæ secundum totam substantiam dicuntur, non esse occultas, ut vocant, licet solo experimento inueniantur. Nam & ignem urere non aliter quam experimento didicimus: simili modo virtutes omnes medicamentorum initio sunt inuentæ. Ratione autem colligimus principium vrendi à caliditate summa oriri. Sic deleteria enecare, experimēto compertum est, ratione autem colligimus excessu alicuius primarum qualitatum id efficere. Sed apud eos, qui huiusmodi excessus negant, fugit profecto principium. Ideo ad qualitates occultas confugiunt, quas putant
- C** Galenum inuuisse 5. Simpl. 18. ubi manifestam appellat vtilitatem aduersus venena, quæ prouenit ex contrarietate qualitatum primarum, quasi qualitates hæc manifestæ sint, occultæ autem quæ à tota substantia. At inibi non dicit occultas esse quæ à tota substantia: sed oppositum, non obscuram esse alterationem, quæ fit à tota substantia. Relinquitur igitur ut obiecta soluamus. Quod dicebat Galenus, proprietates totius substantiæ à methodo ac ratione alienas esse, ignorata scilicet causa: animaduertere oportet. In omnibus quæ agunt & patiuntur duo esse, nempe contrarietate & similitudinem 1. de Gen. & corr. tex. 50. Ratione quidem contrarietatis agerem facultatem inesse, quæ cōsistit in primis qualitibus: ratione autem similitudinis materiam, quæ patitur. Simili modo habere necesse est & in ijs, quæ dicuntur à tota substantia agere. Nam ratione materiæ fit, ut quædam à quibusdam patiantur, quædam non: aut quædam facilius, quædam difficilius:

QVAEST. MEDICARVM

Kus: in quibus enim magis est similitudo, facilius patiuntur, in quibus D minus, difficilius: vt pingua facillime ab igne comburuntur, aquea difficulter: & oleorum genera cum resinis facile miscentur, & inuicē patiuntur: liquores aequi cum generibus gummi: contra autem nec resina cum liquoribus aqueis, nec gummi cum oleis misceri contingit, nisi maxima cum difficultate. Accidunt autem hæc omnia, non quia calida aut frigida, aut humida aut sicca: sed propter quasdam conditiones materiæ, vt leuitatem grauitatem, crassitiem tenuitatem, aliaque huiusmodi: ob id enim aqua cum terra conuenit, aer cum igne: crassa cum crassis: tenuia cum tenuibus: graua cum grauib: leuia cum leuib. Hinc sympathiæ & antipathiæ appellatæ: vt spiritus magis ab aere & igne & odoribus afficiuntur: humores & solida à crassioribus: Hinc purgantia medicamenta diuersa diuersos humores trahunt: scilicet ob affinitatem quandam materiæ, qua facile vniuntur, vt magnes cum ferro: non ob similitudinem secundum formam, vt E vulgo creditur: proprietates enim specificæ soli conueniunt. At flauâ bilem nō solum trahit rhabarbarum, sed & scammoniū & multa alia. Electrum non solum paleas trahit, sed & pilos & stamina quæque minuta & floccos: nec id solum electrum efficit, sed & pleræque gemmæ, vt adamas. Neque magnes solum ferrum trahit, sed & magnetis ramenta. Idem aliquando facit ipsum ferrum absque magnetis infectione: nam & ferrum trahit & magnetem, vt ostendimus in peripateticis theorematibus. Actio autem attractionis non à similitudine fit, sed à caliditate quadam adiuuante tamen propensione materiæ, quæ in similitudine consistit. Electrum enim per attritionem calfactum trahit magis. Gemmæ quoque nisi prius per frictionem incalescant, non attrahunt. Magnes post concussionem efficacius trahit, & sensui patent eius corpuscula egredientia quæ instar lanuginis illi inhaerent. Ferrum tunc vim trahendi adeptum est, cum aliud ferrum scalpendo F collisu vim similem magneti contraxit, vt patet in scalpellis, quibus fabri armamenta celant. Hanc sententiam de attractione similibum non fieri sine caliditate quadam Galenus testatur 5. Simpl. 17. Sic enim partes nostri corporis trahunt alimentum sibi familiare: & medicamenta purgantia peculiare humores: & quædam alexiteria virus venenatū. Nam, inquit, inter ea, quæ essentij similia sunt, quod calidius est, id potentius attrahit, vt pote quod similitudini adiunxerit calorem. His stantibus facile est propositam dubitationem diluere. Nam & si actiones omnes proueniant à qualitatibus primis, quæ notæ sunt, & methodo ac ratione tractari possunt. Sympathiæ tamē & antipathiæ methodo minus indagari possunt, cum similitudines & dissimilitudines, quæ materiæ insunt, minus pateant, sed sola experientia habeantur: vt in proposito exemplo apud Galenum. Hialpis viridis tactu vulneris sanguinem.

Aguinem sistit: alij lapides & si frigidi repellere possint aut astringere: tamen sympathia quædam est cum sanguine in Hiaspide viridi, cui sanguineæ guttæ sunt, quæ non inest in cæteris lapidibus. Sanguineus quoque color est in lachryma quæ sanguis draconis appellatur, & in hamatite lapide, quibus vis inest sistendi sanguinem. Natura enim ipsa aliquando sympathias commostrar signis quibusdam, tanquam intelligentia quadam gubernante: vnde Mesues celitus pendere dixit. Sed actio sistendi sanguinem non in colore sanguineo, nec in similitudine substantiæ, sed potius in facultate repulsoria & astringente consistit ratione frigiditatis. Neque tamen omnia repellentia & astringentia id efficiunt, sed potissimum ea quæ sympathiam habent cum sanguine. Simili modo & in cæteris dicendum. Medicamentorum enim quædam vnam particulam magis quam alteram respiciunt ob prædictam familiaritatem: vnde quædam stomachica, quædam hepatica, **B** quædam cephalica, quædam cordialia appellantur, prout has partes magis afficere apta nata sunt: afficiunt autem omnia qualitatibus primis. Altera dubitatio erat: si non idem est secundum totam substantiam agere, & secundum qualitates: non videtur actio, quæ fit à tota substantia, reduci posse ad qualitates. Eadem distinctione patet solutio. Nam materiæ non tribuitur proprie actio, sed passio, quamvis & pati aliquando agere dicimus, vt cum grauitatem & leuitatem dicimus mouere sursum & deorsum, cum potius grauitas & leuitas sint principia patiendi 8. Phy. 32. Similiter cum dicimus venena à tota substantia enecare, & alexiteria secundum totam substantiam venenis resistere: intelligimus materiæ propensionem ob similitudinem vel dissimilitudinem cum corpore animalium, secundum quam effectiue qualitates agunt vel non agunt, facilius vel difficilius. Alioqui cogeremur fateri dari morbos similiarum partium, qui non consistant in intemperie, sed **C** in tota substantia. Si enim deleteria secundum totam substantiam, non secundum qualitates primas corpora animalium afficiant, affectio hæc præter naturam & maxime exitialis non continebitur inter morbos similiarum partium: minus inter organicos aut communes: Sed eo modo dicentibus nulla est difficultas. Vt enim in omnibus alijs affectionibus duo principia sunt necessaria, vnum agendi, alterum patiendi: sic in actione medicamentorum similitudo & dissimilitudo substantiæ impetum naturalem tribuit, qualitates autem primæ actionem. Quamvis autem vtraque principia in omnibus necessaria sint, tamen aliquando fit, vt tota actio tribuatur principio patiendi, vt in morbis naturalibus: aliquando principio actiuo, vt in artificialibus & violentis. Sæpe enim impetus naturalis plus confert, quam agens, aliquando è conuerso. Hinc fit vt in operationibus medicamentorum aliquando tribuamus causam qualitatibus effectiuis, aliquando toti substantiæ.

QVAEST. MEDICARVM

tiæ. Vt scammonium trahit flauam bilem non quia calidum, quamuis **D**
 non sine caliditate fiat attractio, sed quia tale, vt dicebat Mesues: idest
 ob impetum naturalem & familiaritatem, quam Medici appellant to-
 tam substantiam: nam alia æque calida non attrahunt, in quibus non
 est huiusmodi impetus naturalis. Medicamenta autem quæ simplici-
 ter attrahentia dicuntur, vt propolis, fermētum, fimi genera ob solam
 caliditatem tenuium partium id efficiunt. Simili modo inter ea quæ
 enecant, quædam solo excessu primarum qualitatū, id præstant, quæ-
 dam à tota substantia. Non dicuntur autem à Galeno deleteria, idest,
 venena, nisi quæ à tota substantia interficiunt. Auicenna illa quidem
 venenosa vocat, hæc venena. Controuersia tamen quædam est de ob-
 stupefacientibus, quæ ab Auicennam ponuntur nō inter venena, sed
 venenosa: Galenus autem inter deleteria quantitate. Quatenus enim
 vinci possunt, quando in parua quantitate sumuntur, videntur effu-
 gisse genus deleterij. Quatenus autem eorum materia in maiori quan-
 titate non vincitur, ponuntur inter deleteria quantitate: ea præsertim **E**
 quæ dum alterantur à corpore nostro, in prauam qualitatem mutan-
 tur: vt hyoscyamus, cicuta, solanum manicum; quæ ob prauam eua-
 porationem mētem lædunt, & si amplius sumantur, interficiunt. Non
 sic piperis natura & reliquorum, quæ effugisse genus deleterij Gale-
 nus testatur, quia eorum materia ob familiaritatem ac tenuitatem ci-
 to euincitur, vnde excessus tollitur. Scribit enim 4. de tnen. san. cap. 6.
 eius caliditatem non pertransire hepar, cum extingatur in primis ven-
 nis. At cantharis ob crassitiem substantiæ tardius accenditur, vt prius
 ad renes & uesticam penetrauerit, quam suam igneam qualitatem as-
 sumperit, ideo illas partes inflammat, & exulcerat 4. Simpl. 19. Diffe-
 runt igitur deleteria à non deleterijs tota substantia idest materia alic-
 na à natura humana: agunt autem omnia primis qualitatibus, di-
 uersimode autem ob materiæ diuersitatem. Quod autem Auicen-
 na id non materiæ sed formæ specificæ tribuerit, si sano modo accipia-
 tur, nequaquam reprehendendus est. Cum enim materiam similem
 aut dissimilem dicimus, non de materia prima accipiendum est: hæc
 enim non magis hanc quam illam formam respicit: sed singulorum
 materiam vniuscuiusque peculiarem, quæ diuersas habet cōditiones,
 vt diuersæ sunt formæ. Vt igitur totam disputationem contrahamus,
 dicimus. Quatuor materias apud Galenum enumerari, quæ agunt à
 tota substantia. 6. in 6. Epid. 5. Medicamenta purgantia: alimenta: ve-
 nena, quæ Hippocrates vocat malefica: quarto loco eorum remedia
 alexiteria appellata. Inter hæc alimenta quidem tota substantia nobis
 familiari constant: Reliqua tria aduersantur naturæ nostræ maxime
 quidem venena, minus reliqua duo, ideo inter deleteria aliquando re-
 censentur, nam saltem quantitate exuberante interficiunt. Nam re-
 pertum

A pertum est cassiam mitissimum omnium medicamentum pluribus diebus assumptam adeo relaxasse virtutem contentiuam, vt ad necem duxerit. De alexipharmacis testatur Galenus, si plusculum eorum assumatur quam conuenit, lãdere vt venena: mediam enim natura in habent inter venenum & corpus: si quidem eorum materia simili modo aliena est à natura corporis, vt venena: non enim vincuntur: sed non excedunt in qualitatibus effectiuis, ideo essent enim venena: sed temperamento accedunt ad naturam corporis, vt terra lemnia, armenia, lapis bezahar, aurum, argentum. Et quãdam inter venena si certo modo eorum excessus castigentur præparatione aut mixtione, fiunt alexiteria, vt patet in Theriacæ confectione. de Ther. ad Pis. 16. Sunt & inter alexiteria, quæ tota quidem substantia conueniant cum corpore, vinci enim à calore natiuo possunt, sed qualitatibus excedunt, vt venena, aut vehementer calida, vt allium, aut frigida, vt lactuca: his enim pugnans aduersus venena non tota substantia. Quæ autem materiam habent familiarem & temperamentum non multum recedens à medio, inepta sunt: vt enim facile vincuntur à corpore, sic quoque à venenis. Celebrantur tamen & multa ex his apud Dioscoridem & ceteros medicos aduersus venena, vel quia ob symbolam qualitatem cum illis vniantur, & attrahant: vel contemperent, malefica autem seu genere seu quantitate deleteria sint, non vno modo enecant: omnia tamen substantia constant inimica corpori. Pugnans autem aut primis qualitatibus excedentibus, aut secundis. Obitupefacientia enim summa frigiditate, vt opium. Erodentia autem summa caliditate, vt argentum viuum. Secundis qualitatibus enecant, quæ indurantur in ventriculo & venas claudunt, vnde suffocatio oritur, quod facit sanguis Taurinus recens: gipsum. Calx viua utroque modo & caliditate urente, & substantia lapidescente: hæmorrhuis serpens relaxando & oscula venarum aperiendo, vnde sanguinis profusio vsque ad necem. Sic medicamenta quãdam purgantia malefica enecant. Putrefacientia pluribus modis contingunt. Nam extreme frigida per accidens putrefaciunt, destructo calido innato & parte mortificata, ad quæ subsequitur putredo. Extreme calida non tamen siccantia proprie putrefacientia dicuntur. Nam quæ etiam siccant, vrentia sunt, vt ignis: licet & hæc putrefacientia appellentur, vt Arsenicum. Humida quoque putrefaciunt humiditatem aqueam tribuendo putredini obnoxiam: nã hæc à quocunque calore putredinem concipiunt: putrefacta autem per contagium reliqua putrefaciunt. Sunt quæ enecant repletionem præcipue capitis: vt vinum larga copia assumptum, crocum, styrax, quamuis materie non sit per se deleteria, sed sola quantitate. Sed omnia prædicta lãdere aut iuuare corpus nostrum agentibus primis qualitatibus manifestum est: secundæ enim qualitates aut terciæ sine primis non

QVAEST. MEDIC. LIB. I.

agunt. Cum autem qualitates quædam actu, quædam potestate sint: D
actu quæ quamprimum agunt, cum tetigerint: potestate, quæ egent
prius vt reducantur ad actum: in vtroque genere venena reperiuntur.
Actu quidem in aere pestilenti & corporibus putridis, & quibuscun-
que euaporationibus malignis, & animalibus plerisque venenum eia-
culantibus aut ictu, aut salua, aut vapore, quamprimum enim afficiūt
& corrumpunt: excepto cane rabido, cuius virus aliquando per plu-
res menses delitescit. Aquæ frigida potio recensetur inter mortifera
à Dioscoride, quia summa frigiditate actu existente interficit, cum ta-
men materia facillima sit alteratu. Potestate autem sunt pleraque tum
venena quæ assumuntur, tum alexiteria calida vel frigida humida aut
sicca. Quomodo igitur facultates deleteria & alexiteria & quæ à tota
substantia dicuntur, secundum primas qualitates agant, nec in omni-
bus sint obscuræ, vnde Methodus, & curandi ratio peti potest, expli-
catū est. Hinc enim maxima vtilitas accedit Medico rationali, quem E
non pigeat vires medicamentorum & causas inuestigare: quique
non empiricorum more soli experientiæ innitatur, sed &
rationem adiungat, vt Galenus monet, de Ther. ad
Pis. 10. Positis enim proprietatibus occultis tol-
litur ars componendi antidota, & casti-
gandi medicamentorum maligni-
tatem, quam præcipue in me-
dicamentis purgantibus quæ-
ribus quæ-
mus.

ANDREAE CAESALPINI
ARETINI,
QVAESTIONVM MEDICARVM
LIBER SECVNDVS.

Non omnem putredinem à prohibita ventilatione fieri.

Quaestio 1.

VLGATA est sententia ferme omnium medicorum : non fieri putredinem in animali absque prohibita ventilatione : propter quam causam in omnibus febribus putridis student obstructa seu astricta aperire, ut libera fiat perspiratio. Colligunt autem hanc sententiam ex Gal. 2. Meth. 4. ubi de synocha loquens testatur, ea tantum corpora putrescere, quæ cum calida & humida sint, neque persfiata neque ventilata in loco calido & humido continentur. Quod si persflentur, impediri ne putrescant, præsertim in ijs, quæ sua natura reguntur, ut sunt animalia & plantæ. Et 1. de diff. fe. 3. inquit. Vbi plenum corpus fuerit ex prauis succis, sed nulla obstructio aut cutis constipatio, sanitate fruitur animal : at si contingat constringi cutem, aut interna obstrui, febrile est necesse. Adeo persuasit hæc sententia, ut multa quidem salutaria remedia fieri prohibeat circa ægrotantes, & pro ijs sæpe noxia administrantur, præsertim in febribus ardentibus & malignis, vnde multi intereant. Nam primo apertissime oppositum scribitur à Gal. 2. in primum Epid. 20. ubi inquit. Febres ardentes non originem trahere ex biliosis retentis excrementis ut tertianæ : sunt enim hæc impeditis spiraculis. At ardentes ex calore in vasis & visceribus aucto ab ira flamma toto statu præter modum calido, quomodo in ijs sit, qui se plus satis exercitauerunt, aut in magnopere sollicitis, aut qui multum apricati sunt, aut cibis adurentibus sunt usi liberalius, aut qui de his plurima vel omnia fecerunt & passi sunt. Præterea contagia rerum putridarum, ut in peste & in relictis putridis humoribus putredinem excitare apta nata sunt 2. diff. fe. 2. Amplius omnis caliditas præter naturam prauis humoribus putredinem accendit. Quin & sanguis quamuis probus sit,

QVAEST. MEDICARVM

à quacūque externa caliditate putrefieri potest. 2. diff. fe. 9. ubi inquit. **D**
 Calor externus sanguinem opprimit & in Solis deustionibus & in pestilenti aeris statu, atque vt simpliciter dicam, in febribus vniuersis quacumque ex causa originem traxerint. Numerat tūtem idem Galenus quinque causas, quibus caliditas præter naturam fit in animali 1. diff. fe. 3. & de cau. morb. 2. inter quas vna est retentio calidi effluxus; id est prohibita transpiratio, quæ fit obstructis aut astrictis meatibus 2. diff. fe. 9. Quid igitur clarius dici potest? Cur ad vnā causam coarctetur putredo? Nonne & caliditas Ephemeræ, sæpe putridas febres accendit? 1. diff. fe. 7. inquit: Quando materia praua immoderatum calorem acceperit ab Ephemera, hinc principium putrescendi. Possumus quoque hanc veritatem colligere ex natura putredinis. Si enim est corruptio propriæ & naturalis caliditatis in vnoquoque humido ab aliena caliditate 4. Meteo. cap. 1. quæcumque caliditas aliena in humido putrefactiua erit. Interpretatur enim Galenus alienam caliditatem seu **E**
 externam, omnem caliditatem, quæ non insita est neque natiua 2. diff. fe. 9. nam hæc coquere apta est, externa autem corrumpere, quod est putrefacere. Cum igitur hæc ita habeant, dicemus ne Galenum inconstantem esse? cum alibi ponat solam prohibitam ventilationem putredinem efficere? Num soluemus difficultatem in hunc modum, vt videtur innui. 11. Meth. 4. Fieri quidem putredinem à quacumque caliditate extranea in humido: comitari tamen in animalibus etiam prohibitam ventilationem tamquam præcipuam & maxime necessariam. Si enim hæc nõ impediretur, defenderentur à putredine quacumque causa infestante. Inditum enim est naturæ animalium, vt excrementa expellant, & continuo motu per pulsus & respirationem perfusio & ventilatio corporis fiat ad tutelam caloris natiui. Siue igitur ab æstu dierum canicularium, aut à motu, aut ex candescencia, aut alijs causis calefacientibus incendatur animal, non tamen orietur putredo, nisi **F**
 prohibeantur dictæ transpirationes. Indicio sunt, quia ab illis causis non omnes corripuntur febribus putridis: non enim in omnibus prohibetur transpiratio. Concinnas quidem responsio, non tamen omnino vera. Nam dictum est, febrem ardentem non ob retentionem excrementorū, neque ob spiracula impedita oriri, sed à vehementi æstu & reliquis causis. Idem dicendum de contagio: nõ enim aer pestilens inspiratus aut quodcumque putridum occludendo putrefacit, sed solo contactu. Quamuis igitur concedamus præcipuam in animalibus non in reliquis corporibus causam putredinis esse ventilationem impeditam, non tamen dicere possumus necessariam: contingit enim sine hac oriri putredinem non solum in cæteris corporibus, quæ non reguntur ab huiusmodi facultate, sed & in animalibus, calor enim præter naturam nõ solum hoc modo inducitur. Concedunt quidam hæc omnia,

A omnia, vt tamen Galepum defendant, inquit. Prohibitam ventilationem saltem comitari omnes febres putridas; quia pori non sufficiunt ad efflationē putridæ fuliginis, quæ in huiusmodi febribus contingit, quamuis secundum naturam se habeant: maior enim est copia fuliginis quæ gignitur ob febrem & putredinem, quam sit spiraculorum capacitas. Verum & si hæc admittamus, non satisfacimus difficultati. Nam huiusmodi impedita ventilatio tamquam insequens ponitur ad febrem putridam vt reliqua symptomata, non vt causa putredinis, vt vult Galenus. An si recte perpendamus Galeni verba. 11. Meth. 4. nequaquam aduersantur veritati, quam alibi aperuit? Loquitur enim de ea putredine, in qua manet causa, quæ excitauit, affirmans nō inhiberi posse putredinem causa manente. Manere autem aliquando causam, aliquando non, inferius testatus est cap. 7. & 8. At inter causas, quæ ab initio putredinem excitant, nulla alia relinquitur in ægro tante permanens, quæ proprio egeat auxilio, quam pororum astrictio aut obstructio, vnde prohibetur ventilatio, quæ necessaria est ad inhibendam omnem putredinem. In altero autem loco 1. diff. se. 3. non simpliciter inquit, eum qui plenus fuerit prauis humoribus absque vlla obstructione & densatione, sanitate frui, sed momentanea: quasi facillime à quacumque causa possit corripi. Si vero adiungatur aliqua obstructio aut cutis densatio, iam ex necessitate febricitabit: nā quam diu libera erat perspiratio, defendi poterat à putredine: non tamen impossibile erat putrescere. Quod autem non omnes ex eisdem causis corripantur febribus, non solum in pororum dispositione contingit, sed & in cæteris causis pro magnitudine & perseverantia: & pro humorum aptitudine, ac robore corporis, vt optime tradit Galenus de cau. mor. cap. 2. Sed propter obstinatos, qui mordicus tueri nituntur sententias, quas semel probauerint, iterum aduersus ea quæ dicta sunt, **C** dubitabimus. Primo non videtur vindicari Galenus à mendacio, non enim sola impedita perspiratio est inter causas permanentes; Nam aliquando remanent partium inflammationes, aut humores putrefacti, qui fouent huiusmodi febres: & forte aliæ multæ dispositiones, vt imbecillitates partium, & aliquando solus odor relictus ex præcedente putredine alios humores putrefacere potest, vt testatur Galenus 2. diff. se. 2. Secundo patet ex remedijs. In omni enim putredine requiri hæc duo remedia tradit Galenus 2. Meth. 3. vt scilicet quod corruptū est, euacuetur: alterum, vt quod reliquum est moderatis motibus & refrigerante perspiratu ad exactam symmetriam reducatur. Ergo in omni putredine est impedita perspiratio, si contraria contrariorum sunt remedia. Ad certiore[m] igitur euidentiam animaduertere oportet: quid perspiratio libera & impedita præsent in animalibus. Explicat hæc Galenus in lib. de Cau. mor. cap. 3. vbi tradit, moderatam perspirationem

QVAEST. MEDICARVM

tueri calidum innatum: impeditam vehementer extinctionem facere **D**
per suffocationem: fit minus, per eam coaceruari multa vaporosa ex-
crementa, vnde plethorica dispositio tantum oritur, si in quiete degat
animal: aut fumosa, vnde corpus accenditur, & febres fiunt. Immode-
ratam autem perspirationem, quæ fit aut ob laxitatem pororum, aut
succorum tenuitatem, refrigerare aut etiam extinguere calidum inna-
tum, quia disperditur eius substantia. His stantibus patet, ad tutelam
calidi innati requiri continue moderatam perspirationem: Idcirco &
in omni putredine, utpote quæ destruit calidum innatū, defendi mo-
derata perspiratione refrigerante: est enim hoc vnum ex remedijs ad
omnem putredinem requisitis. At hoc non est causæ prospicere, sed
ipsimet putredini, ut putredo est. Non ergo bene inferitur, impeditam
perspirationem causam esse omnis putredinis ex remedio. Quando
autem hæc fit causa putredinis, non per se videtur putredinem facere,
sed interuentu caloris extranei ob retentionem calidi: effluxus: per ac-
cidens igitur, nam retenta materia vaporosa, non ob id fit putredo, sed
tātum plethorica dispositio, nisi aliter incalescat, ut motu: At separata
huiusmodi causa, quæ per accidens agit, remanente causa per se non
tollitur generatio putredinis: non ergo necessaria est pororum obstru-
ctio aut restrictio ad putredinem gignendam, cum à caliditate extra-
nea semper fiat, quæ pluribus modis absque pororum clausione oriri
potest. Quod autem dicebatur, non hanc solam causam permanen-
tem esse, scilicet meatuum occlusionem, cū aliæ causæ fouere possint
putredinem & febrem: conceditur quidem, nam inter quinque mo-
dos, quibus caliditas præter naturam inducitur, duo tantum videntur
apti nati permanere, occlusio meatuum, & putredo: nam motus, &
rei calidæ contactus siue extra ex sole, balneis, & similibus, siue intus
per cibos & potus ac medicamenta, causæ sunt procatartica non per-
manentes. Putredo autem inter causas permanentes est: at remedia
eius non tamquam ad causam, sed tamquam ad ipsum effectum tri-
buuntur: accidit enim ut eiusdem rationis sit in his, putredo & causa.
Quod enim per putredinem corruptum est, alia putrefacit contagio:
idcirco eadem remedia conueniunt, ut scilicet quod corruptum est,
euacuetur: quod nondum corruptum refrigeretur, ventileturque.
Relinquitur igitur sola meatuum obstructio & restrictio inter causas
permanentes alterius rationis à putredine, quæ & in partibus inflam-
matis reperitur. Si quæ autem aliæ affectiones permaneant, quæ mul-
tæ esse possunt, ad putredinem facientes, non ut causæ sunt efficientes
calorem præter naturam, sed pertinentes ad materiam & preparatio-
nem: ut succorum prauitas: humiditas: corporis imbecillitas, quæ nō
expelluntur excrementa, neque concoquantur: putrescunt igitur, cū
in loco calido manent non dominante calore nativo. Concludere
igitur

A igitur manifeste possumus ad omnem putredinem requiri ventilationem ad defensionem calidi innati: non in omnibus requiri deobstruentia aut aperientia: quia clausio meatuum non in omnibus inest. At instabit quis: Si in omni putredine ventilatio remedium est, in omnibus igitur putrescentibus erit impedita ventilatio: quomodo autem impediatur sine clausione meatuum? Amplius ex remedijs idem patet. Nam 11. Meth. cap. 9. per vsum rarefacientium promouet excretionem putridorum à toto corpore per oleum chamæmelinum & balneum aquæ dulcis temperatum: at rarefactio opponitur condensationi, in qua est clausio meatuum. Respondetur in ventilatione duo requiri, nempe excretionem calidæ substantiæ: & attractionem refrigerantis aeris, vt fit à natura in respiratione & pulsu. Idcirco Medicus excretionem molitur eo modo quo potest, nempe rarefacientibus, vt pori maxime pateant ad exitum magnæ copię excrementorum, cum nō sufficiat naturalis eorum laxitas. Neque hoc remedium arguit inesse pororum clausionem, aut condensationem præter naturam faciētem putredinem. Nam & in omnibus ephemeris hoc idem remedium exposcitur, à quacumque causa oriatur, etiam si non adiit pororum astrictio 8. Meth. 3. Refrigerationem autem molitur ambientis aeris bona temperie 11. Meth. 8. Hæc igitur sunt remedia putredinis, non causæ efficiētis. Ideo post hæc atque alia remedia ad putredinem & febrem tradita, subiunxit Galenus. Difficile esse acriusque iudicio indigere: febrem, putredinem, & efficiētē causam vbi sciūcet ipsa quoque adest, inter se conferre. In quibus autem adsit, & in quibus non adsit stipatio optime explicatur in ephemeris 10. Meth. 2. Eadem enim intelliguntur in febribus putridis: vt verbi gratia in ægroto qui recensetur 10. Meth. 3. ex siccitate laborans, & 10. Meth. 6. in ijs qui prætenues habent succos, vt ocysime exhalent, vnde in syncopem incidunt in his

C enim non ob retentionem calidi effluxus febris putrida orta est, sed potius opposito modo laborant: nam ob nimiam diffilationem penè extinguitur eorum calor innatus. Qui autem ex obstructione laborant, ostenditur in synocha. 9. Meth. 3. & 5. & quibus maxima inest crudorum succorum copia 12. Meth. 3. Hinc errores circa remedia penè inenitabiles ex ea positione oriuntur. Nam dum student in omnibus obstructionem, aut quamuis aliam stipationem tollere per venæ sectionem, & vsum aperientium atque attenuantium: eos qui ex inactione & succorum tenuitate laborant, ducunt ad necem. Prohibet quoque ea positio remedium maxime opportunū in omnibus febribus vehementibus, nempe aquæ frigidæ potionem, quam Galenus extollit 11. Meth. 9. Non enim conuenit vbi est obstructio aut densatio: omnis enim vehemens refrigeratio densat & obstructiones auget. Cū igitur supponant in omnibus febribus putridis adeste obstructionem

aut

QVAEST. MEDICARVM

aut densationem, nunquam dabitur occasio exhibendi hoc remediū: D
quo omisso in febribus ardentibus æstu & siti ægrotantes intereunt.
Eadem positio prohibet quoque vsum astringētium, quæ opportunif
sima sunt & ad robur partium, & ad putredinem, cum frigida sint &
sicca: & quod sæpius contingit in pestilentibus ad alui fluxum & col
liquationes. Dum autem student in omnibus relaxare & aperire, sæ
pius accersunt inflammationes viscerum, vt antiqui faciebant fouen
tes præcordia relaxantibus, quos reprehendit Galenus 11. Meth. 15.
Patet igitur positionem comstipationis in omni putredine non solum
introducere noxia remedia in febribus putridis, sed etiam prohibere
multa salutaria. Idem intueri licet in vlcibus putridis, in quibus ex
perientia manifestum est, non comstipationem causam esse putredi
nis. Nam post vsum medicamentorum sordes putridas & aliquando
carnem putridam auferentium, ad id quod remanet defendendum à
putredine non relaxantia neque aperientia, sed siccantia & astringen
tia reperta sunt salutaria. E

Coctione corrigi & putredinem humorum & reliqua vitia.

Quæstio 11.

VM putredini opponatur coctio: ambæ enim circa idem ver
santur contraria præstantes: hæc quidem dissolutionem mi
xti, illa vero perfectionem: & hæc per caliditatem innatam,
illa vero per externam: propter quid aduersus putredinem non pu
gnamus sola coctione: sed alia multa adhibemus remedia, vt venæ se
ctionem, medicamenta purgantia, ventilationem, & alia: coctionem
autem quod proprium videtur remedium, sæpe despiciamus? Nam Ga
lenus. 11. Meth. 8. vbi indicationes putredinis recenset, nullam facit co
ctionis mentionem: sed his duabus contentus est, scilicet euacuatio- F
ne eius quod computruit, ventilatione autem eius quod reliquum est.
Meminis tamen aliquando & coctionis, vt cap. 15. eiusdem, vbi inquit.
At vero in humorum putredine & excretio & refrigeratio & ventila
tio & semiputridorum concoctio ex aduerso respondent, & cap. 9. di
cebat: putredinem in viuente corpore corrigi coctione, quam Medi
cus molitur excitans & firmans facultatē concoctricem: sic enim quæ
putrescentia sunt sanabis. Hanc Hippocrates extollit 2. in 1. Epi. 45. &
5. in 6. Epi. 6. per coctionem enim morbi relinquunt. Si igitur contra
riorum contraria sunt remedia, debuisset aduersus omnē putredinem
sufficere coctio. An cum putredine alia quædam coniunguntur, quæ
sua requirunt remedia? Nam quatenus putredo mutatio quædam est
ad corruptelā, vt describit Gal. 11. Meth. 8. opponitur mutationi in co
trarium nempe ad perfectionem, quæ coctio dicitur. Quatenus autē
in ea

- A** in ea mutatione aliquid mutatum est, id est corruptum & putrefactū, non amplius coctio opponitur; à priuatione enim ad habitum non datur regressus: Idcirco restitui nequit ad perfectionem quod corruptū est: sed aduersus id alio cōtrarietatis genere oppugnamus: scilicet euacuatione vel per medicamentum purgans, vel per vrinam aut sudorē, aut per alias huiusmodi excretiones: non per sanguinis missionem: hæc enim non seligit id quod corruptum est. Aliquādo & causa adest putredinis, vel efficiens, vt consipatio, vel materia, vt prauī humores prompti ad putredinem. Horum singula sua postulant remedia ad inhibendam putredinem: consipatio quidem relaxantia & aperientia: humorum prauitas duplex genus remedij, vel correctionem si corrigi possint, vel euacuationem si nequeunt corrigi. Est autē correctio quæ à natura fit coctio: quæ ab arte alteratio per contrarias qualitates. Adeo vt coctio duplici uitio opponatur, scilicet putredini, & prauitati humoris adhuc non putrescentis, dummodo neque putredo neque humoris vitium adeo dislent à naturali statu, vt restitui nequeant: sed tantum ubi humor semimalus vel semiputridus fuerit. Nam quæ extoto praua sunt, & quæ omnino sunt putrefacta eijcit natura non attrahit: sola autem ea quæ familiaria sunt, attrahit & retinet, atque interim coctione conuertit in propriam substantiam aut qualitatem quantum potest. Si quid autem coctionem non admiserit, tanquam alienū respuit & excernit, nisi quid prohibeat: quæ excrementa vocantur. Atque hæc quodammodo cocta dicuntur, quatenus secundum qualitatem à natura victa sunt, licet non secundum substantiam: quodam modo inconcocta, quia perfectionem non sunt adeptæ. Differunt autem cruda ab inconcoctis, cruda enim proprie dicuntur, quæ coctionem admittere possunt, vt pituita crassa deinde & ceteri humores, quibus aliquod vitium inest corrigibile, vt flaua bilis acrior & tenuior.
- C** Inconcocta autem dicuntur, quæ in ipsa coctione conuersa sunt in alienam substantiam incorrigibilem, vt quæ omnino putruerunt, aut conuersa sunt in pus vel quid simile puri, aut in vermes, aut alias substantias alienas, inter quas sunt calculi. Hæc eadem inconcoctibilia dicuntur, quia per coctionem corrigi nequeunt. Solam igitur euacuationem postulant: Cruda autem concoctionem. Cum autem duplex sit cruditudo, duplex etiam est concoctio. Quædam enim cruda dicuntur, quæ nullam alterationem aut modicam perpeffa sunt à calore innato, vt pituita & sanguis crudus. Quædam ultra debitam mensuram excalescunt, vt bilis vtræque & quicumque humores putrescentes. Illa per coctionem conueri possunt in sanguinem probum & tandem in substantiam animalis. Hæc vero ob prauitatem, quam ab ampliori caliditate contraxerunt, restitui nequeunt omnino sed aliqua ex parte, si non secundum substantiam, saltem secundum qualitates, quale pus in abscessu.

QVÆST. MEDICARVM

abscessibus, aut quid simile puri in sedimentis vrinarum. Hinc duo D genera coctionis emerferunt duobus generibus cruditatum respondentia: vnum cuius finis est substantia, nempe conuersio alimenti in substantiam corporis, quod nutritur. Alterum cuius finis est qualitas commodior 4. Meteo. cap. 2. quod tribuitur excrementis & humoribus vitiatibus putrescentibusque. At quæ utilitas in excrementorum coctione, aut humorum conuersione in pus? quæ tandem expelluntur à natura tamquam inutilia. Nonne satius fuisset ab initio expelli sine vilo dispendio virium, quod fit in rei inutilis coctione? An quæ commixta sunt, separari nequeunt, nisi coctione homogenea congregante? interim vero & ipsa alterantur per coctionem simili modo, non eodem, vnde redduntur mitiora, & aliqua ex parte familiaria. Ob hunc naturæ ordinem fit, vt omnes euacuationes à natura tentatæ in principio morbi ante coctionem, prauæ sint. Secus tamen accidit, si à Medico fiant: sæpe enim melius est diminuta materia naturam exonerare. E rei in principio.

Signa coctionis & cruditatis ex vrinis sumpta non eadem in sanis, & humoribus putrescentibus esse. Quæst. 111.

SCRIBIT Hippocrates 2. Progn. 26. optimam vrinam esse, si subsidet album læue & æquale per totum tempus, dum morbus iudicetur, securitatem enim, & morbum fore breuem significat. Si verò intermittit, vt interdum puram emittat, interdum cum subsidentia candida & læui, morbum diuturniorem & minus securum ostendit. Damnat hoc loco Hippocrates vrinam puram in morbis, quæ tamen optima est in sanis. Si enim pura intelligitur, quæ caret sedimentis, vt ex oppositione patet, quæ in verbis prædictis colligitur: vrinæ sanorum puræ erunt. Nam sedimenta aut humores putrescentes ostendunt, aut aliquod vitium circa sanguinis confectionem. Tradit enim Galenus 1. Progn. vii. Tria corpora eandem generationem habere, & ob eandem causam albescere semen, pus, & vrinæ sedimentum. At semen nihil habere præter naturam pus aliqua ex parte, nam suppuratio quædam putredo est: Quod subsidet in vrinis medio modo se habere inter vtrumque. Quicquid enim alimenti in sanguinis generatione refugit confectionem, subsidet in vrina neque vt sanguis ab ea commutatur scilicet in naturam seminis, quod est albarum partium nutrimentum 1. de sem. 11. & 12. neque vt pus præter naturam causæ participes. Quantum igitur discessit à naturæ confectione, tantum participat de eo quod est præter naturam. Patet id in humoribus putrescentibus in venis, conuertuntur enim per coctionem non in pus, sed in aliquod proportionale puri: & id est, quod in morbis sedimentum reddit

A reddit in vrinis: ad cuius generationem concurrir calor extraneus, vt in confectione puris, sed minus: quia dum in venis continentur humores, à calore innato magis fouentur: ideo extra vasa tantum pus oritur. At in sanis si optima fiat concoctio & nutritio, nihil est quod subsideat in vrina. Nam pro quantitate alimenti, quod assumitur, variatur huiusmodi excretio. Si enim tenuiter viuitur, nullo pacto sedimentum habet vrina: si largius, copiosum: si mediocriter, exiguum, vt testatur Gal. 2. Progn. 26. Et cū adhuc coquitur sanguis, vrina multam subsidentiam facit albam: iam vero facta coctione, paucam: Pueri quoque ob voracitatem, & qui in ætate perfecta sunt, si vitam otiosam & plenam transigunt, satis multam habent in vrina subsidentiam, quia plus de humore, qui crudus nominatur, excernitur, 1. cri. 12. Sed huiusmodi subsidentia ob imperfectionem coctionis non ob putredinem oriuntur: ideo magis discedunt à natura puris, & contingere possunt in sanis. Puræ igitur in solis sanis laudabiles sunt ob causas prædictas. Nam si in ægotantibus excernantur, cruditas ostendunt: quia in ijs nihil excernitur humoris noxii. Visæ sunt aliquando in pestilentia vrinæ colore & sedimento similes sanis 3. præf. 4. cum humor noxius lateat conclusus in aliquo loco, vnde interierunt. At Galenus non videtur mentem Hippocratis percepisse: cū scribit 1. cri. 12. optimam illam esse, quæ vrinæ sanorum simillima est: idcirco ijs quæ aliquando in pestilentia apparent similes sanis, aliquid deesse existimat. Nam, inquit, Quæ naturalibus vndequeque similis est colore & consistuntine, ad secundam spem certissima est: quæ si sublimamento probò sit prædita, multo etiam est certior, siquidem sedimentum sit candidum læue & æquale: & paulo post inquit: fieri non posse vtrū in ijs vrinis male affectus homo sit. Sed vt clarius appareat res, considerandum est primum, qualis sit vrina sanorum: deinde in quibus morbis mutetur à statu naturali, & quomodo. Sanorum igitur vrinæ traditur à Galeno 1. cri. 12. colore subruffo aut subflauo, substantia mediocri inter tenue & crassum: colorem huiusmodi fieri à certa quadam mensura flauæ bilis humori admixtam: vt ruffa proxime accedat ad flauū, sed ad albedinem magis inclinet, & turbulenter sit: flaua splendidior ac purior: nam quod veluti igneum in bile splendet, ipsam reddit flauio-rem. Hypostasis autem naturalis alba læuis & æqualis, pauca in macilentis & tenui victu, sepe nulla: Copiosior in obesis & vita ociosa, pueris & mulieribus: descendens inferius, quod eneorema idest suspensum & sublimamentum vocatur. Nam quod residet in fundo & proprie hypostasis aut sedimentum vocatur, & nubercula, quæ aliora loca petit, in morbis potius, quam in sanis reperiuntur. Residet enim quod in cinerem conuersum est: attollitur autem ad superiora, quod feruere incipit, vt aliquando bullæ supernant, vt in ollis feruentibus.

Alterantur

QVAEST. MEDICARVM

Alterantur autem & discedunt à statu naturali, vbi morbus est in ve-
 nis, cuiusmodi sunt febres, & magis quando ab humoribus putrescen-
 tibus oriuntur: adhuc magis si in venis contineantur: nam si in par-
 te inflammata, non adeo venis putredo communicatur. In ephemeris
 cum nulla sit putredo, nullum in vrinis apparet signum neque crudi-
 tatis neque debilis coctionis: alterum enim aut vtrumque proprium
 est febrium putridarum indicium 1. Diff. fe. 7. & 1. ad Gla. 2. vbi inquit.
 Vrinæ in ephemeris omnino similes sunt ijs, quæ secundum naturam
 se habent, aut non multum à naturali statu recesserunt. Sunt enim om-
 nes bene coloratæ nonnullæ cum suspensionibus, nonnullæ cum ne-
 bulis, quædam cum subsidentijs bonis 2. Cri. 13. In hæticis initio qui-
 dem antequam tabidæ fiant, simili modo se habent, vt in ephemeris:
 sed contenta exigua aut nulla. In progressu autem tabescente pingue-
 dine aut carne aut solidioribus partibus, innatant in superficie veluti
 araneorum telæ, aut puncta cædida vt in iusculis refrigeratis, quod pin-
 guedinis colliquationem significat: aut in fundo resident quædam fa-
 rinæ similia nunc tenuiora nunc crassiora: nunc squamulas aut fursu-
 res imitantia: quæ carnem tenellam aut vetustam aut partes solidiores
 tabescentes in similitudinem puris ostendunt 2. Progn. 28. Augeri pos-
 sunt tales subsidentia ex nutrimento, quod agglutinari partibus ne-
 quit ob nimiam siccitatem. Eadem fieri possunt in febribus putridis pro-
 pter sanguinis assationem, vt notauit Galenus. Ex his patet, aut humo-
 rum putredinē, aut partium colliquationes vrinas impuras reddere in
 febribus: In sanis autē excrementorum copiam, quæ ex ciborum multitudine,
 ocio, & alijs huiusmodi oritur: hæc enim omnia vrinas sedimentis
 multis inficiunt. Ex aduerso autē puræ excernuntur, aut quia nulla ad-
 sit putredo neque colliquatio, neque multitudo excrementorum: quæ
 omnia sanis & inculpatis insunt: Aut si adsit aliquod eorum, latitat in
 aliqua particula, vnde egressum non habent in venas maiores, unde
 nequeunt vrinas inficere: quod in morbis malignis contingit: Mali-
 gni enim dicuntur, qui cum prauis sint, non ostendunt suam prauita-
 tem. Sed vtrum adeo latere possint, vt nullum vestigium malignitatis
 in vrinis ostendatur? Vult quidem Galenus diligenter intuentibus ali-
 quod signum prauitatis semper ostendi, vt superius dictum est: inquit
 enim quorundam videri conturbatam & aquosiorē, nonnullorum
 multo tenuiorē, quam pro natura: quæ certissima indicia sunt prau-
 itatis: Præsertim sublimamentis adhibendum esse animum. Nam
 quædam quæ subliuida quodammodo sunt, fugiunt, & item alia, quæ
 araneorum latas telas referunt in modum lænæ congestæ: At si quid
 tale animaduertas, aut nullum planè sublimamentum innatare vrinis,
 in peiorem partem hæc interpretare. Hæc Galenus. Quasi non liceat
 humores prauos adeo delitescere, quin vestigium aliquod sui ostend-
 ant

- A** dant in vrinis : ſaltem priuationem contentorum, aut coloris, vnde vrinæ tenuiores & albidiores redduntur, vt contingit aliquando in delirantibus, raptis humoribus ad caput. 4. Aph. 72. Quod in Prorrheticis author ſignificare videtur, cum vocat vrinæ ſublime petentes, aut quippiam in vrina ſublime petere : id eſt euaneſcere inſtar eorum quæ in aerem vertuntur. Cum igitur aut ipſæ met vrinæ euaneſcant in ſuppreſſionibus, aut color, aut ſedimentum, quod fit quando ex coloratis redduntur decolores, aut ex craſſis ac ſedimentofis fiunt tenues & abſque ſedimento, malum portendunt : Rapiſcit enim materia & ſigritur in aliqua parte, niſi per euacuationem morbus ſolutus fuerit. Huc ſpectat & id quod dicitur 2. Progn. 30. Dum vrina tenuis fuerit ac ruſſa, crudam eſſe ſignificat ægrotationem: ſi in morbo diuturno talis ex cernatur, periculum eſt, ne æger durare poſſit, donec morbus concoquatur. Minus autem malum eſt, quod initio dixit, ſi intermittit, vt ali-
- B** quando pura reddatur, aliquando cum ſedimento albo læui & æquali : vbi manifeſtè per puram intelligit tenuem & ſine ſedimento : melius enim eſt aliquando craſſeſcere vrinæ, quam nunquam. Sed vt ad caput quæſtionis reuertamur : Si dicamus ex Galeni ſententia, vrinæ in morbis omni ex parte ſimiles ſanis maximè ſalutares eſſe: afferentes in peſtilentibus ſemper aliquid deeſſe : cogimur fateri id verum eſſe tantum in ephemeris, & in quibuſdam hæceticis incipientibus. Nam hæc ſolæ vrinæ habent non multum à ſtatu naturali diſcedentes : & ſi rite curentur, cito & facile ſanantur : in nullis autem putridis verum eſſe quod dicitur. Proprium enim putridarum eſt, indicium cruditatæ aut debilis coctionis in vrinis 1. diſſ. ſe. 7. Non ſolum igitur in peſtilentibus & malignis negandum erit vrinæ eſſe omni ex parte ſimiles ſanis, ſed in omnibus putridis. Sic vana redditur ſententia Hippocratis dicentis. Vrina optima eſt, ſi candidum ſedimētum fuerit læueque
- C** & æquale per omne tempus, dum morbus iudicatur: nunquam enim id contingeret in morbis ex humorum putredine. Præterea ſi talis vrina aſſumatur tamquam norma, cui reliquæ diſcedentes à ſtatu naturali comparatæ iudicentur, quantum receſſerint, vt in pulſibus facimus : quæ in peſtilentibus minguntur ſimiles ſanis obſcuris differentiis diſtantes, non erunt adeo pernicioſæ, vt ſint lethales. At ſæpe contra fit in reliquis febris, in quibus vrinæ valde mutantur & in colore & in ſedimento à ſtatu naturali, ſalubriores enim ſunt, quam vbi redduntur ſimiles ſanis. Quod vt magis pateſcat, conſiderandum eſt. In morbis ex ſtæua bile ſecundum rationem vrinæ ſtæuiores exiſtunt & tenues, plerumque abſque ſedimento, quia humor tenuis colorat tantum nō ſubſidet. In ijs coctio aduentare ſignificatur, cum paulatim remittitur color, & modice craſſeſcit ſubſtantia, vt nubeculam aut ſublimamentum modicum habeat & candidum : aliquando ſufficit color tantum.

QVÆST. MEDICARVM

vrinæ. Quod si repente ex flaua reddatur ruffa aut pallida, & in sua te D
nuitate perseveret, mala est & crudior, quamuis similior naturali quâ
flaua: hoc enim plerumque contingit, cum humores noxij rapiuntur
ad caput 4. Aph. 72. Atque hinc sanantur, nisi iterum vrina flavescat,
& sedimentum aliquod reddat laudabile. Sedimenta autem in his pri
mo flaua sunt, vbi morbus est grauior, adhuc grauior, vbi crassiora
sunt, discedunt enim vehementer à natura bilis. Ab his tendunt in de
terius, si cum hoc colore nubeculæ descendant: quanto enim magis in
inferiori loco fuerint cum prauis coloribus, eo deteriores sunt. Quod
si descendentes albescant, bonæ sunt: coctionem enim significant 2.
Progn. 36. Iterum si vrinæ ex flauo ad rubedinem tendunt, fiunt enim
aliquando subrubræ, maior quidem fit discessus à naturali statu, non
tamen ob id semper est deterior morbus. Inquit enim Hipp. 2. Progn.
27. si vrina fuerit subrubra ac sedimentum subrubrum & læue, diutur
nior hic morbus est, sed admodum salutaris, quia vt inquit Galenus, E
ex sero sanguinis non perfecte cocto fit. Hic similiter concoctio signi
ficatur, cum & sedimenta albescunt, & vrinæ color remittitur. Quod
si huiusmodi vrinæ subrubentes fuerint tenues & valde perlucidæ pra
uæ sunt, non enim conuenit humori sanguineo tenuitas: sed signifi
cant flauam bilem ob vitionem conuerti in croceum, vnde postea fit
transitus in nigredinem feruore extincto. Nisi igitur & hæ crassescant
& sublimamentum aliquod pariant ad albedinem tendens, cruditatē
significant. In quibuscumque autem nigredo apparuerit aut liuor, aut
viriditas, seu in vrina, seu in sedimento, significant morbum tendere
in deterius, maxime enim discedunt à naturali statu. In morbis autem
ex pituita secundum naturam vrinæ albidiores sunt & crassiores, nec
sanantur, nisi plurimum in vrinis subsideat 1. cri. 12. Signa igitur co
ctionis in his longe distant ab ijs, quæ in biliosis, & ab ijs quæ in sani
tate. Quod si tenues hæ vrinæ reddantur, extremam cruditatem signi
ficant: quales sunt aquosæ: repugnat enim humori crasso tenuitas in
vrinis. Fit tamen aliquando huiusmodi, cum ob crassitiem aut conge
lationem non soluitur in vrina: aut cum propter obstructions veluti
percolatur humor tenuis. Cum vero natura in his aggreditur aliquam
coctionem, prius conturbat, vt vrinæ reddantur crassiores, non tamen
sedimentum aliquod separatur, sed permanent turbatæ magis & mi
nus. Quæ vehementer turbatæ sunt, subiugales vocantur ob similitu
dinem cum vrinis iumétorum: quod valde periculosum est, quia mul
tum recedunt à naturalibus, & ostendunt magnam putredinem, qua
lis in pestilentibus fit. Cum verò in his incipit subsidere aliquid, ac qui
runt etiam aliquid perspicuitatis, clarescunt enim. Si igitur subsiden
tiæ colorem album acquirunt & deorsum tendunt, coctionem melio
rem ostendunt; At si in prauos colores vertantur, inconcoctionem si
gnificant,

Agnificant, tendunt enim ad interitum. Aliud vero genusurbationis est vrinarum, quod etiam sanis contingit: cum vrina redditur clara, sed paulo post refrigerata turbatur: si calefiat, iterum clarescit. Significat inæqualitatem quandam in humoribus concoctis relictam, quæ in refrigeratione tantum apparet, quia separantur particule inuicem: in calefactione reuertuntur ad pristinam dispositionem. Alio modo contingit vrinas perturbari postquam claræ fuerint emictæ, quæ non amplius clarescant, quomodocumque calfeceeris. Hoc significat apud Galenum, naturam adhuc non aggressam esse coctionem, sed paulo post aggressuram: Ideo in peiori conditione esse quam quæ turbidæ minguntur, nec clarescunt: nam in his coctionem iam aggressa est, quamuis adhuc imperfecta sit: perfectior enim est, cum posturbationem clarescunt. Omnis autem turbatio ob inæqualitatem fit, sed quædam in initio coctionis, cum ex tenuibus vrinis incipiente ebullitione agitatio quædam fit & turbatio, vnde minguntur turbidæ: aut paulo post turbantur: hæ enim non clarescunt, nisi coctio ulterius progressa sit. Quædam circa finem coctionis, priusquam exacta omnino sit: relinquunt enim & hic inæqualitas quædam non propter ebullitionem agitantem, sed refrigerationem separantem, vt in sedimentorum collectione fit. Humor melancholicus ob frigiditatem & crassitatem initio dum crudus est, tenues vrinas facit & decolores simili modo vt pituita. Sed coctione accedente in crassantur & colorem acquirunt: ac minus turbantur quam ex pituita. Quod enim ex illo attenuatur, accedit ad naturam bilis: hæc autem in humore splendorem affert vt ignis, vnde perspicuitas: color autem niger ex eo non gignitur in vrinis, nisi in sua crassitie cum vrina feratur: Tunc enim vrinæ nigre redduntur, & turbidæ, cum sedimento nigro vel potius colore fuliginis, inest enim quiddam flauis magis & minus pro vitionis modo. Sic aliquando sanantur quartanæ cum huiusmodi excretionem, vt lib. de vri. cap. 15. Non est autem absurdum sanari quartanas antequam subsidentia reddantur albæ, læues, & æquales: quod est signum perfectæ coctionis. Nam excretio utilis est etiam ante perfectam coctionem, vt patet in sputis flauis pleuriticorum. At si nigredo fieret in ceteris humoribus, lethale esset; nam significaret aut vehementem vitionem, aut extinctionem calidi innati. Nam huiusmodi color non inest secundum naturam nisi humori melancholico. Ob eandem rationem & ceteri colores ad nigredinem tendentes lethales sunt, vt viridis aut liuidus, seu in vrinis seu in sedimentis appareant. Sanguis etiam extra venas in nigredinem conuertitur, si in aliquo ventre colligatur, vnde sæpe in calculosis vrinæ nigre excernuntur. Sed hic non quærimus conditiones vrinarum ex affecta vesica aut renibus, sed quæ ex ipfis venis egrediuntur. In his enim per secundam coctionem tinguntur

QVAEST. MEDICARVM

vrinæ naturaliter quidem in subruſſum aut ſubſſauum: præter naturâ **D** autem in cæteros colores pro varia humorum admixtione & alteratione. Sedimenta vero per vltiorem coctionem tranſeunt tandem ſecundum naturam in albedinem, vt pus: nam & ſanguis dealbatur, cū vertitur in nutrimentum albarum partium, aut cum in mamillis vertitur in lac: & ſemen in teſticularis. Nec mirum oſſa alba eſſe, quamuis ex ſanguine melancholico nutrantur. Quin & muſculorū caro poſtquam nutrimentum optime concoxerit ad albedinem tendit magis & minus: at quæ parenchyma vocatur, nequaquam albeſcit. Ex dictis colligere licet, in eo conuenire vrinæ ſanorum & ægrotantium, quod ſedimenta ſi quæ ſunt, cum perfectæ eſt coctio, alba ſunt læuia & æqualia. Differre autem multitudine paucitate, craſſitie & tenuitate, aliquando loco. Sed ante perfectam coctionem longe pluribus & conſpicuis differentiis diſtare: vnde ſumuntur ſigna aut cruditatis, aut de bilis coctionis, aut inconcoctionis, cum ſcilicet pro coctione in putredinem & corruptionem tendit. Atque in his melius eſt conditiones conuenire cum humore peccante, quam non conuenire. Conſiderandas autem eſſe vrinæ ſanorum, vt lapſus cognoſcamus, non vt in morbis eas laudemus. Quæ enim optime coctæ dicerentur in ſanitate, crudæ ſunt in morbis ex putredine.

*Venæ ſectionem in principijs tantum conuenire, non in
progreſſu. Queſt. 1111.*

QUAM præcipiatur ab Hippocrate 2. Apho. 29. Inchoantibus morbis, ſi quid mouendum videatur, mouere: cū vero conſiſtunt, quieſcere, intelligatur autem hæc ſententia apud Galenum, & de venæ ſectione, & medicamento purgante: Omnibus in conſeſſo eſt, Venæ ſectionem in initio conuenire, ſaltem ad tollendam multitudinem præcipuam morborum cauſam, qua non ablata non poſſumus tuto ad reliqua auxilia tranſire. Ob id enim Galenus 11. Meth. 15. ſaluberrimum eſſe dixit, in omnibus febribus putridis tū continuis tum intermittentibus venam ſecare, vt materia diminuta particulis tuto proſpicere poſſimus: nam neque tuto obſtructiones aperire licet, cum deobſtruentia impingant magis. Cum autem etiam medicamento purgante liceat multitudinem minuere, non tamen adeo expetitur à medicis purgatio in principio, vt venæ ſectio, quia hæc non agitat humores nec febres exaſperat, neque caſſat, vt medicamentum. Ob hæc plerique formidoſi circa purgationem audacter venam ſecant, neque tantum in principio, ſed & in progreſſu ſæpius, cum morbum ſequi ſentiunt: quibus fauere videtur Galeni ſententia, de cur. per ſang. cap. 20. vbi inquit. Tempus mittendi ſanguinem

- A** nem non præscribi dierum numero, dummodo morbus sit magnus, & vires perferant. Verum & si aliquando conueniat iterare sanguinis missionem, non tamen proroganda est ulterius dum morbus consistat, quiescere enim tunc oportere scribit Hippocrates: quia natura tunc maxime incumbit coctioni: omnis autem motus coctionem impedit, vt Galenus testatur. Iterare autem conuenit, vel vbi vires non sustinēt integram euacuationem simul factam: vbi enim multa est opus euacuatione, verum vires sunt imbecilliores, in his partiri expedit: de cur. per sang. 12. Vel reuulsionis gratia, cum sanguis ad aliquam partem fertur. Ad partitiones has nequaquam in multos dies Galenus prorogabat, sed eadem die, aut die secunda, & ad summum tertia perficiebat. Vbi vero feruentis sanguinis copia apparet, quam ocysime euacuare oportet, priusquam in principem aliquam partem ingruat: subit enim ac simul euacuare expedit, etiam vsque ad animi deliquium,
- B** si vires ferant. Hæc habet Galenus. Præterea cum venæ sectio requiratur etiam ad ventilandum, quod prohibet, ne putredo inuale scat, in principio facienda est, antequam omnino vitientur humores. Putredo enim non curatur sanguinis missione 11. Meth. 14. sed coctione & purgatione. Quo autem magis humores vitati fuerint, minus iuuat venæ sectio. 4. tuen. san. 4. Vbi enim parum vel citra sanguinis coctionem humores incocti remanserunt, vt crūdusculi & pituitosi: vel vltra, in bilem flauam & atram transierunt: audaçter mittendus est sanguis: vbi plus, consideratius est agendum: vbi plurimum, in his nullus omnino mittendus est. Inspecere vero & quantitatem oportet: si bonus sanguis exiguus sit, reliquus succus plurimus, in his abstinendū à detractiōne sanguinis est. Sin is exiguus, sanguis vero copiosus, audaçter incidenda est vena. Hæc Galenus, quod est contra recentiorum consuetudinem, quo enim prauiores sanguinem viderint, eo audaçtius mittunt. Si igitur hæc vera sunt, non expectandum in febribus, vt sanguis multum vitietur: vitietur autem per putredinem transiens in flauam bilem & atram: aut per coctionem in pus vel quid simile puri, quæ omnia egent purgatione, non venæ sectione. Quantum igitur aberrant, qui sæpius in quocumque tempore ad hoc remedium confugiunt, patet. Sed quid respondendum ad Galeni auctoritatem: item pus mittendi sanguinem non numerari diebus, cum etiam die vigesima mitti possit, si morbus sit magnus, & vires consent? An ex eodem loco patet solutio? Vires enim in plerisque deperduntur temporis tractu, vbi enim sanguis naturalem bonitatem amiserit, robur virū amittitur duplici ratione, & quia inutilis redditur ad nutritionem: & quia calidi innati substantia ex prauitate minuitur. Fieri tamen potest, vt in quibusdam non multum vitietur sanguis, ideo tuto extrahi possit posterius, cum ab initio missus non fuerit, aut minus quam oportet. Sed

QVAEST. MEDICARVM

in his forte morbus non fuit ab initio magnus. Qui enim fieri potest, D
 ut in morbo magno, cum diutius protraxerit, vires non collabuntur,
 cum praesertim in tenui victu detinentur? Sed ut clarior haec sententia
 reddatur, adhuc dubitare licet. Cum venae sectio non solum faciat ad
 plenitudinem tollendam, sed etiam ad refrigerandum & ventilandum
 9. Meth. 5. nullum erit tempus in febris putridis, in quo hoc reme-
 dium prohibeatur, ut ibidem testatur Galenus. In grauescente enim
 morbo, quod praecipue fit propè statum & in ipsomet statu: acri eo
 tēpore maxime, egent refrigeratione & ventilatione: quod & 1. Aph.
 23. significare videtur Galenus, cum inquit: In ardentissimis febribus
 si sanguis mittatur usque ad animi deliquium, statim totius corporis
 habitus refrigeratur, & febris extinguitur. In maximis quoque dolo-
 ribus nullum maius remedium eo inueniri potest. Quod & rationi
 conuenire videtur. Si enim extremis morbis extrema remedia optima
 sunt, ergo & quo tempore extremi sunt, conuenire videntur, ut in sta- E
 tu. Amplius facit quoque venae sectio iterata ad prauitatem humorū
 corrigendam 5. Meth. 14. nam in distillationibus acribus & falsis sa-
 pius Galenus venam secat interiectis multis diebus, ut interim cibis
 boni succi reficiatur aeger, donec prauus succus corrigatur. Non ergo
 humorum prauitas renuit hoc remedium, sed postulat moderate ta-
 men, ut loco sanguinis prauis, qui extrahitur, restituatur bonus. Sed ad
 horum intelligentiam videndum est, quomodo magnitudo morbi &
 virium robur indicent venae sectionem: ad hos enim duos scopos re-
 ducit Galenus omnes, qui in venae sectione cōsiderantur 4. Acut. 19.
 & de cur. per sang. 9. Vtrum igitur magnitudo morbi venae sectionem
 requirit, quia morbus magnus magnum remedium indicat? magnum
 autem remedium vires robustas requirit, cum eas labefaceret? At venae
 sectio nisi large sanguis mittatur, non est remedium magnum, neque
 vires labefaciat. Sed pro copia sanguinis, qui extrahitur, remedium F
 fit modo magnum, modo paruum. Præterea alia sunt remedia magna
 præter venae sectionem: ut victus tenuissimus apud Galenū 1. Aph. 6.
 Aquae frigidae potus in magna copia: Medicamenta purgantia: & tan-
 dem ferrum & ignis: quæ enim per hæc nō sanantur, insanabilia sunt.
 Cur igitur in morbo magno venae sectio potius requiritur quam alia
 remedia magna? Præterea non omnes morbi magni venae sectionem
 requirunt, quamuis adsit virium robur. Neque enim hydrops, neque
 suppuratio, neque venenum hanc exposcunt: cum tamen maiora re-
 media aliquando ferre possint, ut medicamenta validissima aquam ex-
 trahentia in hydropse: sectiones & vitiones in suppuratis: amputatio-
 nes ferro & igne in gangrena; venæ autem sectio neminem eorum iu-
 uat. Dicendum est igitur, aliquid aliud morbis inesse oportere præter
 magnitudinem, ut venae sectionem requirant. Num forte id est ple-
 nitudo?

- A** nitudo? de cur. per san. 6. euacuationi enim opponitur plenitudo. Sed citra plenitudinem seu quo ad vasa, seu quo ad vires etiam requiritur uenę sectio ad reuulsionem, de cur. per san. 8. Euacuatio enim licet per se à plenitudine indicetur: per accidens tamen remedium est ad motum in partem contrariam, ad refrigerationem, & ventilationem: & ad alia. Num responsio communis satisfiat? Si est aliquis morbus magnus, qui à uenę sectione lædatur, contingit, quia deest alter scopus, nempe uirium robur aut præsens aut futurum. Item si in morbo paruo aliquando sanguinem mittimus, fit, quia timetur morbus magnus futurus. Verum contingit nec vires admodum labefactari ex uenę sectione, nec tamen iuuari, licet morbus sit magnus: ut in dolore colico ex pituita uitrea: in suppurationibus, & cæteris prædictis, qui alia genera remediorum indicant; quanuis enim uenę sectio non iuuat, non tamen ob id semper lædit. natura enim robusta aliquando despiciit medici errores, & alias causas morbificas. An in ijs tantum morbis indicatur uenę sectio, qui uitio sanguinis fiunt? siue multitudine repleat, siue moueatur de loco ad locum: siue nimis incaluerit, aut putrescat, aut præ crassitudine minus perspiret. Vbi igitur ex huiusmodi uitijs oriatur aut timeatur aliquis morbus magnus: mittendus est sanguis, si vires ferant. At cæterorum humorum uitia, nisi sanguinem traxerint in societatem, qui etiam superet, ut superius uisum est, medicamenta purgantia requirunt, non uenę sectionem: sic pus & uenenum sui eduxionem exposcunt, nõ sanguinis: Concocta materia in uenis medicamento purgante eget, quæ in pleuritide per sputum, quæ in abscessibus, per disruptionem: nulla autem horum egent sanguinis missione, quia uitium non est in sanguine. Colligitur hæc ratio 1. Aph. 2. Ea enim euacuatio confert, quæ humorem lædentem educit, non alium: ut si bilis lædat, bilem: si pituita pituitam: si sanguis, sanguinem, & sic de reliquis. Quod si morbus non sit magnus neque præsens neque futurus, non indicatur uenę sectio, potest enim mitioribus remedijs tolli, ut uictus ratione, frictionibus & alijs huiusmodi. Quanuis autem moderata uenę sectio non uideatur magnum remedium, est tamen magnum, quia fit cum dispendio proprij thesauri naturæ. Est enim sanguis substantia calidi innati, quo regitur totum corpus, & temperatur humorum prauitas 1. Aph. 17. Idcirco euacuationes prauorum humorum leuius natura fert, quam sanguinis effusionem: & maior requiritur uirtus in uenę sectione quam in medicamento purgante, ut 4. tien. san. 4. Si vires imbecilliores dehortantur, hæudquaquam sanguis mittendus est, sed deiectio mediocris adhibenda. Quibus explicatis relinquatur ut obiecta soluamus. Quod dicebat Galenus, nullum esse tempus, in quo prohibeatur uenę sectio: unde inferebatur, etiam in statu fieri posse ad refrigerandum & uen-

QVAEST. MEDICARVM

tilandum, cum eo tempore febris sit vehementissima: Responsum est **D** superius, siquidem ab initio praetermissa fuerit venae sectio, etiam in statu fieri posse, dummodo vires permanferint. At repetere in statu ob vehementiam febris, absurdum est, adfunt enim alia remedia refrigerantia. Qui autem ingrauescente morbo semper ad hoc remedium confugiunt, similes sunt ijs, qui feruente in aliquo vase liquore, ne propter tumorem ampullarum erumpat extra, detrahunt aliquid liquoris: iterumque elato ob feruorem liquore aliam partem demunt, dein de aliam: sic enim agendo absumentur liquor, non tamen ignis extinguitur. Eodem modo in febribus putridis sanguis qui incaluit, vasa distendit plenitudinem vasorum faciens, quo tempore, si vires perseverant, venae sectio plenitudinem illam tollit, & perspirationem facit. At si perseveremus demendo, cum iterum incalescit, aut vires succubent, substantia calidi innati assumpta, aut cum defecerit feruor, adeo paucus remanebit sanguis, ut refarciri in posterum nequeat. Satijs igitur est, dempta multitudine si opus sit, feruorem compescere potionibus refrigerantibus, aut aquae frigidae potu. Ut enim in vase vel gutta aquae sola infillata, feruorem ebullientis liquoris compescit, sic sanguis aquae frigidae potu refrigeratus absque diminutione virium prohibet nimiam vasorum repletionem: & ne multitudine euaporationis caput tentet, & tandem ne violenter in aliquam partem principem irruat, quorum gratia aliqui cogimur consilium in arena capere, & reuulsionis gratia nouam sanguinis missionem moliri. Ad alteram dubitationem circa humorum prauitatem, quae venae sectione corrigatur saepius iterata, interiectis multis diebus: Dicimus id verum esse tantum, ubi sanguis fuerit crassius & niger, veluti limus, ut saepius monet Galenus: nam hoc est vnum ex vitijs sanguinis, quod sectionem requirit, ut dictum est. Repetitio autem in his conceditur, quia interim victu reficere licet aegrotantes, non sic datur in morbis acutis: non enim reficere licet aegrotantes, antequam morbus soluatur.

Vena sectionem in morbis particularibus ex venis particularibus requiri. *Quaest. V.*

Vbi nulla particula magis affecta est, sed totius plenitudinis gratia mitterendus est sanguis, ubicumque vena secetur, nihil refert, de cur. per san. 19. conspirant enim omnes venae inuicem, ut vna exonerata, totum exoneretur. Eligimus tamē propinquo rem hepatis, ut internam aut mediam brachij dextri, ut citius vena caua exoneretur, aut ventiletur in febribus putridis. Vbi aliqua particula obnoxia est fluxioni, non tamen adhuc affecta, particularis quidem vena seligitur, sed maxime distans: ut quibus caput tentari solet, ex cruribus:

Aribus : quibus pedes ex brachijs : qui modus reuulsioni est similis, non reuulsio : Hæc enim fluenti humori conuenit . Incipiente autem fluxione motus fluxioni contrarius indicatur, etiam si plenitudo non ad sit, de cur. per sang. 8. & 11. quæ reuulsio vocatur. Contrarietas autem consideratur sæpius secundum sursum & deorsum, raro secundum dextrum & sinistrum, ante & retro, intus & extra. Magis enim conspirant partes secundum rectitudinem corporis, quam Hippocrates ¹⁰⁴⁷ vocat : Nam dextrum & sinistrum à natura maxime distincta sunt, vt noxam inuicem non communicent. 6. vl. par. 5. Quoniam autem secundum sursum & deorsum datur maior & minor distantia, ad motus compescendos non quæritur maxima distantia, vt à capite ad pedes : sed à cruribus & capite ad brachia : hæc enim sursum quidem sunt ad crura, deorsum autem ad caput : aut à capite & thorace ad hæmorrhoidas bona fit reuulsio. Motus enim ad distantissima non communicatur motui contrario : sed requiritur propinquitas quædam & venarum communio, vt motus contrarius peruenire possit ad humorem in oppositum fluentem. Ideo ad sanguinis fluxum è nare dextra secamus venam non in crure, sed brachio dextro : nec internam sed externam : hæc enim capiti communicat. Idem de reliquis dicendum. Aduersus fluxiones ad thoracem & inferiores partes venam internam brachij eiusdem lateris secamus : hæc enim deducitur ab inferiori parte iugularis : ideo ex ijs quæ in brachio sunt, citissime communicat venæ cauæ. Dubitabit verò quis : Si ex eiusdem venæ cauæ scissione tâ ad dextrum quam ad sinistrum brachium rami feruntur, quæ necessitas est rectitudinis ? æque enim vena caua exhauriri potest tam ex dextro brachio quam ex sinistro. Præterea quæ communio venarum fuerit brachij sinistri cum liene ? internam enim brachij sinistri scindunt in affectibus lienis ob rectitudinem : cum tamen lien venas habeat ex porta, quæ hepar ingreditur in parte dextra. Respondetur ad primū. Quamuis vna sit vena caua, partes tamen habet dextas & sinistras vt arborum caudices : rami enim dextri à dextra caudicis parte exoriuntur, sinistri à sinistra : vt fibræ dextræ partis respondeant ramis dextris, & sinistræ sinistris, quam rectitudinem fibrarum appellare possumus. Ad alterum dicitur : Venas cum arterijs adeo copulari osculis, vt vena scissa primum exeat sanguis venalis nigrior, deit. de succedat arterialis flauior, ut plerumque contingit. Et si igitur uena portæ non cito communicet cum venis brachij tam sinistri quam dextri : ad sunt tamen arteriæ, quæ cito communicant lieni & cæteris partibus sinistris, cū exoriantur ex sinistra parte caudicis aortæ. Idem dicendum ad eos, qui obijciunt, uenam sine pari, quæ cum exoritur ex dextra parte caudicis venæ cauæ, ramos tamen distribuit cæstis tam dextris, quam sinistris : neque enim ob id in pleuritide cuiusque lateris secanda est ve-

QVAEST. MEDICARVM

na in dextro cubitu: nihilo enim minus saltem per arterias dextra dex D
tris, & sinistra sinistris communicant. Adde ramos ex vtraque iugula
ri ad vtramque mammam descendentes, quæ exaurire vtriusque la
teris humores possunt. Sursum igitur & deorsum in reuulsione hoc
modo considerandum est. Dextrum autem & sinistrum non reperio
vsurpari à Galeno præterquam in cruribus. Inquit enim 13. Meth. 5.
Vno crure laborante alterum scarificabis: vna vero manu laborante
non in altera manu vena secanda, sed in pede eiusdem lateris: & in do
lore lateris non ex latere opposito sed eodem, de cur. per san. 16. Ara
bes tamen audacter in opposito latere secant: quod non videtur præ
ter rationem: Cur enim in cruribus admittitur reuulsio à dextris ad
sinistra, in brachijs autem & lateribus nequaquam? An quia venæ ca
uæ scissio ad crura simplex est? vnde venarum communio seruatur,
quamuis non reëctitudo. Ad brachia autem vena caua prius scinditur E
in duas iugulares, quam in axillarem & cephalicam: Ideo non cito ex
earum sectione fit communicatio lateri opposito. Ad reuulsionem
autem celeri præsidio egemus, ne feratur humor ad partem. Num er
go male arabes oppositam secant in pleuritide? An bene & vtiliter, vt
obseruatum est à posterioribus? non quidem ad reuellendum neque
ad deriuandum, neque ad euacuandam particulam affectam, sed ad to
tius plenitudinem exonerandam, vbi vires non sufferunt largam san
guinis missionem vnica vice, sed sæpius reiteratam postulant. Si enim
in eodem latere secetur vena, ex toto corpore pleno trahetur magis
humor ad partem affectam, quam extrahatur. Non enim conueniunt
reuulsiones propinquæ corpore pleno, de cu. per san. 19. Tutius igitur
est oppositum prius secare, deinde in eodem latere. Sed vbi vires va
lidæ, & tuto & cito succurritur copiosa sanguinis missione ex eodem
brachio, vt Hippocrates præcipit 2. Acu. 10. Tutius aliquando ex cru
re, vbi materia latitat venenosa, ne trahatur ad superiora. Ante & re F
tro in capite & ceruice aliquando venit ex vsu. Nam Hipp. 5. Aph. 68.
inquit. In dolore capitis posteriore vena recta in fronte secta prodest:
addit Galenus, si in anteriore, cucurbitula in occipite. Idem in angina
obseruatur: cucurbitula enim in occipite reuellit. Intus & extra vs
urpatur apud Galenum in lib. de Hirudin. 2. Si humores petant inte
riores partes, trahuntur ad exteriores per cucurbitulas. Sed quoniam
huiusmodi reuulsiones omnes propinquæ sunt, non conueniunt, nisi
toto corpore prius euacuato, ne ob propinquitatem materia trahatur
ad partem affectam. Humores autem qui non amplius in motu sunt,
sed in aliqua parte decumbunt, non reuulsione egent, sed extractione
ab eadem parte, si fieri potest, vt cucurbitula super locum dolentem
in pleuritide: seu per venam propinquiorem deriuandi, vt in angina
vena secta sub lingua, de cur. per san. 19. Appellatur enim deriuatio
cum

- A** cum transferuntur ad propinqua 2. ad Gla. 2. Transferri autē possunt humores nondum fixi seu imbibiti in particula: nā hi digerentibus egent & concoquentibus: sed qui in venis exiguis adhuc manent, tanto magis qui in amplioribus retrocedere enim hi possunt tum per repellentia, tum per extrahentia & deriuantia. Accidit aliquando simul reuellere & deriuare, cum locus & contrarius sit & propinquus. Nam ratione contrarietatis reuulsio fit humoris fluentis in oppositū, ratione autem propinquitatis extrahitur etiam humor, qui decumbit in parte: vt in pleuritide cum mittitur sanguis ex interna brachij eiusdem lateris vsque ad mutationem coloris: vult enim Galenus sanguinem in parte inflammata decumbentem alterius coloris esse, aut flauiozem aut nigriorem. Idem in angina fit secta vena externa. At ab vno crure ad alterum non extrahitur humor decumbens, ob distantiam: quemadmodū nec in pleuritide, quæ descendit ad septū transversum, deriuationes tamen quædam sunt, quia exonerantur partes vicinæ. Ab vno autem brachio ad alterum neque proprie reuulsio est, neque deriuatio, quia deest venarum communio. Ex hepate, liere, ventriculo, septo transverso, thorace non solum reuulsio, sed & deriuatio fit ad brachium secta interna: Ex ceruice, & capite secta externa. Ex inferioribus partibus, scilicet vtero, vesica, coxendice deriuatio fit ad crura secta vena sub poplite aut sub malleolis, externa quidem ad coxendicem: interna autem ad vterum, & reliquas partes internas: reuulsio autem ad brachia tantum est. Renes ambigunt inter partes inferiores & superiores, sed magis inferioribus ascribuntur, de cur. per sang. 18. Ideo ab ijs reuellitur humor ad brachia, deriuatur autem ad crura. Eadem obseruari debent in partium vñionibus aut ad extrahendum, aut deriuandum, aut reuellendum.

C *Medicamenta purgantia in principijs morborum conuenire in febris putridis. Quæst. VI.*

SI sanguinis vitia cum magnus est morbus præsens aut futurus in principio venæ sectionem requirunt: eadem ratione cæterorum humorum vitia, cum magna sunt, exposcunt medicamenta purgantia. Nam parua vitia sola victus ratione aut mitioribus remedijs corrigi possunt. Vt autem in sanguinis missione datur magis & minus, sic & in purgantibus extant mitiora & vehementiora, singula pro quantitate humorum peccantium, & virtutis robore mensuranda: nam & vsque ad animi deliquium tum venæ sectionem tum purgationem aliquando concedit Galenus. 1. Aph. 23. Sed hæc reperiatur differentia. Nam sanguis nulla eget præparatione vt educatur, nisi forte cum in tempestate frigidiori veluti congelatus in venis fuerit, aut nimis

QVAEST. MEDICARVM

nimis in parte inflammata conculcatus, eget enim fomentis fundenti^r D
bus, 4. Acut. 28. At medicamenta purgantia requirūt corpus fluidum,
& humores pręparatos & concoctos. Ideo in initio cum sæpius adfint
huiusmodi impedimenta, atque alia, quę vim medicamentorum comi
tantur, augent enim febres & putredinem : non adeo conueniunt, ut
venę sectio. Hinc magna oritur controuersia inter medicos : vtrum
in initio saltem ad minuendam multitudinem conueniat medicamen
tum purgans, vt Galenus concedit ex pręcepto Hippocratis. 2. Apho.
29. Inchoantibus morbis, si quid videtur mouendum, moue. An non
conueniat, nisi turgcant, quod raro contingit, vt habetur. 1. Aphor.
22. & 24. Cum uero & hoc ambiguum sit, quando turgcant, quando
non, quidam id quod raro est, quasi numquam sit reputantes, numquā
concedunt purgans medicamentum in initio : imo neque in progres
su, nisi concocta materia, quod in declinatione tantum contingit, quā
do febris vehementia nō repugnat. Rasis distinctione vtitur : purgan
dum in initio seu turgcant seu non turgcant, quando humores fuerint E
tenues : in crasis expectandam coctionem. Auicenna etiam in tenui
bus expectandam esse coctionem, quia imbibiti nequeunt euelli. Et
4. Acut. 43. Quibus principio vrinę nebulosę & crassę, purgare conue
nit, quibus tenues nequaquam. Exigit autem hæc tractatio, vt prius
statuamus quomodo turgere accipiat apud medicos : deinde vtrum
turgentia semper requirat medicamentum purgans, an aliquod aliud
remedium : Vltimo an absque turgentia liceat medicamentum pur
gans adhibere in principio. Humores igitur turgentes Galenus vocat.
8. Catat. 3. qui per corpus discurrunt ab vno membro in aliud, & quo
rum motus non dum firmam aliquam inclinationem vel stationem ha
beat ad vnā partem. Hoc modo turgentes humores opponuntur ijs
qui quiescunt in aliqua particula. Alio modo turgere dicitur non de
humoribus, sed de ipsis animalibus, cum loco stare nequeunt : quę
propria videtur esse significatio verbi *εργάζεσθαι* apud gręcos : translatum
enim est ab animalibus, quando in venerem aguntur, ad humores, cū
de vno loco in alium motu vehementiore transfluunt hominem mo
lestantes & quiescere non permittentes. 1. Apho. 22. De corpore festi
nante ad humorum expulsionem accipitur apud Hippocratem. 3. de
Fract. 18. vbi inquit. Pus copiosum ex vicere emanat, & turgere vlcus
videtur : sic enim interpretatur Galenus : pars quę laborat, festinare
& incitari ad excretionem videtur. Eodem modo apud Aristotelem
accipitur. 4. Probl. 9. inquit enim. Cur neque concubere, neque euo
mere, neque sternuere, neque flatum emitte oportet, nisi res turgen
te corpore vrgeat ? An quia cum nō turgemus, similes terrę stirpibus
fumus : quibus euulsis aut alienum conuellitur quippiam, aut aliquid
abscessum relinquitur, quod dolorem creat : Quę certe ijs eueniunt,
qui

- A** qui cum non turgent, aliquid faciunt ex ijs, quæ modo retulimus. Idem videtur contingere medicamentis purgantibus cum propinatur ijs qui non turgent: nihil enim à parte laborante adimunt, cum cruda sit affectio, & partes sanas absumunt. 4. Acut. 22. Si igitur hoc modo accipiamus verbum turgere, profectò verum erit, non conuenire medicamentum purgans, nisi turgeat, idest corpus expulsionem appetat: tunc enim naturam habemus adiuuantem. Quoniam verò vt plurimum facultas expultrix non insurgit ad expellendum, nisi postquam concoxerit, & separauerit inutilia ab vtilibus: idcirco ante id tempus raro turgent. Turgent in crisi, quo tempore noxios humores tentat expellere, quod si nequeat perficere, auxilio medicamenti purgantis promouenda est, & perficienda. 1. Apho. 20. Aliquando tamen ante coctionem turgent, quod Galenus in acutis contingere ait. 1. Aph. 24. Ideo in illis tantum ex usu esse medicamentum purgans in
- B** initio: nam in longis morbis semper expectandam esse coctionem. Sed hic merito quis dubitabit. Non enim videtur conuenire eas excretiones moliri, quas si natura tentet, malum est. Sunt autem prauæ omnes excretiones, quas natura molitur ante concoctionem. 3. crisi. 10. & 4. Aph. 22. Causa enim huius intempestiui assultus est morbio lentia irritans & acuta: Videtur enim natura nihil huiusmodi posse tolerare, sed statim properare ad expellendū id quod infestat, vt per vomitū aut sedē cum stomachus aut venter molestatur. Hæc Galenus. At si id verū esset, nunquā Medicus vtiliter in initio neq; purgaret, neq; sanguinem mitteret. An euacuatio quæ à natura fit in principio praua est tamquā signū naturæ ante tempus debitum stimulatæ ad expellendum? Arguit enim magnā causam violentā aut malignam stimulantē præter naturam. Ideo symptomaticæ sunt omnes huiusmodi excretiones. Non autem prauæ sunt tamquam effectus, si talia purgentur, quæ
- C** lia oportet 1. Aph. 2. Ex diminutione enim humorum prauorum relinquitur minus negotium naturæ ad reliqua concoquenda. Idcirco si à Medico fiat huiusmodi euacuatio, idem habebitur iuuamentum ex diminutione: signum autem nullum prauitatis existet. Colligitur hæc distinctio ex Galeno 4. Aph. 21. Deiectiones enim nigrae sponte venientes malæ, vt signum prauæ dispositionis: cum medicamento autem non malæ. Ex his igitur patet, cur in morbis acutis aliquando ante coctionem turgant, quo tempore bonum est medicamentum purgans. Sed in longis vtrum contingat turgere in initio? Non videtur absurdum, si per hoc verbum turgere accipiamus naturæ imperium ad expellendum, vt dictum est. Quid enim prohibet stimulari expultricem ab humoribus crasis & frigidis, à quibus fiunt morbi longi, cum prauam qualitatem adepti fuerint? Quin & sola quantitas stimulare solet. At quia humores crassi inepti sunt ad motum, & vias obstruunt, idcirco

QVAEST. MEDICARVM

idcirco vt plurimum conatus ab ipsis fiunt inutiles, quibus non succedat excretio, aut pro humoribus vitiosis excernuntur non talia qualia oportet. Propterea his medicamentum purgans non conuenit: sed potius sedanda est perturbatio, & molienda est concoctio: vt cum signa coctionis apparuerint, quam primum purgentur. In his enim, vt optime monet Alexander Trallianus, non est expectanda integra concoctio, sed saepius iteranda purgatio, quia in tempore diurno quod concoctum est ceteros non expectat. Nam cruditates fusae digerentibus medicamentis turgentiam faciunt, ideo imminet periculum, ne in partem principem ferantur. Dum autem crudi sunt, non videntur moueri posse de loco ad locum. Quod si in apoplexia moueantur ad ventriculos cerebri, id fit, quia fusi sunt: ideo in eo casu adest turgentia ex humoribus frigidis: sic aliquando in angina ex humoribus praedictis. Turgent enim antequam figantur humores. Si igitur humores crudi & fixi in aliqua parte non requirunt medicamentum purgans antequam concocti sint, non dicuntur turgere, licet pars irriteretur ad expellendum, inutiliter enim irritatur ante coctionem, vt in tussi sicca, & tenefmo. Ad turgentiam igitur non solum requiritur partium impetus ad expellendum, sed & motus humorum de parte ad partem. Et hoc modo semper ubi turgant, requiritur medicamentum purgans. At verò aliquando venae sectio videtur satisfacere posse ad turgentiam. Si enim in humorum defluxionibus facientibus apoplexiam, anginam, pleuritidem, phrenitidem & alia huiusmodi, adest impetus partium ad expellendum, & motus humorum de parte ad partem, turgere dicuntur: His autem praesentaneum est remedium venae sectio. quod & colligitur ex 4. A. cut. 28. vbi ad huiusmodi defluxiones, uenam, inquit, confestim ab initio secare oportet, cum nondum fixa sunt omnia quae contristant. Particulatim autem ex pleuritide sic argumentari licet. Hippocrates 2. A. cut. 11. in pleuritide descendente ad hypochondrium purgat in initio elleboro aut peplio medicamentis validissimis, quae veritus Galenus ob nimiam caliditatem, laudat magis venae sectionem. Si ergo ratione turgentiae Hippocrates purgat in principio, cur Galenus praefert venae sectionem, si haec non conferat, vbi turget. Quod si non turgat, admittitur ergo in principio medicamentum purgans, cum non turgat: quod aduersari videretur 1. Apho. 2. vbi in principis purgationem negat, nisi turgat. Quod si etiam venae sectio conueniat in materia turgente, mirum est, nunquam fieri mentionem turgentiae, nisi cum purgandum sit. Inquit enim Hippocrates 4. Aph. 10. Medicari in valde acutis, si materia turget, eadem die, tardare enim malum est. Non praecipit venam secandam. Quasi verbum turgere non significet cuiuscunque humoris motum, sed prauorum tantum, quibus conuenit purgatio non venae sectio: idque in acutis, in quibus ob motus celeritatem

A celeritatem imminet periculum, ne in partem principem ruant. Nam in longis motus non sunt celeres: nec est necesse eadem die medicari, cum dent inducias. Quibus hoc modo constitutis uidendum est, utrum absque turgentia liceat in principiis uti medicamento purgante: Nam concocta materia purgandum esse nemini dubium est, seu turgat, seu non. Videtur quidem Hippocrates omnino negare purgationem in principio nisi turgant: at præceptum id non videtur obseruari in pleuritide. Nam in dolore ascendente ad iugulum venam secat, in descendente purgat, non quia turgat, cur enim magis in hac turgat, quam in illa? & quomodo raro, cum in omni pleuritide descendente purget in initio? Dicendum est igitur Hippocratem negare purgantia medicamenta in materia cruda: sunt autem cruda, vel quia crassa & viscosa, vel quia infixæ in particulis. Ideo ante coctionem non possunt auelli: hæc tamen aliquando sed raro licet medicamento purgante extrahere, si turgant. Plurima autem non turgent, quia ut inquit Galenus frequentius accidit, ut maneant in aliqua parte, in qua concoquantur toto morbi tempore usque ad eius solutionem. Cruda igitur turgere raro contingit. At concocta, ut plurimum turgere, non est absurdum: insurgit enim natura ad expellendum: Omnes quoque humores pravi antequam figantur in aliqua particula turgere possunt, cum expelluntur à natura de loco ad locum. Hi vero siue actu moveantur, siue non, purgatione egent non expectata alia coctione, nisi forte præparatione aliqua in humoribus crasis: nam tenues & calidi paratissimi sunt ad excretionem ut Galenus testatur 3. Progn. 23. Quæ enim natura iam separauit tanquam inutilia, expellenda sunt, antequam decumbant in aliquam particulam: Nam postquam decubuerint, noua egent coctione. Si igitur hæc ita se habent, patet, in principio morborum sæpius ex usu esse purgationem, aliquando & venæ sectio-

C nem, aliquando utrumque: ut tamen præcedat venæ sectio. 4. Acut. 21. Idque antequam humores ex toto figantur: sic enim diminuta materia reliquum facilius concoquetur. Et hoc est, quod præcipitur 2. Aph. 29. Inchoantibus morbis, si quid videtur mouendum, moue. Non enim ratione turgentia id dicitur. Nam humores non dum fixi seu turgant, seu non turgant, euacuari utiliter possunt. Fixos autem non licet euacuare, nisi natura eos commouerit, quod est turgere: Id autem contingere videmus aliquando & raro, præcipue in morbis acutis ubi humores fuerint tenues: Nam in angina ex flaua bile, videmus aliquando transmigrationem fieri humoris ad pulmonem, & ex pleuritide aut peripneumonia ad cerebrum & nervos: idem in febribus ardentibus aut malignis aliquando contingit; non solum in principio sed & in toto morbi decursu, rarius tamen in principio: quia natura consuevit prius coctionem aggredi, quàm expellere, ubi in aliqua parte humores

Q V A E S T. M E D I C A R V M

humores fuerint infixi. Ex his patet bene Rāsim dixisse : purgandum **D** in initio, vbi humores fuerint tenues, etiam si non turgeant. Intelligit enim non infixos, sed mobiles : Expectandam coctionem solum in crassis & viscosis, hi enim mobiles non sunt, nisi prius fundantur incendantur & attenuentur, quæ coctio quædam est, licet non perfecta. Bene quoque Auicenna monuit, etiam in tenuibus expectandam esse coctionem, nisi turgeant : intellexit etiam infixos & immobiles, qui neque signa aliqua coctionis ostendunt in vrinis, cum immobiles & conclusi maneant, non reddentes aliquam hypostasim. Signum quoque admodum fidum est, quod 4. Acut. 43. scribitur. Quibus principio vrinæ nebulosæ & crassæ, purgare conuenit cæteris annuentibus, quibus tenues, nequaquam. Rationem affert Galenus, quia illis adsunt signa coctionis, in tenuibus nequaquam. Humores enim, qui in aliqua parte non sunt conclusi, non dicuntur crudi, cum hypostasim faciant in vrina. At dicet quis. Principium morborum dicitur, in quo natura **E** adhuc non aggressa est coctionem. Quomodo ergo in principijs vrinæ sint crassæ & nebulosæ, quæ coctionem ostendunt? An principium dicitur cruditatis tempus ratione humoris collecti in particula, non ratione eius qui colligitur? hic enim non eget coctione, cum non adhuc faciat morbum. Ideo purgatio in principio magis ad præseruationem facit, quam ad curationem : aufert enim causam antecedentem morbi, non coniunctam. Addit autem, cæteris annuentibus, propter varia impedimenta, quæ solent in morbis acutis contingere, enumerata à Galeno 1. Aph. 24. Ideo cum præmeditatione faciendum. Nam si inflammatio affuerit, prius secanda est vena, dein molliter purgandum 4. Acut. 21. Si obstructio ob crassos & glutinosos humores, attenuare & incidere prius oportet. Si febris vehementia respuat calida medicamenta, vtendum frigidioribus, ac leniter purgantibus, quibus hodie **F** vtimur, vt sunt tamarindi : cassia : manna : syrappus ex infusione rosarum, violarum, diaprunis, & alia huiusmodi. Nam & Hippocrates, cū eo tempore non essent manifesta huiusmodi medicamenta, in febre ardente purgabat ex lacte asinæ, quamuis febricitantibus sit inimicum 4. Acut. 7. & Galenus pro lacte etiam sero utebatur. Vt quoque mulæ crudioris faciebat ad exonerandas per aluū primas venas 12. Meth. 3. In processu vero morbi cum suspitio aliqua fuerit turgentia, siue in augmento siue in statu, quando quiescere melius esset teste Hippocrate : Rhabarbarum sæpissime ægrotantes à maximis periculis reuocauit. Quod si febris vehementia non adeo vrgeat, tum in initio tum in progressu etiam vehementiora medicamenta conueniunt : vt Diaphnicon : & Electuarium Rosatum apud Mesuem, & alia.

A

*Aqua frigida potum in vehementissimis tantum febribus
conuenire. Quest. VII.*

QUAMVIS frigida potio remedium sit febris ut febris II. Meth. 9. nam feruorem extinguit, aduersatur putredini, tumorem venarum, qui per ebullitionem attollitur, compescit, ut frigida instillatio in ollis feruentibus, unde & pro venæ sectione conuenire possit. Tamen ob pericula solum in febribus vehementissimis usurpatur & in statu, cum febris est maxima, ut morbo magno opponatur remedium magnum. Duo enim hæc maxima traduntur febrium continentium remedia, aquæ frigida potio, & sanguinis missio. 9. Meth. 5. intelligitur autem remedium maximum, si non tantum actu frigida, sed & prorsus gelida, & in multa copia exhibeatur. Nam alio-

B qui posset per antiperistalticum calorem augere. Mēsurā autem est apud Galenum I. Acut. 4. 3. ad satietatem usque quantumlibet. Sed in pleuritide quantum inspirando haurire possit. Requiritur autem signa euidentia coctionis & virtus valida. Multa præterea sunt, quæ dehortantur, unde Medici in hoc remedio formidolosi redduntur, sed ob imperitiam, ut Galenus notat. In primis est obstructio, quæ ob crassos & viscosos humores fit: & putridus humor non concoctus incommodat, quia ob refrigerationem crassiores redduntur: Obstat etiam phlegmone, oedema, scirrhus, quia induratur à frigore: Præterea frigidarum partium imbecillitas, ut gulæ, ventriculi, vesicæ, nervorum, septi transversi: unde pericula imminet ex potu frigida, ne incidant in difficultatem respirandi, deglutiendi, concoquendi: fiunt & conuulsiones, tremores, resolutiones nervorum, & alij graues affectus, præcipue in extenuatis, & ubi vires sunt imbecillæ. Renuit etiam hoc remedium aeris ambientis frigiditas, & consuetudo, ubi æger non sit consuetus frigidum bibere. Verum in omnibus comparanda est vis remedij cum noxa: & considerandum utrum noxa corrigi possit. Si igitur vehementia caloris omisso eo remedio maius periculum allatura sit, quam remedij noxa: audacter faciendum est: audacius, si noxa quæ infertur, corrigi possit. Ut in phlegmone exhibet Galenus, si timeatur hæctica 10. Meth. 6. inquit enim: satius est phlegmonas in præsens augere, quam sinere febrem hæcticam inuadere. Quod si humores putrescentes non fuerint in parte principe, non adeo verenda frigida potio: nam concedit Galenus in pleuritide I. Acut. 43. At erysipelas quod verum sit, non aliter sanaueris, inquit, 9. Meth. 5. nec in eo expectat coctionem, hæc vero expectat in eo, qui mixtus est cum phlegmone. Obstructio, dum febris est vehemens, tolli nequit per incidentia & abstergentia: at extincto calore facilius & tutius administrari ea possunt: nam & noxa

si quæ

QVÆST. MEDICARVM

si quæ facta est ex frigida potu, corrigitur. Febres tamen in frigidis D humoribus non sunt adeo vehementes, ut hoc remedium expolcant. Humores putridi non omnes renuunt hanc refrigerationem, sed tantum qui proprie crudi dicuntur, nempe frigidi & crassi. Nam biliosi requirunt, ut patet in erysipellate. Porro in magna putredine febrium pestilentium Arabes exhibent, nec vnica vice, sed sæpius iterata potione non solum ad extinguendum feruorem, sed etiam ad propellendum ab internis ad externa materiam pestilentem, ut solet in exanthematicis natura expellere. Galenus quoque exhibet in colliquantibus 10. Meth. 11. idque quam primum faciendum præcipit, non expectata coctione: quæ enim coctio speratur in colliquantibus? Dum igitur adest robur virium extinguendus est feruor, ut natura roborata possit pestilentiam expellere, & reliquias concoquere. Quod si neque coctio neque robur virium adsit, solis prognosticis æger est relinquendus, 11. Meth. 9. ijs enim neque aquæ frigida potus neque vlla remedia conueniunt. Antequam ergo vires valde labefactentur, cum præterierint E signa cruditatis, non est procrastinandum, etiam si debilis concoctio appareat, dummodo sit euident. Periculum enim est in vehementissimis febribus, & in magna putredine, ne pro signis coctionis superueniant signa inconcoctionis, quæ lethalia sunt. Cum aliqua fuerint, quæ obstant, potio mitigari potest, si frigida, non planè gelida exhibeatur: si non in magna copia, sed compensetur refrigeratio iteratis vicibus donec sufficiat: ut in cæteris magnis remedijs facimus, tum in venæ sectione, tum in purgantibus medicamentis. Nam Galenus 10. Meth. 6. post cibos aquæ frigida potu utebatur, quo tempore non conuenit larga copia: hoc modo prohibet, ne ex ephemeris transeant in hecticam: sic enim tuto extinguitur feruor, seruato robore partium. Quod autem dicitur de consuetudine, eodem modo eius vis conferenda est cum vi morbi. Nam ubi vrget morbus, transeundum est ad F inconsumpta. Frigidus aeris status prohibet quidem extremum hoc remedium, quia corpus ab inspirato aere refrigeratum non suffert eam refrigerationem, quæ in æstate requiritur. Ob id Hippocrates scripsit 1. Acut. 43. Oxymeli æstate quidem frigidum, hyeme vero calidum dandum esse. Quod si & hyeme vrgeat morbus, mitiganda est potio, ut dictum est. Accidit autem animalibus in vehementi æstu & in febribus, quod plantis accidere solet in æstate. Cum enim ab aere ambiente non satis refrigerentur, sphacelismum patiuntur, corrupto per marcorum eorum calore, nisi auxilium paretur: ad radices enim quadam genera lapidum subdunt, & aquam in vasculis, ut radices refrigerentur, Arist. in lib. de tu. & sen. cap. vlt. Sic animalia ad conseruationem caloris natui, cum non sufficit respiratio, vel ob externi aeris feruorem, vel ob febrem, egent refrigeratione per cibos & potus. Alimentum enim ingre-

A ingrediens primum refrigerat, antequam concoquatur, sed præcipue potus: est enim sitis desiderium frigidi & humidum, ut refrigerentur loca circa ventriculum, ad quæ perueniunt venæ & arteriæ tamquam radices plantarum. Cum igitur secundum naturam indita sit appetentia frigidi potus, ut in sanitate consueuimus, multo magis ubi virgeat necessitas ob extraneam caliditatem, frigidus potus concedendus est: hoc enim est vnicum auxilium ex ijs quæ per se refrigerant. Nam venæ sectio & purgantia per accidens refrigerant euacuata materia calida. Quæ autem potentia frigida sunt, si non exhibeantur actu frigida, non cito refrigerant, oportet enim prius duci ad actum: at quomodo in eo feruore non conuertantur potius in naturam calidam, ut ligna in igne? hoc enim medicamenta frigida patiuntur, cum diutius manserint in corpore 3. Simpl. 18. Hæc dicta sint aduersus eos, qui siti non solum cruciant agrotantes, sed etiā sæpe enecant. At dicet quis.

B Si hæc vera sunt, non tantum in vehementissimis febribus conueniat frigida potio, sed etiam in cæteris mitioribus & in omni intemperie calida internarum partium, ut innuit Hippocrates 4. in 6. Epid. 13. ubi laudat in calidis naturis aquæ potum: quamuis hunc locum suspectum habeat Galenus 8. Meth. 3. Nam idem Hippocrates 3. Acut. 40. Aquæ potum damnat in morbis acutis & in naturis biliosis, nam bile scit. Solum concedit ubi est fortis capitis grauitas vel mentis læsio, in quibus non conuenit uinum nisi aquosum flauumque & prorsus inodorum, quod cum exhibet, præcipit, ut exiguum aquæ superbibatur, prohibet enim ne caput tentet. Interponit etiam aquæ paulum inter oxymeli & mulsam, ut magis inundet & sputum educat. Nam si quis aquæ potione prorsus utatur, cæteris minus tussim sedat, neque sputum educit, multaque alia incommoda præstat: Hypochondrio infesta: si uenerit in vacuitatem, vires maxime labefactat: lienem & iecur adauget, ubi phlegmone obfidetur: fluctuat & in natat: tarde permeat, quia frigida & incoctibilis est: neque aluum deijcit: neque vrinas mouet: nocet etiam, quia stercoreis suapte natura expers est: quam si pedibus frigentibus quis biberit, multo magis nocebit. Hæc apud Hippocratem. Quæ plerique medicos adeo auerterunt à frigida potu, ut merito ptycrophoui à Galeno appellantur instar eorum qui demorfi à cane rabido in aquæ pauorem inciderunt. Sed tamen idem Hippocrates paulo post inquit. In quibus autem maxime aqua utendum sit, & quando ualde multa, & quando modica: & quando gelida, & quando calida: partim quidem dictum est, partim uero suotempore dicitur. Dixit quidem antea potum æstate frigidum, hyeme calidumandum esse: & aquæ utilitates cum alijs potibus interponitur. Interius autem in curatione febris ardentis 4. Acut. 5. inquit. Huic aquæ, mulæque coctæ & aquosæ quantum voluerit dabis: quo in loco magnā

Ec quanti-

QVAEST. MEDICARVM

quantitatem laudar, & obseruat, quæ præcepit 3. Acut. 40. non deti- **D**
 nendum esse ægrotantem solo potu aquæ, nam vires maxime labefa-
 ctaret, cum careat consistentia, quæ in sterco abit: sed interponen-
 dum inter alios potus, qui aliqua ex parte nutriant, vt oxymeli, mul-
 sam, vinum: eligit autem in febre ardente mulsam coctam & aquo-
 sam, ne substantia mellis bilefcat. In medio igitur aliarum potionum
 aquam tempestiue quis ingesserit, inquit Galenus 3. Acut. 40. & præ-
 fertim cum sticulosus æger fuerit. Eosdem potus laudat in angina 4.
 Acut. 30. sed non frigidos: inquit enim: Bibet aquam & mulsam nõ
 frigidam. Quamuis autem liber quartus Acutorum non cenieatur
 Hippocratis, sententiæ tamen prædictæ à Galeno probantur: consen-
 tiunt enim cum ijs, quæ in libris legitimis scribuntur. Facile igitur
 soluuntur obiecta. Supponendum autem, aquæ vires secundum pro-
 priam naturam infirmisimas omnium esse, cum nullas qualitates præ-
 se ferat, nec acrem, nec salsam, nec acidam, nec tandem sapores vllos, **E**
 in quibus vires efficaces medicamentorû consistunt: Quamuis enim
 dulcis appelletur, potius priuationem omnium saporum significat.
 Ideo ex propria natura minimam omnium impressionem facit in cor-
 pore, nisi valde gelida, aut feruens adhibeatur: ob acquisititiam enim
 qualitatem non ex propria natura aut vrit, aut vehementer refrigerat.
 Impotens etiam est ad nutriendum sola epota: hac multo potentior
 est mulsæ. 3. Acut. 19. deinde vinum album olygophoron. Ergo aslum
 pta aqua in magna quantitate minus afficit, quam reliqui potus. Nam
 oxymelitis aut vini, quorum virtus est potentior, non est tutum infi-
 gnem copiam assumere. Talis autem cum sit aqua purissima, facilli-
 me alienas qualitates recipit: nam vini pauxillum eam vinosam red-
 dit, non aquæ pauxillum vinum reddit aquosum: facilius enim aquâ
 in vinum conuertitur, quam uinum in aquam. Ob eandem rationem
 in biliosis aqua redditur amara: non sic vinum. Non est igitur aqua **F**
 magnum remedium ex natura sua, sed quatenus adiunctum habet ex
 cessum aut frigoris, aut caloris: vnde & maximum auxilium præbet
 tempestiue exhibita, aut maximum detrimenti, si intempestiue. Qui-
 bus autem frigida tempestiue exhibeatur dictum est: scilicet ad ma-
 gnum fernorem extinguendum: non autem ad promouendas excre-
 tiones seu per sputum, seu per vrinas, seu per aluum, aut sudores: im-
 potens enim est ex sui natura: licet aliquando per accidens ea præstet:
 roborata scilicet facultate concoctrice & expultrice. Neque periculû
 est, ne innatet in uentriculo, aut tardius permeet, vnde aliquando in se
 quuntur tensiones hypochondrij, lienis, & hepatis. Nã vbi vehemens
 adeft caliditas in visceribus, cito attrahitur in venas, & dissipatur. Ideo
 non conuenit hoc remedium in febribus mitioribus: nisi enim vehe-
 mentem caliditatem inuenerit, immoratur in hypochondrij, & alias

noxas

Anoxas infert, quas recensuit Hippocrates. Ideo in eo casu alijs potionibus utendum est, & pariori quantitate, ne copia grauent: nunc actu frigidis, nunc calidis, vt affectus postulat. Ad uehementem refrigerationem; nihil aliud tuto præstat quam aquæ frigidæ potio: alia enim omnia lædunt, si in magna copia assumantur, in parua autem non sufficiunt.

Tria esse genera victus agrotantibus necessaria.

Quæst. VIII.

NDICAVIT Hippocrates libro primo acutorum tria hæc genera victus in morbis acutis necessaria: primum tenuissimum, qui in solo potu consistit: alterum tenuem, qui in cremore ptisanæ: tertium plenior, qui in tota ptisana, quæ & simpliciter ptisana uocatur, crassior cremore, forbilis tamen: ultra quem transferuntur conualescentes ad reliqua cibaria sanis consueta. Per solum autem potum intelligit uel mullam, vel oxymeli, vel vinum, vel aquam ordeï, aut simile quid. Aqua autem simplex nõ assumitur pro vilo genere victus, quoniam per se nulla ex parte nutrit, cū careat corpulentia, & vt Hippocrates inquit, sterconis expers sit. Sed aliquando ceteris potibus aut sorbitionibus interiecta iuuat, vt superius à nobis explicatum est. Talis autem victus in acutissimis conuenit, qui non ultra quartam diem progrediuntur. Vtebantur tamen antiquiores etiã in ijs, qui ad septimam accedunt, dummodo vires perferre possent. At nostris temporibus solo potu vix ad quartam diem peruenire possunt sine magno virium dispendio. Cremor autem apud Hippocratem prælatus est ex hordeo, Galenus etiã laudat ex chondro, quod est zææ genus, seu faris, latini halicam vocant: alij etiã ex auena: ex quibus diligenter coctis in aqua exprimitur succus, qui cremor uocatur. Similis sorbitio est & quæ fit ex farina tritici in multa aqua decocta, cuius mentio sæpe reperitur apud Hippocratem in libris de morbis. Cyceõ autem vocabatur, cui etiã caseum erat adiectum, aliquando mel, aliquando vinum. Quemadmodum autem cremor tenuis quædam est sorbitio victum tenuem exhibens: sic cum crassior est, plenior, victum constituit in longioribus morbis commodum, & vbi vires non sufficiunt solo potu & cremore. Hodie pro ptisana tota aliud genus sorbitionis paramus ægrotantibus, cum præcipue hordeum nauisam gignat, vtpote cibus non consuetus in sanitate. Incoquimus panis medullam detritam in aqua, aut iure pulli, donec sorberi possit, aut sine labore deuorari. Etiã in aqua frigida panis optimi medullam diutius maceramus, donec mollissima fiat, adiecto aceti aut alterius succi acidi parum, vbi cibum frigidum expetimus. Ex carnibus quoque

Q V A E S T. M E D I C A R V M

contusis crafſior quædam ſorbitio paratur, quod contuſum vocamus. **D**
Adeo vt quemadmodum ex hordeo tam potus aquæ ordeï, quam ſor-
bitio cremoris, & piſanæ totius fieri ſolita eſt apud antiquos: ſic ho-
die ex pane & carnibus decoctis ſimilia parentur. Nam ius, & aqua ſtil-
latitia ex pullo potius quidam ſunt: Carnium optime decoctarum ex-
preſſio, quæ refrigerata condenſatur in gelu, cremor quidam eſt: ip-
ſum contuſum eſt craſſa quædam ſorbitio. Neceſſaria autem ſunt in
ægotantibus, hæc tria genera victus: quoniam ſolidiores cibos nō fe-
runt. Facilius enim eſt impleri potu quam cibus 2. Aph. 11. Ideo in acu-
tiſſimis ſolus potus conuenit, hic enim minime grauatur naturam. In
acutis cremor: in cæteris tota piſana, & quæ ei ſunt proportionalia.
Secundum hunc ordinem etiam ægotantes transferendi ſunt de vno
genere victus in alterum pro morbi magnitudine ſeu vehementia &
temporibus. Nam vbi ex ſolo potu transferendi ſunt ad ſorbitiones,
prius conuenit cremor, deinde piſana 1. Acut. ult. Quod ſi propter vi-
res perdurare nequeant cum ſolo potu, ab initio poſſe potum ſorbitio
aliqua adiicienda eſt, vt accedentibus ad ſtatum dematur aliquid ſen-
ſim de ſorbitiōibus. Aliquando tamen e conuerſo. Nam in pleuritide
quandiu nihil expuitur, ſolo potu vtitur Hippocrates: cum vero
ſputa adueniunt, ſorbitiōes concedit, eaſque auget, quo magis ſputa
procedunt, uſque ad iudicationem & ultra per duos dies: tunc mane
ſorbitiōnem dar, veſperi transfert ad alios cibos 1. Acut. 25. In quo lo-
co non videtur obſeruare id quod præcepit 1. Aph. 10. ſcilicet in ſtatu
& parum ante illum ſubtrahendum cibum, & 2. Acut. 37. Detractioni
incumbendum magis quam adiectioni. Num id fallit in pleuritide
& peripneumonia, quia augere vires oporteat ad ſputi eductionem?
At in cæteris quoque morbis viribus egemus robuſtis ad criſim perſi-
ciendam: ſed has ab initio coniectari oportet, vtrum ſufficiant cum
eo victu, ne in ſtatu, quando victu tenuiſſimo vtendum eſt, cogamur
amplius nutrire 1. Aph. 9. An declinatio eſt, cum ſputa procedunt? mi-
nuitur enim dolor 1. Acut. 27. In ſtatu autem omnia grauiora 2. Aph.
30. Quod de ſymptomatis intelligendum eſſe vult Galenus: Nam di-
ſpoſitiones in conualituſis melioris conditionis ſunt in ſtatu, quam in
principio ob coctionem. Tenuiſſimus tamen victus in ſtatu requiri-
tur, tum propter acceſſiones grauiores, tū propter ſymptomata, quos
labores vocat Hipp. 1. Aph. 7. vt Galenus interpretatur. Nam licet in
ſtatu diſpoſitio aliquando melior ſit, in quibus ſequitur declinatio: ve-
hementiores tamen ſunt acceſſiones & caſus: vnde ſummos habent
labores, & omnia grauiora. Cum ergo in pleuritide remittuntur ſym-
ptomata, vt dolor, etiam diſpoſitionem remitti neceſſe eſt. In ſequun-
tur enim ſymptomata ad morbos. Sed aduerſus hanc ſententiam op-
ponitur, quod ſcribit Galenus 1. de Criſ. 18. Ex coctione ſputi rēpora
confide-

- A** consideranda in pleuritide : nam cum nihil expuitur, omnino cruditas est & morbi principium: cum expuitur quidem, sed paucum & tenue, adhuc circa principium uersatur: cum autē pauca cocta expuunt iam augmentum est, & reliquo tempore usque ad statum sen: per coplura ac meliora, & facilius expuunt. Cum vero exquisitē cocta fuerint, & multa & sine difficultate educa, tunc statum est tempus. Quando verō similiter quidem exquisitē cocta & sine molestia educa, atque eorum multitudo minuta fuerit, dolorque non amplius affuerit: tunc cessare statum oportet, subsequitur enim declinatio. Hæc Galenus. Cum igitur Hippocrates pro augmento sputi sorbitionem augeat usque ad iudicationem, non in declinatione id facit, sed in augmento morbi. Quod si id verum est, ratio à Galeno posita in Commento verisimilior est, ut scilicet sorbitionis auctione roborata natura, melius fiant expurgationes è thorace: validioribus enim egemus uiribus in
- B** expurgationibus pertusim, quam in cæteris. Verū non ob hanc causam concedi prisanam, colligi potest 1. Acut. 33. ubi inquit Hippocrates. Si lateris dolor assiduus est, calidifque fomentis non remittitur, sputūque non procedit, sed absque coctione glutinosum sit, nisi quis dolorem uel alui subductione, uel secta uena pro utriusque exigentia soluerit, prisanam autem ita affectis dederit, præcipitem aget in mortem. Quasi cessante dolore ob quamcumque causam, concedatur prisanam: Idem colligere licet 2. Acut. 13. ubi post purgationem ex medicamento, quod in principio adhibet, sorbitionem dat, eandemque perpetuo liberalius exhibet, si & dolor cessauerit, & nihil aliud obiterit. Quod autem dolor non semper screatione desinat, sed alijs multis modis, patet 2. Progn. 52. ubi inquit. Quicumque dolor in his affligit sedibus, non desinens neque screationis purgatione, neque ventris subductione, neque uenæ sectione, ac medicamento & victus ratione,
- C** in suppurationem uerti sciendum est. Dicimus igitur, cessante dolore ob quamcumque causam ex dictis, inflammationem in declinatione esse: ideo recte sorbitiones augeri. Sed cum inflammatio non unicus sit morbus sed plures: neque eorum tempora coincidunt, fit, ut ratione vnus morbi declinatio sit, alterius uero ante statum. Quatenus enim tumor morbus est organicus nempe in magnitudine: tempora non penes cruditatem & coctionem considerantur, sed tantum penes symptomata: coctio enim & cruditas in intemperie tantum cum materia consistit, qui morbus est simularium. Ad morbum autem in magnitudine sequitur tensio & dolor, quæ augentur dum tumor augeatur, & desinunt, cum minuitur: nihil autem refert, si dolor aliquando non tensiuus, sed punctorius sit: insequitur enim & hic ad tumorem aliquem. Coctio autem humoris ulterius protenditur. Potest enim tumor ante coctionem desidere ex uenæ sectione, aut purgatione:

QVAEST. MEDICARVM

vnde quorundam sententia orta est: non eadem esse tempora symptomatum & coctionis, non animaduertentes id fieri ob morborum diuersitatem, sed putantes unum & eundem morbum esse, cuius symptomata vigeant in principio, coctio uero in statu. At si vera sunt, quae alibi dixit Hippocrates: circa principia & fines omnia imbecilliora, cum vero consistunt, fortiora: necesse est tam dispositiones quam symptomata conuenire in eisdem temporibus: Quod si uideantur aliquando differere, ut innuit Gal. 3. Acut. 62. id fieri putandum est, quia non unus sit morbus, sed plures. Dum enim fit coctio, febres sunt vehementiores, & symptomata febrem sequentia eodem modo, ut dum pus conficitur. Dum vero colligitur materia, alia oriuntur symptomata, ut dolores, & quae dolores insequuntur: haec autem pro ratione collectionis augentur, & pro ratione diminutionis minuuntur. In ijs vero quae suppuratur, perseverat morbus in magnitudine, quam diu coctio perficitur & simul declinat tumor, & concoctio, & utriusque morbi symptomata. Succedit autem alter morbus in numero, qui abscessus dicitur, ob puris collectionem: qui declinat per vomitum disrptionem, & puris euacuationem. Ratio autem victus in singulis varianda est, pro diuersorum morborum genere, vehementia & temporibus. Nam in pleuritide vehementior est morbus, qui dolorem parit & respirandi difficultatem, ideo tunc victu tenuissimo utendum est, solo scilicet potu, aut omnimoda abstinentia, si vires ferant. Vbi remittitur dolor, morbus qui relinquitur, mitior est, qui scilicet coctione sanari potest: ideo tunc conuenit sorbitio primum cremoris, deinde pitae, donec morbus iudicetur. Tunc autem cum defierit uterque morbus, transit fieri potest ad reliqua cibaria nisi alter superuenerit, ut in suppuratis. Idem obseruandum est in ceteris morbis inaequalibus, seu ob plurius morborum complicationem seu ob infidas declinationes. Declinante enim morbo ob crism imperfectam, non est absurdum sensum cibum augere, & reciduiam faciente, detrahare pro morbi vehementia, alternatimque agere, donec omnino morbus iudicetur.

Balneum aquae dulcis etiam in morbis acutis aliquando conuenire. Quaest. I X.

QUOD Balneum aquae dulcis totius corporis habitum refrigeret atque humectet, in febribus ephemeris, hekticis, & ijs quae ex bile ortum ducunt, commodissimum remedium patet. Quatenus enim tepidum adhibetur aut paulo frigidius, refrigerandi tantum & humectandi vim habet, quod in Hecticis requiritur, & in ijs ephemeris, quae ex nimio aestu, labore, vigilijs, & alijs causis exsiccantibus ortum ducunt. Quatenus autem paulo calidius administratur,

Astratur, vim relaxandi habet, ac mediocriter digerendi : quod ad effluxum calidorum vaporum facit in omni ephemera necessarium. Si adhuc calidius adhibeatur, fundit & efficacius digerit, quod in pleuritide & peripneumonia laudatur ab Hippocrate. 3. Acut. 58. Nam lateris, pectoris, & dorsi dolorem mulcet : sputum maturat, atque educit : spiritum facilem reddit, urinas cit : lassitudines tollit, & alia multa præstat : laudatur & in febre ardente, sed minus : quamvis enim iuuat educendo ad superficiem humores, lædit tamen sua caliditate, nisi in fine transferantur ad laucrum frigidum, aut frigide asperionem, ut in Hæticis præcipitur, 10. Meth. 10. Sed aduersus hanc sententiam facere videtur, quod scribit Galenus. 7. Apho. 42. Inquit enim : ubi inflammatio aliqua, aut absque inflammatione humoris putredo igneum calorem accenderit, balneæ non sunt utiles antequam noxij humores euacuetur, aut concoquantur. Idem manifeste dicitur 10. Meth. 10. Cum enim balneum humores fundat, quoties in animali uel Phlegmone quæpiam, vel affectus Phlegmonæ similis consistit, vel vitrauis abundantia, siue ea quæ ad vires, siue ea, quæ ad vasorum capacitatem confertur, omnium profectò inimicissimū existit. Nam Phlegmonæ quidem, cum calfacti & liquati succi ad ipsas confluunt, augentur. Tunicae verò vasorum impares abundantia, quæ iam ex liquatione spiritu est impleta, distenduntur, ac vires hoc ipso male afficiuntur. An in eisdem locis innuitur solutio ? lædere enim, si non uacuato corpore adhibeatur : aut ante coctionem. Sed apertius explicatur 3. Acut. 62. ubi inquit : in uniuersum de balneorum uiribus, si non antea uacuato corpore exhibeantur, membris affectis fluxionem pariunt : vacuato autē coctionem iuuant. Nempe corpore toto ante uacuato adhibita aduacuatoriam obtinent facultatem : Quo fit, ut ex febre ardente laborantibus ijs tantum opitulentur, qui sine tumore uel Phlegmones uel

C Erysipelatos laborant, feruente in ipsis per totum corpus bile. Quod si coctionis signa habuerint, his multo magis conferent. Verum si æstuosa febris ob falsam pituitam putrefactam oriatur, aduersissimum illis esse balneum scire oportet : neque enim pituitosus humor ut biliosus per cutim euacuatur : propterea quod tum crassus tum glutinosus sit, neque extinguitur longa egens concoctione. Hæc Galenus. In hoc loco Balneum admittere videtur tantum in febre ardente ex fluxu bile in toto corpore, non in ea quæ ex pituita falsa fit : neque ubi adest inflammatio aut Erysipelas. Quomodo igitur in Pleuritide & Peripneumonia conferet ? & magis quam in febre ardente, ut Hippocrates testatur ? An si Galenum contradicere sibi & Hippocrati nequaquam est putandum, eius verba hoc modo accipiēda sunt. Quod enim scribit 7. Aph. 42. Vbi inflammatio aliqua, aut absque inflammatione humoris putredo igneum calorem accenderit, balneæ non sunt

QVÆST. MEDICARVM

utiles antequam noxij humores euacuentur, aut concoquantur. Signifi- **D**
cat euacuationē quidem præcedere, oportere, vbi inflammatio aliqua
adeſt: coctionem autem, vbi ſola humoris putredo: hoc enim indicat
coniunctiua particula, aut. Simili modo cum dicitur. Acut. 62. Si non
antea vacuato corpore adhibeantur, membris affectis fluxionem pa-
riunt, de partibus inflammatis intelligendum eſt. Cum vero paulo
poſt inquit: Quo fit vt ex febre ardente laborantibus, ijs tantum opi-
tulentur, qui ſine tumore Phlegmones vel Eryſipelatis laborant: acci-
piendum eſt ſimpliciter abſque conditione illa, vt præcedat euacua-
tio: feruorem enim bilis extingunt: non tamen feruorem pituitæ,
ob prædictas cauſas. Nam in febre ardente non eſt neceſſe ab initio
humores noxios euacuare, ſed egent extinctione aut concoctione.
Vtrumque facit Balneum in biliſis. Sed in febre ardente ex pituita
falſa dubitatio eſt. Negat enim Galenus uſum balnei, quia pituitoſus
humor ob craſſitatem non euacuatur per cutim: neque extingui po- **E**
teſt, cum egeat longa concoctione. Auicenna tamen balneum magis
laudat in ardente falſa quam in biliſa. An aduerſiſſimum prædicat
Galenus balneum in pituita falſa, ſi abſque præcedente euacuatione
adhibeatur, vt de Phlegmone & Eryſipelate dictum eſt? Nam vniuer-
ſaliter explicans remedia ad expellendam putredinē, quæ in toto cor-
pore fit 1. 1. Meth. 9. inquit: Sane totum corpus priuſquam id euacua-
ris, rareſacere non expedit. Vbi vacuatum eſt, vti que licebit id medi-
camēto aliquo, cui calor tepidus inſit, rareſacias, cuiuſmodi eſt, quod
ex chamæmelo conficitur: In hoc tempore, ſi vinum quoque aquo-
ſum bibatur, id omnes euacuationes promouerit: idem faciat & tem-
peratum dulcis aquæ lauacrum, & quæ ſequuntur. In ſola igitur arden-
te biliſa quocunque tempore balneum adhiberi poteſt, magis tamē
conſert, ſi coctionis ſigna apparuerint, & in declinatione, vt in cæte-
ris. Conſert aliquando in eiſdem, ſi quadrato corpore fuerint, & in **E**
media æſtate lauatio in aqua frigida: nam protinus ſuccedit ſudor aut
biliſa excretio 1. 1. Meth. 9. Quod autem Auicenna balneum laudet
magis in febre ex pituita falſa, ob eandem rationem fit, quam Hippo-
crates animaduertit in Peripneumonia. Balneum enim digerens in
illis affectibus magis conſert, quam in febre ardente ex ſua bile, in
qua potius extinctio requiritur, quam digestio. Quod autem Galenus
in febre ex pituita falſa aduerſiſſimum balneum prædicat, quia pitui-
toſus humor neque per cutim euacuari poteſt, ob craſſitatis, neque ex-
tingui vt ſua bile, prædictam expoſitionem declarat. Nam ſua bile
ob tenuitatem euacuari poteſt ante coctionem, & facilius extingui.
Pituita extingui nequit, neque euacuari per cutim, niſi & multitudo
ablata fuerit, & reſiduū eius coctione extenuatum. Patet autem hæc
omnia de Balneo aquæ dulcis intelligenda eſſe: nam Sulphurea, alu-
minola,

Aminosa, falsa, & huiusmodi alia ob naturam metallicam siccantia sunt, ideo in febricitantibus abdicantur 11. Meth. 9. Sunt tamen quadam parum ab aqua dulci differentia, quæ ob modicum teporem naturalem etiam in febribus Hæcticis utilia reperta sunt. ut Balneû de aquis in agro Pisano. Modus autem vtendi duplex, tum in dulci, tum in naturalibus Thermis: aut natando, aut irrigando. Efficacius imprimunt irrigationes. Has laudat Hippocrates in Peripneumonijs, vt non solum totum corpus sed & caput frequentibus perfusionibus à ministris diligenter irrigetur: nā defluxiones, quæ à capite ad pectus fiunt, auertunt ad exteriora: tutius si continua fiat irrigatio constructo canali, quod aquam copiosam transfundat, quas vulgo Duccias vocant. His utimur in Thermis naturalibus aut ad caput tantum, aut ad ceruicem, aut ventriculum, aut ad aliam quamlibet particulam. Sed aqua dulces capiti sæpe noxia est ob cerebri humiditatem: ideo tutius oleis

B irrigare hanc partem conuenit, nunc frigidis nunc calidis, vt oxyrhodino solemus in Phrenitide. Frigidum lauacrum non sustinent corpora extenuata: ideo Hæctici ex tepido ad paulo frigidius transferendi, cum egeant refrigeratione. Qui recte valent, absque noxa è balneo calido sese in aquam frigidam proiciunt: sed qui ægrotant, contactû frigidæ non sustinent sine læsione: Ob id frigidam calidæ mixtione supprimimus. Gal. 3. Acut. 49. Quoniâ uero corpora madida in egressu ex calida sponte refrigerantur, cito resiccanda sunt, & à frigore custodienda, atque vngenda.

Ex arterijs per cerebrum discurrentibus nervus constitui opposui lateris. Quæst. X.

C Vob arteriolæ multæ veluti fibræ in egressu ex cerebro vel spinali medulla in vnum veluti funiculum coeûtes neruum constituent, explicatum est in questionibus Peripareticis. Quod autem arteriæ dextri lateris nervus constituent sinistri, & è conuerso, hinc patebit: Conferunt enim hæc Medicis ad notitiam particularum affectarum. Scribit Hippocrates in lib. de vuln. cap. inter cætera signa lethalia, illud. Plerisque, inquit, etiam neruorum distentio in altera parte corporis supernascitur: si quidem vulnus in sinistra parte capitis fuerit, neruorum distentio dextram corporis occupat: si dextra capitis vulnerata sit, nerui in sinistra corporis distenduntur. Et superius, ubi docet loca, in quibus vitare oporteat incisionem, inquit. Eum enim, qui incisus fuerit, neruorum distentio prehendit, ac si tempus, sinistram inciditur, dextrum neruorum distensione occupatur, si dextrum, nerui distenduntur in sinistro. Et in 5. Epid. narrat: **Auronum in Omilo** icû in suturas in medio scincpite, cui conuul-

sio

Q.VAEST. MEDICARVM

ſio ad ambas manus venit, quia, inquit, in medio capitis ac ſincipitis D
 vlcus habebat. Et paulo poſt de ſamula quadam inquit, conuulſio ma-
 num ſiniſtram inuadebat, nam in dextris magis vlcus habebat. Hodie
 non ſolum diſtentionem ſed etiam paralyſim eadem ratione oriri ſæ-
 pe uidemus. Ratio horum ſymptomatum ualde difficilis uiſa eſt. Qui-
 dam tamen in præciſione temporis hanc excogitarunt. Præciſo muſcu-
 lo temporis dextri oppoſitus muſculus, qui in ſiniſtro eſt, non poteſt
 prohiberi, quin ad ſaum principium feratur: quod & in cæteris muſ-
 culis oppoſitis contingit: contrahitur enim ſemper pars ad latus ſa-
 num. At hæc ratio non ſatisfacit in vulneribus, quæ ſupra muſculorū
 regionem ſunt: nulla enim eſt in ijs muſculorum oppoſitio. Præterea
 ſi totum brachium conuellitur aut crus ex vulnere capitis in parte op-
 poſita, quæ læſio oppoſitorum muſculorum excogitari poſſit? Alij
 commenti ſunt, abrumpi in oppoſita parte aliquid intra caluariam ex
 icſtu alterius partis, vt de ſciſſura cranei aliquando contingit: teſtatur E
 enim Hippocrates rumpi aliquando in alia parte os, quam vbi plaga
 ſit. In collifione autem cranei quæ intus continentur moueri ad par-
 tem icſtam, ideo abrumpi in oppoſita parte aliquid, vnde ſequatur op-
 poſitorum membrorum conuulſio. At ſi læſio aliqua in parte oppo-
 ſita, eius lateris conuulſionem facit, multo magis debuifſet ex parte
 vulnerata in ſubiectas ſibi partes conuulſio oriri: at oppoſito modo
 fieri uidemus. Præterea commoueri quæ intra craneum ſunt in icſtu
 ad plagam, ſolum in magnis contuſionibus contingere poſſit, habent
 enim vim quatiendi quæ intus ſunt. at in ſolis præciſionibus quati ce-
 rebrum non eſt veriſimile. Amplius cur magis ſecundum oppoſitio-
 nem dextri & ſiniſtri, quam ſecundum ante & retro fiat huiusmodi
 diſruptio? vt enim vulnera dextræ partis lædunt partes ſiniſtras: ſic
 anteriora læſionem facient in poſterioribus, & è conuerſo. At ſolam
 communionem uidemus inter partes dextras & ſiniſtras. Hoc autem F
 auxit dubitationem. Scribit enim Galenus, naturam diſtinxiffe in ce-
 rebro per velamēta partem dextram à ſiniſtra, ne unius noxa alteram
 afficeret. Cur igitur vulnus lateris dextri in craneo non facit conuul-
 ſionem in dextro corpore, ſed in ſiniſtro? Si autem in medio contin-
 gat, utraq; partes conuelluntur, tam dextræ quam ſiniſtræ? An fa-
 cillime omnes difficultates ſoluuntur, ſuppoſita ſententia quam præ-
 diximus? Si enim nerui ſiniſtri lateris exoriantur ex arteriis dextri,
 & è conuerſo: quid mirum ex læſione unius lateris, quæ ut plurimum
 inflammatio eſt, affici ſolum neruos oppoſiti lateris, nō eiufdem? Nec
 offenditur ſententia, quæ ex diuiſione dextri & ſiniſtri aſſertur. Diui-
 ſum eſt enim cerebrum in partem dextram & ſiniſtram membrana in
 tercedente ad ſimilitudinem falcis in ſuperiori tantum uſque ad eam
 partem, quæ baſis cerebri uocatur. In hac autem interfecant ſe arte-
 riolæ

Ariolæ ex dextris descendentes ad sinistros nervos, & ex sinistris ad dextros : vt videre licet in nervis visorijis : quos Galenus putauit non quidem se interfecare, sed coire tantum, ac reuerti ad oculum eiusdem lateris; monitus somnio, vt testatur 10. vl. par. 12. ne species visibiles duæ vnus apparerent: vt contingit, quâdo alterum oculum quis è sua sede aut deprimat aut conuertit. Oportere enim, inquit, duos visionis conos in idem planum incidere, vt vna appareat res, quod putat in coitu neruorum fieri. At si coitus neruorum in eodem plano cõstituendus est cum axe vtriusque coni, immobiles oculos esse oportebit: cû enim fluctuantur, si conus vltra chrySTALLINUM humorem protenditur ad neruorum coitum, frangi axem necesse est. Præterea strabi deciperentur in uisione, cum alterum oculum extra naturalem positionem habeât. Quid igitur est in causa, quod dimoto altero oculo duplicia videtur? An quia duo coni consuetam positionem mutant, ideo duo iudicantur, tamquam in duobus locis: quamuis aliquando ob visus imbecillitatem duo appareant, etiam si positio oculorû inculcata sit, quia duos conos uirtus nequit vnire. Cum autem positionem eandem seruant, in qua consueuerunt vnum iudicare, non decipiuntur, si virtus sit robusta. Idem contingit in tactu. Si enim quis duobus digitis sed transpositis eandem spherulam tangat, duas iudicabit, quia non consuevit digitorum aduersis particulis eandem rem tangere. Si igitur nerui visorij se interfecant, vt qui ex dextris exoritur, tendat ad oculum sinistrum, & qui ex sinistris ad dextrum, idem putandum est cæteris contingere: non apparet autem in cæteris, quia arteriolæ nervos constituentes non coeunt in vnû corpus, nisi propè exitum è caluaria: quod in quibusdam viderelicet: nam veluti stamina multa conspicua sunt in vnum neruum coeuntia in ipso foramine, vnde exeunt. At nerui visorij ob crassitiem multo altius suas arteriolas complectuntur, nèpe

Citra locum intersectionis: ideo in ijs conspicua redditur neruorum intersectio: non conspicua vero, cum arteriolæ separatim se interfecant, ob tenuitatem. Instituit autem natura arteriolis his iter hoc longum, vt interim contactu medullæ cerebri spiritus animales exactius temperarentur, priusquam in nervos exirent, & ne sibi ipsis impedimento essent, si per eandem partem egrederentur, in quam subierunt. Diuisio igitur cerebri in dextrum & sinistrum in superiori tatum est, vbi duo ventriculi continentur, recipiunt enim arterias ex eodem latere tantum: basis autem indiuisa est, vt in ea communicarent vasa dextra cum sinistris ad dextros & sinistros nervos constituendos. Ideo affectiones per eam partem communicari possunt inuicem. Sed aduersus hæc dubitatur. Repertus est aliquando in Anatome alter ex nervis visorijis attenuatus, alter plenus: visus autem erat imbecillis in oculo, ad quæ neruus extenuatus ferebatur: habuit enim vulnus in capite circa eandem partem: neruus autem extenuatus non ad oppositâ par-

QVÆST. MEDICARVM

tem procedebat, sed ad eandem fiebat. Vñ hoc est Pisis anno D
1590. vnde omnes spectatores argumentum id certum existimarunt,
neruos visorios nequaquam se interfecare, sed coire ac regredi ad ean-
dem partem. Præterea in doloribus oculorum nunquā videmus com-
pati oppositam partem capitis, sed eandem: similiter in cæteris senso-
rijs, siue ex dolore capitis noxa contingat, siue ex ictu: debuisset enim
in oppositam partem fieri consensus, si nervi ab opposita parte oriun-
tur. An id verum est tantum in affectionibus vasorum? Affectis enim
vasis necesse est nervos ab illis prodeuntes affici, quod patet in conuul-
sionibus ab Hippocrate traditis & in Paralyfi. Si enim vasa in dextra
parte præcendantur, aut comprimantur, paralyfis sequitur in parte fini-
stra: si ab inflammatione repleantur, tensio nervorū contingit. Quod
intelligendum est, quando affectio fuerit in superiori parte cerebri,
quæ diuisa est in dextrum & sinistrum: Nam si affectio fuerit in basi,
vnde iam nervi egrediuntur, conuulsio & paralyfis fiet in eodem late-
re. At si affectio fuerit in cerebri substantia aut membranis, nulla fiet
communicatio parti oppositæ, nisi simul vasa afficiantur. Ad illum ue-
ro, cui alter nervus visorius repertus est attenuatus, dicendum est: pro-
pter inflammationem partem cerebri dextram, in qua vulnus affuit, ex-
tenuatam esse, vnde & vasa per illam perrectantia affecta sunt. At in
sinistra parte nulla fuit læsio: ideo & vasa integra permanferunt. Re-
cipiebat autem oculus sinister virtutem ex suo nervo visorio, mutuata
ab eo, qui ex eodem latere ortus debuisset ad oculum dextrum ferre.
In loco enim vbi sese interfecant, necesse est communionem osculorū
fieri: quod patet in ijs, qui altero oculo orbatī sunt: tota enim uirtus
in alterum transit. Nam & Galenus concedit 10. vñ Part. 12. meatus
vtriusque nervi in coitu coniungi. Id vero non reperitur in cæteris
neruis: neque transmigrat in ijs virtus vnus in alterum. Nam pectina-
tim veluti vtriusque manus digitis implexis se interfecant. Quod autē
dictum est de cerebri nervis, idem putandum accidere ijs, qui ex dorfi
medulla ortum ducunt. Vasa enim cerebri dextri ad medullæ partem
sinistram descendunt: & sinistri ad dextram. Spinalis enim medulla
exoritur ex basi cerebri, vt posteriores Anatomici animaduenerunt.
Vtrum vero etiam ex cerebello vasa descendant in spinalem medul-
lam, & quomodo, adhuc incertum est.

*In fracturis cranei, si os non fuerit denudatum, non denu-
dandum esse. — Quæst. XI.*

OLLIGITVR hæc sententia ex Hippocrate in lib. de Vuln.
cap. vbi inquit: Postulant autem scalpellum vulnera capitis
ac frontis, cum os nudatum est, & verisimile est à telo fuisse
violatum, & quæ sequuntur. Item paulo inferius inquit. Ego cum
nudati

A nudati ossis causa plaga in capite secatur, vt appareat læsum nec ne à telo fuerit: eatenus incidi debet: & reliqua. Superius quoque dixit. Danda opera est, vt an os nudatum sit, aperte intelligamus, & an in conspectum veniat nudatum: Specillo enim considerandum est, vbi oculis ipsis non pateat. Quod si nudatum os reperiatur à telo uiolatum, primo malum, quod in osse est, videre oportet, dignoscereque, quantum sit, & quam operam exigit. Ex his colligere licet, Hippocrate nequaquam plagas capitis incidere, vbi os non fuerit denudatum: forte quia verisimile est, vbi cutis vsque ad os non fuerit violata, neque os violatum esse. At id quidem verum esse putandum est, vbi telum incidendo vulnus effecit, si enim incisio non peruenit ad os, illæsum illud esse dicendum est. Vbi autem collisionem aut compressionem effecit, vt contingit ijs qui deciderunt ex alto, non est mirum frangi os integra cute. Præcipue autem id contingit pueris, nam ob molliem patiuntur sæpe ossis depressionem, non abrupta cute, & forte absque fractura id contingit, vt Paulus tradit. Vtrum ne in his scalpello vtendū, vt os denudetur, ac præcidatur, vt in cæteris fracturis? Profecto hodie Chirurghi absque discrimine omnes fracturas denudant, vt ossis vitium in conspectum veniat: & vt tuto præcidi possit, quod præcidendum est. Comprobare videtur hanc sententiam Paulus, qui absque distinctione ulla, vbi adsint indicia fracturæ, inquit: si ampla cutis diuisio fuerit, per se ipsam prompte cognoscemus: si autem diuisio non per totum ierit, & angusta sit: fracturam tamen esse suspicemur: cute diuisa & oculis & specillo demisso eam pernoscemus. Sed apertius Cornelius Celsus inquit. Solet etiam euenire, vt altera parte fuerit ictus, & os altera fiderit. Itaque si grauiter aliquis percussus est, si mala indicia subsecuta fuerint, neque ea parte qua cutis scissa est, rima reperitur: non incommodum est, parte altera considerare, num quis locus **C** mollior sit, & tumeat, eumque aperire. Siquidem vbi fissum os reperiatur, nec tamen magno negotio cutis sanescit, etiam si frustra defecta est. Os fractum nisi succursum est, grauibz inflammationibus afficit, difficiliusque postea tractatur. Raro sed aliquando tamen euenit, vt os quidem totum integrum maneat, intus vero ex ictu vena aliqua in cerebri membrana rupta aliquid sanguinis mittat, isque ibi concretus magnos dolores moueat, oculosque obcecet. Sed ferè contra id dolor est, & eo loco cutè incisa pallidum os reperitur. Ideoque id quoque os excidendum est. Hæc ille. Videtur & Hippocrates in eadem sententia esse, cum in eodem libro: Quintum modum fracturæ tradens, inquit. Frangitur Caluaria sub vulnere alia parte, quam vbi plaga est atque os nudatum. Quod infortunium vbi accidit, nihil est, quod iuuare possis: quoniam vbi malum hoc sit, nulla via deprehendere licet, homo ne id patiatur, aut qua parte caluariæ. In his significare

QVÆST. MEDICARVM

care videtur : si aliqua adessent indicia loci, scindendam esse cutim, vt D
os præcidatur. Contrariam sententiam tuetur Vidus Vidius Medi-
cus nostræ ætatis celeberrimus in Commentario super Hippocratis li-
brum de vulneribus capitis: testimonio nixus Iacobi Perusini Chirur-
gi famosissimi, qui asserbat, se longo vsu obseruasse, magis feruari eos
qui citra scalpelli operam partim lenientibus partim siccantibus cū-
rantur : quam quibus cutis inciditur, & os aperitur. Cui etiam ratio-
nem addebat: Calorem innatum per se integra cute felicius & sangui-
nem & saniem collectam discutere, & ossa fracta glutinare, quam aper-
ta cute & exciso osse medicamenta possint. Perspirat enim in ijs per
vulnus calor innatus, qui author est omnis medelæ. Quod patet in cæ-
terarum partiū fracturis. Magis enim sanantur crura aut brachia per-
fracta, vbi caro & cutis non est abrupta, quam vbi os detectum est. Nu-
dato enim osse & perspirante calore necesse est humorem putrescere, E
& nisi saniei detur exitus hominem consumere, si intra caluariam con-
tineatur. Quibus addere licet : longe maiorem noxam insequi ex nu-
datione ac præcisione cranei, quam cæterorum ossium, quia detectu
cerebri membrana læditur pars princeps : ob id & putredo eius loci
multo periculosior est. Si igitur integra cute minus putrescunt quæ
intus sunt, sectio periculosior existit. Contra autem si putredo intus
lateat exitiosius laborant, nisi cito saniei paretur exitus. Hoc autem
modo solui possunt difficultates prædictæ. Præcipit Hippocrates scal-
pello cutim aperiendam, vbi os nudatum est : in his enim prohiberi
nequit putredo, cum calor internus expiret. Vbi autem sub integra
cute os fissum est, infortunium hoc esse inquit, quia locus non depre-
henditur, in quo secari debeat. In his Celsus fecat, vbi locus attollitur,
aut vbi dolor sentitur : Hippocrates de his nihil statuit : quia cum in
initio non facta fuerit sectio : in progressu periculosior euadit, nil ta-
men ob id prohibet secari, si aliqua ad sit spes salutis, antequam putre- F
do multum inualuerit. Adeo vt os fractum si non fuerit nudatum in
initio nequaquam aperiendum sit : quia prohiberi potest putredo :
In processu autem si putredo non prohibeatur (quod ex febribus co-
gnoscitur) aperiiri oporteat licet cum pauca spe. Iubet enim Hippocra-
tes, si videatur sectionem exigere, festinandum, neque expectandum
vt res tertium diem excedat, priusquam feces, sed intra id spacium se-
cabis, præsertim vbi tempus calidum fuerit, tuque principio adhæbea-
ris : Quasi aliquando liceat & posterius secare licet, cum grauiori peri-
culo. Sed hæc quæstio exigit, vt explicetur, quid nudatio cranei &
membræ detectio efficiat, vt noxa & auxilium comparari possint. Profecto cerebrum detectum ab aere ambiente refrigerari tradit Ga-
lenus 8. vñ. par. 2. etiam si in ætate id cōtingat, quia cerebrum calidius
est quocumque aere æstiuo, quod intelligendum videtur de eo calore
qui

A qui aſtu ineſt ex calido innato influente à corde. Hic enim calidior eſt quam ſit aer ambiens etiam in æſtate in regione habitabili: eius enim inſpiratione refrigeratur. Sed tamen citius putrefcunt in æſtate quam in Hyeme, & ex aſtu febres excitantur, quia non ſatis refrigeratur. At partes internæ præter naturam denudatæ, vt acri externo ſine medio exponantur, non ſolum noxam ſentiunt ex aere frigidiore, ſed & quia per loca aperta expirat calor innatus, vnde per accidens red- duntur frigidiore. Apertio igitur cranei duo efficit, refrigerationem ex contactu aeris frigidiore, alterum expirationem calidi. Vtræque noxæ aliqua ex parte corriguntur alterato aere, ne tamen interim of- fendat reſpirationem, & tegmentis & Emplaſticis ſuper poſitis, vt Hip- pocrates initio faciebat ex polenta in aceto cocta donec maxime glu- tinofa redderetur, & hodie albumine oui, quod facit ad ſanguinem fiſtendum. Glutinofæ etiam ſunt reſinæ & olea, quæ poſtea adhiben- tur. Meatus enim occludunt, vt minus perſpiret calor. Vtilitatem au- tem unicam præſtat apertio, initio quidem, vt ſanguis intra craneum effuſus exeat, poſtea vt per eundem locum ſanies & pus expurgetur. At ſanguis extra venas prius in grummos conuertitur refrigeratus, ut nequeat etiam per loca patentia exire priuſquam contabeſcat in ſa- niem: parua igitur ob hanc cauſam erit utilitas apertionis in princi- pio, ſed magis iuuat in futuro. Vbi autem ſigna adſunt manifeſta col- lectionis ſanguinis aut ſaniei intra craneum, magnum præſtabitur au- xilium, ſi aperiatur locus, antequam putredo & febris magis inuale- ſcant: non enim ſperandum eſt poſſe à calore naturali diſſolui colle- ctionem huiusmodi latentem intra caluariam, vt in crure & alijs hu- iusmodi partibus ignobiliorebus: ſuſtinere enim pars princeps vehe- mentiam morbi vt cæteræ partes, non poteſt. Eo igitur tempore inci- di debet, vt Celfus iubet: non enim antea adſunt ſigna manifeſta col- lectionis tantæ, quæ nequeat à natura diſſolui tegente cute: At nu- dato offe tanto minus: Ideo ſtatim in his aperiendum eſt, antequam oriatur inflammatio. Sed ſi hæc vera ſunt, dicet quiſpiam: non ne tu- tius eſt omnes initio incidere, in quibus ſuſpicio eſt fracturæ oſis? Nā vt Celfus inquit, etiam ſi fruſtra incifo adhibeatur, cutis nullo nego- tio ſanatur: at os fractum, niſi præcidatur, inflammationes graues pa- titur. Reſpondetur: ſi abſque præciſione ſanari poteſt, non eſt ducen- dus æger in periculum, quod imminet ex apertione. Sanari autem plu- res ſine apertione, ſi recte tractentur, experientia comprobatum eſt, vt patet ex dictis: natura per rimulam expurgante & digerente ſangui- nem, ſi cutis protegat calidum innatum: quod ſi aliquando non ſucce- dat, non præterit occaſio, ſi paulo poſt differatur præciſio, vt oſten- ſum eſt.

QVAEST. MEDICARVM

Dolorem omnem à solutione continui fieri in parte sentiente. Quest. XII.

QUAMVIS in omni sensu lætitia sit & tristitia : dolor tamē propria passio est sensus tactus. de symp. diff. 3. Neque in sensu tactus quælibet tristitia dolor est : nam ætatis feruorem moleste ferimus, & hyemis frigiditatem, non tamen semper dolemus : sed dolor est insigne quoddam symptoma in sensu tactus, quod non contingit, nisi soluatur continuum: vt tradit Gal. 2. Catato. 1. Nam si alteratio dolorem faciat, vt quæ confertim fit, continuum soluit. Frigidum quidem mordax contrahendo : calidum dissoluendo, & fundendo. 4. Simpl. 2. Indicio sunt ea quæ dolorem inferunt: quæcunque enim diuidunt partes sentientes siue incidendo, siue pungendo, siue contundendo, siue distrahendo, dolorifica sunt, & inter alterantia sola humiditas absque dolore afficit, nisi ei coniungatur alia causa, quæ soluat continuum. Nam humiditatis est potius diuisa in vnum glutinare, quam diuidere. Indicant id remedia, quæ à sedando dolore anodyna dicuntur, humiditatem enim glutinosam habent vt olea : At sicca facilius dehiscunt quam humecta : ideo & dolorifica sunt. Patet etiam ex motu. Cum enim particulas in solutione continui moueri oporteat dolor non fit sine motu. Quod patet in ijs quæ diuidunt aut distrahunt, & in alteratione confertim facta à calido, aut frigido, aut sicco : ad omnes enim huiusmodi alterationes insequitur congregatio & disgregatio, quæ species sunt motus. Ideo partes affectæ sæpe sine dolore sunt, cum in quiete degunt : si autem pertractentur, dolores vehementes patiuntur, vt dolor nihil aliud sit quam sensus motus diuellentis in parte sentiente. Ob id non est dolor nisi dum fit solutio continui, facta autem nequaquam : cessante enim motu cessat dolor. Cum autem in omni sensatione obiectum aliquod sit aut triste, aut iucundum, dolor autem sensatio quædam sit tristis: quod nā obiectum eius fuerit? Non enim ipse dolor obiectum est, quamuis dicatur dolor sentiri, aut quia à sensu interno sentiatur sensus externus, quando animaduertimus nos sentire, quod in delirantibus sæpe nō fit, quia mens laborat, id est sensus communis: aut quia pro dolore aliquando accipimus dispositionem dolorificam, vt Galenus testatur. 2. Apho. 6. An obiectum est tangibilem excellentia, quæ apta nata est corrumpere sensum tactus, vt calidum, frigidum, durum, vt inquit Aristot. 3. de An. tex. 67. Hæc enim in dolore sentiuntur facientia solutionem continui. Quod si corrumpant absque solutione continui, non fit dolor, vt alteratio quæ paulatim fit, quamuis ducat ad interitum, vt senectus, sine dolore est. Quin & sæpe alteratio ad statum naturalem ducens

- A** ducens si confertim fiat, dolorem affert, vt pater, si quis manus gelidas repente calfaciat: si verò sensim fiat, iucunda est. Non enim in ea alteratione diuelluntur partes. Obiectum igitur dolorificum in omni dolore est id quod soluit continuum, seu solo motu, vt corpus durum: seu alteratione confertim facta, ut calidum, frigidum, siccum. Ipsa verò solutio continui non est obiectum, sed passio quæ ab obiecto fit, & læsio, cui si adiungatur sensus, est ipse dolor, actio scilicet læsa in sensu tactus. Ponitur autem inter actiones deprauatas à Galeno, de symptom. dif. 3. licet sentire id quod lædit, videatur secundum naturam esse: datus est enim sensus, vt lædentia aufugiat, iucunda persequatur. Quod si aliquando quis ea non sentiat, vitium subesse significatur: nam aut inens agrotat, aut stupida est pars. An læsionem sentire non minus secundum naturam est, quam sentire iucunda? Sensus enim secundum naturam non magis receptiuus est mediorum, in quibus est iucunditas, quam extremorum, in quibus est dolor. Sed lædi dum sentit, hoc præter naturam est: seu læsio ab externa causa fiat, seu ab interna: omnis enim læsio præter naturam est. Differt autem: nam cum solam causam externam sequitur, passio quadam est ab obiecto facta, cum uero fit à causa interna, à Medicis symptoma appellatur, licet concurrat aliquando causa externa, quæ per se dolorem non faceret, nisi pars affecta esset, vt cum vlcus aut pars inflammata tangitur etiam leuiter, dolget: & qui Cephalea laborant, uel à minima æris mutatione cruciantur: huiusmodi enim dolores symptomata sunt morbi, non sequuntur causam externam. Nam si pars sana esset, à minimis quibusque non afficeretur dolore, non enim ex quocumque motu aut alteratione fit solutio continui in parte sana, vt in ægra. Ex omnibus igitur his patet vnicam esse causam proximam doloris, quæ solet à Medicis coniuncta vocari, solutionem continui. Sed aduersus hæc dubitatur. Si unica est causa proxima doloris, unica erit eius curatio, scilicet remedijs ad solutionem continui. At testatur Galenus 2. Catat. 4. variam esse curationem doloris, quia insequitur varias corporis affectiones, has autem omnes reducit vel ad alterationem confertim factam, uel solutionem continui in parte sensibili. 12. Meth. 7. Non ergo alteratio reducitur ad solutionem continui: diuersa enim sunt utriusque remedia. In eadē sententia videtur esse Aristoteles 3. de An. tex. 67. Si enim corruptiua sunt quæ excedunt in tangibilibus qualitatibus, vt frigida, calida, dura; hæc quidem diuidendo, vt dura, hæc autem alterando, vt calida & frigida, cur magis diuisioni tribui debeat corruptio, quam alterationi? Similiter igitur & dolor, qui est sensus rei corruptentis, tam alterationem solam insequitur, quam diuisionem. Amplius hoc modo dubitatur. Si dolor insequitur varias corporis dispositiones, vnde varia curatio, non pendebit immediate ab obiecto lædente, aliud enim est

QVAEST. MEDICARVM

obiectum sensus, alia est corporis dispositio. Si igitur dispositiones **D** corporis morbi sunt, à quibus dolor vt reliqua symptomata emanant, nulla alia intercedente causa: obiecta seu alterantia seu diuidentia frustra erunt: aut si obiecta causæ sunt immediata, non pendent symptomata immediate à morbis. Alteratio enim & diuisio, quæ in dolore fit ab obiecto ludente, non est morbus quam diu fit, sed si permaneat. At solutio continui facta & permanens non dolet, nisi alia fiat, vt patet in vulneribus: non enim dolent, nisi inflammentur, aut asperius tractentur. Hæ sunt præcipue dubitationes, quæ circa doloris causas oriuntur. Sed ex ijs, quæ superius dicta sunt, non est difficile soluere. Nam ad primam dubitationem dicimus. Curationem doloris, quæ consistit in ablatione morbi, variam esse, quia dolor insequitur varios morbos. Mitigatio autem symptomatis vnica est in omnibus per ea quæ Anodyna vocantur 5. Simpl. 19. hæc enim symptomatis essentia respiciunt scilicet solutionem continui & sensum; est enim dolor sensus solutionis continui, vt dictum est. Conferunt porro omnibus à quacumque causa fiât, particulam præparando, ne offendatur ab obiecto, id est ne fiat solutio continui, aut ne sentiat. Priora vere anodyna vocantur: altera spuria. Vere anodyna, quæ temperiem partis naturalem conseruant, calida in primo gradu aut temperata, vt defendât à quocumque excessu: tenuium partium, vt penetrent in profundum: non astringentia nec siccantia, sed æqualitatem facientia, & omnem asperitatem auferentia. Ideo humiditatem habeant necesse est, eamque glutinosam, vt hæreant, quæ Emplastica vocantur, vt oleum dulcissimum, Althææ mucillago, vermes terreni. Quædam ex his obcrasitium non penetrant intus, ideo in superficie tantum vtilia sunt, vt Gummi ad Guttur & asperam arteriam, albumen oui ad oculos: si penetrarent, essent maxime anodyna: nam sua humiditate glutinosa morfu carente æqualitatem faciunt, illinuntque partes ne offendantur **E** ab humoribus mordentibus & exasperantibus. At Chamæmelum & Anetum temperiem quidem anodynorum habent, & tenuium sunt partium, sed quia per se humiditate carent, egent oleo, vt anodyna reddantur. Hæc igitur defendunt à solutione continui, quæ in omni dolore est. At spuria anodyna non quidem partem tuentur ne offendatur, sed efficiunt, ut læsionem nõ sentiat, obstupefaciendo sensum. Hæc quoque omnem dolorem sedant, quia sine sensu non fit dolor: non tamen in omnibus ruta sunt, quia destruunt temperiem. Vsurpantur magis in calidis affectionibus, & vbi secandum aut vrendum sit. Sanatio autem doloris non fit, nisi morbus auferatur, quæ est symptomatis causa, vt humor mordens aut distendens aut grauans, vel sola in temperies calida, vel frigida, vel sicca: quorum singula diuersas requirunt curationes, quarum vna non reducitur ad alteram. Alio enim modo

- A** modo sanatur solutio continui, quæ à multitudine humorum fit distendendo, alio modo intemperies siue cum humore, siue sine humore. Ideo dicebat Galenus causas doloris esse aut intemperiem, aut solutionem continui: significans morbos diuersos, qui curatione diuersa egent. Nam per solutionem continui inibi intelligit manifestam, vt quæ sit à tendentibus aut incidentibus aut contudentibus & similibus, in quibus solutio continui non tantum fit, vt quando vitio humorum fiat, sed etiam affectio est permanens, vt in plagis. In intemperie autem morbus est ipsa met intemperies, solutio autem continui, quæ insequitur non est manifesta nec permanens, nisi vlcus oriatur, vt in vltione. Ad alteram dubitationem, qua ex Aristotele ostendebatur solam alterationem corrumpere posse, & solam diuisionem, respondetur. Omnia hæc quamuis corruptiua sint cum excedunt, non tamen omnia apta nata esse dolorem facere, vt superius dictum est: multa enim sunt, quæ sine dolore corrumpunt, vt alterationes sensim factæ, & obstupefacientia, & quædam inter putrefacientia: nam aut non soluiunt continuum, aut prius quam soluant virtutem corrumpunt. Ad vltimam dubitationem dicimus, non ex necessitate aliam esse corporis dispositionem & obiectum dolorificum. Contingit enim quandoque idem esse, vt in intemperie caliditas & frigiditas, & in solutione continui humor impactus diuidens, aut lapis in vrinæ meatibus, aut flatus in intestinis. In his igitur non est necessarium aliud obiectum ad dolorem faciendum, quam ipsa dispositio ex corpore infestante. Quod si in his aliud quandoque concurrat obiectum: augebit quidem dolorem duplicata causa. Instabit adhuc quis. Si vnus vnica est causa immediata, quam diximus solutionem continui: dolor non pendebit immediate à morbis, plures enim hi sunt. Respondetur: symptomata immediate à morbis pendere, quia non intercedit alia dispositio: nec ob id est necesse, vnus vnica esse causam immediatam: æque enim plures causæ gignere possunt idem symptoma: sed illud est necessarium, vt omnes causæ concurrant in vnâ rationem, vt vnum producant, vt in proposito: quælibet enim causa soluendo cōtinuum dolorem affert.

Præuata omnino sensu tactus animalia nutriri non posse. Quæst. XIII.

V M nutritio quatuor facultatibus naturalibus perficiatur, scilicet attractione, retentione, concoctione alimenti, atque expulsionem excrementorum: attractio autem & expulsio sine sensu tactus non fiant: perempto omnino hoc necesse est & nutritionem perire. Quod autem attractio alimenti & expulsio rei inutilis

QV AEST. MEDICARVM

sensu tactus egeat, patet. Non enim attrahit natura alimentum, nisi id **D**
 familiare esse sentiat: neque expellit aliena, nisi ab ijs irritetur: Hæc
 autem sine sensu tactus non contingunt, est enim tactus sensus alimen-
 ti 2. de An. tex. 28. Ob id concludit Aristoteles 3. de An. tex. 67. Ani-
 malia solo hoc sensu priuata mori necessarium esse. Tetigit hanc ra-
 tionem Galenus in lib. de Sub. fac. nat. in fine, vbi testatur Platonem
 ob id etiam Plantis sensum quendam tribuisse diuersum à ceteris, quo
 familiaria & aliena dignoscant. Verum in hoc sermone, inquit, esse
 quandam obauditionem. Neque enim plantis, neque facultati natu-
 rali vim cognoscendi esse. Nam neque visibilibus, neque audibilibus,
 neque olfactibilibus, neque gustabilibus, neque tactilibus qualitatibus
 iudicium obtinent, sed earum tantum quæ alere vel non alere, possunt.
 In hoc igitur laudat Platonem: quod animæ naturali sensum quendam
 tribuerit domesticorum & alienorum discretiuium. Qua sententia in-
 nixus Galenus asseruit 1. loc. af. vlt. in eo differre instrumenta naturalia **E**
 ab animalibus, quod naturalia insitam vim habent, qua actiones suas
 perficiant, animalia verò influentem habent à principio tamquam lu-
 men à sole. Quasi actiones naturales non egeant virtute sentiendi, vt
 perficiantur: inest enim sensus quidam naturalis, quo familiaria expe-
 ctant, attrahant, retineant, & concoquant, aliena verò expellant. Ex qua
 sententia illud sequitur: actiones naturales non lædi, nisi ipsa met in-
 strumenta affecta sint: animales autem lædi posse earum instrumen-
 tis nequaquam affectis, sed quia virtus non influat à principio. Vtrum
 autem hæc vera sint, hinc consideretur. Profecto ex principiis Aristo-
 telis non possumus sensum vllum plantis tribuere 3. de An. tex. 66. Sen-
 sus enim animalia constituit. Nutritio igitur plantarum absque ulla
 dignotione alimenti peragitur. Animalia autem nutrir non posse
 absque sensu alimenti, id est calidi frigidi humidi & sicci, quibus alun-
 tur omnia viuientia, & quorum est sensus tactus, quamuis superius **F**
 ostensum est, iterum ex ijs quæ in medicina apparent, exactius ostendamus.
 Manifestum est nervos sentiendi vim ferentes non solum ad
 cutim ferri, vt externas qualitates animal sentiret, sed & ad musculos,
 vt ijs motus voluntarius tribueretur, & ad interna viscera, vt sentirent
 quæ dolorem afferrent, qui tertius naturæ scopus in neruorum distri-
 butione traditur à Galeno 5. de vl. par. 9. Viscera enim neque motu
 voluntario aguntur, neque instrumenta sunt tactus. Si igitur non fru-
 stra datus est illis sensus, sed vt internas affectiones sentirent, ac dole-
 rent, vt Galenus inquit: profectò putandum est hanc dotem illis tri-
 butam esse, non vt animal cruciaretur, sed vt particulæ irritatæ expelle-
 rent, quæ molestant, & retinerent, quæ iuuant. Hæc autem opera sunt
 facultatis naturalis. Sensus igitur ad opera naturalia necessarius est.
 Quem usum Galenus diligenter explicauit 5. de vl. par. 10. & 3. Fac.
 nat. 12.

A nat. 12. Si enim membra nutritionis sensu non dignoscerent quæ molestiam exhibent, breuissimo tempore animalia labefactarentur: nam ab excrementis, quæ in ipsa quotidie acervantur, vlcerarentur; ac putrescerent: Nunc autem cum sensilia sint, non patiuntur acria & mordacia excrementa intus subsidere. Quibus addere licet: si tollatur ab ijs sensus, ut contingit aliquando ex spinæ concussione aut luxatione ad interna, supprimuntur urinæ, & alui deiectiones 3. de Artic. 51. Ut enim obstupescunt crura aut aliæ partes, sic aliquando & vesica & intestina. Sed hanc affectionem Galenus inflammationi tribuit communatæ ab ictu. At videmus ex ictu spinæ quam primum partes internas obstupescere, & urinas supprimi simul & alui excrementa, antequam febris & inflammatio oriatur. Neque igitur illud verum membra naturalia non lædi per consensum, ubi per nervos facultas animalis ad ea non fertur. Nam sine sensu proprias operationes perficere nequeunt. Præterea si omnis motus, qui à naturali facultate fit, ut attractio, expulsio, retentio, per fibras agitur 3. Nat. fac. 8. fibræ autem nervosa corpora sunt & sensu prædita: rationi consonum est ortum habere ab ea parte, quæ & nervorum principium obtinet, & sensus: ut inde etiam motus prædicti pendeant. Sed quoniam sine voluntate fiunt, dicuntur naturales, non animales, ut quicumque in rigore contingunt, in singultu, & concussionibus Epilepticis. Quamquam enim motus hi fiant vel in musculis, vel in partibus nervosis, vel in ipso cerebro, naturales tamen sunt, quia præter voluntatem ab excretrice facultate fiunt, irritata tamen virtute per sensum rei noxiæ. Sed aduersus hæc dubitatur. Si priuata sensu tactus mori est necesse: quomodo in Paralyfi membra omnino sensu destituta viuunt? Quamuis enim neque moveantur, neque sentiant, nutriuntur tamen, quamdiu per uenas & arterias nutrimentum & calor innatus affluit: non est igitur necessarius sensus tactus ad nutritionem. Præterea si in plantis nutritio fit sine sensu, cur non in animalibus? Amplius partes quædam sunt in animalibus, quæ sensu carent, ut ossa, Cartilagines, cerebri medulla, nutriuntur tamen & augentur. Sed ad primam dubitationem illud satisfacere possit, quod videmus in Paralyfi partes omnino sensu destitutas paulatim extenuari & tabescere: deficit igitur nutritio, quâuis non desint venæ & arteriæ alimentum ferentes: Quod autem aliquo tempore uiuant, non est absurdum. Calor enim cordis vitam supeditat quamdiu spiritus vitalis aliquid alimenti distribuit: nõ potest autem perpetuo suppeditare deficiente attractione & expulsionem ob defectum sensus. Quod si partes animalium aliquo tempore viuunt absque sensu, quid prohibet plantas perpetuo insensibilia viuere? Cui enim affixæ maneant, non seligunt cibos ut animalia. Sufficit autem spiritus ad alimenti attractionem ex terra in radices, & ad distributionem

QVAEST. MEDICARVM

ex radicibus in germina, nullo sensu distinguente: nisi intelligentiam, **D** qua natura gubernatur, sensum appellemus. Distribuit enim natura partem alimenti puriorem in medullam, crassio rem in corticem, & quasdam in semina, quasdam in folia: quomodo & prima animalium constitutio peragitur, antequam sensus adueniat. Ad ultimam dubitationem de partibus non sentientibus, quæ tamen nutriuntur, animaduertendum est, nullam esse particulam in animali, quæ aliqua ex parte non recipiat vim sentiendi. Nam ossa per membranas, quæ periosia vocantur, & dentes per neruos ad eorum radicem, distributos, & caro viscerum, cerebrum, & spinalis medulla per suas membranas sensu participant magis & minus. In membranarum autem exquisitior est sensus, quia nervosa est earum substantia. Quomodo autem cerebri membranae sentiant, cum neruos non recipiant, dubitationem aliquam habet. Nerui enim à cerebro egressi non reuertuntur ad membranas. Sed putandum est spiritus animales in cerebro existentes non minus eius membranis & vasis sensum tribuere, quam neruis inde prodeuntibus. **E**

Deliria non omnia affecto cerebro fieri. Quest. XLIII.

QUAMVIS hæc sententia Galeno & cæteris Medicis repugnet, qui sedem principum facultatum in cerebro ponunt: nisi enim cerebrum patiatur aut per essentiam aut per consensum, nequaquam deliria fieri existimant. Si tamen ea, quæ apparêt in morbis, consideremus, veriore Aristotelis & antiquiorum sententiam comperiemus, qui Phrenes à mente appellabant particulam prope cor existentem, nempe septum transversum. Nam primum concedit Galenus 1. ad Gla. 3. Phrenitim denominatam esse ab instrumêto patiente: quasi Phrenum idest septi transversi affectio sit. Quod si quis etymologiam paruipédens asserat Phrenitim, quæ ex septi transversi inflammatione sit, esse per consensum, quia cerebro communicatur affectio: illud obstat, quod Galenus sæpius asserit: cerebri noxas per consensum non esse continuas 1. in primum Prorrh. 1. Si igitur ex septo transverso delirium est continuum, ut conceditur 5. loc. af. 4. nam alioqui non esset Phrenitis: nequaquam per consensum cerebri eam noxam fieri, fateri possumus. Præterea cur magis septum transversum cerebro consentiat continuum pariens delirium, quam os ventriculi? Nam ab ore ventriculi ob neruorum multitudinē multæ graves affectiones cerebro communicantur, ut conuulsiones, dolores, vasa suffusa similia: Phrenitis autem nequaquam. Peculiarem autem vim alterandi mentē in septo transverso esse, argumento est risus: est enim risus huius particulæ motus simul mente præter voluntatem mota 3.

Part.

A Part.an.cap. 10. non quia mentis sedes in eo sit, sed quia Cordi, quod principatum tenet, subtrahitur. At dicet quis, si ex inflammatione septi Phrenitis oritur ob Cordis viciniam: multo magis continget ipso Corde inflammato: at nemo remedia Cordi applicat in Phrenitide. Respondetur Cor non posse pati inflammationes vel minimas, cum incipientibus intereant oborta syncope §. loc. af. 2. Phrenitis ergo non fiet nisi ob partium illi consentientium inflammationem: inter quas septum transversum ob viciniam id facit: aliquando & Pulmonis inflammatio, §. Progn. 20. & febris ardens putredine existente in uena caua: vicinæ enim hæc quoque partes sunt Cordi. Sed cum cerebrum ab his magis afficiatur quam à septo transverso & ob sanguinis abundantiam & locum superiorem: Si Phrenitis est propria passio cerebri, debuisset ab iisdem partibus magis contingere, quam ex septo transverso, quod nequaquam videmus. Rationi autem consentaneum est,

B ut Cor magis à septo transverso afficiatur, quam à Pulmone & uena caua: quia caloris natura est sursum ascendere. Cum itaque Cor supra septum transversum sit, euaporationem ab eo ascendentem euadere nequit, ut euadit eam quæ à Pulmone & uena caua attollitur. Quod autem aliqua Phrenitis ex affecto cerebro fiat, non est præter rationem, etiam si principium intelligentiæ ponatur in Corde. Nam sine officio cerebri contemperantis calidam euaporationem, neque sensus fit neque intelligentia. Duobus autem modis prohiberi potest contemperatio, vnde mens lædatur, vel quia ex corde feruentior attollatur spiritus, quam ut sufficiat cerebri frigiditas ad contemperandum, uel quia ipsum cerebrum affectum sit, ut in eius inflammatione contingit: vrit enim ascendentes spiritus non contemperat. Ex quibus patet in omni Phrenitide ac delirio prodesse remedia refrigerantia capiti adhibita: seu ad affectum eius calidum, seu ad calidam euaporationem & temperandam & repellendam. De argumento igitur ex Phrenitide sumpto hæc satis. Idem patere potest ex Mania & Melancholia & cæteris delirijs. Sæpe enim ex septo transverso ortum ducunt: ut quæ traditur 1. in 1. Prorrh. ult. ubi inquit Hippocrates. Dolores circa umbilicum palpitantes mentis perturbationem ostendunt. Nam Galenus id tribuit septo transverso flatuosum spiritum accipienti. Simili modo se habet Hypochondriaca passio, nam & ipsa flatuosa est intestina septum transversum & mentem. Aristoteles eandem sententiam significat §. de Part. ani. 10. cum inquit. Vbi Phrenes ex uentre inferiori propter viciniam attraxerint humorem calidum atque excrementitium, continuo mentem sensumque planè perturbant, vnde Phrenes dicti sunt. Quod præterea sæpe ex uehementibus animi motibus oriatur in Mania 6. Aph. 26. ostenditur eius principium in corde esse. Nam ex candescencia, ira, mæstitia, sunt cordis passiones: neque solum

QVÆST. MEDICARVM

ab ijs sæpe incipit infania: sed aliquando eadem per totum morbum D
perseuerant, ut timor & mæstitia in Melancholia. Quomodo autem
ex ijs mentis perturbatio fiat, non est difficile videre. Vt enim sanguis
purus & tenuior ad sapientiam facit 2. de Part.an. 2. & apud Hippo-
cratem 1. de Morb. in fine: qualis est qui in arterijs continetur: sic cū
redditur turbulentior, turbari quoque mentem necesse est. Et si enim
intellectus non vtatur instrumento corporeo, eget tamen spiritu cla-
ro, qui in sanguine arteriali continetur. Omnis autem agitatio seu fer-
uor vim habet conturbandi. Quid igitur mirum, si dolores circa vm-
bilicum palpitantes, & flatuosæ Hypochondriorum afflictiones, & ve-
hementes animi motus, aut multa Meri potio, & medicamenta turbi-
dos vapores gignentia permisceant cum spiritu prauos vapores aut
humores: vnde mens lædatur? Oportet enim spiritum animale non
solum in cerebro purum esse, vnde incipit apprehensio specierum sen-
sibilem, sed & in corde, in quem desinit omnis cognitio tamquam in E
principium. Inter cæteros autem humores maxime atra bilis sua cras-
sitie & nigredine spirituum claritatem inficit & obscurat, si loca ea pe-
tat, in quibus iudicium exercetur. Loca autem spirituum sunt cordis
ventriculi & arteriæ cerebrum petentes. Quandiu igitur affectio in
spiritibus solis fuerit, mens tantum læditur, cum autem corpus ipsum
aficit, id est vasa, arterias & nervos, Epilepsia gignitur 6. Epid. in fine,
quem locum Galenus explicat 3. loc. af. 7. Vergit etiam in corpus: cū
lingua repente incontinens fiat. aut aliqua pars corporis stupore lan-
guescit, quæ inter signa Melancholica traduntur 7. Aph. 40. Et cum
tumores superuenerint 1. in 1. Prorrh. 14. Si enim uerum est, nervos
esse arteriarum postrema, vt in Peripateticis ostensum est, non mirum
celerrimum fieri consensum ex corde in nervos, & ex nervis ac cere-
bro in principium arteriarum. Paret id ex pulsu, qui durus fit in Ma-
niacis 1. de Præf. 4. Et in conuulsionibus arteria redditur tensa ad simi-
litudinem cordis sursum deorsumque agitata quasi vibrata, vt strepi-
tum quemdam edere uideatur ad tactum, quod in nullis alijs affecti-
bus contingit 4. cau. pul. 17. Præterea in delirantibus tum maniacis
tum Phreniticis plerumque uis motiua adeo robusta est, ut contineri
nequeant etiam à robustissimis. Spiritus enim multus ex arterijs in
nervos tunc influit ob mentis agitationem. Eundem consensum indi-
cat & dolor, qui ex vulnerato nervo, aut inuisione partis ualde sen-
tientis oritur; Sentiunt enim usque ad cor læsionem penetrasse. De
consensu autē, qui ab ore ventriculi fieri putatur cerebro, vnde onan-
tur conuulsionēs: comitiales: Melancholiæ: sopores: suffusiones, vt
Galenus tradit 5. loc. af. 6. non ab re quis suspicari possit ob viciniam
cordis contingere. Vt enim prauī humores eius particulæ aliquan-
do Cardiacam syncopem faciunt spiritus cordis corrumpendo: cur

non

Non & conturbando mentem lædant, & vellicando motus deprauatos neruis communicent?

*Somnum & vigiliam fieri calore natiuo intus & extra
vergente. Quæst. XV.*

EXPLICAT hanc sententiam Galenus 2. Aph. 1. Nam in vigilijs inquit, fieri spiritus, sanguinis, & caloris naturalis ad externa motionem: ideo vim digerendi habere 12. Meth. 3. Somnum autem incidere, cum naturalis calor aut ex fatigatione & nimia siccitate ad alimentum se conuertit: aut ob immodicam humiditatem foras nequit progredi 3. cau. pul. 10. Ideo cum ad alimentum se conuertit, qui somnus naturalis est, meliores fieri concoctiones, calore natiuo in viscera se colligente 3. cau. pul. 9. Hæc Hippocratis sententiam esse testatur, cum inquit: hominem vigilantem extrinsecus calidiorem esse: dormientem vero contrario modo se habere: quod etiã quibusdam alijs rerum naturalium studiosis visum est: somnum & vigiliam fieri secundum innati caloris motiones. Sed hæc aduersari videntur ijs, quæ Galenus passim de facultate animali tradit, principatũ habere in cerebro. Cum enim in vigilijs operationes fiant animales, sensus scilicet & motus: in somno autem eadem quiescant. Si facultatis animalis principium est in cerebro, erit somnus & vigilia cerebri passio. At cum dicimus somnum fieri motu caloris natiuo intro, vigiliam autem motu eiusdem extra: concedimus calorem natiuũ, cuius principium est in corde, authorem esse tum vigiliarum tum somni. Vigiliam enim fieri, cum calor natiuus ad sensoria & instrumenta motus voluntarij vergit, quo etiam digestio peragitur: Somnum autem, cum idem calor ad alimentum & viscera conuertitur, per quem concoctio alimenti perficitur. Num respondere licet, motu caloris innati ad cerebrum & sensoria, excitari facultatem animalem in vigilijs, sopiri eandem in somno motu eiusdem ad interna? Est enim calidum innatum commune animæ instrumentum ad omnes operationes perficiendas 8. Plac. 7. & 2. ad Gl. 2. Verissima quidem hæc sunt, videntur tamen tollere distinctionem facultatis animalis à naturali & vitali, quam ponit Galenus in libris de Placitis Hippo. & Plat. Vult enim non solum ratione differre, sed & subiecto, sicut & earum principia, cor, cerebrũ, Hepar. At hoc modo vnicum erit principium cor, cuius calore sensus & motus excitentur in vigilijs, simul & digestio fiat: in somno autem concoctio in visceribus. Idem enim calor subiecto in instrumentis sensuum & motus vigiliam facit & digestionem, in instrumentis autem concoctionis ipsam concoctionem, prout vergit ad hæc aut illa. Idem comprobant antiquorum sententia, qui venas ad cerebrum tendentes

QVÆST. MEDICARVM

dentes carotidas uocabant, quia apprehensæ aut obstructæ Caron, **D** idest soporem inducunt: prohibetur enim ex hoc, ne calor innatus ad cerebrum & neruos feratur, qui uigilias facit, ut testatur Arist. in lib. de som. & vig. cap. 2. Apprehensis enim uenis in collo insensibile reddi animal: quam inter species Apoplexiæ posuit Auicenna. Et Hippocrates inter obmutescencia 4. Acut. 23. cum inquit. Qui repente obmutescunt sani siue occasione, ijs uenarum interceptio & occlusio fit. Hæc sententia Galeno suspecta fuit 2. de Plac. 6. Videbat enim ea admissa sequi ex necessitate, Cor cerebro & neruis sensum & motum subministrare. Nam inquit: Nemini dubium est, quin si ex ea re sopitum animal re vera fieret (quod uerbum illis sensu motuque orbatum significat) necessario consequeretur, cor esse quod primam & sensus & motus originem cerebro præstaret: licet cerebrum in totum corpus per neruos uim eam postea distribuat, ut quasi magni Regis præfectus secundam quandam non principalem originem obtinere uideatur. Demonstratum enim in superiore libro est, sicut arteriarum cor, ita neruorum originem cerebrum esse: efficeretur itaque si uerum esset quod dicunt: Cerebro animalem vim à corde per arterias suppeditari: sed uerum non est. Hactenus Galenus. Redarguit autem eam sententiam hoc experimento. Nam apprehensis arterijs in collo, quas Carotidas, inquit, ab antiquis appellatas esse: non mutum animal reddi, nec sensu & motu priuari, sed tantum pulsu destitui partes supra compressionem. Deceptos autem esse antiquos in ea appellatione, quia simul cum arterijs neruos ad uocem facientes apprehenderunt, unde animal mutum redderetur. Sed quam fallax sit Galeni experimentum, ex eo patet. Nam antiqui Carotidas uocabant non solas arterias sed omnes uenas, ad cerebrum delatas: uenis enim apprehensis in collo insensibile reddi animal tradit Aristoteles: nomine autem uenarum tam uenas quam arterias significabant. Non est autem mirum **E** solis arterijs interceptis soporem nequaquam subsecutum esse: nam calor ex corde transire poterat per uenas iugulares: communicant enim osculis uenæ cum arterijs, ut sanguis transfluere possit & spiritus per anastomosim, ut tradit Galenus 6. vl. par. 10. Neque igitur neganda est ratio appellationis Carotidum apud antiquos, neque exemplum ab Aristotele scriptum. Referunt enim qui laqueo suspensi non interierunt, sed reuixerunt, in constrictione laquei stupore correptos esse, ut tandem nihil sentirent. Confirmare uidetur hanc sententiam Hippocrates 2. de Artic. 22. ubi inquit: Musculos circa mandibulam luxatam, cum alterantur & intenduntur, soporiferos esse: comprimuntur enim ex ijs Carotides. Eo igitur modo tueri possumus tria principia, unde tres facultates fluunt, ut cordis calor reliquas ad actum ducat. Sic enim quodammodo unicum est principium, fons calidi innati, quo

Ati, quo omnes operationes perficiuntur : quodammodo tria, quia proxima singularum instrumenta tria sunt. Sine cerebro enim & nervis non fit sensus & motus, & sine Hepate ac venis facultas naturalis non agit : sine corde autem vita non permanet. Pereunte enim facultate vitali, quæ in calido innato consistit, simul omnes alias perire necesse est, non è contra, ut testatur Galenus §. loc. af. 1. In syncope enim pereunt statim omnes facultates : in Apoplexia nequaquam : adhuc minus in Hepatis affectibus. Hinc etiam patet somnum & vigiliam partim in corde esse, ut voluit Aristoteles : partim in cerebro, ut Medici fatentur. Quatenus enim calidum innatum ex corde ortum ducit, in eo sedes est omnium facultatum : quatenus autem sine cerebro & nervis non fit sensus neque motus voluntarius, necesse est in vigilijs calorem innatum ad eas partes vergere : recedere autem in somno, ut omnes fatentur tam Medici quam Peripatetici. Non tamen omnis recessus calidi innati somnus est, sed cum alimenti gratia vergere intus cogitur, & ab opere externo quiescere : quod fit aut assumpto cibo, aut cum virtus à vigilijs defatigata desinit ab opere, ut vires colligat. Nam etiam absque nouo cibo somnus conciliatur. Cum autem calor innatus prohibetur foras exire aut intus vergere, fiunt somni & vigiliæ præter naturam. Prohibetur quidem foras prodire, siue propter obstructions in collo aut cerebro, ut contingit ijs qui suffocantur, & in Apoplexia & caro & cæteris affectibus soporosis : siue propter caloris penuriam, ut in animi deliquio, & in ea affectione, quæ vigilandi impotentia vocatur : huiusmodi non somni sunt dicendi, non enim quies adest, sed labor. Prohibetur autem intus vergere in affectibus calidis & siccis, motus enim & agitatio mentis & dolor quietem prohibent. Porro in omni sopore prohibetur sensus & motus ob defectum caloris natiui in cerebro, nõ tamen prohibetur visio Phantasmatum, quod somnium vocatur pertinens ad facultatem animalem : remanet enim motus hi in anima abiunctis sensibilibus. At instabit quis in somno nequaquam prohiberi calorem natium in cerebro & sensorijs : pulsant enim arteriæ in toto corpore etiam in somno. At præsentem calorem innato debuisset duci ad actum facultas animalis. An calor innatus in somno viget in venis & arterijs, non in nervis, siue quibus non fit sensus & motus. Extra igitur ferri est nervos petere : intra autem non solum ad viscera, sed in omnes venas & arterias, unde operationes naturales magis perficiuntur in toto corpore.

QVAEST. MEDICARVM

Conuulsionem : Distentionem : Palpitationem : Rigorem, & tremorem ab eadem causa fieri. Quæst. XVI.

EAND E M causam omnium prædictorum motuum esse spiritum, vt Terramotus in visceribus terræ vult Aristoteles 2. Meteo. cap. 8. Nā inter corpora spiritus maxime motiuus est: velocitate maxime percutit, ac tenuitate in omnes corporis partes penetrare potest. Motus etiam voluntarios fieri agentibus spiritibus idem testatur in libro de Com. an. mo. Sed quomodo vnica hæc causa consentiat cum multis quæ ab Hippocrate & Galeno traduntur, difficile est videre. Nam de conuulsione inquit Hipp. 6. Aph. 39. vel ab inanitione, vel à repletionem fieri. Quam rem Galenus patefacit exemplo cordarum: tenduntur enim siue humore madescant repletæ, siue siccantur inanitæ ab omni humore. Simili modo inquit neruos conuelli ob repletionem quidem in inflammationibus, ut ex vulnere in parte neruosa 5. Aph. 2. in Phrenitide lib. de Trem. vlt. in abundantia crudorum humorum, vt in pueris cum dentire incipiunt 3. Aph. 25. In Epilepsia ex pituita crassa & Melancholico humore 3. loc. af. 7. Ex vino in Ebrijs 5. Aph. 5. Aliquando ex flatu. 2. sympt. ca. 2. Ob inanitionem autem in febribus vrentibus 7. Aph. 13. In vigilijs 7. Aph. 18. In largo sanguinis profluuio 5. Aph. 3. In superflua purgatione 5. Aph. 4. Ex Elleboro assumpto 5. Aph. 1. His omnibus additur morsus neruosi corporis 12. Meth. vlt. & frigus: nam hoc primo ob morsum rigorem concutientem, postea congelando contrahit 5. Aph. 17. & 20. Videtur autem Hippocrates hæc comprehendere sub inanitione & repletionem: nam subiungit: ita vero & singultus. Nam hic à morsu fit irritata expultrice ab acredine humorum in tunicis ventriculi Galeno teste in Commento. Omnis autem morsus aut à frigore aut à calore continuum soluente fit 4. Simpl. 2. Sed quomodo ad inanitionem vel repletionem sequatur, inferius patebit. Prius autem videamus, quomodo spiritus author sit motus, qui in conuulsionibus videtur. Quod igitur neque humores neruos replentes, neque ipsi nerui inaniti motus illos præstent, hinc manifestum est. Nam cadauera eorum, qui ex conuulsione perierunt, nequaquam tensa conspiciuntur: sed relaxata, cum tamen eadem causa relinquantur, vel humor replens, vel exsiccatio. Cum enim aliquando sit tanta vis conuulsionis, vt vel magna vi adhibita neque flecti neque contineri queant ægrotantes: si ab humore aut exsiccatione id fieret, debuisset animali extincto eadem inflexibilitas permanere: at apparet quidem id in tendonibus & musculis ac ligamentis aut ex vulnere, aut ex vltione, aut tuberculo decurtatis: in conuulsionibus autem nō apparet: nisi conuulsionem appellare

A appellare velimus spinæ distortionem in Gibbis, aut colli, cubiti, & reliquorum membrorum inflexibilitatem ob causas prædictas. At conuulsiones motus sunt, non immobilitates. Nam licet aliquando immobilia videantur, vt in neruorum distentione, actio tamen est musculorum in eadem figura diutius membra continentium. vt Galenus testatur 2. sympt. ca. 2. In gibbis autem & musculorum decurtationibus prædictis nulla est actio musculi, sed omnino immobilitas. Præterea si exsiccatio neruorum conuulsionem faceret, cur Hæctici non conuellerentur? cum enim ad marasum perducuntur, non solum caro, sed & partes fibrosæ & nervosæ ad extremam maciem transferuntur, nequaquā autem conuellantur. Si igitur vera est Hippocratis sententia, conuulsionem ab inanitione & repletionem fieri, alio modo intelligenda est, quam vt vulgò creditur. Sed posita sententia, quam prædiximus: motus omnes in animalibus à spiritibus fieri: dubitationes facile soluuntur. Commouentur enim spiritus aut à voluntate, aut à causis molestantibus. In motu quidem voluntario spiritus commoueri patet: cum enim volumus vehementiorem aliquem motum eniti, cōgimur spiritum in Thorace cohibere, vt maior copia spiritus in neruos tradatur, vnde vires augentur: vt tradit Arist. de som. & vig. cap. 2. Ob causas autem molestantes motus fiunt præter naturam, vt conuulsiones, rigores, & cetera huiusmodi, spiritibus vario modo commotis. Nam in conuulsione spiritus in neruis intercepti aut motu reciproco agitationem membrorum efficiunt, aut impacti perpetuam tensionē, quæ neruorum distentio vocatur: Intericiuntur autem ob clausuram meatuum aut in principio neruorum in conuulsione vniuersali, aut in exortu alicuius nerui aut propaginis in conuulsionibus particularibus: sic enim spiritus exitum non habentes partes conuellant, & tam diu motus inuoluntarios efficiunt, quam diu aut tollatur clausio, aut spiritus interclusi euanescent: utroque enim modo cessat conuulsio, sed differt solutio. Cum enim permanet clausio meatuum euanescentibus spiritibus membrum redditur immobile absque tēsiōe vt in Paralyfi. Si autem clausio tollatur, ad sanitatem restituitur. Clausio nem hanc tradit Galenus 3. loc. aff. 7. Nam in Epilepsia, inquit: humorem crassum in cerebri ventriculis meatum spiritus obstruere, atque impedire quo minus animalis spiritus exire possit. Ideo neruorum principium se ipsum quateret, quo excutiat id quod noxium est. Similem præterea affectionem esse in cæteris conuulsionibus, quæ à spinali medulla incipiunt, singulorum neruorum irrigatis processibus. Sed hic duplex difficultas suboritur. Prima: si nerui meatus non habent, per quos ferantur spiritus, ut traditur 7. de Plac. 4. quomodo in ipsis obstructio oriri possit, qua prohibeantur spiritus, quo minus possint exire? Altera, si ex obstructione prohibetur exitus spirituum, cur potius

QVAEST. MEDICARVM

tius conuulsio fiat, quam Paralyfis? Priuata enim spiritu animali, necesse est sensu & motu priuari. Ad primam dubitationem satisfacere vt cumque possit, quod ab eodem Galeno scribitur 1. sympt. ca. 5. Et si enim meatus in neruis non concedantur: ferri tamen virtutem animale per neruos, vt lumen per diaphanum: prohiberi autem, si ijdē nerui crassiore habitu vel duriore reddantur, vel à frigore stupentur, aut comprimantur: nam veluti nebula interposita prohibet luminis transitum: sic huiusmodi neruorū consistentia virtutis animalis transitum impedit. Verum Medicis, qui magis sensui manifesta sequuntur, admittere hęc possunt. Cum enim in neruis meatus non sint conspici, virtutem tantum sine corpore transire putant: nam etiam spiritus ob id incorporei putantur. Cum autem corpora sint tenuissima, vt Aristoteles testatur, etiam tenuissimis & insensibilibus meatibus indigerunt. Sed altera dubitatio difficilior visa est. Fatetur enim Galenus 1. de sym. ca. in fine: difficile dictū esse, quæ omnino morbi causa sit, cuius occasione partes contrahantur. Nititur autem eam explicare 2. sympt. ca. 2. reducens ad septentiam Hippocratis de inanitione & repletionē. Impleri autem mūculos aut spiritu flatuoso aut humoribus, vt in inflammatione. Vacuari autē in febribus ardentissimis sic: cissimisque. Sed ex his non constat quomodo ab eadem causa neruos implente & spiritus prohibente ne exeant, nunc conuulsio fiat, nunc Paralyfis: nunc Epilepsia nunc Apoplexia: vtrique enim affectus ab obstructione fieri traduntur, aut in ventriculis cerebri, aut in radicibus neruorum. Præterea quomodo morsus & congelatio ad dictas causas reducantur, non patet. Verum si considerentur ea, quæ conuulsiones comitantur, forte causa innotescet, quæ eas producit. Primum igitur omnes conuulsiones & neruorum distentiones motus quosdam esse patet. Resolutiones autem in priuatione sensus & motus consistere. Ideo dicebat Galenus 1. sym. ca. ult. tale est in Epilepsijs conuulsio, quale in sentiendi functione vigilia: Apoplexia autē eiusmodi est vitium circa voluntariam actionem, quale est in sentiendi actione altus somnus. Præterea conuulsiones plerumque dolor comitatur, & sæpe acerbissimus, vt nomine spasmi vulgo dolor vehementissimus intelligatur: At Paralyfis omnino sine dolore est. Non tollitur igitur ex necessitate sensus in conuulsione. Epileptica tamē conuulsiones sine dolore videntur, forte quia mens laborat: non enim sentiunt se sentire, quibus adest mentis occupatio. Rationi autem consentaneum est, vt partes conuulsæ, si sentiunt, doceant, cum ob tensionem vehementem distrahantur particulæ. Ex his autem aliquis colligeret obstructionem in Paralyfi maiorem esse quam in conuulsione: non enim in hac semper prohibetur sensus: quasi relinquatur aliquis transitus spirituum animalium: in Paralyfi autem nullus. Sed si non

alia

LIBER SECVNDVS.

232

A alia ratione differret, quam magnitudine & paritate obstructionis : qua ratione differret conuulsio à torpore, & tremore? quæ sunt incipientes Paralyfes 2. symp. ca. 2. quia virtus non ex toto sed aliqua ex parte prohibetur, ne feratur ad neruos. An in conuulsione obstructio neruos implet spiritu? vnde tentio oritur & membrorum contractio: & asimilatur vigilijs. In Paralyfi autem prohibet spiritus ingressum in neruos, vnde relaxatio ac veluti somnus contingit. Oritur autem differentia ex modo occlusionis: Si enim intra meatus latentes impingantur humores ex laxioribus vasis, simul & spiritus impingi necesse est, vnde conuulsio fiet, donec spiritus intercepti euanescent: tunc enim desinet conuulsio remanente torpore aut Paralyfi, quamdiu obstructio alterius spiritus ingressum prohibuerit. Si autem extra meatus humores neruum obsederint vt eos comprimant, statim torpor fiet, aut Paralyfis. Prohibetur enim ex ijs transitus spirituum, neque

B ob id quicquam impingitur in meatus. Ideo hic diuturnior est morbus: conuulsio breuior & acutus. Spiritus enim cito euanescent. Patet autem hæc diuersitas occlusionis in Paralyfi, & conuulsione. Si enim vinculo neruus excipiat, perit sensus & motus in partibus subiectis, nulla conuulsione præcedente: idem si ex toto abscindatur, nullus enim datur transitus spirituum ad partes subiectas. Si autem neruus vulneretur, vt non ex toto abscindatur, sed aut pungatur tantum, aut pars quædam relinquatur non discissa, oborta inflammatione conuulsio succedit, humore spiritum compingente in nerui partem non scissam: remedium autem est, si neruus ex toto abscindatur, sic enim à conuulsione liberatur. Præterea ex morfu conuulsio oritur, non Paralyfis: morsus enim simile quid efficit, quod inflammatio. Nam spiritus commouet ad expellendum id quod mordet, vnde particula impletur. Particulæ autem conuulsio sæpe communicatur toti corpori:

C ri non Paralyfis: Spiritus enim postquam particulam demorsam aut inflammatam repleuerit, urgente affectu replet aliquando vsque ad principium: vnde totius conuulsio sequitur. Id efficere nequit humor vasa tantum comprimens. Frigus congelans torporem potius & Paralyfim parit: meatus comprimendo: nisi morfu spiritus commoueat. Facit tamé congelatio ad conuulsionem ratione siccitatis: quod enim siccat, contrahitur vt corium. At hæc contractio æquiuoce conuulsio dicitur: quod enim congelatum est aut siccum, immobile est redditum, nisi spiritus accedens commoueat. Quod autem scribit Hippocrates, inanitionem aliquando conuulsionem facere, non intelligit neruorum inanitionem, sed totius corporis: vt plurima sanguinis fluxio & superflua purgatio. 5. Aph. 3. & 4. Ad repentinas enim euacuationes partes inanitæ replentur spiritu: Nam hic solus cito ad replendum vacuum fertur: vnde contingit & neruos commoueri.

Indicat

QVAEST. MEDICARVM

Indicat id horror, qui aliquando contingit in vena excretionē. **D.**
Probl. 9. At exsiccatio quæ fit in senectute atque in Hectica, non com-
 mouet spiritus, quia non repente fit: Ideo ab huiusmodi inanitione
 non fit conuulsio. Quod autem in omni conuulsione fiat nervorum
 repletio à spiritu, indicio est pulsus, qui omnes conuulsiones comita-
 tur: est enim valde durus arteria ad similitudinem cordæ tensa & fur-
 sum ac deorsum agitata vibrationis instar, vnde videtur vehemens &
 magnus, & strepitum quandam edere ad tactum, quod in nullis alijs
 contingit. **4. ca. pul. 17.** Ex arteriarum enim tensione immodica neces-
 se est nervos tendi, cum inde oriantur. Quod autem nunc perpetua
 fiat tensio, vt in Catoche & Tetano, nunc iterata concussio, vt in Epi-
 lepsia quadam causa est: tensio enim perpetua sequitur perpetuā oc-
 clusionem spiritus, vt in inflammationibus & cæteris obstructionibus:
 Concussio autem fit à morfu irritata facultate expultrice per interval-
 la, vt in singultu. **3. loc. af. 7. in fine.** Sed huiusmodi conuulsio per con-
 sensum dicitur: Irritata enim facultate expultrice ob morsum aut oris
 ventriculi, aut alterius partis, aut ipsius cerebri, concussio fit in princi-
 pio ad excutiendum id quod contrahit, ad eius autem concussionem
 insequitur totius corporis conuulsio concussiva. Ex dictis etiam pa-
 tet, quomodo intelligenda sit Hippocratis sententia conuulsione fieri
 vel à repletionem vel ab inanitionem. In repletionem enim contingit re-
 pleri nervos & occludi, vnde spiritus interceptantur, vt ex meri potu:
 tentat enim nervos: ex inflammatione & alijs nervorum irrigationibus.
 Ab inanitionem autem non quia nervi inaniantur, sed quia ex ina-
 nitionem spiritus commouentur, qui nervos petant. Morsuum ob
 repletionem prauorum humorum fit, tum ob inanitionem vitium:
 acciunt enim humores ex inedia & superfluis purgationibus. Quod
 igitur conuulsio & nervorum distentio à spiritu fiant, patet. De pal-
 pitationem autem nulla dubitatio est, velox enim eleuatio ac depressio
 non nisi à spirituosâ seu statuosâ substantia fieri potest. **2. sympt. ca. 2.**
 Differt autem à conuulsione loco. Nam conuulsio in fibris tantum &
 nervis cõtingit: palpitationem autem in qualibet parte dilatabili, vt mem-
 branis, cuti, carnibus, quibus nullus motus inest secundum naturam,
 nisi quatenus fibras habent. Motus autem, qui videntur in rigore &
 tremore, cum non sine facultate naturali aut animali fiant: à spiritu
 fieri necesse est. Hoc enim commune est animæ instrumentum ad
 quemcumque motum præstandum: rigorem quidem faciens, cum
 natura irritatur ad expellendum: Tremorem autem, cum in motu vo-
 luntario non sufficit virtus. Coniungi possunt plures motus præter na-
 turam, vt conuulsus cū rigore aut Palpitationem, aut Tremorem: quas
 nervorum incontinentias appellat Hippocrates **5. Aph. 16.** quæ sunt
 propter vsum immodicum calidorum: cuiusmodi etiam est tremor,
 qui

A qui ex ictu Phalangij oritur. Nam simul & crura conuelluntur. Nihil enim prohibet, à virtute expulsiua ob morsum, aut ex motu voluntario agitari spiritus, qui in diuersas partes ferantur: vnde tremor simul cum conuulsione, aut palpitatione fiat, vt in febribus pestilentibus sæpe contingit, & Phrenitide.

suffocationem in Angina fieri magis oppletis venis ingularibus quam clauso Laryngis osculo. Quest. XVII.

VAMVIS repentina strangulatio solius gutturis passio censetur à Galeno 4. Aph. 34. Et Angina sit eius partis aut faucium inflammatio meatum respirationis coangustans 4. loc. af. 3. Hippocrates tamen 4. Acut. 30. & 31. aliam causam suffocationis innuit in vtraque angina. Cum enim ad duas species reduxerit pro diuersitate: vnā in qua fluxio pituitosa hyeme & vere ad venas iugulares fertur: alteram, in qua humores bilioli infestant, quod Aestate & Autumno contingit. De priori inquit. Cum fluxio frigida & glutinosa fuerit, spiritus obstruit permeationes: sanguinemque coercens, quæ vicina sunt inspissat, sanguinemque ipsum immobilem reddit & constantem: quippe cum natura frigida sit & obstrictoria: ob id suffocantur liuente lingua: & quæ sequuntur. Ex quibus verbis significatur, propter venarum plenitudinem, & sanguinis immobilitatem prohiberi spiritus permeationes in arterijs, vnde contingit suffocatio. Non enim interpretari possumus spiritus permeationes in Larynge, quia vna hæc est permeatio, non plures. Præterea corpus cartilaginofum, quale est Laryngis, non potest adeo constringi ab adiacentium tumore, vt omnino claudatur meatus. Solum ex toto claudi contingit ab operculo superposito, quæ Epiglottis vocatur: quod fit voluntarie quidem in spiritus cohibitione, inuoluntarie autē in conuulsione internorum muscutorum, aut cum aliud corpus inhereat, quod eleuationem Epiglottidis prohibeat, quorum nullum in hac Angina inest. De altera autem inquit. Cum ex capite fluxerit calida & nitrosa fluxio, utpote acris mordet, vlcera, spiritu implet, orthopneam parit, siccitatemque multam: præterea quæ intuenti apparent, haud quam tumentia videntur: tendines quoque ceruicis posteriores contenduntur, apparentque tetani modo intendi: vox abrupta, spiritus paruus, spiritusque reuulsio frequens & violenta accedit. Talibus arteria vlceratur, incenditurque pulmo: neque externum aerem admittere intro queunt. Hactenus Hippocrates. In hac Angina alius suffocationis modus innuitur: Nam orthopneam parit, neque externum aerem admittere intro queunt: quorum causa non Laryngis occlusio ostenditur, sed quia acris defluxio mordet, vlcera, & spiritu implet:

G g feruntur

QV AEST. MEDICARVM

feruntur enim spiritus ad locum demorsum : hinc pulmonis repletio, **D**
vnde Orthopnea, & difficilis inspiratio, cum non sit locus, in quem
externus aer admittatur, quantumcūque thorax dilatetur. Eandem
sententiam confirmat Hipp.lib.3.de Morbis : vbi in curatione Angi-
næ inquit. Venam secandam maxime sub Mamma : nam hac parte
concomitur ex pulmone spiritus calidus : & paulo post inquit : fa-
ciendum vt citissime spuat, & pulmo gracilis fiat : quasi intumuerit pul-
mo ex spiritu calido replente. Hanc interpretationem Aetius ex Ar-
chigene affert, asserente : occultam Anginam in quibusdam per ner-
uos ad stomachum delatos affectione calida ad cor & pulmonē com-
municata, inde ad Carotidas & adiacentes partes : non fieri autē Apo-
plexiam, quia sola intemperies existit, non etiam coarctatio locorum.
Quasi ea Angina, quæ ex pituitosa defluxione fit, venas & arterias in
cervice coarctans, inter Apoplexias connumeranda sit, quod & Aui-
cenna facit. Nam & Hipp.3. de Morbis inquit : quosdam Anginosos **E**
obtusius videre atque audire, & præ suffocatione non intelligere ne-
que quid dicant, neque quid audiant, aut faciant : quasi ad insensibi-
litate veniant ob venarum clausione in collo, vt contingit ex la-
queo, & ob luxationem mandibularum apud Hippocratem, vt alibi
explicauimus. Quomodo igitur in Angina biliola spiritu repleatur
pulmo, patet ex dictis. Sed quomodo in pituitosa suffocatio contin-
gat ex venarum clausione, forte non facile est videre. Non enim dice-
re possumus, vt Galenus de Apoplexia testatur, lædi respirationem ob
læsionem facultatis motiue, quæ à cerebro communicatur : Nam con-
tingit auferri sensum & motum in toto corpore absque læsione respi-
rationis, vt patet in Caro.4.loc.aff.2. Videtur igitur necessarium in tu-
moribus cervicis aut claudi os Laryngis, vnde sequitur manifesta suf-
focatio : aut ex clausione venarum communicari pulmoni aliquam
læsionem, ex qua dilatari aut constringi nequeat. Aristoteles in lib.de **F**
Somno & vig.cap.3. tumefieri inquit, in Epilepsia venas à spiritu, qui-
bus coarctatur meatus, quo respiratio fit. Idem fieri putandum est in
interceptione venarum & occlusionē, vnde repentinæ fiunt obmute-
scentiæ 4. A cut.23. Occlusis enim in collo uenis, cum sanguis & spiri-
tus permeare nequeant sursum, necesse est deorsum ad cor & pulmo-
nem regurgitare, vnde oppletus pulmo dilatari & constringi nequeat.
idque est coarctari meatus, quo respiratio fit, id est pulmonis arterias.
Hæc suffocationis causa etiam in Apoplexia verisimilior est, quam im-
potentia motiue facultatis. Mirum enim esset, ad solos musculos tho-
racis aliquando vim motiuam deferri ob respirationis necessitatem,
vt inquit Galenus, cum in toto corpore perierit ob principij læsionē.
Ex hac vero positione non mirum aliquando solum soporem gigni
ex venarum apprehensione in collo, aliquando etiam suffocationem.

Necesse

- A** Necesse enim est ex ea apprehensione virtutem cordis non communicari cerebro, ideo tolli sensum & motum voluntarium toti corpori: at non est necesse oppleri adeo pulmonem, vt suffocetur. Sed illud speculatione dignum videtur, propter quid ex vinculo intumescunt venæ vltra locum apprehensum, non citra: quod experimento sciunt, qui uenam secant: vinculum enim adhibent citra locum sectionis, nō vltra: quia tument venæ vltra vinculum non citra. Debuisset autem opposito modo contingere, si motus sanguinis & spiritus à visceribus fit in totum corpus: intercepto enim meatu non vltra datur progressus: tumor igitur venarum citra vinculum debuisset fieri. An soluitur dubitatio ex eo quod scribit Aristoteles de som. cap. 3. vbi inquit. Necesse enim quod euaporatur aliquo usque impelli, deinde cōverti & permutari sicut Euripū: calidum enim cuiusque animalium ad superiora natum est ferri: cum autem in superioribus locis fuerit, multū
- B** simul iterum reuertitur, ferturque deorsum: Hæc Aristoteles. Pro cuius loci explicatione illud sciendum est: Cordis meatus ita à natura paratos esse, vt ex vena caua intromissio fiat in Cordis ventriculum dextrum, vnde patet exitus in pulmonem: Ex pulmone præterea aliū ingressum esse in cordis ventriculum sinistrum, ex quo tandem patet exitus in arteriam Aortam, membranis quibusdam ad ostia vasorum appositis, vt impendant retrocessum: sic enim perpetuus quidam motus est ex vena caua per cor & pulmones in arteriam Aortam: vt in quæstionibus peripateticis explicauimus. Cum autem in vigilia motus caloris natiui fiat extra scilicet ad sensoria: in somno autem intra, scilicet ad cor: putandum est in vigilia multum spiritus & sanguinis ferri ad arterias, inde enim in nervos est iter. In somno autem eundem calorem per venas reuerti ad cor, non per arterias: ingressus enim naturalis per venam cauam datur in cor, non per arteriam. Indicio sunt
- C** pulsus, qui expergiscentibus fiunt magni, vehementes, celeres, & crebri cum quadam vibratione: in somno autem parui, languidi, tardi, & rari 3. de cau. pul. 9. & 10. Nam in somno calor natiuius minus vergit in arterias: in easdem erumpit vehementius, cum expergiscuntur. Venæ autem contrario modo se habent: nam in somno fiunt tumidiores, in vigilia exiliores, vt patet intuenti eas quæ in manu sunt. Transfit enim in somno calor natiuius ex arterijs in venas per osculorum communionem, quam Anastomosis vocant, & inde ad cor. Vt autē sanguinis exundatio ad superiora, & retrocessus ad inferiora instar Euripi manifesta est in somno & vigilia, sic non obscurus est huiusmodi motus in quacumque parte corporis vinculum adhibeatur, aut alia ratione occludantur venæ. Cum enim tollitur permeatio, intumescunt riuuli qua parte fluere solent. Forte recurrit eo tempore sanguis ad principium, ne intercitus extingatur. Non efficit autem suffocationem

QVAEST. MEDICARVM

quælibet venarum interceptio, sed si ea interceptantur, quæ feruntur ad **D** caput ob præstantiam & magnitudinem. Quomodo igitur angina suffocet oppletum pulmone aut spiritu in biliosa fluxione, aut sanguine in occlusionem venarum manifesta est. Contingit tamen aliquando claudis os Laryngis ab Epiglottide aut ob conuulsionem, aut ob inflammationem internorum musculorum eam deprimentium, aut ob tumorem in faucibus inhaerentem Epiglottidi: cui Hippocrates succurrit 3. de morbis: fistulis in fauces detrusis iuxta maxillas, quo spiritus ad pulmonem trahatur. Remedium autem à posterioribus excogitatum, perforatione asperæ arteriæ sub Larynge vanum videtur: Cum suffocatio contingit ob pulmonis plenitudinem.

Orthopneam in Angina non contingere ob gutturis clausuram. Quæst. XVIII.

E **V**o pacto in angina biliosa fiat orthopnea ex sententia Hippocratis superius ostendimus. Quoniam autem à posterioribus putata est fieri ob gutturis coarctationem, ut patet apud Galenum 3. Progn. 16. videndum est, an contingere id possit, & quomodo. Scribit igitur loco prædicto huiusmodi anginosos erectæ ceruicæ melius spirare, quia iacentibus supinis meatus gutturis extreme clauditur, priore corpore in ceruicis vertebrae coincidente. Erectis autem meatus paulum dispescitur. Duas autem alias utilitates apud eundem reperio ex situ recto ceruicis: vnam, quæ scribitur 2. in primum Prorrh. 53. ut scilicet maior cavitates acquiratur asperæ arteriæ cum omnibus propaginibus. Ex huiusmodi enim situ, viscera, quæ infra septum sunt, non occupant thoracis cavitatem compresso septo: ideo pulmonis arteriæ ampliorem locum habent, in quem dilatentur. Id contingit in Peripneumonia & Asmate. Alteram, quæ scribitur 2. in 3. Epid. 4. ut omnibus musculis thoracis superioribus fiat respiratio facilius. Cum enim non sufficit septum transversum, cogimur partes superiores thoracis attollere, quam sublimem respirationem vocat Hippocrates. At in angina si pulmonis receptacula reclusa sunt, & pura, ut supponit Galenus, quæ necessitas est assurgendi, & superiores thoracis partes attollendi? nihilo enim magis per gutturis angustiam attrahetur & reddetur spiritus, siue solo septo, siue omnibus thoracis musculis respiret: ut patet in folle, cui angusta sit fistula: quantumcunque enim laboret quis in attractione & redditione flatus, nec plus nec minus trahet quam capiat fistula. Si igitur experientia constat, eos qui ab angina suffocantur, superioribus thoracis partibus magna vi respirare, aliud quid præter gutturis angustiam infestare necesse est. Sed videndum, utrum ex situ recto ceruicis magis aperiatur os Laryngis, ut saltem

Atem propter hanc causam cogantur assurgere. Siquidem muscoli qui in ceruice sunt & ad Laryngem & ad fauces motu voluntario carent, ut viscera: forte suo pondere concident in ceruicem in decubitu claudere possent meatum respirationis. Sed cum motu voluntario moueri possint in quacumque positione corporis, concidentia ascribi illis nequaquam possit: neque si concidant, corpus cartilagosum comprimere, verisimile est, ut osculum claudant. Præterea quæ concidentia ascribi possit musculis tenuibus intra Laryngem existentibus? quorum inflammationi tribuitur grauissima angina, in qua Orthopnea fieri traditur. At magis probabile esset, musculos externos per inflammationem concidentiam huiusmodi facere, qua clauderetur guttur in decubitu: maiores enim sunt muscoli, & tumorem evidentem efficiunt. In hac tamen angina non traditur Orthopnea. Nisi igitur coangustetur locus pulmonis, in quem dilatari asperas arterias necesse sit, non contingit Orthopnea: Coangustatur autem ob inflammationem pulmonis in Peripneumonia: ab humoribus in asmate, à pure in suppuratis: à flatu in Orthopnea sicca, sic enim vocat Hipp. 4. Acut. 2. 1. quam fieri inquit ob spirituum interclusionem: quomodo & in angina fieri ostensum est: per accidens vero à tumoribus intra septum transuersum. Cum enim hoc flectitur ad dorsum, cavitatem thoracis occupat, cum tenditur innitens sua parte carnosâ finibus costarum, tendine autem lato, qui in medio est, pulmonem cum mediastino deorsum trahens, inspirationem liberam facit. Si verò à corporibus prædictis impediatur, necesse est cæteris musculis præcipue superioribus thoracis partibus eleuatis spacium inspirationi parare.

In omni Angina deuoracionem impediri, respirationem non in omni. Quæst. XIX.

C**V**M in omni angina fauces doleant, siue inflammatio in faucibus sit, siue in gutture, siue in partibus circumstantibus: non contingit sine dolore deglutire. Nam aut propter angustiam impeditur transitus ciborum, aut propter motum, qui in deuorando fit, dolor irritatur. At respiratio cum non egeat motu earum partium, solo enim septo transuerso fieri potest, si alioqui transitus spiritus non impediatur, absque difficultate fiet: patet id in tertia specie anginae quam tradit Hipp. 3. Pregn. 18. De hac enim Galenus inquit, non vehementer affligi dolore, nec spire difficile, gutture quidem nequaquam patiente, sed aut in fauces fluxione, aut in ceruicem aut in hæc vtraque decumbente. Melius igitur Rasis signum Pathognomicum anginae tradit, deglutiendi angustiam, inest enim omni, quam Galenus 4. loc. af. 3. ubi ponit difficultatem respirandi comitari

QV AEST. MEDICARVM

omnes anginas : nisi per anginam intelligamus proprie dictam scilicet grauiorem, quam describit author definitionum in hunc modum: Esse affectum colli acutum, difficilem, qui angit præfocatione. Nam communiter angina accipitur pro quacumque inflammatione circa ceruicem. Hippocrates lib. 3. de Morbis, grauiorem anginam utpote suffocantem Cynanchem vocat : mitiorem vero Paracynâchem. Sed circa difficultatem deglutiendi illud speculatione dignum videtur. Propter quid anginosi quandoque neque saluam neque potum neque aliud quid deglutire possunt, aliquando sorbitiones & potus admittunt, solidiores cibos nequaquam : aliquando è conuerso : nam si cogantur potum deglutire, egeritur per nares: cibos autem facilius deuorant. Si quidem sola adesset meatuum angustia, neque etiam impediretur actio quorundam musculorû : corpulentiora transmeare difficilius possent, quam liquidiora, neque contingeret è conuerso, quæ enim ratione potus impediatur, si cibi transeant? Num aliqua affectio adfit, quæ potus auerfetur non cibos? ut videtur contingere ijs, qui ex morfu canis rabidi in pauorem aquæ inciderunt : nam hi ad cibos deglutiendos nullam sentiunt difficultatem, si autem cogantur potum deglutire, conuelluntur, & in animi deliquiû incidunt: quod ex quocumque genere sorbitionis aut liquoris contingit: non enim est tantû aquæ pauor, sed omnium liquidorum, dum nituntur haurire : quasi affectio quædam sit in instrumentis ad deglutionem humidorum facientibus, non abominatio : non enim gustui eorum ingrata sunt. Vi deamus igitur quibus particulis utamur in deuoratione solidorum, & quibus in liquidis hauriendis. Scimus enim duos esse meatus, qui ad fauces desinunt : vnum ipsius Laryngis ad spiritum suscipiendum & reddendum, alterum gulæ ad cibos & potus transmittendos. Quod autem Laryngis musculis utamur non solum ad vocem modulandam sed etiam ad deuorandum patet. Nisi enim totus Larynx cum lingua sursum trahatur, non impellitur cibus in gulam, neque ex gulæ principio traicitur deorsum, nisi musculi contrahantur, qui ex Cartilagine scutiformi gulam amplectuntur. Interim vero ne quid labatur in asperam arteriam, necesse est deprimi Epiglottim; ut exacte os Laryngis claudatur, si quid enim intro labatur, tussim excitat : facilius autem labitur potus quam cibus, imò potus prohiberi omnino nequit, madefacit enim asperam arteriam. Quod si claudi exacte nequeat, ut contingit ijs qui exesam eam partem habent, grauius cruciantur in deuoratione præsertim humidorum, quia plus quam oportet in asperam arteriam prolabitur, quod vehementem excitat tussim. contingere etiâ idem potest ob Paralytim eius particulæ quæ claudit os Laryngis. Ad potum autem hauriendum utimur magis lingua, quæ dum introrsum trahitur, ex labijs liquoré ducit ad fauces, inde solius gulæ opera egemus,

A mus, quæ & villis rectis internæ tunicæ admodum carnosæ instar musculi trahit deorsum, & circularibus externæ tunicæ compressis exprimit. Cum autem cibi maiori egeant expressione quam potus, sine musculis Laryngis non exprimuntur: ad potus autem satis est lingue motus, qua ad radicem depressa ut fauces dilatentur, & inde modice sursum sublata ad palatum impellitur potus in gulam: inde vel sponte dilabi potest ijs qui erecta ceruice bibunt, ut aues: pronis autem necessarius est ipsius gulæ motus. Quod igitur potus aliquando ad nares repellatur, in causa est vitium aut in radice lingue aut in ipsa metagula. Si quidem lingua ad radicem deprimi sufficienter nequeat, potus ob angustiam non in gulam sed in nares repellatur aut totus aut aliqua pars eius: quod cibi non faciunt, nam musculis Laryngis impellentibus viam sibi parant ob soliditatem. Si verò gula affecta sit, aut ob inflammationem in affectibus anginosi, aut ob paralyfim, seu conuulsionem, ut in rabie, nam hi plerumque conuulsi moriuntur, motum proprium præstare nequit. Igitur necesse est potum ad eam partem illapsum, cum alioqui semper eius meatus cōnuetur, nisi ab ingredientibus aperiatur, Euripi instar reflecti sursum. Cibi autem pertransire possunt, agentibus musculis Laryngis, usque ad aliquam partem: Si vero inferius sit affectio, in itinere firmari necesse est, cum propelli inferius nequeant. Si igitur & musculi Laryngis afficiantur, neque cibum neque potus deglutiri potest: si vero hi tantum afficiantur, illæsa gulæ & lingue radice, potus hauriri poterit, cibum nequaquam. Ad cibos enim vitimur magis motu Laryngis, ad potus autem lingue, ad utrumque ipsa gula. Sed de hoc problemate hæc satis.

Cordis palpitationem ob complicationem diuersarum causarum fieri. Quest. XX.

C **V**AMVIS cæterarum partium palpitationes à simplici causa oriri possint, ut à spiritu præter naturam cito replente & cito euanescente 2. sympt. ca. 2. In corde tamen saltem duorum motuum complicationes palpitacionem faciunt: naturalis scilicet motus qui pulsus vocatur, & exaltatio præter naturam ob vim morbi: unde inæqualitatem ob diuersos motus oriri necesse est. Non solum autem diuersi motus concurrunt, sed & eorundem causæ plures: unde variæ extant Medicorum sententiæ circa affectum hunc, & curationes. Nam alij affectum esse frigidum prædicant ex Aristotele in lib. de vita & mor. cap. 2. Afferit enim fieri motum illum propter refrigerationem superfluum & corruptentem, ut in timore. Alij calidum afferunt, ut Aëtius: vult enim feruorem sanguinis, aut vaporem biliosum vel melancholicum ascendentem ad cor affectum illum parere.

QVAEST. MEDICARVM

Paulus Aegineta tradit aut copiam sanguinis in corde, aut eiusdem feruorem. Mesues & Auicenna omnes intemperies illum parere testantur siue pure sint, siue cum humore, aut per essentiam in corde aut per consensum à membris vicinis remotisque. Rasis tremorem esse calidum in febre: frigidum sine febre. Galenus §. 10. af. 2. Aliquando fieri ob copiam sanguinis, aliquando ob aquam intra Pericardium præter naturam: aliquando ob tuberculum seu aquosum, seu durum propè cor. Amplius esse affectum Palpitationi similem motum cordis crebrum ob causam calidam, 4. Aph. 65. At vero Palpitatio omnis illud commune habet, repletionem: hinc enim exaltatio oritur & concussio, ut aliquando sonitus in thorace sentiat, & dolor ob vim concussionis, quod symptoma Hippocrates pulsus vocat. 4. Acu. 26. Nequit autem violenta fieri concussio sine calore aucto in materia quæ distendit, frigiditas enim immobilitatem potius præstat. Concurret tamen aliquando etiam frigiditatem constare, ut apparet in timore & in melancholicis euaporationibus, aut venenosis præcipue ex vtero. Modum vero tradit Aristoteles, ubi inquit: Est cordis saltus calidi in ipso existentis compulsio propter refrigerationem superfluum & corruptum, ut in morbo, qui vocatur palpitatio, & in alijs morbis, & timoribus: etenim timentes in frigidantur secundum superiora. Calidum autem fugiens & contractum facit saltum, cum in angustum fuerit compactum, adeo ut aliquando extinguantur animalia & moriantur propter timorem & propter affectionem morbosam: Hæc Aristoteles. Cum igitur inquit frigiditatem contractionem calidi facere in angustum, significat utramque causam concurrere, frigiditatem contrahentem, & caliditatem in angusto loco coactam imperum facere. Potest autem coangustatio ab alijs causis fieri, ut ab obstructione in magnis vasculis in plenitudine, ut in ijs qui sanguine abundant 4. Acu. 26. aut ab alio corpore coangustante cor, ut aqua multa intra Pericardium, aut tuberculo 4. loc. af. 8. & 5. eiusdem 2. Duplex igitur causa in omni palpitatione cordis inest: Repletio eiusdem à spiritu calido imperum faciente: & obstaculum extra cor, quod prohibet dilatationem, ut refrigeratio, obstructio, tuberculus, aqua. Quæ autem palpitatio ni similis traditur à Galeno, creber & velox cordis motus, fit ob maximum virtutis vitalis incendium: hunc tremorem calidum vocat Rasis. Sant & tremuli pulsus ob virtutis imbecillitatem, qui à qualibet intemperie fieri possunt, qui palpitationi ascribuntur apud Auicennam. Has Galenus inter pulsus differentias numerat. Nam ab intemperie inæquali motus inæquales fiunt. 2. cau. pul. 1. Inæqualitatem autem huiusmodi in succis magis esse quam in corpore cordis tradit 3. de præf. 4. At vera palpitatio ab ijs differt ictus vehementia.

A *Dysenteria non conuenire venæ sectionem, nisi vlcus inflammatum fuerit. Quæst. XXI.*

 VM in Dysenteria ex affluxu humorum acrium & morden-
tium abrasio quædam fiat intestinorum, & excernantur san-
guinolenta quædam ramenta internæ tunicæ cum dolore,
& continua ferè deijciendi cupiditate, vnde aliquando insequitur in-
flammatiō & febres. Humores quidem acres & mordentes nō debent
per venæ sectionem retrahi ad superiora, satius enim est per inferiora
excerni, interim intestina defendendo, ne abradantur, quod præstatur
ijs quæ testorij modo intestinis hæreant, & lubricum præbeāt descen-
sum, vt amyllum, tragacanthā, ouum cum albumine, ptisana cum oleo
rosaceo & huiusmodi. Vlcus autem si non fuerit inflammatum abster-

B gentia requirit & astringentia, quæ apud nos felicissime præstantur ex
aqua Tettucci, aut injecta vbi in inferioribus intestinis vlus fuerit,
aut per superiora, vbi in superioribus. Mirum enim ex eius vsu tolli
morsum & irritationem, cum alioqui ex reliquis salis maxime irriten-
tur dysenterici. At vbi euident inflammatio fuerit, quod ex febre co-
gnoscitur & vehementi dolore, & copiosa sanguinis & ramentorum
excretionē: aliquando in tenesmo supprimitur vrina ob tumorem in
testini recti collum vesicæ comprimentis: In his indicatur venæ sectio
reuellens ad superiora ex interna scilicet brachij: quod remedium in
omni inflammatione requiritur, ne sanguis ad partem feratur. Hoc
Alexander Trallianus laudat, si iuuenis fuerit, tempusque & vires per-
mittant: Particulæ autem affectæ repellentia, & dolorem mitigantia
ex rosaceo conueniunt. Idem purgabat ex lacte cocto, aut extinctis
calculis vel Calybe, mitigat enim acrimonas & vlcera omnia interna

C sanat. Dubitabit verò quis, si ratione inflammationis indicatur venæ
sectio, in omni dysenteria secanda erit vena. Nam author definitionē
describens dysenteriam, inquit: esse intestinorum exulcerationem cū
phlegmone, quod hinc patet. Vt enim refudat sanguis ex inflama-
ta membrana subcingente obtenuitatem, sic ex interna intestinorum
tunica. An differunt, quia per membranā subcingentem non trans-
fluunt humores abradentes, vt per intestina? Ideo sanguinolenta ex-
cretio ex intestinis contingere potest ex sola abrasione absque inflam-
matione. Author vero definitionum phlegmonem illi adiungens, in-
telligit grauissimam, vt solet in cæteris morbis describendis: nō enim
est necesse omni vlceri inflammationem coniungi. Neque sufficit fe-
bris ad distinctionem: sæpius enim febris oritur ob motum, quæ est
de genere Diaræ, at ex inflammatione putridam esse necesse est. Ve-
næ igitur sectio tum ratione inflammationis tum febris conuenit. Ne-

que

QVÆST. MEDICARVM

que contraindicat in his alui fluxus, vt præcipitur 1. ad Gla. 14. Nam D in dysenteria non fit copiosa humorum excretio, imò egent sæpius ijs quæ alium subducant, cum tantum exigua quædam exprimantur ex loco affecto.

Duo tantum Lumbricorum genera in intestinis reperiri.

Quæst. XXI.

QUAMVIS tradantur quatuor genera Lumbricorum in intestinis, Ascarides, qui tenues Lumbrici sunt geniti vt plurimū in parte inferiore crassi intestini ex putrefactis fecibus: Rotundi, qui magis in superioribus intestinis generantur, adeo vt aliquando ad ventriculū ascendant, in pueris frequentiores, de quibus Hippocrates 3. Aph. 26. Lati, quorum generatio rarior est, longissimi & sæpe per tota intestina extensi, ex interna intestinorum gracilium membrana geniti, vt Paulus & Aetius tradiderunt. Quartum genus, quos Cucurbitinos vocant ob similitudinem feminis Cucurbitæ, de quibus Galenus 1. de loc. af. 5. inquit. Excrementa feminibus Cucurbitæ familia latorum vermium indicia esse. Re vera tamen duo tantum genera esse, scilicet latos & rotundos hinc patet. Latus enim vermis instar cinguli in multam longitudinē extensus ex particulis coagmentatus est veluti ex Cucurbitæ feminibus glutinante mucosa quadam substantia. Cucurbitini igitur non aliud genus constituunt, cum sint lati particulae, & ideo eius indicia. Ascarides autem non differunt à rotundis nisi ætate: nam ob velocem exitum non peruenerunt ad iustum incrementum. Magna autem ex parte cito exeunt cum fecibus, quia oriuntur in infima intestinorum parte. Quibus autē datur ascensus, crescunt ad longitudinem dodrantalem & ampliorem. Visos esse cubitali longitudine testatur Auicenna: Generari vt plurimum in collo intestino & cæco. Qui ascendunt augeri, qui descendunt, egredi priusquam augeantur. Aristoteles 4. Meteo. cap. 3. inquit, generari vermes in inferiore ventre solum, vbi continetur excrementum putrefactum, non in superiore, vbi fit coctio, licet ascendant sursum. Qui descendunt minime omnium lædunt, & ob paruitatem, & quia cito excernuntur. Qui ascendunt deteriores, & quia ob magnitudinem mor su magis affligunt, & quia coctionem deprauant. Visos esse, qui non solum intestina perforauerint, sed & abdomen, exiuisseque, & antiqui prodiderunt, & nostris temporibus compertum est. Lati difficilius expelluntur, quia hærent intestinis, eorumque nutrimentum exsugentes Atrophiam inducunt.

Flatus

A

Flatus refrigerantibus remedijs magis tolli, quam calefacientibus. Quæst. XXXIII.

VM natura flatus aerea sit, genereturque incalcescentibus humoribus, caliditatem participare necesse est. Nihil enim exhalat nisi incalcescat. Præterea omnino siccum absque humiditate non exhalat, ut terra arida: Necesse est igitur flatum etiâ humiditatem participare: & eius substantiam esse calidam & humidam, ut aer. Quamuis enim exhalatio quædam sicca sit, ut fumus, humiditatem tamen quandam habet, quod pabulum ignis dicitur: quia proxima est ignis materia, ut aquosa aqua. Cum igitur hæc sit natura flatus, per refrigerantia inhiberi magis quam per calefacientia patet. Refrigerantia enim prohibent eorum generationem, & eos qui geniti sunt, repellunt. Quod quidem prohibeant eorum generationem testatur Galenus 5. Simpl. 23. Cum enim feminis natura flatuosa sit, à calidis & humidis tum gignitur, tum proritur: à frigidis autem extinguitur, & à siccis seu calida sint seu frigida: sicca enim carent flatu. Idem contingit in spumæ generatione: nam vel à motu, vel à caloris multitudine fit, calore intemperato atque igneo in patientibus partibus aggregato. Gal. 7. Aph. 30. & 2. Progn. 20. Quod autem repellentia affectibus flatuosis conueniant, explicatur. 2. Catat. 1. In doloribus enim capitis à flatu repellentia adhibentur, ut quando ex vini potu caput vaporibus repletur: Et simpliciter refrigerantia laudat Galenus in affectibus flatuosis, nam per ea sola curat Priapismum & linguæ inflationem 14. Meth. 7. & 8. Sed aduersus hæc dubitatur. Obstant enim huic sententiæ medicamenta flatus discutientia, quæ omnia calida sunt, ut ruta, semina dauci, ameos, feniculi, & alia multa, quæ à Galeno recensentur 8. Meth. 5. & 12. Meth. 8. & 2. ad glau. 6. Ratio autem eorum colligitur ex 14. Meth. 7. Halituosus enim spiritus in animalis corpore sensim nascitur ex succis, qui lente exalant: nam ubi insitus calor validus est, tum partis humiditas ad summum concocta, utique in tenuem halitum soluta, insensibili transpirata in ambientem effluit. Contra ubi vel ingenuus calor imbecillior est, vel naturalis humor tum semicoctus, tum crassus, tum glutinosus: ibi crassior excitatur halitus, quam ut transpirare possit, ac potissimum sicubi particula ipsa densior est reddita: Nonnunquam vero humor, qui in membro continetur, subfrigidus est, præterea crassus & glutinosus: auctior vero calor in halitus eum crassos resoluit. Hæc Galenus. Ex quibus patet, flatum qui inclusi in aliqua parte infestant, calorificis egere, non solum ut dissipentur, sed etiam ne gignantur: diminutus enim calor eos genuit, aut saltem ob materiæ frigiditatem & crassitatem amplior calor non

non

QVAEST. MEDICARVM

non potuit in insensibilem transpirationem digerere, sed liquare & in D
 flatus crassos conuvertere, vt in colicis ex pituita vitrea contingit 12.
 Meth. 8. Medicamenta igitur flatus discutientia attenuando, & siccan-
 do, & particulam rarefaciendo perspiratum molliuntur. Idem contem-
 plari licet in tympanite: cum enim species sit Hydropis, ab Hepatis
 frigiditate oriri testatur Galenus, à minori tamen quam ascites, quo-
 niam humida substantia in flatuosum aerem sine calore aliquo non
 potest transmutari 4. Aph. 11. Idem conijcere licet ex bullis, quæ in
 vrinis aliquando apparent, significant enim morbum renalem & lon-
 gum apud Hipp. 7. Aph. 34. quod frigidam dispositionem significare
 testatur Galenus. Ex his igitur & alijs huiusmodi patet non refrigeran-
 tibus, sed calefacientibus flatuosos affectus curandos esse: qui enim
 halitus in ambientem aerem sponte exhalant, non gignunt affectus
 flatuosos, sed qui vel ob crassitatem vel particulæ densitatem retinen-
 tur: At hi refrigerantibus ineptiores ad efflandum redduntur. Sed E
 pro solutione huius difficultatis considerandum est. Alia esse reme-
 dia quæ prohibent flatuum generationem, alia quæ genitos dissipant.
 Generationem enim prohibent quæ frigida sunt aut sicca, vt superius
 ostensum est: Genitos tollunt aliquando calida digerendo & attenuan-
 do, & particulam rarefaciendo: aliquando frigida repellendo. Dici-
 mus igitur affectus flatuosos magis tolli refrigerantibus quam calefa-
 cientibus. Quamuis enim calida flatus dissoluant, sæpe magis nocent
 alios gignendo aut accersendo. Ideo in Priapismo & linguæ inflatio-
 ne Galenus solis refrigerantibus vtitur: & in cæteris inflationibus sal-
 tem in principio adhibet refrigerantia 14. Meth. 7. Tantum suspecta
 sunt in partibus nervosis & reliquis exanguibus 5. Aph. 18. & vbi ob
 tensionem viget dolor, nam rarefacientia & anodyna requiruntur ad
 mitigandum. Tamen ad tumores articularum, podagricos, & conuul-
 sa absque vlcere laudat Hippocrates, aquæ frigidæ plurimæ affusione F
 largam 5. Aph. 25. Nam extenuat, scilicet repellendo, & dolorem sol-
 uit modico torpore. Manifestum autem est tumores articularum ple-
 rumque flatuosos esse, aut non sine flatu: in conuulsionibus quoque
 flatum virgere ostensum est alibi à nobis. Similis sententia habetur 5.
 Aph. 21. vbi inquit. Est autem vbi in distentione nervorum sine vlce-
 re, iuvene bene carnosio, ætate media, frigidæ aquæ multa perfusio ca-
 lorem reuocat: calor autem hæc soluit. Quo in loco causam sanatio-
 nis reducit ad Antiperistasmum, non ad refrigerationem per se. Non est
 autem absurdum, vt refrigeratio larga prius repellendo & obstupefa-
 ciendo, deinde calorem reuocando integre sanet huiusmodi affectus.
 Eadem scribuntur abundantius in libro de humidorum usu. Sed ad
 dubitationes, quibus ostenditur, flatuosos affectus frigidos esse, quia
 flatus à diminuto calore sunt, vt in tympanite, colicis, & spumosis vri-
 nis:

Anis: respondetur. Non sequi affectum esse frigidum, si à diminuto calore natiuo fiat. Diminuitur enim calor natiuus etiam ab intemperie calida, vt in putredine. Cum igitur calor natiuus materiam non conuincit, siquidem superante frigiditate non fiunt flatus, sed cruditates: si vero ob caliditatem externam, fiunt ciborum corruptelæ in fumosam qualitatem, quam comitantur inflationes: de symp. diff. 4. & 3. sympt. ca. 1. Quamuis autem ex frigidis humoribus & glutinosis gignantur crassiores & frigidiore flatus, non tamè simpliciter dici possunt crassi & frigidi, sed comparatione ad reliquos flatus: Aerea enim substantia nec crassa est, nec frigida. Colici affectus frigidi quidè sunt ob humores frigidos, non ob flatus: hi enim excitantur, cū adhibentur calidiora medicamenta 12. Meth. 8. vnde magis cruciantur. Tympanites quamuis coëctricis facultatis imbecillitatem sequatur ob caloris natiui defectum, non tamen est frigiditatis symptoma, sed caliditas deprauantis opus sanguificationis. Simili modo Ascites: ob caloris enim vehementiā aduritur sanguis, vnde abit in flatum aut in serosam humiditatem, vt contingit lacti iniecto coagulo. Propterea insequi solent ad viscera indurata: crassitie enim sanguinis coëscence in Hepate, aut liene, aut ceteris visceribus, redundat serosa humiditas in venis, aut flatuosa, veluti expresso Caseo. Testatur autem manifeste Hippocrates in lib. de ae. aq. & loc. ventres Hydropicorum calidissimos esse, cum inquit de ijs qui aquis palustribus vtuntur. Splenes bibentibus semper sunt magni & pleni, & ventres duri, tenues ac calidi: humeri verò & clauiculæ & facies attenuata. In splenem enim carnes colliquantur, quapropter graciles existunt. Edaces autem esse tales ac siticulosos par est, ventresque tum supernos tum infernos calidissimos habere, vt etiam fortioribus medicamentis opus habeant: atque hic morbus ipsius & æstate & hyeme familiaris est. Ad hæc etiam Hydropes plurimi & lethalissimi fiunt. Hactenus Hipp. Et lib. de affectionibus inquit. Aqua inter cutem fit plerumque, cum quis ex longo morbo impurgatus multo tempore manet: corrumpuntur enim carnes & liquantur, & fit aqua. Ex his locis videtur Alexander Trallianus colligisse tamquam ex Galeni sententia aliquando Hydropem ex colliuatione nasci. Testatur & Galenus 2. Progn. 2. in Hydroke nasciente ex parte inani, quam comitatur alui fluors, intestinum icium & mesenterium inflammatione vexari, vnde morsus & irritatio ad excretionē, & ventris subleuatio repletis intestinis spiritu flatuoso. Iterum Commento 3. de ea quæ ex lecore existit, quam comitatur paucitas & ariditas deiectionum, inquit: torreret excrementa ab inflammatione Hepatis. At video hic Medicorum turbam inclamantem, reponi Hydropem inter morbos frigidos & humidos: ideo calidis & siccis curari. Ad hæc dicimus, aliam esse dispositionem, ad quā sequitur Hydrops: aliam, quæ Hydropem insequitur. Ad calidam enim intemperiem sequitur

QVÆST. MEDICARVM

quitur sanguificationis deprauatio, & veluti colliquatio, quæ refudās D
ex venis, collectaque in ventre Hydropem facit. Aqua autem collecta
cum minus à calore foueatur, ex necessitate frigescit, vnde frigida in-
temperies oritur. Miratur autem Alexander, qui fieri possit, vt calor
febrilis, qui plerumque Hydropes comitatur, ab huiusmodi aqua nō
extinguatur, aut aquam non exsiccet: sed simul perseuerent. Imò sæ-
pe videmus à medicamentis valde calefacientibus & aquas ducētibz
nihil minui ventris tumorē, aliquando etiam augeri. Redundat enim
flatus ex vasis illius effundentibus, vt repente aliquando in ingentem
tumorem venter attollatur, quamuis nullo assumpto cibo. Fieri id sæ-
pe videmus in ventriculo ieiuno. Sunt autē vasa spiritū transmittentia
arteriæ, vt significauit Gal. 7. Aph. 35. ob acrimoniam apertis osculis.
Cōtra autē multos Hydropicos videmus ex vsu balnei de aquis quod
Pisfis habetur, sanari, Hepate & habitu corporis refrigerato: quod ego E
etiā ex aqua dulci felici successu expertus sum in tympanite. Sed de hy-
dropse hæc satis. De spumosis autē vrinis, quomodo frigidum affectū
ollēdant, animaduertendū est. Nō enim flatus qui in bullis continetur
frigiditatē significat, nā gigni in calefcētibus humoribus veluti in ollis
feruētibus, aut ex motu diuidēte humorē vt in vndis maris Gal. tradit
7. Aph. 30. & 2. Prog. 20. Sed humor glutinosus in bullas elatus, qui dif-
ficile abruptatur, frigidus est: humor enim tenuis, & calidus ab incluso
flatu facile disrūpitur, vnde cito spuma euanescit, vt contingit in vino
generoso. Actuarius spumā in vrinis à capite transmitti putat, quod
Hipp. tribuit excrementis alui spumosis, cū inquit 7. Aph. 30. Quibus
in alui profluuijs excremeta spumosa sunt, ijs pituita à capite defluit:
quod facile est per palatū & gulā salua traiecta. At per venas ad renes
& vesicā spumā integrā ex capite ferri impossibile est, vt ex Gal. colli-
gitur 7. Aph. 30. Sed potest quidem pituita cū sanguine ferri ex capite
ad renes: inibi autē vel in itinere ob motū aut ebullitiōē, aut transfu- F
so per arterias spiritu, in spumā cōuerti. Videmus .n. etiā sanguinē spu-
mosum ex pulmonis vasis excerni ob spiritus mixtiōē, & in febribus
putridis propter ebullitiōē sanguis spumofus secta vena egreditur.

*Calculos in animalibus gigni non ob solam caliditatem assantem, sed
& frigiditatem coagulantem. Quæst. XXIIII.*

 M vesicæ & renum lapides ex ijs sint, quæ neque à calido
liquantur, neque à frigido, ut later, à duobus coagulatos ef-
se necesse est. Si enim à solo calido concreuissent, aqua sol-
uerentur, vt sales: Si à solo frigido, igne liquefcerent, vt glacies. At
neutrum eos soluit. Ratio colligitur apud Aristotelem 4. Mete. ca. 7.
Concurrit igitur ad eorum generationem tamquam efficiens vtraque
causa, ignis quidem adurens quicquid in humoribus inest adustibile,
sed

A sed non eousque vt redigantur in cinerem sed glutine quodam remanente: refrigeratio autem, qua gluten illud condensetur. Quandiu enim feruet, mollietatem quandam participat, vnde lateres in caminis aliquando peruertuntur, post refrigerationem autem indurantur. Neque sufficit sola exsiccatio ad lapidem gignendum: lutum enim cum à modico igne exsiccatum fuerit, iterum humorem bibit vnde soluitur: sed vehementiori igne excoctum, vt gluten gignatur, lapidescit: nec enim amplius humorem trahit, prohibente glutine humoris penetrationem. Inest autem huiusmodi gluten alijs magis alijs minus, vnde lapides duriores, vel magis friabiles: vt Marmora, Tophi. Qui in animalibus gignuntur Tophis similes sunt, nam modice condensati ob materiae raritatem: humor enim animalium nullo leuior est corporibus metallicis. Quod autem ad eorum generationem concurrat frigiditas, indicio sunt loca, in quibus gignuntur. Vesica enim frigida est, quippe quæ & neruosa sit, & pauci sanguinis, & amplissima concavitate inanis: vnde fit vt crassitudo à renibus in ipsam transmissa, si diutius immoretur, cogatur, & inspissetur, vt tradit Galenus 3. in 6. Epid. 15. Fiunt quoque in renibus calculi, at non in pueris, tantum in adultis. Cum enim in pueris multus insit calor natiuus, & actiones firmæ: materiae crassitudo attenuata in renes fertur, inde cito & facile in vesicam percolatur, vbi concrefcit, si diutius immoritur. In adultis autem utpote frigidioribus & siccioribus, humorum crassities prius concrefcit, quam in vesicam labatur: idque non solum in renibus, sed aliquando in vesica fellis, vt sæpe nostris temporibus visum est: est enim & hæc membranosa vt vasa urinam excipientia. Testatur author Hippocrati ascriptus in fine de natura humana, aliquando in tuberculis suppuratis, ex pure cum non cito expurgatum fuerit, calculos gigni, qui ex renibus ferantur in vesicam. At certum est pus confectum frigiditatem acquisuisse. Oriuntur & in articulis tophi. 1. Alim. 5. Videmus & circa dentes sub gingiuis sordem aliquando crustosam lapidescere. Testatur Hippocrates 2. Epid. etiam sub lingua paruos calculos nasci ex collectionibus circa ossa & in Podagricis: quia ossium natura, inquit, causa est, vt hæc indurentur: quod profecto significat eorum naturam frigidam & siccam. Patet id & in externis. Vt enim aquæ thermæ lapidibus, per quos transeunt, apponunt sordes, quæ lapidescunt: sic urinæ matulas crusta lapidea obducunt, frigidus enim & siccus est locus. Videtur autem similis generatio pinguedinis & lapillorum: licet eorum materia maxime differat. Nam vtrique substantia à calore prius elaborata agglutinatur corporibus membranosis, ob frigiditatem cōdensata. Sed pinguedinis materia aerea est & inflammabilis: lapillorum autem terra combusta. Ideo pinguedo extrinsecus membranosis corporibus agglutinatur, quia eius natura exhalabilis ob tenuitatem ex vasis egreditur: lapillorum autem materia ob crassitatem

QVAEST. MEDICARVM

fitiem intra vasa continetur, seu in vesicis, seu in meatibus, aut alijs col-
lectionibus. Sed aduersus hanc vulgata est sententia, calculos in anima-
libus à sola caliditate fieri siccante humiditatem superfluum: quomo-
do etiam extra animalia multos lapides fieri putant, vt lateres. Affe-
runt autem Hippocratis sententiam in lib. de nat. hum. sed in parte
quæ spuria merito à Galeno censetur, vbi inquit. Fiunt & calculi pue-
ris propter huius loci, id est, vesicæ caliditatem, itemque totius corporis.
Viris autem calculi non generantur propter corporis frigiditatem:
pueri enim calidiores sunt. Quam sententiam Hippocrates alibi du-
bitatio modo affert. Nam 3. in 6. Epid. 15. inquit. Post mictum pue-
ris concretio magis: num quia calidiores? Eandem sententiam vide-
tur confirmare in lib. de Ae. aq. & lo. vbi inquit. Quorum alius ferui-
da fuerit, in his necesse est etiam vesicam idem perpeti. Cum enim
magis quam pro natura fuerit calfacta, stomachus ipsius inflammatur:
vbi vero hæc patitur, urinam non dimittit, sed in se ipsa concoquit, &
adurit: & quod tenuissimū in ipsa est, excernitur; & quod purissimū
est, transit & emingitur: quod vero crassissimū ac turbidissimum est,
coacervatur, & conrescit. Item paulo post. Fit autē pueris etiam ex la-
cte, si non salubre id fuerit, sed valde calidū ac biliosum: ventrem
enim percalfacit & vesicā: quare vrina, dum adurit, hæc patitur. Ga-
lenus quoque apertissime idē testatur in lib. de Ren. af. dig. c. 2. Inquit
enim: In nobis lapidem frigus nō parit: neque enim fieri potest, vt vi-
uo corpore tantū frigus accadat, quo conrescere valeat in homine la-
pis, quemadmodū fieri in externis videmus. Quo fit, vt à calore lapis
in corpore generetur, eoque vel vehemēti, vel tepido. Idem 1. Alim. 5.
inquit. Cū humor crudus lentorem assumpsit, & trāsitus per renes qui
buisdā natura sunt angusti: ibi quod crassissimū est ac maxime lentum,
diutius moratū, topium prōpte gignit: cuiusmodi in vasis, in quibus
aquam calfacimus adrescit: aut ad saxa adfigitur in plerisq; aquis cali-
dis sponte nascentibus. Confert autem ad id maxime renum ipsorum
tēperamentum, quādo ipsorum calor acris fuerit, ac velut igneus. Hæc
Galenus. Pro conciliatione autē tantæ controuersie supponendū est.
Caliditatem omni mixto perfectionem tribuere, hæc enim aquam &
terram congregat in vnā naturam homogeneam, rarefaciens atte-
nuans & superflua absorbens, vnde corpulenta redduntur mixta. Fri-
giditas autem mixtionem non facit, sed condensat tantū congregans
tum homogenea tum eterogenea. Videtur enim per accidens ingre-
di opus naturæ. Hinc factum est, vt sæpe in generatione calculorum
auctores non meminerint frigiditatis, sed solius caliditatis inter cau-
sas efficientes. Quod enim formam tribuit, caliditas est. Cum igitur
lateres in fornacibus excoquantur, videtur sola caliditas efficere, portio-
rem enim partē efficit, scilicet mixtionē humidi cum sicco. At nisi à fri-
gore condensarentur, saltē deficiente igne, euanescerent in fuliginem
aut

Aut in puluerē omni humore absumpto: vt calx, cinis. Authoritas quæ adducitur ex libro de Nat. hum. suspecta est. Cū enim dicat, fieri calculos in pueris ob vesicæ & totius corporis caliditatē: in adultis non fieri, quia eorū corpus est frigidum, innuit calidi innati abundantiam calculos facere, quo abundant pueri: nō aduentitiū, quo abundant adulti: at hoc falsum est. Calculi enim generatio ab igneo calore magis fit, vt apud Galenū vidimus. Rectius igitur Hippocrates in Epidemijs dubitatio modo dixit: nū quia calidiores? nam ea ratio ambigua est, nisi sano modo intelligatur, vt Galenus notauit. Clarior autem est sententia, quæ habetur in lib. de aere aquis & locis, modum enim explicat, secundum quē ex feruore vesicæ lapis gignitur. Inquit enim vesicā inflammata & eius ostium vrinā non dimittere, hinc aduri in ipsa: ex aduisione autē quod crassissimū est coaceruari, tenuiori tantū substantia excreta, tandem concrefcere. Ex his patet nō calidum innatū, sed quod præter naturā est, calculos gignere. Feruorē præterea vesicæ impedire, quo minus vrina reddatur, quod patet: inflammata enim ceruice eius, meatū vrinæ coangustari necesse est, & dolere cū dilatur & constringitur. Corpus quoque vesicæ præ inflammatione cōprimi nequit ad vrinam expellendam: vnde sæpe videmus in stillicidio vrinæ vesicā valde turgidam, & tumorem aliquando ad vmbilicū ascendente, quod magnam vrinæ copiam ostendit, quæ tantā cavitatē replet: Intromissa tamen Syringa nō multū excerni, quod contingit, nō quia semper intercludatur iter à substantia limosa, Syringa enim vltra eū locū penetrat, vbi limus colligitur, sed quia vesicæ corpus ob inflammationē contrahi nequit: Non datur autē vrinæ egressus, nisi contrahatur vesica, daretur enim vacuum. Hoc igitur est vnum, quod feruor præstat. Alterū, inquit Hippocrates, aduri vrinam retentam: in quo consistit præcipua generationis lapidis causa. vltio vero hæc fieri potest, & in renibus, Hepate, venis, abscessibus: non tamē vbique lapidis materia aceruat, nec vbique coit in lapidis duritiē. Nam in febribus sæpe veluti cineres vltorū humorum in vrinis subsident, qui si retinerentur accedente aliquo glutine, in lapidē verterentur: vt harena cū calce mixta. Aceruatur autē, vbi nō datur exitus, vel ob valorū angustia vel humorum crassitiē ac lentorem. Quid igitur calor vrens faciat, ostensum est. Sequitur concretio, quæ nō amplius à calore fit, sed refrigeratione: innuit autē id Hippocrates cum inquit: con crescit quidē parū, deinde maius fit. Dum enim voluitur ab vrina, quic quid crassum compactū fuerit, ad seipsum adaptat: atque sic augescit, & in totū concrefcit. Quasi lapillus primo genitus aduenientē nouam materiā in se conuertat: vnde per crustas apparent coagmentati. At certū est lapidem natura frigidum esse, ideo materiā aduenientem coagulare, vt lapides faciunt, per quos transit aqua thermarū. Ob eandem causam qui potāt aquas ex magnis fluminibus, inquit Hippocrates, calculo maxime laborant: necesse enim est ab ijs limū & harenā in vasis subfidere.

QVAEST. MEDIC. LIB. II.

Hæc autē principia sunt congelationis humorū adustorum in lapidem. **D**
 Quod præterea inquit, pueris à lacte fieri lapidē, quādo morbosum fuerit, valde calidū & biliosum, nō accipiendū est ex lacte tamquā materia: lapidis enim natura frigida est, pituitosa ac tenax, vt tradit Gal. 1. Alim. 5. sed tamquā efficiēs. Ventrē enim, inquit, percalfacit & vesicā. Genus igitur lactis, quod frigidū est, ac tenue, quale asininum, calculosis remedio est, tēperat enim feruorē. Reliqua genera crassiora offendunt tāquā materia lapidis futura, vt caseus: Omnia tamē iuuant refrigerando, nisi fuerint morbosa & biliosa. Hactenus ad authoritatē Hippocratis. Ad Galenū quoq; eadē satisfaciunt. Ostensum enim est, igneā caliditatem præcipuā causam esse generationis lapidū, vt ipse fatetur. Tantū negat à vehemēti frigore fieri, non .n. hoc datur in corpore viuētē. At innuit etiam refrigerationē quandā coagulantem. Testatur enim in lib. de ur. aff. dign. 2. in vesica existēte frigida consistere & densari in eā crassitudinem & consistentiā: Et 1. Alim. 5. inquit: Tophū promptē gigni, cuiusmodi in vasis, in quibus aquā calfacimus, accrescit, aut ad saxa affigitur in plerisq; aquis calidis spontē nascentibus. Virtute enim saxorū materia ab aquis separata cōcrescit. Testatur enim 4. in 6. Epid. 9. Aquā impurā post decoctionē refrigerandā esse, vt partes crassæ subdant, quæ in decoctione permixtæ sunt, & agitæ. Qui enim huiusmodi aquas potat siue ante decoctionē, siue decoctas quidē sed nō refrigeratas, incidūt in graues noxas præcipue ij, quorū vesica aut renes progignendis calculis obnoxij sunt. Nam quæcūque ex diuersę naturæ materijs cōstant, permixtas particulas mixtione cōflata, hæc post calefactionē refrigerescētia facile dissoluūtur: sed statim ab elixatione antequā refrigerentur, adhuc motionē agitātur: atq; ideo omnes eius particule permixtæ sunt: sed ea refrigerata graues & terree fundū petunt, leues superfluant. Hęc Gal. Sic in vesica post vitionē seu in illa factā, seu in toto corpore, quod crassissimū in vrina ac turbidissimū est, coaceruatur & cōcrescit. Inest autē **F**
 in omni vrina etiā sanorū aliquid adusti, quod partim in salē, partim in tophū condensatur: id si nō in corpore concre scat ob citā expulsionē, extra in matulis cōdensatur crustas gignens, si diutius immorari permittatur: instar aque ablutionis calcis, aut fuscæ lapidescētis. Pleriq; etiā harenulas mingunt absq; lapidis suspitione, quibus principium concretionis inest secundum exiguas particulas: sed quia cito cū vrina excernuntur, nō augentur, neque inuicē glutinantur. Dissolui tamē possunt calculi in harenulas & per se & medicamentis incidentibus & abradentibus, postquā molliores redditi fuerint. Ideo tūc ostēdunt calculū aut in vesica, aut in renibus. Sed calculosæ harenę subalbidę sunt, ex bile ante vsta, ruffę. Vidimus tamē in vesica fellis calculū auellane nucis magnitudine colore croceo, vtpote qui ex bilis crassitie coagmentatus fuerit.

Medicarum Questionum Finis.

ANDREAE CAESALPINI A R E T I N I,

De Medicamentorum Facultatibus,

LIBER PRIMVS.

C A P. P R I M V M.

V M materia Medica amplectatur omnia corpora tangibilia, quatenus corporis humani sanitatem efficere ac tueri possunt. Medici praemissa eorum historia in eo solum laborant, ut singulorum facultates optime noscant. Inuenta autem sunt quaedam experientia, quaedam ratione. At quoniam experimentum est periculofum, ac iudicium difficile, alterumque sine altero claudicare videtur: coniuncta certam exhibent notitiam.

Multa quidem ab antiquis tradita sunt longa experientia comprobata, quibus merito fides habenda est: nisi tamen ratio suadeat, fallere possunt. Ignoratis enim conditionibus, quae cum experimento concurrunt aut ex parte medicamenti, aut ex parte aegrotantis, non mirum si aliquando res non succedat ex voto. Qui autem rationem tenent, propter quid haec quidem repellant, haec vero digerant, aut attrahant, aut abstergant, aut quodcumque aliud efficiant: optime iudicare possunt remedia à veteribus inuenta, & noua etiam ad usum trahere, & opportune quibus cōueniunt, adhibere. Videamus igitur rationem, qua singula medicamentorum vires innotescunt, diffuse quidem à Galeno pertractatam in libris de simplicium medicamentorum facultatibus, in compendium autem nunc à me redactam. Cum autem fa-

DE MEDICAMENT. FACULT.

cultates vel in primis qualitatibus consistant, vt calefaciendi, refrige-
 randi, humectandi, & siccandi; vel in secundis, vt emolliendi, indu-
 randi, rarefaciendi, condensandi, & alijs huiusmodi: vel in tertijs, vt
 glutinandi, concoquendi, abstergerendi, repellendi: & tandem quæ ope-
 ra magis particularia & partes peculiare respiciunt: quæ inter quar-
 tas facultates recenferi possunt, vt gignendi lac, & semen: exobstruen-
 di, hepar, lienem: aut roborandi cor, cerebrum, ventriculum, vnde
 hepatica medicamenta, cephalica, stomachica, cordialia, & alia huius-
 modi dicantur. Plerisque Medicis breuitatis causa visum fuit suffice-
 re, si quis temperamentum cognoscat secundum primas qualitates,
 reliquas enim facultates ab ijs pendere. Sed hi cum per hoc principiu
 nequeant distinguere inter ea quæ in secundis & tertijs & cæteris fa-
 cultatibus maxime distant, quæ sæpe eiusdem temperamenti sunt co-
 guntur confugere ad quasdam proprietates occultas, quæ à tota sub-
 stantia provenire dicuntur. In eodem errore testatur Galenus 1. Sim. **E**
 1. fuisse Scepticos Philosophos, quide omnibus rebus hæsitabant, &
 Empiricos Medicos: hi enim affirmabant, non posse certo cognosci
 facultatum essentiam, id est principia, vnde pendeat facultas purgan-
 di, vomitoria, sternutatoria, bechica: & cætera huiusmodi: Idcirco
 ad solam experientiam confugiendum esse. Quamvis autem Galenus
 inibi omnium facultatum essentiarum in alijs omnibus, tum in medi-
 camentis ad primas qualitates, ex quibus omnia constant, referat: in
 singulis tamen explicandis alias conditiones illis adiungit, vt crassum,
 tenue, asperum, læve, lubricum, viscosum, & opposita: vnde quædam
 repellant, quædam altringant, quædam illinant, quædam abstergeant,
 & alias mirabiles operationes efficiant: & adhuc mirabiliores, si adda-
 tur materiæ similitudo aut dissimilitudo, vnde quædam purgantia
 sunt, quædam venena: quædam nutriunt, quædam venenis resistunt,
 quæ à tota substantia agere dicuntur. Videtur autem ea opinio, quæ **F**
 omnia ad primas qualitates referebat, cepisse tempore Hippocratis.
 Inquit enim in lib. de veteri medicina: quosdam Medicos nouo quo-
 dam modo breuitatis causa omnia reduxisse ad calidum frigidum hu-
 midum & siccum: quos euidentissimis argumentis refellit, vt in Que-
 stionibus Medicis ostendimus. Sed ea positio, quam breuitatis causa
 excogitasse videntur, hodie longe prolixior euasit, quam quæ ab Hip-
 pocrate innuitur. Vt enim vniuscuiusque temperamentum inueniat,
 indicia petunt partim ab extrinsecis, partim ab intrinsecis. Extrinseca
 quidem considerantes calidum frigidum humidum & siccum, quid
 medicamenta cum eorum commercio patiantur. Nam si ab igne facile
 comburantur, calida esse iudicant, vt pingua: si à frigido coagulen-
 tur, frigida: si incoagulabilia: calida. Si in aqua soluantur: humida:
 si insolubilia permanent, sicca: Si in sicco nequaquam siccantur, hu-
 mida:

A mida : si facile siccantur, sicca : In quorum iudicijs multi errores contingunt . Ab intrinsicis autem, vt saporibus, odoribus, & coloribus temperamenta inquirunt, non tamen semper certa : Nam præter sapores reliqua indicia valde ambigua sunt . At vtrumque habito eorum temperamēto, adhuc incertæ sunt reliquæ facultates, quæ longe maioris momenti sunt quam primæ. Nam teste Galeno 5. Simp. 2. Plerique idiotarum natura duce remedia inueniunt calefacientia, refrigerantia, humectantia & siccantia . At phlegmones, scirrhi, œdematis, erysipelatis, putredinis, herpetis, gangrenæ nullus ex illis sibi remedium peruestigandum sumit, tamquam vnumquodque eorum maius iam sit, quam pro capto hominis plebei : ac scientiam requirat venerabiliorem : eam scientiam nuncupant medicinam, & qui eam exercet, Medicum . Igitur etiam si quis per multas ambages in cognitionem temperamenti secundum primas qualitates venerit, adhuc non Medicus dicendus est : non enim differt ab idiotis . Soli autem sapores certius & propinquius non solum temperamentum ostendunt in calido frigido humido & sicco : sed & reliquas facultates longe efficaciores tum ad morbos gignendos, tum sanandos . Hoc testatur Hippocrates in lib. de Vet. Med. Innuit quoque Galenus 5. Simpl. 2. cum inquit . Vno quidem modo satis est temperamentum notasse cum tenuitate partium, uel crassitie : Alio vero modo, amarum eatenus esse aut dulce, & quæ sequuntur .

CAP. II.

ED antequam hæc aggrediamur, satius fuerit numerum facultatum eiusque ordines percurrere . Quas & si Galenus 5. Simp. 2. diligenter enumerat, tamen non inutile fuerit ad pauciora quædam capita redigere in hunc modum . Aliæ in sola alteratione consistunt : Aliæ in generatione & corruptione . Itæ quædam in adiectione, & ablatione : Quædam in motu & quiete . Quamuis singula genera permisceri possint vario modo . Ad solam alterationem spectant tum quæ primas qualitates inducunt, calidum, frigidum, humidum & siccum, vnde facultates denominantur, calefaciendi, refrigerandi, humectandi, & siccandi : aut secundum eorum coniugationes agendi, secundum varios intensiōis & remissionis gradus : Tum quæ secundas gignunt : vt durum & molle : Tensum & laxum : Densum & rarum : Tenue & crassum : Asperum & lene . Vnde etiam secundæ facultates appellantur : vt indurandi emolliendi, congelandi, fundendi : ad indurationem spectant, quæ cicatricem inducunt Epylotica appellata : eaque pro diuersis vlcibus ac partibus diuersa, vnde tertix & quartæ facultates dicuntur in hoc genere . Simili modo

DE MEDICAMENT. FACULT.

tendentia & laxantia : Condensantia & rarefacientia : inter condensantia sunt astringentia , & oscula venarum claudentia : glutinantia : opposita autem aperientia . Ad tenue & crassum non solum spectant medicamenta extenuantia & incrassantia , sed etiam incidentia humores viscosos : & frangentia lapidem siue in renibus , siue in vesica , vnde iam tertiæ & quartæ facultates dicuntur , ad asperum & lene pertinent facultates exasperandi & leniendi : inter exasperantia sunt , quæ dolo rem inferunt , quibus contrariæ sunt facultates , anodynæ , & lubricantia aluum & asperam arteriam leuigantia . Circa generationem autem & corruptionem versantur , quæ vim habent gignendi humores vel bonos vel prauos cuiuscumque generis , vel status : vel prauitatem con temperandi , hoc enim nõ sola alteratione fit , sed admixtione alterius substantiæ . In hoc genere sunt concoquentia , concoctio enim crasim facit . Carnem in vlceribus gignentia , farcotica græcis vocata : quæ diuersa in mollibus partibus vel duris ; Lactis vel seminis abundantiam facientia : Suppurantia : lapides gignentia : Lumbricos , aut pediculos . Quæ autem corrumpunt , putrefacientia : Colliquantia : vrentia : Crustam excitantia : Erodentia : lac & semen extinguentia . Obscurefacientia : Soporifera : Mentem alienantia : virtutem enim corrumpunt . Necantia fætum , & abortum facientia : item quæ vermes aut pediculos interficiunt . Porò ad adiectionem pertinent cibi & potus , & quæcumque reficiunt partes solidas vel molles , vel humores , vel spiritus : inter hæc sunt roborantia singulis partibus propria . Item repletia : obstruentia : illinentia , seu Emplastica vocata . Ad ablationem autem spectant digerentia : abstergentia : exobstruentia : purgantia hûc aut illum humorem per inferiora vel per superiora , qualia sunt vomitoria , per vrinam , menstrua , sudores : per sputum , vt quæ à tussi Bechica vocantur : per nares Errhina & sternutatoria , per palatum Apophlegmatismi . Motum efficiunt repellentia , attrahentia siue humores **F** ex alto , siue infixæ corpori spicula aut ossa fracta , siue venenum , quæ inter Alexipharmaca sunt . Item quæ impellunt fætum aut secundum : Menses ; vrinam : Venerem . Quietem præstant fistentia fluxum seu sanguinis , vt mensium , seu deiectionum , seu vomitus , seu distillationis seu fluoris muliebris . Omnia vero opera prædicta maxime particularia sunt , cum propria redduntur alicui parti : ob varias conditiones adiunctas , vnde quædam cephalica medicamenta , quædam ocularia , auricularia , nephritica , & alia huiusmodi appellata sunt . His compendiose admodum prænotatis persequamur rationes , quibus singulas medicamentorum facultates exploratas habeamus .

C. A. P. III.

C. A. P. III.

QUAMVIS à commercio cū externis corporibus modica habeatur cognitio facultatum, non tamen inutile fuerit exemplo Galeni breuiter hanc rationem attingere, quod & in odoribus & coloribus faciemus. Quæ igitur facile ignem concipiunt, merito naturam igni proximam habere putandum est, vt refinæ, pinguedines, sulphur : item ligna arida rara & leuia, & quæcumque modico principio extrinsecus accepto, promptè in ignem vertuntur. Rationabile enim est, vt à calore insitro qui in nobis est, exalfacta in calidam substantiam vertantur. Fallit tamen hæc ratio in multis: non enim sequitur : si posita in igne vertantur in ignem, vt similiter posita in corpore humano, in quo mitissima est caliditas, ignem eundem concipiant. Exemplo fuit capilli & calamus: res enim sunt facilitatæ ad comburendum, ab homine tamen non reducuntur ad actum ob partium crassitatem, vt Galenus tradit 1. Simpl. 12. Opposito modo quæ resistunt combustioni, frigida existimantur, vt aqua & terra, & quæ ex illis dominantibus constant, sed dissonat ratio in aqua marina, & multis thermis : item in Metallicis calidis multis, cum enim terrea sint, non comburantur, vt sales; alumina, chalcanthum, calx. At hæc omnia propter vitionem præcedentem caliditatem contraxerunt, quod Emphyreuma vocat Aristoteles in cineribus relictum. Hoc enim per ablu-tionem in aqua, eam reddit calidam, vt lixiuum. Sales autem, & cætera corpora ex rebus combustis per ablu-tionem habita, caliditatem eandem seruant. Hoc modo vrina, & animalium excrementa calida reddita sunt, quia in coctione animalium abscesserunt. Simili modo quæ putrefacta sunt, sæpe aliquod vestigium caliditatis retinent, & tãdem quæ percocta sunt, calidiora sunt reddita, vt fructus maturi calidiores acerbis. Sed non est necesse huiusmodi caliditatem tantam esse, quæ hominẽ calefacere possit, vt contingit in aceto: licet enim per quandam putredinem fiat, remanet tamen frigidum prædominans. Neque etiam necesse est omne combustum calidius esse non combusto: contra enim accidit in quibusdam, in quibus substantia calida euauit in combustionem, vt contingit chalciti & chalcantho: quod enim inerat combustibile & calidum, in igne absumptum est, ideo redduntur minus calida : Quod si post combustionem abluantur, amisso ignis vestigio, in totum frigida redduntur. Idem patitur uinum, quando in acetum uertitur: aut cum per destillationem extrahitur eius pinguedo, quæ aqua ardens vocatur. De commercio igitur cū calidis, hæc sufficiunt. Cum frigidis autem hoc modo iudicant. Quæ coagulantur à frigore frigida censentur: aqua enim huiusmodi est, & quæ aqua

Hh. 4 sunt,

DE MEDICAMENT. FACVLTV.

sunt, vt metalla. Sed hoc non verum in sulphure, cera, seuo, pice: Cum **D** enim pingua sint, conueniunt cum igne: coagulantur tamen à frigore. Præterea oporteret è conuerso, omnia quæ coagulantur à calido, calida esse: Sunt tamen quædam frigida, vt gummi, tragacantha, & lapides multi. Sed liquatio & coagulatio cum sint passionēs humidi & sicci, has potius qualitates ostendunt. Quæ enim à calido liquantur, humida esse necesse est, seu humiditas aquea sit, vt in glacie & metallis, seu aerea, vt in sulphure, pice & cæteris pinguibus. Coagulata enim fuere non abscedente humido, sed calido tantum, ideo à calido soluntur. Contra autem quæ à frigido soluntur, sicca: non enim simpliciter à frigido hoc patiuntur, sed ab humido, vt sales, gummi: coagulata enim fuere abscedente humido, ideo humidum soluit. Quæ præterea illiquabilia sunt, vt lapides lignum, sicca esse necesse est, dura enim sunt, quod siccitatis est signum. Quæ incoagulabilia, vt vinum, oleum, argentum viuum, humida: sed humiditatem habent aeream ac tenuem: **E** Nam crassa humiditas pinguis coagulatur, vt sulphur: oleum nequaquam ob tenuitatem. In humiditate autem aquea hoc non contingit: coagulabilis enim est quæcumque abscedente in totum calido: ideo tantum ab excessu frigoris fit, vt glacies. At ex humiditate aerea non contingit abscedere omnino calidum, nisi corrumpatur. Aer enim caliditatem habet in sui ratione. Quod de coagulatione dicitur, idem intelligendum de incrassatione: omne enim coagulatum crassius est: Sed incrassatio magis dicitur abscedente humido, remanente autem sicco terreo, seu fiat à calido absumente humiditatem, vt in sale & succis, seu à frigido exprimente cum calido humorem, vt in sanguine refrigerato. Reliqui humores, qui per assationem fuerunt incrassati, humescunt refrigerati, vt sales ab humido ambientis. Sed hæc non sunt præsentis speculationis. Dicta autem sunt, vt ratio pateret, quæ diuersa corpora ex commercio cum calidis, vel frigidis iudicantur calida aut frigida, aut humida aut sicca. Quamuis autem in rerum natura vt plurimum hoc modo se habeant: non tamen comparata ad hominem talia semper inueniuntur. Non enim quodcumque humidum hominem humectat: Metalla enim omnia hominem exsiccant, ideo terrea dicuntur à Galeno, quamuis quædam humidissima sint, vt argentum viuum. Idem dicendum & de cæteris qualitatibus hoc modo inuentis. Quod à calido & sicco coagulatur, siccum dicebatur, quia abscedente humido id contingit: gummi tamen & tragacantha in homine humectant, facillime enim ab humido hominis in pristinam naturam conuertitur. Sal vero exsiccat, licet humido facile soluitur, imò & aqua salsa exsiccat: omnis enim natura metallica id præstat. Pro natura igitur corporis, quod in humido soluitur, aqua redditur quædam siccantes, quædam humectantes, calefacientes aut refrigerantes.

Illud

A Illud tantum videtur statui posse: ex commercio cum calidis corpora calidiora reddi, cum frigidis frigidiora, cum humidis humidiora, cum siccis sicciora, ut patet in plantis: Quale enim solum & celum fuerit, in quo nutriuntur, ad talem qualitatem vergunt. In locis enim aridis & montanis plantæ sicciores proueniunt: in humectis & planis humidiores: in calidis calidiores, ut aromata apud indos, in frigidis frigidiores, facta tamen comparatione non inter diuersas species, sed in eadem specie. De coniectura igitur facultatum ab extrinsecis petita, hæc sufficiant.

CAP. IIII.

S **E**QUITUR ut ab ijs, quæ corporibus ipsis sunt, indicia perquiramus. Insunt autem tam primæ qualitates, quæ principia sunt omnis actionis & passionis, quam sapores, odores, & colores. Si igitur primæ qualitates actu essent in medicamentis, non egeremus ratiocinio ad eas inuestigandas, sensu enim tactus statim innotescerent. Sed quoniam in vnoquoque temperamento latent potentia existentes, ob id cogimur ratione inuenire. Quoniam autem sapores propinquissimi sunt temperamenti, postea odores, minime omnium colores, remotissimi enim hi sunt à qualitibus tangibilibus, cum pendeant ab alijs principijs. Hinc fit ut à saporibus certissima habeantur facultatum indicia, non solum primarum sed & reliquarum omnium. Cum enim gustus sit tactus quidam, etiā sapor tangibile quoddam erit, sed magis particulare: cognoscit enim gustus calidum frigidum humidum & siccū, quatenus nutritiua sunt aut nutrire nequeunt hoc autem est esse dulce, amarum aut reliquos sapores. De sens. cap. 4. Quemadmodum autem ex varia primarum qualitatum mixtione varia oriuntur temperamenta, sic & varij sapores consurgunt. Qualis enim mixtura est & putredo humoris, talem quoque saporem produci testatur Theophrastus 6. de cau. plan. cap. 3. Ob hanc rationem sapor magis particulares edit operationes, quam primæ simplices qualitates: ad sapores enim spectant medicamentorum facultates maioris momenti, quas secundas & tertias & reliquas vocauit Galenus. De saporibus igitur primum dicamus. In eorum generatione mixtura variantur non solum secundum intensiorem & remissionem primarum qualitatum, sed etiam pro diuersitate terre saporis & humoris in quo diluitur, si fuerint tenuia vel crassa, rara vel densa, lenta vel friabilia: aspera leuia: pingua macra, & tandem si in materia metallica, aut animata, graui aut leui. Quicumque enim sapores in fructibus reperiuntur, hi etiam proueniunt in terra. De sens. cap. 4. Differunt autem, quoniam corpora terrestria & metallica transire in nutrimentum animalium

DE MEDICAMENT. FACULT.

lium nequeunt, nisi prius transferint in nutrimentum plantarum 4. **D** Simpl. 15. Cum enim nutrimentum familiare esse oporteat, quæ valde dissimilia & remota sunt ab eo quod nutritur, vinci nequeunt à calore innato. Hinc qualitates proueniunt, quæ secundum totam substantiam dicuntur, apud Galenum: quæ omnia discernit lingua tamquam gustus instrumentum. Quoniam autem eodem instrumento & sapores & tactiles qualitates percipimus, atque exactius, ut gemmarum sciunt, qui tactu linguæ certius quam alia parte intensiorem frigiditatem in veris gemmis discernunt, remissiorem in adulterinis: Hinc factum est, ut homo, qui præ cæteris animalibus gustum habet exquisitissimum sicut & tactum, nullo alio instrumento exactius quam lingua medicamentorum facultates perdiscere possit. Nam dulcedine familiaritatem & conuenientiam nutrimenti cognoscimus. Amaritudine & fædine materiam exustam & omni pinguedine priuatam iudicamus, in qua nihil est quod nutritioni sit aptum. Acredine & aceditate mordenti substantiæ tenuitatem cognoscimus. Austeritate & acerbitate exasperante & contrahente linguam, siccitatem asperam & crassam perferimus, & multas alias facultates, quas in singulis perquirere satius est.

C A P. V.

DE sapore dulci, inquit Galenus 1. Simp. 37. linguam veluti inungit & replet: exasperatas eius partes ac veluti erosas lenit & restituit cum uoluptate: Pinguis autem sine voluptate. Ex his colligere licet, & temperamentum & vires, quibus dulcia & pinguis agere possunt in reliquum corpus. Quatenus enim inungit, non sine pingui dulcedinem esse constat, ut sine asperitate lubricus sit aduenientis nutrimenti transitus: sed copiosior pinguedo nauseam facit. Quatenus autem replet, instaurant id quod deperditum est in fame: nam in fame ob substantiam deperditam fit asperitas quædam & veluti roscio, quæ tollitur alimento adueniente. Quatenus præterea cum iucunditate id fit, significatur: materiam dulcium familiarem esse, similia enim expellimus cum valemus, contraria autem ægrotantes. Similitudo hæc partim secundum temperamentum deprehenditur, quod non valde recedit à temperie humana in primis qualitatibus, partim secundum conditiones materiæ, quæ non est admodum crassa, ut in sapore acerbato & austero, nec admodum tenuis, ut in acri & acido: non grauis, ut in metallicis, & falso & amaro, nec admodum levis, ut in pingui & oleoso, sed mediocrem in omnibus conditionibus compositionem habeat. Huiusmodi autem sunt, quæ in fame præ cæteris expectimus, ut panis optimus ex tritico car-

Anes rite coctæ, ova, pisces, legumina, & alia huiusmodi optimè præparata, nam præter fructus pauca sunt edulia, quæ absque præparatione quadam eas conditiones habeant. Hæc igitur omnia, & alia huiusmodi temperata esse necesse est. Quoniam verò hic sapor latitudinem habet: quædam enim intensam habent dulcedinem, ut mel: quædam remissam: atque hanc vergentem, aut ad insipidum, ut cucurbita, cucumis, & pleraque olera, aut ad quemlibet alium saporem, seu pinguem, seu acidum, seu austerum, seu acrem, & cæteros (commisceri enim quicunque possunt cum dulci) omnes quantum recedunt à moderata dulcedine, tantum etiam discedunt à temperamento hominis ad calidius, aut frigidius, humidius, aut siccus: atque ob id minus nutriunt, quia difficilius vincuntur, & magis tendunt in excrementa, aut in vitiosum nutrimentum pro natura saporis ad quem vergunt. Iuuare tamen possunt in egrotantibus, cum pugnant sua contrarietate aduersus morbum. Quæ ratione aliquando egrotantes experunt in cibo & potu, quia alterationem sentiunt ex ijs, quæ restituuntur ad meliorem dispositionem. Quæ igitur excedunt in dulcedine, ut mel, saccharum, glycyrrhiza, quo dulciora sunt moderatis, eo calidiora esse manifestum est. Dulcedo enim omnis à calore perficitur, ut patet in maturatione fructuum: nam ex insipidis aut austeris, aut acerbis per maturationem dulcedinem acquirunt. Quod autem à calore passum est, caliditatem acquirere ostensum est. Idem videre licet in ijs, quæ ab arte coquuntur: multa enim cruda insuaui sunt, ut olera pleraque & carnes: cocta autem suaui redduntur. Quædam enim ex his egent condimentis, ut dulcedinem & suauiatatem acquirant: sale quidem, quæ insipida sunt, unde insulsa dicuntur: oleo autem, quæ macilenta sunt, & omnino pinguedine carentia: admixtio autem salis, aut olei caliditatem tribuit. Si igitur, quæ mediocrem nacta sunt dulcedinem, temperata sunt, necesse est, ea quæ vergunt ad insipidum, aut austerum, aut acerbum, aut acidum, frigidiora esse, cum dulcescant per coctionem, quæ autem ad summum dulcedinis peruenerunt, calidiora esse: si enim hæc amplius coquantur, dulcedinem transcendunt, amaritudinem participantia, ut patet in melle: nam si igne plusculum coquatur, amarescit: & assumptum in calidioribus naturis conuertitur in bilem. Statuit autem Galenus maximam dulcedinem ad secundum gradum caliditatis, & siccitatis peruenire, ut mellis: Minimam autem dulcedinem, quæ scilicet de insipido participat, accedere ad secundum frigiditatis, & humiditatis. Cucumeris enim temperamentum in eo ordine reponitur. Possumus igitur hac ratione alios gradus iudicare, qui interiacent inter secundum utriusque contrarij. Quâto enim aliquid dulcedine vincitur à melle, tanto minus calidum erit, ut saccharum, & glycyrrhizæ succus

DE MEDICAMENT. FACULT.

fuccus non excedant primum gradum caliditatis: ideo nequaquam D
fitim accendunt, vt mel: Glycyrrhiza etiam extinguit ob humidita-
tem. Eodem modo, quæ ad inspidum declinant, tanto frigidiora
sunt, quanto magis ad illud accedunt. Humiditas autem, & siccitas
ex succorum differentijs colligenda est. Cum enim alia multam ha-
beant humiditatem aqueam, alia pinguem, alia sint magis terrera.
Quæ aquosa magis fuerint, humidiora erunt, vt cucumeres, lactuca,
fructus æstiu: ad secundum enim gradum humiditatis accedere pos-
sunt. Pingua vero ijs minus ob caliditatem adiunctam. Est enim
eorum humiditas aerea igni affinis, in qua præcipue viget calidum
innatum hominis: nec primum gradum humiditatis transcendit:
quo verò calidior, eo minus humectat, vt caro suilla humidior ob pin-
guedinem, quàm vitulina. Quæ autem magis terrena sunt inter dul-
cia, vt panis, legumina, castaneæ: carnes macilentæ vt leporis, ad sic-
citatem vergunt, non tamen ultra primum gradum, quamdiu in lati-
tudine dulcium continentur. Sed de temperamento dulcium hæc E
fatis. Facultates autem secundæ hoc modo considerentur. Ratione
quidem temperamenti, quæ mediocrem caliditatem habent, funde-
re possunt concretas frigore partes. 4 simp. 9. at non digerere: ideo
emolliunt, & concoquunt. Quæ inter hæc lubricam humiditatem
habent, vt malua: aluum emolliunt, & inter emplastica sua viscosita-
te illinunt. At quæ maiorem caliditatem adepta sunt, vt mel: dige-
rere possunt, & abstergere: quod & farinæ quorundam leguminum
faciunt, quæ scilicet calidiores, & sicciores sunt. Quæ autem ad fri-
giditatem vergunt, contemperat humorum acredinem, & increasant:
sanguinem pituitosum faciunt. Ratione verò crassitie, & tenuita-
tis, cum in mediocriter dulcibus crassities sit moderata, intrinsecus
obstructiones parere potest ob plenitudinem tantum: si verò maior
sit crassities, obstruit etiam in parua quantitate, vt caro bubula, legu- F
mina, castaneæ, & ijs magis, quæ viscosa sunt. Extrinsecus autem im-
posita poros claudunt: idcirco inter emplastica reponuntur, vt farina
tritici, panis medulla pinguedines. Poris autem clausis fouetur cali-
ditas innata, vnde sequitur tuberculorum suppuratio. Quæ autem
substantia tenuiori constant non glutinosa, vt aquea vrinam mouent,
& abluunt, vt cucurbita, cucumeres. Pingua verò poros illinunt
etiam in profundum laxant, leniunt dolores, prohibendo solutionem
continui. At si à calore vehementi incendantur, vrunt: vt in Erysi-
pelate: & in frictionibus validis ex oleo. Quæ autem terreum quid
tenue habent, vt mel, abstergunt: idem præstat hordei farina, prisa-
na inter frigidiora. Absterio enim sit à substantia terrea tenui. At
dubitatur: non enim videtur à dulcibus absterio fieri posse: oppo-
nuntur enim absterioni illinitio, & repletio, quæ dulcibus tribuuntur:
absterio

- A** absterſio autem amaris, & falſis conuenit, quæ dulcibus cõtraria ſunt. Reſpondetur ex 5. ſimp. 12. vbi emplaſtica medicamenta opponit ijs, quæ ab infarctũ liberant, in medio ponens ea, quæ abſtergunt. Emplaſtica enim infarciunt, & occludunt poros, cum content ex ſubſtantia terrena & viſcoſa & minimè mordaci: Quæ verò poros expurgat, ſubtilioris ſubſtantia ſunt, amara aut nitroſa. Extergentia verò in cute tantum, aut vlceribus ſordem auferunt: hoc præſtare poſſunt ea dulcia, quæ tenuioriũ ſunt partium, vt mel, præcipuè ſi ſpumam non abiecerit: acredo enim quædam ineſt mordens, quæ abſterſionem iuuat, licet per ſe acredo non abſtergat. Hoc autem maximè conſentit cum ijs, quæ dicta ſunt de mellea dulcedine: accedit enim proximè ad naturam falſedinis: nam quibus ineſt inſipida dulcedo, per ſalem dulciora ſunt: & huiusmodi dulcedo ſubſalfa aliquando vocatur, vt apud Dioſcoridem in Cinnamomo, cui dulcedo quædã ineſt, ſeu ſapor ſubſalfus. Accedit etiam ad naturam amari, ſi amplius coquatur. Merito igitur hæc natura quadam media conſtat inter moderatè dulcia, & amara. At hordeum quamuis non intenſam dulcedinem habeat, vergit enim ad inſpidum, vnde paulo frigidius eſt temperato, tamen ob tenuitatem ſubſtantia abſtergit. Altera ſuboritur dubitatio. Si dulcia familiaria ſunt non ſolum temperamento, ſed & tota ſubſtantia, quomodo inter dulcia reperiri poſſint adeo aduerſa naturæ humanæ, vt interficiant? teſtatur enim Theophraſtus. 6. de Cau. pl. cap. 4. quædam radices dulces, ac ſuaues, tamen noxias, & venenofas. Radicem enim eſſe Carduo ſimilem ducem, quæ inſaniam pariat: Mandragoram quoque ſoporem inducere, & ſi copioſius ſumatur mortem, dulcem tamen eſſe. Refert multis in locis interiiſſe, cum radices ignotas ediſſent dulces, atque ſuaues, quod & de Cholchico ſcribit Dioſcorides: eius enim radicem comefam more fungorum ſtrangulando enecare, dulcem tamen eſſe, & mirum in modum ſaporis iucunditate homines allicere. Quod & in fungis sæpe videmus: nec enim dulcedine, aut iucunditate differunt noxijs ab innoxijs. Qui conſurgunt ad proprietates occultas, facile ab huiusmodi difficultatibus ſeſe expediunt. Sed ſi guſtui datum eſt à natura, vt familiaria, & quæ tota ſubſtantia conueniant, diſcernat ab ijs, quæ rebellia ſunt. 4. Simp. 15. qualitas deleteria nequaquam eum fugiat. Aptius igitur reſponderi poteſt, ſæpius à natura coniungi diuerſos ſapores, & ſæccos, eoſq; aliquando omnino contrarios, vnde contrariæ oriuntur facultates, vt de brasiica, & lente Galenus teſtatur. Non igitur mirum, ſi in prædictis ſub dulcedine, quæ familiaris eſt, lateat venenofa qualitas: vt ij faciũt, qui in potionibus ſuauiſibus, aut bellarijs venena occultant: facile enim eſt hoc modo guſtum decipere: aut quia dulcedo ſuperet alienum ſaporem: aut quia venenofa qualitas

DE MEDICAMENT. FACULT.

qualitas non statim primo occurſu ſentiat, ſed poſterius. Cum igitur in ventriculum aliquod ex ijs delapſum fuerit, quod dulce eſt, conuertitur, relinquitur autem venenum ſincerum, & inuictum, quod enecat. De ſapore igitur dulci, & pingui hæc ſufficiant.

C A P. VI.

RELIQUI ſapores ratione temperamenti recedunt à medio aut ad calidum aut ad frigidum: ad humidum aut ſiccum, nam ſolus dulcis in medio eſt vtriuſque contrarietatis. Explicemus autem prius ſapores frigidos, qui ſunt auſterus, acerbus, acidus, & inſpidus à priuatione ſaporis dictus, nam guſtus etiam priuationem percipit, vt viſus tenebras. Omnes hos frigidos eſſe, ea ratione probatur, quod in fructibus matureſcentibus ex ſingulis prædictis videmus fieri mutationem in dulcem, recedunt igitur à caliditate dulcium verſus frigidum, cum à calore mutatio fiat. Exempla autem ſingulorum leguntur apud Theophrastum 6. de cau. pl. 7. & 8. Nam ex acerbo tranſeunt in dulcem oliuæ, ex auſtero pyra, ex acido vua, ex inſpido amygdala, triticū. Quædam etiam per plures ſapores tranſeunt in dulcedinem, vt vua, quæ prius auſtera eſt ſeu acerba, poſtea fit acida, ultimo dulcis. Sed hæc ratio videtur aſtruere ſaporem amarum inter frigidos eſſe, oliuæ enim quamuis acerbæ etiam amaræ ſunt, prius quam dulces: quod & in cucurbita & cucumere aliquando contingit. Sed in his amaritudo non per coctionem tranſit in dulcedinem, ſed per ſeparationem à proprio humore fructus. Initio enim fructus ſicciores ſunt & ſapiunt naturam plantæ, poſtea verò humeſcente fructu, & concocto euaneſcunt aliena. Humor autem adueniens aut inſpidus eſt, aut auſterus. Inſpidus tranſit in dulcedinem vt plurimum ſine medio, vt in tritico, amygdala: Auſterus aliquando prius tranſit in acidum quam in dulcem. Differunt autem inter ſe materia terreſtri aut aquea. nulli enim ex his humiditate aerea conſtant, ideo ſine pinguedine omnes, frigidi enim ſunt. In materia terreſtri conſiſtunt acerbus & auſterus, & quidam inter inſpidos, in aquea autem acidus, & qui inter inſpidos aqueus dicitur. Acerbus & auſterus communi nomine aſtringentes vocantur ab effectu. Differunt autem ſecundum magis & minus: Acerba enim magis terrena ſunt: Auſtera terrena quidem & ipſa, ſed humore diluta. Vtraque frigida & ſicca eſſe ex dictis patet. Ob terream enim ſubſtantiam exſiccare neceſſe eſt. Frigida quoque ſunt, nam alioqui non aſtringerent, ſed idem eſſent cum Emplaſticis, quæ terrena ſunt in caliditate & frigiditate temperata occludentia poros ſine aſtrictione. At aſtringentes ſapores conſiſpant & conſtringunt ac denſant, quæ ſine frigiditate fieri nequeunt.

- A** Non tamen omnia frigida id faciunt, sed quæ simul exsiccant, & crassum sunt partium. Ideo nec acida astringunt, quæ tenuium sunt partium, nec aquea, quia non exsiccant. At hic oritur dubitatio non contemnenda. Videtur enim astrictio fieri etiam à calido, ut patet in ijs, qui nudo corpore versantur in sole, cutis enim densatur siccata. Idem efficiunt frictiones duræ, aut etiam ex nitro 8. Meth. 2. Et si enim calidi est rarefacere, quatenus scilicet fundit concreta, & digerit in halitum humores, tamen etiam condensat relictas partes terrestres, quæ nec fundi nec digeri possunt, siccata enim ex necessitate contrahuntur, ut patet in corio, & luto. Astrictio igitur videtur insequi exsiccationem, seu fiat à calido, seu à frigido, aut à sola siccitate. Non tamen mediocris siccitas astringit: nisi enim multum absumatur de humiditate, non contrahuntur partes. Patet autem id in ijs, quæ euidenter astringunt, in omnibus enim siccitas valida est, ut transeat secundum
- B** gradum plurima enim ad tertium accedunt: frigiditas tamen in plerisque remissior est, imò quædam temperata sunt, ut quercus: quædam etiam calida, ut alumen & chalcanthum astringentissima omnium, & chalcitis & mysi valenter astringunt, exurunt tamen, 1. Simp. 34. Quæ autem inter terrestria non multum exsiccant, inter emplastica ponuntur, ut cerussa, cadmia lota, licet sint frigida. Quomodo igitur statuit Galenus saporem acerbum & austerum in sola frigiditate? inquit enim à solo frigido contrahi, constringi, densarique corpora. An per se quidem à solo frigido hæc fieri verum est? frigidum enim omnia congregatum homogenea, tum eterogenea 2. de gen. & cor. tex. 8. At calidum homogenea tantum, idque disgregando & absumendo quæ eterogenea sunt. Idem dicendum de ijs quæ tantum exsiccant: absumpta enim humiditate, reliquæ partes contrahuntur per accidens. At frigida possunt absque humiditatis consumptione condensare, ut in
- C** congelatione aquæ patet. Cum igitur hæc ita habeant, non una erit ratio astringentium, neque eadem generatio. Quæ enim frigida sunt & per se astringentia, non perpeffa sunt à calido, sed veluti congelata à frigore, ideo per coctionem verti possunt in dulcedinem, ut fructus acerbis, aut solum incalcescentes, ut castaneæ, aut prius humectati, unde austeri, mox aliquando & acidi redduntur, antequam dulcescant. Quæ autem calida sunt, & per accidens astringentia omnia perpeffa sunt à calido, eoque vehementi, ideo transire in dulcedinem nequeunt. Patet autem id in metallicis prædictis, alumine, chalcantho & cæteris huiusmodi. Cum enim corpora hæc humido solvantur, ut sales, necesse est vitionem passa esse. Videtur autem chalcanthum ex ære ortum ducere, aut ex pyrite lapide combusto, & aqua soluto. Alumen autem ex sulphuris combustionem, ut videre est, cum liquor acerrimus & astringens arte colligitur ex sulphuris flamma. Sed hæc genera astringentium

DE MEDICAMENT. FACULT.

gentium differūt à salis & nitrosis crassitie & tenuitate. Quanto enim **D**
 crassiora, eo magis astringunt: Ideo sal ob crassitiem retinet aliquid
 astrictionis. His visis considerentur gradus temperamenti astringen-
 tium. Cum siccitas dominetur in quocumque genere astringentium,
 ad tertium gradum peruenire potest in frigida materia, non ad quar-
 tum sine auxilio caliditatis summæ s. Simpl. vlt. Passiua enim qualita-
 tes per se solæ imbecilliores sunt in agendo. Et si igitur siccissima sint
 acerba, nō tamen transeunt tertium gradum: frigiditas autem minor
 erit: terræ enim magis tribuitur siccitas, quam frigiditas. Idcirco non
 pertransit secundum gradum, nisi coniungatur aliquis sapor aqueus,
 hic enim siccitatem remittet, augebit autem frigiditatem. Acerba igi-
 tur & quæ maxime austera sunt, statuuntur sicca in tertio, frigida in
 secundo, vt galla, rhus, sorba immatura, corna, & eius generis omnia.
 Quæ verò non summe austera sunt, minus quidem erunt sicca, at non
 minus frigida ob humiditatem aqueam admixtam, vt pyra austera, **E**
 mala cydonia: mespilorum succus, quæ frigida & sicca ponuntur in
 secundo gradu: Quæ item adhuc minus austera sunt, vt quæ simpli-
 citer astringentia uocantur, adhuc minus erunt sicca, vt polygonum,
 rosa: quæ sicca in primo: frigida autem magis ob aqueam substantiā,
 vt rosa in secundo gradu: polygonū & semperuiuum in tertio. Quæ-
 dam etiam astringentium ad quartum gradum frigiditatis perueniūt,
 vt hyoscyamus, sed astrictio imbecillis est in primo siccitatis. Latitu-
 do igitur tum siccitatis tum frigiditatis hoc modo consideratur in fri-
 gida materia. At in calida reperiuntur omnes gradus caliditatis à tem-
 perato vsque ad quartum: nam chalcitis, mysi ad quartum vtriusque
 perueniunt, sed vergunt ad acrem saporem: ideo magis vrunt, quam
 astringant. Quercus temperata caliditatis est, ac vehementer astringit
 ideo sicca in tertio. Operationes autem secundæ sunt: condensare, **F**
 indurare, corrugare, meatus comprimere: vnde sequitur clausio: ad
 clausiōem retentio fluxionum. In his efficacissima sunt acerba post
 austera, vltimo loco quæ simpliciter astringentia dicuntur. Differunt
 quoque, quoniam astringentia æqualiter pellunt introrsum partem
 vndeque contractam: at austera in profundum etiam subire viden-
 tur, atque asperum quendam inæqualemque sensum mouere, veluti
 resiccantia & humorem omnem depascentia r. Simp. 37. Faciunt igitur
 ad sanguinem sistendum, & alui fluxus. Exprimunt quoque, vnde
 aliquādo deiectiones molitur. Corroborant partes relaxatas, quibus
 præcipue egent membra nutritionis, vt ventriculus, hepar. Repellunt
 si frigida sint. At quæ cum calore coniuncta sunt, simul digerunt &
 euocant. Ob crassitiem autem partium nō penetrant in profundum,
 sed in superficiem tantum agunt: ideo cicatrices inducunt indurando.
 Si quæ autem adeptæ fuerint tenuitatem, vt penetrare possint, com-
 modissima

A modissima sunt ad fluxiones internas, vt Electrū, habet enim aeream substantiam oleosam admixtam, ideo pollet ad sputū sanguinis, quod efficacissime præstat eius oleum per sublimationem extractum: nam momento peruatit in omnes corporis partes, ferens vim astringentiam, si exiguum eius hauriatur cum aqua aut vino: est enim calidissimi temperamentī, non tamen vrentis ob tenuitatem. Bitumen quoque & lapides Bituminosi astringentem possident cum aerea substantia, ideo glutinant in profundum vulnera sanguinolenta sine morfu, quod nō faciunt mordentia, licet attenuata fuerint, vt penetrrent. quemadmodum oleum chalcantli aut sulphuris: quamquam enim vehementer astringant, mordent tamen vehementer. Sic chalcitis & mysi. Sed hæc magis proficiunt ad magnas putredines: simul enim exterunt corrupta, & roborant partes sanas ac densant. Ex hoc genere etiam petuntur remedia ad vlcera maligna cicatrice obducenda: egent enim vtraque facultate, exterente, & condensante. Astringentium igitur seu frigidorum seu calidorum vires hoc modo colligere licet.

CAP. VII.

ACIDORVM autem omnium substantiā tenuium partium esse superius indicatum est: eandem esse aqueam patet nam in re sicca non reperitur aciditas, sed aut in succis, vt mali punici, limonum, aceto, omphacio: aut in quibusdam herbis virentibus, vt in oxalide, oxī: si autem herbæ siccetur, aciditatem amittunt: Neque in oleosa aut pingui materia vnquam visa est, licet alij sapores reperiantur, vt austerus in oleo omphacino: acris in balsamo, & aqua ardente: amarus in myrrha: Dulcis in pinguedine animalium, & oleo oliuæ maturæ. Indicio quoque est vinum: ex quoque enim quamuis putrescente extrahi potest aqua ardens, quæ est vini pinguedo, at cum transierit in acetum, expers omnino est pinguedinis. Aciditas igitur non consistit in materia pingui. Sed huic sententiæ videtur refragari Gal. 4. Simp. 8. vbi de acerbi exsolutione loquens, inquit. Si incaluerit tantum, transire in dulcem, vt in castaneis; si tantum humescat, humiditate quidem crassa, qualis est aquea, austerum reddi: si vero aerea, acescere: quia frigidum subtile acidum reddit qualitatem. At si pariter humescat & calefiat, humiditate quidem aquea in dulcedinem, aerea vero in pinguedinem transiture. In his verbis Galenus videtur acidorum humiditatem aereā constituere: quæ si incalascit, transeat in pinguedinem. At nulla videmus acida per maturationem reddi pingua. Neque enim oliuæ ex acido pinguescunt, sed ex austero. Neque amygdalæ neque nuces, neque scilicet vlla oleosa prius acida fuere. Solum in vino aliquis suspicari possit, eius pinguedinem ex

DE MEDICAMENT. FACVL T.

acido sapore vix immaturæ per maturationem gesitam esse: non ta- **D**
 men hoc pro exemplo ponitur à Galeno, sed pinguedo oleæ, Ricini,
 Sefamæ, Nucis, Amygdalæ, quæ omnia vetustate prorsus pingua effi-
 ciuntur, digesta humiditate aquea & excrementitia, propria autem à
 calore nativo exacte elaborata & concocta. Dicendum est igitur, ma-
 teriam pinguedinis non esse aqueam, aqua enim in calefcens in uapo-
 res transiit, qui nequaquam inflammantur, vt pingua. Sed pinguedi-
 nem omnem ex terra calefacta oriri, vnde exhalatio fumosa ascendit,
 proxima ignis materia, vt explicatur in Meteoris. Exhalatio autē ante
 quam incendatur, non est adhuc ignis, sed humiditate quadam parti-
 cipat, quæ aerea dicitur. Idcirco oleum & omnia pingua humectant,
 antequam ad actus ignis reducantur. Hinc enim fit, vt quæ in oleo in-
 coquantur, sicciora reddantur, quæ in aqua, humidiora. Cum autem
 exhalatio omnis terrea sit, & maxime attenuata ac leuis accedens ad
 naturam ignis, si in aqua comprehendatur, proculdubio qualitatem **E**
 sibi similem aquæ communicabit. Aut igitur ea substantia aqua dilui-
 tur, priusquam optime percocta fuerit in naturam pinguedinis, quæ
 lentorem quandam per coctionem adipiscitur, vnde crassior reddita
 est, & dulcis: tunc fit sapor acidus, succus scilicet cum frigiditate mor-
 dens & siccans: refrigeratur enim adueniente aqua, cum sit terræ spe-
 cies. Aut postquam exusta est, cum omnem pinguedinem amiserit ex
 adustione: tunc quoque eundem saporē inducet in aqua, in qua
 abluitur, sed ex adustione vestigiū aliquod caliditatis remanebit magis
 & minus. Hoc modo fiunt acida ex putredine fructuum post maturi-
 tatem, & ex vino acetum & inter aquas sponte natas Acidulæ vocatæ,
 fiunt enim ex combustionē Bituminis. Reperiuntur enim lapides bi-
 tuminosi, vbi ea scaturiunt. Sic autem ex combustionē sulphuris fiunt
 aluminosæ, & ex alijs quibusdam salis aut nitrosæ. Esse autem dupli-
 cem acidī saporis generationem, vnam ante fructuum maturationem **F**
 alteram postea, tradit Galenus 4. Simp. 12. Quomodo igitur aerea sub-
 stantia dicatur, quæ saporē acidum reddit, patet: & cur pinguedo
 in acido non consistunt: in fructibus enim acidis ante maturationē,
 humor aqueus dominatur, qui coctione in dulcedinem transiit nō in
 pinguedinem: digeri enim humidum aqueum oportet, vt aerea hu-
 miditas in pinguedinem transeat: Post maturationem autem per pu-
 tredinem vritur quod pingue inest. Caret igitur pinguedine omne
 acidum, cum tamen aeream humiditatem comprehendat tenuem sci-
 licet exhalationem aut crudiorē in fructibus acidis ante maturatio-
 nem, aut adustam in aceto. Sed cognita materia considerandum est
 temperamentum & vires. Frigidum igitur esse & siccū omne acidum
 experimento compertum esse tradit Galenus. Insequitur autem frigi-
 ditas duplici ratione, tum quia constat humiditate aquea, tum quia
 exhalatio

A exhalatio calida, quæ inest, facillime ob tenuitatem ab æqueo humore extinguitur. Siccitas autem provenit ab exhalatione sicca, quæ comprehenditur: adeo ut aquea humiditas tantundem à siccitate exhalationis patiat, quantum exhalationis caliditas à frigiditate aquæ. Non potest autem neque summa frigiditas, neque summa siccitas in hoc sapore consistere ob causas dictas. Magna igitur ex parte frigida & sicca sunt in secundo gradu: ubi tamen vehementior est aciditas, ut in aceto & succo citri, ad principium tertij, utriusque accedunt. Sed quoniam in quibusdam remanet aliquod vestigium vitæ, ut in aceto acerrimo, ob admixtam acrimoniam, non frigidum, sed calidum statuitur, prout magis accedit ad acrem saporem. Remissior autem aciditas usque ad primum gradum utriusque descendere possit: cuius temperamenti ratione refrigeratio fit sine periculo & in profundum ob tenuitatem: Ideo Hypochondrijs feruentibus accommodatissimū

B ponitur remedium omphacis succus, non acetum: nam hoc ob acrimoniam admixtam violentam & ferientem habet frigiditatem: ideo ob morsum nocet partibus nervosis & maxime sentientibus, ut ventriculo, vtero, membranis: idque non solum quia vehementer mordet, sed etiam quia frigido & sicco temperamento constat, cuius gratia frigidas partes lædit: sic & Melancholicis inimicum est acetum 3. Acut. 38. nam fermentat, attollit, & multiplicat: Biliosus confert, nam bilem dissolvit in pituitam. Sitim auferit cum aqua sumptū, ducit enim aquam cito in omnes partes. Omnia acida repellunt magis quā astringentia ob penetrationem: adiuvant tamen hunc motum astringentia addendo robur: hoc magis præstant ea acida, quæ ex austeris genita sunt. Nauseam tollunt, & appetentiam conciliant, bilem ex ore ventriculi repellendo & dissolvendo. Incidunt & extenuant crassos humores, unde accommodatissima sunt febribus ab obstructione ortis,

C non quia per se auferant obstructiones, non enim abstergunt, sed incidendo & extenuando adiuvant, idque cum refrigeratione, qua egemus in febribus. Sua autē siccitate putredini resistunt: condita enim in aceto servantur immunia à putredine. Hactenus de acidis.

CAP. VIII.

IN S I P I D A autem duorum generum sunt pro diversa materia terrestri scilicet aut aquea: utraque enim hæc corpora sine sapore sunt, cum à caliditate non fuerint passa, & cum simplicia fuerint. Omnis enim sapor per admixtionem fit agente caliditate. De Sens. cap. 4. Aqua igitur susceptibilis est sapida: siccitatis, cum per se insipida sit: hæc autem privatio saporis aqueus dicitur. Siccitas non omnis sapida, sed quæ aqua dilui potest: huiusmodi au-

DE MEDICAMENT. FACULT.

tem est, quæ à calido passâ est aliquid, vt humido solui possit. Nam D
quæ insolubilia sunt siue simplicia, siue mixta, sine sapore sunt, vt ter-
ra simplex, aurum, argentum, gemmæ, & plerique lapides illiquabi-
les, nihil enim in aqua transfundunt, quod sapore gignat: ideo *ἀσπυα*
Græcis dicuntur, quasi expertia qualitatis. Horum temperamentum
siccum esse, manifestû est. Terræ enim tribuitur siccitas magis, quam
igni, non tamen adeo siccant, vt ignis, neque vt acida, & astringen-
tia. Qualitates enim actiuæ efficaciores sunt ad siccandû, quam sola
siccitas. Ideo ignis maximè omnium exsiccat, minus quæ frigida sunt,
vt de astringentibus, & acidis dictum est. Adhuc minus, quæ sapo-
re carent: neque enim in caliditate, neque in frigiditate excedunt,
sed aut mediam constitutionem obtinent, aut certè paulum ad frigi-
dus declinant. 4. Simpl. 5. Idcirco siccât sine morfu. Appellant autem
medici emplastica huiusmodi medicamenta exactè terrea, & sicca,
non quia illinant poros, vt alterû genus emplasticorum, quod in ma- E
teria viscosa reperitur: sed quia non excedunt in qualitatibus, vt cæ-
tera emplastica. Talia recensentur à Galeno Amylum, Pompholyx,
Cerussa, Calx lota, Cadmia, Terra cretensis, Cimolia, Chôdrus, Samius
alter, & terra fullonum. Oportet autem pleraque hæc esse exactè lo-
ta, vt omnem caliditatem exuant. Eorum vires pollent ad vlcera ma-
nantia præcipuè in partibus valde sentientibus, cicatrices inducunt in
partibus mollioribus: nam sicciores egent medicamentis valentius
exsiccantibus. Intrinsecus etiam quadam ex metallicis sumuntur ad
siccandas malignas putredines, & venena: vt terra lemnia, Armenia,
gemmarum fragmenta, & margaritæ, lapis bezahar. Cum enim eo-
rum substantia imputrescibilis sit, & immutabilis, non vincuntur ab
humorum prauitate, sed siccando corrigunt putredinem, si in tenuis-
simum pollinem diligenter lauigata exhibeantur ex vino, aut tenui
liquore, qui ferat in profundum: idq; efficiunt sine læsione, cû non F
excedant in temperamento: partim igitur conueniunt cum corpore
nostro ratione temperamêti, partim cum venenis ratione substantiæ,
quæ nequit à calore innato vinci. Huiusmodi autem appellantur
alexiteria, seu alexipharmaca. 5. Simpl. 18. Si tamen in multa quantita-
te assumantur, enecant vt venena: poros infarciendo, & occluden-
do, quod præcipuè efficiunt, quæ humore glutinosa redduntur, aut
indurantur, vt cerussa, lythargyrus, calx, gypsum, sanguis taurinus:
ideo seliguntur inter alexipharmaca non hæc, sed quæ in puluerem
redacta coire amplius nequeunt. Aqueus autem sapor, qualis in aqua
pura reperitur, inter dulces aliquando reponitur. Sic enim vocat Hip-
pocrates in lib. de Aer. Aq. & lo. laudat enim aquam pro potu, quæ
dulcis est: talem autem reddi inquit, à Sole coquente. Nam ubi rapta
est, & in sublime eleuata, dum circumfertur, & ad aerem permiscetur,
quod

- A** quod turbidum est in ipsa, ac noctem refert, id secernitur, & fit aer, & nebula: quod verò tenuissimum, ac leuissimum in ipsa, hoc relinquitur, ac dulcescit, dum à Sole vitur, ac coquitur: fiunt autem, & alia omnia, quæ coquuntur, semper dulcia. Hæc Hippocrates. Sed Galenus 1. Simp. 5. Expertem omnis qualitatis esse ait, tum gustu, tum visu, tum odoratu: & hanc puram intelligi, quæ aliàs potabilis appellatur. An quemadmodum perspicuū, quod susceptibile est omnium colorum, album dicitur, ut de Aqua Hippocrates facit, albam vocās: sic & quod susceptibile est omnium saporum, dulce appellatur? Sic enim & dulce acetum sole nus appellare, quod priuatum est aliqua ex parte sua aciditate: & dulces cæpas, quæ minus acres sunt: & dulce lixiuium, quod modicum habet nitrositatis, & alia multa dulcia dicuntur ob priuationem. Quod autem per coctionem reddi aquam dulcem dicit Hippocrates, non ob id habitum significari putandum est, sed optimam dispositionem ad recipiēdos quoscunque sapores: nam per coctionem separantur aliena ab aqua: unde redditur purior, tenuior, & leuior: ob quas conditiones facillimè suscipit rerū omnium qualitates: nam cito calefit, & frigit: modicum vini sustinet, ut tradit in lib. de Aer. Aq. & lo. recipit enim vini qualitates, & quodammodo transmutatur in vinum, etiam si modicum vini infundas. In ventriculo bilioso facillimè amarescit, & in bilem vertitur ob eandem causam. 3. Acut. 46. Tandem rerum omnium, quæ in ea infunduntur, aut incoquuntur, vires contrahit: ut cum calidis calefaciat, cum frigidis frigefaciat, cum siccis exsiccet, cum humidis humectet, & alias operationes edat pro natura medicamentorum ingestorum. Per se autem sola madefacit tantum, non humectat absumptam substantiam, quia nihil habet, quod agglutinari possit partibus: non enim per coctionem incrassatur. Licet autem frigida sit potestate, non tamen multum refrigerat, facile enim transmutatur à calore nostro. Vehementer tamen refrigerabit, si actu gelida, & in multa copia exhibeatur, ut aliquando necessarium est ad extinguendas febres ardentes. Sed huiusmodi operatio non est ex natura propria, sed ob contractam extrinsecus frigiditatem. At inter composita, quæ aqueum saporem habent, longè frigidiora sunt, atque humidiora simul, & crassiora: quia minus vincuntur à calore innato: recedunt enim magis à dulcedine, & ob id insuauiora sunt gustui sapore quodam indicibili: cum tamen aqua pura minimè ingrata sit: immo aliquando gratissima. Reperiuntur in hoc sapore refrigerantia à primo gradu usque ad quartum. Aquæ enim essentia in frigiditate magis consistit: ideo sine ea non fit summa frigiditas. Humiditas autem neque per se sola ad quartum gradum peruenire potest, cum sit qualitas passiva: neque cum summa frigiditate, hæc enim congelat, & siccum reddit. Relinquitur

DE MEDICAMENT. FACULT.

igitur, si humiditas ad summum perueniat, id fieri beneficio aut caliditatis, aut frigiditatis mediocris non terminantis humiditatem: unde putredo ratione humiditatis cōtingit, cum vicerit qualitates actiuas terminantes: hoc modo humiditatis operatio in summo fuerit, corrumpit enim. Cum autem duplex sit humiditas, aquea, & aerea: putrefactio ratione aqueæ contingit, nō ratione aeræ: pinguis enim humiditas, cū proximè accedat ad naturam ignis, imputrescibilis est. Ideo calor innatus viuentium magis in humido aereo consistit, quam in aqueo: defendit enim à putredine. Per accidens autem putrefactientia dicuntur vehementer calida, & vehementer frigida: quia ab utrisque calor innatus extinguatur, unde sequitur interminatio humoris aquei, & putrefactio, vt patet in Gangrena. Quæ igitur saporem aqueum habent, frigida & humida statuuntur, & crassarum partium: magis & minus, quatenus cum alijs saporibus coniunctum eum habent. Nam cum dulci ostensum est non pertransire secundum gradum frigiditatis, & humiditatis: cum astringenti, augetur quidem frigiditas, sed minuitur humiditas, vt quædam etiam sicca sint, vt Mandragoras: frigidus in tertio completo, siccus in secundo: semperuium frigidum in tertio incipiente, siccum in primo: inest enim in his astrictio quædam. At Portulaca, doricinium, papauer, cum nullam, aut paruam habeant astrictionem, humida sunt in secundo, frigida autem aut in tertio incipiente, vt portulaca, aut in eodem completo, vt papauer. Ad quartum gradum frigiditatis perueniunt papaueris succus, quod opium vocatur: Hyoscyamus, cicuta: sed eorum semina minus humida, folia virentia humidiora: ideo intus non assumuntur, quæ humidiora sunt, sed tantum sicciora. Cū enim hæc omnia deleteria sint summa frigiditate, tutiora tamen sunt, quæ sicciora, profunt enim in quibusdam etiam intus assumpta. Videamus igitur eorum operationes secundas, & reliquas. Omnia vim habent in-

F crassandi, & quæ mitiora sunt, temperandi humorū acrimoniam, & bilem: vt cichorium, lactuca, pertulata, sonchus, plantago, violæ. Quæ inter hæc glutinosa sunt, quorum sapor glutinosus dicitur, vt portulaca, plantago, in crassant magis, & faciunt ad sistendos fluxus acrium humorum, & salforum. In hoc genere sunt gummi arabicum, tragacantha, quæ asperitatem leniunt præcipuè faucium: & renibus, ac vesicæ profunt, cum a calculis, aut humoribus mordentibus exasperantur. Quæ autem frigidiora sunt, vt tamen tertium gradum non transcendunt, vtiliter imponuntur Erisipelatis, & vlcenibus inflammatis. Quæ ad quartum frigiditatis accedunt, iam soporifera sunt, & si largius sumantur, lethalia: obtusefaciunt: ideo inter Anodyna reponuntur, ad vehementissimos dolores cum alia nō profint. Quædam etiam mentem turbant vaporibus crassis, & turbulentis, vt hyoscyami

A scyami semen. Castigata tamen, & in modica quantitate vtiliter propinatur aduersus summas vigilias dolores ingentes, & magnos fluxus sistendos alui, aut distillationum. De saporibus frigidis hæc satis.

C A P. I X.

CALIDI autem sunt falsus, nitrosus, amarus, acris: eo argumento, quod post dulcedinem accedunt vi caloris. Mel enim ex ampliori coctione amarum redditur, & oua in igne nimis indurata, & omnia semiusta, vt fuligo, amara sunt. Omnia autem corpora per vitionem, aut falsa fiunt, aut nitrosa, aut acria. Aqua enim post diuturnam ebullitionem ad ignem, aut in Sole æstiuo falsa redditur, & cineres rerum adustarum omnes aut falsi aut nitrosi sunt.

Calx autem & vini fex vsta acres redduntur. Sed hæc ab arte: natura **B** autem sponte dulcem immutari in eos sapores videmus maxime in vino: nam vetustate amarescit, vt notauit Theophrastus, aliquando & acrius fit: Calidiora autem hæc esse manifestum est. Oleosa quoque & pingua si vetusta fuerint, multo calidiora sentiuntur simul etiam & acriora: Nam butyrum dum recens est participatione lactis mediocriter refrigerat, at vetustum linguam pungit, & calfacit. Verum hæc forte probatione nõ egent, cum experientia id constet. Acre enim adeo manifestam in lingua caliditatem parit, vt hinc feruens sapor à multis appelletur. Videamus igitur eorum differentias. Tres sapores in substantia terrea sed à calore attenuata statuit Galenus 4. Simp. 20. Salsum, Nitrosum, Amarum: differre ab acri, quia hic in substantia aerea & aquea consistit: Sed tamen acria quædam concedit in substantia terrea & crassiori quam amara, vt sunt medicamenta, quæ per erosionem interimunt, assimilant enim eorum substantiam ferro & lapidi ignito 4. Simp. 19. Hæc autem licet gustare non sit ausus, acria esse colligit ex operatione 4. Simp. 18. Non igitur videntur crassitie & tenuitate acria ab amaris & salis differre, cū inter ea quædam reperiuntur aerea, quædam terrestria & crassa. Num forte sola caloris intensior e acria à cæteris differant? quod enim amarissimum est caliditate vincitur ab acri. At cum detur magis & minus acre, vt in cæteris saporibus, continget minorem caliditatem esse in acribus quibusdam quam in amaris & salis: fugiet igitur ratio cur acria hæc dicantur, hæc amara aut falsa. Dicendum est igitur, eandem proportionem esse inter hos sapores, quā vidimus in frigidis inter astringentes & acidos. Diximus enim astringentes omnes crassæ substantiæ esse & terrea: acidos autem in terrea quidem substantia esse, sed valde attenuata in exhalationem, vnde & aerea dicebatur. Simili modo se habet falsi, & amari proportio cum acribus. Amara enim & falsa ex terra constant adusta, ideo graua &

DE MEDICAMENT. FACVLTV.

sine pinguedine. Acria verò exhalationem continent igneam non refrigeratam ab aqueo humore, vt acida, sed suam caliditatem seruàtia. Quoniã vero tenuissima hæc substantia seruari nequit separata, exhalat enim vt spiritus, eget corpulentia aliqua in qua conseruetur. Corpulentia autem hæc in quibusdam aquea est crassa & viscosa, vt in alio & cæpis, & plerisque bulbaseis: ideo quædam eorum cõtantur ob humoris dulcedinem. In quibusdam terrea est valde crassa, vt in calce, auripigmento, & tandem omnibus causticis & putrefacientibus. In alijs autem tenuis ea corpulentia est, vel aquea vel aerea, vt aqua ardens balsamum, piper. At falsi & amari materia cum terrea sit, non eget alia materia, in qua conseruetur. Hoc igitur modo hi sapores differunt ab acris.

C A P. X.

EXPLICEMVS autem prius falsa & amara, & quæ eius sunt generis. Cum omnes hi sapores in materia terrestri consistant combusti. Salsum crassius est, quippe ab igne minus elaboratum quam amarum, eo argumento, quod si plusculum calfeceris, tandem amarum redditur. In medio autem inter vtrunque ponitur nitrosum. Respondent autem astringentibus: Nam & ea in terrestri materia posita sunt, sed à calore nequaquam attenuata: ideo frigida permanserunt. Hæc autem propter vñtionem attenuata quidem fuere & calorem sortita, nõ tamen adeo vt acria: permanserunt enim in natura terrestri & graui: acria vero leuitatem adepta sunt. Ideo amara & falsa in crassitie & tenuitate medium locum obtinent inter astringentia & acria, illa enim crassissima sunt, hæc tenuissima. Cæterorum quoque omnium grauisima sunt, quia ignis omnem dulcedinem & pingue absumpsit: ob quam causam nutritioni minime sunt apta, vt tradit Arist. de sens. cap. 4. Quod enim à calido trahitur leue esse, salsum autem & amarum relinqui ob grauitatem. Ob eandem rationem aquam maris reddi salinam epota à sale ea parte quæ dulcis est & leuis, residente autem falsa & graui, vt etiam cernere licet in animalium excrementis: sunt enim & hæc falsa & amara. Illud autẽ mirum in natura videtur apud Theophrastum 6. de cau. pl. cap. 14. alios omnes sapores in plantis gigni, salsum autem in nullis ex propria natura. Nam si quæ in maritimis viuunt, vt plurimum sapidiore sint, quam quæ in Mediterraneis, id contingit ob loci salcedinem: nam & venti maritimi vvas, & reliquos fructus adeo sale obduxerunt, vt gustari nõ possent, nisi prius ablueretur falsedo. At ex natura sua nullam esse, quæ hunc saporem gignat, nisi aliquando extrinsecus tamquam excrementum, vt cicero folia viridia: hæc enim in superficie quan-

dam

Adam falfuginem ferunt, quæ facillime tollitur: & pyra quædam Cariæ domesticæ lanugine tam falfa vestiri ferunt, vt mandî nequeant, nisi aqua abluantur: huiusmodi autem falfedinem excrementitiâ esse, cum in cortice nō in pulpa reperiatur, qua pro tegmine ad custodiendum semen natura vtitur. Verum sapor amarus in multis plantis naturalis est, vt alij omnes saporès præter falfum. Rationem hanc affert Theophrastus, quia sapor falfus incommutabilis est, nec quicquam viuens generari ex eo potest: est enim terræ proprius, ideo metallicam naturam fortitur: nulla autē metallica immutari possunt à calore viuents. Idcirco sale condita imputrescibilia redduntur, & incommutabilia. Ratio autem vult, vt si nullum viuens ex falso fieri possit, neque etiam falfa reddatur eorum substantia: sed si quæ falfedo in ipsis reperiatur, excrementum sit. Videretur autē hoc contingere etiam amaro & nitroso, si eiusdem generis sunt, & in eadem materia consistunt.

B At amarus multis plantis naturalis est: nitrosus in paucis reperitur, vt in Brasica, Beta, Helxine. Ex his igitur significatur falfum in materia grauiori & magis terrestri consistere quam nitrosum, & amarū: ideo accedit aliqua ex parte ad saporès astringentes, continet enim aliquid astringentis, quia terreum eius minus attenuatum est quam nitrosi & amari. Contra autem amarum accedit ad acre ob maiorem attenuationem: nec enim omnino absoluitur ab exhalatione aut pinguedine, vt ex odore conijcere licet & materia inflammabili: Nam inter amara reperiuntur pingua, vt Bitumē & Myrrha: Ex Bitumine enim redditur amarus lacus Asphaltites in Iudæa. At falfum omnino inodorum est & exhalatione priuatum. Nitrosum iure in medio est: nam non omnino eius falfugo ab exhalatione cōbustibili absoluitur, vt patet in terræ falfugine, ex qua Salnitrum extrahitur, ardet enim: Reliqua tamen genera Nitri ad naturam salis magis accedunt, nam & inodora sunt & sine pinguedine, at carent astringentia. Ex his colligitur temperamentum: Omnes enim hos saporès calidos & siccos esse necesse est, cum in materia terrea & adusta consistant. Non tamen eorum caliditas ad extremum peruenit, vincitur enim ab acri, quia ignea est eius materia. Peruenire autem possunt ad tertium gradum vtriusque: in hoc enim ponuntur quæ amarissima sunt, vt Abrotonum, & genera fellis. At Salsa minus calida sunt, quia minus adusta: medio modo Nitrosa, vt statuere possimus latitudinem caliditatis à primo gradu vsque ad tertium: siccitatis autem à secundo ad tertium. Sal enim & si minimum caliditatis habeat, siccitate à nullo vincitur, est enim in tertio siccum, calidum autem ambigens inter primum & secundum. Nitrum in secundo gradu est vtriusque: sed spuma nitri ad tertium accedit, videtur enim acridinis quid participare. Vt autem intenduntur ac remittuntur saporès siue per se, siue cum alijs mixti, sic & tem-

DE MEDICAMENT. FACVLIT.

& temperamenta. Amarus enim sapor in Absinthio quamuis vehemens sit, tamen ob astringentem admixtam minus calefacit. Nitrosus in Brassica & Beta ob aqueum saporem temperatus redditur: in Helixine etiam ad frigidum vergit, quamuis efficax sit nitrosa qualitas: idem de amaritudine Cichorei iudicandum est: aquosus enim sapor temperamentum reddit frigidum. Sed iam facultates persequamur. Communis igitur eorum operatio cum ceteris calidis est calefacere, at non vrere: Item incidere, extenuare, ac digerere. Propria autem est absterfio, quæ oritur ex incisione, sed non quacunque: incidunt enim acria & acida & omnia quæ tenuium sunt partium, verum non abstergunt. Quod enim sordem hærentem auferit, simul incidat oportet, & crassarum sit partium ac terrestrium, quod inter frigida reperiri nequit. Acida enim nullam crassitiem habent: Astringentia vero & insipida non incidunt, quamuis aquea, quæ tenuium sunt partium abluant ea, quæ iam incisa & attenuata sunt. Inter calida autem acria, si quæ E crassam materiam participant, aut vrunt & crustam molliuntur, quod excedit absterfionis ordinem, aut astringunt, quæ operatio absterfionem impedit. Idcirco sola amara, & quæ illi affinia sunt, vt falsa & nitrosa, & si quæ alia ad eorum naturam accedunt, vt inter dulcia, quæ tenuiora sunt non pingua neque illinentia, facultatem habent abstergendi magis & minus. Terreo enim tenui abradunt ac sordes auferunt. Quæ autem illis tenuiora sunt, pertranseunt quidem incidendo, sed relicta sorde: crassiora vero nequaquam pertranseunt, præsertim si frigida sint. Quod & in exterioribus manifestum est. Nam ad vasorum sordes abstergentes, & ad lintea mundanda cinere vtuntur, lixiuio, & sapone, quæ omnia nitrosam habent qualitatem. In corpore autem humano propter sensum commodiora sunt amara: nam hæc ob maiorem tenuitatem minus mordent: quo enim medicamenta abstergentia crassiora sunt, eo magis mordent, quia diutius immorantur, F & particula hæret instar pali infixi: vt Galenus inquit 4. Sim. 21. Ideo nitrosa mordicant magis quamuis minus sint calida, & inter nitrosa spuma nitri minore cruciatu id efficit, & Asie petreæ flos, quia cæterorum tenuissima sunt. Idcirco ijs vtimur non ad sordes auferendas, sed ad carnum excrescentias in vlcerebus colliquandas: quam operationem amara non præstant: ad id enim præstandum requiritur substantia magis terrestris. Neque id efficit sal, quamuis terrestrior, quia ab astringente impeditur. Vtimur tamen his ad aluum irritandam. Clysteribus enim antiqui nitrum iniiciebant, nos salem præcipue fossilem quia mordicant magis ob crassitiem. Sed in partibus exulceratis atque admodum sentientibus abstinemus ab omnibus his ob cruciatum. Illud mirum videatur aquam salinam sponte nascentem in Hetruria, quam aquam tetrucij vocant, exhiberi dyfentericis præsentaneo remedio

A medio ad abluenda intestina & abstergendas fordes quascumque absque ullo morfu, cum tamen sal partes viceratas vehementer mordeat. Necessè est igitur salem illum esse veluti florem salis optime attenuatum. Vtuntur & nitrosi ad abstergenda ea quæ in renibus sunt, & ad calculos comminuendos: minus enim nocet caliditate quàm amara. At aquæ salæ propter grauitatem minus ad renes feruntur, sed citissime per aluum secedunt. Ad abstergenda autem ea, quæ in Thorace & pulmone continentur, neque salia neque nitrosa proueniunt, sed sola amara, aut quæ inter dulcia facultatem hanc habent, leuiora enim sunt, nec prohibentur ad eas partes ascendere. Quod ut facilius succedat, cum amaris utpote grauioribus maxime iuuat mellis admixtio aut reliquorum eius generis. Ad caput vero adhuc leuiora admiscere oportet, ut sunt aëria. Porro ad absterfionem insequitur obstructionū ablatio: abstergendo enim humores meatibus impactos amara liberant ab infarctu: in qua operatione, si quæ astrictio comitetur, nequaquam impedimēto est ut in vlceribus, in quibus meatus exigui sunt, occluduntur enim hi ab astringentibus, unde impeditur absterfio. Sed in vlceribus cum meatus sint ampliores, si astringens aliquid cum abstergente fuerit coniunctum, potius adiumento est robur addens medicamento detrudenti, & particula. Ideo absinthiū ob hanc mixtionem naturalem vlceribus quidem impositum non abstergit, intrinsecus autem assumptum efficaciter obstructions aufert. Magis autem egent astringentium commixtione Hepar & ventriculus, quàm lien & renes: quia mēbra coctionis à relaxantibus maxime offenduntur: Amara autem & quæcumque multum digerunt, relaxant. Ad absterfionem aliquando sequitur expurgatio per aluum: ob grauitatem enim horum saporum, magis deorsum propensio fit quam ad vrinam. Beta enim ob nitrositatem Absinthium ob amaritudinē aluum mouent, & pleraque purgantia amara sunt: proprium tamen humorem non trahunt ob amaritudinem, sed ob similitudinem substantiæ. Putant quidam amara aduersus putredinem præ cæteris pollere, quia minime omnium putrescant, minimeque animalia procreant, quæ ex putredine prouenire solent, ut testatur Galenus 4. Simpl. 20. & ob hanc causam, quæ exacte amara sunt, lumbricos necare. Quod profecto experientia notum est. At præ cæteris valere aduersus putredinem non video: magis enim pugnant frigida & sicca. Tantum amara hoc præstant, quod putredinem genitam expurgant absterfione. At salia longe magis incommutabilia sunt, ut ex Theophrasto habemus: ideo hæc præ cæteris carnes à putredine defendunt exsiccando in profundum, & condensando. At huiusmodi remedium in viuientibus nequaquàm opportunum est, neque ad hanc intentionem queritur. Salsedo enim corpora viuentia absument copiosiore usu. Indicio pituita salia, quæ exulcerat

DE MEDICAMENT. FACVLTV.

exulcerat interna abradendo. Necesseſarium tamē eſt ſal pro cōdimen- **D**
to, multos enim cibos ſuauioreſ reddit, licet per ſe inſuauiſ ſit. Carnes
autem ſalitz & omnia ſale condita ob vim ſaliſ magnam ſiccitatē con-
traxerunt, & craſſiora ſunt reddita : ob id Melancholicis inimica, pi-
tuitoſis autem commoda exiſtunt.

C A P. XI.

L A M ad acres accedamus : Cum hi in materia ignea confi-
ſtant, accedere poſſunt ad quartū gradum caliditatis, quod
nullis alijs ſaporibus datum eſt : quemadmodum inter fri-
gidos ſoli aqueo ſumma frigiditas ineſt. Sed quoniā ignis actu nem-
pe arſio ſemper in aliena materia eſt, vt in fumo flamma, in grauiori
materia carbo, & hæc tenuitate & craſſitie valde differunt, quamuis
ignis per ſe ſit tenuiſſimus. Idem contingit & igni qui ſecundum po- **E**
tentiam dicitur, qualiſ eſt qui reperitur in medicamentis. Qui igitur
in materia tenuiſſima eſt, minime omnium calefacit. Vt enim flamma
aquæ ardentis minus vrit, quam paleæ, & hæc minus quam lignorum :
ſic acro in tenuiſſima ſubſtantia minime omnium calefacit, qualiſ
eſt, quæ in Chamælo : non enim tranſcendit primum gradum :
ideo neque pungit linguam vt cætera acria, adeo vt quĩ ſuſpicari poſ-
ſit non inter acres ſapores reponendum eſſe. At in nullo alio calidorū
tenuitas huiusmodi contingit. Qui vero in craſſiſſima eſt materia,
vehementiſſime vrit, vt carbo aut ferrum ignitum : ideo in quarto
gradu caliditatis conſiſtunt, vt Calx, Auripigmentum : Argentum
vium, præcipue Sublimatum Medio modo ſe habent reliqua acria,
quorum aliqua ad ſecundum gradum, aliqua ad tertium perueniunt
caliditatis. Poſſunt tamen intendi & remitti admixtione aliorum ſa-
porum, vt cæteris contingit. In qualitatibus autem paſſiuĩs ſiccitas **F**
magis igni congruit, quam humiditas : non tamen repugnat etiam in
humiditate reperiri, ſed pingui magis, hæc enim eſt ignis pabulum, vt
in balſamo & reſinis. Reperitur & in aqueâ, vt in Allio, & Bulbaceis.
Sed quoniam ignea caliditas plus poteſt ſiccando, quam humiditas
humectando, ideo omnia acria exſiccant, magis tamen quæ in mate-
ria ſicca fuerint, æquatur enim in ijs gradus utriuſque, minus autem
quæ in materia humida ſunt : adeo vt Cēpa & ſi in quarto gradu ca-
liditatis reperiatur, non tamen exſiccant vltra primum gradum, & de
cæteris eodem modo ſtatuendum, vt inter olera Eruca, Ocymum &
Menta, in ſecundo quidem ordine caſſaciunt, ſed propter humidita-
tem non maniſeſte exſiccant. Latitudo igitur temperamenti acrium
hoc modo conſideranda eſt. Vires autem inſunt ratione caloris di-
gerendi in halitum, rarefaciendi, aperiendi, attrahendi, & tandem ru-
bificandi

- A** bificandi & vrendi pro maiori aut minori caliditate. Ratione autem tenuitatis incidendi & extenuandi, & cito in profundum penetrandi. Quo autem pacto singula hæc præsentur, videamus. Quæ igitur mitissimam habent caliditatem ac tenuium partium, rarefaciunt tantum, ideo Anodynis ascribuntur, quæ proprie dolores mitigant, vt Chamæmeli flores, Anethum, Melilotum, & inter hæc magis quæ oleosam humiditatem habent, nam illinendo particulas exasperatas descendunt à solutione continui, vt oleum Chamæmelinum, Anethinum: Hiperici. Quæ autem euidentiore habent caliditate nempe vitra secundum ordinem, iam euidenter digerunt, vnde tumores præter naturam dissolunt, & flatus: irritant quoque expultricem & dissecando atque incidendo, & penetrando promouent excretionem menstruorum, vrinæ, odorum, & eorum quæ in Thorace continentur: vt Apium, Feniculum, Hislopum, Origanum, & huiusmodi.
- B** Inter hæc, si quæ humidiora sunt, ad venerem prouocandam faciunt, & flatus gignunt, vt menta viridis, eruca, ocymum. Si vero humiditas glutinosa adiungatur, vt in Hammoniac, Galbano & reliquis succis terulaceis, emolliunt indurata. Quæ adhuc calidiora sunt, in tertio scilicet ordine completo, aut in principio quarti, rubificant partem, cui applicantur, & si tenuiora sint, attrahunt ex alto, vt Hiberis, Lepidium, Sinapis, Fermentum, Propolis, Fimi genera: Euphorbium. Ideo faciunt ad inueteratos dolores, ad neruorum puncturas, & ubique attrahendum sit ad superficiem, vt ad Anginas grauiores. Quæ autem crassiora sunt, aperiunt ora venarum, ideo imponuntur ad aperiendas Hæmorrhoidas, & pelsis induntur ad elicienda Menstrua, vt Cyclaminus, Cæpæ succus. Quæ tandem in quarto gradu completo caliditatis sunt, exurunt, crustas inducunt, putrefaciunt, sed per accidens, vt aliàs dictum est, & tandem interficiunt, si intus assumantur. Vt Aconitum, Cantharis, & inter metallica Auripigmentum: quæ omnia toto genere deleteria dicuntur, quia eorum materia inuincibilis est, ideo interim excessu enecant modo citius modo tardius. Quæ tardius id faciunt, videntur excessu impressæ siccitatis talem inducere, cum caliditas refrixerit. Si quæ autem sunt, quæ in hoc gradu materiam possident, quæ vinci à calore animalis possit, genus deleterium effugerunt, vt Piper. Ideo omnia metallica cum ad quartum gradum accesserint, deleteria sunt, vinci enim nequit eorum materia. Quæ autem materiam non adeo duram aut grauem sortita sunt, sed aqueam aut acream & raram, vt Piper, Allium, tuto intus assumi possunt, remedia efficacissima ad flatus & cruditates digerendas. Sed mirum uideatur, cur hæc extra quidem imposita cutem vicerant, intus vero assumpta nequaquam. An id ob morâ diuturnam contingit? Extra enim eidem particula semper inhaerent: intrinse-

DE MEDICAMENT. FACULT.

cus autem dissoluuntur in plures partes, & abeunt in diuersa, alijsque miscentur, & concoquuntur, vnde virtus eorum hebetatur. Nam Piperis feruor antequam Hepar attingat, iam extinctus est. Cantharis autem & lepus marinus perueniunt ad partes distantiores, illa quidem ad renes & vesicam, hic vero ad pulmonem ante quam actum feruoris accipiant, acquirunt enim in tanto itinere igneam naturam, quia duriora tardius accenduntur, sed ex calfacta diutius perdurant. Percipitur & id tactu linguae: Quaedam enim sunt, quae statim primo occursum linguam mordent, vt piper, aqua ardens. Quaedam etiam si manducaueris, nequaquam mordent, sed paulo post ardorem in faucibus relinquunt inestinguibilem, vt Thymæleæ radices: Aconiti genera. Metallicis autem & cæteris deleterijs vtimur tantum extrinsecus ad vlcera maligna: Phagedænas, Gangrenas & reliquas partium putredines tollendas. Pilos etiam auferunt, & verrucas, & vbi cauterium adhibere oporteat. Hactenus de saporibus.

C A P. XII.

 VONIAM autem ex odoribus aliqua cognitio haberi potest, quamuis exigua, de ijs quoque aliqua dicamus. Exigua dixi duplici ratione, & quia odorum differentias non adeo distinguere possumus ut saporum, homo enim inter cætera animalia pessimus hunc sensum habet 2. de An. tex. 92. Et quia pauciora sunt odorabilia saltem homini, quam sapida, multa enim sine odore reperiuntur: cum tamen omne odorabile lapidum sit: est enim odor sapidae siccitatis demissio in aerem vel aqua, de sens. cap. 4. Quod enim in sensum tangendo facit sapor, illud idem per medium aerem in respirantibus, vel per mediam aquam in piscibus facit odor, vt de longinquo cognoscant escam. Cum autem vires medicamentorum in qualitatibus tangibilibus & saporibus consistant, vt explicatum est: odor veluti prænuncium quoddam erit facultatum, idque ambiguū ob incertitudinem: longe enim certior est tactus & gustus: ob id hoc genus odorum Medicus non querit. Sed quoniam est alterum genus odorū homini proprium, vt vult Aristoteles, de sens. cap. 5. quod per se delectabile est, non propter escam, vt reliqui communes cæteris animalibus: sed quia facit ad sanitatem, de hac in præsentia dicendum est vires enim habet per se nō ratione saporis, vt sunt odores florum, vnguentorum, & aromatum: quorum saporis plerumque displicent, cum sint amari aut acres: sed queruntur tantum ratione odoris. Habent enim vim alterandi solo olfactu. Videndum est igitur in qua materia odor huiusmodi consistat, & quæ sit eius substantia. Primum igitur patet sapidam siccitatem materiam esse omnium odorum, vbi enim

A enim non est sapor, nec odor : nam neque terra simplex neque aqua, neque aurum, neque gemmæ & tandem nulla insipida olent . Præterea non eandem esse naturam saporis & odoris, ex eo colligitur. Sapor enim humore tantum diluitur, at odor etiam in aere, & in longinquâ ad nares peruenit, cum sapor tangendo tantum linguæ communicetur . Ex quibus patet longe tenuiorem & leuiorem esse naturam odoris, quam saporis . Ideo inter sapores, qui valde terrestres sunt, non olent, aut parum, vt sal, nitrum, & quæ acerbæ sunt . At quæ nam fuerit huiusmodi substantia adeo tenuis, vt inuisibiliter permeet per aquam & aerem, quam spiritus ? corpus enim aliquod esse necesse est, non solum qualitatem : alterat enim corpus tangibile, cerebrum calefaciendo, vt vult Aristoteles : quod & Medici experimento didicerunt in multis . At sola qualitas odorabilis non agit nisi in sensum. Vtrum autem aer & aqua solum qualitatem odorabilem sine corpore suscipere possit, an non, Medicus non quærit : non enim de odore quocumque agit, sed de eo, qui alterare possit corpus tangibile, hoc autem non fit sine corpore tangibili . Alterum vero genus odorum, quod secundum sapores est, forte non est necesse diffundere quippiam in aquam vel aerem, præter solum qualitatem, non enim alterat. At verò si odores, qui alterant, spirituosa substantia constant, quomodo negat Aristoteles præter multorum opinionem, de sensu. cap. 5. Odores esse fumosam exhalationem ? An id negat de primo genere odorum ? Nam de altero inquit, propter leuitatem odoris, qui in ipsis est, ascendere ad cerebrum. Oportet igitur huiusmodi odores euaporationes quasdam esse, non enim ascenderent, neque calfacerent. In hoc igitur differt odor à sapore : quoniam sapor in materia est magis corpulenta, ideo est tangibile quoddam : Odor autem in spirituosa : idcirco per medium communicabilis : non tamen absoluitur à qualitate tangibili, **C** quia spiritus corpus est. Medio igitur modo se habet inter sensibilia, quæ tangendo agunt, & ea quæ per mediū, vt sonos & colores : Nam hi solum qualitatem communicant, illi etiam corpulentiam : odor autem cum qualitate non corpulentiam, sed spiritum communicat, omnes autem in sensum solum qualitatem sine illo corpore . Sed hæc egrediuntur institutum nostrum . Patet igitur eorum odorum substantiam, qui corpus afficiunt, spirituosam esse . Quoniam autem spiritus aerea quædam substantia est, atque hæc vel humida & vaporosa ex aqua, vel sicca & fumosa ex terrestri materia, quæ proprie exhalatio vocatur : odor in fumosa magis consistit quam vaporosa . Dum enim aqua in vapores extenuatur, plerumque sine odore est, at pinguis si in igne ponatur, vt exhalent, omnia olent nidore quodam aerem replentia . Calida igitur erit natura odoris exhalatio enim talis est. Huic sententiæ assipulatur Aristoteles, qui hominibus datum esse

DE MEDICAMENT. FACVLT.

esse hoc genus odorum tradit, vt cerebrum, quod natura est frigidum D
ab illis calefieret, sic enim ad sanitatem facere: Et Galenus 4. Simp. 22.
probat omnia odorata calida esse, quia omnis euaporatio à calore fit.
Siccitatem autem odoribus magis conuenire quam humiditatem pro-
bat Theophrastus 6. de cau. pl. cap. 22. eo argumento, quod in locis sic-
cis plantæ odoratiores ac suauiores proueniunt, vt Aromata, quæ ex
æstuosis & siccis Aethyopiæ & Indiæ regionibus comportantur: hu-
more enim aquoso exhaulto reliquum magis excoquitur. Multa quo-
que siccata olent, viridia nequaquam, vt Calamus, Iuncus, Cinnamo-
mum. Quod si quædam viridia magis oleant, quam siccata, vt flores,
in causa eit non humiditas, sed quia cito exhalat tenuis illa substantia,
in qua odor est, vnde veluti exanimantur. Esse autem ualde tenuem,
quæ à floribus spirat, argumento est, quia eorum odor longius diffun-
ditur, quam herbarum siccarum: & quia flores attriti odorem amit-
tunt, quamuis non deperdita fuerit eorum humiditas: quoniam in E
attritione permiscetur tenuis illa substantia odorata cum humore, vn-
de hebetatur. At contra euenit in cæteris. Attrita enim tum folia,
tum lachrymæ, tum ligna, magis olent, motum enim odores inde ac-
quirunt, attenuanturque. Calidos igitur esse omnes odores & vt plu-
rimum siccos ex dictis colligere licet. Verum in oppositum afferun-
tur multi odores refrigerantes, quibus Medici vtuntur aduersum in-
temperies calidas, vt Rosarum, Violarum, Sandalorum, floris Labru-
scæ, Camphoræ, Aceti. Extant & humectantes, vt ex aqua rosacea,
Violis. Præterea si materia odoris in sapida siccitate est, pro diuersi-
tate saporum debuisset odorum natura variari, vt alij essent calidi, alij
frigidi, humidi & sicci: Aut si omnis odor est calidus, non debuisset
reperiri in saporibus frigidis. Si igitur etiam in ijs reperitur, eiusdem
naturæ odorem esse, vnde discedit, rationi consentaneum est. Quod F
& Galenus confirmat 4. Simp. 22. cum inquit. Sanè plerique odores
similiter saporibus nos afficiunt. Siquidem acida omnia & præcipue
ipsum acetum similiter odorati, gustumque mouet. Tum acria quo-
que velut Allia, Cæpe non minus quam gustum odoratum quoque
offendunt, mordicantque: sic in alijs singulatim similis propemodum
eit odoris sensui gustus. Itaque quorundam corporum etiam non
gustantes, qualitatem cognoscimus, veluti fimi: proinde omnino ne
degustare quidem aggredimur, quia scilicet admodum fides habeatur
odoratiui. Quinetiam si qua boni odoris edulia putrilagine corrupta,
odore suo nos offendunt, protinus ea abijcimus, haud gustare digna-
ti: fereque in omnibus mutuo consentiunt odoratus & gustus. Ha-
cenus Galenus. Si igitur hæc ita habent, non omnis odor calidus &
siccus est. An respondere licet? Actum quidem calidum esse omnem
odorem, quia non exhalat quod frigidum est: potestate autem quem-
dam

Adam frigidum esse, quemdam calidum, quemdam humidum quemdam siccum. At instabit quis, si omnis odor cerebrum hominis calfacit, vt tradit Aristoteles, nullus igitur erit potestate frigidus. An de odoribus per se homini gratis id affirmat Aristoteles? hi enim ad sanitatem faciunt. At gratus est aceti odor, & Rosarum, frigidi tamen sunt. Dicendum est homini temperato modice calidos esse, suaves enim sunt, quia familiares, vt in gustu sapor dulcis, qui temperatus est. Possunt igitur intemperies calidas refrigerare, vnde frigidi dicuntur odores huiusmodi, quia minus calidi: nec lædunt intemperies frigidæ, quia illis calidiores sunt. Secus autem dicendum de insuauibus: multum enim recedere à temperato & familiari necesse est, cum sint molesti. De his igitur nullum est absurdum dicere, quosdam frigidos esse, quosdam calidos, quosdam humidos, quosdam siccos, quamuis omnes consistant in euaporatione, quæ calida quidem actu est, dū

B euaporat: cum autem ad cerebrum peruenerit, aget secundum suam potestatem, vt cætera medicamenta. Non est autem necesse, vt caliditas, quæ actu inest in euaporatione, omnis cerebrum calefaciat: modica enim caliditas in tenui spiritu ad eleuationem quidem sufficit, non sufficit autem ad calefacienda corpora calida, vt sunt hominis partes. Sic non est absurdum quosdam odores frigidos & humidos esse & soporiferos vt Opii, & fructus Mandragoræ: hic enim etiam si manu teneatur, soporem inducit, vt testatur Dioscorides. Adde quod sæpe cōtingit, vt vnā cum odoris euaporatione alia corpuscula ferantur alterius naturæ, vnde fiant diuersæ alterationes. Non enim semper simplices odores ad nares perueniunt, sed sæpius mixti. Cuius signū est: quod quædam in distantiore intervallo odoratiores sunt, quam propè: quod & in violis deprehenditur, vt Theophrastus refert, & in plerisque alijs suffimentis. Si enim propè olfacimus, hæc quidem fumum

C aliquem, illæ verò herbam redolent: è longinquo autem synceriores odorem sentimus & suauiores. Effluunt enim vnā cum odore de cæteris partibus aliqua, quæ odorem deprauant, ac veluti turbidum reddunt, quia tamen crassiora sunt, longius transire non possunt, ideo ijs ob grauitatem delapsis, odor syncerior vterius protenditur, veluti de fecatus. Illud quoque animaduertere licet, non ex quacumque parte corporis odorati odorē spirare: patet id in Rosa Galeno teste 4. Similit. Cum enim aliqua pars insit alstringens, aliqua amara, aliqua aquosa: inquit aquosam illam igne excafactam & attenuatam atque in vaporem solutam odoratam facere Rosam, quod experientia comprobatur: nam per distillationem aqua extracta odorata est, reliquis partibus fæcis odore priuatis. Ex quibus illud etiam inferre licet, ex odoribus non posse colligi medicamentorum temperamentum, quia non omnes partes olent, saltem homini: pessime enim sentit eos odores,

DE MEDICAMENT. FACULT.

qui secundum sapores ordinati sunt. Alterum verò genus odorum **D** optimè discernit, imò solus: nam reliqua animalia neque beneuolentiam sectantur, neque graueolentiam fugiunt. De his igitur concludere possumus odores suaves maxime familiares esse, & conuenire cū substantia spiritus in cerebro existentis, ac cerebrum frigidum modice calfacere, calidum autem quosdam posse refrigerare & humectare, aut siccare. Insuaves autem inimicos esse, & lædere secundum excessum cuiusque qualitatis. At vero necesse est, si euaporatio inimica est, id etiam vnde euaporat, minimè familiare esse. Ideo fœtentia non audemus degustare. Si verò familiaris sit euaporatio odorem suauem ferens, non est necesse corpus illud familiare esse, segregari enim potest quod exhalat iucundum ex sapore non iucundo.

C A P. XIII.

Is visis sequitur, ut odorū differentias, ac vires explicemus. **E** Cum igitur duplex sit genus odorum, vnum secundum sapores, cuius species idem nomen habent cum saporibus, ut quidam dulcis vocetur, quidam acris, quidam amarus, & ceteri. Alterum, quod per se iucundum est, quod hic quærimus: profecto & huius quoque sunt species, quamuis minus sint nominatæ. Communi autem nomine appellare solemus hos quidem beneolentes, alios maleolētes, seu graueolentes, quos Theophrastus duros vocat, quasi expertes gratiæ: & inter maleolentes quosdam dicimus fœtentes, ut fœtor sit extrema maleolentia. Præterea & alio modo distingui solent, ut alij acuti dicantur, alij lenes, alij graues, alij medicati: his enim nominibus Dioscorides, & Theophrastus sapissimè vtuntur. Acutos appellant eos, qui valde feriunt olfactum, cuiusmodi est odor castorei, moschi, sampsuchi, sisimbrij. Lenes, seu exiles, ac languidi intelliguntur oppositi, ut odor violarum. Graues autem, qui caput potius replere videntur, quam ferire, ut lilij odor, & narcissi. Medicati, qui aliquam displicentiā participant, ut fermè habent medicamenta purgantia. Et tandem vniuscuiusque rei proprius odor est, quo solo res ipsas sæpe dignoscimus. Ut autem singulorum vires cognoscamus, contemplari oportet eorum generationem, quemadmodum circa sapores factum est. Omnes autem per coctionem quandam fieri videntur. Patet autem id primum in fructibus odoratis, dum enim maturantur, odoratiores fieri cernimus, quanto autem crudiores, eo minus olent. Præterea vinum, quod vetustate acrius fit, & amarius, etiam odoratus euadit. Lachrymæ, & ligna odorata, quo magis Sole fruuntur, eo redduntur odoratiores, in vmbrosis autem eorum odores minus perficiuntur. Contra tamen in quibusdam contingit, in quibus **F** enim

A enim exilis est odor, etiam mitem requirunt caliditatem, nam à validiore exterminantur. Huiusmodi est odor violarum: gaudent enim umbrosis, & nondum exacta hyeme incipiunt. Similem odoré reddunt parietes quidam muscosi in umbrosis. Hesperis quoque traditur apud Theophrastum, quæ noctu plus redolet, quam interdiu ob eandem causam. Paulo maiorem caliditatem requirit rosa, & magna pars uernorum florum, nam in Sole magis estuoso hebetatur eorum odor: & in regionibus estuosis similiter, ut apud Indos, & Arabes: aquam enim rosaceam petunt ex nostris regionibus. Et in Aegypto herbæ coronariæ, ac flores minimum olent, excepta myrtho, ut tradit Theophrastus. Ex his colligere possumus ubique aliquam caliditatem odores perficere, sed validiores à vehementiore oriri, mitiores à mitiore. Etiam pro natura corporum, unde expirant, rationale est similem qualitatem participare: ut ex violis, & rosis frigidam, & humidam: ex aceto frigidam, & siccam: ex lilio, & narcisso, calidam, & humidam. Ex iridis radice, ex cinnamomo, & tandem ex amaris, & acribus calidam, & siccam. Adeo ut potius ex saporibus argumentari liceat odorum temperamenta, & vires, quam è conuerso. Acutus enim odor inest tum acidis, ut aceto: tum acribus, ut calamento, thymo, quæ omnia tenuium sunt partium: & hæc quidem calefaciunt, illa verò refrigerant tum sapore, tum odore. Grauis vaporosam, & crassam indicat substantiam, qualis in corpore unde exhalat, reperitur. Iucundus exhalationem à calore optimè elaboratam ostendit neque citra, neque ultra mediocritatis latitudinē: sed quemadmodum colores, & soni gratissimi sunt, qui in quadam proportionē, & harmonia consistunt: sic odores suaves, qui proportionatissimi sunt: insuaues qui discedunt à proportionē: ab hac autem discedunt, vel defectu caloris perficientis, vel eiusdem excessu destruentis.

C Ideo crudiora aut non olent, aut nō iucunde: & que corrumpuntur, ac putrescunt, omnia graueolent, aut etiam fetent. Plenius autē olere, aut exilius multitudinem, & paucitatem exhalationis ostendunt. Perseuerantia, seu pertinacitas odoris, glutinosam substantiam significat, difficile enim eluitur, ut olei macula. Idcirco vnguentarij in oleo magis, quam in alia substantia odores excipiunt, unde varia parantur vnguenta pretiosa. Multitudo quoque exhalationis odoratæ magis reperitur in pingui substantia, ut in lachrymis, thure, myrrha, balsamo: ambra quoque odoratissima pinguedo quædam est terræ: & electrum: camphora, & genera bituminis: moscus, & zibettum non sine pinguedine sunt animalium illa ferentium: xyloales lignum est resinofum, & alia pleraque ligna valde odorata. Maximè enim congruit odoris natura cum pinguedine: nam optimè percocta ad naturam exhalationis. Non tamē in sapore dulci plenitudo illa odo-

DE MEDICAMENT. FACVL.

ris, sed magis in amaro, & acri reperitur, & tandem in ijs, quæ gustui sunt insuauia, vt tradit Theophrastus. 6. de Cau. pla. cap. 24. quia humor percussus in dulcedinem minus exhalat: de cæteris habitus exit maiorem in modum, quia melius segregatur à fecibus, attenuatusq; est. Ex his autem vires colligere licet, ac primum de suauibus loquamur.

C A P. XIII.

 M odores suauis sint spiritui familiares, vt Galenus testatus est, nec multum à mediocritate recedentes. Naturalem spiritus reperiem cōseruare, & ab omni excessu defendere, ex ijs quæ dicta sunt, manifestum est. Cū enim odoris natura spiritiuosa sit, cum spiritibus magis congruit, quam cum corporibus, aut humoribus. Vtrum autem eosdem nutrant, cuius gratia fortè ad roborandum cor, cerebrum, & reliqua membra principalia à medicis laudantur, considerandum est. Vult quidem Galenus. 2. Aph. 11. ex sententia Hippocratis in libro de Alimento, odores nutrire. Quicumque enim, inquit, veloci appositione opus habent, his humidum ad reficiendas vires optimum: quicumque verò adhuc velocius, per odoratum. At negat Aristoteles de Senf. cap. 5. odores nutrire: An non simpliciter id negat Aristoteles? sed aduersus quorundam Pythagoreorum sententiam asserentium, quædam animalia odoribus nutriri: impossibile enim est aerem adeo corpulentum fieri, vt solidas partes restituat. At medium hoc non asserunt. Cū enim ex triplici substantia constent animalia, à triplici nutrimento subsistendi asserit Hippocrates in lib. de Flatibus: quorum nomina sunt, cibus, potus, spiritus. Odores igitur non reliquas partes instaurant, sed spiritus. Adhuc instabit quis, ex Aristotelis sententia odores ad cerebrum peruenientes ad sanitatem facere calefaciendo, non ergo alia ratione. Amplius idem testatur in lib. de Respir. cap. 2. Ex aere inspirato in pulmonem, refrigerationem tantum fieri, non nutritionem spiritus: magis enim ex alimento nutriri calidum, quod intus est. An ex his verbis patet solutio, si enim ex alimento magis, non negat aliqua ex parte aerem inspiratum ingredi in cor, & ad spiritum vitalem accedere. Similiter dicendum est de odoribus cerebrum petentibus: quamuis enim alterationis gratia odores huiusmodi expetantur, nihil obstat, quin aliqua ex parte etiam nutrant spiritus. Nam in pulsu arteriarum ingredi aerë ambientem medici concedunt, quod aliqua ex parte apud Aristotelem, qui pulsum alia ratione statuit, non est impossibile. Sed hæc contemplatio non est præsentis negocij. Odores igitur suauis ratione quidem temperamenti naturalem spiritus qualitatem conseruant, ratione verò substantiæ familiaris eundem nutriunt, vtriusque autem

Autem ratione vires collapsas citissimè restituant, vt contingit in syncope: idq; non tantum naribus applicati, sed etiam temporibus, carpo, pedibus, testiculis, cordi, & tandè vbicunque arteriæ fuerint conspicuæ. Sed longè efficacius, si intus fumantur aut in cibis, aut in potu, vt vinum odoriferum: simul enim cum nutrimento odor peruat ad principium. Huius gratia etiam immiscent odorata medicamentis purgantibus, ne ab ijs robur virium dissoluatur. Conferunt in tremore cordis, & palpitatione, inter eos seligendo aut calidiores, aut frigidiores, prout affectus postulauerit. Pugnant quoque aduersus putridos vapores contèperando: Idcirco vtiliter in affectibus vterinis adhibentur, & in peste. Quæ multam odoris copiam fundunt, si largius fumantur, periculosa: vehementer enim caput replent, vnde sopores, vertigines, apoplexiæ, & mortes fiunt, qualia sunt styrax, crocum, camphora, ambra, & alia huiusmodi. Odores acuti magis **B** in profundum penetrant, & vapores dissoluunt: profunt cerebri, & neruorum affectibus frigidis, & inter eos qui aciores sunt, sternutamenta mouent, vt nigella, sampucus, balsamum, cardamomum, sopores arcant. Quæ autè mitius olent, vt semina odorata apij, ameos, dauci, cumini, & suffrutices coronarij, vt thymum, serpillum, ad flatus dissoluendos pollent: mouent quoque vrinam, quæ huiusmodi odorem habent, vt testatur Aristoteles. 12. Probl. 12. Et apud Hippocratem suffitus aromatum muliebria ducit, sed capitis grauitatem facit. Ex iisdem varia suffimenta fiunt ad sudores eliciendos, ad siccandas crassas fluxiones ad thoracem fumo hausto. Vtebatur Galenus olfactu Hædicroi, aut Theriacæ. Odor grauis cum repleat sua crassitie, ac distendat, dolores capitis gignit, idcirco inutilis, aliquando tamen iuuat ad somnum conciliandum, vt fructus mandragoræ, styrax. Quæ autem mitem habent odorem, & exilem inter humida tutiora **C** sunt, refrigerat enim & humectant absque repletionem, vt violæ, aqua rosacea, & quæ ex floribus citri, aut aurantij elicitor, lamsam vocant, & quæ ex floribus myrthi. At in sicca materia, vt sandalis, rosis siccis, myrtho ad calidas fluxiones siccandas conueniunt, sed de odoribus suauibus hæc satis.

C A P. XV.

NSVAVIUM quoque non eadem est natura: multis enim modis discedere quid potest à commensurata illa proportionem, in qua similitudo cōsistit cum natura hominis. Nam excessus erit aut in primis qualitatibus, aut in conditionibus materiæ, vnde dissimilitudo substantiæ colligitur, per quam natura eos abhorret: ledunt enim sensum, quamuis alioqui iuuare possint, vt faciunt

DE MEDICAMENT. FACULT.

medicamenta, unde odores medicati vocantur, quales in castorio, galbano, opopanace, & similibus. Sunt tamen quibus odor alijs suavis, valde infestus sit, vt rosarum: sed id ob peculiarem eorum conditionem contingit. Qui putidiores sunt, fetentes vocantur, vt sulphuris, asse fetida, excrementorum alui, rerum putridarum. Eadem vero distinctio in his reperitur, quæ in iucundis. Alij enim acuti, vt in castorio, sulphure, capillorum, & cornuum suffitu. Alij graues, vt in succis ferulaceis, coriandro viridi, conyza fetente. Alij lenes, & exiles, vt in Polio montano, Abrotono. Differunt enim crassitudine, & tenuitate: copia, & paucitate exhalationis. Qui igitur medicati vocantur, cum sint minus molesti, iuuant calefaciendo, ac digerendo: calidiores enim sunt quam qui inter suaues continentur: ideo ad excitandos altos sopores faciunt, vt castorium, ruta. Idem ad vteri praefocationes adhibentur naribus, vt prauī vapores ascendentes dissoluantur. Infra autem suaues magis conueniunt ad eosdem contemperandos. Mitius id praestant, quæ odorem mitiorem habent, vt artemisia. Quæ plenius olent concitant sternutamenta, & caput purgant efficacius, quam quæ inter suauiā acuta sunt. Quæ autem foetent, adhuc magis à medio recedūt, vel ad calidum, vel ad frigidum: humidum, vel siccum. Ad calidum, & siccum, quæ in hoc genere acutum spirāt, vt sulphur, auripigmentum, bitumen, & pleraque euaporationes metallicæ, quæ in fodinis reperiuntur, omnibus animalibus noxiæ, corrumpunt enim spiritus. Ad frigidum, & siccum pertinere videtur canfora, magis enim ad ingratos quam iucundos eius odor accedit, adhibetur ad magnos ardores. Frigida & humida inter grauiter olentia, sunt cicuta: coriandrum viride: horū odor mentem perturbat, & soporem inducit. Tamen coriandri semen siccum odore grato constat, ideo familiaris est, nec lædit. Opii, & vnguenti populei odor a medicis eligitur ad somnum conciliandum aduersus graues vigilias, & dolores vehementes sedandos: si temporibus, & naribus illinantur. Aliquando manuum, & pedum ablutio ex capitibus papaueris, & vino soporem conciliat: nam odor cum vapore vsque ad cerebrum ascendit. Hæc autem grauiter olent, quia humiditatem vaporosam multam, & crudiores continent. Fetoris enim causa cruditas est superflui excrementi. 13. Probl. 4. Nam probe cocta minime fetent, vt patet in puris confectione, in sudoribus, & reliquis excrementis. Idem videre est in molco. Dum enim recens ex animali, quod ipsum fert, extractum fuerit, foetidum esse aiunt: percoctum autem in Sole odoratissimum euadere. Putrescentia quoque ideo foetent, quia putredo est coctioni contraria. Si igitur per coctionem gignitur odor suauitas, per putredinem foetor orietur. Exhalat enim ob caliditatem externam humiditas: ideo hac ratione calida,

A calida, & humida erunt, quæ ex corporibus putrescentibus exhalant, & vim putrefaciendi habent: contagio enim, quod putridū est, proxima afficit, vt in fructibus putrescentibus patet. Sic Phthisis olfactu purulentorum nascitur: & ex fœtore cadauerum pestis, vt ex pestilenti aere inspirato. Similem putredinem, & fœtorem concipit aer diutius conclusus in subterraneis, nam cum erumpit, si inspiretur, interficit. Ex metallicis, vt argento viuo, auripigmento, & animalibus venenosis, exhalatio quoque venenosa est, ideo vt illa corrumpunt corpora, sic earum exhalationes spiritus. Aliquando tamen medici suffumigijs vtuntur ex sulphure, & auripigmento, vt inspirentur ad veterem tulsim, vt Dioscorides tradit: sed adhibita correctione, vt minus lædant. Alij ad morbum gallicum suffumigia parant sudatoria ex cinnabrio factitia, quod ex argento viuo, & sulphure fit, quamuis genere sit deleterium. Præparatio enim vitia corrigit. Hæc de

B odoribus sufficiant.

C A P. XVI.

RELIQUA sensibilia quæ in corporibus sunt, nullam vim agendi habere videntur in corpus tangibile, ideo à Medicis inter medicamenta non considerantur. Nam sonus, si aliquando ob vehementiam corpora discindit, id motu præstat, ictus enim vehemens discindere potest cum aere etiam corpora in eo existentia: at non alterat præter sensum auditus. Ad hanc autem alterationem aliquando læsio in organo male affecto sequitur: sunt enim qui strepitum ferre non possint: aliquando autem auxilium: cum ex dulcedine cantus aut soni, sedantur spiritus ijs qui neruorum incontinentiam patiuntur ex ictu Phalangij, quam Tarantulam in Apulia vocant: sedantur & animi perturbationes. Neque etiam signum esse possit qualitatum tangibilium, non enim insequitur illas, sed alias corporum conditiones, vt leuorem, duritiem, & figuram concuam. Ideo relinquatur. Color quoque eodem modo in sensum visus agit tantum, & oculos aut offendit aut recreat, atque animi lætitiā aut tristitiā parit, non per qualitates tangibiles, sed per se. Magis tamen quam sonus insequi videtur primas qualitates tangibiles, ideo aliqua signa temperamenti ex coloribus assumit Galenus quamuis infirma. Sensibilia autem communia, vt motus & quies, figura, numerus & magnitudo per se non alterant, sed alterantiū vires augent aut minuant, vt irrigationes efficacius alterant, quam lauacra: in maiori quantitate maior est virtus quam in minore. At medicamentorum vires nec efficiunt, nec ostendunt. Inter sensibilia per accidens forte quædam significabunt vires magni momēti, vt similitudines quarundam plantarum

DE MEDICAMENT. FACULT.

tarum cum animalibus, aut eorum partibus, aut morbis. Nam secundum illas similitudines cōpertæ sunt vires quasdam tenere, ut Echion semen fert simile capitibus Viperarum, sanat quoque earum morsus, ut testatur Dioscorides. Scorzonem apud Hispanos vocata radice emulatur serpentem eius nominis, eademque reperta est præsentaneum remedium ad eius venenum. Dracunculus caulem gerit Draconi similem: eius succo perunctum non tangi à serpente tradunt. Testiculorum genera radicem binis testiculis similem gerunt, quæ & odore genituram præfert: valet autem ad Venerem. Satyrium Erithronium non solum testiculos in radice emulatur, sed & genitale adiunctum cum sua pube: efficacissima ad rem veneream. Lithospermon semen fert lapillorum duritie, quod calculos in renibus frangit. Lens ad exanthemata, quæ lenticulis similia sunt ab antiquis laudatur. Phaselus reni similis ad renum morbos valet. Multa alia non solum in plantis, sed & in lapidibus huiusmodi reperiuntur, ut laspis viridis cui sanguineæ insunt guttæ, appensus sanguinem sistit: quasi natura huiusmodi signis vires commostrat. Verum quia similitudines reperire in plerisque non licet, & forte in multis per accidens adsunt, non tutum est ex illis vires coniectari. Dimissis igitur his, relinquitur solum ut de coloribus agamus.

C A P. XVII.

IX coloribus incertam esse temperamenti significationem, ex eo colligit Galenus, 4. Simp. ult. & 1. eiusdem cap. 2. quod in vnoquoque colore & calida & frigida, & humida & sicca reperiuntur. Sed & ratione hinc fiet manifestum: Cum enim color passio quædam sit perspicui, quatenus illuminatur, & terminum habet, in superficie enim omnis color spectatur, ubi fuerit illuminata: natura autem perspicui & luminis communior sit, quam calidi frigidi humidi & sicci: reperitur enim & in cælestibus, unde visus est prior tactu quia subiectum prius est 2. de Gen. & cor. tex. 7. Hinc mento fit, ut nullam firmam coniecturam exhibere queat ad primarum qualitatum tangibilium mixtiones cognoscendas. Aut enim ut causa significaret, aut ut signum. Ut causa non potest, color enim non efficit tangibiles qualitates, licet à motu & lumine solis pendeant. Neque ut signum, quia color non pendet à primis qualitatibus, ut dictum est, sed ab alijs principijs communioribus. Ideo omnia corpora visibilia sunt, non omnia tangibilia. Sed quoniam in generabilibus & corruptibilibus præter trinam dimensionem, quæ æterna est, omnia mutari contingit, etiam colores aliquando mutantur agētibus primis qualitatibus. Ideo aliquando signa esse possunt passionis factæ ab illis, ut quod ab igne

A igne vritur, si semistum extingatur, denigrari solet, vnde nigredo absentiam caliditatis significare possit. Sic Flauum & Puniceū quod in flamma & carbone candente visitur, in alijs similiter caliditatis cuiuspiam indicium esse videatur. Galenus profecto quamuis ex coloribus simpliciter proferrē temperamentum non audeat, aliosque refellat, qui ex ijs male ratiocinabantur 2. Simp. cap. 3. tamen 4. Simp. vlt. illud quasi perpetuum statuit: in quocumque genere sigillatim aut seminis, aut radice, aut succi, vt in Cēpa, Scylla, Vīno: quanto fuerint albidiora, tanto & minus calida esse: Quæ vero subflaua aut fulua, calidiora. Idem in Tritico, Milio, Ochris, Phascolis, Cicere, Iridis radice, Asphodelo, alijsque compluribus vsu venire. In quocumque enim genere in vniuersum fulua, flaua, & rubra, omnia albis esse calidiora. Quæ an vera sint, & quo modo, quauē ratione id accadat, vt in ijs tantum, quæ eiusdem generis sunt, non autem in diuersis generibus coniectura ex coloribus sumi possit, non ab re fuerit explicare.

B Nam simul & sciētiam de coloribus in Medicina ad multa alia vtilem habebimus. Quod tanto libentius efficiam, quanto ab alijs hanc partem alioqui difficillimam, minus elaboratam perspicio. Videamus autem prius colorum differentias, deinde à quibus causis singulæ effici soleant in ijs, quæ ex elementis componuntur, aperiemus. Has enim causas nos quærere oportet, cum non in vniuersa natura, sed in his tantum quæramus.

C A P. XVIII.

VAMVIS colorum differentia ex albi & nigri mixtione secundum magis & minus in infinitū variari possint: placuit tamen veteribus ad numerū septenarium redigere, quemadmodum & sapores, & odores, ut testatur Aristoteles in lib. de sens. cap. 4. & Theophrastus 6. de cau. pl. cap. 3. Tot enim sunt maxime sensibiles differentia. Sed quoniam in enumeratione octo resurgunt, & in saporibus, & in coloribus: nempe Album, Flauum, Puniceum, Purpureum, Viride, Cyaneum, Fuscum, & Nigrum, vt septenarium conficiant, Fuscum cum Nigro componunt ob vicinitatem: quemadmodum & Flauum cum Albo ob eandem rationē iungendum esset. Si igitur vtrosque cum extremis componamus, sex remanebunt: quorum duo extrema, quatuor vero Media. Ob diuersam vero proportionem medijs colores hi quidem iucundi, hi verò minus censentur: quemadmodum in concentu, qui ex acuto & graui oritur, accidit. Vbi enim proportio inordinata fuerit, sonus fit insuauis, vbi vero ordinata, & certis quibuldam numeris, suauissimus. Nos idem in calidi & frigidi mixtione notauimus, iucunditatē tactus in tribus reperientes,

DE MEDICAMENT. FACULT.

res, scilicet in téperato, in recessu caliditatis ac frigiditatis ad secundū D ordinem: nam in his numeri proportionatissimi. Colorum quoque mixtiones insignes in tribus reperiri, vt in alijs plerisque natura fert, docuit Arist. 3. Meteo. cap. 4. Ideo Iris tricolor: puniceus ad albū vergens, purpureus, qui Alurgus ab eo dicitur ad nigrum declinans, In medio viridis. Secundum quem ordinem & in Irīde spectantur. Ex quibus patet, cur viridis color maxime omnium aciem oculorum reficiat & oblectet, vt de Smaragdo Plinius testatur, qui numquam satiat, semper gratus: ratio est, quia maxime in medio consistit inter album & nigrum. At puniceus lætior, quia splendidior, Alurgus seu Ceruleus tristior, quia nigrior. Si igitur viridis medium exacte locum tenet, vt patet in Irīde, tot erunt proportionales mixtionum à viridi ad album, quot ab eodem ad nigrum: meritò igitur colores impari numero statuendi sunt, qualis septenarius apud antiquos: quemadmodum etiam patet in gradibus mixtionum ex calido & frigido: cum E enim quatuor vtrinque à medio recedentes statuuntur, cum ipso medio nouem consurgunt: plures autem aut pauciores constitui possunt in omni contrarietate, quæ mixtionem patitur: nam fermè in infinitum variari possunt. Quoniam igitur & in coloribus multi alij sunt à præcipuis illis magis & minus recedentes, qui nomina obtinent propria, satius fuerit hos quoque figillatim explicare. Differunt autem à prædictis, quod ij puri videntur, quia in numeris quibusdam ordinatis consistunt, ideo à pictoribus componi nequeunt, sed à sola natura temperantur. Alij autem impuri & in numeris inordinatis ex aliorum mixtione sunt. Quasi colores alij simplices, qui ex luminis & opaci concursu solum creantur: alij compositi ex alijs coloribus, quos pictores imitari possunt.

C A P. XIX.

ALII igitur differentiæ sex notantur ab Actuario in vrinis. F Chrystalleus, Niueus, Aqueus, Lacteus, Glaucus, & Charopus: partim intensione & remissione differentes, partim perspicuitate. Summe quidè albedinis sed in corpore perspicuo Chrystalleus, paulo remissæ Aqueus: splendor enim maior in Chrystallo est quam in aqua: In corpore autem non perspicuo Niueus excedit, lacteus paulo remissior. His succedunt Glaucus, qualis est in Cornu perlucido: Dioscorides folia Chelidonij maioris subglauca vocat, quia ex viridi ad talem albedinem tendunt: Oculi quoque glauci dicuntur, qui ad albedinem vergunt. Charopus maxime omnium remissus est, vt pili subalbidi Chameli, & onyx lapis ab vngue dictus: oculi quoque Charopi dicuntur, qui ex albo ad cæruleum vergunt. Summam autem albedinem candidam vocamus, vt niuis.

C A P.

A

CAP. XX.

ILA VI differentia apud Galenum 1. Cri. 12. in coloribus vinarum tres afferuntur. Maximè remissus ad albedinem accedens Pallidus *αλβος* græcis dictus. Deinde Ruffus, *ρυθός* græcis, qualis in capillis puerorum spectatur, & in vulpe. Vltimo loco Flauus *κίτρινος* græce appellatus, vt in Auro; hic ab albo magis recedit versus rubedinem. Aëtarius primum spiceum appellat, quia talis color in spica tritici arida inspicitur: vltra Flauum autè, quem ipse Aureum vocat, adiungit Croceum, qui proximè iam accedit ad rubedinem. Hiverò omnes cum remissi sunt, connotantur prepositione, sub: vt subflauum, subruffum, subspiceum, & in reliquis eodem modo. Reperio & *κίτρινος* saepe apud Dioscoridem, vt in Melle: Apud Platonem in Timæo, ex flauo & fusco compositum, quidam vertunt, B Fuluum, alij Rutilum, alij Gileum: quidam confundunt cum Ruffo. Inuenitur & Luteus color, græcis *χλωρός*: idest Melinus, qui color in malis Cotoneis reperitur, Barbaris vero Citrinus, quia is in malo Citrio reperitur: Hic à pallido nō videtur differre, nisi quia accedit magis ad aliquam viriditatem, vt flauus ad rubedinem. Ideo Lutea auis Latinis dicitur, quæ Græcis *χλωρίς* à viriditate appellatur. Dicitur tamen & Luteum ouis vitellum. Reperitur & *μέλις* à Melle dictus. Ex quibus patet, omnes istos colores rectè Albo ascribi sed admixto cum alijs coloribus, cum viridi, rubeo, aut nigro. Cum viridi enim communicare videntur pallidus minus, Luteus magis. Cum nigro Ruffus & Fuluus: horum enim albedo ad fuscum vergere videtur in Ruffo minus, in Fuluo magis, qualis est color mellis. Cum Rubeo flauus & Croceus. Quamuis hæc nomina saepe apud authores confundantur, vt Galenus notauit.

C

CAP. XXI.

EQUI TVR Puniceus, qui inter medios primus sincerus reperitur & in bona consistens proportionè: ad nigrum magis accedens, quam superiores. Est autem hic color in carbone ardente & in supremo arcus celestis ambitu. Ab hoc vix distare videtur Rubeus, *έρυθρος* græcis dictus, unde Herythrodanum & Rubea herba dicta ab insectoribus lanarum quaesita. Et Coccineus, à grano tinctorio, vulgo Chermisinus inter preciosas infectiones: & Purpureus celebratissimus ex pretioso liquore Cōchili eius nominis. Differunt autem, Nam puniceus candidior est, qualis in flore mali punici & Anagallidis masculæ reperitur. Rubeus nigrior, ac sine splendore: Coccineus autem cum splendore. Idem purpureus ex purpura Marina, qui

DE MEDICAMENT. FACULT.

na, qui color, vt inquit Plinius, est nigrantis rosæ subluens: cuiusmo-
di & in Flore Amarantho spectatur. Sed nomen hoc transit etiam ad
Violaceum, cui vel modicum purpure sit admixtum: de quo inferius
agetur. Ab his magis discedit Vineus, qui in vino nigro spectatur:
Adhuc magis Passus, qui est in Sapa, & Cerasis nigris, & Moris, ex
nigri enim mixtione fluat. Contra Carneus ex albi mixtione fit: &
Roseus, qui in rosas vulgo Incarnatis dictis apparet.

C. A. P. XXII.

SUCCEDIT Viridis color notissimus, idemque Medius æ-
qualiter ab vtrisque extremis distans, ideo & hic inter sim-
plices maximè proportionatus. Eius differentia non adeo
notæ, vnde ambiguitas apud auctores. Qui igitur saturatæ est viridi-
tatis *μακροειδής* appellatur, seu Prasinus, idest Porraceus, Porri succo si-
milis: huiusmodi traditur esse in Smaragdo, quo nil viridius viret: &
in segete late virenti. Ideo hic reliquorum placidissimus. Alius eo
paulo remissior ad Luteum modice accedens, herbaceus appellatur,
quia in plerisque herbis reperitur, præcipuè autem in nouellis plan-
tarum germinibus, folijs, & fructibus, vt in libro de coloribus apud
Aristotelem habetur. Alius adhuc magis ad flauum accedit, quo-
dammodo Medius inter flauum & Herbaceum qui *χλωρός* à Græcis
dicitur, à nostris aliquando viridis conuertitur, aliquando Luteus,
vt de aue Lutea superius dictum est. Hinc apud auctores sæpe no-
minum confusio pro eodem accipientes *παλιδός* & *χλωρός*, idest Palli-
dum & viride, vt notat Galenus apud Hippocratem in primo Acut.
vbi bilem viridem accipit pro pallida: Sic apud Plinium Topatium
gemma viridem esse legitur, cum tamen eius viriditas in auri co-
lorem desinat. Actuarius hunc calorem videtur oleosum appellare, F
cum scribit, olei colorem ambigere inter viridem & flauum, magis-
que ad flauum accedere. Duo igitur prædicti versus album recedunt.
Alij verò sunt, qui ad nigrum magis vergunt, vt color Maluæ Malua-
ceus dictus, alijsque plures magis & minus recedentes, sed sine no-
mine: quædam enim subalbida vt oleæ folia: quædam subrubra, vt
Bliti: quædam ex albo ad ceruleum vergunt: vt Chelidonijs maioris;
& innumeris prope modis hoc modo viriditas variatur.

C. A. P. XXIII.

SUCCEDIT viridem succedit Ceruleus *κυανός* græcis dictus, qui ter-
tius color inter Medios simplices, & vario modo cum cæte-
ris miscetur: Barbari Lazurion vocant, vnde lapis Lazuli
eius coloris, vulgo Azurro. Eiusdem generis sed modice remissius est
Cæli

- A** Celi color, seu aeris, vnde *Αἰθήρ* appellatur, qualis est in gemma Borea à Plinio vocata, à nostris autem Turchina, sicut & color turchinus: qui fortè idem est cum Veneto, in eodem enim genere ponitur cum Cæreleo. Inter hos numerandus est violaceus, sed modico rubore resperſus, ideo & purpureus appellatur, vnde viola purpurea: & hyacinthinus idem, qui in flore hyacinthi reperitur. Ad differentiam autem alterius purpuræ rubentis, hæc nigra cognominatur, vnde viola nigra dicitur: vulgo autem pauonazzo, quia in collo pavonis conspicitur. Aristoteles alurgon vocat, aliàs purpureum, quem in libro de Sensu ponit statim post puniceū ante viridem, intelligens eum cui plus ruboris inest, cuiusmodi spectatur in Amethyſto, de cuius colore Plinius inquit: vsque ad vini colorem accedēs, priusquam eum deguſtet, in violam definit. At in 3. Meteor. cap. 4. Alurgon ponit in infimo Iridis circulo, qui cæreleus est. Accedit autem hic color **B** proximè ad fuscum, idcirco quæ hunc colorem habent, sæpe cærelea appellantur: miscetur & cum viridi in lapide Armeno.

C A P. XXIII.

- I** Vscvs Græce *οἰκός* multam habet latitudinem, sed non adeo nominibus distinctam, vt superiores. Quidam igitur liuidus appellatur, qui color est cutis ob contusionem nigrescentis. Huic similis est plumbeus, ex candido enim nigrescit: & Aquilius ab aquæ obscurioris colore dictus: sed in corpore diaphano: Cinereus autem *Σινδωρίς* Græce dictus in corpore non diaphano, quem vulgo bigium vocamus. Gilvus autem ambiguus est inter fuscum, & melinum apud Galenum. 2. Catag. quem colorem crugo in emplastris per vltiorem coctionem acquirit: & spuma argenti, & cerussa. Si enim hæc amplius incoquantur, post giluum tandem nigra fiunt: Est autem hic color in cortice castanæ, Græce *Κίττος* dicitur, de quo supra in Flauo: nos vulgo tane appellamus. Ad fuscum etiam pertinet color ex rubeo nigrescens, vt qui in moris maturis conspicitur, & iam nomine nigri intelligitur, talis in sanguine nigrescente visitur.

C A P. XXV.

- I** C E R in altero extremo latitudinis consistit. Qui sincerus est, ater appellatur, qualis in carbone extincto, & atramento visitur: remittitur autem admixtione cæterorum, vnde fuscus gignitur varijs modis, vt dictum est. De differentijs igitur colorum tor dicta sint. A quibus autem causis fiunt in corporibus his dicamus.

DE MEDICAMENT. FACULT.

C A P. XXVI.

S V MENDVM autem illud principium : omnia elementa alba esse secundum naturam, quia simplici corpori simplex color debetur, vt in libro de coloribus Aristoteles tradit. Alienis autem coloribus infici, aut ex mixtione, aut transmutatione in se inuicem, alterationeque. Quamquam scio quosdam de terra dubitare, quæ suapte natura obscura videtur, & nigra : & de igne, qui flauus ab Aristotele appellatur, vt Sol. Sed ignis quidem, qui flamma, vel carbo dicitur, ob lucem, quæ albedini ascribitur, in materia nigra, puniceus aut flauus apparet, vt Sol per mediam caliginem visus. Ignis verò elementaris, qui nequaquam lucidus est, sed perspicuus, vt aer, interminatus quidem sine calore est, vt aer & aqua, nisi lumen in ijs receptum colorem appellare libeat, vt aliquando facit Hippocrates, aquam albam vocans. Terminatus autem, & diuisus alium colorem præter album habere non potest. Quod enim in interminato lumen est, in termino est albedo, vt tradit Aristoteles de Sens. cap. 3. Idcirco & spuma & nix, & glacies comminutus, candorem assument, quia maximè suscipere possunt lumen ob naturam diaphani : non quod lumen aliquod in ipsis natura insit, vt quidē putarunt, à maiori enim lumine obscurius fieret. Terra verò, si quidem sui natura opaca sit, nec luminis susceptiua, profectò nigra dicenda erit. At si hoc esset, nulla essent corpora terrestria perspicua, & alba : multa tamen sunt inter gemmas, marmora, & sales. Quin nulla mixta omnino candida reperirentur, cum in omnibus terram inesse necesse sit, quæ si natura nigra sit & opaca, quamcunque albedinem aliqua ex parte remittet. Melius igitur dicendum, terram quoque si continuum esset corpus & homogeneous, diaphanam fore, vt aqua : quod patet in Sole fossili, lapide speculati, & gemmis multis perspicuis, ferè enim terra sunt, perspicua tamen, sape magis quam aqua. At quia terra maiori ex parte diuisa est in corpuscula, hinc fit, vt videatur in superficie tantum, non in profundo, nec semper colore albo, quia variè est alterata : Si tamen ad suam puritatem reducatur, deinde cōfletur in vnum corpus : vt ex cineribus aliquando fit vitrum, manifesta erit albedo in cineribus, & perspicuitas in vitro. Rectè igitur positum est, omnia elementa in sui natura candida esse. Dum verò inter se transmutantur, nigredinem fieri, in eodem libro de Coloribus habetur. Maximè autem id est manifestum in ijs, quæ comburuntur : humidū enim seu aqueum seu aereum, dum comburitur, nigredinem facit, vt patet in fumo, & carbone extincto, & in Aethyope, & in ijs, qui in Sole versantur. Postquam verò omnino humor omnis combustus est, al-
bum

Abum fit, vt patet in cinere, & calce: transmutatū enim est, quod erat trāsmutabile, combustibile quidem in ignem, incombustibile autem in terram albam, quæ si abluatur, vt Galenus docet, superatur ab ea ignis vestigium, & omnino terra pura redditur. In alijs quoque idem est manifestum. Cum enim aer crassescit, & transmutatur, fit tenebricosus. Et aqua, cum exsiccatur, nigrescit, vt patet in puteis. Parietes enim aqua perfusi, & tempore exsiccati, nigrescunt. Tandem nigredo eorum est, quæ corrumpuntur, & tendunt ad mortem. Nam in transmutatione perit Diaphanum, quod est luminis susceptiuum: perfectis autem vnā cum forma perficiente suis vniciue color restituitur, qui & perseverat, quandiu forma persistit: in priuatione autem simul & nigredo & tenebræ fiunt: sunt enim & hæ priuationes: nam quod est in diaphano interminato lumen & tenebræ, in ipso termino est album, & nigrum. Hæc autem in viuētibz manifestissima sunt. Sanguis enim, quandiu in sua perfectione est, & suo calore insito fouetur, rubeus est, quasi ignis: cum verò extinguitur eius calor, qui perficit, nigrescit vt ignis qui extinguitur: Et humor aqueus oculi viuente animali perspicuus est, & valde clarus, eodem extincto nigrescit: nullum enim nigrum perspicuum esse potest. Quibus sic constitutis cæterorum quoque colorum causæ erunt manifestæ. Quod enim albū est, si à sua natura mutetur, & perspicuitas deleatur, siquidem ex toto, nigrū fiet: Si verò secundum partem, pro diuersa portione varij orientur colores secundum eum ordinem, quem superius scripsimus. In locis igitur minus à Sole illustratis aqua sponte exsiccata, nigredo fit, vt dictum est de puteorum parietibus, nulla enim perfectio acquiritur: vbi autem Sole illustrare siccatur, aut crassescit, vt in tectis conseruato aliqua ex parte Diaphano, veluti luminis igniculo, primum quidem pallidum, post herbaceum, deinde viridē fit, in quibus natura plantarum consistit, vt in aquis stagnantibus apparet: retinetur enim perfectio quædam, & mixtio fit, ideo colores medij mixtorum sunt. Vbi vero plus cœlestis caliditatis innascitur, vt splendor maior, sic ex candido ad rubedinem tendit, & quæ eius sunt generis: in quibus natura sanguineorum animalium sita est. Ex principijs enim albis tum plantæ, tum animalia fiunt, calore insito agente: nam vt elementa alba sunt, sic & semina plantarum intra corticem substantiam albam continent, aut maximè tendentem ad albedinem: animalium quoque primordia alba conspiciuntur, vnde postea cæteri colores vniciue proprii nascuntur. At cæruleum, vt ad nigredinem proximè accedit, sic minimè vitale est. In nullis enim animalibus hic color spectatur nec sanguineis nec exanguibus, immo neque plantis, præterquam in floribus, & quarundam auium pennis: excrementa enim sunt. Apparet autem huiusmodi color in mari, & aere

DE MEDICAMENT. FACVLTV.

ob diaphani profunditatem, qua lumen deficit. Et quorundam lie- **D**
 nes morboſi hoc colore ſpectantur ob nigri humoris alterationem.
 Minimè autem mirum videri debet, quod niger in partibus quibuſ-
 dam animalium ſpectetur, vt in pilis, & cute Aethyopum, cæruleus
 autem vnus ex nobilibus nequaquam. Ratio eſt, quoniam excremen-
 ta quædam nigra eſſe neceſſe eſt, in quibus multum ineſt calidi, quæ
 enim adurantur, nigra fiunt, vt atra bilis. Colorari autem aliquas par-
 tes ab huiuſmodi excremento non eſt abſurdum: pili enim nigri ex
 nigra fuligine fiunt: & cutis nigreſcit ex ſanguine ſubcutaneo viſto à
 Sole: cortices quoque multorum ſeminum nigri ſunt, præcipuè in
 genere bulbaceo, ex ſimili excremento: ineſt enim in ijs multa cali-
 ditas, quæ vrere poteſt excrementa. At color cæruleus cum naturam
 diaphani, & ſplendorem participet, ex certa coctione perfici videtur,
 non per interitum priuari, vt accidit nigra. Sic autem natura vide-
 tur conſtitutum, vt viuientia omnia ob naturam calidi innati eos tan- **E**
 tum colores participant, qui ad album magis accedunt, quam ad
 nigrum. Hinc factum eſt, vt inſimum genus viuientium colorem vi-
 ridem potiſſimum aſſumpſerit: hic enim etſi medius ſit, extremus ta-
 men eſt in genere viuientium. Oportuit igitur nobiliora viuientia, vt
 animalia hunc colorem transcendere verſus albedinem: vnde anima-
 lia ferè nulla viridia ſunt, præter quoddam Erucarum genus ob cibi
 ſimilitudinem. Tanto ergo minus erunt cærulea: vergit enim hic co-
 lor ad nigrum magis quam viridis. Metallica autem omnimodos co-
 lores habent à calore ſubterraneo diaphanū perficiente, aut corrup-
 pente. Qui igitur colores oriantur in elementorum mutatione, &
 mixtorum generatione, & corruptione dictum eſt. Vtrum autem
 colligere poſſimus ex ijs mixtorum temperamentum, quod ab initio
 quærebat, nunc contemplemur.

C A P. XXVII.

SI QV IDEM colores à lumine quodam inſito ortum habe-
 rent, lumen autem ignis quidam ſit, vt Plato aſſerebat: Quo
 magis colores ad albedinem vergerent, eo calidiores eſſent.
 At nix candidiſſima tamen frigidifiſſima. E conuerſo nigra frigidifiſſima
 eſſent, cum in priuatione luminis conſiſtant, ſæpe tamen ex viſione
 multam caliditatem contraxerunt. Si autem ex principijs quæ attuli-
 mus iudicare velimus: in medijs coloribus tantum forte aliqua ratio
 erit temperamenti. Si enim elementa omnia alba ſunt, & quædam
 calida, quædam frigida: nulla ratio ex albedine ſumi poterit: Simili-
 ter neque ex nigredine, nam tam calida quam frigida in hunc colorem
 corrumpuntur. Medijs autem colores, cum per quandam coctionem
 ſiant

A fiant aut à calido innato, aut à Sole, aut ab igne: ea calidiora esse videbuntur, quæ ad eorum perfectionem maiori caliditate egent: quo modo viridis minorem caliditatem habebit, quam rubeus, maiorem autem quam Cereuleus: aliqua enim caliditas innata est in colore viridi plantarum, quæ non inest in inanimatis. Color autem rubeus calidissimus omnium erit. Sanguinea enim animalia caliditate vincunt omnia exanguia. At multis modis dissonat ratio: Nam flaua bilis calidior est sanguine: & multæ plantæ caliditate vincunt animalia: idem inter metallica est inuenire: non enim secundum caliditatem innatam cuiusque iudicantur vires medicamentorum ut alibi ostensum est. Præterea idem calor in diuersa materia diuersos facit colores: nam si vratur Plumbum adeo ut in cinerem vertatur, rubedinem acquirit. Si in eodem igne vratur Stannum, vertitur in cinerem candidum. Item si in aceto putrescant Stannum & Plumbum, utraque in cerusiam candidam abeunt: Si æs eodem modo aut Ferrum alteretur: Aes quidem viridem colorem contrahet, quod Viride æris appellatur: Ferrum autem in rubiginem, qui colores diuersissimi ab eodem agente fiunt, sed in materia diuersa. Optimè igitur statutum est à Galeno ex coloribus non posse simpliciter temperamentum vllum significari, sed tantum supposita eadem materia. Cum enim mixtorum materia, quædam sit aquea, quædam terrea: & quædam calida, quædam frigida: ex coctione non quælibet in eosdem colores & qualitates mutabitur, sed diuersimodè, etiam si agens idem sit: cuius exempla de colore allata sunt, de qualitatibus autè calidis & frigidis hinc patebit. Nam in igne quædam calidiora fiunt, quædam frigidiora: Quæ enim ex sua natura calida sunt, ut Chalcitis, Chalcanthum, Misy ex vitione mitiora fiunt: & vinum natura calidum per putredinem versum in acetum, frigidum euadit. Contra autem Calx ex vitione vehementem caliditatem assumit: & æs per putredinem conuersum in Aeruginem longè calidius euadit. Idem in coctione quæ à natura fit, censendum est. Ex colore igitur qui coctione acquiritur in diuersa materia nihil certi significatur: nam ex coctione aliquando fit accessio caliditatis, aliquando inexistens diminutio. At si supponatur eadem materia, quæ alteratur, aliquam ex colore, qui acquiritur, coniecturam habebimus non tantum in medijs sed & in extremis. Alba enim sunt quæ adhuc nihil sunt perpessa tam in elementis, quam in primordijs naturæ, ut semina & pituita. Si igitur aqua inspiciatur, quo purior fuerit, eo magis Diaphana erit, & ob id splendidior: eadem & candidissima redditur cum multo splendore, si eius Diaphanum terminetur, ut in niue. Quoniam vero etiam terra pura candida est, si optimè in aqua fuerit soluta, ut homogeneum corpus reddatur, aquam non obscurat, sed sepe reddit splendidiorè, ut patet in aquis Thermalibus lymphidissimis.

DE MEDICAMENT. FACVLTV.

At terra non ex toto soluitur, nisi fuerit à calore optime attenuata. **D**
 Albedo igitur in terra aliquod vestigium caliditatis significabit, quod
 tamen ab aqua potest ablui. Pulueres etiam colorati ex terra oriun-
 tur ab igne varie alterata, qui aquas colorant: sed hæc omittuntur.
 Accedamus ad humores corporis: Pituita quæ adhuc non perpeffa
 est coctionem, alba est & frigida, vt aqua. Per coctionem autem tran-
 sit in rubedinem sanguinis, qui & calidior est: Si ampliorem calidita-
 tem patiatur, pars tenuior flauescit, & fit flaua bilis longe calidior san-
 guine: pars vero crassa & terrestris nigredinem acquirit, & fit atra bi-
 lis, partim frigidior sanguine, cum refrixerit: partim calidior cum
 retinuerit ignis vestigium. Duobus enim modis nigredo fit, vel ex-
 tinctione à frigore, vt in sanguine refrigerato, & carbone extincto:
 vel uisione, vt ligna in igne, & atra bilis per uisionem genita ostendunt.
 Differt autem visum nigredo ab altera splendore, vt tradit
 Galenus 4. Apho. 23. vehementior enim caliditas fundens homoge-
 neum corpus magis reddit, vnde fulgor: defectus autem calor inæ-
 qualitatem parit, ideo splendor perditur in omnibus quæ per re-
 frigerationem tendunt ad interitum. Hinc forte putatum est, ignem
 quendam esse id quod splendorem coloribus tribuit. At id consistit
 in natura diaphani ob puritatem & æqualitatem substantiæ æqualiter
 colligentis lumen externum in ijs quæ in lumine visibilia sunt. Nam
 & colores quicumque splendidiore videntur, si per Crystallum aut
 vitrum purum superpositum inspiciantur, vt Gemmarij solent Car-
 bunculum emulantes. Ex colore igitur qui efflorescit in cute iudica-
 ri potest temperamentum. Color enim albus & capilli ad albedinem
 accedentes, aut Cani frigiditatem significant & pituitam dominan-
 tem. Frigidius adhuc temperamentum connotabit, si albedo ad fu-
 scum inclinet, qualis est color Plumbeus: amplius si ad nigredinem
 absque splendore: extinctionem enim calidi innati significat. Color **F**
 autem albus cum florido rubore mixtus optimam temperiem signifi-
 cat. Rubicundior abundantiam sanguinis. Si rubedo ad nigrum ten-
 dat cum splendore, sanguinis aduersionem portendit: si absque splen-
 dore, extinctionem. Flauus & Ruffus calidius temperamentum si-
 gnificat, & bilem dominantem, idem color & in capillis ex flaua
 bile oritur, vt niger ex atra. Notantur & in vrinis colores. Nam ten-
 dentes ad albedinem, frigiditatem ostendunt. Ruffæ & flauæ cali-
 ditatem ex bile, & quo splendidiore, eo maiorem uisionem signifi-
 cant. Subruffæ autem & subflauæ optimam temperiem. Ad rube-
 dinem accedentes, sanguinem aduri ostendunt. Ad viriditatem aut
 nigredinem pessimæ, magnam enim uisionem significant, quamuis
 nigræ aliquando humorem nigrum expurgari, quod bonum est, aut
 calorem extinguere, quod pessimum. In excrementis quoque iidem
 colores

A colores humorum qualitates ostendunt. Nam deiectiones flauæ, aut vomitiones flauam bilem ostendunt: virides, quæ Aeruginosæ dicuntur, peiores sunt, nam propter adustionem mordaciores euasunt. Nigræ cum splendore extremam vitionem, ideo lethales: sine splendore autem, aut fuscæ humorem Melancholicum frigidum. Similem ordinem colorum vult Galenus etiam considerari in cæteris corporibus, dummodo eiusdem sint generis. Pater autem primum in fructibus, cum maturantur, transeunt enim ex colore in colorem, vt in caliditatem. Cum adhuc acerbi sunt, virides spectantur, maturescentes autem, quidam albi fiunt: quidam in alios colores vertuntur: nam perfecte maturi alij flauescunt, alij rubescunt, alij etiam post rubedinem ad nigrum transeunt, vt patet in vua, ficu, Cerasis, Moris, & plerisque alijs. At nec flauī in rubedinem transeunt, nec rubri in flauum, sed genere differunt, ideo minus comparari possunt inuicem. Viriditas igitur in his frigiditatem ostendit, deinde albedo, quæ maturationem præcedit: reliqui colores caliditatem maiorem significabunt, vt maturitatem. Quod & de vino testatur Galenus 4. Simpl. vlt. Flauum enim & rufum & rubrum calidiora esse albo. Alibi comparans Flauum cum rubro & nigro inquit. Flauum calidissimum esse, mox fuluum, deinde rubrum, post nigrum, vltimo album nempe frigidissimum & aquosum. Hæc tamen comparatio non admodum firma est, & quia eorum plantæ non eiusdem speciei sunt, & quia pro locorum diuersitate succi valde differunt, licet color idem seruetur. Nam reperiuntur inter alba & colore fermè aquosa, calidissima tamen: & inter rubra cæteris frigidiora. Cum igitur non supponatur eadem materia, non tenet comparatio secundum colores. Vt plurimum tamen contingit flaua calidiora esse rubris, tenuiora enim sunt; succus autem tenuis cum colore flauo igneum quid ostendit: vt flaua bilis: & lixiuium: at rubedo in crassiore materia consistit & magis terrestri, vnde frigiditas: ideo vinum nigrum adhuc frigidius est rubro: Album autem tenuissimum quidem omnium, ob aqueam substantiam, frigidissimum autem quia non tingitur ab ignea substantia. Eodem modo inducere licet in radicibus, seminibus, floribus: resinis, lignis, terris, & cæteris metallicis. Vt plurimum enim flaua calidiora sunt albis & cæteris coloribus tendentibus ad nigrum dummodo semper in eodem genere fiat comparatio. De coniectura igitur ex coloribus quæ fita satis superque dictum est.

ANDREAE CAESALPINI

A R E T I N I,

De Medicamentorum Facultatibus,

LIBER SECVNDVS.

C A P. P R I M V M.

QUE AD MODVM cæteræ artes aliquando materiam, qua vtuntur, præparant, atque operi commodiorem reddunt, vt pictores facere consueuerunt in suorum pigmentorum confectionibus: aliquando autem ea rudi vtuntur, qualis à natura præstatur, vt statuarius marmore. Ars Medicinæ vtroque modo sua materia vtitur, aliquando simplicibus ac rudibus medicamentis, qualia natura ipsa effecit, aliquando vario modo præparatis & compositis. Postquam igitur in præcedentibus eorum facultates explicauimus, quas natura condidit, sequitur vt easdem perquiramus, quas ex diuersa præparatione ac mixtione adipiscuntur. Quamquam innumerus penè Medicina scateat remedijs, nullus enim est morbus, nullusque affectus, cui in tanta simplicium medicamentorum copia & varietate opem ferre non liceat: idque vel si solas plantas species, vt qui dam putarunt, eoque magis si animalia adiungantur ac Metallica. His tamen non contenta ars cepit varia miscere & præparare, vt ex alteratione ac mixtura nouas formas & facultates compararet, quasdam vero deleteret, aut occultaret, alias excitaret & vehementiores redderet, alias temperaret & mitiores efficeret: & tandem unicuique corpori & temperaturæ, ac morbo proprium pararet medicamentum. Igitur varijs inuentis præparationum modis, simplicia ad diuersos vsus accommodantur, separatione, coniunctione, alteratione: In quibus adeo astuta fuit & ingeniosa hominum solertia, vt res longissime inter se dissidentes inseparabili uinculo coniungeret: Quæ aduersissima & inimica naturæ essent, benigna & iucunda redderet: in rebus crassissimis & vilissimis tenuissima & pretiosissima inueniret, & quasi rerum formas ex materiæ crassitie & impuritate separaret, & res maxime corruptibiles à corruptione ac putredine æterno ferè tempore præseruaret. His aucta est adeo medicinæ ars, vt merito diuina appellari

Apellari ob hanc partem solam possit, cum secretas rerum naturas & mirandos effectus in morbis sanandis inuenerit. Hinc celebrata Pharmacopeia dicta; hinc Antidota multa, in quibus etiam Regum ambitio spectatur. Viget enim adhuc Mitridatium ab inuentore dictum: cuius exemplo postea Neroni Imperatori Theriaca ab Andromacho Medico celeberrimo composita est. Extat & Iustinum ad calculum frangendum efficacissimum: item Adrianum ambo ab Imperatoribus dicta. Relinquo innumeras alias confectiones à peritissimis Medicis & Philosophis compositas, ad quas confugere tamquàm ad sacram anchoram, ubi alia non prosint, necesse est. Increbuit vero adeo componendi consuetudo, ut nemo ferme sit, qui simplicibus utatur: & is doctior credatur, qui plura in vnum confarcinet, quamquam sapius ad pompam, quam vtilitatem. Placet enim plurimus multitudo rerum compositio, ratio tamen componendi à paucis tenetur.

B Nam aut ignoratis simplicium facultatibus, aut quæ ex miscella confurgere possint, fortuito omnia contingere necesse est. Nos igitur in præsentia hanc Medicinæ partem maximè necessariam pro viribus tractabimus, cum prius quæsiuerimus, utrum simplicium usus melior sit quam compositorum. Et utrum compositio sit in Medicina necessaria: hoc enim non satis constat. Et huius rei veritas non modicum afferebat momentum ad ea quæ dicenda sunt, inuestiganda.

C A P. I I.

Non esse necessarium compositorum medicamentorum usum, ex his persuaderi quis possit. Suppetunt enim ex simplicibus medicamenta ad omnes affectus; Nam ut in ijs reperitur cuiusque generis, & cuiusque gradus temperamentum ad quemcunque lapsum in primis qualitatibus corrigendū: sic in eisdem tam secundas, quàm tertias, & reliquas facultates facile erit reperire: omnium enim multa est copia, tum repellentium, tum attrahentium, tum purgantium, tum astringentium, tum abstergentium, & reliquorum. Amplius ubi plura vno medicamento efficere oporteat, siue similia, siue diuersa, siue etiam contraria, quæ maximè ratione compositionem necessariam putarunt, ut eodem tempore pluribus affectibus, seu morbis, seu causis, seu symptomatis, pluribusque particulis succurrerent: in his quoque omnibus compositionem habemus à natura factam. Multa enim sunt quamquam simplicia, dissimilaria tamen, ut brassica, & lens, quorum pars alium mouet, pars astringit. Abinthium abstergit, & astringit: Cichorium refrigerat, & expurgat obstructa: quæ ratione simul & febri & causæ succurrit. Et tandem ut omnes sapores omnibus modis natura miscuit, sic compositionem

DE MEDICAMENT. FACVLTA.

quamcunque nobis opportunam suggerere posse videtur. Huic rei **D** testimonio est Dioscorides, apud quem simplicia medicamenta ad quemcunque affectum sanandum reperiri possunt. Ratio quoque hæc idem conuincit: Nam si omnia ad vsum hominum condita esse, quæ hic sunt, credendum est. Sumus enim quodammodo omnium finis, vt testatur Aristoteles, nec deficit natura in necessarijs, verissimile est vnicuique affectui, cui natura humana subiecta est, contrarium remedium conditum esse. In qua re longè liberalior esse cognoscitur, cum sine numero in simplicibus longè plures notemus differentias, quam in morbis. Non esse igitur necessarium cõponendi vsum, ex dictis manifestum videtur. An verò etiam melius sit simplicibus vti quam compositis, ex ijs quæ sequuntur, consideretur. Videbitur alicui, si vnicuique morbo suppetunt simplicia medicamenta commoda, nõ solum superfluum esse compositionem, sed etiam inutilem ac noxiam. Quodcunque enim in mixtionem venit, alterari atque à sua natura discedere necesse est, & quæ commoda sunt, atque vtilia, incommoda reddi, & noxia. Quod si noxia componantur, vt ex vtrisque tertium vtile fiat, hoc magno eget medici artificio, ac sapius effectus, qui desideratur, non respondebit rationi: cum ars non possit vt natura mixtiones perficere, quod patet, si quis conferat balnea naturalia cum artificialibus. Hæc Galenus animaduertisse videtur 3. Meth. 2. cum rationem componendi similia tamquam rem antiquam probat: irrationabile tamen inquit, videtur: & quia in compositione nõ seruatur cuiusque actio, & quia inter multa vnum tantum, aut nec vnum prodesse vni corpori, reliqua autem obesse par est. Quasi liceat hoc pacto argumentari. Si miscibilia in mixtione alterantur à natura sua, nec seruatur cuiusque actio, male miscentur quæ sunt commoda, quia incommoda redduntur. Sin verò seruetur cuiusque actio, adhuc peius erit: nam vni morbo atque vni naturæ vnum tantum proderit, reliqua autem omnia oberunt. Sic in multorum mixtione noxia semper vincunt vtilia, aut etiam omnia fuerint noxia, nullum autem vtile. Damnanda igitur est omnis compositio, vbi simplicia adsunt vtilia: videturque orta ex ignorantia simplicium, tum naturarum, vt ibidem notat Galenus. Cum enim carnem gigni viderint à Thure, Iride, Opopanace, & alijs, nõ tamen ab vnoquoque semper, omnia miscuerunt, vt vbiicumque idem medicamentum satisfaceret: Frustrantur tamen & hoc pacto sæpe sine suo: vt aliquando muliercula simplici aliquo medicamento optatum assequatur, magno Medicorum multa componentium dedecore. His igitur aut huiusmodi quis compositum vsum labefactabit. Quod si compositiones à clarissimis Medicis non sine ratione excogitatas esse credendum est: celebrantur enim à Galeno innumera & à se inuenta & ab antiquioribus. Arabes quoque

A que multas in vsum inuenerunt, quibus frequenter hodie vtimur felicissimo successu. Rationes autem superius adductæ persuadere videntur, rursus videndum est, quid horum bene dictum sit, quid male. Quod vt facilius assequamur, supponamus prius quædam pro eorum solutione necessaria.

C A P. III.

R I M V M igitur supponatur: plurimum differre compositionem à mixtione, licet nomine compositionis in omnibus his vtamur. Compositio enim rerum est non à se inuicem alteratarum, sed cum integra secundum omnes virtutes remanent in composito: veluti in acervo ex tritico & Hordeo: Huiusmodi sunt omnes fermè compositiones recentes antequam fermententur, vt loquuntur: Agunt enim non secundum vnicam rationem, sed secundum singula, quæ in compositionem veniunt, magis minus prout vnumquodque alterum superat: citius & tardius pro solidiori aut liquidiori vniuscuiusque substantia, vt si vinum granatorum Gentianæ misceas, & statim propines, refrigeratio & repercussio prius fit, quam calefactio & absterfio. Sic Theriaca recens ob integram Opii virtutē soporifera est, antiquata autem nequaquam. Mixtio autem tunc propriè dicitur, cum facta miscibilium inter se alteratione ac refractione vnum quid tertium oritur, secundum quod totum compositum operatur, non secundum singula componentia: quamquam ab arte difficile id fiat, cum mixtionem ex mixtis moliat, quæ inuicem agere ac pati minus possunt quam elementa simplicia. Hanc alterationem nostri fermentationem appellant, quo tempore non licet in vsum trahere, præsertim si ex multis cõponuntur, propter agentium multiplicium confusionem, vnde perturbatio oritur, & ex plurimis læsio. Quædam autem longius tempus requirunt ad sui fermentationem, vt electuaria quæ arida recipiunt: Quædam breuiori tempore complentur, vt quæ constant ex liquidis, & quæ per decoctionem apud ignem perficiuntur, aut per infusionem. Mixtio igitur & cõpositio medicamentorum hoc modo differunt. Illud præterea considerandum: vtrum similia, an dissimilia, aut etiam contraria in mixtionem veniant. Nam similium compositio ob eam causam ab antiquis excogitata est, vt recenset Gal. 3. Meth. 2. vt medicamentum haberent, quod vnicuique corporis naturæ conueniret, cum id in singulis minimè inuenirent. Optimè igitur factu visum est, quamplurima eiusdem speciei in idem miscere, quo nulli corporis naturæ deesset, quod conueniat. Sic multa Sarcotica consarcinant ad carnem ubicumque gignendam: multa diuretica ad mouendam vrinam: multa soporifera ad somnum con-

DE MEDICAMENT. FACULT.

ciliandum, & in alijs eodem modo. Quam sententiam ea ratione im- **D**
 probat, quam superius posui. Nam aut non seruatur vniuscuiusque
 actio, cum sit mixtio, vnde neque compositum cōueniet, cui simplex
 conueniebat. Totum enim vnica tantum ratione agit diuersa à sin-
 gulis simplicibus. Aut non perfecta mixtione sed compositione tan-
 tum, singulorum erit actio, vnde læsio multa sequetur: vnum enim
 tantum aut nec vnum corpori proderit, reliqua autē oberunt. Quam-
 uis autem hanc sententiam improbauerit, ipsam tamen similibus com-
 positionem non damnat, sed tamquam antiquum inuentum probat:
 quasi ipsius antiquitatis authoritati innitendum sit, etiam si ratio dis-
 suadeat. Auerroes 5. Coll. 57. ea tantum ratione similia miscenda esse
 putat, vt vnum alterum iuuat: nam si vnum crassum fuerit, ad miscen-
 dum id quod tenuius est ad penetrationem præstandam, aut aliquid
 huiusmodi. Quod si hoc non accidat, nihil facere huiusmodi miscel-
 lam. Quidam plura & similia miscent, vbi pluribus & inter se simili- **E**
 bus affectibus succurrere cupiunt, vt cum laborantibus obstructione
 Hepatis & Lienis Eupatorium & Asplenium miscent. Sed antequam
 hanc postremam sententiam perpendamus, videamus rationem: cur
 dissimilia non autem contraria misceamus, vt alstringentia cum abster-
 gentibus: refrigerantia cum exsiccantibus: repellentia cum digerent-
 tibus, & alia huiusmodi. Certè alia nulla videtur esse causa, nisi ea quæ
 proximè dicta est, scilicet vt pluribus affectibus simul succurramus: vt
 in inflammationum augmento ad humores influentes repellentia, ad
 impactos digerentia componimus: & obstructions Hepatis deob-
 struentia cum alstringentibus roborantibus. Si igitur similes fuerint
 affectus, similia videntur exposcere remedia: si dissimiles dissimilia:
 si contrarij, etiam contraria: seu plures morbi, seu plures causæ, seu
 symptomata affuerint, quæ sigillatim remedia exposcant: vnde com-
 positio tum similibus, tum dissimilibus, aut contrariorum necessaria **F**
 esse videtur. Hæc ratio satis belle satisfacere videtur dubitationi de
 medicamentorum compositione. Patitur tamen & hæc difficultates
 non modicas. Nam si ex pluribus mixtio facta est, quo pacto actio sin-
 gulorum erit? Quod si hoc non sit, quo pacto pluribus affectibus
 succurretur? Vnum enim medicamentum & simile redditum ex
 mixtione, non potest pluribus affectibus dissimilibus, aut contrarijs
 succurrere: nec similibus, si singulorum propria fuerint remedia: quod
 si non propria, frustra est miscella, idem enim simplicia singula præsta-
 bunt, quod totum. Si vero compositio tantum fuerit, non mixtio, vt
 singulorum sit actio, non totius: oritur occasio deridendi, quam af-
 fert Galenus 1. Catage. cap. 1. apud eos qui compositionem detrecta-
 bant, quasi præses quidam eis imperet, tu ad Hepatis portas: tu ad ve-
 sicam, vel renes duos proficiscere. Præterea qui fieri potest, vt quod
 in com-

A in compositione inest calefactiuum, quodcumque tetigerit in corpore, non calefaciat? & refrigeratiuum non refrigeret? incisiuum non secet, astringens non astringat, & de cæteris eodem modo? Cum igitur medicamenta assumpta omnia in ventriculum excipiantur, deinde per venas in reliquas partes ferantur, calefient aut refrigerabuntur & secundum cæteras qualitates alterabuntur, quæ non egent tali alteratione, aut forte, quæ contrariam alterationem requirant. Adde perturbationem, quam ex inæquali actione fieri necesse est, cuiusmodi accidit lenti & Brastica ob contrarias facultates nempe deiectionem calidam, & astrictoriam frigidam. Negabimus ergo omnino compositionem utilem esse ad affectuum multitudinem excogitatam? An in quibusdam probanda est, in quibusdam autem inutilis, aut etiam noxia est censenda? Vbi enim actiones plures se se non impediant, ut incidere simul & abstergere: mouere vrinam & obstructionem ab aliqua parte auferre: potius enim vnum alterum iuuat, quam impediat: non enim sunt contraria. Vel si contraria sint, non in eodem tempore agant, sed cessante vno alterum sequatur, ut astringentia cum attenuantibus: prius enim peragitur attenuatio, deinde sequitur astrictio. Sic in alui fluxu aliquando cum purgantibus miscemus astringentia, ut post purgationem sequatur astrictio: nam quæ tenuiora sunt citius opus peragunt. Vel vbi diuersos humores aut partes respiciant, ut cū purgantia pituitam coniungimus cum trahentibus bilem aut Hepatica cū cordialibus aut cephalicis & similibus alijs. In his omnibus miscellam seu similiū, seu dissimiliū, aut contrariorum commodam esse censemus. Vbi autem hæc non adsint, sed vnum alteri sit impedimento: ut cum attrahere simul & repellere conamur: aut defluxū humorum sistere simul & attenuare ac vias aperire tentamus: aut concoquere & mouere: euacuare ac replere: mixtiones has omnino inutiles aut etiam noxias iudicamus, quamquam vtrisque forte affectus indigeant. In his enim alternatim agendum, modo vni modo alteri succurrendo, ut præcipit Galenus 9. Meth. 10. vbi pugnant indicationes, ut si purgare oporteat, simul & vires rescicere, per Epicrasim agendum quod est paulatim quod vitiosum est, vacuare, & paulatim inuicem quod salubre est, pro eo reponere. Concludimus igitur, vbi plures sint affectus curandi, quorum propria remedia se se non impediant, quo minus simul adhibeantur, hanc vnā ex causis esse, cur medicamenta componimus seu similia, seu dissimilia, seu etiā contraria. Sed in his compositionem quarimus non mixtionem, ut componentium ratione potius quam totius medicamenti agere possit: nec tamen perturbatio oritur, si ea seruentur, quæ diximus. Nec præside aliquo imperante egent, ut ad diuersas partes tendant, insunt enim simplicibus facultates, quæ ob familiaritatem diuersos humores aut partes respiciant.

DE MEDICAMENT. FACULT.

spiciant. Fieri tamen posse credendum est, vt etiam mixtum ratione **D** componentium agat eas operationes, quæ non ratione primarum qualitatum, sed secundarum & sequentium, & quæ à tota substantia dicuntur, fiunt. Cum enim in mixtione non corrumpantur miscibilia, sed alterentur tantum, multas facultates eorum seruari credendum est, quæ permanent integra, cum præsertim ars non perfecte misceat, vt natura. Sic theriacæ compositio extat remedium ad omnia venena, quia in ea acervata sunt omnia, quæ ad singula faciunt. Huiusmodi sunt & alia antidota à Græcis Polychresta appellata, quia ad diuersos vsus accommodantur propter multorum simplicium receptionem. Testatur quoque Hipp. in lib. de Vet. med. Quæ in homine praua adfunt, quanto pluribus miscentur, tanto mitiora ac meliora fieri. Multitudo igitur medicamentorum potentior est ad humores prauos corrigendos, & venena, quam vnum solum.

E

C A P. IIII.

NA igitur causa, & ratio componendi medicamenta hæc est, vt efficacius agant: Altera, vt pluribus affectibus succurrant, vt prædictum est: in quibus mixtio sufficit secundum primas qualitates, ne interim partes sanas offendant: secundum reliquas autem melius est vires integras remanere. Sed & alia est, ac præcipua componendi ratio, quam docet Galenus. 3. Meth. 2. & in libro de Theriaca ad Pisonem: solam rationabilem, & artificiosam esse. Consistit autem in contrariorum mixtione, vt ex ijs medium fiat, quod affectui, & naturæ cuique proprium sit remedium: vt si eruginem nimis exsiccantem quam oportet, caræ & oleo humidioribus quam decet, misceamus, fiet medicamentum moderatè exsicicans pro cauis carne replendis: quod per se nullum dictorum præstare potest: **F** vt verò plus, aut minus de erugine admiscuerimus, cuique naturæ tum molliori, tum duriori fiet commodum. Quæ igitur nimis intensa sunt qualitatibus, remittenda aliorum mixtura, acria hebetando, imbecillia acuendo, & alia huiusmodi faciendo, & variando pro cuiusque simplicis medicamenti vitio, & hominum temperie. Vbi ergo simplex medicamentum habemus, quod totum præstet, frustra componimus plura. Vbi verò aliquod vitium fuerit, hic necessaria compositio, aut præparatio, per quam commodum, & sine noxa fiat medicamentum. Aliquando autem sola præparatio sufficit absque alterius admixtione, vt in pluribus metallicis fit, quæ aut vstrione, aut lotione, aut alijs huiusmodi indigent. Aliquando verò admiscenda sunt aliqua, quorum mixtura vitia corrigantur, & unicuique naturæ commoda fiant. Sed de præparatione quidem simplicium inferius dicemus. De mixtio-

- A**ne autem contrariorum ad vitia corrigenda, in quibus fiat, & propter quid, nunc explicemus. Hinc enim maximè patefiet necessitas componendi, quam antea quærebamus. De hac re diligentissimè egit Mesues in libro, quem inscripsit de Consolatione Medicinarum, at solum de medicamentis purgantibus locutus est. Nos in vniuersum quam fieri potest breuissimè hæc persequemur. Inuenio sex numero esse ad summum, quæ in medicamentis corrigenda occurrunt: quorum primum in excessu virtutis consistit, cui resistimus per admixtionem eius, quod habeat contrariam facultatem: vt erugini oleum, & cæram adiungimus, Scamonio succû cydoniorum, opio castoreum, & his similia, qua mixtione reducimus medicamētum ad tantam virtutem, quanta indigemus. Secundo loco est eiusdem imbecillitas, quæ auctiōe virtutis requirit: fit autem per ea, quæ valentiora sunt: vt in emplastrum barbarû squamma eris admixta exsiccantius reddit.
- B** Non tamen vbique ex eodem genere sumuntur, quæ vires medicamenti adaugeant: nam debiliter purgantia non solum per valentiora purgantia acuantur, sed & alijs: vt Agaricus, & turbit per zinziber: aloes per cinnamomum: Manna cum semine ameos, aut cardamomi: Hermodactylus cum succo raphani, aut scillæ: cum his enim & citius & valentius humores trahunt. Cuius rationem tetigit Mesues, quia non omnia cum omnibus conueniunt, affinitatem enim quandam requiri inter ea. Adde quod ea quæ id præstant, plurima acria sunt, & tenuium partium, quorum opera præstat medicamentis penetratio, & caliditas, vnde virtus trahendi augetur. Tertio in quibusdam medicamentis insunt vires maleficæ, ac venenosæ, modo vni membro, aut omnibus noxiæ, quos delere necesse est, si vtilitatem ex ijs quærimus: Ijs opponenda cōtraria secundum noxarum differentias, vt uenenis antidota: scamonio ob nimiam acredinem excorianti psyllij mucillago: ne principalia membra offendant, aromatica & modicè astringentia. Quarto cū pleraque medicamenta ingrata sint, quominus natura illa abhorreat, alterare oportet ijs, quæ grata sunt: quomodo scamonium in carne citoniorum occultatur, aut saccharo rosaceo, vt gustus insuauitatem nō agnoscat. Sic electuaria saccharo, aut melle conficiuntur: & in theriaca vinum dulce additur. primo de Antid. 5. Similis ratio est in coloribus, qui aliquando quærentur, vt visui placeant: vt in emplastris albis oleum recens, aut cerussa. 1. Catage. 12. Eadem ratione odores quoque miscentur propter diuites, & delicatos: vt pompholigi in neruis vulneratis, & discerptis miscemus spicata vnguenta. 3. Catag. 8. Huiusmodi igitur, atque alia ad gratiam misceri solent. Quinto multis medicamentis accidit, vt licet vires habeant, quas quærimus, & innoxia sint, inepta tamen ad vsum repetantur: nec administrari possint, nisi quædam adiungantur. Nam si hæc

DE MEDICAMENT. FACVLTV.

hære partibus externis oporteat, glutinosa admiscenda sunt, vt cæ-
ra, oleum, resinæ, lithargyrius, farinæ: ad emplastra, aut cataplasma-
ta: ad potiones autem, aut infusiones per clyttherem, aut in vlcera si-
nuosa, necessaria sunt liquida. Ad hoc caput reduci possunt, quæ ve-
hiculum præstant medicamentis, vt in profundum penetrent, & ad
certas partes ferantur: vt acetum facit in oxyrhodino: & vinum album
ad terram Armeniam in venas ducendam: & quæ renes petunt, ad
medicamenta eo ducenda. Contra ijs, quæ in transitu hære cupi-
mus, nec ulterius penetrare: miscemus lenta, vt in affectibus gulæ,
gummi, & tragacantham. His igitur adminiculis medicamenta apta
redduntur, vt ritè vbi oportet, administrari possint. Ultimo cum sæ-
pe contingat, medicamenta per se diutius conseruari non posse, cum
facile putrescant, nec detur copia eorum in quolibet tempore: ars in-
geniosa diuersos conseruandi modos adinuenit, quorū vnus est per
admixtionem rerum minimè putrescentium, vt est acetum, sal, mel, E
saccharum: quibus medicamenta conduntur, ac præseruantur: quo-
modo parantur condita, quas nostri conseruas appellant: electuaria,
& syrapi. Alij verò sunt modi per præparationes quasdam, quas
suo loco explicabimus. Hæc igitur sunt, quæ in medicamentis sim-
plicibus occurrunt corrigenda, quorum gratia compositio necessaria
est ex contrarijs quoquo modo, vt ex dictis colligere licet. Appellant
autem recentiores radicem, seu basim compositi medicamenti, sim-
plex illud, cuius vitia corrigimus, vt in hiera est aloes: reliqua autè,
quæ in mixtionem veniunt basim corrigentia. Et basis in quibusdam
vnica est, cum vnicum effectum quærimus: In quibusdam duæ aut
tres, aut plures, vbi plura simul facere volumus: vt in benedicta pro
basi sunt plura medicamenta purgantia, turbit, esula, & scamonium,
vt plures humores trahat. In theriaca carnes viperæ, & alia multa ale-
xipharmaca, vt pluribus generibus venenorum succurreret. Quæ au-
tem basim corrigunt itidem nunc plura, nunc pauciora satisfaciunt. E
Euenit enim aliquando vt vnum plura vitia corrigat. Fit etiam, vt ali-
quod ex corrigentibus incommodum aliquod prætet composito, vt
in barbaro cæræ, & olei admixtio vim bituminis debilitauit, ideo
opus fuit vires restituere adiectione squamæ: sed hæc in particulari-
bus diligentius quærenda sunt apud Galenum in libris de Composi-
tione medicamentorum secundum locos, & secundum genera, sed
nobis satis est typo hæc in vniuersum collegisse, vt hinc componendi
necessitas pateret. Duæ igitur ex dictis colliguntur componendi ra-
tiones, vna quæ artificio carere videtur, & fit tū ex similibus, vt vnum
alterum adiuvet, sic enim efficacius agunt: tum ex dissimilibus, tum
etiam ex contrarijs, vt pluribus affectibus simul succurratur. Altera
artificiosa, quæ ex contrarijs perficitur, vt medicamentorū vitia cor-
rigantur.

LIBER SECVNDVS.

271

A rigantur. Ex quibus etiam patent dubitationem superius allatarum solutiones. Nam & si mixtio simplicia alteret à natura sua, vt quæ commoda sunt incommoda reddat, non tamen ob id tollitur, quo minus incommoda per contrariorum mixtionem reddantur vtilia. Quod si etiam ex mixtione aliquid de bonitate deperdatur, non deest modus restituendi composito integras vires, vt patuit. Præterea in compositis non semper mixtionem expectamus, cum singulorum actiones cupimus distinctas: & ex mixtione non omnes simplicium proprietates delentur, sed multæ adhuc illæ permanent, quia non corrumpitur miscibilium substantia. Quod vero dicebatur, non esse necessariam compositionem; vbi simplicia ad quemcumque affectum suppetant: innumeras enim esse simplicium species & differentias, vel longè plures, quam in morbis notare possumus, & viribus quomodocumque varijs præditas. Respondemus cum non omnia omnibus in locis oriantur, aut in toto anni tempore non qualibet haberi possint, aut denique non semper ad manus in quacumque occasione suppetant: coacti fuerunt Medici ijs quæ haberi possunt, vti: in quibus cum sæpè aliquid desideretur eorum quæ diximus, necesse fuit id per compositionem restituere, aut quomodocumque corrigere. Præterea in infinita propemodum simplicium multitudine, multorum ignorari proprietates, & virum efficacias necesse est. Ideo in locum eorum alia medicamenta parare oportuit, per mixtionem cuique affectui ac naturæ accommodata. Sed hæc satis dicta sint ad quæstionem propositam de vtilitate ac necessitate compositionis: iam reliqua persequamur: ac primum rationes cognoscendi facultates compositi medicamenti: deinde vires, quas ex diuersa præparatione simplicia acquirunt. Quibus peractis tota nostra tractatio absoluta erit.

C

C A P. V.

A T igitur primam partem aggrediamur: Cum plures sint medicamentorum facultates, nempe aliæ in primis qualitatibus, aliæ in secundis, tertijs & cæteris, vt superius explicatum est. Hic clarioris doctrinæ gratia de primarum tantum commixtione agemus: eadem enim est ratio in commixtione saporum & reliquarum contrarietatum, quæ per commixtionem refrangi possunt. Vt igitur rectè componamus, & scopum, quem intendimus in compositione, attingamus, necesse est ex quorumcumque miscella, quod temperamentum futurum sit, inuestigare: qua ratione & ipsi noua componere, & quæ ab alijs composita sunt, rectè iudicare pote-

DE MEDICAMENT. FACULT.

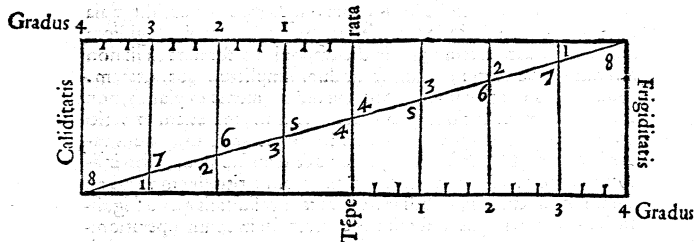
poterimus, & ad vſus recipere. Sed hæc exactè cognoscere fortè impossibile fuerit. Nam neque simplicium habemus exactum temperamenti gradum: præterea alterationes quæ inuicem fiunt, & mutuos affectus agendi ac patiendi in multis ignoramus: Quædã enim agunt tantum nec patiuntur aut vix, vt venena: nam sunt inter ea, quæ quomodocumque misceas, ad benignitatem numquam reducās. Quædam contra facillè patiuntur, nec reagent, aut vix, vt aqua simplex. Propter hæc igitur difficiè est exactum inuenire cuiuscumque miscellæ temperamentum. Quoniam pro diuersis miscibilium temperamenti & varia eorundem refractione, varia compositorum temperamenta oriri est necesse. Nihilominus si non attingere, saltem collimare bonum fuerit. Hinc enim multa huic scientiæ futura est accessio. Disputatũ est autem de hac parte Medicinæ ab Auerrœ in Collectaneis, & ante ipsum ab Achindo Arabe: sed post illos diligentissimè ac fortè subtilius quam oportet à recentioribus, E qui calculo numerorum hæc examinant. Sed fastidientibus calculorum suppurationibus hodie à plerisque sprete est hæc Medicinæ pars admodum necessaria. Nos igitur pro viribus eam ex difficillimis suppurationibus eruemus, & ad Galeni sententiam enodabimus, vt clara nudaque veritas vnicuique pateat. Sciendum ergo primum est, in contrariorum mixtione refractione vtriusque contrarij fieri, donec vnum quid ex ambobus fiat medium inter ea: sed hoc medium non semper idem produci, variari enim secundum contrariorum inter se proportionem. Nam si æqualia fuerint, æqualis refractione oritur, vnde ad medium, quod ab vtriusque extremis æqualiter distat, peruenire necesse est: hoc autem temperatum appellatur. Si vero vnum alteri dominetur, refractione fiet inæqualis: ideo tantum ab hoc medio versus id quod prædominatur, discedere est necesse, quantum prædominantis actio maior fuerit. Cum autem duplex sit vniuscuiusque excessus, vnus secundum virtutem, alter secundum quantitatem: appello secundum virtutem, qui sit secundum qualitatis augmentum, calidum enim & frigidum magis & minus dicuntur secundum intensionem & remissionem. Secundum quantitatem vero, si corpus tantummodo augeatur, non gradus qualitatis. Ideo necesse est, vt prius utramque auctiorem ac decrementum quo pacto considerentur, declaremus: ex eorum enim uariatione refractione contrariorum variatur, & compositi temperamentum. Prius autem de qualitatis augmento dicamus, supponentes non secundum se maiorem ac minorem dici, passio enim hæc quanti est, ut albedo tanta est, quanta est superficies: ipsa autem secundum se indiuisibilis est, ut forma. Augmentatio igitur hæc & diminutio

A minutio pertinet ad quantitatem materiæ. Sed & alia ratione magis & minus in ipsis dicitur, idque non in simplicibus elementis, sed in mixtis tantum, fit enim per admixtionem contrarij, vt 5. Phyl. 19. tradit Aristoteles. Magis enim calidum est quod minus habet de frigido, & è conuerso. Hoc inquam simplicibus non accidit, quia nullam habent admixtionem: sed tantum calidiora vel frigidiora secundum quantitatem materiæ dicuntur: ideo & mixta ex ijs non alia ratione variantur, quam secundum simplicium quantitatem. Quæ verò ex mixtis componuntur, vt medicamenta ex plantis, non solum ex componentium quantitate variantur, sed etiam ex variorundem gradu. Quamuis autem in infinitum fermè gradus variari possint, latitudo enim intensiōis & remissionis diuidi in infinitum potest: placuit tamen Medicis totam latitudinem vsque ad summum quatuor gradibus includere tam caliditatis quam frigiditatis: tot enim notantur sensibiles differentie in earum operationibus circa humanum corpus. Primus enim gradus tanquam minimus intelligitur, per quem aliqua quidem alteratio in corpore fit, sed tamen obscura. Secundus, per quem manifesta est, non tamen offendens tactum. Tertius, vbi iam aliqua læsio sentitur, non tamen corruptio. Quartus & vltimus, per quem corruptio particulæ infertur, cui applicatur. Hos gradus & in calidis & in frigidis, & humidis & siccis animaduenerunt, licet in humidis minus ob actionis imbecillitatem. Easdem differentias proportionem etiam in secundis qualitatibus & cæteris reperire licet, in astringentibus, aperientibus, purgantibus & reliquis: nam aut obscure aut manifestè agunt, aut vehementer, aut in extremo: His enim verbis Galenus & Dioscorides gradus connotare solent medicamentorum. Quod si quæ fuerint, quæ in corpus humanum nullam ex his quatuor actionibus pariunt, exactè media inter contraria statuerunt appellantes temperata, cum enim neutrius contrarij actio apparet, æqualia ea esse necesse est, actio enim à prædominante fit. Duo autem contraria in eodem prædominari nequeunt, vnde nec agere. Primum igitur & minimum prædominium in primo gradu est, secundum in secundo, tertium in tertio, quartum & maximum in quarto. In medio autem utraque contraria æqualia: in oppositis gradibus subiectio & seruitus oppositi contrarij dicitur, quia alterum dominatur. Qualitas autem subiecta remittit oppositam dominantem magis & minus: cum enim in temperato æqualiter refrangantur, in primo gradu subiecta qualitas dominantem minus remittit quam in temperato: præterea minus in secundo: adhuc minus in tertio: minimè autem in quarto: summa enim est in eo qualitas absque admixtione contrarij.

Adeo

DE MEDICAMENT. FACVL.

Adeo, vt ex vtroque contrario secundum intensiorem & remissionem vna latitudo constituatur in octo partes diuisa quatuor caliditatis gradus & totidem frigiditatis efficientes, in quorum medio indiuisibili temperatum est, hoc modo.

patet igitur maximam caliditatem minimæ parti frigiditatis admixtam iuxta vnum extremum latitudinis esse: minimam vero maximæ frigiditati admixtam iuxta alterum extremum, in quibus quartus gradus vtriusque ponitur, in ipsis vero extremis qualitates sine admixtione contrarij esse, cum indiuisibiles sint, & nullam habeant latitudinem, ideo in summo. In intermedia autem latitudine variam vbique proportionem esse caliditatis & frigiditatis, vnde gradus prædicti oriuntur, qui etiam latitudinē habent. Appellant autem Medici principij medium & finē cuiusque gradus triplici hac sectione contenti, nam si in minores secentur, omnino insensibiles redduntur.

C A P. VI.

VAE autem proportio oppositarum qualitatū in singulis gradibus & singulorū graduum inter se statuenda sit, non conuenit inter omnes. Hac tamen ignorata necesse est compositi temperamentū ignorari, cum ex componentium certa proportione oriatur, vt enim magis aut minus vna qualitas alteri dominatur varium oritur temperamentum. In hac re extat antiqua opinio Archindi, quam sequitur Arnaldus Villanouensis inter recentiores, quamvis ab Auerroe damnetur. Volunt hi duplam esse proportionem inter inferiorem gradum & proximē superiorem, vt si in temperato vna portio caliditatis inest, in primo gradu duæ ponantur: in secundo quatuor: in tertio octo: in quarto sexdecim. Hoc modo vique ad hunc numerum multiplicant omnes qualitates. Quod autē semper eadem proportionē crescant gradus scilicet dupla, inter alias

A alias rationes inanes ex numerorū scientia non ex natura ductas, hanc magis naturalem ponunt : quia similiter inspicatur inesse in singulorum graduum operationibus, vnde eorū distinctio sumpta est. Eadem enim videtur esse proportio operationis primi gradus ad operationē secūdi, & huius ad tertij, & tertij ad quarti operationē ideo & gradus qualitatū similiter proportionari necesse est. Nituntur autē eandem proportionem operationum sic ostendere. Operatio enim primi gradus est occulta alteratio membri, tertij autē occulta corruptio: sic operatio secūdi est manifesta alteratio, quarti autē manifesta corruptio. Eadem igitur proportio est inter primum & tertium, quæ inter secundum & quartum, sed maior quā dupla. Sic commutata proportionē primus se habet ad secundum, & tertius ad quartū : vna enim est manifesta alteratio aut corruptio, altera occulta. Esse autem duplam hāc, per similitudinem probant in multis. Inquiunt enim prima augmēta

B in omnibus sensibilibus fieri per duplum, & adducunt Galeni experimentum, qui cum æquales aquæ frigidæ & calidæ portiones miscuisset, & temperatas reddidisset: inquit non efficere sensibilem operationem secundum alteram qualitatem, nisi illa ad minus dupletur. Quod si in primis id fiat, ergo & in reliquis immediatē sequentibus fieri putant, cū eandem seruent proportionem. Hanc sententiam Auerroes multis rationibus impugnat, quas nos vltro omittimus: acriter enim eas refellit Arnaldus. Sed nos contra eandem hanc addimus. Si omnis intensio & remissio est propter admixtionem contrarij, vt superius ex Aristotele supposuimus, necesse est, vt quantum de contraria qualitate auferimus, tantum altera intendatur, & quantum vna intenditur, tantum altera remittatur, magis enim calidum est, quod minus habet de frigido, & è conuerso: alioqui aliquā esset intensio & remissio sine contrarij additione aut ablatione. Addatur enim plus caliditati quam dematur de frigiditate: magis ergo calidum & minus calidum cum equali frigiditate manebunt: intensio ergo erit sine contrarij remissione. Idem absurdum continget, si plus dematur de frigiditate quā addatur caliditati: erit enim aliqua remissio sine contrarij additione, ea scilicet, qua demptio superat auctiōem. Si ergo temperati caliditas quæ supponitur esse æqualis frigiditati, dupletur vt volunt ad primū gradum cōstituendum, frigiditas nulla relinquetur: tantundem enim auferre de frigiditate oportet, quantū caliditatis addimus. Sic primus gradus in summo fuerit sine contrarij admixtione, & auferētur ex rerū natura ceteri gradus: quæ maximē absurda sunt. De proportionē autem oppositarum qualitatū in singulis gradibus iidem volunt: in temperato quidem æqualem esse: in primo gradu duplam, vt vna sit portio frigiditatis, duæ caliditatis: in secundo quadruplam, vnam scilicet frigiditatis, quatuor caliditatis: in tertio octuplam: in quarto sex-

DE MEDICAMENT. FACULT.

decuplam eadem ratione. Quasi eadem proportio quæ est singulorū graduum cum temperato, sit etiam qualitatis excedentis cū opposita. Sed & hoc contra illud principium pugnat, quod mox diximus de intensione, & remissione. Fiet enim, ut eadem portio frigiditatis sit in temperato, & in primo gradu caliditatis, & reliquis: sic intenduntur sine contrarij remissione. Exemplum autem Galeni propositum de miscella aquæ frigidæ cū calida: non fieri sensibile mutationem, nisi ad minus dupletur altera, conceditur quidem in auctione secundum quantitatem: at hic supponimus manente eadem quantitate auctiorem fieri secundum gradum. Irrationabilem igitur istorum opinionem relinquamus. Altera est quorundam opinio. Quod non ubique sit eadem proportio, sed alia semper atque alia, eaq; incerta & nobis incognita. Quamvis enim sciamus secundum gradum manifestè alterare posse, tamen quantum in eo insit calidi, quantum frigidi, ignorari: quia & elementorum proportionem in mixtis ignoramus. Sic igitur hanc contem-
Eplationem derelinquunt, eos irridentes, qui in rebus difficillimis & inanibus sine ulla utilitate versantur, studentes sua figmenta & numeros conceptos rebus naturalibus accommodare. Sed hi partim quidem bene sentiunt, partim male. Nam quod proportionem eorum, quæ continue intenduntur & remittuntur, semper diuersæ sint, necessariū est: Quod enim ab æqualium proportionem discedit, quæ est temperati, variationem in diuersa distantia habere proportionem componentium est necesse, una qualitate semper aucta, altera æquè diminuta. Quod vero incerta singulorum graduum proportio nobis sit, quia elementorum proportio in mixtis similiter abdita existat, non omnino verum est. Non enim quærimus hæc simpliciter ut in natura sua existunt, sed ut ad corpus humanum referuntur. Cum igitur alteratio quæ à medicamentis in eo fit, mensurari possit secundum prædictos gradus: etiam excedens qualitas, unde alteratio provenit, eodem pacto mensurari
Fpoterit. Sic temperatum dicimus non simpliciter, sed quod nullam infert impressionem sensibilem: respectu enim corporis humani temperatum est: ad quod reliqua comparantes pro maiori aut minori distantia ex alteratione cognita, mensuramus singulos gradus. Quod si incerta esset, ut illi inquit, sensibilis distantia mensura: vana esset medicamentorum compositio ratione inuenta: incertū enim esset quid ex miscibilibus resuleret, sed fortuito aliquando propositum attingeretur, non ratione. At si certa est componendi ratio, quam docuit Galenus, & nos superius tetigimus: certam quoque esse graduū mensuram & proportionem, necesse est: qua ignorata & compositio ignoretur. Inuestigemus igitur quæ nam hæc sit, postquam ea, quam prædiximus non satisfacit.

A

C A P. VII.

EX T A T autem Auerrois sententia 5. Coll. 58. qui vult additiones fieri semper æqualibus portionibus hoc modo, vt primus gradus fiat per additionem vnus partis supra temperatum: secundus addita altera æquali supra primum, & sic deinceps, vt primus temperatum superet per vnā portionem, secundus per duas, tertius per tres, quartus per quatuor. Vnicam autem portionem esse vult in temperato: ideo primum gradum duplum ponit ad temperatum: secundum vero triplum, & deinceps. Verum & hæc in idem incommodum incidit, vt superior. Cogitur enim fateri intensiorem fieri sine contrarij diminutione, quatenus primum gradum duplum ponit ad temperatum, nec minuit oppositam qualitatem in auctione cuiuscunque gradus, sicut prior sententia. Quatenus verò per additionem vnus portionis æqualis vult fieri, rationi consentaneum est. Si enim in omni genere mensura vna est & simplicissima, qua reliqua mensuramus: sic & in alteratione vnum quid esse oportet minimum sensibile tamen, vt in ponderibus facimus. Portio igitur alterationis sensibilis & minima cum statuatur in primo gradu, per recessum à temperato, mensura erit aliorum simplicissima: cui si altera æqualis addatur, sensibilis mutatio facta erit, ideo secundus gradus erit constitutus: à quo tertia sensibilis mutatio facta per eiusdem mensuræ additionem, tertium gradum constituet: tandem quarta mensura addita quartus gradus cõflabitur ex quatuor mensuris constans additis supra temperatum. Quæ autem portio in temperato sit, vtrū vna, vt videtur sensisse Auerroes, & Alchindus, an plures, hac ratione cognoscetur: sumpto principio sæpius dicto, quod omnis intensio & remissio fit per admixtionem contrarij, vt tantum de vna qualitate remittatur, quantum de opposita additur, & e conuerso. Fiat igitur mutatio de quarto gradu ad tertium, cuius mensura iam nota est, fit enim per ablationem vnus primæ mensuræ, vt quatuor ad tres reducantur: necesse est igitur vt vna æqualis mensura de opposita qualitate oriatur, quæ non merat in extremo quarti gradus. Sic cum tertius ad secundum minuitur, altera æqualis de opposita additur. Iterum cum secundus ad primum transit, tertia mensura de opposita accedit. Cum vero ex primo gradu ad temperatum fit transitus, quarta adiungitur de opposita. Quatuor igitur erunt in temperato mensuræ hoc modo genitæ ex mutatione quarti gradus per adiunctionem oppositæ qualitatis. Quod si æquales in temperato supponuntur qualitates, quatuor item erunt mensuræ oppositæ qualitatis. Quibus sic demonstratis patet, primum gradum, cum fiat per vnus additionem supra temperatum, ex quinque mensuris vnus qualitatis constare, tribus autem

DE MEDICAMENT. FACULT.

opposita, dempta vna ex temperato. Secundum ex sex vnus, alterius D
vero duabus. Tertium ex septem vnus, vna autem alterius. Quartum
ex octo vnus, nulla autē alterius, quia finis est latitudinis in octo par-
tes æquales diuisæ: vtriusque contrarij numeris opposito modo au-
ctis & imminutis, vt in descriptione latitudinis supra paruit. Manife-
sta etiam est singulorum graduum proportio inter se: per vnitatem
enim additam ac demptam inter se differunt: & singulorum notus
est numerus componentium. Sed de augmento ac decremento qua-
litarum secundum intensiorem & remissionem hæc dicta sint.

C A P. VIII.

N V n c de ijs, quæ secundum quantitatem sunt, dicamus. Est
autem & in his nō modica difficultas: nec apud omnes de ea
rum proportionibus conuenit. Nam dubitatur, si in maiori E
quanto maior est virtus, in minori verō minor, diuisibiles enim sunt
qualitates ad diuisionem corporis: quo pacto idem gradus in maiori
quanto seruabitur, qui in minori? Absurdum enim videtur mutari
vniuscuiusque temperamentū proprium aucta quātitate aut diminu-
ta, vt in libra mellis aliud sit temperamentū quā in vncia. Præterea ex-
eectus tantus in quantitate fieri posset, vt totā latitudinem graduum,
quā posuimus, transgrederetur: quæ omnia impossibilia sunt. Quod si
in qualibet quantitate seruatur idē gradus medicamenti: cū in mixtio-
nem venerint duo contraria æqualia in gradu, semper videbitur oriri
temperatū, quomodocumque alterius quantitātē auxeris aut minue-
ris: quod repugnat experientiæ: Diuersa enim cōpositi temperamēta
oriuntur, pro diuersa proportionē quantitātū ex Galeni exēplo supe-
rius dicto. Si æqualem aquæ frigide & calide quantitātē miscuerimus,
temperatā fieri: si altera augeatur, discedere a temperato versus prædo-
minans. Quod & ratione ostenditur. Si enim tanta quantitas aquæ ca-
lidæ frigidam ducit ad temperatā, maior cum maiore habeat virtutē,
amplius calefaciet eandē quantitātē aquæ frigide, ergo calidiore red-
det. Neque sufficit, si dicamus, maiore virtutē in maiori quanto ex ten-
sue tantū intelligi, quia potest latius extēdi in corpus quod patitur, &
hoc modo magis calefacere, quia ampliore quantitatem calefaciat. At
supponimus in eadem quantitātē aquæ frigide agere maiore & mino-
re calide quantitatem. Si igitur nō amplius eandem calefaciat, eadem
virtus erit in maiori & minori quanto, quod pugnat aduersus princi-
pium de qualitatis diuisione secundū quantum. Quidam respondēt,
per auctiōem quantitatis alterius contrarij mutari temperamentum
compositi: non quia maior quantitas magis agat in oppositam: sed
quia ab opposita qualitate minus deprimitur à suo gradu, quā minor,
magis

A magis enim resistit corruptenti maior quantitas quam minor. At ob solam resistantiam variari temperamentum recedit à veritate. Si enim maior quantitas non magis agat, sed solum magis resistat: minor quantitas opposita idem patietur à maiori & minori, vnde ducetur ad idē temperamentum, quod implicat contradictionem. Igitur dicendum est cum determinata sit vniuscuiusque potentia & secundum quale & secundum quantum, & reliqua prædicamenta, quam excedere impossibile est: fit vt vnumquodque vsque ad gradum proprium cætera alterare possit, non vterius: excederet enim potentiam. Cum igitur Mel ponatur in secundo gradu calidum, quantumcumque eius suatur, aut alijs misceatur, vltra secundum gradum per se calefacere nequit. Præterea vt virtus secundum gradus determinata est, sic & secundum quantitatem: vniuscuiusque enim certa quantitas requiritur, vt præstare possit opus secundum proprium gradum, qua si minor sumatur, deficit in sua actione, ideo nō poterit alterare vsque ad proprium gradum, sed minus. Si verò augeatur, non vltiorem gradum inducet, quia non potest: sed in eodem statu conseruabit, ac si simili simili adueniat, non enim inter similia datur actio, sed inter contraria. Quamuis igitur in maiori quanto maior sit virtus, ea tamen non excedit gradum proprium: sed maior eius virtus ostendetur, si ei applicetur maior quantitas corporis patientis, nam & illam conuerter in suā naturam, nisi adeo augeatur, vt superet vires agentis. Vbi igitur quantitates miscibilium æquales fuerint, neutra vincet, sed æqualis vtriusque actio vtrunque æqualiter ad medium ducet. Si vero inæquales, inæqualis actio versus prædominans adducet secundum proportionem dominantis. Si multum augeatur alterius quantitas, aliquando nullus gradus ex intermedijs fiet, sed conuersio integra alterius in alterum, vt aquæ pauxillum in amphora vini.

C

C A P. IX.

Sed in quantatum comparatione difficultas contingit, vtrū cuiusque corporis quantitate æqualis virtus quoque æqualis statuenda sit, an contingat in maiore corpore minorem virtutem esse, & in minori maiorem: quod quidem in diuersis gradibus manifestum est: maior enim est virtus in vno grano piperis, quam in multo melle. Sed de virtute extensiuā, quæ corporis quantitatem sequitur, incertum est. Visum est enim Auerroī multum differre diuersorum corporum virtutes etiam si in eodem gradu ponantur, eo argumento: quia nō omnia æquali quantitate assumpta alterant secundum propriam naturam corpus humanum, sed quorundam requiruntur maiora pondera, quorundam minora, non igitur æqualium cor-

DE MEDICAMENT. FACULT.

porum æqualis est virtus. Idcirco inquit, Si vni vnciæ mellis iunga- **D**
mus vnciam vnam Sandalorum, vtrisque in secundo gradu melle ca-
lido, sandalis frigidis: nequaquam fieri temperatum: sed mixturam
vergere ad frigiditatem, quia maior est virtus in sandalis quam in mel-
le. Vt igitur possint ad medium refrangi, oportere mellis quantitatem
augere aut sandalos minuere quousque virtus æqualis reddatur vtrius-
que. Excogitavit autem mensuram, quam omnes postea acceperunt:
vt consideretur quantitas cuiusque medicamenti prima, quæ assump-
ta in corpus nostrum qualitatem sui gradus, qua si minor assumeretur,
non vsque ad proprium gradum alteraret: & hanc quantitatem
Medici dosim appellant. Quia igitur inuenerunt experimento, san-
dalorum dosim esse drachmas duas, mellis autem vncias duas: iudica-
runt tantum posse duas drachmas sandalorum, quantum duæ vnciæ
mellis, si inuicem misceantur. Hoc modo in omnibus considerant do-
ses, quibus auctis aut diminutis secundum variam proportionem, com- **E**
positorum temperamenta inuestigant. Sed cum animaduertissent vari-
ari doses pro graduum differentia, & naturarum quibus applicatur,
& locorum: item non easdem esse doses medicamentorum, & alimen-
torum. Tabellas quasdam dosium descripserunt: assignantes primo
gradui medicamentorum drachmas tres: secundo drachmas duas:
Tertio drachmam vnam & semis: quarto drachmam vnam. Has au-
tem esse proprias doses in naturis & regionibus temperatis. At in in-
temperatis variari: Siquidem in contrarijs, augendam esse dosim: in
similibus minuendam. Nam in frigidioribus naturis & regionibus
calidorum doses maiores esse: Drachma enim vna zinziberis à septen-
trionalibus assumpta etiam ieiuno ventriculo nō lædit, in regionibus
autem meridionalibus vel dimidia drachma lædit manifeste. Contra
autem frigidorum doses in regionibus calidis augeri oportere, in frigi-
dis autem minui. Opii enim drachma vna in regione frigida interfi- **F**
cit: apud africanos autem sumuntur duæ drachmæ sine noxa: Doses
igitur secundum gradus hoc modo variant: Temperatis nullam do-
sim tribuentes, quia non alterant corpus. Quem præterea numerum
drachmarum in medicamentis statuerunt, in alimentis ad vncias trans-
ferunt. Cæterum ex hac tam varia dosium positione, valde ambigua
& perplexa redditur componendi ratio. Difficile enim est certam v-
niuscuiusque dosim callere, in qua volunt æquari virtutes: ignorata
autem proportionem æquali impossibile est reliquas inuenire. Sed &
si demus notas esse medicamentorum doses, quibus primo alterant
corpus humanum secundum eorum temperamentum, non tamen in
compositione putandum est similiter inuicem agere: In corpus enim
agunt, quia reducuntur ad actum à calido innato: at inuicem non
possunt hoc modo agere: immo plurima manent simul inalterata:
præcipuè

A præcipue sicca, vt pulueres: retinent enim singulorum corpuscula terminum proprium. Ideo mixta artificialia raro formam vnã acquirunt propriè, licet ad sensum mixta videantur. Præterea in corpore alia facilius alia difficilius transmutantur: nam alimenta facillimè: medicamenta ex plantis & animalibus difficilius, adhuc difficilius metallica: vnde alimentorum doses longè maiores sunt: Medicamentorum minores, & assidue minores quo magis ad extremum accedunt: Metallicorum minimè quia omnino inuicta permanent. At inter se non est necesse similem potentiam habere. Verum actio componentium fortè æqualis fuerit, quando secundum proprias doses exhibentur integris permanentibus eorum virtutibus, non refractis ex mixtione: vt si vnum eorum calefaciat corpus, alterum refrigeret: sic enim in corpore dispositio fiet media inter componentium naturas: si verò alterius tantum dosis augeatur, alteratio verget magis ad naturam prædominantis. Quamuis igitur non fiat mixtio & refractione medicamentorum, alteratio tamen mixta ex vtriusque proveniet in corpus. Sed in quibus mixtio fit componentium, vt ex vino & aqua & ijs quæ incoquuntur in liquoribus, aut quomodocumque fermentantur, & ad vnã formam reducuntur: non est necesse, vt secundum doses, quibus alterant corpus nostrum, similiter alterent se inuicem; quemadmodum contingit in quantitate: quæ æqualia sunt vni tertio, æqualia sunt inter se: Nam in actionibus & passionibus non similiter contingit ob varias conditiones. Virtutem igitur, quæ insequitur quantitatem, non possumus ex dosibus colligere. Doses enim diuersorum graduum inuentæ sunt comparatione facta ad corpus nostrum. At quærimus virtutem miscibilium inter se ratione quantitatis, non ratione gradus. Nam alia est proportio graduum, alia quantitatis. Dicendum est igitur in corpore æquali æqualem virtutem esse. Qualitates enim cum secundum se indiuisibiles sint, mensurari nequeunt nisi quantitate materiæ, vt tanta albedo quanta est superficies. Hinc elementorum virtutes æquales ab Aristotele ponuntur, primo Meteo. cap. tertio quia constant ex æquali portione materiæ. Ergo omnia corpora ex æquali materia constantia virtutes æquales habebunt. Quantitas autem materiæ nequaquam mole mensurari potest, cum corpora rara magnam habeant molem, densa autem paruum. Plus tamen materiæ est in denso corpore, quam in raro, idcirco & maior virtus. Quæ igitur æqualem habent consistentiã, mole mensurari possunt: vt liquida multa, aut pulueres inter se, dummodo similes sint, aut eiusdem generis, flores cum floribus: radices cum radicibus, ligna cum lignis metallica cum metallicis eiusdem generis. Quæ autem dissimilem habent consistentiam, nulla alia ratione mēsurari possunt, quã pondere, quod & in omnibus certiore men-

DE MEDICAMENT. FACULT.

suram ostendere potest. Cum enim omnia corpora, quæ hic sunt, gra-
uitatem habeant in aere, pondus quantitatem materiæ ostendit. Siue
enim corpus acreum sit: vt oleum, pinguedinis: siue aqueu vt succi,
quamdiu actu frigida sunt, grauitatē habent sibi propriam. Quædam
autem cum inualescunt, leuiores fiunt, quia in naturam ignis, aut aeris
transferuntur, vt fumus & argentum viuum, quod modico calore ex-
halat: cum autem frigidum est, pondere vincit corpus quodcunque,
non solum quia cæteris omnibus subsidet, excepto auro, sed etiam
quia in parua mole plus materiæ habet. Non autem est eadem ratio
grauitatis & leuitatis, qua vnum corpus alteri subsidet, aut superna-
tat: ac ponderis in aere. Illa enim non materiæ quantitatem insequi-
tur, sed naturam propriam, aut mixtionem: nam oporteret paruam
glebam terræ in aere plus ponderis habere, quàm quodlibet pondus
aquæ, aut olei. Cum igitur non solum corpora, quæ in aqua graui-
a sunt, sint etiam in aerem: sed & quæ aquæ supernatant, vt oleosa, & E
rara: pro magnitudine autem, ac paruitate omnia pondere differant:
necesse est pondus quantitatem materiæ significare, quemadmodum
supernatio, & subsidentia genus corporis ostendit. Sed obiiciet quis:
repugnare sensui equalem esse virtutem in corpore equali. Videmus
enim paucam aquam feruentem infusam multam aliam calefacere, &
modicum absinthij multam aquam amaram reddere: & croci parum,
aut cocci suo colore magnam molem corporum inficere, quod fieri
non posset, si equalium corporū equalis esset virtus: oporteret enim,
si omne agens in agendo repetitur, ab equali corpore equaliter refran-
gi tum feruorē aquæ, tum absinthij amaritudinem, & croci aut cocci
colorem: at hoc non videmus. Præterea patet in eadem quantitate
modo maiorem modo minorem virtutem esse, vt de Euphorbio tes-
tatur Galenus. Recentis enim sufficit drachma vna ad centrum con-
ficiendum, vetustis autem vix sufficiunt drachmæ duæ: exoleuit enim F
virtus, manente eadem quâtitate. Idem patet in succis extractis: lon-
gè enim maior virtus inest in paucio succo aloes, quàm in multo cor-
pore eiusdem: & in succo scâmonij, quàm in tota planta: & in pauca
aqua ardente, quàm in multo vino. An in omnibus his maior est vir-
tus ratione intensiōis, non ratione extensiōis? Pondus enim cu-
iuscunque gradus in corpus sibi equalē equaliter ager, & parietur se-
cundum gradus componentium: tot enim partes qualitatū vnum
habet, vt alterum, quamuis differant proportionē contrarietatis: vnde
refractio vnius maior est, quàm alterius. Ad instantias igitur sic re-
spondetur, superior gradus ob virtutis intensiōem potest in paruo
pondere multam materiam alterare: vt aqua feruens, aut ferrum igni-
tum multam aquam calefacit: quo enim intensior est qualitas, eo ma-
gis diffundi potest, & hoc modo plus materiæ alterare. Similis est ama-
ritudo

- A**ritudo absinthij, aut aloes : & croci, aut cocci color : cum enim in extremo sint sui generis ob saturitatem, summas etiam vires habet. Sic apud Hippocratem humores sinceri in nostro corpore magis laedunt, quam mixti : excedunt enim in qualitatibus aut primis, aut secundis. E conuerso gradus remissior, cum imbecilliores obtineat vires, minus diffundi potest, & pauciorē materiam alterare : citius enim in diffusionē venit ad insensibile. Hinc factum est, ut doses medicamentorum, quæ intus assumuntur, maiores requirantur in inferioribus gradibus, quàm in superioribus. Non enim in partes longinquas diffundi possunt, integris viribus, nisi dosis augeatur, quod in externis non est necessarium : vnumquodque enim medicamentum partem quam tangit, alterare potest secundum suum gradum ; & in hoc patet, equalium corporum equalē esse virtutē extensiuam. Idcirco aliquando medici immiscēt valentiora, cum volunt in profundum, & partes
- B** longinquas virtutē peruenire. Quamuis enim valentiora sint, quam oporteret, hebetatur tamen eorum virtus, quo magis in longinquum diffunditur : adeo ut tandem euanescat. Quod igitur dicebatur parum aquæ feruentis multam calefacere, non obitat ijs, quæ diximus, si enim admisceretur feruens cum gelida ut nix, equis portionibus, ad temperatum duceretur : equalēs enim essent gradus vtriusque, & pondere ; at si supponantur in alia proportionē, variabit a medio commixtum. Quod autem de amaritudine absinthij in aqua dicitur, & de colore valde saturato, animaduertendum est : aquam puram, & inspidam esse, & sine colore per abnegationem : non quemadmodum temperatum per participationem extremorum. Fit igitur ut aqua tanquam insipida susceptibilis sit omnium saporum : ut diaphana omnium colorum absque resistentia, resistit enim quod contrarium est, non materia : quicunque igitur sapor, aut color in eā diffunditur quantum
- C** potest, atque in multa quantitate tandem hebetatur absque resistentia. Quod si in aqua præexisteret alius sapor contrarius, aut color : tunc pro virtute contrariorum fieret refraction, vnde à minori quantitate aquæ hebetaretur amaritudo, aut color : ut videre licet in admixtione aquæ, & vini. Aquas enim laudat Hippocrates in lib. de Ac. Aq. & loc. tanquam purissimas, quæ vinum modicum aptæ natæ sunt ferre. Nam à modico vino multa aqua vinosam qualitatem recipit. At quæ impuriore ob præexistentem alienam qualitatem in minori quantitate multum vinum hebetant. Hinc factum est, ut medici in compositione medicamentorum, quæ vires habent in saporibus, non conferant aquæ pondus cum reliquis medicamentis, induit enim omnium sapores, nec affert composito vllam qualitatem sensibilem, licet omnes nimia copia diluat, atque hebetet. Ad instantiam de Euphorbio recenti, & vetusto dicimus non esse absurdum vetustate deleri aliquas

DE MEDICAMENT. FACULT.

aliquas partes calidas præfertim tenuiores, unde reddatur frigidus: **D** in quibusdam e conuerso, deletis partibus humidioribus frigidis virtute calidiora fieri, vt vinum, & oleum. Maior igitur est virtus Euphorbij recentis, quia intensior est gradus caliditatis. Idem dicendum de succis extractis, separatur enim aliquando substantia validior à totius corpulentia, veluti forma à materia: non mirum igitur in ijs in parua quantitate longe validiores vires esse, quam in multa totius: differunt enim intensione. Concludere igitur licet de virtute extensiuâ, si corpora quæ hic sunt pondere mensurantur, æquale pondus æqualem virtutem habere, quod quærebamus. Ideoque in compositione medicamentorum, quæ ex mixtione refranguntur pondera hoc modo consideranda esse, non secundum doses, quas recentiores statuerunt. Adde, si apud eos temperatum nõ habet dosim, vt inquirunt: quomodo in compositione, quæ recipit temperata colligi poterit temperamentum? quasi in compositione nullam habeant vim agendi in reliqua medicamenta, sed tota actio cæteris tribuatur. At id verum esset, si temperata media essent per abnegationem, ut de aqua dictum est. At opponuntur vtrisque extremis tanquam contraria: agunt igitur & refrangunt quoscumque gradus, vt patet in aqua tepida, remittit enim tam feruorem, quam frigiditatem. Præterea si doses variantur pro diuersa regione, tempore, corporis natura, & alijs prædictis, non poterit constitui temperamentum certum compositorum. Nam Theriacæ aliud erit temperamentum in regione frigida, aliud in calida, & sic de cæteris, quod confundit omnem rationem componendi.

C A P. X.

NON IAM vero sapius medicamenta composita non ratione vnus agunt, sed ratione componentium, vt patet in purgantibus: & si enim qualitates quædam refranguntur ex mixtione, vis tamen purgandi remanet integra, & venena quamuis abscondantur in multo saccharo aut vino, aut ferculis, nihil tamen patiuntur: quod & multis alijs accidere putandum est. Hinc Medicis rarius secundum doses componi medicamenta præcipiunt: nam saltem in corpore fit actionis quæ à singulis procedit, veluti mixtio, vt superius diximus. His absolutis de qualitatibus, & quantitatum augmentis & decrementis, unde vires maiores & minores dicuntur, iam rationem examinandi temperamentum compositi perquiramus: Supposita igitur æqualitate virtutis aut secundum pondera æqualia, aut secundum doses cuiusque primas aut proportionales, videamus ad quem terminum singuli gradus ex cõpositione perueniant, quodque

A que resultet temperamentum : Deinde idem perquiremus ponderibus aut dosibus inæqualibus . Si igitur similia similibus iungantur in eodem gradu , similia fieri manifestum est , inter similia enim non datur actio in quacunque proportionem pondera assumantur . Si uero contraria contrarijs iungantur , necesse est contrarias actiones fieri æquales quidem si contraria in eodem gradu sint , ut primus caliditatis cum primo frigiditatis , secundus cum secundo , & de cæteris eodem modo : neutrum enim componentium superat neque in gradu neque in quantitate . Ideo temperatum confurgere necesse est , & hoc omnes fatentur . Quod si componentia non in eodem gradu fuerint , cum alterum superet , necesse est actiones inæquales fieri secundum proportionem exsuperantiæ . Quoniam vero qui hæcenus de ijs scripserunt , nõ conueniunt in graduum proportionibus , ideo variè quæ extant sententiæ de temperamento , quod ex illis confurgit : Idcirco ne videamur ab ijs indicta causa & gratis discedere : non inutile fuerit eorum rationes aperire . Nam Auerroes priuatim gloriatur , se inuenisse breuem , expeditam & infallibilem rationem , qua gradum & terminum gradus exactè cognoscamus compositi medicamenti in hunc modum . Vbi componentia fuerint oppositarum qualitarum , & diuersorum graduum : gradus inferior semper deprimet , superiorem , quantum ipse distat à temperato , ut primus gradus frigiditatis , cum per vnum distet à temperato , deprimet quantum caliditatis ad tertium : & tertium ad secundum : hunc vero ad primum . Simili ratione secundus frigiditatis cum per duo recedat à temperato : quantum caliditatis per duos gradus deprimet scilicet ad secundum : tertium vero ad primum . Vbi autem componantur diuersi gradus eiusdem qualitatis , aut temperatum cum alijs gradibus , inquit : quo magis accedimus ad gradum altiorem , eo minus fieri eius depressio-
C nem , quia inter propinquiora minor est contrarietas , quam inter distantiora . Si igitur primus gradus frigiditatis deprimebat quartum caliditatis per vnum gradum : Temperatum eundem minus deprimet , adhuc minus primus caliditatis & deinceps . Sed aduersus hanc sententiam præter multas rationes ab Arnaldo allatas , illud repugnat , quod non est rationi consentaneum , ut idem gradus tantum deprimat maiorem , quantum minorem : non enim eadem seruatur proportio inter agentia . Aut igitur difficilius est superiorem gradum deprimere , aut inferiorem . Si quidem superior maiori difficultate deprimatur , quia maior in eo est virtus : cum primus frigiditatis primum caliditatis ducat ad temperatum , ut omnes fatentur , quod est per vnum gradum deprimere : secundum non poterit ducere ad primum : tâto minus tertium ad secundum , & quartum ad tertium , ubique per vnum gradum , ut ipse vult . Si vero difficilius est propinquo-

DE MEDICAMENT. FACULT.

res gradus deprimere, quam distantiores ob maiorem contrarietatem D
in distantioribus, quàm in propinquioribus: primus gradus frigiditatis plus deprimet quartum caliditatis, quàm tertium, & tertium, quàm secundum, ubi enim est minor contrarietas, minor fit actio. Altera est sententia Arnaldi constans numerorum computatione longè difficiliori, qua promittitur inueniri exactè gradum, & terminum gradus vsque ad minimum. Supponit autem eandem esse proportionem partium contrariarum in composito, quæ est in componentibus: ideo temperamentum colligit ex proportionem, quam inuenit in componentibus. Cum igitur apud ipsum primus gradus frigiditatis duas partes habeat frigidas, & vnâ calidam: si componatur cum secundo gradu caliditatis, in quo ex eius positione insunt partes calidæ quatuor: vna autem frigida: partes omnes calidæ in vnâ contractæ erunt quinque: frigida autem tres: talem igitur proportionem habebit compositum. Sed quoniam quinque ad tres nullam proportionem E
habent ex ijs, quæ gradus integros constituent apud ipsum, cogitur difficiliori supputatione reducere ad duplum, quæ proximè superior inuenitur, dempta dimidia parte minoris numeri: sic enim remanebunt partes frigida duæ cum dimidio, cui numero quinque partes calidæ duplum sunt, in qua proportionem consistit primus gradus caliditatis: cum autem illa pars dempta sit quinta pars remanentis frigiditatis, vult per quintam partem deprimi ex ea compositione primum gradum caliditatis. Simili computatione reperit calidum in tertio iunctum cum frigido: in primo reduci infra secundum gradum caliditatis per tertiam partem gradus, & in cæteris eodem modo. Ex hac positione sequitur distantiores gradus magis quidem deprimi, quam propinquiores, quod rationabile est. Sed excedit rationem compositio temperati, & similibus graduum cum altiori. Cum enim primus frigiditatis deprimat tertium caliditatis per vnum gradum, & tertiam F
partem. Temperatum eundem deprimet minus quam per vnum gradum ex eius supputatione. At inter temperatum, & primum gradum frigiditatis non est tanta distantia, vt adeo variet actionem. Nam primus frigiditatis secundum caliditatis deprimebat per vnum gradum, & quintam partem: tertium autem per vnâ, & tertiam partem. Sic successiue primus caliditatis quoscunque gradus calidiores minus deprimet quam per vnum gradum. At hæc absurda sunt. Experientia quoque comprobari potest falsitas huius positionis ex mixtione æquali aquæ in vario gradu calidæ cum temperata, aut frigidiori.

A. C. A. P. XI.

NOST QVAM igitur ex principijs quæ ab alijs traduntur, fal-
 lax oritur iudicium circa compositorum temperamentum :
 videamus utrum certius & clarius ex ijs quæ supposuimus,
 tota ratio patefiat. Principium autem huius inuestigationis est, que-
 rere, vtrum æqualis fiat refractione inter inæquales gradus : hoc enim
 inuento reliqua facillime innotescunt. Videtur quidem altior gra-
 dus maiorem actionem producere quam depressior, quia in eo ma-
 ior est virtus : inæqualis ergo semper fiet refractione. Hoc autem est,
 quod mouit authores prædictos, vt refractionem ponerent semper
 vergere ad superiorem gradum, vt visum est : inferior enim gradus
 semper apud eos longe plus eleuatur, quam deprimatur superior.

Verum si ea meminimus, quæ superius de quantitatum auctione diximus : in ponderibus æqualibus, aut dosibus virtutes agendi æqua-
 ri secundum vniuscuiusque gradum, patebit æquales semper fieri
 refractiones, siue æqualia siue inæqualia in gradu fuerint. Cum
 enim simile non agat in simile nisi ratione excessus, in quo est con-
 trarietas : quanto maior erit excessus, tanto magis aget. Ergo cali-
 dum in quarto non aget in tertium similem nisi ratione vnius par-
 tis, qua superat tertium, vt in descriptione latitudinis paruit : in se-
 cundum autem ratione duarum : in primum ratione trium : in tem-
 peratum ratione quatuor : & deinceps in gradus oppositos usque ad
 quartum, in quod aget ratione octo partium. Ideo maxima erit ac-
 tio, quia maxima contrarietas. Idem ex aduerso in reactione in-
 ducendum. Tertius caliditatis non aget in quartum similem, nisi
 quia eius frigiditas, vt vnum illi opponitur : æqualis ergo erit eius
 reactio in quartum, quia vna pars frigiditatis agit in vnam calidita-
 tis, qua gradus quartus tertium superat. Idem in coniunctione cæ-
 terorum graduum intueri licet : vbiq; enim equales sunt partes con-
 trariæ inuicem agentes demptis similibus, in quibus nulla est actio
 inuicem. Vnusquisque igitur gradus tantum aget in alterum, quan-
 tum ab illo patietur, & fiet temperamentum inter eos medium.
 Præterea cum vni extremo non solum alterum extremum oppona-
 tur, sed etiam media : relata enim vni extremo alterius vicem ge-
 runt, suppositis quantitibus, in quibus virtutes æquantur, vt æ-
 qualiter vtræque alteram trahere in suam naturam possint, necesse
 est, vt quicumque gradus in ea quantitate iungantur, æqualiter ro-
 frangantur, & ad medium quod æqualiter ab ijs distat, veniant : op-
 ponuntur enim omnes inter se tanquam extrema. calidum enim in
 tertio frigidum est ad quartum gradum per unam partem frigidita-
 tis :

DE MEDICAMENT. FACVLT.

tis : sic reliqui gradus per suas partes. Vt igitur extrema simpliciter **D**
ad medium simpliciter veniunt : sic extrema secundum relationem
dicta ad eorum medium ducuntur. Idem significauit Galenus pri-
mo Catage. cap. 3. vbi cum calido vt quinque miscet calidum vt tria :
fieri enim, inquit, ex mixtione calidum vt quatuor, quod medium
est inter tria & quinque. Vbi verò ex æquali quantitate non sperat
optatum gradum, auget alterius pondus, & oppositum minuit, do-
nec ad mediocritatem reducat : vt 2. Catage. 2. Si cæra parum distat
ab exsiccatione sufficienti in cauis carne replendis : Aerugo autem
multum superat, parum huius multæ cæra admiscebimus : quan-
tum exactum experientia docebit. Ex quibus illud etiam patet :
eam proportionem, quæ est in componentibus simul sumptis, ef-
se quoque in composito. Si enim æqualis fiat refractio oppositarum
qualitatum, quæ ex vtrisque demuntur, æqualia erunt : ergo quæ re-
manent, in eadem proportionem remanebunt vt prius : siue æqualia **E**
siue inæqualia fuerint. Verbi gratia, si iungatur calidum in secun-
do cum frigido in secundo : cum in eo gradu calidi quidem sex par-
tes calidæ sint, duæ frigidæ : Frigidi autem sex frigiditatis duæ cali-
ditatis : si calida calidis & frigida frigidis iungantur, erunt octo cali-
ditatis & totidem frigiditatis, quæ proportio cum sit æqualis, etiam
in composito æqualiter facta refractione, erit æqualis : ergo tempe-
raturum erit constitutum. Si iterum calidum in tertio iungatur cum
frigido in primo : ex vna parte habebimus septem partes caliditatis,
vnam frigiditatis : ex altera vero quinque frigiditatis tres caliditatis,
vt ex latitudine graduum patet : similibus igitur congregatis erunt
decem caliditatis, sex frigiditatis : at hæc proportio in composito ser-
uanda constituit primum gradum caliditatis : eadem enim est pro-
portio trium ad quinque, vt sex ad decem. Quod si quis absque nu-
merorum computatione latitudinis intervallum conspexerit, repe-
riet primum gradum caliditatis æqualiter distare à gradibus compo-
nentibus. Eadem computandi ratio est & in cæteris. Verum sicubi
facta calidorum, & frigidorum computatione, nulla fiat proportio
ex ijs, quæ gradum integrum cōstituant, necessario cadet inter duo-
rum fines, qui per auctiōem aut diminutionem, eam proportio-
nem indicabunt : vt si calidum in secundo iungatur frigido in pri-
mo : erunt in hoc quidem sex caliditatis, duæ frigiditatis : in illo au-
tem tres caliditatis, quinque frigiditatis : ideo calida omnia nouem
erunt, frigida septem, quæ proportio cadit in medio primi gradus ca-
liditatis. Nam in eo sicut quatuor sunt caliditatis cum dimidio, est
enim supra temperaturum per dimidium gradus, unde nouem erunt
dimidia : frigiditatis autem tres & dimidium, vno enim dimidio vin-
citur à temperato : sic septem erunt dimidia : proportio igitur in-
uenta

Auenta est quam quærebamus. Idem probari potest per primum gradum caliditatis diminuta caliditate aucta frigiditate vtrisque per dimidium : aut vtrisque iunctis , vt caliditatis quinque , & quatuor faciunt nouem : frigiditatis tres & quatuor faciunt septem : vnde arguitur in eorum medio esse hanc proportionem . Ex dictis igitur possumus hanc certam , & perpetuam regulam censere inueniendi gradum & terminum gradus compositi ex æqualibus ponderibus aut dosibus : cuiuscunque gradus componentia fuerint . medium semper fieri , quod æque distet à gradibus componentibus : quæ res statim intuitu latitudinis descriptæ haberi potest : cõprobari autem numerorum proportionibus , quas explicauimus .

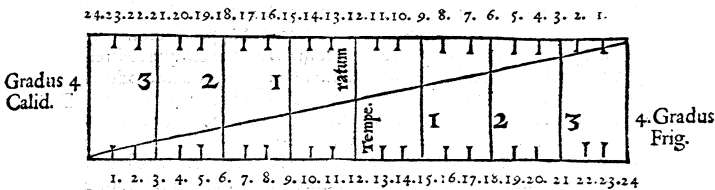
C. A. P. XII.

B VANTITATIBVS igitur equalibus , aut secundum pondus , aut secundum doses existentibus hoc modo iudicandum videtur sine fallacia compositi temperamentum . Vbi verò hæ non conueniunt , sed altera maior , altera minor : quo pacto illud mensurare oporteat , solus Arnaldus aggressus est docere . Vult autem non esse eandem rationem , si augeatur pondus inferioris gradus , aut superioris . Si enim pondus superioris augeatur , pro quantitate auctiõnis , inquit , ei restitui de qualitate deperdita ex mixtione primorũ ponderum : vt si crescat per tertiam partem sui , tertiam quoque partem acquirere de gradu deperdito : si per duplum , dupliam : sic enim verba eius sunt : si per triplum , ad integritatem suam peruenire , de leuitem omnino oppositam virtutem : vnde vnuerſalem medicorum regulam tradit . Vbi temperamentum deprimitur , per alterius admixtionem , recuperare quantum amiserit , si tripletur in pondere . Si verò augeatur pondus inferioris gradus , longè maiori multiplicatione opus esse , vt deſeto oppoſito ad suam integritatem perueniat : prius enim duci oportere gradum oppositum ad temperatum , quod fieri inquit , toties aucta prima quantitate , quoties opposita qualitas minorem superat , vt si primus gradus frigiditatis miscetur cum quarto caliditatis , cum per quindecim partes superet , vt eius calculatio docet , per quindecim vices augeri oportere pondus primi gradus , vt ad temperatum ducatur . Si cum tertio caliditatis , per septem vices ; si cum secundo per triplum : & in cæteris eodem modo . Postquam autem gradum superiorem hoc modo ad temperatũ duxerit , iterum per superiorem regulam triplicato pondere ducit ad integritatem . Verum quæ ratio est , vt per triplum pondus potius , quàm per aliam multiplicationem recuperetur maioris gradus integritas ? Si enim tantum recuperatur de qualitate , quantum ponderis additur , vt tertia pars amissæ qualita-

DE MEDICAMENT. FACULT.

tis respondeat tertiæ parti ponderis, integrum pondus additum, inte-
 gram qualitatem amissam recuperabit. Quod si hoc non fiat, cur po-
 tius triplicato pondere id accidit, quàm quadruplicato, aut pluries
 multiplicato? Quod verò vult vnumquodque pondus inferioris gra-
 dus deprimere vnam partem qualitatis superantis, nec suis dictis con-
 sentit, nec rationi: repugnat enim scientiæ proximè dictæ: deinde
 non cuiuscunque gradus pondus proprium equalem addit qualita-
 tem, sed diuersam pro graduum differentia: ergo nec equalem oppo-
 sitam semper deprimit, vt eius ratio supponit. Alia igitur ratione in-
 quirendum est compositi temperamentum, vbi inæqualia sunt pon-
 dera. Est autem longè facilior ac certior doctrina, suppositis ijs, quæ
 superius in ponderibus equalibus, aut dosibus demonstraui-
 mus. Nam si equalibus existentibus in virtute ponderibus ad medium fiebat re-
 ductio, necesse est altero superante ad eius temperamentum magis
 vergere, idque plus, aut minus secundum excessus quantitatem. **E**
 Mensura igitur excessus in pondere mensurabit quantitatem accef-
 sionis ad proprium gradum: Et quemadmodum ponderibus equali-
 bus diuidebatur intervallum in duas partes equales, sic altero dupli-
 cato, diuidetur in duas inæquales, quarum vna dupla sit ad alteram,
 & in termino diuisionis constituetur gradus compositi. Si triplicetur
 pondus, vna pars intervalli tripla erit ad alteram: & tandem quoties
 multiplicabitur, toties pars intervalli ad alteram se habebit. Eodem
 modo si pondus augeatur per dimidium, tres partes intervalli hinc
 duæ allineerunt: si per tertiam partem, quatuor ab vna parte, tres ab
 altera: si per quartam, quinque ab vna, quatuor ab altera, & sic de-
 inceps. Cum autem ex multiplicatione ponderum intervalli diuisio
 venerit ad partes insensibiles, non est necesse alterius pondus augere,
 adderetur enim simile simili. Erit autem insensibilis intervalli pars,
 cum fuerit minor tertia parte gradus: vnusquisque enim gradus ad **F**
 minimum diuiditur in tres partes: si ergo ex diuisione intervalli, re-
 linquatur ab vna parte particula minor minima sensibili, insensibilis
 erit, nec à proximo termino sciungenda. Tunc igitur oppositam
 qualitatem omnino deletam dicemus, alteram verò restitutam ad
 suam integritatem. Quod aliquando pluribus, aliquando pauciori-
 bus ponderum augmentis fit, prout propinquiores, aut distantiores
 inter se gradus fuerint, qui miscentur. Citius enim primus gradus
 temperamentum in sui naturam vertit, quàm secundus, aut distantior,
 quia citius per diuisionem intervalli peruenitur ad insensibile. Ex
 quibus colligitur maximam requiri ponderum multiplicationem,
 vbi opposita in quarto gradu coniunguntur: minimam vbi finitimi
 gradus componuntur, sufficit autem in his ponderis triplicatio: cum
 enim æquis ponderibus ad mediam partem gradus ducantur: si al-
 terum

A terum duplicetur, ducetur ad primam partem gradus, duæ enim reliquæ partes duplæ sunt: si triplicetur, venietur ad particulam insensibilem. Non solum autem ex diuisione interualli colligi potest terminus gradus compositi, sed etiam ex numerorum collatione in hunc modum. Cum vnusquisque gradus tres habeat partes, vt dictum est: diuidatur tota latitudo contrarietatis in 24. partes, vt in medio sint 12. partes vtriusque contrarij, in extremis vtriusque 24. singulis graduum partibus vnitatem addendo ac detrahendo, vt in figura patet.

Componatur igitur quartus gradus caliditatis cum quarto frigidi tatis: æqualibus quidem ponderibus temperatum fieri ostensum est superius: Si autem pondus calidi augeatur, vt duplum sit ad pondus frigidi: erunt partes calidæ 48. frigidæ autem 24. At hæc proportio reperitur in prima parte secundi gradus calidi: vt enim se habet 8. ad 16. sic 24. ad 48. Interualli quoque pars dupla est ad alteram, ab vna enim parte octo sunt, ab altera sexdecim. Iterum si triplicetur pondus calidi, erunt partes calidæ 72. frigidæ 24. quæ proportio tripla est, & reperitur in secundo gradu calidi, vt enim se habet 6. ad 18. sic 24. ad 72. Componatur præterea tertius gradus caliditatis cū secundo frigiditatis, siquidem ponderibus æqualibus ostensum est ad medium eorum peruenire, quod est in media parte primi gradus calidi. Si vero duplicetur pondus calidi, partes calidæ tertij gradus erunt 42. frigidæ 6. Secundi autem gradus frigidi partes frigidæ sunt 18. calidæ 6. Si igitur calidæ calidis & frigidæ frigidis congregentur, erunt calidæ 48. frigidæ 24. quæ proportio dupla est, & reperitur in prima parte secundi gradus calidi, in qua sunt 16. caliditatis & 8. frigiditatis. Iterum quadruplicetur idem pondus, erunt eius partes calidæ 84. frigidæ 12. Si iungantur cum partibus secundi gradus frigidi, erunt omnes calidæ 90. frigidæ autem 30. quæ proportio tripla reperitur in secundo gradu calidi: quadrupla autem est, considerato

Nn inter-

DE MEDICAMENT. FACULT.

intervallo, quod est inter tertium gradum calidi & secundum frigidum. Iterum in eadem compositione augeatur pondus secundi gradus frigiditatis per dimidium : erunt eius partes frigida 27. calida 9. Tertij autem gradus caliditatis partes calida 21. frigida 3. confluent igitur omnes partes calida 30. frigida 30. quæ proportio æqualis est temperatum constituens. Interualli autem proportio sexquialtera, vt se habet sex ad nouem. Idem in cæteris gradibus & ponderibus inducere licet. Vbi igitur contraria in mixtionem ueniunt, hoc modo mensurare licet miscibilium vires, & refractiones. Aliam vero mensuram poscere videntur, quæ secundum habitum & priuationem opponuntur : vt sapores cum insipidis, odores cum inodoris : & colores cum ijs quæ omni colore carent. Supposita enim materia singulorum generum receptiua cum ea recipiat absque resistentia contrarij, priuatio enim vt priuatio non agit : quodammodo in immensum à parua quantitate patitur. Patet id in medicamentis quæ ad pisces obtusefaciendos in flumine dissoluuntur, nam exiguum eorum pondus in longinquum vim suam diffundit : similiter odores in aere aut aqua. Modicum enim Moschi aut Ambrae ingentem copiam aliorum corporum suo odore inficit. Colores quoque idem præstant in Diaphano purissimo ab alijs coloribus nequaquam infecto. Inest tamen & in ijs determinata virtus, vt tantus color intantum diffundi possit, similiter & odor & sapor : Si quæ autem mensura afferri possit, ea fuerit quæ inter densissimum elementum terræ est, & rarissimum ignis : materia enim communis non patitur maiorem condensationem quam terræ, neque maiorem rarefactionem quam ignis : quorum proportio creditur ea esse, quæ tangitur ab Aristotele. primo Meteo. vt si ex vno pugillo terræ fiant decem aquæ : centum aeris, mille ignis. Sed hæc non pertinent ad nostrum institutum. De ratione igitur cognoscendi temperamentum compositi, vbi duo tantum in mixtionem venerint, hæc satis.

C A P. XIII.

VONTIAM vero sæpe fit, vt plura ac diuersa simul componentur, relinquitur explicandum, quo pacto omnia in vnu colligenda vt sine errore totius temperamentum perpendatur. Vbi igitur plura componentia conuenerint in eodem gradu, facilis est computatio, ex omnibus enim ponderibus simul collectis vna fit quantitas in eodem gradu : quæ cum alijs conferenda erit. Vbi uero diuersi fuerint gradus, prius oportebit ex pluribus vnum facere,

A facere, & sensim ad minorem numerum reducere, donec ad binarium pertenerimus, & tandem duo hæc conferre & vnum facere. Quod ut commodius fiat, digerenda prius sunt in vnum omnia calida singulorum graduum seorsum: deinde omnia frigida seorsum, & si quæ temperata sunt similiter seorsum: deinde propinquiores gradus comparandi: tandem vna miscella alteri miscellæ comparanda, ac si essent simplicia. Collectio autem plurium eiusdem qualitatis commodius fit incipiendo à minoribus ponderibus. Quod si in composito ingrediatur aliquid, quod in multa quantitate alia excedit, vt in Electuarijs Mel aut saccharum, illud ultimo loco comparandum cum aliorum omnium miscella. Illud præterea notandum, si quæ simplicia præparatione egent ante compositionem, in examine consideranda esse vt præparata; tum in gradu, tum in quantitate: quæ præparatio aliquando perficitur ante mixtionem, ut mellis de spumatio in electuarijs: aliquando post, ut in decoctione aut fermentatione. Sic vinum in Theriaca humidiorum circa principia reddit, postea eo expirante sicciorem.

C A P. XIII.

Is autem visis illud quoque adiungendum: quo pacto pondus primum quam dosim appellant, compositi medicamenti cognoscamus. Animaduertere igitur oportet, in quocumque pondere compositi inest integra dosi alicuius simplicis, maius esse quam oportet: excedit enim propter aliorum componentium quantitates. Minores ergo esse simplicium doses oportet in pondere compositi. Nec mirum videri debet, si minores simplicium doses opus suum præstent: nam simul iunctæ se inuicem adiuuant, cum se iunctim agere non possent: & ex duobus dimidijs vnum fit integrum: siue ex tribus tertijs, siue quatuor quartis, alijsque huiusmodi portionibus. Est autem vniuersalis regula, vt tantum exhibeamus de composito, quantum æquiualeat vni dosi simplicium. Videatur igitur totum compositum ex quot dosibus simplicium constet: Nam compositum in tot partes diuidendum erit, quæ sunt doses propriæ. Sed quia in primis qualitatibus, si non multum excesserint, non curamus medicamentorum pondera: & si enim dosim excedant, non lædunt, aut parum: Idcirco exempla ponemus in ijs quæ excedunt in viribus, vt in ijs quæ recipiunt opium aut cætera obstupescientia, vel calidissima, aut deleteria: aut purgantia. Si enim certa mensura eorum transcendatur, manifestè lædunt, & quando-

DE MEDICAMENT. FACULT.

que interficiunt. Diligenter igitur eorum pondera sunt perpendenda. Cum igitur excedentia in qualitatibus primis quæ scilicet attingunt quartum gradum, corrumpant membrum, cui applicantur, idque in sua dosi prima efficiant, nempe in pondere drachmæ vnius: numquam intra exhibenda sunt in eo pondere, interficerent enim: ut Opium, Anacardi, Euphorbium, Cantharides: sed ex eorum primis ponderibus tantum detrahendum, donec corrumpere non possint, sed præstent quod quærimus sine læsione: aut somnum aut purgationem, aut aliam alterationem. Ponderus verò hoc, quo primum hæc præstent, propriam hoc loco appellamus dosim. Hanc igitur dicimus in compositi pondere non debere excedere. Si ergo vnum tantum ex his in composito recipiatur, ut opium solum, ea erit dosi compositi, in qua fuerit integra dosi opij. Sin duo fuerint aut plura huius naturæ, ut Opium, Mandragoras, Hyoscyamus, nullius istorum dosi integra quærenda in compositi dosi, maior enim esset, quam oporteat, propter reliquorum duorum adiunctionem: sed ad illud pondus ducenda est dosi compositi, quæ æquipolleat dosi vnius simplicis, ut verbi gratia singulorum trium pars tertia recipiatur: sic enim vna integra erit. Idem & in medicamentis purgantibus dicendum. Si enim ex purgantibus vnum tantum recipiatur, ut Scammonium, ea compositi quantitas exhibenda est, in qua integra Scammonij dosi reperiatur. Si uerò duo: efficiendum, ut ex ijs duobus vna fiat integra, siue æqualia ea recipiantur, siue inæqualia. Verbi gratia, si Calsiæ dosi integra est drachmæ 12. Rhabbarbari autem drachmæ duæ. In compositione recipiemus Calsiæ quidem drachmas sex, Rhabbarbari drachmam vnam: constat enim ex dimidia vtriusque dosi. Aut Calsiæ vncia vna, Rhabbarbari Scrupuli duo, quæ tertia pars addita duabus tertijs Calsiæ. Aut Calsiæ vncia dimidia Rhabbarbari Scrupuli quatuor: ex omnibus enim his vna integra fit dosi. Idem obseruandum si plura recipiantur: vbique enim compositi vna integra est dosi, quæ resultat ex partibus simplicium. Sed quoniam lenitius, ut Calsia, Manna Tamarindi mediocres habent vires, & mitigant vehementiam reliquorum purgantium, in mixtione non sequetur læsio euidentis si eorum dosi augeatur. Qua autem ratione huiusmodi pondus in composito reperiatur, hoc modo facile succedit. Mensuretur tota massa compositi, quanti ponderis sit: deinde considerentur pōdera singulorū purgantū, quæ ingrediuntur, quot doses constituent singula per se ipsa: Postea secundum numerū dosum omnium purgantium simplicium simul collectarum diuidemus totum compositum in totidem partes, singulæ enim vnam integram dosim

A dosim ex pluribus constantem continent. De ratione igitur inuenienti temperamentum in singulis compositis medicamentis, & quo pacto eorum doses inuestigare oporteat, hæc dicta sint.

C A P. XV.

MEDICAMENTORVM facultates non solum compositione, sed & præparatione quacumque immutantur. Constat autem præparatio aut in separatione partium quarundam, aut in alteratione: si qua enim per additionem fiat, pertinet ad compositionem. Separantur partes inutiles ab ijs quæ expetuntur, non solum cum emundantur à superfluis, quæ manifesta sunt, vt fructus à corticibus: sed etiam cum intimius partes ab inuicem separantur, vt in ablutione calcis, cinerum, & omnium rerum adustarum, aufertur enim ex ijs ignis vestigium, quod in aqua solutum eam quidem reddit calidam, nempe falsam, aut nitrosam, aut amaram: corpus autem ablutum frigidius est redditum. Abluuntur & pingua, vt oleum, pinguedines, resinæ, pix, cæra, & tandem quæcumque non adherent aquæ 2. Simpl. 15. vt quod in illis acre est & mordax, auferatur. Hæc enim modicè calfacta, & in aqua diutius agitata deponunt huiusmodi substantiam. Oportet autem sæpius priori effusa, aliam addere, donec gustu satisfecisse cognouerimus. Abluuntur & terrarum genera, & lapides, & Metallica multa optimè trita ob eandem causam affusa aqua fontali, donec nihil innatet: colligitur autem id quod residet tenue ab harenulis separatum, quod succedet, si antequam resideat tenuis pars, transfundatur, remanent enim harenulæ separatæ. Cum autem resederit pars tenuis, separata aqua exsiccat. Non possunt autem abluī, quæ separari ab aqua nequeunt, huiusmodi sunt C quæcumque soluta non resident, vt succi, & genera salium: aqua enim ab ijs separari nequit, nisi igne aut sole siccetur: at hoc modo solutio & congelatio dicitur, non ablutio. Dicitur quoque ablutio, cum ex corporibus salitis sal extrahitur: & ex oliuis immaturis succus amarus, quod & in Lupinorum dulcoratione efficitur, & alijs similibus. Tandem per ablutionem huiusmodi substantia tollitur, quæ solui in aqua potest: maximè autem soluuntur, quæ à calido & sicco passa sunt, atque attenuata, vt sapores acres, amari, & salsi. Ideo ablutio in ijs tantum quæritur, vt deperdita mordacitate, medicamenta reddantur mitiora. Vt autem per ablutionem aufertur id quod tenuius est & calidius, seruetur autem pars crassior & frigidior: Sic per solutionem opposito modo materiam tenuem & calidam à crassitie corporis separatam colligimus, vt lixiuum ex cineribus & calce. Hu-

DE MEDICAMENT. FACULT.

ius generis est infusio quam præcipuè Medici in medicamentis pur- **D**
gantibus efficiunt, vt eorum calidiorem substantiam ac tenuiorem se-
ligant, in qua sita est magis uis purgandi: nam ex Rhabarburo, Ro-
sis, Sena, Mirabolanis succus quidam amarus & acris per infusionem
soluitur & separatur à terrestri substantia, in qua magis astrictio repe-
ritur: idem contingit in Absinthij infusione. Quoniam autem vis
purgandi in calida materia consistit: ideo efficacior præstatur purga-
tio ex infusione quam ex tota substantia, dummodo quantitas suffi-
ciens in humore fuerit soluta: Expetimus tamen aliquando in medi-
camentis astrictionem vel ad robur, vel ad mitigandam purgantis ve-
hementiam. Quæ igitur partes ablutione & solutione separentur,
palam est. Alius est modus separationis per succi extractionem, quæ
enim humore abundant non glutinoso, vt herbæ pleræque virentes,
sola expressione post contusionem succum suum effundunt. Quæ au-
tem eundem glutinosum habent, vt Scylla, Cæpa, Malua, Portulaca, **E**
Citri aciditas, sine ope ignis attenuantis & fundentis eum non red-
dunt. Herbas igitur huiusmodi contusas leuiter calefaciunt, sic enim
facillimè succum exprimunt. Scyllam pasta inuolutam in furno co-
quunt, inde succum extrahunt: Citri aciditas, vt Mesues iubet, con-
tusa & ad tertias decocta, sponte sine expressione claram aciditatem
fundit: nostri tamen Pharmacopolæ alia ratione succum hunc quæ-
runt, putrefaciendes in loco humido donec contabescat. Olei quo-
que genera ob quandam viscositatem præcalfactione egent, vt extra-
hantur. Habentur autem ex pinguibus fructibus ac seminibus: vt
oliuis, Amygdalis, Nucibus, Sefama, lini semine, sinapi & alijs quam
plurimis: fermè enim omnia semina pinguedinem quandam conti-
nent, sed prædicta copiosam. Egent autem omnia contritione, ma-
defactione, & calefactione: vt oleum exprimatur: Saltem vapor aquæ
calidæ sufficit: adhibetur autem aqua aut vapor, ne oleum exuratur. **F**
Decoquitur etiam fructus in aqua, vt oleum supernatet, quomodo ex
baccis Lauri colligitur. Est & tertium quoddam genus succi nõ pin-
guis, sed crassi & tenacis, quam Muccilaginem vocant, Extrahitur hæc
ex quorundam feminum corticibus, vt Fenogræci, Lini, Psillij, Cito-
niorum, & ex radicibus quibusdam, vt Altheæ Maluæ, Centauræ
maioris, Consolidæ & alijs: at non sine ope aquæ calidæ fundentis:
Oportet autem per noctem in quadruplo aquæ calidæ madefacere,
vt postridie iterum calefacta exprimantur. Recipiuntur autem in em-
plastris & cataplasmata ad maturandum & poros infarciendos, & in
Eclegmata ad tussim & arteriæ asperitatem læuigandam. Pro colla
etiam inseruiunt: nam exsiccatæ valde tenaces sunt, vt Tragacantha:
Huius generis videtur esse Icthiocolla, & Gluten Taurinum, & quod

- A** ex pelle arietina habetur adrupta. Robustissimum autem ex cornibus: sed hæc non nisi decoctione habentur, eaque diuturna, de qua inferius dicemus. Ex quibusdam sponte fluit succus incisa radice aut caule aut ramis, aut fructibus, quæ lachrymæ vocantur, ut ex Tithimalis, Ferulis, Papauere, Arboribus resiniferis aut ferentibus Gummi. Differunt autem, quia illa quidem oleosa sunt & pingua, ut resinæ: hæc vero aquea, ut Gummi: Et quædam permanent liquida, ut Balsamum, oleum Abietinum: Quædam sponte condensantur, ut Opium, Mastix. Est autem omnis succus, seu lachryma tenuior & humidior pars corporis: Quamuis enim postea addensetur, facile tamen soluitur & liquefcit aut aqua, ut Gummi & herbarum succi: aut oleo ut resinæ. Quod nequaquam contingit in crassiori substantia, ex qua abscesserunt. Ut autem purior succus habeatur, varijs artificijs clarificatur. Aut enim per linteum transfunditur, aut licio pesicillo, quod Filtrum vocant, absorbetur, ut in ipsum prius ascendat, dein de per prolabentem eius caudam extra vas clarus descendat. Quod enim suo pondere descendit, reliquum per idem penicillum trahit. Alio modo separatur succorum turbulentia albumine oui conquisato: conrescens enim aut ad ignem aut sponte, omnem crassitiem secum rapit. Hoc modo quidam vina conturbata clarificant, & Pharmacopolæ non solum serapia, sed etiam potiones omnes turbidas. Succo recentes sola excoactione in spumam amittunt omnem turbulentiam. Aquæ canosæ præcalfactæ, dein refrigeratæ deponunt terream substantiam, quod in coctione aquæ Galenus adnotauit 4. in 6. Epid. 9. Nam quæcumque ex diuersæ naturæ materijs constant, per mixtas particulas mixtione conflata, hæc post calefactionem refrigerantia facile dissoluuntur, sed statim ab elixatione antequam refrigeretur, adhuc motione agitur, atque ideo omnes eius particule permixtæ sunt, sed ea refrigerata graues ac terreæ fundum petunt, leues supernant. Si huiusmodi aquæ ante refrigerationem bibantur, deponunt crassitiem in corporis meatibus, unde calculi gignuntur. Nam & in vasis, in quibus coquantur, ac refrigerantur, videmus sordes & crustas ex aquæ crassitie ortas inhaerere. Hanc expurgationem adiuuant calculi impositi, trahunt enim ad se terream substantiam, nullam qualitatem aquæ interim communicantes. Optimè igitur faciunt, qui harenis crassioribus vasa substernunt, in quibus aqua munda seruetur.

C A P. XVI.

D V o s modos hætenus explicauimus, quibus medicamentorum vires à terrestri corpulentia separantur, nempe solutionem in aqua: & succi extractionem: vtrique autem absque manifesta alteratione perficiuntur: Idcirco integras vires conseruant minimè alteratas. Alij porro sunt modi separationis per decoctionem, & distillationem, seu sublimationem, qui non sine manifesta alteratione per ignem perficiuntur. Ideo multorum vires immutantur, quædam deperduntur, quædam maiorem efficaciam acquirunt. Nam decoctio, quæ in aqua fit, quam elixationem vocant, liquefaciendo & attenuando soluit solidum corpus in succum: non æquè autem soluuntur partes tenues, & crassæ, duræ ac molles. Ideo terrestria corpora insolubilia nihil momentaneum deponunt. Tantum si igniantur, deinde extinguantur in aqua, relinquunt aliquid in ea ob vim ignitionis rarefacientis: Hoc modo aquam calybeatam faciunt, aut extinctis calculis, ad exsiccandum & astringendum: Sic ex auro & argento ignito & extincto aliquid eorum naturæ aquæ communicatur. At inter metallica, quæcumque aeream substantiam participant, vt sulphur, bitumina: & quæ à calido & sicco attenuata fuere, vt sales, Alumina, Chalcanti genera per decoctionem vel etiam absque decoctione deponunt in aqua multam substantiam. Post Metallica sequuntur dura corpora animalium & plantarum, vt ossa, ligna: quæ per decoctionem non mollescent, transfundunt tamen aliquem succum, si diutius in aqua madescant, & vehementiori igne coquantur: vt in ligno guaiacco in tenuia ramenta comminuto faciunt. Post ligna succedunt radices duriores, & surculi aridi, & tandem herbæ siccæ, nisi enim prius per infusionem madescant, non elixantur. Idem contemplari licet in seminibus durioribus. Quo igitur corpora molliora sunt, eo breuiorem elixationem postulant: Nam flores breuissimam sustinent, alioqui euanescent eorum virtus: post flores sunt herbæ molliores, & virentes, & fructus molles, & cætera secundum eandem rationem. In decoctione præterea quorundam vires abolentur, vt facultas purgandi & aromaticus odor: cum enim in valde tenui substantia consistant, in igne facile comburuntur, aut euanescent: quædam tamen magis, quædam minus decoctionem sustinent: Rhubarbarum nullam: Polypodium longiorem quam reliqua purgantia. Facultas vero astringens longiori decoctione eget, quia in substantia terræna & crassa magis consistit. Hinc fit, vt quorundam primæ decoctiones aluum moueant, poste-

A posteriores vero abiectis primis astringant, vt in brassica & lente: prius enim soluitur pars tenuior, deinde crassior. Quanto autem decoctio diuturnior est, ac vehementiori igne perficitur: eo magis succus à natura sua alteratur, vt frigidior ad dulcedinem tendat, dulcis ad falsedinem & amaritudinem. Mitior autem ignis & brevis decoctio vires medicamentorum minus commutat à natura sua, sed pauciores succum educit, eumque tenuissimum. Ideo vt aqua reddatur succo grauida, oportet multum corporis in ea decoquere, & materiam sæpius adiungere, vt infusionibus rosarum ac violarum fit. Ex ne ignis vehementia vires corrumpat: vas in quo decoctio fit per medium aquæ calorem suscipiat, qui modus coquendi, in balneo vocatur, quia vas aquæ innatat vt in balneo. Idem faciet, si vas per canalem vaporem suscipiat aquæ feruentis. Sed in hac re opportunum videtur Hippocratis artificium notare, quo vtitur in aquæ elixatione 4. in

B 6. Epid. 9. ubi inquit. Aqua decocta tum quidem vt aerem recipiat, tum vero ne plenum sit, & operculum habeat. Quem locum & si Galenus variè exponat, hoc modo intelligendum puto. Vt aqua dum coquitur aerem admittat, non vase aperto, sed clauso ac semipleno. Facit enim aer interclusus, vt vapores suscipiat, qui in decoctione eleuantur: operculum autem addit, ne detur egressus vaporibus, sed per latera vasis refrigerati descendant: sic enim veluti circulatio fit, continuè sursum ascendente materia, in vapores, & deorsum descendente in aquam. Quod si extra euolare possent vapores, duo incommoda sequerentur: vnum quod materiæ quæ coquitur, multum euanesceret: alterum quod id tantum relinqueretur, quod crassius est, & grauius, vt testatur Aristoteles secundo Meteo. 2. de falsedine maris. Quod enim à caliditate sursum ducitur, subtilissimum est & dulcissimum, relinquitur autem quod crassius est & salsum.

C Optimè igitur faciunt, qui vasis vitreis aut fistilibus vitro oblitis semiplenis obstructo orificio, aut operculo concauo superposito, vt eius os alteri intromittatur, rimis clausis decoquant aut aquam simplicem vt purior ac tenuior reddatur, aut medicamenta diuersa ad potus ægrotantium. Proportio autem medicamentorum ad aquam secundum hunc modum, satis est vt medicamenta sub aqua lateant: at vase transpirante necesse est multo copiosiores aquam esse, quia absumitur in vapores aliquando ad tertias, aliquando ad dimidium aut amplius pro diuturniore aut breuiore decoctione. Si autem nihil momentaneum transpiret: eadem fermè remanet aquæ quantitas, quæ intromissa est, aliquando amplior ex accessione succi herbarum decoctarum. Immo ubi herbæ virentes coquuntur, si ipsi impleatur vas, nihil obest, dummodo aqua non pertranseat va-

DE MEDICAMENT. FACULT.

sis dimidium. Nam vapore calido herbæ contabescunt in succum, **D** etiam si non immergantur: qua decoctione aqua longè magis grauida redditur ob materiæ multitudinem. At vero vbi maiori igne opus est ad succi liquationem, vt in decoctione lignorum, vas non super aquam sed super cineres imponendum, cui ignis subijcitur: quo casu ampliorem oportet esse vasis partem inanem, ne multitudo vaporis præ angustia illud disrumpat. Vbiq; autem obseruandum, ne pars inanis tangatur ab igne, sed in aere frigido sit: vt inibi vapores in aquam condensentur. Sed vbi res decoquuntur, vt corpus quod incoquitur habeatur præparatum abiecta decoctione, vt in vipera- rum decoctione sit, vase aperto fieri debet.

C A P. XVII.

S VCCI omnes seu per expressionem extracti, seu in aqua **E** soluti infusione aut decoctione, possunt inrassari superfluo humore exsiccat. Sic ex lixiuio quocumque fiunt sales & nitra. Ex multo vsque ad mellis crassitiem percocto, fit sapa: similiter ex succis multorum fructuum ad eandem consistentiam coctis parantur quæ Arabes appellant Rob. Ex herbarum aut radicum succis ad duriores consistentiam addensatis pastilli fiunt, vt Opium, Lycium, Glycyrrhizæ & Absinthij succus & alia multa. Inspissantur autem succi aut ad solem, aut lento igne, ne vires medicamentorum alterentur. Menses etiam ex purgantibus medicamentis succum extrahit, vt ex Rhabarbaro, Mirabolanis, quos extollit: sed per infusionem tantum succos eos extrahit, quos lentissimo igne inspissat, ne vis purgandi aboleatur. Quidam eo artificio ex radicibus Ellebori nigri succum extrahunt, qui ciceris magnitudine haustus addito Mastiche purgat sine noxa. Inuenta est autem succorum inspissatio, vt diutius absque putredine seruari possint. Nam ex tempore possunt humores solui & propinari, aut in catapotia formari ac deuorari, cum opportunum fuerit. Docuit Dioscorides rationem extrahendi & præparandi succos ex quacumque planta satis apertè in Gentiana & Centauro minore. Sed hodie nouo introducto præparationis genere, succorum ratio in paucis quibusdam seruatur. Vt enim succi à putredine defendantur, simul & insauitas quæ in plerisque est, dulcedine mitigetur, addunt saccharum aut mel, iterum coquentes, donec superflua humiditate consumpta medicamentum ad liquidi mellis consistentiam redigatur: appellantur Serapia & Zulapia, seu Syrupos & Iuleppos, qui ex saccharo parantur: qui vero ex melle, mellis genus ab ingrediente medicamento denominatum, vt Rhodomel idest

A idest mel rosaceum : Oxymel ab aceto dictum & alia huiusmodi. Sed hæc ad compositionem pertinent, non ad solam simplicium præparationem. Longè autem utilius est, recenti succo aut infusione, aut decoctione uti quam inueteratis : quando haberi possunt : ut faciebat Galenus incoquens in Mulla aut Origanum, aut Thymum, aut Serpyllum, cum potum ægrotantibus parabat ad incidendum, aut quid aliud præstandum. Mulla autem utebatur nunc meraciori nunc magis aquosa, nunc crudiori, nunc magis percocta ob vim mellis, quæ non omnibus confert, ut in biliosis & febribus exurentibus. Idem de saccharo dicendum quamuis melle sit mitius & suauius. At in Syruppis qui in officinis asseruantur, mel & saccharum eadem mensura & coctione recipiuntur. Sæpe autem vis medicamenti omnino aboleuit aut igne, aut uetustate. Nam medicamenta refrigerantia per coctionem amittunt aliquid de virtute refrigerante, quod si eam **B** habeant in substantia aquosa, ut Genera Intubi, Lactuca : exsiccata humiditate omnino vim eam deperdunt. Ideo inutile est huiusmodi succos inspissare, aut in Syruppis decoquere, sed satius est recentibus uti. Illud argumento est : Nam si herbas aut radices Intubi, Lactucæ, Portulacæ ac cæterarum huiusmodi exsiccare nitamur, omnino saporem proprium amittunt, & in fimum conuertuntur : hoc non contingit in Absinthio, Thymo, Origano, & cæteris acris & amaris aut acerbis : nam siccata pleraque retinent sapores suos, ideo utilia sunt. Si igitur succi ex his colligantur, inspissenturque ut decet, conseruari possunt diutius : quamquam fortè quidam in suo corpore melius conseruentur, quam separati. Quoniam vero nimis operosum est, ex tempore, ubi multitudo est ægrotantium medicamenta præparare, ideo coguntur Medici copiam præparatorum habere, aut succis addensatis aut medicamentis melle vel saccharo exceptis, ut **C** sunt Syruppi, Conditæ, Eclegmata, Electuaria : aut alio quocumque liquore, ut Trochisci, Pilulæ ; Adde quod longè commodius est in parua mole medicamentorum vires collectas tunc reponere, tum asportare, quam in multa materia inutili. Quanto enim commodius esset ex ligno Guaiacco eo artificio, ut dictum est, extrahere & perficere, ut cum opus esset, liquore tantum dilueretur, quam ingentia ligni pondera tractare ?

C A P. XVIII.

RELINQUITUR modus separationis per ignem solum, quæ distillatio & sublimatio vocatur. Distillationem vocant, cum materia per ignem aut solem feruentem euaporans, ex loco refrigerationis descendit conuersa in liquorem. Sublimatio au-
tem

DE MEDICAMENT. FACVL.T.

tem propriè vocatur, cum materià exhalans adhæret superioribus **D**
partibus vasis sicca, vt fuligo in caminis. Inuenta est autem hæc ars à
Chimistis sperantibus ex huiusmodi separatione elementa cuiusque
corporis adeo depurare, vt amplius non putrescant: Experimento
enim compertum est, aquas distillatas diutius perseverare incorru-
ptas, quam succos, & quo magis depuratæ sunt, eo magis conserua-
ri. Quærun autem diuersos liquores distillatos & pulueres sublima-
tos, & cineres, vt perpetuam tincturam inducant in metallis auream
aut argenteam: quo sine frustrati transtulerunt in Medicinam. Lati-
cem suum celebrantes immunem ab omni putredine, qui Elixir ab
ipsis vocatur, & Quinta essentia, ad omnes morbos etiam incurabi-
les, vt promittunt, sanandos. Sed videamus quid in distillatione &
sublimatione medicamenta patiantur: hinc enim patere possit, quæ
utilitas ex hac arte in Medicina præstetur. Primum igitur ex omni
corpore calefacto euaporat id quod tenuius est aereum & aqueum: **E**
procedente tempore & aucto igne euaporant partes crassiores terræ
magis hærentes. In quibus igitur inest multum aeræ naturæ cum
aquea substantia, vt in vino, liquor primo distillans aereus est, te-
nuissimus, & combustibilis, quæ aqua ardens vocatur: cui succedit a-
queus sine viribus & in magna copia. Si vero quis eius feces ingenti
igne cogat ascendere, colliget liquorem terreum, cui vis inest ignea
ob vehementem alterationem ab igne factam, vt contingit calci &
omnibus corporibus adustis. Solus igitur primus liquor retinet vini
aliquas facultates, spirituofam scilicet substantiam odoratam à reli-
quo corpore separatam, quæ multas utilitates asferre potest: nam ci-
tissime omnium peruat ad intima corporis, substantia affinis natu-
ræ humanæ spiritus reficiens & calefaciens, non tamen relinquens im-
pressionem caliditatis ob maximam tenuitatem. Ideo si frigidis iun-
gatur, etiam refrigerationem adiuvat ob penetrationem & vehicu- **F**
lum. In Rosis quoque inest aliqua pars aerea odorata, quæ exit cum
aqua in distillatione, sed hæc ob paucitatem substantiæ aeræ non
calefacit, sed refrigerat ratione humoris aquei. Quamuis autem vi-
num astringens sit, & Rosæ tum attringentes tum amaræ, hæc tamen
facultates non transeunt in aquam distillatam, sed permanent cum
fecibus in vase ob terream naturam. Pauci autem sunt flores odora-
ti, qui per distillationem aquam reddant odoratam, vel quia ob exi-
litem odoris, prius exhalet pars odorata, quam aqua ascendat, ideo
deperditur, vt in viola: aut quia vim ignis subleuantis ferre non pos-
sunt, vt pleraque aromata, vritur enim exhalatio, cum ab humore
non defenditur. Idcirco ex viridi Cinnamomo aqua odoratissima
elicitur in India: ex sicco autem apud nos tunc haberi potest, cum
additur

- A** additur aqua, aut quod melius est: si vaporem aquæ recipiat in superiori vase, quod Elambic vocant: soluitur enim pars ignea atque odorata ab ascendente vapore in aquam. Quibus autem pars aerea viscosa inest, difficilius attollitur: hæret enim magis corpori: sed una cum humore aqueo eleuata, humor quidem aqueus in aquam transiit, aerea vero substantia in oleum, quod aquæ supernatat: ut contingit in distillatione spicæ lauendulæ: calamenti cum semine, anisi: inest enim in eorum seminibus substantia oleosa. Quod si femina sicca sint, prius aqua madefacere oportet, ne comburatur pars illa aerea. Olea vero per distillationem habita longè tenuiora sunt & calidiora, quam quæ per expressionem. Distillantur etiam olea per expressionem habita, & resinæ, & Pix, Cera & pinguedinis, ut eorum pars tenuior separetur à crassitie: sed magna difficultate. Nam ob viscositatem separari partes ab inuicem non possunt: sed aut tota substantia sursum ascendit spumans, aut tota remanet in fundo vasis: nisi artificium adhibeatur: Est autem necesse admiscere aliqua corpora, quæ retineant eorum crassitiem, ut marmor tritum, aut harenas, aut vitrum comminutum: præterea aquam aut liquorem attenuantem & incidentem, qui simul ab aduisione defendat, & euaporationem adiuuet. Hoc modo ex Cera & resinis oleum tenuissimum & calidum distillatur ad affectus nervorum efficacissimum Balsamo æquiparandum. Mesues docet ex oleo communi, quod ab ignitis laterculis, cum in eo extinguntur, absorbetur, deinde contractis iisdem & in distillatorio conditis, acerrimam substantiam elicere æquipollentem Naphthæ. Sunt qui ex lapidibus Bituminosis & ex Electro sine ulla admixtione simile oleum eliciant, cuius guttæ duæ aut tres cum iusculo aut aqua plantaginis potæ sanguinis sputum aut vnde cum que emanantem compefcunt: tenuitas enim vini bituminis glutinâtem citro ducit in profundum: sed ob caliditatem nocet febricitantibus. Apud Dioscoridem videtur distillandi ratio aliquo modo nota fuisse, in oleo Picine, quod Pisteleon vocat: colligit enim ex Pice liquida, cum percoquitur in picem siccam, velleribus supra positis halitus recipientibus. Simili modo è Cedria oleum Cedrinum fieri testatur. Ad similem distillationem reduci posse videtur confectio olei ex lignis Iuniperi, licet vapor in ea non ascendat, prohibetur enim ascensus à superposito vase, cui materiam continenti admoetur ignis; ideo cogitur deorsum in subiectum vas descendere. Eodem artificio quidam etiam aquas distillant paruo negotio, linteolum matulæ superponentes, super linteolum autem flores distillandos, quibus tectorum imponunt ignem sustinens, recurrit enim vapor inferius ad matulam:

nisi

DE MEDICAMENT. FACULT.

nisi pateat egressus per rimam, qua tectorium matulæ iungitur. Ne- D
cessarius autem est huiusmodi modus per descensum, cum liquores
crassiores distillandi, qui difficilius ascendunt. Picis confectio est
distillatio quædam per descensum: fluit enim liquor admodum
crassus ex stuethe darum concisarum obstructis optimè extrinsecus
spiraculis, ne detur exitus fumo: nam periret opus picis, vt Theo-
phrastus tradit 9. de Hist. pl. 3. Hæc omnia ab igne conceperunt ma-
iorem vim calefaciendi & siccandi, quam prius, simul & colorem
tendentem ad igneum & nigrum, quod vstionem significat. La-
chrymæ enim sponte fluentes aut albidæ sunt, aut flauescences: quæ
autem igne parantur ad fuluum vergunt, vt Balsamum occidenta-
le, aut ad nigrum, vt Pix. Fortè & stacte Myrrhæ eodem artificio
distillationis parabatur ex pingui Myrrha. Nam græcè stacte gut-
tam significat & stillam, vnde distillatio deriuata est, vt apud Actua-
rium & Aetium Rhodostagma, & Intubostagma, & Rhodosta- E
ctum significant aquam stillatitiam Rosarum & Intubi. Oleum
quoque styracinum simili modo ex styrace aut eius furculis fieri pu-
tandum est, quamuis & per decoctionem, vt quidam referunt, habe-
ri possit, instar olei laurini aquæ supernatantis.

C A P. XIX.

RETINENT autem pristinas vires aquæ distillatæ tum quæ
aeream cōtinent substantiam vt odorata & acria, tum quæ
aquosam. Aerea enim substantia facillimè ascendit, sed
tamen igne superante eius naturam facillimè euanescit, vt Chamæ-
meli, Feniculi, Saluix, Betonicæ, Calamenti, Hyssopi: Ideo has
melius est in Balneo distillare. Quæ autem in humore aqueo suas
vires habent, minus ab igne patiuntur, ideo satis retinent faculta- F
tem refrigerandi & humectandi: vt Lactuca, Intubus, Plantago,
Solanum, dummodo in distillatione non totus humor colligatur:
nam qui posteriùs ascendit vstionem, & fumum corporis siccati re-
doler. Huiusmodi aquæ in febribus putridis meliores sunt, quam
decoctiones & succi: non enim putrescunt. Similiter quæ tempe-
rata sunt, seu dulcia, vt Buglossa: seu siccitatem quandam tenuem
participant, vt Capillus veneris, Agrimonia, eandem facultatem
seruant in aqua distillata. At sapor amarus & astringens minimè
transit in distillatione: terrea enim substantia remanet cum faci-
bus. Est tamen modus vt ex Absinthio amara aqua distilletur: at
non astringens, terrestrior enim est hic sapor. Si prius Absinthium
contusum irroretur aqua aut vino, madesiatque per aliquot dies:
distil-

A distillabitur enim per balneum aqua amara & odore proprio. Idem obseruandum in aridorum distillatione, vt sunt Aromata: nisi enim prius maderint, non euaporant, sed potius comburantur. Si quis vero cupiat humorem terrestrē elicere, non nisi ingenti igne & breuiori vase habebit: non enim altē ascendere potest ob grauitatem: præcipuē id queritur ex Metallicis, vt Alumine, Chalcantho, Stribio, Salibus: à quibus extrahitur aqua acerrima, & igne aucto liquor crassior colore fuluo, quod oleum vocant, non tamen est oleum, quia non ardet, sed comburit vt ignis. Oleum hoc colligi nequit, sine igne ardentissimo, & nisi vasa omnino nihil transpirent: Ideo solum vitrum materia apta est: ex quo cucurbitas faciunt luto oblitas, vt flammam sustinere possint, & collo inclinato, vt fumi descendant in aliam cucurbitam ampliorem rimis optimē clausis: Eget autem continua refrigeratione vas recipiens, vt fumi in liquorem conuertantur. Ex Chalcantho priuatim id genus olei queritur, causticum ad Gangrēnas sistendas: Audent quidam etiam intus exhibere guttam vnā aut duas cum iusculo ad putredines internas malignas in Peste. Quamuis autem Chalcanthum acerbissimum habeat saporem, nec tamen eius oleum nec aqua acerbata est, sed acris: igne enim conuertitur in acedine, quæ aliquid aciditatis habere videtur: quasi acidum fit ex acerbi solutione, vt in quibusdam fructibus patet. Qui igitur sapores in aquas distillatas transeant, qui non, explicatum est. Ex quibus colligere licet, si quis eget omnibus facultatibus, quæ in medicamento sunt, nequaquam ei opus esse distillatis vti, sed longē melior erit succus aut decoctio. Si enim exempli gratia Cicorium febribus ex obstructione fit commodum, quia suo humore aqueo refrigerat & humectat, amaritudine autem abstergit. Et Absinthium attritione & amaritudine simul corroborat & abstergit: profectō aqua distillata non præstat hæc omnia. Idem in cæteris contemplari licet. Cum verō aquas distillatas eligimus, cauere oportet, ne in vasis plumbeis, vt solent, confectæ sint: abradunt enim aliquid Cerussæ, quæ internis partibus inimica est, ac venenosa: maximē autem eam rapiunt aque acrioris & acidæ: Purgari tamen possunt in sole iterum percoctæ, donec aliena resideant, & percolentur: sic enim & minus putrescunt. Species quædam distillationis est, cum aqua non in aliud vas recipiens colligitur, sed iterum descendit, vnde egressa est, ac veluti per circulum sæpius ascendit ac descendit: in qua operatione solvuntur magis partes corporis in liquorem crassiorem veluti succum. Hoc modo ex floribus Rosmarini quidam succum colligunt ad visum clarificandum efficacissimum: & ex herba Verbenacæ ad Stru-

DE MEDICAMENT. FACULT.

mas dissoluendas : sed ne vires ab igne corrumpantur, hoc opus in Sole æstiuo perficiunt, in vase vitreo optimè obstructo : vbi radiorum Solis viget reflexio. Hæc de distillatione dicta sint.

C. A. P. XX.

SUBLIMATIO autem in ijs tantum queritur, quæ in fumum attolluntur siccum, vt quæcumque in fuliginem transeunt. Huiusmodi est apud Dioscoridem fuligo Thuris, & picis, & resinarum, Accensis enim glebis fumus operculo fornicato exceptus in fuliginem transiens hæret. At in Pice liquida supponitur Lucerna cum Ellychnio vt ardeat : oportet autem operculum aqua frigida assidue refrigerate, vt fuligo addensata hæreat. Redduntur hac præparatione medicamenta sicciora & terrea : exhalatio enim omnis refrigerata in terram conuertitur : sed propter vitionem retinent aliquid caliditatis, ideo pleræque fuligines amaræ : parum autem quid retinent de qualitate corporis, vnde abscesserunt, vt testatur Galenus. Metallica quoque suam fuliginem reddunt longè diuersam. Nam in fornacibus, quibus excoquitur æs aut argentum, corpuscula ascendunt non nigra vt in resinis, sed luteo colore, aut candicante, aut uario : hæc superioribus fornacis lateribus coherencia concresecunt in Cadmiam : similiter ex Pyrite vito gignitur, vt testatur Dioscorides. Ex Cadmia vero sola aut cum ære sublimata fit Pompholyx & Spodium : nam partes leuiiores & candidiores in Pompholygem transeunt, grauiiores autem & nigriores in Spodium. Quæ omnia corpora terrea sunt, caliditatem quandam ex vitione retinentia, sed si abluantur, illam exuunt, & siccant sine morfu. Ex sulphure autem, si lucernis cum Ellychnio comburatur, vt in pice liquida sit, superposito vitreo operculo fornicato & multum concauo, fuligo ascendens in puluerem candicantem colligitur, qui in loco frigido soluitur in liquorem acerrimum, quod oleum sulphuris vocant, iisdem facultatibus, vt oleum Chalcantii. Nam fuligo hæc maximè attenuata, instar fecis vini combustæ facillimè soluitur humido, vt solus aer sufficiat ad soluendum. Distillat enim quandoque liquor ex operculi lateribus, dum sulphuris flammam ascendentem suscipit, cum eius copia affuerit. Sublimantur etiam absque combustione metallica, quibus aerea substantia inest exhalabilis, ut sulphur, Auripigmentum, argentum viuum, & quædam genera salium. Verum vt in distillatione oleorum dictum est, nisi admisceantur corpora, quæ feces retineant in fundo, tota substantia ascendit nequaquam depurgata. Ex argento viuo

Ato viuo cum sale Ammonicaco factitio sublimatur substantia candida veluti saccharum, quod vulgo sublimatum vocatur, venenum acerrimè corrodens: ex hac enim præparatione calorem ac tenuitatem acquisiuit supra naturam propriam. Nam & si in sua natura caliditatem habeat erodentem, vt testatur Dioscorides & Galenus, tamen ob densitatem difficile reducitur ad actum, ideo interim refrigerat partes, quibus applicatur: vnde à quibusdam eius temperamentum frigidum putatum est: Sed hoc modo sublimatum raritatem acquisiuit simul, & accensionem caliditatis externæ. Auripigmentum quoque in eodem genere est, sed ob substantiam inflammabilem minus densum apparet: ideo in sui natura magis erodit & putrefacit, quam argentum viuum: adhuc magis substantia, quæ ex eius glebis excoquitur in Risagallum, quæ est purior Auripigmenti pars separata à terra, & lapidosa substantia. Quod autem ab eo sublimatur candidum Arsenicum vocatur, aliquando Crystalli modo pellucidum, cui efficacior vis inest quam in argento viuo sublimate. Sulphur mitissimum inter omnia hæc, & si caliditatem habeat accedentem ad quartum gradum: neque enim putrefacit in sua natura, neque si sublimetur. Si autem cum argento viuo excoquatur, conficitur Cinnabari factitium, quod inter corrodentia reponitur. Inter metallica inflammabilia sunt etiam genera Bituminis, quæ adhuc mitiora sunt quam sulphur: accedunt enim ad naturam Picis: ideo eorum pinguedo in oleum sublimatur, non in puluerem. Sublimatio igitur corporum separat partes exhalabiles, attenuat, & caliditatem auget. Quod si hæc fiat per combustionem, immutat naturam corporum in terream substantiam cum quodam ignis vestigio.

C

C A P. XXI.

SEPARATIS omnibus partibus exhalabilibus aut vaporosis à corporibus, quod remanet exustum est. Quæritur autem aliquando vsitio in medicamentis ob quasdam utilitates. At quæ utilitas remanere possit, cum ignis mixtionem deuastauerit? præsertim si in cinerem conuerterit? Respondet Galenus in libro de Theriaca ad Pisonem in confectione salis Theriaci: multa ignis commercio reddi meliora, cum latens ipsorum natura in apertum editur: Nonnulla etiam ad quem volumus vsum commoda reddi. Quod hinc patet: Nonnulla enim vires novas per ignem acquirunt, vt spongiæ combustæ cinis, qui sanguinis fluxionem potenter sistit. Calx ex combustionem vim vrendi acquisiuit. Non-

O o   nulla

DE MEDICAMENT. FACULT.

nulla per ignem mitiora fiunt, & sic vsui magis commoda, vt Chal- **D**
 citis, quæ cruda quidem excitat cruſtas, vſta autem cicatricem vlceri-
 bus inducit. Sic lapis Phrygius: ſic Vipera crudæ vim tabificam poſ-
 ſident ac naturæ inimicam, vſtæ autem commodæ fiunt ad multa.
 Et tandem vniuerſaliter teſtatur 4. & 9. Simpl. Acria omnia per vſtio-
 nem acrimoniam deponere ac miteſcere, vt Chalcitis, Myſi, Me-
 lantheria, Chalcanthum Aerugo. Quæ autem non erant acria, ab
 igne acrimoniam aſſumere, vt Calx, & omnia genera cinerum: quæ
 tamen acrimonia facile deponatur per ablutionem. Vſtionis autem
 terminus non vnus eſt. Quædam enim leuiter torrentur, non ex-
 peſtantibus vt vertantur in carbo-nes, vt Rhabarbarum & Mirabo-
 lani, cum vim purgatoriam minuere cupimus relicta virtute aſtrin-
 gendi. Similiter friguntur ſemina multa, vt Melanthij, Viticis, Li-
 ni, Naſturtij, Cumini, vt deleatur humiditas quædam excrementi-
 tia, quæ caput replet. Modus eſt, vt ſuper teſtam ignitam aut in **E**
 clibano ſæpius verſentur, donec ſicca appareant. Chalcitis Chal-
 canthum, Alumen torrentur, donec bullare deſinant, aut colorem
 floridum acquirant, vt docet Dioſcorides in Chalciti. Quædam am-
 plius vruntur, quousque iam flammam tenuem emittant poſt fumo-
 ſam multam exhalationem: non tamen expeſtandum, vt à flamma
 abſumantur: Sic Vipera, Hirundines, Rana, Cicada, Erinaceus,
 Lepus cum ſuo ſanguine & pelle ad calculum frangendum: Cancri
 & alia multa: terminus enim vſtionis eſt, vt puluerari poſſint: quod
 præſtatur cum ſerè in carbo-nes redacta fuerint. Alia tam diu vri præ-
 ciuntur, donec in cinerem redigantur, vt in Antiſpodij docet
 Dioſcorides: incluſa materia vrenda in ſicili: vruntur hoc modo
 plantarum partes. Apud Galenum omnis cinis partes quaſdam ter-
 renas habet, quaſdam quaſi fuliginofas tenues & calidas, quæ in a-
 qua per ablutionem depoſitæ lixiuium faciunt: relinquitur autem **F**
 pars terrea frigida & ſicca. Retinet præterea aliquas conditiones ma-
 teriæ, quæ combuſta eſt. Ex aſtringentibus enim, vt Robore, Illice,
 Fago, Lentisco, & huiusmodi non mediocriſ facultas aſtringendi
 relinquitur. Ex Ficu autem, & Tithimalis vrendi magis & abſter-
 gendi. Vruntur quoque lapides & Metalla, ſed difficilius, quia mi-
 nus habent de ſubſtantia cremabili. Qui cremantur, in calcem con-
 uertuntur, cui ineſt vis vrendi vehemens. Qui in igne non creman-
 tur, vt ſilices & Gemmæ, diſſolui poſſunt ignitione & extinctione
 in aqua ſæpius, vt in Cadmia docet Dioſcorides, ſed in ea extinguen-
 da vinum aſſumit aut acetum: ſic enim in puluerem optimè læuiga-
 ri poſſunt: qua præparatione non multum immutatur natura medi-
 camentorum, ſed tantum attenuationem acquirunt, quam in col-
 lyrijs

Alyrijs requirimus, vt nulla omnino relinquatur asperitas. Vrantur Metalla, vt operi commoda reddantur: non enim in puluerem teri possunt, nisi vrantur, aut alia ratione dissoluantur. Docet autem Dioscorides in Aere & Plumbo: laminis interposito sulphure, aut sale, aut vtrisque, aut alumine: in fictili crudo obstructo, quod in fornacibus tam diu moretur donec fictile percoquatur: Quamuis etiam per se vri possint, sed difficilius. Postquam vsta fuerint, egent ablutione, vt ab aliena caliditate & excrementis exuantur. Sulphur enim adiuuat vstionem substantia cremabili, Sales & Alumina erodunt metalla. Quod animaduertentes Chimistæ aquas acutas ex salibus & huiusmodi per distillationem parant, quibus breuissimo tempore metallum quoduis corrodunt in similitudinem calcis: Etiam argentum viuum per easdem aquas in puluerem conuertunt, qui igne siccatus rubens fit, Præcipitatum vocant, ad crustas in vlceribus malignis excitandas. Vis etiam aceti metalla corrodit conuertens in rubiginem: aut demersa in eo scobe, aut laminis suspensis vt vaporem aceti sentiant. Sic enim ex ære fit ærugo viridi colore: Ex Ferro Rubigo colore subrubente, quod Crocum ferri vocant: Ex Plumbo & Stanno Cerussa colore candido: Aurum & Argentum nullam rubiginem contrahunt, aut admodum exiguum colore cæruleo. Eadem resistunt omni vi ignis: solum per aquas acutas solui possunt, aut per argentum viuum in similitudinem calcis, quæ in igne fundente coit iterum in aurum & argentum, nulla ponderis diminutione. Quod indicat eorum temperamentum immutabile esse. Reliquorum metallorum calces seu rubigines facultatem mordentem ex huiusmodi præparatione adeptæ sunt. Ideo lotione egent: Sic Squamæ & Scoriæ: recrementa enim sunt metallorû combustorum. Gemmæ quoque non minus quam aurum & argentum incorruptibiles videntur, nam ab igne non incinerantur, nec à succis corroduntur. Si vero in puluerem quoquo modo redactæ fuerint, iterum in igne fusionis coeunt in corpus translucidum, si tamen aliqua adiungantur, quæ fusionem adiuuent, vt nitrum, quo vitra conficiuntur, aut plumbum vstum, Sandyx. Præparantur quoque Metallica diuturna contritione cum aceto in sole æstiuo, vt docet Galenus 2. Catage. 2. redduntur enim tenuiora & efficaciora, & morfu carentia. Quæ præparatio similis est vstioni, sed non relinquunt igneam qualitatem.

DE MEDICAMENT. FACVLTV.

C A P. XXII.

D

ALTERANTVR medicamentorum facultates non solum per se in igne, dum elixantur, aut torrentur, aut vruntur, vt explicatum est, sed etiam dum cum alijs concoquuntur: Hoc enim modo inuicem miscentur refractis miscibilium qualitatibus in vnā naturam mediam, quantum ab arte fieri potest. Patiuntur autem id non omnia, neque quomodocumque componantur. Quæ enim immutabilem naturam habent, componi quidem in puluerem inpalpabilem possunt, misceri autē nequaquam. Quin fortē nulla arida inuicem miscibilia sunt: nisi enim soluantur, vt vnum corpus continuum fiat, permanent singula corpuscula integra. Igitur sine humore impossibile est mistionem fieri. Miscentur autem facillimē humor cum humore, non tamen quolibet, sed **E** aqueus cum aqueo: pinguis cum pingui: Metallicus cum metallico, vt argentum viuū & metalla fusa inuicem, cum alijs autem nullis. Similis affinitas est inter arida & humores: non enim quælibet eodem humore soluantur, sed quædam se habent, vt sal & Gummi ad aquam: quædam vt sulphur & resinæ ad oleum: quædam nullo humore soluantur, ideo neque glutinantur, vt harenæ, nisi in igne fusionis liquentur in vitri naturam: Quædam secundum aliquas partes solui possunt, vt quæ per elixationem deponunt aliquid. In his igitur aridorum inter se humore mediante mistio fieri potest. Partes enim communi humore solutæ conuenire in vnum possunt, vt etiam siccatō humore corpus constet, neque dissoluantur partes. Ob duplicem autem naturam humoris nempe aquei & oleosi duo genera summa compositionum apud Medicos reperiuntur. Quædam enim melle aut saccharo dissoluto, aut alijs huiusmodi succis excipiuntur, præcipuē pro internis, vt Syruppi, Electuaria, Eclegmata, condita: Confectiones solidæ, Trochisci, & Pilulæ. Quædam oleis, resinis, Cera, Pinguedinibus, Medullis & alijs eiusdem generis, pro externis partibus, quia hærent, vt vnguenta, Cerata, Emplastræ, & similia. Sed quoniam in vtroque genere aliquando expetuntur, quæ alterius generis sunt, vt in Emplastris Gummi, & in Electuarijs Resinæ, quæ cum cæteris sine artificio vniri nequeunt: inuestiganda est ratio, si quæ est, qua coire in vnum possint. Profectō nisi aliquod mediū adhibeatur, quod conueniat cum vtriusque, nequaquam inuicem copulari possint: Medium autem id, erit aridum, quod sui natura bibit humidum vtriusque generis huiusmodi sunt, quæ mistam habent naturam terre lapidi quod cum humore aqueo conuenit,

A conuenit, & pinguis, quod cum oleo: neque enim sales cum oleo, neque Pix cum aqua conueniunt: sed plantarum partes aridæ & ple-
raque metallica cum vtrisque. Si igitur puluere huiusmodi irrigen-
tur alternatim modo humoribus, modo pinguibus adiuuante con-
tritione & modica calefactione, saltem ne congelascant, fiet commo-
da permistio. Oportet autem in humore prius soluere quæ solubilia
sunt, & in oleo quæ liquabilia sunt, liquare: dein pulueres irrigare
prius quidem humore simpliciori, deinde soluta & liquata alterna-
tim instillare, donec tota compositio absoluatur. Artificium huius-
modi aliqua ex parte uidere est apud Galenum in confectione The-
riacæ primo de Antid. 15. Vino enim quæ solubilia sunt soluit, &
Therebinthinam per se liquat antequam permisceat cum pulueri-
bus. In Emplastris vero conficiendis quorum materia ex oleo, ce-
ra, resinis, & cæteris pinguibus constat: arida quidem excipi pos-
sunt, vel dum liquata sunt, si apta nata sint cum ijs liquari, vt Lithar-
gyrus, Cerussa, Aerugo, sed adiecto humore vt aqua aut aceto aut
vino, quod solutionem adiuuat, abscedit autem dum coquitur, vel
refrigerato emplastro & derafo adduntur arida, vt per contusionem
miscantur: sic enim medicamenta non vruntur. Quod si Gummi
recipiant, vt Galbanum, Hammoniacum & huiusmodi, soluta in
aliquo humore ultimo loco addenda & contundenda: sic enim non
proueniunt Ecerides, idest grummi non permixti cum reliquis, vt
tradit Galenus 2. Catage. 2. Alioqui si liquefacto emplastro adderen-
tur, nequaquam permiscerentur, & grummosa compositio euade-
ret, quod & sæpe in commixtione aridorum contingit: nam pulue-
res non facile humiditatem glutinosam bibunt: facilius autem à te-
nacitate emplastri refrigerati diuiduntur in totam eius substantiam
contusione & contrectatione diuturna. Aridorum igitur commi-
stio seu per humorem aquosum seu pinguem, seu per vtrumque hoc
modo fieri deprehenditur. Alterantur quoque tum succi tum olea,
tum solida corpora aliorum vires induendo absque materia sensibi-
li. Id præcipue in oleis patet: Cum enim eorum substantia imper-
miscibilis sit cum succis, recipit tamen ab ijs & odores & sapores re-
lictæ corpore. Sic enim varia oleorum genera parantur aut succis ex-
pressis, aut recentibus floribus, folijs, fructibus, germinibusq; per se
infusi, aut addita aqua, vbi arida fuerint quæ adiunguntur, vt aro-
mata, quæ ad lentum ignem aut ad solem tamdiu decoquuntur, do-
nec humor adiectus absumatur: nam vel minimum eius si relinque-
retur, oleum corrumperet, vt testatur Dioscorides in Rosaceo: o-
leumque ab inditis medicamentis expressum colligitur. Hoc modo
etiam in emplastro Phœnicino Galeni, quod Diapalma vocatur, ra-
mulus

DE MEDIC. FACULT. LIB. II.

mulus palmeus recens, eiusque ramenta incoquantur, vt succum **D** faum communicent. Vina quoque medicata non abfimili ratione perficiuntur, musto iniectis medicamentis, vt proprio feruore concoquantur: separentur autem, cum vinum clarum fuerit: quamuis liceat in quocumque vino infundere, aut ad ignem incoquere, quod & in aqua & alijs succis fit. Solida autem corpora aut comminuta in puluerem irrigatione diuersarum aquarum aut succorum, sepius in sole, vt siccentur, vires eorum contrahunt, quam nutritionem vocant, opus ablutioni contrarium. Quomodo igitur medicamentorum facultates & secundum naturam inexistentes, & pro varia præparatione & mixtione ortas considerare liceat, explicatum est.

De Medicament. Facultatibus, Finit.

